

إرشاد الساري
في بيان صحيح البخاري

إرشاد الساري
في بيان صحيح البخاري

Kastallâni

SAHÎH-I BUHÂRÎ ŞERHI

İrşâdu's-sârî
li-şerhi
Sahihî'l-Buhârî

2

SAHÎH-i BUHÂRÎ ŞERHİ

İrşâdu's-Sârî

li-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî

eI-KASTALLÂNÎ

**Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn
Ahmed b. Muhammed**

(öl. 923/1517)

إِرشَادُ السَّارِئِي
لِشرحِ صحیح البخاری

Cilt 2

Sahih-i Buhârî Şerhi

1. baskı – İstanbul

Cilt 2

Mart 2019

Özgün adı: İrşâdu's-Sâri li-şerhi Sahîhi'l-Buhârî

Yazarı: Şihâbuddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed eş-Şâfiî el-Kastallânî (öl. 923/1517).

Arapça neşir: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Muhammed Abdulaziz el-Hâlidî tashihi ile, Beyrut 1438/2017, 4. baskı, 15 cilt.

İSBN: 978-605-4659-31-9

Tercüme: Hüseyin Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edib Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212.4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufopaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05353107416 (Yusuf Özbek)

İÇİNDEKİLER

5. GUSÛL	18
1- GUSÛLDEN ÖNCE ABDEST ALMAK	21
2- ERKEĞİN KARISIYLA BİRLİKTE GUSLETMESİ	25
3- BİR SÂ' VE BENZERİ MİKTARDAKİ SUYLA GUSLETMEK	26
4- BAŞA ÜÇ DEFA SU DÖKMEK	30
5- BİR DEFA YIKAMAK	34
6- YIKANMAYA HİLÂB VEYA KOKUYLA BAŞLAMAK	35
7- CENABETTEN YIKANIRKEN AĞZI ÇALKALAYIP BURNU TEMİZLEME	37
8- DAHA TEMİZ OLMASI İÇİN ELİ TOPRAĞA SÜRTMEK	39
9- ELİNDE CÜNÜPLÜKTEN BAŞKA BİR PİSLİK OLMAYAN KİŞİ GUSÛLDEN ÖNCE ONU SU KABINA SOKABİLİR Mİ?	40
10- GUSÛL VE ABDESTTE UZUVLARI ARA VEREREK YIKAMAK	44
11- KİŞİNİN GUSÛLDE SAĞ ELİYLE SOL ELİNİN ÜZERİNE SU DÖKMESİ	46
12- HANIMIYLA İKİNCİ KEZ İLİŞKİYE GİREN VEYA BÜTÜN HANIMLARIYLA İLİŞKİYE GİREN KİŞİNİN TEK BİR YIKANMAYLA YETİNMESİ	48
13- MEZİNİN YIKANMASI VE MEZİDEN DOLAYI ABDEST ALMAK	53
14- KİŞİNİN KOKU SÜRÜNÜP YIKANDIKTAN SONRA ÜZERİNDE KOKUDAN İZLER KALMASI	55
15- SUYU SAÇLARIN DİBİNE ULAŞTIRMAK (TAHLÎL), SUYUN DERİYE ULAŞTIĞINA KANAAT GETİRDİKTEN SONRA DA SUYU BAŞA DÖKMEK	58

16- CÜNÜPLÜKTEN YIKANACAK KİŞİNİN ABDEST ALDIKTAN SONRA YIKANIRKEN ABDESTTE YIKADIĞI YERLERİ BİR DAHA YIKAMAMASI	59
17- KİŞİ MESCİDDE İKEN CÜNÜP OLDUĞUNU HATIRLARSA TEYEMMÜM ETMEDEN MESCİDDEN ÇIKAR	61
18- CÜNÜPLÜKTEN DOLAYI YIKANMA SONRASI SUYU ELLERLE SİLKELEMEK	63
19- GUSÜLDE YIKAMAYA BAŞIN SAĞ TARAFINDAN BAŞLAMAK	65
20- KİŞİNİN YALNIZKEN ÇIPLAK OLARAK VEYA ÖRTÜNEREK YIKANMASININ HÜKMÜ Kİ ÖRTÜNEREK YIKANMASI DAHA FAZİLETLİDİR	66
21- İNSANLARIN YANINDA YIKANIRKEN ÖRTÜNMEK	72
22- KADININ İHTİLAM OLMASI	75
23- CÜNÜP KİŞİNİN TERİ VE MÜSLÜMANIN NECİS OLMAMASI	77
24- CÜNÜP KİŞİ ÇIKIP ÇARŞIDA YÜRÜYEBİLİR VE BENZERİ ŞEYLERİ YAPABİLİR	79
25- CÜNÜP KİŞİNİN YIKANMADAN ÖNCE ABDEST ALMASI DURUMUNDA EVİNDE DURABİLMESİ	82
26- CÜNÜP KİŞİNİN UYUMASI	83
27- CÜNÜP KİŞİNİN ABDEST ALIP ÖYLE UYUMASI	84
28- ERKEĞİN SÜNNET YERİ İLE KADININ SÜNNET YERİNİN BULUŞMASI	86
29- KADININ CİNSEL ORGANINDAN BULAŞAN ISLAKLIĞIN YIKANMASI	89
6. HAYIZ	94
1- HAYIZIN BAŞLAMASI NASIL OLMUŞTUR? RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): "HAYIZ, YÜCE ALLAH'IN, ÂDEM'İN KIZLARINA TAKDİR ETTİĞİ BİR ŞEYDİR" BUYURMASI	96
HAYIZ OLAN KADININ DURUMU	98

2- HAYIZ OLAN KADININ KOCASININ SAÇLARINI YIKAYIP TARAMASI	100
3- ERKEĞİN HAYIZ OLAN KARISININ KUCAĞINDA KUR'ÂN OKUMASI	102
4- NİFÂSIN HAYIZ İSMİYLE DE ZİKREDİLMESİ	104
5- HAYIZ OLAN KADINA DOKUNMAK	106
6- HAYIZLI KADININ ORUÇ TUTMAMASI	111
7- HAYIZLI KADIN KÂBE'Yİ TAVAF DIŞINDA HACCIN DİĞER TÛM RÛKÛNLERİNİ EDA EDEBİLİR	115
8- İSTİHÂZE (ÖZÜR KANI)	120
9- HAYIZ KANININ YIKANMASI	122
10- MÛSTEHÂZE (ÖZÜRLÜ) OLAN KADININ İTİKÂFI	124
11- KADIN HAYIZ DÖNEMİNDE GİYDİĞİ GİYSİYLE NAMAZ KILABİLİR Mİ?	127
12- HAYIZI BİTEN KADININ YIKANIRKEN KOKU SÛRÛNMESİ	129
13- ÂDETİ BİTEN KADININ KENDİNİ OVARAK YIKAMASI, YIKANMA ŞEKLİ, KOKULU BİR BEZİ KAN DEĞEN YERLERE SÛRMESİ	131
14- KADININ HAYIZDAN DOLAYI YIKANMASI	133
15- KADININ HAYIZDAN DOLAYI YIKANIRKEN SAÇLARINI TARAMASI	134
16- KADININ HAYIZDAN DOLAYI YIKANIRKEN SAÇLARINI ÇÖZMESİ	137
17- "Biz Sizi... Yapısı Belli Belirsiz Bir Mudğadan Yarattık" BUYRUĞU	140
18- HAYIZ OLAN KADIN HAC VE UMRE İÇİN İHRAMA NASIL GİRER?	143
19- HAYIZIN BAŞLAMASI VE BİTMESİ	145
20- HAYIZ OLAN KADIN NAMAZLARI KAZA ETMEZ	148

21- GİYİNİK OLAN HAYIZLI KADINLA UYUMAK	149
22- KADININ HAYIZ DÖNEMİNE ÖZEL GİYSİ EDİNMESİ	151
23- HAYIZLI KADINLARIN NAMAZ KILINAN YERDEN AYRI DURARAK BAYRAM NAMAZLARINA VE MÜSLÜMANLARIN DUALARINA KATILMALARI	152
24- KADININ BİR AYDA ÜÇ DEFA HAYIZ OLMASI, “Rahimlerinde Allah’ın Yarattığını Gizlemeleri Kendilerine Helal Olmaz” ÂYETİNE GÖRE HAYIZ, HAMİLELİK VE DAHA ÖNCE GÖRÜLMÜŞSE HAYIZ TEKRARI KONUSUNDA KADINLARIN SÖZLERİNE İTİBAR EDİLMESİ	155
25- HAYIZ GÜNLERİ DIŞINDA GELEN SARI VE BULANIK AKINTI	159
26- ÖZÜR KANINA SEBEP OLAN DAMAR	160
27- KADININ İFÂDA TAVAFINDAN SONRA HAYIZ OLMASI	161
28- ÖZÜR KANI GELEN KADININ TEMİZLENDİĞİNİ GÖRMESİ	164
29- LOĞUSA KADININ CENAZE NAMAZI VE SÜNNETİ	165
30- BÂB	166
7. TEYEMMÜM	169
1- BÂB	170
2- KİŞİNİN SU VE TOPRAK BULAMAMASI	179
3- SU BULAMAYAN VE VAKTİN GEÇMESİNDEN ENDİŞE EDEN MUKİM KİŞİNİN TEYEMMÜM ALMASI	182
4- TEYEMMÜMDE ELLERE ÜFÜRÜLÜR MÜ?	186
5- TEYEMMÜMDE YÜZ VE ELLERİN MESHEDİLMESİ	189
6- TEMİZ TOPRAK MÜSLÜMANIN TEMİZLİK ARACIDIR VE SUYUN YOKLUĞUNDA ONUN YERİNE GEÇER	195
7- HASTALANMAKTAN VEYA ÖLMekten VEYA SUSUZ KALMAKTAN ENDİŞE EDEN CÜNÜP KİŞİ TEYEMMÜM EDER	205
8- TEK VURUŞLA TEYEMMÜM	211

9- BÂB	215
8. NAMAZ	217
1- İSRÂ (MİRAC) GEÇESİNDE NAMAZLAR NASIL FARZ KILINDI?	218
2- NAMAZIN GİYSİYLE KILINMASININ GEREKLİLİĞİ; YÜCE ALLAH'IN: "Her Mescidde Ziynetinizi Takının" BUYRUĞU; KİŞİNİN TEK PARÇALIK BİR GİYSİYE SARINARAK NAMAZ KILMASI	231
3- NAMAZDA İZARI ENSEDE BAĞLAMAK	235
4- TEK PARÇALIK GİYSİYE SARINARAK NAMAZ KILMAK	237
5- TEK PARÇALIK GİYSİYLE NAMAZ KILACAK KİŞİ BİR KISMINI OMUZLARI ÜZERİNE AT SIN	244
6- TEK PARÇALIK GİYSİNİN KÜÇÜK OLMASI	246
7- ŞAM CÜBBESİYLE NAMAZ KILMAK	249
8- NAMAZDA OLSUN NAMAZ DIŞINDA OLSUN ÇIPLAKLIĞIN KERÂHİYETİ	251
9- GÖMLEK, UZUN DON, KISA DON VE KAFTANLA NAMAZ KILMAK	253
10- AVRET OLARAK ÖRTÜLMESİ GEREKEN YERLER	257
11- RİDASIZ NAMAZ KILMAK	262
12- UYLUK KONUSUNDA SÖYLENENLER	263
13- KADIN KAÇ PARÇALIK GİYSİYLE NAMAZI KILAR?	273
14- KİŞİNİN DESEN Lİ GİYSİYLE NAMAZ KILMASI VE NAMAZDAYKEN BU DESENLERE BAKMASI	274
15- ÇAPRAZ ÇİZGİLERİ VEYA MOTİFLERİ OLAN GİYSİYLE NAMAZ KILAN KİŞİNİN BU NAMAZI BOZULUR MU? BU YÖNDE YASAKLANAN DİĞER ŞEYLER	277
16- KİŞİNİN İPEKTEN FERRÛC İLE NAMAZ KILIP SONRA ONU ÇIKARMASI	278
17- KIRMIZI GİYSİYLE NAMAZ KILMAK	280

18- DAMDA, MİNBERDE VE TAHTA ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK	282
19- SECDEDE OLAN KİŞİNİN GİYSİSİNİN KADINA DEĞMESİ	288
20- HASIR ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK	289
21- SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK	292
22- YATAK ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK	293
23- AŞIRI SICAKLARDA GİYSİ ÜZERİNE SECDE ETMEK	297
24- AYAKKABI İLE NAMAZ KILMAK	298
25- MESTLERLE NAMAZ KILMAK	299
26- KİŞİNİN SECDEYİ TAM YAPMAMASI	302
27- SECDEDE PAZULARI BEDENDEN AYRI TUTMAK	303
28- KIBLEYE YÖNELMENİN FAZİLETİ	304
29- MEDİNE, ŞAM VE DOĞUDA YAŞAYANLARIN KIBLESİ	309
30- YÜCE ALLAH'IN: "Makam-ı İbrahim'den Kendinize Bir Namaz Yeri Edinin" BUYRUĞU	312
31- KİŞİNİN BULUNDUĞU YERDE KIBLEYE DOĞRU DÖNMESİ	317
32- KIBLE KONUSUNDA GELEN DİĞER RİVAYETLER; YANLIŞLIKLA KIBLEDEN BAŞKA BİR YÖNE NAMAZ KILANIN BU NAMAZI İADE ETMESİ GEREKMEDİĞİNİ SÖYLEYENLER	324
33- MESCİDDE BULUNAN TÜKÜRÜĞÜ ELLE KAZIYIP TEMİZLEMEK	330
34- MESCİDDE BULUNAN SÜMÜĞÜ TAŞLA TEMİZLEMEK	333
35- NAMAZDA SAĞ TARAFA TÜKÜRÜLMEZ	335
36- KİŞİ SOL TARAFA VEYA SOL AYAĞININ ALTINA TÜKÜRMELİDİR	337
37- MESCİDDE TÜKÜRMEİNİN KEFARETİ	339
38- MESCİDDEKİ BALGAMI GÖMMEK	340

39- TÜKÜRÜĞÜNE ENGEL OLAMAYAN KİŞİNİN GİYSİ KENARINI KULLANMASI	342
40- NAMAZIN TAM KILINMASI VE KIBLEYE RİAYET EDİLMESİ KONUSUNDA İMAMIN CEMAATİ UYARMASI	344
41- "FİLANCA OĞULLARININ MESCİDİ" DENİLİR Mİ?	346
42- MESCİDDE MAL PAYLAŞIMI YAPMAK VE HURMA SALKIMI ASMAK	347
43- MESCİDDE YEMEK DAVETİNDE BULUNMAK VE BU DAVETİ KABUL ETMEK	350
44- MESCİDDE DAVALARA BAKMAK VE ERKEK İLE KADIN ARASINDA LİÂN YAPMAK	352
45- BAŞKASININ EVİNE GİREN KİŞİ İSTEDİĞİ YERDE Mİ YOKSA GÖSTERİLEN YERDE Mİ NAMAZI KILAR?	353
46- EVLERDE NAMAZGÂH EDİNMEK	355
47- MESCİDE GİRME VE BAŞKA ŞEYLERDE SAĞLA BAŞLAMAK	360
48- CAHİLİYE MÜŞRİKLERİNİN MEZARLARI TAŞINIP YERİNE MESCİD YAPILIR MI?	361
49- KOYUN AĞILLARINDA NAMAZ KILMAK	368
50- DEVELERİN BULUNDUĞU YERLERDE NAMAZ KILMAK	369
51- ALLAH RIZASINI GÖZETEREK TANDIRA, ATEŞE VEYA KENDİSİNE TAPILAN BAŞKA BİR ŞEYE DOĞRU NAMAZ KILMAK	371
52- MEZARLIKLARDA NAMAZIN KERAHİYETİ	373
53- YERE BATIRILMIŞ VE AZABA MARUZ KALMIŞ MEKANLARDA NAMAZ KILMAK	374
54- KİLİSEDE NAMAZ KILMAK	377
55- BÂB	378
56- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): "YERYÜZÜ BANA MESCİD VE TEMİZLEYİCİ KILINDI" BUYRUĞU	381

57- KADININ MESCİDDE UYUMASI	382
58- ERKEKLERİN MESCİDDE UYUMASI	385
59- YOLCULUK DÖNÜŞÜNDE NAMAZ KILMAK	389
60- MESCİDE GİREN KİŞİ İKİ REKAT NAMAZ KILSIN	390
61- MESCİDDE HADES	393
62- MESCİD'İN İNŞASI	394
63- MESCİD YAPIMINDA YARDIMLAŞMA	397
64- MESCİDİN AHŞAP YERLERİ VE MİNBERİNİN YAPIMINDA MARANGOZ VE USTALARDAN YARDIM ALMAK	401
65- MESCİD İNŞA EDEN KİŞİ	403
66- MESCİDDEN GEÇEN KİŞİNİN OKLARIN SİVRİ KISMINDAN TUTMASI	405
67- MESCİDDEN GEÇİP GİTMEK	407
68- MESCİDDE ŞİİR OKUMAK	408
69- HARBELİ KİŞİLERİN MESCİDE GİRMESİ	409
70- MESCİDDE MİNBER ÜZERİNDE ALIŞVERİŞTEN BAHSETMEK	412
71- MESCİDDE BORCU İSTEMEK VE BORÇLUYU SIKIŞTIRMAK	415
72- MESCİDİ SÜPÜRMEK, İÇİNDE BULUNAN PAÇAVRALARI VE ÇERÇÖPÜ TOPLAMAK	417
73- MESCİDDE İÇKİ TİCARETİNİN YASAKLANMASI	419
74- MESCİDİN HİZMETİNDE BULUNMAK	420
75- ESİR VEYA BORÇLUNUN MESCİDDE BAĞLI TUTULMASI	422
76- MÜSLÜMAN OLAN KİŞİNİN YIKANMASI VE ESİRİN MESCİDDE BAĞLI TUTULMASI	424
77- HASTA VE BENZERİ KİŞİLER İÇİN MESCİDDE ÇADIR KURMAK	426
78- İHTİYAÇTAN DOLAYI MESCİDE DEVE SOKMAK	427
79- BÂB	429

80- MESCİDE KAPI VE GİRİŞLER AÇMAK	430
81- KÂBE VE MESCİDLER İÇİN KAPI İLE KİLİTLER EDİNMEK	435
82- MÜŞRİKLERİN MESCİDE GİRMESİ	437
83- MESCİDLERDE SESİ YÜKSELTMEK	438
84- MESCİDDE HALKA OLUŞTURMAK VE OTURMAK	441
85- MESCİDDE UZANMAK VE AYAKLARI UZATMAK	445
86- İNSANLARA ZARARI OLMADIĞI SÜRECE YOL ÜZERİNDE MESCİD YAPILABİLİR	447
87- ÇARŞI MESCİDİNDE NAMAZ KILMAK	449
88- MESCİDDE VE MESCİD DIŞINDA PARMAKLARI KENETLEMEK	451
89- MEDİNE YOLLARINDAKİ MESCİDLER VE RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) NAMAZ KILDIĞI YERLER	456
NAMAZ KILANIN SÛTRESİ	466
90- İMAMIN SÛTRESİ ARKASINDA OLANLARIN DA SÛTRESİDİR	466
91- NAMAZ KILAN İLE SÛTRE ARASINDA NE KADAR MESAFE OLMALIDIR?	470
92- HARBEYE DOĞRU NAMAZ KILMAK	471
93- ANEZEYE DOĞRU NAMAZ KILMAK	472
94- MEKKE'DE VE BAŞKA YERLERDE SÛTRE KULLANMAK	474
95- DİREĞE DOĞRU NAMAZ KILMAK	475
96- KİŞİNİN DİREKLER ARASINDA TEK BAŞINA NAMAZA DURMASI	477
97- BÂB	480
98- BİNEĞE, DEVEYE, AĞACA VE SEMERE DOĞRU NAMAZ KILMAK	481
99- YATAĞA DOĞRU NAMAZ KILMAK	483
100- NAMAZDA OLAN KİŞİ ÖNÜNDEN GEÇENLERE ENGEL OLUR	484

101- NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇEN KİŞİNİN GÜNAHI	488
102- NAMAZ KILAN KİŞİNİN ÖNÜNDE DURMAK	490
103- UYUYAN BİRİNE DOĞRU NAMAZ KILMAK	492
104- KADINA DOĞRU NAFİLE NAMAZ KILMAK	493
105- HİÇBİR ŞEYİN NAMAZI KESMEYECEĞİNİ SÖYLEYENLER	494
106- NAMAZDA KÜÇÜK KIZ ÇOCUĞUNU BOYUNDA TAŞIMAK	499
107- HAYIZLI KADININ BULUNDUĞU YATAĞA DOĞRU NAMAZ KILMAK	502
108- KİŞİ NAMAZ KILARKEN SECDE İÇİN KARISINI DÜRTEBİLİR Mİ?	504
109- KADIN NAMAZ KILANIN ÜZERİNDE OLAN VE ONA RAHATSIZLIK VEREN BİR ŞEYİ KALDIRABİLİR	505
9. NAMAZ VAKİTLERİ	509
1- NAMAZ VAKİTLERİ VE FAZİLETLERİ	509
2- “Hepiniz O’na Yönelerek O’na Karşı Gelmekten Sakının, Namazı Kılın, Müşriklerden Olmayın.”	514
3- NAMAZ KILMAK ÜZERE BİAT ETMEK	516
4- NAMAZ KEFÂRETTİR	517
5- NAMAZI VAKTİNDE KILMANIN FAZİLETİ	522
6- BEŞ VAKİT NAMAZ KEFÂRETTİR	525
7- NAMAZ VAKİTLERİNİ HEBA ETMEK	526
8- NAMAZDA OLAN KİŞİ RABBİYLE KONUŞUYOR DEMEKTİR	529
9- AŞIRI SICAKLARDA ÖĞLE NAMAZINI SERİNLİĞE BIRAKMAK	532
10- YOLCULUKTA ÖĞLE NAMAZINI SERİNLİĞE BIRAKMAK	539
11- ÖĞLE NAMAZININ VAKTİ ZEVAL VAKTİDİR	541
12- ÖĞLE NAMAZINI İKİNDİ VAKTİNE KADAR GECİKTİRMEK	548
13- İKİNDİ NAMAZI VAKTİ	549

14- İKİNDİ NAMAZINI GEÇİREN KİŞİNİN GÜNAHI	557
15- İKİNDİ NAMAZINI BIRAKAN KİŞİ	560
16- İKİNDİ NAMAZININ FAZİLETİ	561
17- GÜNEŞ BATMADAN İKİNDİ NAMAZININ BİR REKATINA YETİŞEN KİŞİNİN HÜKMÜ	566
18- AKŞAM NAMAZI VAKTİ	572
19- AKŞAM NAMAZINA "MAĞRİB" YERİNE "İŞÂ" DENİLMESİNİ KERİH GÖRENLER	577
20- YATSI (İŞÂ) NAMAZINA ATEME DENİLMESİ, BU İSİMLENDİRMEYİ CAİZ GÖRENLER	578
21- CEMAATİN TOPLANMA ZAMANINA GÖRE YATSI NAMAZININ VAKTİ	583
22- YATSI NAMAZININ FAZİLETİ	584
23- YATSI NAMAZINDAN ÖNCE UYUMANIN KERİH GÖRÜLMESİ	588
24- UYKUSU BASTIRAN KİŞİNİN YATSI NAMAZINDAN ÖNCE UYUMASI	589
25- YATSI NAMAZI VAKTİ GECE YARISINA KADARDIR	593
26- SABAH NAMAZININ FAZİLETİ	595
27- SABAH NAMAZI VAKTİ	598
28- SABAH NAMAZININ BİR REKATINA YETİŞEN KİŞİNİN HÜKMÜ	601
29- NAMAZIN BİR REKATINA YETİŞEN KİŞİNİN HÜKMÜ	603
30- SABAH NAMAZINDAN SONRA GÜNEŞ YÜKSELİNCEYE KADAR KILINAN NAMAZ	604
31- KİŞİ NAMAZ İÇİN GÜNEŞİN BATIŞININ HEMEN ÖNCESİNİ SEÇMEMELİDİR	609
32- SADECE İKİNDİ VE SABAH NAMAZLARINDAN SONRA NAMAZ KILMAYI KERİH GÖRENLER	615

33- İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA KILINAN KAZA NAMAZI VE BENZERİ NAMAZLAR	617
34- BULUTLU GÜNLERDE NAMAZI ERKENDEN KILMAK	621
35- VAKTİ ÇIKTIKTAN SONRA NAMAZ İÇİN EZAN OKUMAK	622
36- VAKTİ ÇIKTIKTAN SONRA NAMAZI CEMAATLE KILDIRMAK	625
37- BİR NAMAZI UNUTAN KİŞİ ONU HATIRLAYINCA KILAR VE BAŞKA BİR NAMAZI İADE ETMESİ GEREKMEZ	627
38- NAMAZLAR SIRASINA GÖRE KAZA EDİLİR	629
39- YATSİ NAMAZINDAN SONRA KERİH GÖRÜLEN SOHBET	630
40- YATSİ NAMAZINDAN SONRA İLMÎ KONULAR VE HAYIRLI MESELELERDE SOHBET	632
41- MİSAFİRLE VE AİLEYLE GECE SOHBETİ	636
10. EZAN	642
1- EZANIN BAŞLANGICI	642
2- EZANIN LAFIZLARI İKİŞER DEFA SÖYLENİR	647
3- "KAD KÂMETİ'S-SALÂTU" LAFZİ DIŞINDA KAMETİN LAFIZLARI BİRER DEFA SÖYLENİR	649
4- EZAN OKUMANIN FAZİLETİ	651
5- EZANI YÜKSEK SESLE OKUMAK	653
6- EZANIN KAN DÖKÜLMESİNE ENGEL OLMASI	655
7- EZANI DUYAN KİŞİ NE DER?	658
8- EZAN SIRASINDA DUA ETMEK	662
9- EZAN İÇİN KURA ÇEKMEK	663
10- EZAN ARASINDA KONUŞMAK	665
11- VAKTİN GİRİŞİNİ KENDİSİNE SÖYLEYEN BİRİ OLDUKTAN SONRA KÖR OLAN KİŞİNİN EZAN OKUMASI	668
12- EZANI FECİRDEN SONRA OKUMAK	670

13- EZANI FECİRDEN ÖNCE OKUMAK	674
14- EZAN İLE KAMET ARASINDA NE KADAR ZAMAN OLUR?	677
15- KİŞİNİN KAMETİ BEKLEMESİ	680
16- EZAN İLE KAMET ARASINDA DİLEYEN NAFİLE NAMAZ KILABİLİR	682
17- YOLCULUKTA BİR MÜEZZİNİN EZAN OKUYACAĞINI SÖYLEYENLER	683
18- TOPLUCA YOLCULUKLARDA, ARAFAT'TA VE MÜZDELİFE'DE EZAN VE KAMET; SOĞUK VE YAĞMURLU GÜNLERDE NAMAZLARIN ÇADIRLARDA KILINMASI YÖNÜNDE MÜEZZİNİN ÇAĞRI YAPMASI	685
19- EZAN ESNASINDA MÜEZZİN AĞZINI SAĞA SOLA ÇEVİREBİLİR Mİ? SAĞA SOLA DÖNEBİLİR Mİ?	692
20- KİŞİNİN "NAMAZI KAÇIRDIK" DEMESİ	694
21- NAMAZA KOŞMADAN, SÜKÛNET VE VAKAR İÇİNDE GELİNİR	696
22- KAMET GETİRİLİRKEN İMAMIN ÇIKTIĞINI GÖREN CEMAAT NE ZAMAN AYAĞA KALKAR?	698
23- KİŞİ NAMAZA ACELE ETMEDEN, SÜKÛNET VE VAKAR İÇİNDE KALKMALIDIR	700
24- MAZERETİ OLAN MESCİDDEN ÇIKABİLİR Mİ?	701
25- İMAM "YERİNİZDE KALIN" DEDİĞİ ZAMAN GERİ GELENE KADAR CEMAAT ONU BEKLER	702
26- KİŞİNİN "NAMAZ KILMADIK" DEMESİ	704
27- KAMETTEN SONRA İMAMDA BİR İHTİYACIN HASIL OLMASI	705
28- KAMET GETİRİLİNCE KONUŞMAK	706
29- CEMAAT NAMAZININ FARZİYETİ	707
30- CEMAAT NAMAZININ FAZİLETİ	711
31- SABAH NAMAZINI CEMAATLE KILMANIN FAZİLETİ	717

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

۵ - الغسل

5. GUSÛL

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لُمَسَّتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

وقوله جل ذكره ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لُمَسَّتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا﴾

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Eğer cünüpseniz yıkanıp temizlenin; şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayak yolundan gelmişseniz yahut da kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin. Allah sizi zorlamak istemez, Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”¹

Yine şöyle buyurmuştur: “Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanıncaaya kadar namaza yaklaşmayın. Şayet

¹ Mâide Sur. 6

hasta veya yolculukta iseniz veya ayak yolundan gelmişseniz yahut da kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin. Şüphesiz Allah, çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.”¹

Gusül, taharetin çeşitlerinden biridir ve tüm bedeni su ile yıkamaktır. Ancak ibadete yönelik olan guslü normal yıkamadan ayırmak için niyet gereklidir.

Buhârî, gusül konusuna Nisâ ve Mâide sûrelerinden iki âyetle başlayarak cünüp olana guslün farz oluşunun Kur’ân’a dayandığını göstermek istemiştir.

İlki: “Eğer cünüpseniz yıkanıp temizlenin; şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayak yolundan gelmişseniz yahut da kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin. Allah sizi zorlamak istemez, Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz”² âyetidir.

Bu âyete göre cünüp olan kişinin gusletmesi emredilmiştir. Guslün farziyeti konusunda erkek ile kadın arasında fark yoktur. Ancak kişi hastaysa ve yıkanması sağlığını tehlikeye sokacaksa suyla yıkanma yerine temiz toprakla teyemmüm eder.

İbn Ebî Hâtim’in Mücâhid’den bildirdiğine göre bu âyet, Ensâr’dan bir adam hakkında nazil olmuştur. Bu kişi hastaydı ve abdest almak için kalkamıyordu. Abdest almada kendisine yardım edecek bir hizmetçisi de yoktu. Durumu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) sorulunca da bu âyet nazil oldu.

Aynı şekilde kişi kısa olsun uzun olsun, yolculukta olur veya heladan gelir veya kadınlara dokunur da abdest ya da yıkanmak için su bulamazsa temiz toprakla teyemmüm eder.

Şâfiî, bu âyete dayanarak erkeğin teninin kadının tenine değmesi durumunda abdestinin bozulacağını söylemiştir. İbn Mes’ûd, İbn Ömer ve tâbiûndan bazıları da bu görüştedir. Bazıları ise bu âyette geçen “*lems*” ifadesinin cinsel ilişki anlamında olduğunu söylemiş, cinsel ilişki olmadan

¹ Nisâ Sur. 43

² Mâide Sur. 6

kadına sadece dokunmakla abdestin gerekmediğini dile getirmiştir. Hz. Ali, İbn Abbâs, sahabe ve tâbiûnun geneli de bu görüştedir.

Suyu kullanamayacak şekilde hasta olan ya da yolculukta olup veya heladan gelip veya kadına dokunup da su bulamayan kişilerin temiz toprakla ellerini ve yüzlerini mesh ederek teyemmüm edebilecekleri bildirilmiştir. Bu da Yüce Allah'ın abdest ve gusül konusunda kullarına bahşettiği bir kolaylıktır.

Zira burada amaç, suyla guslü veya abdesti emrederek zorluk çıkarmak değil, Müslümanları maddi ve manevi kirlerden arındırmaktır. Yüce Allah, kullarını maddi ve manevi yönden temizleyip nimetini tamamlamak istemektedir. Bu nimete şükretmelerine karşılık da onu daha da artıracaktır.

Diğeri de: “Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanınca kadar namaza yaklaşmayın. Şayet hasta veya yolculukta iseniz veya ayak yolundan gelmişseniz yahut da kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin. Şüphesiz Allah, çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır”¹ âyetidir.

Âyette Müslümanlara sarhoş iken, ayılıp kendilerine gelene ve ne dediklerini bilinceye kadar namaza yaklaşmamalarını emredilmiştir. Bu âyet, ashâbın tümü hakkında nazil olmuştur. Rivayet edildiğine göre içki yasağından önce ashâbdan bir grup Abdurrahman b. Avf'ın yanında içki içti. Namaz vakti de Hz. Ali namazı kıldırmak için öne geçti. Kıraatinde Kâfirûn Sûresi'ni: “De ki ey kâfirler! Ben sizin ibadet ettiğinize ibadet ederim” şeklinde okuyunca bu âyet nazil oldu. Bu hadisi Ebû Dâvud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Dahhâk ise buradaki sarhoşluğu uyku sarhoşluğu olarak açıklamıştır.

Âyet, cünüp olanın da gusledene kadar namaza yaklaşmaması emredilmiş, ancak yolcu iken cünüp olanın su bulamaması durumunda teyemmüm ederek namaz kılabilceği bildirilmiştir. Ya da bundan kasıt, bizzat namazın kendisi değil de namaz kılınan yerdir. Bu durumda sarhoş veya cünüp olan kişi namaz kılınan yere yaklaşamaz. Ancak oradan geçmesi gerekiyorsa geçip gider.

¹ Nisâ Sur. 43

١ - بَابُ الْوُضُوءِ قَبْلَ الْغُسْلِ

1- GUSÜLDEN ÖNCE ABDEST ALMAK

Gusûlde abdest uzuvlarının önce yıkanması onların faziletinden dolayıdır. Râfiî, gusûl öncesi abdesti gusûlün bir parçası gibi gördüğünden dolayı bu abdest için ayrıca bir niyet gerekmediğini söylemiştir.

Bana göre ise şayet abdestliken cünûp olmuşsa abdest alırken gusûlün sünneti olarak niyet eder. Ancak abdestsizken ayrıca cünûp olmuşsa abdestinde küçük hadesi gidermeye niyet eder. Mâlikilere göre ise kişi gusûl öncesi abdest alırken abdest uzuvlarının cünûplüğünü gidermeye niyet eder. Sadece küçük hadesi gidermeye niyet etmesi durumunda bedenini yıkarken bu uzuvları tekrar yıkaması gerekir.

٢٤٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ بَدَأَ فغَسَلَ يَدَيْهِ ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ ، ثُمَّ يَدْخُلُ أَصَابِعُهُ فِي الْمَاءِ ، فَيُخَلِّلُ بِهَا أَصُولَ شَعْرِهِ ثُمَّ يَصُبُّ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ غُرْفٍ بِيَدَيْهِ ، ثُمَّ يَفِيضُ الْمَاءَ عَلَى جِلْدِهِ كُلِّهِ . طرفاه ٢٦٢ ، ٢٧٢ - تحفة ١٧١٦٤

248- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Âişe anlatıyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünûpkken yıkanacağı zaman ilk önce ellerini yıkardı. Sonra namaza alır gibi abdest alırdı. Sonra parmaklarını suya batırır ve onlarla saç diplerine suyu ulaştırırdı. Sonra iki eliyle başına üç avuç su dökerdi. En sonunda da bütün bedenine su dökerdi.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tinnîsi'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

¹ Hadis ayrıca 262 ve 272'e geçmektedir. Müslim (316)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüpkken gusledeceği zaman, abdeste ve yıkanmaya başlamadan önce ellerini yıkardı. Ellerini yıkaması onları olası bir kirden temizlemek için olabileceği gibi uykudan uyandığı için de olabilir. İbn Uyeyne, bu hadisi Hişâm'dan rivayet ederken, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ellerini kaba sokmadan önce yıkadığını zikreder. Tirmizî de rivayet ederken, ellerini yıkadıktan sonra avret yerini de yıkadığı eklemesini yapar. Müslim'de de aynı ekleme yer alır.

Ellerini yıkadıktan sonra namaza alır gibi abdest alırdı. Buradan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tam abdest aldığı anlaşıyor. Şâfiî ve Mâlik'e göre de gusûl öncesi alınacak abdest tam olmalıdır.

Bazıları Meymûne'nin bir sonraki hadisine dayanarak bu abdestte ayakları yıkamanın en sona bırakılacağını söylemiştir. Bu konuda Mâlikilerden üçüncü bir görüş de gelmiştir. O da kişinin yıkandığı yerin temiz olmaması durumunda ayakları yıkamayı en sona bırakması, aksi halde ayakları abdestle birlikte yıkamasıdır. Hanefilere göre ise kişi çamurlu bir yerdeyse ayaklarını en sona bırakır, değilse de abdestle yıkar.

Gusûl öncesi namaza alır gibi abdest almasından, uzuvları yıkarken üç tekrarın yapılmasının caiz olduğunu da anlıyoruz. Ancak İyâd: "Cünüp olanın gusûl öncesi abdest almasında tekrarın olduğuna yönelik herhangi bir şey gelmiş değildir. Hocalarımızdan bazıları da böylesi bir abdestte tekrarın bir değerinin olmadığını söylemiştir" demiştir.

Ebû Abdillâh el-Ebbî buna şu cevabı verir: "Namaza alır gibi abdest aldığı söylenmesi, uzuvları yıkamada tekrarın yapılmasını gerektirir. Gusûlde bir uzvu yıkamanın değerinin olmaması abdestte böylesi bir değer olmayacağını göstermez. Zira bizim de hocalarımızdan bazıları bu konuda tekrar yapılması yönünde, bazıları da tekrar yapılmaması yönünde fetva verirdi."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde abdestini aldıktan sonra parmaklarını kaba sokup ıslatır ve onlarla saç diplerine suyu ulaştırırdı. Hammâd b. Seleme'nin rivayeti de bunu desteklemektedir. Zira Hammâd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ıslattığı parmaklarıyla önce sağ taraftaki saçlarının arasına ve dibine, ardından sol taraftaki saçlarının arasına ve dibine suyu ulaştırırdı. Bunu yapmanın sebebi de, saç ıslatıp yumuşatmak

ve sonradan dökülecek suyun saçların arasına daha kolay bir şekilde ulaşmasını sağlamaktır. Bu da bir çeşit su israfının önüne geçmek gibidir.

*Mühezzeb'*de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), sakallarının arasına ve dibine de suyu ulaştırdığı zikredilir. Mâlikî ve Hanefiler, *"Saçların arasını ıslatıp suyu deriye ulaştırın. Zira her kılın dibinde cünüplük bulunur"* hadisine dayanarak gusûlde saçların dibine suyu ulaştırmanın vacip olduğunu söyler.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her iki eliyle başına üç avuç su dökerdi. Bazıları buna dayanarak gusûlde tekrarın caiz olduğunu söylemiştir. Şâfiîlerde başa üç defa su dökme sünnettir. Şeyh Halil gusûlde üç tekrarın başa özel olduğunu söyler.

En sonunda da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başından aşağıya su dökerek bütün vücudunu yıkadı. Bu da bize gösteriyor ki gusûl öncesi abdest, gusûlden ayrı başlı başına bir sünnettir. Ayrıca gusûlde bedeni ovmanın gerekmediğini anlıyoruz. Şâfiî, Hanefî ve Hanbelilerde gusûlde vücudu ovma müstehaptır. Mâlikilerde meşhur görüşe göre ise vaciptir. Bazıları ise gusûlden ayrı olarak abdestin vacip olduğunu söylemiştir.

İbn Battâl ise ovmanın kendi başına değil, gusle bağlı olarak vacip olduğunu söyler. Abdest alırken eli yıkanacak uzuvların üzerinde gezdirme konusundaki icmayı da bu vacipliğe delil olarak getirir. Yıkama konusunda gusûl ile abdest arasında fark olmadığı için de kıyas yaparak gusûlde ovmayı vacip olarak görür.

Ancak ovmayı vacip görmeyenler, abdestte eli kaba sokup ovmadan yıkamayı caiz gördükleri için İbn Battâl'ın ileri sürdüğü bir icma yok demektir. Dolayısıyla ovma da gerekli değildir.

Hadisin ravileri Tinnîsli ve Kufelidir. Hadisi Müslim, Nesâî ve Ebû Dâvud da tahrir etmişlerdir.

٢٤٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ تَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ غَيْرَ رِجْلَيْهِ ، وَغَسَلَ فَرْجَهُ ، وَمَا أَصَابَهُ مِنَ الْأَدَى ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ،

ثُمَّ نَحَى رِجْلَيْهِ فَعَلَّاهُمَا ، هَذِهِ غُسْلُهُ مِنَ الْجَنَابَةِ . أطرافه ٢٥٧ ، ٢٥٩ ، ٢٦٠ ، ٢٦٥ ،

٢٦٦ ، ٢٧٤ ، ٢٧٦ ، ٢٨١ - تحفة ١٨٠٦٤

249- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — A’mêş — Sâlim b. Ebi’l-Ca’d — Kureyb — İbn Abbâs” isnâdıyla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Meymûne der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza alır gibi abdest aldı, sadece ayaklarını yıkamadı. Sonra avret yerini ve oraya bulaşmış şeyleri yıkadı. Sonra başından aşağıya su döktü. Sonra az bir kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) gusül abdesti bu şekildeydi.”¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

A’mêş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Meymûne’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten dolayı yıkanırken ilk önce namaza alır gibi abdest aldı, ancak ayaklarını yıkamadı ve onları en sona bıraktı. Kurtubî, ayakların en sona bırakılmasındaki hikmetin, gusle abdest uzuvlarıyla başlayıp yine abdest uzvuyla bitirme olduğunu söylemiştir. Ancak Şâfiî ve Mâlikilerin tercihi, başta abdestin tam olarak alınmasıdır. İmam Mâlik’in abdest alınan yer temiz değilse ayakların en sona bırakılmasını müstehap gördüğü de rivayet edilmiştir. Şâfiîlerden de benzeri görüşler gelmiştir.

Ayakların en sona bırakılacağını düşünenler ise buradaki ayakları en sona bırakma istisnasının daha önce Âişe’den gelen hadise göre ziyade olduğunu söylemiştir. Güvenilir olan kişilerden olan ziyadeler de makbuldür.

Buna cevap olarak da ayakların başta yıkandığını zikrederek asıl ziyadenin Âişe’nin rivayetinde olduğu söylenmiştir. Daha önce zikrettiğimiz gibi Hanefiler, kişi çamurlu bir yerdeyse ayakları en sona bırakacağını, değilse abdestle birlikte başlangıçta yıkanacağını söylemişler, bu yönde gelen farklı rivayetlerin arasını bulmak için ayakların başta veya sonda yıkanması olayına bu şekilde bakılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 257, 259, 260, 266, 274, 276 ve 281’de geçmektedir. Müslim (317)

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cinsel organını yıkamıştır. Bu da bize bu konuda tertibin vacip olmadığını göstermektedir. Şâfiîlerin de görüşü budur. Nevevî de: “İstincanın abdest ve teyemmümden önce yapılması gerekir. Ancak daha sonra yapılması durumunda abdest geçerli olsa da teyemmüm olmaz” demiştir. Her halükarda buradan anladığımız Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) abdest ile avret yeri yıkamasını bir arada yaptığıdır.

Buhârî bu hadisi başka bir yerde İbnu'l-Mübârek kanalıyla Sevrî'den naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerini, sonra avret yerini yıkadığını, sonra ellerini duvara sürttüğünü, ardından da abdest aldığını ve bu abdestte ayaklarını gusûl sonrasına bıraktığını zikreder.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) avret yerinden sonra oraya bulaşmış şeyleri de yıkamıştır. Bunlar da meni ve benzeri şeyler olsa gerektir. Kişinin bedeninde bu yönde bir necaset varsa da gusûlde üzerine bir defa su dökmekle hem bu necaset temizlenmiş, hem de gusûl gerçekleşmiş olur. Nevevî bu görüşü benimsemiştir. Ancak sünnete göre gusûlde suyun temiz bir tene değmesi için öncelikle o necasetin yıkanması gerekmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları yaptıktan sonra da tüm bedeninin üzerine su döktü. Ardından yıkadığı yerden az bir kenara çekilerek ayaklarını yıkadı. Meymûne'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gusûl abdesti bu şekildeydi.

İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da tâbiîden rivayeti vardır. Sahabinin de sahabiden rivayeti mevcuttur. Buhârî hadisi birkaç yerde daha tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

۲ - بَابُ غُسْلِ الرَّجُلِ مَعَ امْرَأَتِهِ

2- ERKEĞİN KARISIYLA BİRLİKTE GUSLETMESİ

Başlık, erkeğin karısıyla aynı kaptan gusûl abdesti almasıyla ilgilidir.

۲۵۰ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنْ قَدَحٍ يُقَالُ لَهُ الْفَرْقُ . أَطْرَافُهُ

۱۶۶۲۰ تحفة - ۷۳۳۹، ۵۹۵۶، ۲۹۹، ۲۷۳، ۲۶۳، ۲۶۱

250- “Âdem b. Ebî İyâs — İbn Ebî Zi’b — Zührî — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte farak denilen bir kaptan yıkanırdık.”¹

İbn Ebî Zi’b, Muhammed b. Abdirrahman el-Kureşî’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Âişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte adına farak denilen bir kaptan birlikte su alıp guslettiklerini söylemiştir. İbnu’l-Esîr’e göre bir farak 16 rıtl su alan bir kaptır. *Firak* denilen kap ise 120 rıtl su alır. Cevherî ise farak’ın Medine’de kullanılan bir ölçek olduğunu ve 16 rıtl su aldığını söylemiştir.

Hadisi Müslim ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۳ - بَابُ الْغُسْلِ بِالصَّاعِ وَنَحْوِهِ

3- BİR SÂ’ VE BENZERİ MİKTARDAKİ SUYLA GUSLETMEK

Başlık, bir sâ’ miktarı veya bu miktarda su alan başka kaptaki suyla gusletme ile ilgilidir. Hicazlılara göre bir sâ’, 5 rıtl ile bir rıtlın üçte ikisi kadar su almaktadır. Iraklılar Mücâhid’in rivayetine dayanarak bir sâ’ın 8 rıtl aldığını söylerler. Zira Mücâhid’in rivayetine göre Hz. Âişe’nin yanına girdiklerinde bir kap getirilmiş ve Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun gibi bir kapla guslederdi” demiştir. Mücâhid de tahminen o kabın 8 ile 10 rıtl arasında su aldığını söylemiştir. Bu da Medine ahalisinin kullandıkları ve nesilden nesile aktarıla gelen sâ’ ölçğine uymamaktadır. Daha sonraları İmam Mâlik, Medine’ye gelen Ebû Yûsuf’a Medinelilerin kullandığı sâ’ı çıkarıp göstermiş ve: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden yıkandığı sâ’ budur” demiştir. Ebû Yûsuf da bu kabın 5 rıtl ile bir rıtlın üçte ikisi kadar su aldığını tahmin etmiş ve bu konuda Mâlik’in görüşüne dönmüştür. Zira yalan üzerinde birleşmeleri pek de mümkün olmayan bir topluluğun rivayeti, tek bir kişinin yoruma açık rivayeti için bırakılamaz. Mücâhid de söz konusu rivayette bir tahmin yapmıştır. Tahmine dayalı bir şey de hataya açık demektir.

¹ Hadis ayrıca 263, 273, 299, 5956 ve 7339’da geçmektedir. Müslim (319, 321)

۲۵۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ حَدَّثَنِي شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنِي

أَبُو بَكْرِ بْنُ حَفْصٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يَقُولُ دَخَلْتُ أَنَا وَأَخُو عَائِشَةَ عَلَى عَائِشَةَ فَسَأَلَهَا
أَخُوهَا عَنْ غُسْلِ النَّبِيِّ ﷺ فَدَعَتْ بِإِنَاءٍ نَحْوًا مِنْ صَاعٍ ، فَاغْتَسَلَتْ وَأَفَاضَتْ عَلَى رَأْسِهَا
، وَبَيْنَنَا وَبَيْنَهَا حِجَابٌ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ وَبَهْزٌ وَالْجُدِّيُّ عَنْ شُعْبَةَ قَدَرِ

صَاعٍ .

251- “Abdullah b. Muhammed — Abdussamed — Şu’be — Ebû Bekr b. Hafs” isnâdıyla Ebû Seleme şöyle demiştir: “Âişe’nin erkek kardeşiyle birlikte Âişe’nin yanına girdim. Kardeşi ona Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) guslünün nasıl olduğunu sorunca Âişe yaklaşık bir sâ’ alan bir kap getirtti. Onunla yıkandı ve başından aşağıya su döktü. Onunla aramızda da perde vardı.”

Buhârî der ki: Yezîd b. Hârûn, Behz ve el-Cuddî bunu Şu’be’den: “Bir sâ’ miktarı” lafzıyla rivayet etmişlerdir.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Cu’fî el-Müsnedî’dir.

Abdussamed, Abdussamed b. Abdilvâris et-Tennûrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Hafs b. Ömer b. Sa’d b. Ebî Vakkâs’tır.

Ebû Seleme, Abdullah b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Ebû Seleme, Hz. Âişe’nin kardeşi ile birlikte Âişe’nin yanına girdi. Âişe’nin bu kardeşi Müslim’in *Sahîh*’de bildirdiğine göre süt kardeşi Abdullah b. Yezîd el-Basrî’dir. Buhârî’nin *el-Edebu’l-Müfred*’de, Ebû Dâvud’un da *Sünen*’de bildirdiğine göre de bu kişi, Âişe’nin süt kardeşi Kesîr b. Ubeydillah el-Kûfî’dir.

Kardeşi, Âişe’ye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl guslettiğini sorunca Âişe bir kap getirilmesini söyledi. Bu kaba yaklaşık olarak bir sâ’ su sığıyordu. Âişe bu kaptaki sudan yıkandıktan sonra başından aşağıya su döktü.

¹ Müslim (320)

Hız. Âişe bunu gösterirken aralarında da perde vardı. Bu perde mahrem olan kişinin görmesi caiz olan yerler dışındaki yerleri kapatıyordu. Başını ve neler yaptığını ise görebiliyorlardı. Perde Âişe'yi göremeyecekleri bir şekilde çekilmiş olsa onlara göstermek için yıkanmasının bir anlamı kalmazdı. Bunun yanında yanına girenlerden biri süt kardeşi diğeri de kız kardeşi Ümmü Gülsüm'ün süt oğluydu. Yani Âişe onun süt teyzesiydi.

Hız. Âişe'nin bu davranışı, birilerine bir şeyi uygulamalı öğretmenin müstehap olduğunu göstermektedir. Zira uygulama sözden daha etkili ve akılda kalıcı olur.

Hadis yedi raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşan bir hadistir.

Buhârî'nin dediğine göre Yezîd b. Hârûn, Behz ve el-Cuddî bunu Şu'be'den: "Bir sâ' miktarı" lafzıyla rivayet etmişlerdir.

Yezîd b. Hârûn'un rivayetini Ebû Nuaym, *Müstahrec*'de ve Ebû Avâne zikretmişlerdir.

Behz, Behz b. Hakîm el-Basrî'dir. Hicri 190 küsur yıllarında Merv'de vefat etmiştir. Onun da rivayetini İsmâîlî nakletmiştir.

Cuddî, Abdulmelik b. İbrâhîm'dir. Basra'ya gelip orada ikamet etmiştir. Hicri 205 yılında vefat etmiştir.

٢٥٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَدَمَ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَنَّهُ كَانَ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ هُوَ وَأَبُوهُ، وَعِنْدَهُ قَوْمٌ فَسَأَلُوهُ عَنِ الْغُسْلِ . فَقَالَ يَكْفِيكَ صَاعٌ . فَقَالَ رَجُلٌ مَا يَكْفِينِي . فَقَالَ جَابِرٌ كَانَ يَكْفِي مَنْ هُوَ أَوْفَى مِنْكَ شَعْرًا ، وَخَيْرٌ مِنْكَ ، ثُمَّ أَمَّا فِي ثَوْبٍ . طرفه ٢٥٥ ، ٢٥٦ - تحفة ٢٦٤١

252- "Abdullah b. Muhammed — Yahya b. Âdem — Züheyr — Ebû İshâk" isnâdıyla Ebû Câfer şöyle demiştir: Babam ve birkaç kişiyle birlikte Câbir b. Abdillâh'ın yanındaydık. Oradakiler Câbir'e guslû sorunca, Câbir: "Bir sâ' sana yeter" karşılığını verdi. Adamın biri: "Bana yetmez" deyince, Câbir: "Senden daha fazla saç bulunan ve senden daha

hayırlı olan birine yetiyordu” karşılığını verdi. Sonra Câbir tek parçalık giysisiyle bize namaz kıldırdı.¹

Yahya, Yahya b. Âdem el-Kûfî’dir. Hicri 203 yılında vefat etmiştir.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Kûfî el-Cezerî’dir.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebî’î el-Kûfî’dir.

Ebû Câfer, Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib’dir.

Ebû Câfer el-Bâkır, babası (Zeynelâbidîn) Ali b. el-Hüseyn ve birkaç kişiyle birlikte Câbir b. Abdillâh’ın yanında bulunuyordu. Orada Câbir’e gusûl konusu soruldu. İshâk b. Râheveyh’in *Müsned*’inde geçtiğine göre bunu soran kişi, Ebû Câfer’in kendisidir.

Câbir gusûl için bir sâ’ suyun yeterli olacağını söyledi. Adamın biri Câbir’e gusûl için bu miktarda bir suyun kendisine yetmeyeceğini söyledi. Bunu diyen kişi, hicri 100’lü yıllarda vefat eden Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye’dir. Câbir de bu diyen adama, Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) kastederek: “Senden daha fazla saç bulunan ve senden daha hayırlı olan birine yetiyordu” karşılığını verdi.

Daha sonra Câbir oradakilere tek parçalık bir giysiyle namaz kıldırdı. Zira Câbir’in ondan başka giysisi yoktu.

Hadisten su israfının mekruh olduğu sonucu çıkmaktadır. Ravilerinin çoğunun Kufeli olduğu hadisi Nesâî de tahric etmiştir.

۲۵۳ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَمِثْمُونَةَ كَانَا يَغْتَسِلَانِ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَانَ ابْنُ عُيَيْنَةَ يَقُولُ آخِرًا عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مِثْمُونَةَ ، وَالصَّحِيحُ مَا رَوَى أَبُو نُعَيْمٍ .

253- “Ebû Nuaym — İbn Uyeyne — Amr — Câbir b. Zeyd” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Meymûne bir kaptan birlikte guslederlerdi.”²

¹ Hadis ayrıca 255 ve 256’da geçmektedir. Müslim (329)

² Müslim (322)

Buhârî der ki: İbn Uyeyne ömrünün sonlarında bunu “İbn Abbâs, Meymûne’den bildiriyor” şeklinde rivayet ederdi. Ancak sahih olanı Ebû Nuaym’ın rivayet ettiği şekildedir.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Amr, Amr b. Dînâr’dır.

Câbir b. Zeyd, Ebu’ş-Şa’sâ el-Ezdî el-Basrî’dir. Hicri 103 yılında vefat etmiştir.

İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve zevcesi Meymûne cünüpkken bir kaptan birlikte yıkanarlardı.

Bu hadisin başlıkla alakasına gelince, burada zikredilen kaptan kasıt, daha önceki rivayetlerde zikredilen ve adına *farak* denilen kaptır. Ya da gusûlde kullanılan kabın bir sâ’ ve daha fazla su aldığı herkes tarafından bilindiği için bu hadiste ayrıca tarif edilme gereği görülmemiştir. Ya da hadis muhtasar olarak gelmiştir, tam haliyle de bu kabın açıklaması yer almıştır.

Hadisin ravileri Kufeli, Basralı ve Mekkelidir. Hadisi ayrıca Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

Buhârî’nin dediğine göre Süfyân b. Uyeyne ömrünün sonlarına doğru bu hadisi “İbn Abbâs, Meymûne’den bildiriyor” şeklinde rivayet edip Meymûne’nin müsnedlerinden yapardı. İsmâîlî de bunu tercih etmiştir. Zira ona göre İbn Abbâs, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), eşi ile yıkanmasını görmüş olamaz. Bu da bize İbn Abbâs’ın bunu Meymûne’den aldığını göstermektedir.

Ancak Buhârî bu iki rivayet arasında sahih olanının, İbn Abbâs’ın müsnedlerinden biri olarak nakleden Ebû Nuaym’ın rivayeti olduğunu söylemiştir. Dârekutnî de sahih olanın bu olduğunu söylemiştir.

٤ - بَابُ مَنْ أَقَاضَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثًا

4- BAŞA ÜÇ DEFA SU DÖKMEK

Başlık, kişinin guslederken başına üç defa su dökmesiyle ilgilidir.

٢٥٤ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ صُرَيْدٍ قَالَ حَدَّثَنِي جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَمَّا أَنَا فَأَفِضُ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثًا » .
وَأَشَارَ بِيَدَيْهِ كِلْتَاهِمَا .

254- “Ebû Nuaym — Züheyr — Ebû İshâk — Süleymân b. Surad” isnâdıyla Cübeyr b. Mut’im şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ben ise başıma üç defa su döküyorum” buyurdu ve iki eliyle işaret ederek bunu gösterdi.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Kûfî el-Cezerî’dir.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebî’î el-Kûfî’dir.

Süleymân b. Surad, sahabenin ileri gelenlerinden biridir. Kufe’ye gelip ikamet etmiştir. Hicri 65 yılında vefat etmiştir.

Cübeyr, Cübeyr b. Mut’im el-Kureşî’dir. Hicri 54 yılında Medine’de vefat etmiştir. Buhârî’de 9 hadisi vardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) guslederken başına üç avuç su döktüğünü söylemiş ve iki elini bir araya getirip nasıl olduğunu göstermiştir.

Müslim’in Ebu’l-Ahvas kanalıyla Ebû İshâk’tan bildirdiğine göre ashâb Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında guslün nasıl alındığı konusunda tartıştılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Başkası ne yapıyor bilmiyorum, ama ben başıma su döküyorum” buyurmuştur.

Hadis bize gusülde başa su dökmenin iki elle avuçlayarak ve üç defa olacağını göstermektedir. Hocalarımız da başa ve abdestte yıkanan uzuvlara kıyas ederek bedenın diğer bölümlerine de üçer defa su döküleceğini söylemiştir. Zira gusülde tekrar, abdestte olmasından evladır. Abdestte tekrar olsa da asgari miktarda su kullanılmaktadır. Gusülde ise tüm bedeni iyice yıkamak gerekmektedir.

¹ Müslim (327)

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. Hadisi ayrıca Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

۲۵۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَحْوَلٍ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُفْرِغُ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثًا . طرفاه ۲۵۲
۲۵۶، - تحفة ۲۶۴۲

255- “Muhammed b. Beşşâr — Ğundar — Şu’be — Mihvel b. Râşid — Muhammed b. Ali” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başına üç defa su dökerdi.”¹

Muhammed, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr’dır.

Ğundar, Muhammed b. Câfer’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Mihvel, Mihvel b. Râşid el-Kûfî’dir.

Muhammed b. Ali, Ebû Câfer el-Bâkır’dır.

İsmâîlî’nin de zikrettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gusûl abdesti alırken başına üç avuç su dökerdi.

Hadisin ravileri Basralı, Kufeli ve Medinelidir. Mihvel’in Buhârî’de bundan başka da hadisi yoktur. Hadisi Nesâî de *Tahâret* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲۵۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْمَرُ بْنُ يُحْيَى بْنِ سَامٍ حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ لِي جَابِرُ أَتَانِي ابْنُ عَمِّكَ يُعَرِّضُ بِالْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ قَالَ كَيْفَ الْغُسْلُ مِنَ الْجَنَابَةِ فَقُلْتُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْخُذُ ثَلَاثَةَ أَكْفٍ وَيُفِيضُهَا عَلَى رَأْسِهِ ، ثُمَّ يَفِيضُ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ . فَقَالَ لِي الْحَسَنُ إِنِّي رَجُلٌ كَثِيرُ الشَّعْرِ . فَقُلْتُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَكْثَرَ مِنْكَ شَعْرًا . طرفاه
۲۵۵، ۲۵۲ - تحفة ۲۶۴۳

256- “Ebû Nuaym — Ma’mer b. Yahya b. Sâm” isnâdıyla Ebû Câfer şöyle demiştir: Câbir, amcam oğlu Hasan b. Muhammed b. el-

¹ Müslim (329)

Hanefiyye'yi kastederek bana şöyle dedi: "Amcan oğlu yanıma geldi ve: «Cünüplükten dolayı gusül nasıl olur?» diye sordu. Ona: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç avuç su alıp başına dökerdi. Sonra vücudunun geri kalan kısımlarına su dökerdi» karşılığını verdim. Hasan: «Ama saçları gür biriyim» deyince, ona: «Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarının seninkinden daha gürdü» karşılığını verdim."¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Ebû Câfer, Muhammed b. Ali el-Bâkır'dır.

Câbir'in bildirdiğine göre Ebû Câfer'in amcası oğlu Hasan b. Muhammed el-Hanefiyye yanına gelip cünüp olan kişinin nasıl yıkanacağını sordu. Hasan b. Muhammed, Ebû Câfer'in babasının amcası oğludur. Câbir mecazi olarak Ebû Câfer'in amcasının oğlu demiştir. Hanefiyye, Hz. Ali'nin Fâtıma'nın vefatından sonra evlendiği kadındır. Ondan da burada zikredilen Muhammed dünyaya gelmiş, annesine nisbesiyle de meşhur olmuştur.

Hadisin anlatımından söz konusu soru sorulduğunda Ebû Câfer'in orada olmadığını anlıyoruz. Bundan dolayı daha önce gelen ve Ebû Câfer'in Câbir'e soru sorduğu rivayetten farklıdır.

Câbir cevap olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki eliyle başına üç avuç su döktüğünü söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçları sık ve gür olmasına rağmen üç avuçla yetinmesi saçları bu şekilde gür olan kişiler için de üç avuç suyun yeterli olacağını göstermektedir.

Câbir, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), başına üç avuç su döktükten sonra vücudunun geri kalan kısımlarına su döktüğünü söylemiştir. Hasan saçlarının sık ve gür olduğunu, bundan dolayı üç avuç suyun kendisine yetmeyeceğini ifade edince, Câbir, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarının daha gür olduğunu, buna rağmen üç avuç suyun ona yettiğini söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde kullandığı su miktarıyla yetinmemek haddi aşmak demektir. Bunun sebebi bu miktardaki suyun yetmeyeceği konusunda oluşan bir vesvese de olabilir ki, bu tür bir vesveseye itibar edilmemelidir.

¹ Müslim (329)

Her iki rivayette de guslün keyfiyetine yönelik soru sorulmasına rağmen Câbir'in kemmiyete yönelik cevap vermesine gelince, İbn Hacer, *el-Feth*'te bunu cevaplarken: “Bir önceki rivayette cevap kemmiyete, buradaki cevap ise keyfiyete yöneliktir” demiştir. Aynî ise her iki rivayette de verilen cevapların kemmiyete yönelik olduğunu söyleyip buna itiraz etmiştir.

Hadisin ravileri Basralı, Kufeli ve Medinelidir.

۵ - بَابُ الْغُسْلِ مَرَّةً وَاحِدَةً

5- BİR DEFA YIKAMAK

Başlık, gusülde bedeni bir defa yıkamanın hükmüyle ilgilidir.

۲۵۷ - حَدَّثَنَا مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَتْ مَيْمُونَةُ وَضَعْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَاءً لِلْغُسْلِ ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى شِمَالِهِ فَغَسَلَ مَذَاكِيرَهُ ، ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ ، ثُمَّ مَضَمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَحَوَّلَ مِنْ مَكَانِهِ فَغَسَلَ قَدَمَيْهِ .

أطرافه ۲۴۹، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۷۴، ۲۷۶، ۲۸۱ - تحفة ۱۸۰۶۴

257- “Mûsa — Abdulvâhid — A'meş — Sâlim b. Ebi'l-Ca'd — Kureyb — İbn Abbâs” isnâdıyla Meymûne şöyle demiştir: “Gusletmesi için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) su hazırladım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerini iki —veya üç— defa yıkadı. Sonra sol eline su döküp hayalarını yıkadı. Ardından elini yere sürdü. Sonra ağzını çalkalayıp burnunu yıkadı. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra tüm vücuduna su döktü. Sonra yıkandığı yerden kenara çekilip ayaklarını yıkadı.”¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî el-Basrî'dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Basrî'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

¹ Müslim (317)

Meymûne, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gusûl abdesti alması için su hazırladı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerini iki veya üç defa yıkadı. Hangisi olduğu konusundaki tereddüt, A'meş veya Meymûne'ye aittir. Daha sonra sol eline su döküp hayalarını yıkadı.

Nevevî bu konuda şöyle demiştir: “Cünûp olan kişi istincadan sonra biraz vakit ayırıp ufak kapta bir su ile cinsel organını yıkamalıdır. Bunu sonraya bırakması halinde unutulabilir. Guslederken aklına gelince de yıkamak için cinsel organına dokunacak ve abdesti bozulacaktır. Ya da gusûl esnasında yıkamak için eline bir bez sarma zahmetine girecektir.”

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cinsel organını yıkadığı elini yere sürdü. Sonra ağzını çalkaladı, burnunu temizledi. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra da tüm vücuduna su döktü. Hadisteki ifade bunu tek bir defa yaptığına delâlet etmektedir. Bu şekilde de başlık ile hadis arasındaki bağlantı kurulmuş olmaktadır.

İbn Battâl ise şöyle der: “Hadiste tüm vücuduna kaç defa su döktüğü zikredilmemiştir. Bundan dolayı bunun asgari miktarını alır ve bir defa döktüğünü varsayabiliriz. Bu konuda farz olan da sayı değil, vücudun iyice yıkanmasıdır.”

En sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkadığı yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı.

Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

٦ - بَابُ مَنْ بَدَأَ بِالْحِلَابِ أَوْ الطَّيِّبِ عِنْدَ الْغُسْلِ

6- YIKANMAYA HİLÂB VEYA KOKUYLA BAŞLAMAK

Başlık, gusûl abdestinde yıkanmaya *hılâb* ve kokuyla başlamakla ilgilidir. Bazıları *hılâb*'ın içine süt sağılan kap olduğunu söylerken bazıları bir çeşit koku olduğunu söylemiştir. Ebû Avâne, *Salhîl*'de Yezîd b. Sinân'dan bildirdiğine göre Ebû Âsım, gusûl abdesti öncesi *hılâb* denilen kaptan tek eliyle bir avuç su alıp başının sağ tarafına, sonra bir avuç daha alıp başının sol tarafına döktüğünü zikreder. Bu rivayetiyle *hılâb*'ın bir çeşit koku olduğunu söyleyenlere cevap vermek ister.

Buhârî, başlıkta bunu her iki anlamı verecek şekilde zikretmiştir. Ancak başlık altında yer verdiği hadise dayanarak bunu kap olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Kokuyla birlikte zikretmesi de *hilâb*'ı içine koku da konulan küçük kab olarak görmesinden olabilir.

٢٥٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ حَنْظَلَةَ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ
قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ دَعَا بِشَيْءٍ نَحْوِ الْحِلَابِ ، فَأَخَذَ بِكَفِّهِ ، فَبَدَأَ
بِشِقِّ رَأْسِهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ الْأَيْسَرِ ، فَقَالَ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ

258- “Muhammed b. el-Müsennâ — Ebû Âsım — Hanzale — Kâsım” isnâdıyla Âişe der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman süt kabına benzer bir kapta su isterdi. Sonra avucuyla su alıp başının sağ tarafına, ardından bir avuç da sol tarafına dökerdi. Sonra iki eliyle bir avuç su alıp başının ortasına dökerdi.”¹

Muhammed, Muhammed b. el-Müsennâ el-Basrî'dir.

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled'dir.

Hanzala, Hanzale b. Ebî Süfyân el-Kureşî'dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüpkken yıkanacağı zaman önce süt kabına benzer bir kap içinde su getirilmesini söylerdi. Ebû Âsım buradaki *hilâb*'ı bir karışa bir karış kadar çıkan bir kap olarak tarif etmiştir. Beyhakî ise bunu rivayet ederken 8 rıtl kadar sığan kap içinde su getirilmesini istediğini zikreder.

Getirilen bu sudan bir avucuyla alıp önce başının sağ tarafına dökerdi. Sonra bir avuç daha alıp başının sol tarafına dökerdi. Daha sonra iki eliyle avuçlayarak su alıp başının ortasına dökerdi.

Hadisin ravileri Basralı, Mekkeli ve Medinelidir. Hadisi ayrıca Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî tahrir etmiştir.

¹ Müslim (318)

۷ - باب الْمَضْمَضَةِ وَالِاسْتِنْشَاقِ فِي الْجَنَابَةِ

7- CENABETTEN YIKANIRKEN AĞZI
ÇALKALAYIP BURNU TEMİZLEME

Başlık, guslederken ağzı ve burnu yıkamanın vacip mi, sünnet mi olduğu hakkındadır.

۲۵۹ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمٌ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا مَيْمُونَةُ قَالَتْ صَبَّيْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ غُسْلًا ، فَأَفْرَغَ بِيَمِينِهِ عَلَى يَسَارِهِ فَغَسَلَهُمَا ، ثُمَّ غَسَلَ فَرْجَهُ ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ الْأَرْضَ فَمَسَحَهَا بِالتُّرَابِ ، ثُمَّ غَلَّهَا ، ثُمَّ تَمَضَّمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ، وَأَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَغَسَلَ قَدَمَيْهِ ، ثُمَّ أَتَى بِمِنْجَلٍ ، فَلَمْ يَنْفُضْ بِهَا . أَطْرَافُهُ ۲۴۹ ، ۲۵۷ ، ۲۶۰ ، ۲۶۵ ، ۲۶۶ ، ۲۷۴ ، ۲۷۶ ، ۲۸۱ - تحفة ۱۸۰۶۴

259- “Ömer b. Hafs b. Ğiyâs — Ömer’in babası — A’meş — Sâlim — Kureyb — İbn Abbâs” isnâdıyla Meymûne anlatıyor: “Gusletmesi için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) su doldurdum. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) önce sağ eliyle sol eline su döktü ve her iki elini de yıkadı. Sonra avret yerini yıkadı. Sonra o elini yere koyup toprağa sürdü. Ardından onu yıkadı. Sonra ağzını çalkalayıp burnunu temizledi. Sonra yüzünü yıkadı. Sonra başına su döktü. Ardından yıkandığı yerden biraz kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Yikanma sonrası kendisine bir havlu getirildi, ancak onunla kurulanmadı.”¹

Ömer b. Hafs b. Ğiyâs, hicri 222 yılında vefat etmiştir.

Ömer’in babası, Bağdat kadısı Hafs b. Ğiyâs b. Talk el-Nehaî el-Kûfî’dir. Hicri 196 yılında vefat etmiştir.

A’meş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Sâlim, tâbiûndan Sâlim b. Ebi'l-Ca’d’dır.

¹ Müslim (317)

Meymûne, cünüp olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanması için ona su doldurdu. İlk önce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sağ eliyle su alıp sol eline döküp onları yıkadı. Sonra avret mahallini yıkadı. Yıkadıktan sonra elini yere koyup toprağa sürttü. Sonra da yıkadı. Daha sonra ise ağzını çalkalayıp burnuna su verdi ve onu da temizledi.

Hanefi mezhebinden olanlar “Eğer cünüp iseniz temizlenin”¹ âyetine dayanarak abdestte değil, ama gusûlde ağzı ve burnu temizlemenin farz olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre buradaki temizlenme emri suyu ulaştırmanın mümkün olmadığı yerler hariç bedenın kalan bütün yerlerini yıkamaya yöneliktir. Abdestte ise yüzün yıkanması emredilmiştir. Ağzın ve burnun içi de yüzün görünen kısımlarından değildir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü yıkadı. Ardından başına su döktü. Daha sonra yıkandığı yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı. Yıkandıktan sonra kurulanması için havlu getirildiyse de onu kullanmadı.

Buhârî, gusûl sonrası beden üzerinde kalan suyu ibadet kalıntısı saydığı için kurulanmamanın evla olacağını söylemiştir. İbnu't-Tîn ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) normalde kurulandığını, ancak getirilen havlunun temiz olmadığını gördüğü için kurulanmadığını söylemiştir.

Abdest ve gusûl sonrası kurulanma hakkında farklı görüşler vardır. Bazıları Buhârî'nin de zikrettiği gerekçeye dayanarak kurulanmamanın mendub olduğunu söylemiştir. Bazıları ise kişinin bedenine temiz olmayan tozların yapışmaması için kurulanmanın mendub olduğunu söylemiştir.

Bazıları abdest ve gusûl sonrasında kurulanmanın mekruh olacağını söylemiştir. İbn Ömer bu görüştedir. İbn Abbâs: “Abdest sonrası kurulanma mekruh, ancak gusûl sonrası kurulanma mekruh değildir” demiştir.

Bazıları kurulanma ile kurulanmama arasında bir fark görmemiştir. Nevevî, Müslim'in şerhinde: “Bizim de tercih ettiğimiz görüş budur. Çünkü kurulamayı mekruh ya da müstehab görmenin bir delile dayanması gerekmektedir” demiştir.

Bazıları ise sadece yazın kurulanmayı mekruh görmüştür. Nevevî, *el-Mecmû'* eserinde: “Bu da şayet hava soğuk değilse veya necaset bulaşma

¹ Mâide Sur. 6

ihtimali yoksa mekruhtur. Aksi halde kurulanma kesinlikle mekruh değildir” demiştir.

Zehâir eserinde ise: “Kişi kurulanacaksa bunu giysisiyle veya giysisinin kenarıyla yapmaması evladır” denilmiştir.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîîden, sahabinin sahabiden rivayeti vardır.

٨ - باب مَسْحِ الْيَدِ بِالتُّرَابِ لِيَكُونَ أَتَقَى

8- DAHA TEMİZ OLMASI İÇİN ELİ TOPRAĞA SÜRTMEK

Başlık, kişinin guslederken cinsel organını yıkadıktan sonra elinin daha temiz olması için onu toprağa sürtmesiyle ilgilidir.

٢٦٠ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مِمْوْنَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ ، فَعَسَلَ فَرْجَهُ بِيَدِهِ ، ثُمَّ دَلَكَ بِهَا الْحَائِطَ ثُمَّ غَالَهَا ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ غَسَلَ رِجْلَيْهِ . أَطْرَافَهُ ٢٤٩ ، ٢٥٧ ، ٢٥٩ ، ٢٦٥ ، ٢٦٦ ، ٢٧٤ ، ٢٧٦ ، ٢٨١ - تحفة

١٨٠٦٤

260- “Humeydî — Süfyân — A’miş — Sâlim b. Ebi’l-Ca’d — Kureyb — İbn Abbâs” isnâdıyla Meymûne der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten dolayı yıkanırken eliyle avret yerini yıkadı. Daha sonra o elini duvara sürttü, ardından da yıkadı. Sonra namaza alır gibi abdest aldı. Guslünü bitirince de ayaklarını yıkadı.”¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

¹ Müslim (317)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gusûl abdesti alırken ilk önce bir eliyle avret mahallini yıkadı. Sonra o elini duvara koyup sürttü, ardından da yıkadı. Daha sonra namaz için alır gibi abdest aldı. Bedeninin kalan yerlerini de yıkadıktan sonra ayaklarını yıkadı.

Konunun hükmü önceki rivayetlerde öğrenildiği için Buhârî'nin bu hadisi burada zikrederek tekrara düştüğü düşünülebilir. Ancak cevap olarak şöyle denilebilir: "Buhârî'nin böylesi durumlarda amacı hocalarının rivayetlerine yer vermektir. Örneğin Ömer b. Hafs'ın hadisinde gusûlde ağız ve burnu yıkayıp temizleme öne çıkarılmıştır. Humeydî'nin bu rivayetinde ise eli duvara sürme öne çıkarılmıştır. Bunun yanında her bir rivayet diğerini destekleyip güçlendirmektedir. Bu durumda denildiği gibi tekrara düşme gibi bir şeyden bahsedilemez."

Hadis yedi raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşan bir hadistir.

٩ - باب هل يدخل الجنب يده في الإناء قبل أن يغسلها
إذا لم يكن على يده قذر غير الجنابة

9- ELİNDE CÜNÜPLÜKTEN BAŞKA BİR PİSLİK OLMAYAN KİŞİ GUSÜLDEN ÖNCE ONU SU KABINA SOKABİLİR Mİ?

وَأَذْخَلَ ابْنُ عُمَرَ وَالْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ يَدَهُ فِي الطَّهْوَرِ ، وَلَمْ يَغْسِلْهَا ثُمَّ تَوَضَّأَ . وَلَمْ يَرِ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ بِأَسَا بِمَا يَنْتَضِحُ مِنْ غُسْلِ الْجَنَابَةِ .

İbn Ömer ve Berâ b. Âzib abdest öncesi ellerini yıkamadan su kabına sokmuş, sonra da o suyla abdest almışlardır.

İbn Ömer ve İbn Abbâs, guslederken vücuttan su kabının içine su sıçramasında bir sakınca görmemişlerdir.

Cünüp olan kişi, elinde herhangi bir pislik ve necaset yoksa onu yıkamadan önce gusledeceği kabın içine sokabilir mi?

Abdullah b. Ömer ve Berâ b. Âzib, abdest öncesi ellerini henüz yıkamadan su kabının içine sokmuş, sonra da o suyla abdest almışlardır. İbn Ömer'in bu uygulamasını Saîd b. Mansûr mevsûl olarak nakletmiştir. Berâ'nın uygulamasını ise İbn Ebî Şeybe: "Berâ, elini yıkamadan önce abdest alacağı suyun içinde soktu" lafzıyla mevsûl olarak nakletmiştir.

Buradan anlıyoruz ki cünüp olan kişinin, elinde herhangi bir necaset yoksa onu yıkamadan önce gusledeceği suyun içine sokması caizdir.

İbn Ömer ve İbn Abbâs cünüp olan kişinin yıkanırken üzerinden su kabına su sıçramasında bir sakınca görmemişlerdir. Zira vücuttan su kabına suyun sıçramasının önüne geçmek biraz zordur. İbn Ebî Şeybe'nin bildirdiğine göre Hasan el-Basrî: "Böylesi bir durumda suyun sıçramasına nasıl engel olunabilir? Oysa biz bundan daha ağır olan konularda bile Allah'ın geniş merhametini umuyoruz" demiştir.

İbn Ömer'in bu yöndeki sözünü Abdurrezzâk mevsûl olarak rivayet etmiştir. İbn Abbâs'ın sözünü ise İbn Ebî Şeybe ve Abdurrezzâk mevsûl olarak nakletmişlerdir.

٢٦١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ أَخْبَرَنَا أَفْلَحُ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ تَخْتَلِفُ أَيْدِينَا فِيهِ . أَطْرَافُهُ ٢٥٠ ، ٢٦٣ ، ٢٧٣ ، ١٧٤٣٥ تحفة ٧٣٣٩ ، ٥٩٥٦ ، ٢٩٩

261- "Abdullah b. Mesleme — Eflah — Kâsım" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı kaptan yıkanırdık. Ellerimiz kaba gider gelirdi."¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Eflah, Eflah b. Humejd el-Ensârî el-Medenî'dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'tir.

Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı kaptan yıkanır, yıkanma esnasında elleri kabın içine sırasıyla girip çıkardı. Müslim bunu rivayet ederken cünüplükten dolayı yıkandıkları eklemesini yapar.

Müslim, Muâz kanalıyla da bunu rivayet ederken Âişe'nin: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benden önce su almaya çalışır ben de ona: «Bana su bırak!» derdim" dediğini zikreder. Nesâî ise rivayet ederken Âişe'nin: "Resûlullah'tan

¹ Müslim (319,321)

(sallallahu aleyhi vesellem) önce su almaya çalıştığımda bana: «*Bana su bırak!*» derdi” dediğini zikreder.

Hadisin başlıkla ilgisi, cünüp olan kişinin şayet üzerinde necaset yoksa yıkanacağı kabın içine elini sokmasının caiz olması yönündendir. Zira hadiste zikredildiğine göre Âişe ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elleri kabın içine girip çıkardı. Bu da yıkanırken ellerini kaba soktukları anlamına gelmektedir.

Hadisin ravileri Medinelidir. Hadisi Müslim de tahrir etmiştir.

٢٦٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ

اللَّهِ ﷺ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ غَسَلَ يَدَهُ . طَرَفَاهُ ٢٤٨ ، ٢٧٢ - تحفة ١٦٨٦٠

262- “Müsedded — Hammâd — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten dolayı gusledeceği zaman elini yıkardı”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüpkken yıkanacağı zaman elini su kabına sokmadan önce onu yıkadı. Bir önceki hadis ile bu hadisi bir arada düşünecek olursak bu hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elini kaba sokmadan önce yıkaması, üzerinde necaset olmasından dolayı şeklinde yorulmuştur. Bu şekilde aradaki çelişki de giderilmiş olacaktır. Ya da eli kaba sokmadan önce yıkama mendub, yıkamama ise caiz olarak görülebilir. Ya da yıkamama mutlak, yıkama ise mukayyettir.

Hadis beş raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşan bir hadistir. Buhârî hadisi kısaca, Ebû Dâvud ise uzunca rivayet etmiştir. Ebû Dâvud rivayet ederken “elini yıkadı” yerine “ellerini yıkadı” lafzını kullanmıştır.

¹ Müslim, uzun bir metinle (316)

۲۶۳ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ
قَالَتْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنْ جَنَابَتِهِ . وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ
عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ . أطرافه ۲۵۰ ، ۲۶۱ ، ۲۷۳ ، ۲۹۹ ، ۵۹۵۶ ، ۷۳۳۹ - تحفة
۱۷۴۹۳ ، ۱۷۳۶۷

263- “Ebu'l-Velîd — Şu'be — Ebû Bekr b. Hafs — Urve” isnâdıyla Âişe: “Cünüp olduğumuzda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı kaptan yıkanırdık” dedi.

Abdurrahman b. el-Kâsım da babası kanalıyla Âişe'den aynısını rivayet etmiştir.¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hiz. Âişe'nin bildirdiğine göre bazen cünüp olduklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı kaptan yıkanırldı.

Daha sonra Buhârî, Abdurrahman b. el-Kâsım'ın da babası kanalıyla Âişe'den aynısını rivayet ettiğini zikretmiştir. Bununla da Şu'be'nin hadisi iki isnâdla naklettiğini göstermek istemiştir. Bunlardan biri “Urve — Âişe”, diğeri de “Kâsım — Âişe” isnâdıdır.

۲۶۴ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبْرِ قَالَ
سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ وَالْمَرْأَةُ مِنْ نِسَائِهِ يَغْتَسِلَانِ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ . زَادَ
مُسْلِمٌ وَوَهَبٌ عَنْ شُعْبَةَ مِنَ الْجَنَابَةِ .

264- “Ebu'l-Velîd — Şu'be — Abdullah b. Abdillâh b. Cebr” isnâdıyla Enes b. Mâlik: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinden birisiyle birlikte aynı kaptan yıkanırldı” dedi.

¹ Müslim (319)

Müslim ve Vehb bunu Şu'be'den: "cünüplükten dolayı" eklemesiyle rivayet etmişlerdir.

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî el-Basrî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinden herhangi biriyle birlikte aynı kaptan yıkanır.

Bu hadis, Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerden biridir.

Buhârî'nin hocası Müslim b. İbrâhîm el-Ezdî ve Vehb b. Cerîr b. Hâzım bu hadisi rivayet ederlerken bu yıkanmanın cünüplükten dolayı olduğunu zikretmişlerdir.

Son cümle, Buhârî'nin taliklerinden biri gibi görünmektedir. Zira Vehb vefat ettiğinde Buhârî henüz 12 yaşlarındaydı. Bunu ondan duymuş olması da muhtemeldir ki Müslim ile birlikte zikretmesi buna delâlet etmektedir.

Birmâvî'nin dediğine göre Vehb'in rivayetini İsmâîlî mevsûl olarak nakletmiştir. Müslim'in rivayetine gelince Birmâvî'nin muasırı olan muhaddislerin biri onun bu rivayetini başka bir yerde göremediğini söylemiştir.

١٠ - بَابُ تَفْرِيقِ الْغُسْلِ وَالْوُضُوءِ

10- GUSÛL VE ABDESTTE UZUVLARI ARA VEREREK YIKAMAK

وَيُذَكِّرُ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ غَسَلَ قَدَمَيْهِ بَعْدَ مَا جَفَّ وَضُوءُهُ .

Zikredildiğine göre İbn Ömer, abdest alırken, yıkadığı uzuvları kuruduktan sonra ayaklarını yıkamıştır.

Başlık, gusûl veya abdestte uzuvları ara vererek yıkamanın caiz olup olmadığıyla ilgilidir.

Rivayet edildiğine göre İbn Ömer, abdest almış, ancak bu abdestte ayaklarını, yıkadığı diğer yerler kuruduktan sonra yıkamıştır. Bu da temizlenmede uzuvları ara vermeden peşpeşe yıkamanın farz olmadığına açık bir delilidir. Ebû Hanîfe'nin görüşü bu yöndedir. Şâfiî'nin de iki görüşünden biri budur. Zira Yüce Allah uzuvların yıkanmasını farz kılmıştır.

Kişi bu uzuvları peşpeşe ya da ara vererek yıkadıktan sonra emri yerine getirmiş olur.

Ancak *el-Kadîm*'de (eski mezhebinde) Ebû Dâvud'un rivayetine dayanarak Şâfiî abdestte uzuvları peşpeşe yıkamanın vacip olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvud'da gelen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaz kılan birinin ayağında dirhem kadarlık bir yere suyun değmediğini ve kuru olduğunu görünce abdestini de namazını da yenilemesini emretmiştir. Nevevî, *Şerhu'l-Mühezzeb*'de bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

İmam Mâlik ise unutma veya verilen aranın çok kısa olması dışında uzuvları peşpeşe yıkamanın vacip olduğunu söylemiştir. İbn Vehb, Mâlik'ten peşpeşe yıkamanın müstehab olduğuna da dair bir görüş nakletmiştir.

İbn Ömer'in uygulamasına yönelik bu rivayeti Şâfiî, *el-Ümm*'de mevsûl olarak: "İbn Ömer çarşıda abdest alırken yüzünü, kollarını yıkayıp başını meshetti. O sırada bir cenazenin namazını kıldırmaq için çağırıldı. İbn Ömer hemen Mescid'e girdi. Orada mestlerinin üzerine meshetti ve cenaze namazını kıldırdı" lafzıyla nakleder ve: "İbn Ömer çarşıdan Mescid'e ulaşana kadar yıkadığı uzuvlar kurumuş olsa gerektir" der. Bu rivayetin de isnâdı sahihtir.

Buhârî, İbn Ömer'in uygulamasına yönelik bu rivayeti mânâ olarak naklettiği için temrîd siygasıyla (eda siygası mechûl fiillerle) zikretmiştir.

٢٦٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَتْ مَيْمُونَةُ وَصَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَاءً يَغْتَسِلُ بِهِ ، فَأَفْرَغَ عَلَى يَدَيْهِ ، فغَسَلَهُمَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَفْرَغَ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ ، فغَسَلَ مَذَاكِيرَهُ ، ثُمَّ ذَلِكَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ ، ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ثُمَّ غَسَلَ رَأْسَهُ ثَلَاثًا ، ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى مِنْ مَقَامِهِ فَعَمَلَ قَدَمَيْهِ . أطرافه ٢٤٩ ، ٢٥٧ ، ٢٥٩ ، ٢٦٠ ، ٢٦٦ ، ٢٧٤ ، ٢٧٦ ، ٢٨١ - تحفة

١٨٠٦٤

265- "Muhammed b. Mahbûb — Abdolvâhid — A'meş — Sâlim b. Ebi'l-Ca'd — İbn Abbâs'ın azatlısı Kureyb — İbn Abbâs" isnâdıyla Meymûne

şöyle demiştir: “Gusletmesi için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) su hazırladım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerine su döküp onları iki —veya üç— defa yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp hayalarını yıkadı. Ardından elini yere sürdü. Sonra ağzını çalkalayıp burnunu yıkadı. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başını üç defa yıkadı. Sonra tüm vücuduna su döktü. Sonra yıkandığı yerden az kenara çekilip ayaklarını yıkadı.”¹

Muhammed b. Mahbûb, Ebû Abdillâh el-Basrî'dir. Hicri 223 yılında vefat etmiştir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd el-Basrî'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Müminlerin annesi Meymûne, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gusûl abdesti alması için su hazırladı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerine su döküp iki veya üç defa yıkadı. Hangisi olduğu konusundaki tereddüt raviye aittir. Daha sonra sağ eliyle sol eline su döküp hayalarını yıkadı. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayalarını yıkadığı elini yere sürdü.

Sonra ağzını çalkaladı, burnunu temizledi. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başını üç defa yıkadı. Sonra da tüm vücuduna su döktü. En sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkandığı yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı.

Hadis yedi raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşan bir hadistir.

۱۱ - بَابُ مَنْ أَفْرَغَ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ فِي الْغُسْلِ

11- KİŞİNİN GUSÛLDE SAĞ ELİYLE SOL ELİNİN ÜZERİNE SU DÖKMEŞİ

۲۶۶ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ قَالَتْ

¹ Müslim (317)

وَضَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ غُسْلًا وَسَتْرَةً ، فَصَبَّ عَلَى يَدِهِ ، فغَسَلَهَا مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ - قَالَ سَلِيمَانُ لَا أَدْرِي أَذَكَرَ الثَّالِثَةَ أَمْ لَا - ثُمَّ أَفْرَغَ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ ، فغَسَلَ فَرْجَهُ ، ثُمَّ ذَلِكَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ أَوْ بِالْحَائِطِ ، ثُمَّ تَمَضَّمَصَّ وَاسْتَنْشَقَ ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ، وَغَسَلَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ صَبَّ عَلَى جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَغَسَلَ قَدَمَيْهِ ، فَنَاولَتْهُ خِرْقَةً ، فَقَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا ، وَلَمْ يُرِدْهَا .

أطرافه ٢٤٩، ٢٥٧، ٢٥٩، ٢٦٠، ٢٦٥، ٢٧٤، ٢٧٦، ٢٨١ - تحفة ١٨٠٦٤

266- "Mûsa b. İsmâil — Ebû Avâne — A'meş — Sâlim b. Ebi'l-Ca'd — İbn Abbâs'ın azatlısı Kureyb — İbn Abbâs" isnâdıyla Meymûne binti'l-Hâris anlatıyor: "Gusletmesi için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) su hazırladım ve ona bir örtü gerdim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerine su döküp onları bir veya iki —Süleymân: "Sâlim'in üçüncü defayı zikredip etmediğini bilmiyorum" demiştir— defa yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp avret mahallini yıkadı. Ardından elini yere veya duvara sürdü. Sonra ağzını çalkalayıp burnunu yıkadı. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başını yıkadı. Sonra tüm vücuduna su döktü. Sonra yıkandığı yerden kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Yıkanma sonrası kendisine bir havlu uzattım, ancak istemiyorum şeklinde işaret edip onu almadı."¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Ebû Avâne, Vaddâh el-Yeşkurî'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Meymûne, cünüp olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanması için ona su doldurdu. Daha sonra başının üzerine bir örtü gerdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerine su döküp onları bir veya iki defa yıkadı. Ravi Süleymân b. Mihrân el-A'meş, Sâlim'in bunu naklederken üçüncü defayı zikredip zikretmediğini bilmediğini söylemiştir.

Ebû Avâne, *Müstahrec*'de İbn Fudayl kanalıyla bunu A'meş'ten rivayet ederken tereddütsüz bir şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ellerini üç

¹ Müslim (317)

defa yıkadığını zikretmiştir. Burada ise tereddütlü bir şekilde zikretmiştir. Belki de önceleri A'meş'in bu konuda tereddüdü vardı, daha sonra ise tam olarak hatırlayınca sayıyı net bir şekilde vermiştir. Zira İbn Fudayl'ın ondan hadis işitmesi son zamanlarına denk gelir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sağ eliyle su alıp sol eline döktü ve o eliyle avret mahallini yıkadı. Yıkadıktan sonra elini yere veya duvara koyup sürttü. Burada da hangisi olduğu konusunda ravi tereddüt etmiştir. Belki de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elinde necaset vardı. Bundan dolayı ellerini su kabına sokmadan önce yıkamış ve duvara sürüp iyice temizlemiştir.

Daha sonra ise ağzını çalkalayıp burnuna su verdi ve onu da temizledi. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü, kollarını ve başını yıkadı. Ardından tüm vücuduna su döktü. Daha sonra yıkandığı yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı.

Yıkandıktan sonra kurulanması için Meymûne ona havlu uzattı. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle işaret ederek istemediğini söyledi ve havluyu almadı. Havluyla kurulanma konusunda gerekli açıklamalar daha önce yapılmıştı.

۱۲ - بَابُ إِذَا جَامَعَ ثُمَّ عَادَ ، وَمَنْ دَارَ عَلَى نِسَائِهِ فِي غُسْلٍ وَاحِدٍ

12- HANIMIYLA İKİNCİ KEZ İLİŞKİYE GİREN VEYA BÜTÜN HANIMLARIYLA İLİŞKİYE GİREN KİŞİNİN TEK BİR YIKANMAYLA YETİNMESİ

Karısıyla bir defa ilişkiye giren ve yıkanmadan önce bir daha girmek isteyen kişinin hükmü nedir? Aynı şekilde birden fazla karısı olan kişi sonunda tek bir yıkanma ile hepsiyle ilişkiye girebilir mi?

Tirmizî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bütün hanımlarıyla birlikte olur ve sadece bir defa yıkanır. Arada guslün gerekmediği konusunda âlimler arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır.

Bazıları ise arada gusletmenin müstehab olduğunu söylemiş ve bu konuda Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Ebû Râfi'den olan rivayetlerini delil olarak getirmişlerdir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerini dolaşmış

ve her birinin evinde ayrı ayrı gusletmiştir. Ebû Râfi': "Ey Allah'ın Resûlü! Neden hepsi için tek bir defa yıkanmıyorsun?" diye sorunca da Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Böylesi daha iyi ve daha temizdir"* karşılığını vermiştir.

İki ilişki arasında namaz abdesti gibi abdest almanın müstehab olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Ebû Yûsuf bunun müstehab olmadığını söylerken çoğunluk müstehabdır demiştir. Bazıları bu yönde zikredilen abdestin (*vudû*) namaz abdesti değil, sözlük anlamıyla bir temizlik olduğunu, yani avret mahallinin yıkanması anlamında olduğunu söylemiştir.

Ancak İbn Huzeyme'nin naklettiği: *"Namaza alır gibi abdest alsın"* hadisine dayanarak buradaki abdestin sözlük anlamıyla olduğu görüşüne itiraz edilmiştir. İbn Habîb ve Zahiriler ise arada abdest almanın gerekli olduğunu söylemişlerdir. Bunda da Müslim'de gelen rivayete dayanmışlardır. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Biriniz karısıyla ilişkiye girdikten sonra bir daha girmek isterse abdest alsın"* buyurmuştur.

İbn Huzeyme'nin naklettiği söz konusu rivayet de bir çeşit yol gösterme olarak görülmüştür. Zira arada abdest alan kişi ilişkide daha dinç olacaktır. Tahâvî'nin de Hz. Âişe'den naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşiyle ilişkiye girdikten sonra bir daha girmek istediğinde abdest almazdı.

٢٦٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ
إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ أَبِيهِ قَالَ ذَكَرْتُهُ لِعَائِشَةَ فَقَالَتْ يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ،
كُنْتُ أَطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَيَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ ، ثُمَّ يُصْبِحُ مُحَرَّمًا يَنْضَحُ طَيِّبًا . طرفه

٢٧٠ - تحفة ١٧٥٩٨

267- "Muhammed b. Beşşâr — İbn Ebî Adiy ve Yahya b. Saîd — Şu'be — İbrâhîm b. Muhammed b. el-Müntaşir" isnâdıyla İbrâhîm'in babası şöyle demiştir: Bu konuyu Âişe'ye zikrettiğimde şöyle dedi: "Allah, Ebû Abdurrahman'a (İbn Ömer'e) rahmet etsin! Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem)

koku sürer, o da gece tüm eşlerini dolaşırdı. Sabah olup ihrama girdiğinde kendisinden hâlâ kokular saçılıyor olurdu.”¹

Muhammed, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr’dır.

İbn Ebî Adiy, Muhammed b. İbrâhîm’dır. Hicri 194 yılında Basra’da vefat etmiştir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

İbrâhîm’in babası, Muhammed b. el-Müntaşir’dır.

İbn Ömer: “Sabah üzerimden kokular saçılırken ihrama girmek istemem” demişti. Muhammed b. el-Müntaşir, Hz. Âişe’ye İbn Ömer’in bu sözünü zikretti.

Hiz. Âişe, İbn Ömer’in yanılarak ve bu konuda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) uygulamasını bilmeden böyle bir şeyi söylediğini düşünüp ona rahmet diledi.

Hiz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihrama gireceği günün gecesinde ona kokular sürerdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) o gece bütün eşlerini dolaşırdı. Sabah da ihrama gireceği zaman geceden kalma o kokunun izleri hâlâ üzerinde olurdu.

Hadisin başlıkla alakası Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerini dolaşmasıdır. Hadisten, şayet namaz vakti girmemişse cünüplükten dolayı guslün zaman kaybetmeden alınmasının zorunlu olmadığını anlıyoruz.

Hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır. Hadisi Müslim ve Nesâî de tahrir etmişlerdir. Diğer açıklamalar kendi konusu içinde yapılacaktır.

۲۶۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدُورُ عَلَى نِسَائِهِ فِي السَّاعَةِ الْوَاحِدَةِ مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، وَهِنَّ إِحْدَى عَشْرَةَ . قَالَ قُلْتُ لَأَنْسَ أَوْ كَانَ يُطِيقُهُ قَالَ كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ أُعْطِيَ قُوَّةَ ثَلَاثِينَ . وَقَالَ سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ إِنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ تِسْعَ نِسْوَةٍ . أطرافه ۲۸۴ ، ۵۰۶۸ ،

۵۲۱۵ - تحفة ۱۳۶۵ ، ۱۱۸۶

¹ Hadis ayrıca 270’te geçmektedir. Müslim (1189, 1191, 1192)

268- “Muhammed b. Beşşâr — Muâz b. Hişâm — Muâz’ın babası” isnâdıyla Katâde şöyle demiştir: Enes b. Mâlik: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin veya gündüzün bir saatinde bütün eşlerini dolaşırdı ki 11 zevcesi vardı” dedi. Enes’e: “Buna gücü yetiyor muydu ki?” diye sorduğumda: “Aramızda ona 30 erkek gücü verildiğini konuşurduk” dedi.

Saîd ise bunu Katâde’den naklederken Enes’in: “9 zevcesi vardı” dediğini zikretmiştir.¹

Muâz, Muâz b. Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Muâz’ın babası, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Katâde, Katâde el-Ekmeh es-Sedûsî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gecenin veya gündüzün bir saatinde bütün hanımlarını dolaşırdı. Buradaki saat bildiğimiz saat değil genel mânâda bir zaman dilimidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde dolaştığı eşleri de 11 taneydi. Bunlardan dokuzu eşi, Mâriye ve Reyhâne ise cariyesiydi. Ancak burada genel bir ifade kullanılarak hepsi zevcesi olarak zikredilmiştir. Bu şekilde bu rivayet ile dokuz zevcesi olduğunu söyleyen rivayet uzlaştırılmış olur. Ya da iki rivayetten her biri farklı zamanlarda söylendiği için sayı da farklı gelmiştir.

Bir önceki hadiste Hz. Âişe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bütün eşlerini dolaştığını söylemiş, ancak eşleriyle ilişkiye girdiğinden bahsetmemiştir. Enes’in bu hadisi ise onlarla birlikte olduğuna delâlet etmektedir. Enes’in hadisi Âişe’nin hadisini açıklar mahiyettedir ve bu şekilde ilk hadisin de başlıkla alakası ortaya çıkar.

Enes’in hadisinden Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hepsi için bir defa guslettiği anlaşılmaktadır. Zira kişinin hanımları az ise her biriyle birlikte olduktan sonra gusletmesi zor olmayacaktır. Ancak hanımları 11 tane olduğu zaman her biri için ayrıca gusletmesi zor olacaktır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) aynı gün içinde bütün eşlerini dolaşmasına gelince o zamanlarda zevceleri arasında gün taksimi henüz kendisine farz

¹ Hadis ayrıca 284, 5068 ve 5215’te geçmektedir. Müslim, kısa metinle (309)

değildi. Şâfiîlerden bazıları bu şekilde düşünürken İstahrî kesin bir şekilde böyle olduğunu söylemiştir.

Ya da bu olay Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir yolculuktan dönüşü sırasında oldu. Yolculuk dönüşü birliktelik için birinin diğerine herhangi bir önceliği yoktu. Bundan dolayı hepsiyle birlikte olmuştur. Ya da bunu, o günde sırası olan hanımın rızası ve izni dahilinde yapmıştır. Belki de olay gün taksimi yapacağı gün henüz aralarında kura çekmeden olmuştur.

İbnu'l-Arabî ise bu konuda şöyle der: “Yüce Allah, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) belli bir zaman tahsis etmiştir. Tahsis edilen bu zaman diliminde de zevcelerinin herhangi bir hakları yoktu. Bu zaman diliminde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinden istediğinin yanına girer ve istediğini yapardı.”

Müslim'in İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre bu zaman dilimi ikindiden sonraydı. Ancak İbn Hacer bu görüşü garip bulmuş ve: “Bunu ispat edecek bir delile ihtiyaç vardır” demiştir.

Katâde, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir vakit diliminde bütün eşlerini dolaştığını söyleyen Enes'e: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buna gücü yetiyor muydu?” diye sorunca: “Aramızda ona 30 erkek gücü verildiğini konuşurduk” karşılığını verdi.

İsmâîlî'nin Muâz'dan yaptığı rivayette 40 erkek gücü verildiği zikredilmiştir. Ebû Nuaym da Mücâhid'den yaptığı rivayette: “Hepsi de cennet ahalisinden olan erkeklerden...” eklemesini yapar.

Tirmizî'nin Enes'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Cennette mümine cinsel yönden şu şu kadar güç verilir*” buyurmuştur. Ona: “Ey Allah'ın Resûlü! Buna güç yetirebilir mi ki?” diye sorulunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ona yüz erkek gücü verilir*” buyurmuştur. Ancak Tirmizî hadis için “sahih ğarîb” demiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Nesâî de tahrir etmiştir.

Saîd b. Ebî Arûbe ise bunu Katâde'den naklederken Enes'in: “9 zevcesi vardı” dediğini zikreder. Saîd'in bu rivayetini Buhârî ileriki bölümlerde mevsûl olarak zikredecektir.

۱۳ - بَابُ غَسْلِ الْمَذْيِ وَالْوُضُوءِ مِنْهُ

13- MEZİNİN YIKANMASI VE MEZİDEN DOLAYI ABDEST ALMAK

۲۶۹ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا مَذَّاءً فَأَمَرْتُ رَجُلًا أَنْ يَسْأَلَ النَّبِيَّ ﷺ لِمَكَانِ ابْنَتِهِ فَسَأَلَ فَقَالَ « تَوَضَّأْ وَاغْسِلْ ذَكَرَكَ ». طرفاه ۱۳۲، ۱۷۸ - تحفة ۱۰۱۷۸

269- “Ebu’l-Velîd — Zâide — Ebû Hasîn — Ebû Abdîrrahman” isnâdıyla Hz. Ali şöyle demiştir: Mezisi çok gelen biriydim. Kızı eşim olmasından dolayı bu konuyu benim yerime bir adamın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormasını istedim. Adam sorunca da Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Abdest al ve cinsel organımı yıka*” buyurdu.¹

Ebu’l-Velîd, Hişâm et-Tayâlisî’dir.

Zâide, Zâide b. Kudâme es-Sekafî el-Kûfî’dir. Hicri 160 yılında vefat etmiştir.

Ebû Hasîn, tâbiûndan Osmân b. Âsım el-Kûfî’dir.

Ebû Abdîrrahmân, Abdullah b. Habîb b. Rabîa’dır. Tâbiûnun âlimlerinden ve Kufe’nin kurrâsından biridir. Hicri 105 yılında vefat etmiştir. 80 Ramazan oruç tutmuştur.

Ali, Ali b. Ebî Tâlib’dir.

Hz. Ali, mezisi çokça gelen biriydi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı onunla evli olduğu için de bunun hükmünü Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) sormaya çekindi ve onun adına başka birinin bu konuyu sormasını istedi.

Ahmed bunu rivayet ederken Hz. Ali’nin: “Mezim geldiği zaman yıkanardım” dediğini zikreder. Ebû Dâvud ise: “Ne zaman mezim gelse yıkandığım için sırtımda çatlaklar oluşmaya başladı” lafzıyla rivayet etmiştir.

Daha önce bu konuda zikredilen rivayete göre bunun hükmünü Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormasını istediği kişi Mikdâd b. el-Esved’dir.

¹ Müslim (303)

Tahavî ise bunu Râfi' b. Hadîc'den rivayet ederken sormasını istediği kişinin Ammâr olduğunu, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem): "*Cinsel organını yıkar*" buyurduğunu zikreder.

Yine Tahavî'de geçtiğine göre Hz. Ali: "Mezisi çok gelen biriydim. Mezim geldiği zaman da yıkanırdım. Bunun hükmünü Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordum" demiştir. Tirmizî bunu: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) mezinin hükmünü sordum" lafzıyla rivayet etmiştir.

İbn Hibbân: "Hz. Ali önce Ammâr'dan bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormasını istedi. Sonra Mikdâd'dan sormasını istedi. En sonunda da kendisi sordu" diyerek bu yönde gelen farklı rivayetlerin arasını bulmak istemiştir. İbn Beşkuvâl ise Mikdâd'ın sorduğunu söyleyen rivayeti sahih görmüştür. Bazıları bunun kanıtı ihtiyaç duyduğunu söyleyerek İbn Beşkuvâl'e itiraz etmiştir.

Daha önce gelen rivayetler bize hem Mikdâd'ın, hem Ammâr'ın, hem de Hz. Ali'nin bunun hükmünü Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğunu göstermektedir. Ancak Ali'nin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtîma'yla evli olmasından dolayı bunu bizzat sormaya utandığını dile getirmesi onun bunu bizzat sormuş olması ihtimalini zayıflatmaktadır. Belki de sorulmasını kendisi istediği için mecazi olarak bazı rivayetlerde: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordum" şeklinde gelmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu soruya: "*Abdest al ve cinsel organını yıka*" karşılığını vermiş, cinsel organa bulaşan mezinin yıkanmasını söylemiştir. Şâfiî ve ulemânın çoğunluğunun görüşü bu yöndedir.

İbn Ebî Şeybe'nin bildirdiğine göre Saîd b. Cübeyr: "Kişinin mezisi geldiği zaman cinsel organının başını yıkar ve namaza alır gibi abdest alır" demiştir. Buna dayanarak mezi gelmesi durumunda sadece mezinin çıkış yerinin yıkanması gerektiğini başka yerleri yıkamanın gerekmediğini söylemişlerdir.

İmam Mâlik ve Ahmed'den nakledilen bir görüşe göre böylesi bir durumda cinsel organın tümünün yıkanması gerekmektedir. Zira: "*Cinsel organını yıka*" buyruğunda ifade mutlaktır, cinsel organın tümünü kapsamaktadır.

Peki cinsel organın tümünün yıkanması aklen mi, şer'an mı gereklidir? Tahavî cinsel organın yıkanmasının aklen hikmetini: "Hayvanın memesi soğuk

suyla yıkandığında nasıl sütün çıkması zorlaşıp içeriye kaçıyor, cinsel organın yıkanması durumunda da mezinin akışı kesilecektir” şeklinde açıklar. Şer’an gerekli olduğunu söyleyenlere göre de bunun için niyet gereklidir.

İbn Dakîk el-İd bu hadise dayanarak bu konuda taş ve benzeri şeylerin değil özellikle suyun kullanılması gerektiğini söylemiştir. Zira hadisin zahiri temizleme konusunda suyu belirlemiştir ve dinin belirlediği şeylere harfiyen uymak gerekir. Nevevî de Müslim şerhinde bu görüşü doğru bulmuştur. Ancak başka yerde idrarda olduğu gibi mezinin de taş ile temizlenmesinin caiz olduğunu söylemiş, su ile yıkamayı da müstehab görmüştür. Ya da bu hadisteki su ile yıkama genel bir ifadedir ve kasıt temizlemedir. Bundan dolayı su ile olabileceği gibi başka şeylerle de olabilir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği cevapta direkt karşısındakini muhatap alması Mikdâd'ın soruyu kendi adına sorduğuna işaret etmektedir. Mübhem bir ifadeyle soruyu sormuş olması da muhtemeldir. Müslim’de gelen rivayet de bunu desteklemektedir. Zira Müslim’de geçtiğine göre Mikdâd mübhem bir şekilde kişiden çıkan mezinin hükmünü sormuş Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise cevabında onu muhatap almıştır.

Anladığımız kadarıyla Mikdâd bu soruyu sorarken Hz. Ali de orada bulunuyordu. Zira *Etrâf* eserlerinin sahipleri bu hadisi Hz. Ali’nin müsnedleri arasında zikrederler. Soru sorulurken orada bulunmamış olsaydı Hz. Ali’nin değil Mikdâd’ın müsnedleri arasında zikrederlerdi.

Ebu’l-Velîd dışında hadisin ravileri Kufelidir. Ebu’l-Velîd ise Basralıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Buhârî bu hadisi *İlim* ve *Tahâret* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

١٤ - بَابُ مَنْ تَطَيَّبَ ثُمَّ اغْتَسَلَ وَبَقِيَ أَثَرُ الطَّيِّبِ

14- KİŞİNİN KOKU SÜRÜNÜP YIKANDIKTAN SONRA ÜZERİNDE KOKUDAN İZLER KALMASI

Başlık, koku sürünüp cünüplükten dolayı yıkandıktan sonra kişinin bedeninde bu kokudan izler kalması ile ilgilidir.

۲۷۰ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَذَكَرْتُ لَهَا قَوْلَ ابْنِ عُمَرَ مَا أَحَبُّ أَنْ أَصْبِحَ مُحْرِمًا أَنْصَحُ طَيِّبًا . فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَنَا طَيِّبٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ طَافَ فِي نِسَائِهِ ثُمَّ أَصْبَحَ مُحْرِمًا . طرفه ۲۶۷ - تحفة

۱۷۵۹۸

270- “Ebu’n-Nu’mân — Ebû Avâne — İbrâhîm b. Muhammed b. el-Münteşir” isnâdıyla İbrâhîm’in babası şöyle demiştir: Âişe’ye (ihram öncesi koku sürmeyi) sordum ve İbn Ömer’in: “Sabahleyin üzerimden kokular saçılırken ihrama girmek istemem” sözünü de zikrettim. Âişe: “Ben Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) koku sürdüm. Sürdükten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerini dolaştı. Sabah olunca da ihrama girdi” dedi.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl’dır.

Ebû Avâne, Ebû Avâne el-Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî’dır.

İbrâhîm’in babası, Muhammed b. el-Münteşir’dır.

Muhammed, Hz. Âişe’ye ihrama girmeden önce koku sürmenin hükmünü sordu ve İbn Ömer’in bu yöndeki sözünü de hatırlattı. Zira İbn Ömer, ihram öncesi koku sürünmeyi hoş görmüyordu.

Hiz. Âişe de Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat kendisinin kokular sürdüğünü, sonrasında eşlerini dolaşıp onlarla birlikte olduğunu, sabah olduğunda da gecedan kalma kokunun izleri üzerinde dururken ihrama girdiğini söyledi.

Bu şekilde hem İbn Ömer’in sözüne cevap verilmiş, hem de hadisin başlıkla bağlantısı kurulmuş olur.

¹ Müslim (1192)

٢٧١ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِصِ الطَّيِّبِ فِي مَفْرِقِ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ . أَطْرَافُهُ ١٥٣٨ ، ٥٩١٨ ، ٥٩٢٣ - تحفة ١٥٩٢٨

271- “Âdem – Şu’be – Hakem – İbrâhîm – Esved” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “İhramda olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saç ayırımında bulunan kokunun parıltısını hâlâ görür gibiyim.”¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc'tır.

Hakem, Hakem b. Uteybe'dir.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Esved, İbrâhîm'in dayısıdır.

Âişe, ihramda olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saç ayırımında bulunan kokunun parıltısının gözlerinin önünde canlandığını söylemiştir. Buradan da anlıyoruz ki Âişe, kokuyu sadece almamış, aynı zamanda parıltısını görmüştür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koku süründükten sonra yıkanmış olmasına rağmen saçlarında sürdüğü kokudan izler kalmıştır. Hadisin başlıkla olan münasebeti de budur. İhramlının koku sürmesi hakkında açıklamalar *Hac* konusu içinde gelecektir.

Hadisin ravileri Horasanlı, Vâsıtlı ve Kufelidir. İsnadında tâbiûndan üç kişi vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir. Nesâî de *Hac* konusu içinde tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1538, 5918 ve 5923'te geçmektedir. Müslim (1190)

۱۵ - بَابُ تَخْلِيلِ الشَّعْرِ حَتَّى إِذَا ظَنَّ أَنَّهُ قَدْ أَرَوَى بَشَرَتَهُ أَفَاضَ عَلَيْهِ

15- SUYU SAÇLARIN DİBİNE ULAŞTIRMAK (TAHLİL), SUYUN DERİYE ULAŞTIĞINA KANAAT GETİRDİKTEN SONRA DA SUYU BAŞA DÖKMEK

Kişi cünüplükten dolayı yıkanırken suyu saçlarının dibine ulaştırıp ıslatır. Suyun deriye ulaştığına kanaat getirdikten sonra da başından aşağıya su döker.

۲۷۲ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ غَسَلَ يَدَيْهِ ، وَتَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ثُمَّ اغْتَسَلَ ، ثُمَّ يُخَلِّلُ بِيَدِهِ شَعْرَهُ ، حَتَّى إِذَا ظَنَّ أَنْ قَدْ أَرَوَى بَشَرَتَهُ ، أَفَاضَ عَلَيْهِ الْمَاءَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ . طرفاه ۲۴۸ ، ۲۶۲ - تحفة ۱۶۹۶۹

272- “Abdân — Abdullah — Hişâm b. Urve — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman önce ellerini yıkadı. Sonra namaza alır gibi abdest alırdı. Sonra yıkanmaya başlardı. Eliyle suyu saçlarının dibine ulaştırırdı. Suyun deriye ulaştığına kanaat getirdikten sonra da başına üç defa su dökerdi. Sonra da vücudunun kalan yerlerini yıkadı.”¹

Abdân, Abdullah b. Osmân el-Atekî el-Mervezî’dir. *Abdân* lakabıdır.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten dolayı yıkanacağı zaman önce ellerini yıkadı. Sonra namaza alır gibi abdest alır ve yıkanmaya geçirdi. Başını yıkamadan önce suyu saçlarının dibine ulaştırıp ıslatırdı. Mâlikîler, “Saçların arasını ıslatıp suyu deriye ulaştırın. Zira her kılın dibinde cünüplük bulunur” hadisine dayanarak gusûlde saçların dibine suyu ulaştırmanın vacip olduğunu söyler.

¹ Müslim (316)

Ebû Yûsuf'a göre abdestte sakalların dibine suyu ulaştırmak sünnettir. Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre ise daha faziletlidir. Şâfiîlerde gusûlde saçların, abdestte sakalların dibine suyu ulaştırmak sünnettir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yapıp suyun başının derisine ulaştığı ve iyice ısladığına kanaat getirince başına üç defa su dökerdi. Sonra da vücudunun kalan yerlerine su döküp yıkardı.

۲۷۳ - وَقَالَتْ كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ نَعْرِفُ مِنْهُ جَمِيعًا .

أطرافه ۲۵۰، ۲۶۱، ۲۶۳، ۲۹۹، ۵۹۵۶، ۷۳۳۹ - تحفة ۱۶۹۷۶

273- Âişe ayrıca: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı kaptan su alarak yıkanırdık” dedi.¹

Bir önceki isnâdla Âişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı kaptan su alarak yıkandıklarını bildirmiştir.

۱۶ - بَابُ مَنْ تَوَضَّأَ فِي الْجَنَابَةِ ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ ،
وَلَمْ يُعِدْ ، غَسَلَ مَوَاضِعَ الْوُضُوءِ مَرَّةً أُخْرَى

16- CÜNÜPLÜKTEN YIKANACAK KİŞİNİN ABDEST ALDIKTAN SONRA YIKANIRKEN ABDESTTE YIKADIĞI YERLERİ BİR DAHA YIKAMAMASI

۲۷۴ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عِيسَى قَالَ أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمٍ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَضُوءَ الْجَنَابَةِ فَأَكْفَأَ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ مَرَّتَيْنِ ، أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ غَسَلَ فَرْجَهُ ، ثُمَّ ضَرَبَ يَدَهُ بِالْأَرْضِ - أَوْ الْحَائِطِ - مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، ثُمَّ مَضَمَضَ وَاسْتَنْشَقَ ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ الْمَاءَ ، ثُمَّ غَسَلَ جَسَدَهُ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَعَسَلَ رِجْلَيْهِ . قَالَتْ

¹ Müslim (219)

فَأَتَيْتُهُ بِخِرْقَةٍ ، فَلَمْ يُرِدْهَا ، فَجَعَلَ يَنْقُضُ بِيَدِهِ . أطرافه ٢٤٩ ، ٢٥٧ ، ٢٥٩ ، ٢٦٠ ،

٢٦٥ ، ٢٦٦ ، ٢٧٦ ، ٢٨١ - تحفة ١٨٠٦٤

274- “Yûsuf b. Îsa — Fadl b. Mûsa — A’miş — Sâlim — İbn Abbâs’ın azatlısı Kureyb — İbn Abbâs” isnâdıyla Meymûne anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten yıkanmak için su hazırladı. Sağ eliyle sol eline iki —veya üç— defa su döktü. Sonra avret mahallini yıkadı. Sonra elini yere —veya duvara— iki —veya üç— defa sürttü. Sonra ağzını çalkalayıp burnunu yıkadı. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başına su döktü. Sonra vücudunu yıkadı. Sonra az kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Yıkanma sonrası ona havlu getirdim, ancak istemedi ve elleriyle üzerindeki suyu silkelemeye başladı.¹

Yûsuf, Yûsuf b. Îsa b. Yâkub el-Mervezî’dir.

Fadl, Fadl b. Mûsa es-Sînânî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Sâlim, Sâlim b. Ebi’l-Ca’d el-Kûfî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüplükten dolayı yıkanmak için su hazırladı. Önce sağ eliyle iki veya üç defa sol eline su döktü. Avret mahallini yıkadı. Ardından elini iki veya üç defa yere veya duvara sürttü. Buradaki tereddütler raviye aittir.

Sonra ağzını çalkaladı ve burnu yıkayıp temizledi. Sonra yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını yıkadı. Sonra başına su döktü. Ardından vücudunun kalan yerlerini yıkadı. Sonunda da yıkandığı yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı.

Yıkandıktan sonra Meymûne kurulanması için ona havlu getirdi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) havluyu istemedi ve üzerindeki suyu elleriyle silip silkelemeye başladı.

¹ Müslim (317)

۱۷ - بَابُ إِذَا ذَكَرَ فِي الْمَسْجِدِ أَنَّهُ جُنُبٌ يَخْرُجُ كَمَا هُوَ وَلَا يَتَيَمَّمُ

17- KİŞİ MESCİDDE İKEN CÜNÜP OLDUĞUNU HATIRLARSA TEYEMMÜM ETMEDEN MESCİDDEN ÇIKAR

Kişi mescidde namaza duracakken cünüp olduğunu hatırladığı zaman teyemmüm edip çıkmak yerine cünüp haliyle mescidden çıkar. Zira Süfyân es-Sevrî, İshâk ve Mâlikilerden bazıları mescidde uyuyup da ihtilam olan kişinin cünüp bir şekilde mescidde yürümek için çıkmadan önce teyemmüm etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ebû Hanîfe de yolcu olan cünüp kişi, içinde su kaynağı bulunan bir mescide girmek için teyemmüm edeceğini ve bu şekilde mescide girip su alacağını söylemiştir.

۲۷۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، وَعُدِّلَتِ الصُّفُوفُ قِيَامًا ، فَخَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا قَامَ فِي مُصَلَاةٍ ذَكَرَ أَنَّهُ جُنُبٌ فَقَالَ لَنَا : « مَكَانَكُمْ » . ثُمَّ رَجَعَ فَاعْتَسَلَ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَيْنَا وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ ، فَكَبَّرَ فَصَلَّيْنَا مَعَهُ . تَابَعَهُ عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ . وَرَوَاهُ الْأَوْزَاعِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ . طَرَفَاهُ ٦٣٩ ، ٦٤٠ - تحفة ١٥٣٠٩ ، ١٥٢٧٥ ، ١٥٢٠٠

275- “Abdullah b. Muhammed — Osmân b. Ömer — Yûnus — Zührî — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Namaz için kamet getirilip cemaat saflarda durunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından yanımıza çıktı. Namazı kıldıracağı yere geçtiğinde cünüp olduğunu hatırladı. Bize: “*Yerinizde kalın!*” diyerek odasına dönüp yıkandı. Yanımıza çıktığında başından sular damlıyordu. Sonrasında tekbir getirdi. Biz de arkasında namazı kıldık.”

Abdula'lâ da bunu Ma'mer kanalıyla Zührî'den rivayet ederek mutâbaât etmiştir. Hadisi Evzaî de Zührî'den rivayet etmiştir.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Cu'fî el-Müsnedî'dir.

¹ Hadis ayrıca 639 ve 640'ta geçmektedir. Müslim (605)

Osmân, Osmân b. Ömer b. Fâris el-Basrî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'tır.

Namaz için kamet getirilince Mescid'de bulunan Müslümanlar kalkıp saflarda durdular. Cemaat saflarda yerini alınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıktı ve gelip namazı kıldıracağı yerde durdu. Tekbiri getirip namaza başlamadan cünüp olduğunu hatırladı. Bunu rivayet eden Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hal ve hareketlerinden cünüp olduğunu hatırladığını çıkardı. Zira kişinin bir şeyi hatırlamasını başkası göremez ve bilemez.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arkasındaki cemaate yerlerinden ayrılmamalarını söyledi ve odasına döndü. Odasında yıkandıktan sonra da geri cemaatin yanına geldi. Döndüğünde başından sular damlıyordu. Namaz kıldıracağı yerde durdu ve tekbir getirip namazı kıldırdı.

Hadisin zahirinden anladığımız kadarıyla yeniden bir kamet getirilmemiş, önce getirilen kametle yetinilmiştir. Hadis: "Müslümanların maslahatına yönelik ise kamet ile namazın arası konuşma veya başka bir fiille kesilebilir" diyen ulemânın çoğunluğu için bir delildir.

Bazıları ise kamet ile namaz arasına konuşma ve benzeri şeylerin girmemesi gerektiğini söylemiştir. Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tekbir getirip namaza başlamasını da kamet gibi namaz için gerekli diğer şeylerin yerine getirilmesinden sonra yapıldığına yormuşlardır. Bazıları ise burada getirilen kametin ıstılahi anlamda kamet olmadığını söylemiştir.

Hadisin ravileri Basralı, Eyleli ve Medinelidir. Buhârî hadisi *Salât* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

Abdula'lâ b. Abdula'lâ es-Sâmî el-Basrî de bu hadisi Ma'mer b. Râşid kanalıyla Zührî'den rivayet ederek Osmân b. Ömer'e mutâbaât etmiştir. Nâkis bir mutâbaâttır, ancak Ahmed bunu Abdula'lâ'dan mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Bu hadisi Abdurrahman el-Evzaî de Zührî'den rivayet etmiştir. Buhârî bu hadisi *Ezân* konusunun sonlarında mevsûl olarak zikretmiştir. Evzâî hadisi Zührî'den lafızıyla değil, mânâ olarak naklettiği için Buhârî "mutâbaât etti"

yerine “rivayet etti” demiştir. Çünkü mutâbaât bir hadisi aynıyla nakletmeyi gerektirir.

١٨ - بَابُ نَفْضِ الْيَدَيْنِ مِنَ الْغُسْلِ عَنِ الْجَنَابَةِ

18- CÜNÜPLÜKTEN DOLAYI YIKANMA SONRASI SUYU ELLERLE SİLKELEMEK

٢٧٦ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو حَمْزَةَ قَالَ سَمِعْتُ الْأَعْمَشَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ كُرَيْبٍ
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَتْ مَيْمُونَةُ وَضَعْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ غُسْلًا ، فَسَرْتُهُ بِثَوْبٍ ، وَصَبَّ عَلَى
يَدَيْهِ فَغَسَلَهُمَا ، ثُمَّ صَبَّ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ ، فَغَسَلَ فَرْجَهُ ، فَضَرَبَ بِيَدِهِ الْأَرْضَ فَمَسَحَهَا ،
ثُمَّ غَسَلَهَا فَمَضْمَضَ ، وَاسْتَنْشَقَ ، وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ ، ثُمَّ صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ ، وَأَفَاضَ
عَلَى جَسَدِهِ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَغَسَلَ قَدَمَيْهِ ، فَنَاولَتْهُ ثَوْبًا فَلَمْ يَأْخُذْهُ ، فَأَنْطَلَقَ وَهُوَ يَنْفُضُ يَدَيْهِ .

أطرافه ٢٤٩، ٢٥٧، ٢٥٩، ٢٦٠، ٢٦٥، ٢٦٦، ٢٧٤، ٢٨١ - تحفة ١٨٠٦٤

276- “Abdân — Ebû Hamza — A’miş — Sâlim — Kureyb — İbn Abbâs” isnâdıyla Meymûne anlatıyor: “Gusletmesi için Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) su hazırladım ve ona bir örtü çektim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerine su döküp onları yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp avret mahallini yıkadı. Ardından elini yere sürdükten sonra onu yıkadı. Sonra ağzını çalkalayıp burnunu yıkadı. Sonra yüzünü ve kollarını yıkadı. Sonra başına su döktü. Sonra vücuduna su döktü. Sonra yıkandığı yerden kenara çekilip ayaklarını yıkadı. Yikanma sonrası kendisine bir bez uzattım, ancak almadı. Suyu elleriyle silkeleyerek oradan ayrıldı.”¹

Abdân, Abdân b. Abdillâh el-Atekî’dir.

Ebû Hamza, Muhammed b. Meymûn el-Mervezî es-Sukkerî’dir. Tatlı sözlü ya da cebinde devamlı olarak şeker taşıdığı için “şekerci” anlamında kendisine “es-Sukkerî” ismi verilmiştir.

¹ Müslim (337)

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Sâlim, Sâlim b. Ebi'l-Ca'd'dır.

Kureyb, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Meymûne, cünüp olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanması için su doldurdu. Daha sonra başının üzerine bir örtü çekti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başının üzerine çekilen örtüyü sıyırdı ve suyu aldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce ellerine su döküp onları yıkadı. Daha sonra sağ eliyle sol eline döktü ve o eliyle avret mahallini yıkadı. Yıkadıktan sonra elini yere koyup sürttü. Sonra o elini yıkadı.

Daha sonra ise ağzını çalkalayıp burnuna su verdi ve onu da temizledi. Daha sonra yüzünü ve dirseklerle beraber kollarını yıkadı. Ardından başına su döktü. Sonrasında vücuduna su döktü. Daha sonra yıkandığı yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı. Yıkandıktan sonra kurulanması için Meymûne havlu niyetine ona bir bez uzattı. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bezi almadı ve üzerindeki suyu elleriyle silkeleyip yıkandığı yerden ayrıldı.

Bu hadise dayanılarak gusül ve abdest sonrası bedendeki suyu ellerle silip silkelemek caiz görülmüştür. Nevevî de *Şerhu'l-Mühezzeb*'de bu görüşü benimsemiş ve bunun yasaklandığına dair sâbit bir şeyin gelmediğini söylemiştir.

Ancak meşhur görüşe göre böylesi bir şeyin yapılmaması gerekir. Zira ellerle suyu silkelemek bir çeşit ibadet sayılan sudan kurtulmak anlamındadır. Bazıları ise bunun mekruh olduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Mervli, Kufeli ve Medinelidir. Buhârî bunu daha önce altı yerde tahrir etmiştir.¹

¹ Daha önce geçtiği yerler: 249, 257, 259, 260, 265, 266, 274, 281.

١٩ - بَابُ مَنْ بَدَأَ بِشِقِّ رَأْسِهِ الْيَمَنِ فِي الْغُسْلِ

19- GUSÛLDE YIKAMAYA BAŞIN SAĞ TARAFINDAN BAŞLAMAK

٢٧٧ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنَّا إِذَا أَصَابَتْ إِحْدَانَا جَنَابَةٌ ، أَخَذَتْ يَدَيْهَا ثَلَاثًا فَوْقَ رَأْسِهَا ، ثُمَّ تَأْخُذُ يَدَهَا عَلَى شِقِّهَا الْيَمَنِ ، وَيَدَهَا الْأُخْرَى عَلَى شِقِّهَا الْاَيْسَرِ . تَحْفَةَ

١٧٨٥٠

277- “Hallâd b. Yahya — İbrâhîm b. Nâfi’ — Hasan b. Müslim — Safiyye binti Şeybe” isnâdıyla Âişe: “Birimiz cünüp olduğu zaman iki eliyle üç defa su alıp başına dökerdi. Sonra eline su alıp başının sağ tarafına, sonra diğer eliyle su alıp başının sol tarafına dökerdi” dedi.

Hallâd, Hallâd b. Yahya b. Safvân el-Kûfî es-Sülemî’dir. Sonradan Mekke’ye yerleşmiştir. Hicri 217 yılında vefat etmiştir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Nâfi’ el-Mahzûmî el-Kûfî’dir.

Hasan, Hasan b. Müslim b. Yanâk el-Mekkî’dir.

Safiyye, Safiyye binti Şeybe b. Osmân el-Hacebî el-Kureşî el-Abderî’dir. Safiyye de, babası da sahabedendir. Ancak Safiyye sahabenin küçüklerindendir.

Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşlerinden biri cünüp olduğu zaman yıkanırken iki eliyle üç defa su alıp başının üzerine dökerdi. Sonra bir eliyle su alıp başının sağ tarafına dökerdi. Ardından sol eliyle de su alıp başının sol tarafına dökerdi. Hadisin başlıkla münasebeti de buradadır.

Hadis merfû hükmündedir. Zira sahibi: “Zamanında şöyle yapardık” veya: “Zamanında şöyle yapıldı” dediği zaman Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bundan haberdar olduğu ve takrir ettiği anlamı çıkar. Sahabi bunu açık bir şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanına dayandırmasa da hükmü değişmemektedir.

Hadisin ravileri Mekkelidir. İsnâdında sahibinin sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

۲۰ - بَابُ مَنْ اغْتَسَلَ عُرْيَانًا وَحَدَّهُ فِي الْخُلُوةِ وَمَنْ تَسَتَّرَ فَالتَّسَتُّرُ أَفْضَلُ

20- KİŞİNİN YALNIZKEN ÇIPLAK OLARAK VEYA ÖRTÜNEREK YIKANMASININ HÜKMÜ Kİ ÖRTÜNEREK YIKANMASI DAHA FAZİLETLİDİR

وَقَالَ بِهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ مِنَ النَّاسِ » .

Behz'in, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kendisinden asıl utanılması gereken, insanlardan ziyade Yüce Allah'tır"* buyurmuştur.

Başlık, kişinin insanların göremeyeceği bir yerde çıplak olarak ya da gizlenerek yıkanması ile ilgilidir. Ancak yalnız da olsa kimseler görmese de, gizlenerek yıkanması ittifakla efdaldır. Bundan, kişinin insanların göremeyeceği bir yerde çıplak olarak yıkanmasının caiz olduğunu anlıyoruz. Ulemânın çoğunluğunun görüşü de bu yöndedir.

Ancak İbn Ebî Leylâ, Ebû Dâvud'da gelen rivayete dayanarak bunun aksini düşünür. Zira Ebû Dâvud'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Biriniz yıkanacağı zaman gizlensin"* buyurmuştur. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yalnızken çıplak olarak yıkanan bir adam konusunda söylemiştir.

Ebû Dâvud'un *Merâsîl*'de bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sahrada bile olsa arkasında gizlenecek bir şey bulmadıktan sonra çıplak olarak yıkanmayın. Arkasında gizlenecek bir şey bulamayan kişi, yere bir daire çizsin ve Allah'ın adını anarak o dairenin içinde yıkansın"* buyurmuştur.

Mâverdî bu hadisi bunun aksini söyleyen hocalarımıza karşı zikretmiş, bu konuda yine kişinin peştamal olmadan suya girmemesi gerektiğini söyleyen: *"Peştamal olmadan suyun içine girmeyin, zira suyun da sakinleri vardır"* hadisini delil olarak getirmiştir. Ancak bu hadis zayıf görülmüştür. Şâfiîler ise ortada herhangi bir zorunluluk yoksa çıplak olarak yıkanmayı yasaklarlar.

Behz'in, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kendisinden asıl utanılması gereken, insanlardan ziyade Yüce Allah'tır"* buyurmuştur.

Behz, Behz b. Hakîm'dir. Babası, tâbiûndan güvenilir biri olan Hakîm'dir. Behz'in dedesi de ashâbdan Muâviye b. Hayde el-Kuşeyrî'dir. Beğavî'nin

dediğine göre Basra'ya gelip yerleşmiştir. İbnu'l-Kelbî'nin bildirdiğine göre ise babası Muâviye b. Hayde ile Horasan'da karşılaşmış ve orada vefat etmiştir. İbn Sa'd, Muâviye'nin heyet içinde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini ve ashâbdan biri olduğunu söylemiştir. Buhârî, *Tahâret* ve *Gusûl* konuları içinde ondan muallak rivayetler zikretmiştir.

Serahsî ise bu hadisi rivayet ederken “utanma” yerine “örtünme” lafzını kullanmıştır. Bu hadis Ahmed ve diğer dört hadis imamının Behz kanalıyla mevsûl olarak naklettikleri hadisten bir bölümdür. Tirmizî, hadisin hasen olduğunu söylerken, Hâkim sahih olarak görmüştür.

İbn Ebî Şeybe ise bunu Behz kanalıyla Muâviye'den şu lafızla rivayet eder: “Ey Allah'ın Resûlü! Avret yerlerimizi kime karşı açık, kime karşı kapalı tutalım?” diye sorduğumda: “*Karın veya elinin altında bulunan cariyeler dışındakilere karşı ört*” buyurdu. “Ey Allah'ın Resûlü! Yalnızken de mi kapalı tutalım?” diye sorduğumda: “*Kendisinden asıl utanılması gereken, insanlardan ziyade Yüce Allah'tır*” buyurdu.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Karın veya elinin altında bulunan cariyeler dışındakilere karşı ört*” sözünden kadının kocasının avret yerine bakmasının caiz olduğunu anlıyoruz. Buna kıyas yaparak kocanın da karısının avret mahalline bakmasının caiz olacağını çıkarıyoruz. Dârimî'nin de dediğine göre dübür bunun dışındadır.

Behz ve babası, Buhârî'nin şartlarını taşıyan ravilerden değildir. Hâkim: “Behz, hadisleri huccet kabul edilen güvenilir biridir. Behz'in babası kanalıyla dedesinden olan bu rivayetinin *Salûh*'de yer almamasının sebebi, mutâbaâtı olmayan şâz hadis olmasından dolayıdır” demiştir. Behz'e kadar hadisin isnâdı sahihtir. Buradan anlıyoruz ki Buhârî'nin bu hadisi muallak olarak zikretmesi, isnâdının sahih olduğunu göstermez.

٢٧٨ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنْبِيٍّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاءَ، يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ، وَكَانَ مُوسَى يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ، فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آدُرٌ، فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ، فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ، فَقَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ، فَخَرَجَ مُوسَى فِي إِثْرِهِ

يَقُولُ ثَوْبِي يَا حَجَرٌ . حَتَّى نَظَرْتُ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى مُوسَى ، فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا بِمُوسَى مِنْ
بَأْسٍ . وَأَخَذَ ثَوْبَهُ ، فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاللَّهِ إِنَّهُ لَنَدَبٌ بِالْحَجَرِ سِتَّةٌ أَوْ
سَبْعَةٌ ضَرْبًا بِالْحَجَرِ . طرفاه ٣٤٠٤ ، ٤٧٩٩ - تحفة ١٤٧٠٨

278- “İshâk b. Nasr — Abdurrezzâk — Ma’mer — Hemmâm b. Münebbih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İsrâîl oğulları çıplak olarak yıkanır ve yıkanırken birbirlerine bakarlardı. Hz. Mûsa ise tek başına yıkanırdı. İsrâîl oğulları: «Vallahi Mûsa’nın tek başına yıkanmasının sebebi, kasık fıtığı olmasıdır» derdi. Bir defasında Mûsa yıkanmaya gitti ve soyunup giysilerini bir taşın üzerine koydu. Ancak taş onun giysileriyle kaçıp gitti. Mûsa da: «Ey taş! Giysilerimi geri ver! Ey taş! Giysilerimi geri ver!» diye bağırarak taşın peşinden gitti. Bu şekilde İsrâîl oğulları onu çıplak olarak gördüler ve: «Vallahi Mûsa’da herhangi bir kusur yokmuş» dediler. Sonunda Mûsa giysilerini taşın üzerinden aldı ve ona vurmaya başladı.”

Ebû Hureyre der ki: “Mûsa’nın darbeleriyle taşın üzerinde altı veya yedi iz kalmıştır.”¹

İshâk b. Nasr, burada dedesi Nasr’a nisbet edilmiştir. Bazıları onu babası İbrâhim’e nisbet ederek zikreder.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî’dir.

Ma’mer, Ma’mer b. Râşid’dir.

İsrâîl oğulları çıplak olarak yıkanır ve yıkanırken de birbirlerine bakarlardı. Bunun sebebi de ya kendi şeriatlarında bunun caiz olması ya da bu konuda Hz. Mûsa’ya muhalif davranmalarıdır. Kurtubî’nin: “İsrâîl oğulları şeriata muhalefet ve Hz. Mûsa’ya inat olarak böyle yaparlardı” sözü, ikinci ihtimali öne çıkarmaktadır. Bu da Hz. Mûsa’nın getirdiği şeriata karşı isyankâr ve umursamaz bir tutum sergilediklerini göstermektedir.

Hz. Mûsa ise utangaçlığından veya çıplaklığı hoş görmediği için yalnız yıkanmayı tercih ederdi. Hz. Mûsa’nın yalnız yıkanması, çıplak olarak kendini

¹ Hadis ayrıca 3404 ve 4799’da geçmektedir.

göstermemesi karşısında İsrâil oğulları kasık bölgesinde fıtık ve benzeri bir kusuru olmasına yorarlar, aralarında bunu konuşurlardı.

Bir defasında Hz. Mûsa yıkanmak istedi. Giysilerini çıkarıp bir taşın üzerine koydu. Saîd b. Cübeyr bu taşın, Hz. Mûsa'nın yolculuklarında yanında taşıdığı ve içinden su çıkan taş olduğunu söylemiştir. Taş üzerindeki giysilerle gidince Hz. Mûsa da onun peşinden koşmaya ve: "Ey taş! Giysilerimi geri ver!" diye bağırmaya başladı. Taş canlı ve akıllı biri gibi giysileri alıp gidince Hz. Mûsa da canlı biriyle muhatap olur gibi arkasından böyle seslenmiş, sözlerini anlayabileceğini düşünmüştür.

Hz. Mûsa çıplak bir şekilde taşın peşinden koşarken İsrâil oğulları onu gördüler. Bu da avret yerini örtmenin onların yanında vacip olduğunu söyleyenlere verilmiş bir cevaptır. Bunun yanında bazı hastalıkların tedavisi veya kusurların ortaya çıkarılması gibi zaruri durumlarda avret yerine bakmanın caiz olduğunu göstermektedir. Sadece Hz. Mûsa'nın yalnız bir şekilde yıkanmasına dayanarak yıkanırken örtünmenin vacip olduğu sonucu çıkarılamaz. Hadiste Hz. Mûsa'nın birlikte yıkanmayı yasakladığına veya birlikte yıkanmalarına karşı çıktığına dair bir şey de yoktur.

Bir kusuru ortaya çıkarmak için avret yerine bakmanın caiz oluşu, özellikle nikah akdinin feshine sebep olabilecek durumlar için geçerlidir.

Hz. Mûsa'nın bu kıssasında uyulması gereken herhangi bir şerî hüküm yoktur. Şayet onların şeriatında avret yerine bakma caiz olmasaydı Hz. Mûsa avret yerleri görünecek şekilde onların karşısına çıkmaz, oturdukları yerden çıplak bir şekilde geçmezdi.

Hz. Mûsa'nın yıkanırken yalnız kalmayı tercih etmesi onun bu konuda daha güzel ve daha münasip olanı seçmesi anlamına gelmektedir. Kâbe'nin inşası sırasında Abbâs'ın tavsiyesi üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) taş taşırken izarını (üstlüğü) omzuna koymasıyla avret yerinin açılmasının mubah olduğunu da bize göstermektedir. Şayet mubah olmasaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yapmazdı. Ancak Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) o zamanlar bu konuda en güzel ve en münasip olanı yapmaya çalışmıştır.

İsrâil oğulları Hz. Mûsa'yı bu şekilde çıplak görünce onun yalnız yıkanmasının ve yıkanırken avret yerlerini başkalarına göstermemesinin kasıklarında bulunan bir kusurdan kaynaklanmadığını anladılar ve: "Vallahi Mûsa'da herhangi bir kusur yokmuş" dediler.

Hız. Mûsa giysilerini taşın üzerinden aldıktan sonra ona vurmaya başladı. Ebû Hureyre'nin dediğine göre Hız. Mûsa'nın bu vurmaları taşın üzerine altı veya yedi iz ve işaret bırakmıştır. Taşın üzerinde vurma izlerinin çıkması, İsrâil oğullarına gösterilen bir çeşit mucizedir. Taşa vurmasının Allah tarafından kendisine vahy edilmiş olması muhtemeldir. Taşın giysilerle birlikte yürümesi de başka bir mucizedir.

Hadisin başlıkla münasebeti Hız. Mûsa'nın çıplak, ama insanların göremeyeceği şekilde yıkanmasıdır. Bu da bizden öncekilerin şeriatının bizim de şeriatımız olduğu ön kabulüne dayanmaktadır.

Hadis beş raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşan bir hadistir. Hadisi Müslim¹ birkaç konu içinde tahric etmiştir.

۲۷۹ - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « بَيْنَا أَيُّوبُ يَغْتَسِلُ عُريَانًا فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحْتَبِي فِي ثَوْبِهِ ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ يَا أَيُّوبُ ، أَلَمْ أَكُنْ أَغْنِيْكَ عَمَّا تَرَى قَالَ بَلَى وَعِزَّتِكَ وَلَكِنْ لَا غِنَى بِي عَنْ بَرَكَتِكَ » . وَرَوَاهُ إِبْرَاهِيمُ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « بَيْنَا أَيُّوبُ يَغْتَسِلُ عُريَانًا » .
طرفاه ۳۳۹۱ ، ۷۴۹۳ - تحفة ۱۴۷۲۴ ، ۱۴۲۲۴

279- Yine Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Eyyûb çıplak bir şekilde yıkanırken üzerine altından çekirgeler düştü. Eyyûb da onları avuçlayıp giysisinin içine koymaya başladı. Yüce Allah ona: «Ey Eyyûb! Senin bunlara olan ihtiyacını gidermedim mi?» diye seslenince, Eyyûb: «İzzetine yemin olsun ki giderdin! Ancak bereketine olan ihtiyacımız bitmez» karşılığını verdi.”

İbrâhim de bunu “Mûsa b. Ukbe — Safvân b. Süleym — Atâ b. Yesâr — Ebû Hureyre” isnâdıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): “Eyyûb çıplak bir şekilde yıkanırken...” lafzıyla rivayet etmiştir.²

¹ Müslim (339)

² Hadis ayrıca 3391 ve 7493'te geçmektedir.

Bir önceki isnâdla Ebû Hureyre'nin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre Hz. Eyyûb bir defasında çıplak olarak yıkanıyordu. Hz. Eyyûb, Eyyûb b. Ūs b. Rezâh b. İs b. İshâk b. İbrâhim veya Eyyûb b. Ūs b. Rezâh b. Rûm b. İs b. İshâk b. İbrâhim'dir. Annesi Hz. Lût'un kızıdır. Hz. Eyyûb zamanının en âbid kişisiydi. 63 veya 90 yıl yaşamıştır. Belaya/imtihana maruz kaldığı süre de 7 yıldır.

Hz. Eyyûb çıplak bir şekilde yıkanırken üzerine altından çekirgeler yağmaya başladı. Bu çekirgelerin canlı olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Suyûtî, *Şerhu't-Takrîb*'de bunların cansız, altından ve çekirge şeklinde olduğu görüşünü benimsemiştir.

Hz. Eyyûb üzerine bu şekilde altından çekirge yağdığını görünce avuçlayarak giysisinin içine doldurmaya başladı. Bunun üzerine Yüce Allah ona: "Ey Eyyûb! Senin bunlara olan ihtiyacını gidermedim mi?" diye seslendi. Yüce Allah'ın seslenmesi Hz. Mûsa'da olduğu gibi doğrudan onunla konuşması olabileceği gibi melek aracılığıyla bunları demiş de olabilir.

Hz. Eyyûb cevap olarak denildiği gibi böylesi şeylere ihtiyacı kalmayacak şekilde müstağni kılındığını ikrar etti, ancak Yüce Allah'ın hayırları ve bereketine her zaman ihtiyacı olacağını dile getirdi.

Hz. Eyyûb'un, üzerine yağın altın çekirgeleri bu şekilde almasının sebebi, dünya malına olan sevgisi olamaz ki bu onun için mümkün değildir. Ancak cevabında da ifade ettiği gibi bunları Rabbinden henüz yeni gelen bereket ve hayır olarak görüp almıştır. Ya da olağan dışı bir nimet olarak görmüş ve bu şekilde almıştır. Buna teşekkür etme ve gereken değeri verme babından da bu nimetin kabul edilip alınması gerekiyordu ki Hz. Eyyûb'un da yaptığı budur. Zira böylesi bir nimete aldırmmamak ve ondan yüz çevirmek nankörlük anlamına gelecektir.

Hadisten çıplak olarak yıkanmanın caiz olduğunu da anlıyoruz. Zira Yüce Allah bu kıssada Hz. Eyyûb'a altından çekirgeleri alma konusunda sitem ederken çıplak olarak yıkanmasına yönelik herhangi bir şey dememiştir.

İbrâhim de bunu "Mûsa b. Ukbe — Safvân b. Süleym — Atâ b. Yesâr — Ebû Hureyre" isnâdıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): "*Eyyûb çıplak bir şekilde yıkanırken...*" lafzıyla rivayet etmiştir.

İbrâhim, İbrâhim b. Tahmân Ebû Saîd el-Horasânî'dir. Hicri 163 yılında Mekke'de vefat etmiştir.

Mûsa, tâbiûndan Mûsa b. Ukbe'dir.

Safvân, tâbiûndan Safvân b. Süleym el-Medenî'dir. Anlatıldığına göre 40 yıl boyunca uzanarak uyumuş değildir. Ahmed'in bildirdiğine göre yağmur duasında adının anılmasıyla yağmur yağardı. Hicri 102 veya 103 yılında Mekke'de vefat etmiştir.

Buhârî başlık altında zikrettiği hadisın başka bir kanalının da olduğunu göstermek için bu kanala burada yer vermiştir. Hadisin isnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da tâbiîden rivayeti vardır.

۲۱ - بَابُ التَّسْتُرِ فِي الْغُسْلِ عِنْدَ النَّاسِ

21- İNSANLARIN YANINDA YIKANIRKEN ÖRTÜNMEK

۲۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ

أَبَا مَرْثَةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِيٍّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِيٍّ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ تَسْتُرُهُ فَقَالَ « مَنْ هَذِهِ » . فَقُلْتُ أَنَا أُمُّ هَانِيٍّ .

أطرافه ۳۵۷، ۳۱۷۱، ۶۱۵۸ - تحفة ۱۸۰۱۸

280- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Ömer b. Ubeydillah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr — Ümmü Hâni'nin azatlısı Ebû Murra” isnâdıyla Ümmü Hâni binti Ebî Tâlib şöyle demiştir: Mekke'nin fethinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittiğimde yıkaniyordu ve (kızı Hz.) Fâtıma da önüne bir perde çekmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Gelen kadın kim?” diye sorunca ben: “Ümmü Hâni'yim” dedim.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebu'n-Nadr, Ömer b. Ubeydillah'ın azatlısı Sâlim b. Ebî Umeyye'dir.

¹ Hadis ayrıca 357, 3171 ve 6158'de geçmektedir.

Ümmü Hâni, Hâşim oğullarından Ümmü Hâni binti Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib b. Hâşim'dir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) amcası kızıdır. Bazıları isminin Fâhite, bazıları Fâtıma, bazıları da Hind olduğunu söylemiştir. Ancak en meşhur görüşe göre ismi Fâhite'dir. Buhârî'de iki hadisi vardır.

Mekke'nin fethedildiği tarih olan hicri 8. yılın Ramazan ayında Ümmü Hâni, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. O sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanıyordu ve kızı Fâtıma da önüne bir perde çekmiş onu örtüyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birilerinin geldiğini fark edince kim olduğunu sordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gelenin kim olduğunu bilmemesi, önüne çekilen perdenin kalın olduğunu göstermektedir. Kadın olduğunu bilmesi ise o mekanın erkeklerin giremeyeceği bir yer olmasından dolayıdır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sorusu üzerine Ümmü Hâni ismini vererek gelenin kendisi olduğunu söylemiştir. Bu da bize arada giysi ve benzeri bir engel olduktan sonra kişinin mahremi olan birilerinin yanında yıkanmasının caiz olduğunu göstermektedir.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında tâbînin tâbîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî bu hadisi ayrıca *Edeb*, *Salât* ve *Cizye* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

٢٨١ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ سَتَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَغْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَةِ ، فَغَسَلَ يَدَيْهِ ثُمَّ صَبَّ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ ، فَغَسَلَ فَرْجَهُ ، وَمَا أَصَابَهُ ، ثُمَّ مَسَحَ بِيَدِهِ عَلَى الْحَائِطِ أَوْ الْأَرْضِ ، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ، غَيْرَ رِجْلَيْهِ ، ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى جَسَدِهِ الْمَاءَ ، ثُمَّ تَنَحَّى فَغَسَلَ قَدَمَيْهِ . تَابَعَهُ أَبُو عَوَانَةَ وَابْنُ فُضَيْلٍ فِي السَّيْرِ . أَطْرَافُهُ ٢٤٩ ، ٢٥٧ ، ٢٥٩ ، ٢٦٠ ، ٢٦٥ ، ٢٦٦ ، ٢٧٤ ، ٢٧٦ - تحفة ١٨٠٦٤ ،

¹ Müslim (336)

281- “Abdân — Abdullah — Süfyân — A’miş — Sâlim b. Ebi’l-Ca’d — Kureyb — İbn Abbâs” isnâdıyla Meymûne şöyle demiştir: “Cünüplükten dolayı yıkanan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne perde çektim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk önce ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp avret mahallini ve oraya bulaşan şeyleri yıkadı. Sonra elini duvara veya yere sürdü. Sonra namaza alır gibi abdest aldı, ancak ayaklarını yıkamadı. Sonra vücudunun üzerine su döktü. Ardından biraz kenara çekilip ayaklarını yıkadı.”

Sadece perde çekme konusunda Ebû Avâne ve İbn Fudayl bu hadiste (Süfyân’a) mutâbaat etmişlerdir.¹

Abdân, Abdullah el-Atekî’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek’tir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Kureyb, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Meymûne, cünüp olan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanması esnasında bir perde çekip onu örttü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yıkanmada önce ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle sol eline su döküp avret mahallini ve kadının akıntısından veya idrardan o bölgeye bulaşan şeyleri yıkadı. Sonra sol elini duvara veya yere sürttü. Ardından namaza alır gibi abdest aldı. Ancak bu abdestte ayaklarını yıkamadı. Sonra tüm vücuduna su döktü. Ardından yıkandığı yerden biraz kenara çekildi ve ayaklarını yıkadı.

Ebû Avâne el-Yeşkurî de bunu A’miş’ten rivayet ederek Süfyân’a mutâbaat etmiştir. Ebû Avâne’nin bu rivayetini Buhârî daha önce mevsûl olarak zikretmişti. Aynı şekilde Muhammed b. Fudayl da A’miş’ten rivayet ederek Süfyân’a mutâbaat etmiştir. Onun da bu rivayetini Ebû Avâne el-İsferâyînî, *Sahîh*’de mevsûl olarak zikretmiştir. Ancak mutâbaatları hadisin sadece perde çekme kısmıyla sınırlıdır.

¹ Hadis ayrıca 249, 257, 259, 260, 265, 266, 274 ve 276’da geçmektedir. Müslim (317)

۲۲ - بَابُ إِذَا احْتَلَمَتِ الْمَرْأَةُ

22- KADININ İHTİLAM OLMASI

Kadınların ihtilam olmayacağını söyleyenlere bir cevap olarak Buhârî başlığında sadece kadının ihtilam olmasını zikretmiş ve bu konuda kadının hükmünün erkeğin hükmü gibi olduğunu belirtmek istemiştir. Zira ihtilam olan kadının erkekler gibi yıkanması gerekip gerekmediğini soran Ümmü Süleym'e Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Gerekir! Zira kadınlar erkeklerin diğer yarısıdır"* karşılığını vermiştir.

۲۸۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ جَاءَتْ أُمُّ سَلِيمٍ امْرَأَةً أَبِي طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، هَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلِ إِذَا هِيَ احْتَلَمَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَعَمْ إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ ». أطرافه ۱۳۰، ۳۳۲۸، ۶۰۹۱، ۶۱۲۱ - تحفة ۱۸۲۶۴

282- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası — Zeyneb binti Ebî Seleme" isnâdıyla müminlerin annesi Ümmü Seleme şöyle demiştir: Ebû Talha'nın eşi Ümmü Süleym, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Yüce Allah hak olan şeyde hayâ etmez! İhtilam olan kadının gusletmesi gerekir mi?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Suyu görüyorsa evet, gerekir"* karşılığını verdi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tenîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Zeyneb binti Ebî Seleme, Abdullah b. Abdilesed el-Mahzûmî'nin kızıdır. Daha önce Buhârî onu analığı Ümmü Seleme'ye nisbet ederek zikretmişti.

¹ Müslim (313)

Ümmü Seleme, Hind binti Ebî Umeyye'dir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesidir.

Ümmü Süleym, Sehle veya Rumeysâ binti Milhân el-Hazreciyye'dir. Ebû Talha künyeli Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Harâm el-Ensârî el-Bedrî'nin zevcesi, Enes b. Mâlik'in de annesidir. Ensâr'dan ilk Müslümanlardandır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu arada ziyaret ederdi. Buhârî'de iki hadisi vardır.

Ümmü Süleym, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Sorusunu sormadan önce: "Yüce Allah hak olan şeyde hayâ etmez!" dedi. Bundan kasıt, Yüce Allah'ın hak olan bir şeyi söylemekten çekinmeyeceğidir. Ümmü Süleym de bununla ihtiyacı olan bir şeyi sormaktan çekinmeyeceğini ifade etmiştir. Böylesi bir giriş yapması da mazeret babındandır. Zira bir kadın erkeğin yanında normalde böylesi bir soruyu sormaya utanır.

Ahmed'in de rivayet ettiğine göre Ümmü Süleym ihtilam olan, yani rüyasında cinsel ilişkiye girdiğini gören kadın için gusûl abdestinin gerekip gerekmediğini sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), uyandığında cinsel organından akıntı olduğunu görmesi durumunda gusûl yapması gerektiğini söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), akıntının gelmesini guslün şartlarından görmesi akıntının gelmemesi durumunda guslün de gerekmediğini göstermektedir.

Müslim'in Enes'ten bildirdiğine göre Ümmü Süleym, Âişe de oradayken: "Ey Allah'ın Resûlü! Erkeğin rüyasında gördüğü şeyi kadının da görmesi ve erkekte olduğu gibi kendisinden meninin geldiğini görmesi durumunda ne yapmalıdır?" diye sormuş. Âişe: "Ey Ümmü Süleym! Allah sana hayırlar versin!" deyince de oradaki kadınlar gülmeye başlamıştır.

İbn Ebî Şeybe'de geçtiğine göre ise bu soru karşısında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "*Gördüğü bu şeyde şehvet hissi (boşalma) var mı?*" diye sordu. Ümmü Süleym: "Sanırım var" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Islaklık var mı?*" diye sorunca, Ümmü Süleym: "Sanırım var" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*O zaman gusletsin*" buyurdu. Daha sonra onunla karşılaşan kadınlar: "Bizi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında rezil ve ifşa ettin" dediler. Ancak Ümmü Süleym: "Vallahi içinde bulunduğum durumun helal mi, haram mı olduğunu öğrenene kadar bunu sormaktan geri duracak değildim" karşılığını verdi.

Buradan anlıyoruz ki, kadınlar genelde böylesi bir şeyi gizli tutarlardı. Çünkü kadından meninin/ akıntının gelmesi cinsel gücüne işaret etmektedir. Ümmü Seleme'nin bunu garipsemesi de Ümmü Süleym'in çekinmeden bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dile getirmesinden dolayıdır.

İbn Battâl bu hadise dayanarak bütün kadınların ihtilam olduğunu söylerken, bazıları bunun aksini iddia etmiş ve: “Bu hadis bazı kadınların ihtilam olmayabileceğinin delilidir” demiştir.

İbn Hacer: “Anladığımız kadarıyla İbn Battâl bu sözüyle bütün kadınların ihtilam olduğunu değil olabileceğini söylemek istemiştir” demiştir.

Hadisin ravileri, Buhârî'nin hocası dışında Medinelidir. İsnâdında üç kadın sahâbi vardır. Hadisi altı hadis imamı da tahrir etmiştir. Nesâî, İbn Mâce ve Ahmed'de geçtiğine göre Havle binti Hakîm, Taberânî'de geçtiğine göre Sehle binti Süheyl ve İbn Ebî Şeybe'de geçtiğine göre de Busra binti Safvân da Ümmü Süleym'in sorduğu sorunun aynısını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormuştur.

۲۳ - بَابُ عَرَقِ الْجُنُبِ وَأَنَّ الْمُسْلِمَ لَا يَنْجُسُ

23- CÜNÜP KİŞİNİN TERİ VE MÜSLÜMANIN NECİS OLMAMASI

Başlık, cünüp olan kişinin teri ve cünüp olsa da Müslümanın temiz olduğu, necis olmadığıyla ilgilidir. Müslümanın temiz olduğunu söyleyenlere göre onun teri de temizdir. Bu konuda kafirin durumu da cumhura göre müslüman kişi gibidir.

۲۸۳ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَكْرٌ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَقِيَهِ فِي بَعْضِ طَرِيقِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ جُنُبٌ ، فَانْخَسَتْ مِنْهُ ، فَذَهَبَ فَاغْتَسَلَ ، ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ « أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ » . قَالَ كُنْتُ جُنُبًا ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُجَالِسَكَ وَأَنَا عَلَى غَيْرِ طَهَارَةٍ . فَقَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ » . طرفه ۲۸۵ -

تحفة ۱۴۶۴۸

283- “Ali b. Abdillâh — Yahya — Humeyd — Bekr” isnâdıyla Ebû Râfi anlatıyor: Ebû Hureyre cünüp iken Medine'nin yollarından birinde

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaştı. Ebû Hureyre: “Hemen oradan ayrıldım” dedikten sonra gidip yıkandı ve geri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Ey Ebû Hureyre! Neredeydin?” diye sorunca, Ebû Hureyre: “Cünüptüm ve temiz değilken seninle oturmayı hoş görmedim” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sübhânallah! Mümin kişi necis olmaz” buyurdu.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd'dir.

Humeyd, tâbiûndan Humeyd et-Tavîl'dir.

Bekr, Bekr b. Abdillâh b. Amr b. Hilâl el-Müzenî el-Basrî'dir.

Ebû Râfi', Nufey' es-Sâiğ el-Basrî'dir. Medine'den Basra'ya gidip orada ikamet etmiştir.

Bir defasında Ebû Hureyre cünüpkken Medine yollarından birinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaştı. Ebû Hureyre bunu anlatırken yanına ulaşmadan yıkanmak için hemen oradan ayrıldığını dile getirir. Bu ifade bize ravinin hadisi mânâ ile rivayet ettiğini göstermektedir.

Ebû Hureyre'nin bu şekilde yıkanmak için oradan ayrılmasının sebebi, Nesâî ve İbn Hibbân'ın Ebû Hureyre kanalıyla rivayet ettiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) karşılaştığı kişilere dokunması ve dualar etmesidir. Ebû Hureyre cünüp olan kişinin necis olacağını düşününce cünüp bir şekilde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) temas etmek istememiş ve yıkanmak için hemen oradan ayrılmıştır.

Geri geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona nerede olduğunu sordu. Ebû Hureyre temiz değilken onunla oturmayı istemediği için gidip yıkandığını söyledi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Sübhânallah! Mümin kişi necis olmaz” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Hureyre'nin müminin necis olmayacağını bilmemesine şaşırmasını “Sübhânallah” diyerek dile getirmiştir.

¹ Hadis ayrıca 285'te geçmektedir.

Bundan kasıt, müminin diri olsun, ölü olsun şahsı itibariyle necis olmayacağıdır. Ancak kendisine bulaşan pis şeylerden dolayı necis olacağı da aşıkardır. Bu konuda kafirin hükmü Müslüman gibidir.

“Müşrikler ancak bir pisliktir”¹ âyetinde kasıt, itikat ve inanç bakımından pis olmalarıdır ya da pislikten kaçınır gibi onlardan kaçınmak gerektiğidir ya da pis ve necis olan şeylerden uzak durup temizlenmedikleri için genel olarak pisliliği üzerlerinde taşımalarıdır.

İbn Abbâs’a göre kafirler, köpekler gibi bizatihi pistirler. İbn Hazm da bu konuda aynı fikirdedir. Ancak Müslüman erkeklerin Ehl-i kitab’dan olan kadınlarla evlenmesinin mubah oluşuyla bu görüşe itirazlar edilmiştir. Zira Müslüman olan erkek böylesi bir kadınla evlendiği zaman onunla yatacak, ona dokunacak, onun terinden kendisine de bulaşacaktır. Buna rağmen Ehl-i kitab’dan bir kadınla evli Müslüman bir erkeğin yıkanmasını gerektiren durumlar ile Müslüman bir kadınla evli erkeğin yıkanmasını gerektiren durumlar aynıdır. Bu da bize insanın zatı itibariyle pis olmayacağını göstermektedir. Bu konuda erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Kişinin pis sayılması da kendisine bulaşan harici şeylerden dolayıdır. *Cenazeler* konusu içinde bu yöndeki ihtilaflar detaylı bir şekilde verilecektir.

Hadisin ravileri Basralıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim², Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۲۴ - بَابُ الْجُنُبِ يَخْرُجُ وَيَمْشِي فِي السُّوقِ وَغَيْرِهِ

24- CÜNÜP KİŞİ ÇIKIP ÇARŞIDA YÜRÜYEBİLİR VE BENZERİ ŞEYLERİ YAPABİLİR

وَقَالَ عَطَاءٌ يَحْتَجُّ الْجُنُبُ وَيُقَلِّمُ أَظْفَارَهُ، وَيَحْلِقُ رَأْسَهُ، وَإِنْ لَمْ يَتَوَضَّأْ.

Atâ şöyle demiştir: “Cünüp olan kişi abdest almasa da hacamat yapabilir, tırnaklarını kesebilir ve başını tıraş edebilir.”

¹ Tevbe Sur. 28

² Müslim (371)

Başlık, cünüp olan kişinin evinden çıkıp çarşıda yürüyebilmesi ve uyuma, yeme-içme gibi şeyleri yapabilmesiyle ilgilidir. Âlimlerin çoğunluğuna göre cünüp olan kişinin bunları yapması caizdir. Bu da İbn Ebî Şeybe'nin Hz. Ali, Âişe, Abdullah b. Amr, Amr b. el-Âs, Şeddâd b. Evs, Saîd b. el-Müseyyeb, Mücâhid, Muhammed b. Sîrîn, Zührî, Muhammed b. Ali ve İbrâhim en-Nehaî'den naklettiklerine muhaliftir. Beyhakî de bu isimlere Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdullah b. Amr, İbn Abbâs, Atâ ile Hasan'ı ekler ve: "Bunlar cünüp oldukları zaman abdest almadan evlerinden dışarıya çıkmaz ve bir şey yemezlerdi" der.

Abdurrezzâk'ın mevsûl olarak İbn Cüreyc'ten bildirdiğine göre Atâ b. Yesâr, cünüp olan kişinin abdest almadan kan aldırabileceğini, tırnaklarını kesebileceğini ve saçlarını tıraş edebileceğini söylemiştir. Abdurrezzâk rivayet ederken onun: "Avret yerindeki kılları temizlemek için hamam otu sürünebilir" dediğini zikretmiştir.

٢٨٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ فِي اللَّيْلِ الْوَاحِدَةِ ، وَلَهُ يَوْمَئِذٍ تِسْعُ نِسْوَةٍ . أطرافه ٢٦٨ ، ٥٠٦٨ ، ٥٢١٥ - تحفة ١١٨٦

284- "Abdula'lâ b. Hammâd — Yezîd b. Zuray' — Saîd — Katâde" isnâdıyla Enes b. Mâlik der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir gecede bütün eşlerini dolaşırdı ki o zamanlar dokuz eşi vardı."¹

Saîd, Saîd b. Ebî Arûbe'dir. Asîlî nüshasında Saîd yerine Şu'be ismi zikredilir. Ancak Ğassânî bunun doğru olmadığını söylemiştir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), dokuz zevcesinin bulunduğu zamanda bir gecede zevcelerinin hepsini dolaşırdı. Bu konuda gerekli açıklamalar daha önce yapılmıştı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinden her biri ayrı odada kalırdı. Onları dolaşması (arada) yıkanmadan bir odadan çıkıp diğerine geçmesini gerektirmektedir ki hadisin başlıkla olan münasebeti de buradadır.

¹ Hadis ayrıca 268, 5068 ve 5215'te geçmektedir. Müslim (309)

٢٨٥ - حَدَّثَنَا عَيَّاشُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ بَكْرِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا جُنُبٌ ، فَأَخَذَ بِيَدِي ، فَمَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى قَعَدَ فَاِنْسَلَلْتُ ، فَالْتَيْتُ الرَّحْلَ ، فَأَغْتَلَمْتُ ثُمَّ جِئْتُ وَهُوَ قَاعِدٌ فَقَالَ « أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرٍ » فَقُلْتُ لَهُ . فَقَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ يَا أَبَا هُرَيْرٍ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ » . طرفه ٢٨٣ - تحفة

١٤٦٤٨

285- “Ayyâş – Abdula’lâ – Humeyd – Bekr – Ebû Râfi” isnâdıyla Ebû Hureyre anlatıyor: Cünüp olduğum sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaştım. Elimden tuttu ve birlikte yürüdük. Nihayet bir yere gelip oturduk. Arada sessizce yanından ayrıldım. Kaldığım yere gidip yıkandım. Döndüğümde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hâlâ oturuyordu. Bana: “Ey Ebû Hureyre! Neredeydin?” diye sorunca durumu anlattım. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sübhânallah! Ey Ebû Hureyre! Mümin necis olmaz” buyurdu.¹

Ayyâş, Ayyâş b. el-Velîd er-Rakkâm’dır.

Abdula’lâ, Abdula’lâ b. Abdila’lâ es-Sâmî’dır.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dır.

Bekr, Bekr b. Abdillâh b. Amr b. Hilâl el-Müzenî el-Basrî’dır.

Ebû Râfi’, Nufey’ es-Sâîğ el-Basrî’dır.

Ebû Hureyre cünüp iken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla karşılaştı ve elinden tutup birlikte yürümeye başladılar. Başka nüshalarda sağ elinden tuttuğu zikredilir. Bir süre yürüdükten sonra bir yerde oturdular.

Ebû Hureyre bir ara sessizce ve fark ettirmeden oturdukları yerden ayrıldı. Kaldığı veya barındığı yere gelip yıkandı. Geri döndüğünde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hâlâ aynı yerde oturuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce neden ortadan kaybolduğu ve nereye gittiğini sordu. Ebû Hureyre, cünüp olduğunu, kaldığı yere gidip yıkandığını ve öyle geldiğini anlattı.

¹ Hadis ayrıca 283’te geçmektedir. Müslim (371)

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Hureyre'nin bu yaptığına şaşırdı ve mümin kişinin necis olmayacağını söyledi.

Konu hakkında açıklamalar daha önce yapılmıştı. Hadisin başlıkla münasebeti Ebû Hureyre'nin cünüpkken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte yürümesindedir.

Hadisten âlim olan kişinin öğrencisinin elinden tutup birlikte yürümesi, yürürken ona dayanması, onu yol arkadaşı edinmesinin caiz olduğunu da çıkarıyoruz.

۲۵ - بَابُ كَيْنُونَةِ الْجُنْبِ فِي الْبَيْتِ إِذَا تَوَضَّأَ قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ

25- CÜNÜP KİŞİNİN YIKANMADAN ÖNCE ABDEST ALMASI DURUMUNDA EVİNDE DURABİLMESİ

۲۸۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ وَشَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ

عَائِشَةَ أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْقُدُ وَهُوَ جُنْبٌ قَالَتْ نَعَمْ وَيَتَوَضَّأُ . طرفه ۲۸۸ - تحفة ۱۷۷۸۵

286- “Ebû Nuaym — Hişâm ve Şeybân — Yahya” isnâdıyla Ebû Seleme der ki: Âişe'ye: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüpkken uyur muydu?” diye sorduğumda: “Evet! Abdest alıp uyurdu” dedi.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî'dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahman'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Ebû Seleme, Hz. Âişe'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cünüp iken uyuyup uyumadığını sorunca Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cünüpkken uyumak istediği zaman abdest alıp öyle uyuduğunu söyledi.

¹ Hadis ayrıca 288'de geçmektedir.

Müslim¹ ise bunu rivayet ederken Âişe'nin: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüp iken uyumak istediği zaman namaza alır gibi abdest alırdı" dediğini zikreder.

۲۶ - بَابُ نَوْمِ الْجُنُبِ

26- CÜNÜP KİŞİNİN UYUMASI

۲۸۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَيَرُقْدُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ قَالَ « نَعَمْ إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُقْدْ وَهُوَ جُنُبٌ » .

طرفاه ۲۸۹ ، ۲۹۰ - تحفة ۸۳۰۳

287- "Kuteybe — Leys — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi?" diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet! Sizden biri abdest aldıktan sonra cünüp olsa da uyuyabilir" buyurdu.²

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Ömer b. el-Hattâb cünüp olan kişinin o şekilde uyumasının caiz olup olmayacağını sordu. Zira burada soru gerçekleşmiş belli bir olay hakkında değil genel anlamdadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise cünüp olan kişinin abdest aldıktan sonra isterse uyuyabileceğini söylemiştir.

Evzaî, Ebû Hanîfe, Muhammed, Mâlik, Şâfiî, Ahmed, İshâk, İbnu'l-Mübârek ve başkaları da bu konuda bu görüştedir. Cünüp kişinin uyku öncesi abdest almasının hikmeti, hadesi hafifletmektir. Zira gusûlde organların aralıklarla yıkanmasının caiz olduğunu söyleyenlere göre kişi gusûl için abdeste niyet ettiği zaman asgari yıkadığı organların üzerinden cünüplük düşer.

¹ Müslim (305, 307)

² Hadis ayrıca 289 ve 290'da geçmektedir. Müslim (306)

İbn Ebî Şeybe'nin ravileri güvenilir olan bir isnâdla bildirdiğine göre Şeddâd b. Evs şöyle demiştir: “Biriniz gece vakti cünüp olup da uyumak istediği zaman abdest alsın. Zira böylesi bir durumda abdest guslün yansı sayılır.”

Bazıları da bu hadiste emredilen abdestin temizlik anlamında olduğunu, bunun da cinsel organ ile ona bulaşan pis şeyleri ve elleri yıkamaktan ibaret olduğunu söylemiştir. Mâlikilerden İbn Habîb ise cünüp olan kişiye uyku öncesi abdesti vacip görmüştür. Dâvud'un da mezhebi bu yöndedir.

Hadisin başlıkla münasebeti cünüp olan kişinin evde uyuyabilmesi konusundadır. Zira evde uyuyan kişi evde duruyor demektir.

۲۷ - بَابُ الْجُنُبِ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَنَامُ

27- CÜNÜP KİŞİNİN ABDEST ALIP ÖYLE UYUMASI

۲۸۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ وَهُوَ جُنُبٌ ، غَسَلَ فَرْجَهُ ، وَتَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ . طرفه ۲۸۶ - تحفة ۱۶۳۹۹

288- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ubeydullah b. Ebî Câfer — Muhammed b. Abdirrahman — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüpkken uyumak istediği zaman avret mahallini yıkar ve namaza alır gibi abdest alırdı.”¹

Yahya b. Bukeyr, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr'dir. Burada dedesine nisbet edilmiştir.

Ubeydullah, fakihlerden Ubeydullah b. Ebî Câfer el-Mısırî'dir.

Muhammed b. Abdirrahman, Ebu'l-Esved el-Medenî'dir. Urve b. ez-Zübeyr'in himayesinde yetişen bir yetimdir. Zira babası vefatından önce bakımını Urve'ye vasiyet etmişti.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

¹ Hadis ayrıca 286'da geçmektedir. Müslim (305, 307)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüpken uyumak istediği zaman cinsel mahallini ve ona bulaşan diğer pis şeyleri yıkar, ardından namaza alır gibi abdest alırdı. Namaza alır gibi abdest alması, bu abdestle namaz kılabilceği anlamında gelmez. Zira cünüp olan yıkanmadan namaz kılamaz.

Hadisten cünüp olan kişinin namaza kalkmayacaksa hemen yıkanması gerekmediğini anlıyoruz. Hadisin altı ravisinden üçü Mısırlı, üçü de Medinelidir.

۲۸۹ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ اسْتَفْتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ أَيَنَامُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ قَالَ « نَعَمْ ، إِذَا تَوَضَّأَ » . طرفاه ۲۸۷ ، ۲۹۰ - تحفة ۷۶۱۸

289- “Mûsa b. İsmâil — Cuveyriye — Nâfi” isnâdıyla Abdullah (b. Ömer) der ki: Hz. Ömer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Birimiz cünüp iken uyuyabilir mi?” diye sorup fetva isteyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Abdest alırsa evet*” buyurdu.¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ b. Ubeyd ed-Dab'î'dir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Hız. Ömer, kişinin cünüpken uyuyup uyuyamayacağını sorup bunun hükmü konusunda fetva isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest aldıktan sonra uyuyabileceğini söyledi.

۲۹۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ تُصِيبُهُ الْجَنَابَةُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَوَضَّأْ وَاغْسِلْ ذَكَرَكَ ثُمَّ نَمْ » . طرفاه ۲۸۷ ، ۲۸۹ - تحفة ۷۲۲۴

¹ Hadis ayrıca 287 ve 290'da geçmektedir. Müslim (306)

290- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdullah b. Dînâr” isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb gece vakti bazen cünüp olduğunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikredince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Abdest al, cinsel organını yıka, sonra da uyu*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tenîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Burada Hz. Ömer'in gece vakti cünüp olduğunu söylediği kişi oğlu Abdullah b. Ömer'dir. Nesâî bunu İbn Avn kanalıyla Nâfi'den rivayet ederken: “İbn Ömer cünüp olunca gelip bu durumu babası Ömer'e anlattı. Ömer de gidip bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sordu...” demiştir. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) cevap olarak abdest almasını, cinsel organını yıkamasını ve bu şekilde uyumasını söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buradaki sözü sıralamayı gerektirmez. Yani kişi cinsel organını yıkar, sonra abdest alıp uyur. İbn Nûh'un Mâlik'ten olan rivayetinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Cinsel organını yıka, sonra abdest al, sonra da uyu*” buyurduğu zikredilir. Bu fetvanın, oğlunun gıyabında bizzat Ömer'in şahsına verilmiş olması da muhtemeldir. Ancak sonuçta fetva Ömer'in oğlu Abdullah için istenmiştir ve asıl muhatap da odur.

Bu hadiste abdest almanın gerekliliği bir önceki hadiste olduğundan daha açıktır. Hadisten cünüp olan kişinin uyku öncesi cinsel organını yıkamasının mendub olduğunu da çıkarabiliriz.

۲۸ - بَابُ إِذَا التَّقَى الْخِتَانَانِ

28- ERKEĞİN SÜNNET YERİ İLE KADININ SÜNNET YERİNİN BULUŞMASI

Başlık, erkeğin cinsel organı ile kadının cinsel organının birleşmesinin gerektirdiği şey hakkındadır.

¹ Hadis ayrıca 287 ve 289'da geçmektedir. Müslim (306)

٢٩١ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ
 قَتَادَةَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعْبَيْهَا
 الْأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَّدهَا ، فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ » . تَابَعَهُ عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ عَنْ شُعْبَةَ مِثْلَهُ . وَقَالَ
 مُوسَى حَدَّثَنَا أَبَانُ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ أَخْبَرَنَا الْحَسَنُ مِثْلَهُ.

291- “Muâz b. Fadâle — Hişâm” isnâdıyla; yine: “Ebû Nuaym — Hişâm — Katâde — Hasan — Ebû Râfi” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Erkek kadının dört organı arasına yerleşip (içine girmek için) zorladığı zaman gusül gerekir.*”

Amr b. Merzûk da benzerini Şu’be’den rivayet ederek mutâbaât etmiştir. Mûsa da Ebân kanalıyla Katâde’den aynısını naklederken Katâde’nin: “Hasan bize haber verdi” dediğini zikreder.¹

Muâz, Muâz b. Fadâle el-Basrî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Hasan, Hasan el-Basrî’dir.

Ebû Râfi, Nufey’ es-Sâîğ el-Basrî’dir.

Erkek, kadının dört organı arasında yerleşip de içine girmek için zorladığı zaman ikisine de gusül abdesti gerekir. Burada kadının dört organından kasıt iki kolu ile iki ayağıdır. İbn Dakîk el-İd bu görüşü benimsemiştir ki hadisin içeriğine en uygun anlam budur. Bundan kastın kadının iki kolu ile iki bacağı olduğunu söyleyenler de vardır. Kâdi İyâd bundan kastın kadının cinsel organının dört yanı olduğunu söyleyen görüşü tercih etmiştir.

Kadının içine girmeye zorlamak cinsel ilişkiye ve birleşmeye kinayedir. Kaba duran bir şeyi doğrudan ve açıktan dile getirmek yerine kinaye ile ifade etme tercih edilmiştir.

¹ Müslim (348)

Ebû Dâvud bunu: *“Erkek kadının dört organı arasına yerleşip sünnet yerini kadının sünnet yerine yapıştırırsa gusül gerekir”* lafzıyla rivayet etmiştir.

Müslim ise bunu Âişe’den rivayet ederken: *“Erkeğin sünnet yeri kadının sünnet yerine değerse”* lafzını kullanmıştır. Beyhakî ise kısaca: *“Sünnet yerleri buluştuğu zaman”* lafzıyla rivayet etmiştir.

Böylesi bir durumda boşalma olmasa da, hem erkek, hem de kadın için gusül gerekmektedir. Burada guslü gerektiren şey, erkeğin cinsel organının başının kadının cinsel organı içinde kaybolmasıdır. Bu konuda âlimlerin ittifakı vardır.

“Suyu (guslü) gerektiren ancak sudur (menidir)” hadisi ise neshedilmiştir. Şâfiî ve bir grup âlim : *“Önceleri ancak boşalma olması durumunda gusül gerekiyordu. Ancak daha sonra boşalma olmasa da gusül gerekir oldu”* demişlerdir.

İbn Abbâs ise: *“Bu hadis neshedilmiş değildir. Zira bu hadis rüyasında cinsel ilişkiye girdiğini gören ancak boşalmayan kişi için guslün gerekmediği hakkındadır. Bu hüküm de neshedilmiş değil, bakidir”* demiştir.

Müslim’in: *“Erkeğin sünnet yeri kadının sünnet yerine değerse”* lafzıyla naklettiği hadisteki değmeden kasıt, gerçek anlamıyla değme değildir. Zira kadının sünnet yeri cinsel organında idrarın çıkış yerinin üst tarafındadır. Cinsel ilişki esnasında da erkeğin sünnet yeri kadının sünnet yerine değmez. Bundan kasıt erkeğin cinsel organının başının kadının cinsel organı içinde kaybolmasıdır.

Erkeğin cinsel organını kadının sünnet yerine koyması, ancak içine sokmaması durumunda guslün gerekmediği yönünde âlimlerin ittifakı vardır. Sünnet yerlerinin buluşmasında da kastedilen budur. Tirmizî’nin hadisi: *“Erkeğin sünnet yeri kadının sünnet yerini aştığı zaman”* lafzıyla rivayet etmesi de bu anlamı desteklemektedir.

Hadisin başlıkla münasebeti erkeğin, kadının içine girmek için zorlaması konusundadır ki Hattâbî bu ifadeyi cinsel ilişki olarak açıklamıştır. Buhârî adeti olduğu üzere başlık altında zikrettiği hadisin bir lafzını başlığında kullanmıştır.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

Amr b. Merzûk el-Basrî de benzerini Şu'be'den rivayet ederek Hişâm'a mutâbaat etmiştir. Amr'ın bu rivayetini Osmân b. Ahmed es-Semmâk mevsûl olarak aktarmıştır.

Buhârî'nin hocası Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî de Ebân b. Yezîd el-Attâr kanalıyla Katâde b. Diâme'den benzerini naklederken Katâde'nin: "Hasan el-Basrî bize haber verdi" dediğini zikreder. Burada Katâde'nin tedlis yaptığı düşüncesinin önüne geçmek için Hasan'ın bunu Katâde'ye haber verdiği açık bir şekilde zikredilmiştir.

۲۹ - بَابُ غَسْلِ مَا يُصِيبُ مِنْ فَرْجِ الْمَرْأَةِ

29- KADININ CİNSEL ORGANINDAN BULAŞAN ISLAKLIĞIN YIKANMASI

۲۹۲ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنِ الْحُسَيْنِ قَالَ يَحْيَى وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عُمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَقَالَ أَرَأَيْتَ إِذَا جَامَعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فَلَمْ يُمْنِ . قَالَ عُمَانُ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ ، وَيَغْسِلُ ذَكَرَهُ . قَالَ عُمَانُ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَالزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ وَطَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ وَأَبِي بَنٍ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَأَمَرُوهُ بِذَلِكَ . قَالَ يَحْيَى وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . طَرَفَهُ ۱۷۹ - تَحْفَةُ ۹۸۰۱ ، ۳۴۷۷ ، ۱۰۰۹۸ ، ۳۶۲۱ ، ۴۹۹۷ ل

292- "Ebû Ma'mer — Abdolvâris — Hüseyin — Yahya — Ebû Seleme — Atâ b. Yesâr" isnâdıyla Zeyd b. Hâlid el-Cühenî anlatıyor: Hz. Osmân'a: "Karısıyla İlişkiye giren, ancak boşalmayan kişi hakkında ne dersin?" diye sorduğumda: "Namaza alır gibi abdest alır ve cinsel organını yıkar" karşılığını verdi ve: "Bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittim" dedi. Aynı şeyi Ali b. Ebî Tâlib, Zübeyr b. el-Avvâm, Talha b. Ubeydillah ve Ubey b. Ka'b'a da sorduğumda onlar da aynı şeyi söylediler.

Yahya der ki: Ebû Seleme'nin Urve b. ez-Zübeyr'den bana bildirdiğine göre Ebû Eyyûb da aynı şeyi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini Urve'ye bildirmiştir.¹

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Amr'dır.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd'dir.

Hüseyn, Hüseyn b. Zekvân'dır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Zeyd b. Hâlid, Osmân b. Affân'a karısıyla ilişkiye giren, ancak kendisinden meni gelmeyen kişinin ne yapması gerektiğini sorunca, Osmân böylesi bir durumda kişinin yıkanması gerekmediğini, kadının cinsel organından kendi cinsel organına bulaşan sıvıyı yıkayıp namaza alır gibi abdest alması gerektiğini söyledi ve böylesi bir hükmü de Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini bildirdi.

Zeyd b. Hâlid aynı konuyu Ali b. Ebî Tâlib, Zübeyr b. el-Avvâm, Talha b. Ubeydillah ve Ubey b. Ka'b'a da sorduğunda onlar da böylesi bir durumda kişinin aynı şeyi yapması gerektiğini söylediler.

İsmâîlî ise bunu rivayet ederken zikredilen söz konusu kişilerin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen böylesi bir durumda kişinin cinsel organını yıkayıp namaza alır gibi abdest almasının yeterli olacağını söylemişler, burada geçtiğinden daha açık bir şekilde bu hükmü Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmışlardır. Ancak İsmâîlî bunu sadece Himmânî'nin zikrettiğini söylemiştir. İsmâîlî'nin zikrettiği bu rivayet Buhârî'nin şartlarını taşımamaktadır.

Osmân, Ali ve Ubey'den buna muhalif görüşler de gelmiştir. Bundan dolayı da İbnu'l-Medînî: "Zeyd'in hadisi şâzdır" demiştir. Ahmed de onun hadisinin illetli olduğunu söylemiştir.

Ancak denilebilir ki onların buna muhalif fetva vermeleri bu hadisin sıhhatine hâlel getirmez. Zira sahih olduğu halde neshedilmiş nice hadis vardır. Bundan dolayı aralarında herhangi bir aykırılığın bulunduğu

¹ Hadis ayrıca 179'da geçmektedir.

söylenemez. İslam'ın ilk dönemlerinde bu konuda fetva sadece cinsel organın yıkanması ve abdest alınması yönündeydi. Daha sonra ise böylesi bir durumda gusledilmesi konusunda ittifak hasıl olmuştur.

Tahavî ise hadisi illetli bulmuş, boşalma olmasa da bu durumun orucu bozacağını, gayr-ı meşru ilişkide had ile mehri ve guslû gerektireceğini söylemiştir.

Yahya b. Ebî Kesîr'in bildirdiğine göre Ebû Seleme bunu Urve b. ez-Zübeyr'den, o da Ebû Eyyûb'den rivayet ederken Ebû Eyyûb bu hükmü Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini Urve'ye söylemiştir.

Dârekutnî, Ebû Eyyûb'un bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmediğini, Ubey b. Ka'b'dan işittiğini dile getirerek bu rivayeti tenkit etmiştir.

Dârekutnî'nin bu iddiasına cevap olarak denilebilir ki hadisi başka kanallarla Dârimî ve İbn Mâce, Ebû Eyyûb vasıtasıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmişlerdir.

Hadis altı raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayanmıştır. Hadisi Müslim de tahrir etmiştir.¹

۲۹۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو أَيُّوبَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا جَامَعَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ فَلَمْ يُنْزَلْ قَالَ «يَغْسِلُ مَا مَسَّ الْمَرْأَةَ مِنْهُ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ وَيُصَلِّي». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْغَسْلُ أَحْوْطُ، وَذَلِكَ الْآخِرُ، وَإِنَّمَا بَيَّنَّا لِاخْتِلَافِهِمْ.

293- “Müsedded — Yahya — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası — Ebû Eyyûb” isnâdıyla Ubey b. Ka'b şöyle demiştir: “Ey Allah'ın Resûlü! Karısıyla ilişkiye giren, ancak boşalmayan kişinin yapması gereken nedir?” diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Kadına değen yerleri yıkar, sonra abdest alıp namazını kılar” buyurdu.

¹ Müslim (347)

Buhârî der ki: “Böylesi bir durumda ihtiyat yıkanmayı gerektirir. Bu hadis bu konuda gelen iki uygulamadan sonuncusudur. Bu konuda farklı görüşler olduğu için bu açıklamayı yaptık.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Ebû Eyyûb, Hâlid b. Zeyd el-Ensârî’dir.

Bu hadiste Ubey konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sormuştur. Bir önceki hadiste ise Ebû Eyyûb’un bunu bizzat Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği zikredilmiştir. Bu da bize her iki hadisin hem lafız, hem de mânâ yönünden farklı olduğunu göstermektedir. Aralarında benzerlik varsa da bu Ebû Eyyûb’un bir defasında bunu bizzat Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem), bir defasında da Ubey’den işitmiş olması yönündendir.

Ubey, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin karısıyla cinsel ilişkiye girmesi, ancak boşalmaması durumunda ne yapması gerektiğini sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cevap olarak böylesi bir kişinin kadının cinsel organından kendisine bulaşan sıvı ve diğer şeyleri yıkaması gerektiğini, sonrasında abdest alıp namazını kılabileceğini söylemiştir. Bu hadis böylesi bir durumda yıkanmanın gerekmediğine bir önceki hadisten daha açık bir şekilde işaret etmektedir.

Hadis altı raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşan bir hadistir. İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır.

Buhârî, böylesi bir ilişkide boşalma olmasa da yıkanmanın dinen, sadece cinsel organı yıkama ve abdest almadan daha ihtiyatlı olacağını, bunun yanında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) son uygulamasının da bu yönde olduğunu zikretmiştir. Bu da bize başlık altındaki hadisin neshedilmiş olmadığına, aksine önceki uygulamayı neshetmiş olduğuna işaret etmektedir.

Buhârî, böylesi bir durumda guslün gerekip gerekmediği, bu hükmün mensuh olup olmadığı konusunda sahabeden farklı görüşler geldiği, hadisin

¹ Müslim (346)

sıhhati konusunda hadis âlimlerinin ihtilafı bulunduğu için bu açıklamayı yapma gereği duyduğunu da dile getirmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٦ - الحيض

6. HAYIZ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾

Ve Yüce Allah'ın: “Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever”¹ Buyruğu.

Konu, hayız ve onunla birlikte zikredilen istihâze ve nifâsın hükümlerini içermektedir. Buhârî'nin hepsini hayız konusu altında zikretmesi de hayızın daha fazla görülmesinden dolayıdır. Hayızın “حيض”, “طمث”, “ضحك”, “إكبار”, “عصار”, “دراس”, “عراك”, “فرا”, “طمس” ve “نفاس” olmak üzere on değişik ismi vardır. Örneğin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hayız olan Âişe'ye: “Nifas mı oldun?” diye sormuş ve hayızı nifâs ismiyle zikretmiştir.

Hayız; sözlükte akma, taşma anlamındadır. Araplar taşan vadi ya da reçinesi akan ağaç için hayız ifadesini kullanırlar. Dini terim olarak ise ergenlik çağına giren kadının rahminin içinden belli aralıklarla akan kandır. İstihâze (özür) kanı ise hayız dönemi ve vakti dışında genellikle bir rahatsızlıktan dolayı rahmin içinden gelen kandır.

Yüce Allah bu konuda: “Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O,

¹ Bakara Sur. 222

bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever”¹ buyurur.

Taberî'nin Süddî'den bildirdiğine göre bu konuyu ilk soran kişi Ebu'd-Dahdâh'tır.

Âyetin nüzul sebebine gelince, Müslim'in bildirdiğine göre Enes şöyle demiştir: Yahudiler bir kadın hayız olduğu zaman onu evden çıkarıp uzaklaştırırlardı. Ashâb bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorunca Yüce Allah: “Sana kadınların ay halini sorarlar...”² âyetini indirdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): “Cinsel ilişki dışında da onlarla her şeyi yapabilirsiniz” buyurdu.

Söz konusu âyette hayızın bir rahatsızlık hali olduğu, pis kokusu ve necisliğinden dolayı kişiyi rahatsız eden, onu iğrendiren bir durum olduğu bildirilmiştir. Bundan dolayı da hayız olan kadınla, kendisinden kan geldiği süre içerisinde cinsel ilişkiye girilmesinden uzak durulması emredilmiştir. Bu hüküm, Yahudilerin ifratı ile Hristiyanların tefriti arasında orta bir yolu emretmiştir. Zira Yahudiler hayız olan kadınlarla hiçbir şey yapmaz ve onları evden çıkarırlardı. Hristiyanlar ise onlarla cinsel ilişkiye girer, hayızlı olmalarına aldırmazlardı.

Yüce Allah, temizleninceye kadar, yani kanları kesilip hayızlık halleri bitene kadar onlarla cinsel ilişkiye girilmemesini emretmiştir. Böylesi bir kadının tam olarak temizlenmesi de hayızlık dönemi bittikten sonra yıkanmasıyla olur. Hayızlık dönemi bitip kanı kesilen kadın, yıkandıktan sonra temiz hale gelir ve onunla ilişkiye girilebilir. Ebû Hanîfe ise hayız döneminin üst sınırı olan sürenin geçmesi durumunda yıkanmadan da onunla ilişkiye girilebileceğini söylemiştir.

Bu şekilde hayızlığından temizlenen kadına yine Yüce Allah'ın emrettiği ve helal kıldığı yerden yaklaşılabilir, onunla ilişkiye girilebilir. En sonunda da Yüce Allah, günahlarından tövbe edenleri ve hayız olan kadınla cinsel ilişkiye

¹ Bakara Sur. 222

² Bakara Sur. 222

girme gibi pis ve çirkin olan şeylerden uzak durup temizlenenleri sevdiğini bildirmiştir.

۱ - بَابُ كَيْفَ كَانَ بَدْءُ الْحَيْضِ وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ
« هَذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ »

1- HAYIZIN BAŞLAMASI NASIL OLMUŞTUR? RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): “HAYIZ, YÜCE ALLAH'IN, ÂDEM'İN KIZLARINA TAKDİR ETTİĞİ BİR ŞEYDİR” BUYURMASI

وَقَالَ بَعْضُهُمْ كَانَ أَوَّلُ مَا أُرْسِلَ الْحَيْضُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَحَدِيثُ النَّبِيِّ ﷺ أَكْثَرُ.

Bazıları da: “Hayız ilk olarak İsrâil oğullarında başlamıştır” demiştir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü daha genel bir anlam ifade eder.

Başlık, hayız ilk olarak nasıl ve nerede görüldüğüyle ilgilidir. Bu yönde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayız, Yüce Allah'ın, Âdem'in kızlarına takdir ettiği bir şeydir” buyurmuştur. Çünkü bu, onların faydasına olacak şekilde yaratılışlarında mevcuttur. Yüce Allah'ın: “Eşini de kendisi için elverişli kıldık”¹ âyeti de buna delâlet etmektedir. Hz. Zekeriya'nın eşini kendisi için elverişli kılmasından kasıt, kısır olmasına rağmen hayız olmasını sağlayıp çocuk doğurmaya elverişli kılmasıdır.

Hâkim'in sahih bir isnâdla bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Hayız ilk olarak cennetten yeryüzünde indirilmesiyle Havvâ'da başladı” demiştir.

İbn Hacer, *Feth'*de: “Buhârî'nin başlık altında muallak olarak zikrettiği bu rivayeti beş başlık sonrasında başka bir kanalla mevsûl olarak zikretmiştir” demiştir. Söz konusu başlık da hayız olan kadının tavaf dışında haccın diğer bütün rükünlerini yerine getirebilmesi başlığıdır.

Ancak Birmâvî: “Söz konusu başlıkta buna dair herhangi bir hadis yoktur. Bundan dolayı Buhârî'nin bu başlık altında muallak olarak zikrettiği hadisi başka bir yerde mevsûl olarak zikrettiğini söylemeye gerek yoktur” diyerek buna itiraz etmiştir.

¹ Enbiyâ Sur. 90

Söz konusu başlıkta “bir şeydir” yerine “bir durumdur” lafzıyla gelmiştir. “Bir şeydir” lafzıyla rivayeti ya mânâ ile rivayettir ya da bu şekilde de rivayet edilmiştir. Doğrusu da İbn Hacer’in dediği gibi söz konusu başlık altında rivayet edildiğidir.

Buhârî’nin ifadesiyle bazılarının dediğine göre hayız, ilk olarak İsrâil oğulları kadınlarında görülmüştür. Bunu diyenlerden kasıt da Abdullah b. Mes’ûd ile Hz. Âişe’dir. Belki de Buhârî, Abdurrezzâk’ın sahih bir isnâdla İbn Mes’ûd’dan naklettiği hadise işaret etmektedir. Bu rivayete göre İbn Mes’ûd: “İsrâil oğullarında erkekler ile kadınlar birlikte namaz kılar, kadınlar erkeklere kendilerini göstermeye çalışırlardı. Bunun üzerine Yüce Allah kadınları hayıza maruz bıraktı ve bu şekilde mescidlere gitmelerine engel oldu” demiştir. Hz. Âişe’den de benzeri bir rivayet gelmiştir.

Buhârî’nin dediğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayız, Yüce Allah’ın, Âdem’in kızlarına takdir ettiği bir şeydir” sözü, bunun ilk olarak İsrâil oğullarında başladığını söyleyen sözden daha genel ve kapsamlıdır. Çünkü hem İsrâil oğulları kadınlarını, hem de diğer kadınları kapsamaktadır. Dâvûdî bu ikisi arasında herhangi bir aykırılık bulunmadığını, zira İsrâil oğulları kadınlarının da Âdem’in kızlarından olduğunu söylemiştir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü ile diğerlerinin sözü arasında zahiren bir aykırılık var gibidir. Zira bunun ilk olarak İsrâil oğullarında görüldüğünü söylemek, diğer toplumların kadınlarında görülmediği anlamını vermektedir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözüne göre ise hayız, İsrâil oğulları kadınları olsun diğerleri olsun bütün kadınlara takdir edilen bir şeydir.

İbn Hacer: “Hayız İsrâil oğullarının kadınlarına bir ceza olarak müddeti uzun olacak şekilde verilmiştir, ancak ilk ortaya çıkışı onlarda değildir” diyerek Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hadisi ile diğer sözü uzlaştırmak istemiştir.

Aynî ise: “Söz konusu sözde başlangıcının İsrâil oğulları kadınlarında olduğu söylenmişken ilk olarak ortaya çıkışının onlarda olmadığı nasıl söylenebilir? Hem hayızın müddetinin İsrâil oğulları kadınlarında uzun olduğunun dayanağı nedir? Bu yönde herhangi bir rivayet var mıdır?” diyerek İbn Hacer’e itirazda bulunmuştur.

Bazılarına göre belki de Yüce Allah aşırı inatlarından dolayı İsrâil oğullarının erkekleri ile kadınlarına ceza olarak neslin devamlılığını sağlayan

hayızı kadınlardan kaldırmış ve bir süre bu şekilde devam etmiştir. Daha sonra ise bu cezayı kaldırıp kadınlarının tekrar hayız görmesini sağlamıştır. Uzun bir süreden sonra hayız tekrar onlara verilince nisbi olarak ilk olarak onlarda başladığı ifade edilmiştir.

Bazılarına göre ise ilk olarak İsrâil oğullarında başlayan hayızdan kasıt onun şerî hükmüdür. Yani hayız ilk olarak İsrâil oğullarında bazı şeylerin yapılmasına engel teşkil etmeye başlamıştır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü ise genel olarak hayızın Âdem'in kızları olan kadınlarda görülmesine yöneliktir.

Canlılardan kadınlar dışında sırtlan, yarasa ve tavşanlar da âdet görür. Köpeklerin de âdet gördüğü söylenmiştir. Ebû Dâvud'un *Sünen*'de Abdullah b. Amr'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Tavşan âdet görür*" buyurmuştur. Bazıları âdet gören hayvanlar arasında deve ile kertenkeleyi de sayar.

بَابُ الْأَمْرِ بِالنَّفْسَاءِ إِذَا نَفَسَتْ

HAYIZ OLAN KADININ DURUMU

٢٩٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُ الْقَاسِمَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ خَرَجْنَا لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ ، فَلَمَّا كُنَّا بِسَرِفٍ حِضْتُ ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي قَالَ « مَا لِكَ أَنْفَسْتِ » . قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ « إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ ، فَأَقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ » . قَالَتْ وَصَحَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نِسَائِهِ بِالْبَقَرِ . أطرافه ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ، ١٧٠٩ ، ١٦٥٠ ، ١٦٣٨ ، ١٥٦٢ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٠ ، ١٥٥٦ ، ١٥١٨ ، ١٥١٦ ، ٣٢٨ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٣ ، ١٧٧٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢ ، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ، ١٧٢٠ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩ ، ٤٤٠٨ ، ٤٤٠١ ، ٤٣٩٥ ، ٢٩٨٤ ، ٢٩٥٢ ، ١٧٨٨

294- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Abdurrahman b. el-Kâsım — Kâsım” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Sadece hacca niyetlenerek yola çıkmıştık. Serife ulaştığımızda hayız oldum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girip ağladığımı görünce: “Neyin var? Hayız mı oldun?” diye sordu. “Evet” dediğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu (hayız) Yüce Allah’ın, Âdem’in kızlarına takdir ettiği bir durumdur. Sen Kâbe’yi tavaf dışında bir hacının yapacağı her şeyi yap” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları adına kurban olarak sığırlar kesti.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk’tir.

Hız. Âişe’nin bildirdiğine göre sadece hac yapma niyetiyle Medine’den Mekke’ye doğru yola çıktılar. Mekke’ye 6 veya 7 veya 9 veya 10 mil uzaklıkta olan Serif’e geldiklerinde Âişe hayız oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girdiğinde de onun ağladığını gördü. Ağlamasının sebebini ve hayız olup olmadığını sordu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada hayız olup olmadığını sorarken “nufâs” ifadesini kullanmıştır. İbn Hacer loğusalık için “nufâs” yerine genelde “nefâs” ifadesinin kullanıldığını, hayız için de daha çok “nufâs” ifadesinin kullanıldığını söylemiştir. Herevî ise loğusalık için hem “nefâs” hem de “nufâs” ifadelerinin kullanıldığını, hayız için ise sadece “nufâs” ifadesinin kullanıldığını söylemiştir.

Hız. Âişe hayız olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah’ın bunu, Âdem’in kızlarına, onları imtihan etmek ve sabırlarını ölçmek için takdir ettiğini ifade etti. Temizlenene kadar da Kâbe’yi tavaf etme dışında hacın diğer gereklerini yapmasını söyledi.

Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hacı esnasında hanımları adına kurban olarak sığırlar kesmiştir. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yedi hanımı için bir sığır kesti. Buradan da kişinin hanımları adına

¹ Hadis ayrıca 305, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157 ve 7229’da geçmektedir.

kurban olarak sığır kesmesinin caiz olduğunu, tavaf için de temizliğin şart olduğunu anlıyoruz. Hac konusu içinde bu yöndeki diğer açıklamalar zikredilecektir.

Hadisin ravileri Basralı, Mekkeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi *Kurbanlar* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim¹, İbn Mâce ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۲ - بَابُ غَسْلِ الْحَائِضِ رَأْسَ زَوْجِهَا وَتَرْجِيلِهِ

2- HAYIZ OLAN KADININ KOCASININ SAÇLARINI YIKAYIP TARAMASI

۲۹۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَرْجُلُ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا حَائِضٌ . أطرافه ۲۹۶ ، ۳۰۱ ،
۱۷۱۵۴ تحفة - ۵۹۲۵ ، ۲۰۴۶ ، ۲۰۳۱ ، ۲۰۲۸

295- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Ben hayızlı iken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını tarardım.”²

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tenîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Hiz. Âişe hayızlı olmasına rağmen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını temizleyip taradığını söylemiştir.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Medinelidir. Buhârî'nin hocası Abdullah ise Tenîsî'lidir. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir. Nesâî de *Tahâret* ile *İtikâf* konuları içinde tahrir etmiştir.

¹ Müslim (1211)

² Hadis ayrıca 296, 301, 2028, 2029, 2031, 2046 ve 2925'te geçmektedir. Müslim (297)

٢٩٦ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ أَنْ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي هِشْلَمٌ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ سَيْلَ أَتَّخَذُمْنِي الْحَائِضُ أَوْ تَدْنُو مِنِّي الْمَرْأَةُ وَهِيَ جُنُبٌ فَقَالَ عُرْوَةُ كُلُّ ذَلِكَ عَلَى هَيْنٍ ، وَكُلُّ ذَلِكَ تَخْدُمْنِي ، وَلَيْسَ عَلَى أَحَدٍ فِي ذَلِكَ بَأْسٌ ، أَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ أَنَّهَا كَانَتْ تُرَجِّلُ - تَعْنِي - رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهِيَ حَائِضٌ ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَئِذٍ مُجَاوِرٌ فِي الْمَسْجِدِ ، يُدْنِي لَهَا رَأْسَهُ وَهِيَ فِي حُجْرَتِهَا ، فَتَرْجِّلُهُ وَهِيَ حَائِضٌ . أطرافه ٢٩٥، ٣٠١، ٢٠٢٨، ٢٠٣١، ٢٠٤٦، ٥٩٢٥ - تحفة ١٧٠٤٠

296- “İbrâhim b. Mûsa — Hişâm b. Yûsuf — İbn Cureyc” isnâdıyla Hişâm şöyle demiştir: Urve’ye: “Hayız olan kadın bana hizmet edebilir mi veya cünüp olan kadın bana yaklaşabilir mi?” diye sorulunca, Urve şöyle dedi: “Her ikisinin yapılması benim için normal şeylerdir. Her ikisi de bana hizmet edebilir ve iki taraf için de bir sakıncası yoktur. Âişe’nin bana bildirdiğine göre kendisi hayızlıyken Mescid’de itikafta bulunan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını taramış. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını Mescid’den Âişe’nin odasına uzatır, o da hayız olmasına rağmen onun saçlarını taramış.”¹

İbrâhim, İbrâhim b. Mûsa b. Yezîd et-Temîmî er-Râzî el-Ferrâ’dır.

Hişâm, Hişâm b. Yûsuf es-San’ânî’dir. Hicri 197 yılında vefat etmiştir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz el-Mekkî el-Kureşî el-Mavsilî’dir. Rum asıllıdır. Dedesi Cureyc’le şöhret bulduğu için dedesine nisbet edilmiştir. İslam tarihinde kitap yazan ilk kişi olduğu söylenmiştir. Hicri 150 yılında vefat etmiştir.

Urve b. ez-Zübeyr’e hayızlı kadının kişiye hizmet edip edemeyeceği ya da cünüp olan kadının kişiye yaklaşp yaklaşamayacağı soruldu. Urve hayızlı kadının birine hizmet etmesi veya cünüp olan kadının kişiye yaklaşmasını normal gördüğünü, âdetli olan kadının da cünüp olan kadının da kişiye hizmet edebileceğini ve bunun iki taraf için de bir sakıncasının olmayacağını söyledi.

¹ Hadis ayrıca 295, 301, 2028, 2031, 2046 ve 5925’te geçmektedir. Müslim (297)

Urve bunu Hz. Âişe'nin kendisine anlattığı bir olaya dayandırmıştır. Buna göre Hz. Âişe hayız iken odasının içinden, Mescid'de itikafta bulunan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarını tarardı. Bunu yaparken de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'den başını odanın içine uzatır, hayız olan Âişe de onun saçlarını tarardı.

Hadisten itikafta olan kişinin bedeninin bir kısmını veya başını itikaf yerinden çıkarmasının itikafını bozmayacağını ya da girmemeye yemin ettiği bir eve bedeninin bir kısmını geçirebileceğini ve âdetli olan kadına dokunmanın caiz olduğunu çıkarıyoruz.

“Mescidlerde itikâfta iken eşlerinize yaklaşmayın”¹ âyetinde yasaklanan da yaklaşp dokunma değil, cinsel ilişki veya şehvet ile lezzete sebep olacak oynaşmadır.

Urve, hayız konusunda verdiği hükmü kıyas yoluyla cünüplük konusunda da vermiştir. Zira hayızlık cünüplükten daha pis ve ağır bir durumdur.

Hadisin ravileri Mervli, San'âli, Mekkeli ve Medinelidir.

۳ - بَابُ قِرَاءَةِ الرَّجُلِ فِي حَجْرِ امْرَأَتِهِ وَهِيَ حَائِضٌ

3- ERKEĞİN HAYIZ OLAN KARISININ KUCAĞINDA KUR'ÂN OKUMASI

وَكَانَ أَبُو وَائِلٍ يُرْسِلُ خَادِمَهُ وَهِيَ حَائِضٌ إِلَى أَبِي رَزِينٍ ، فَتَأْتِيهِ بِالْمُصْحَفِ فَتُمْسِكُهُ

بِعِلَاقَتِهِ .

Ebû Vâil, hayız olan hizmetçisini Ebû Rezîn'e gönderirdi. Kadın da mushafı kesesinin ipinden tutarak ona getirirdi.

Başlık, erkeğin âdetli olan karısının kucağına yaslanarak Kur'ân okumasıyla ilgilidir.

Ebû Vâil de âdetli olan hizmetçisini yanında bulunan mushafı getirmesi için Ebû Rezîn'e gönderirdi. Hizmetçi mushafı, içinde bulunduğu kesenin içinden çıkarmadan, ipinden tutarak Ebû Vâil'e getirirdi.

¹ Bakara Sur. 187

Ebû Vâil, tâbiûnun meşhurlarından Şakîk b. Seleme'dir. Vâkidî'nin dediğine göre Ömer b. Abdilazîz'in hilafeti zamanında vefat etmiştir. Ondan gelen bu rivayeti İbn Ebî Şeybe sahih bir isnâdla mevsûl olarak zikretmiştir.

Ebû Rezîn de Ebû Vâil'in azatlısı Mes'ûd b. Mâlik el-Esedî el-Kûfî'dir.

Buhârî, âdetli veya cünüp olan kişinin mushafa dokunmadan kesesi içinde taşıyabileceğinin caiz olduğunu göstermek için Ebû Vâil'le ilgili bu rivayeti zikretmiştir. Bu görüşünde ayrıca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Mümin necis olmaz*” hadisine, aynı şekilde içinde Kur'ân'dan âyetler bulunan mektubu pisken ona dokunacağını bilmesine rağmen Heraklius'a göndermesine dayanmıştır. Cumhur ise “**Ona ancak temizlenenler dokunabilir**”¹ âyetine dayanarak âdetli ve cünüp olan kişilerin Kur'ân'a dokunamayacağını söylemiştir.

Kur'ân'ı taşımak da ona dokunmaktan daha ileri olan bir durumdur. Hayız veya cünüp olan kişi eşyasını taşımak niyetiyle içinde bulunan Kur'ân'ı da taşıyabilir. Zira burada amaç Kur'ân'ın bizatihi kendisinin değil eşyanın taşınmasıdır. Tefsir kısmı Kur'ân'ın asıl metninden daha fazla olan bir kitabı da taşıyabilir. Ancak amaç Kur'ân'ın kendisini taşımaksa veya Kur'ân metni tefsirinden daha fazla olan bir kitap ise bu durumda taşıyamaz.

٢٩٧ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ سَمِعَ زُهَيْرًا عَنْ مَنْصُورِ ابْنِ صَفِيَّةَ أَنَّ أُمَّهُ حَدَّثَتْهُ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَكَبَّرُ فِي حَجَرِي وَأَنَا حَائِضٌ ، ثُمَّ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ . طرفه ٧٥٤٩ - تحفة ١٧٨٥٨

297- “Ebû Nuaym Fadl b. Dukeyn — Zuheyr — Mansûr b. Safiyye — Mansûr'un annesi” isnâdıyla Âişe der ki: “Hayız olduğum zamanlarda bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kucağıma yaslanır ve Kur'ân okurdu.”²

Züheyr, Züheyr b. Muâviye b. Hadîc el-Cu'fî'dir.

Mansûr b. Safiyye, annesine nisbet edilmiş ve öyle şöhret bulmuştur. Babası Abdurrahman el-Hacebî el-Abderî'dir.

¹ Vâkıa Sur. 79

² Hadis ayrıca 7549'da geçmektedir. Müslim (301)

Mansûr'un annesi, Safiyye binti Şeybe'dir.

H. Âişe'nin bildirdiğine göre hayızlı olduğu zamanlarda bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kucağına yaslanıp Kur'ân okurdu. Burada kucağına yaslanmasından kasıt başını kucağına koymasıdır.

Bazılarına göre Ebû Vâil'den gelen rivayetin bu hadis ile münasebeti H. Âişe'nin giysisinin mushaf kesesi ipi hükmünde sayılmasındadır. Zira burada da Âişe doğrudan Kur'ân'la değil de onu okuyan Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) temas halindedir.

Buhârî'nin de bu başlık altındaki amacı âdetli olan kadının mushafı taşımasının caiz olduğunu göstermektir. Hafız olan bir mümin de Kur'ân'ın en büyük mahfazasıdır.

Ancak bu hadiste Kur'ân'ı taşımaya yönelik herhangi bir işaretin olmadığı söylenerek buna itiraz edilmiştir. Bunu söyleyenlere göre bu hadiste yaslanma vardır ve bu da taşımadan tamamen farklı bir şeydir. Erkeğin hayız olan kadının kucağında bulunması, hayızlı kadının Kur'ân'ı taşımasının caiz olduğunu göstermez. Bu hadisin bize anlatmak istediği de hayızlı kadının Kur'ân'ı taşımasının caiz olduğu değil, kişinin pis olan şeye yakın bir yerde Kur'ân okumasının caiz olacağıdır.

Hadisin ravileri Kufeli ve Mekkelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Tevhîd* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

٤ - بَابُ مَنْ سَمَّى النَّفَّاسَ حَيْضًا

4- NİFÂSIN HAYIZ İSMİYLE DE ZİKREDİLMESİ

Başlık, nifâsın hayız ismiyle de zikredilmesiyle ilgilidir. Ancak bir sonraki hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Nifâs mı oldun?*” diye sorarak bununla hayızı kastettiği, bundan dolayı başlığın “Hayızın nifâs ismiyle de zikredilmesi” olması gerektiği söylenerek itirazlar gelmiştir.

Cevap olarak hadiste maksadın namaz ve benzeri ibadetlere yönelik hayız ile nifâsın aynı hükümde olduğuna dikkat çekmek olduğu söylenmiştir. Buna da başlığın hükme değil, isme yönelik olduğu veya hayızın nifâs ismiyle de zikredilmesi konusunda olduğu söylenerek itiraz edilmiştir. Bu şekilde de başlık ile hadisin içeriği arasındaki mutabakat sağlanmış olur.

٢٩٨ - حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أُمِّ سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ حَدَّثَتْهَا قَالَتْ بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مُضْطَجِعَةً فِي حَمِيصَةٍ إِذْ حَضَتْ ، فَانْسَلَلْتُ فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيصَتِي قَالَ « أَنْفَسْتَ » . قُلْتُ نَعَمْ . فَدَعَانِي فَاضْطَجَعْتُ مَعَهُ فِي الْحَمِيلَةِ . أطرافه ٣٢٢ ، ٣٢٣ ، ١٩٢٩ - تحفة ١٨٢٧٠

298- “Mekkî b. İbrâhim — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Ebû Seleme — Zeyneb binti Ümmü Seleme” isnâdıyla Ümmü Seleme anlatıyor: Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) aynı örtünün altında uzanmışken hayız oldum. Bunun üzerine hemen yataktan süzülüp çıktım ve hayız giysilerimi giydim. Bana: “*Nifâs mı oldun?*” diye sorunca: “Evet!” dedim. Bunun üzerine beni yanına çağırdı ve kadife örtünün altında tekrar uzandık.¹

Mekkî, Mekkî b. İbrâhim b. Bişr el-Belhî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Ümmü Seleme, Hind binti Ebî Umeyye’dir.

Ümmü Seleme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı örtünün altında uzanmışken hayız oldu. Metinde geçen *hamîsa* dört köşeli, çift şeritli yün ve benzeri şeylerden dokunan siyah bir örtüdür.

Ümmü Seleme âdetli olduğunu fark edince bu şekilde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında uzanmayı hoş görmediği için veya kanı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bulaşmasın diye veya Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla ilişkiye girmek isteyebilir endişesiyle örtüsünün altından süzülüp çıktı. Hayızlıyken giymek için hazırladığı hayız giysilerini giyip tekrar geldi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bu şekilde görünce: “*Nifâs mı oldun?*” diye sordu. Ümmü Seleme hayız olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu yanına çağırdı. Bu şekilde de kadife bir örtünün altında tekrar uzandılar.

¹ Hadis ayrıca 322, 323 ve 1929’da geçmektedir.

Hadisten, kadının hayızlık dönemi için normal zamanda giydiklerinden başka bir giysi edinmesinin müstehab olduğunu, giyinik olan hayızlı kadınla birlikte aynı örtü altında uzanmanın caiz olduğunu anlıyoruz.

Hadisin ravileri Belhli, Basralı, Medineli ve Yemenlidir. İsnâdında tâbînin tâbîiden, sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Savm* ile *Tahâret* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۵ - بَابُ مُبَاشَرَةِ الْحَائِضِ

5- HAYIZ OLAN KADINA DOKUNMAK

Başlık, hayız olan kadınla cinsel ilişkiye girmek değil, ona dokunmakla ilgilidir.

۲۹۹ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ قَالَتْ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَعْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيَّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ ، كِلَانَا جُنُبٌ . أَطْرَافُهُ ۲۵۰ ،

۲۶۱ ، ۲۶۳ ، ۲۷۳ ، ۵۹۵۶ ، ۷۳۳۹ - تحفة ۱۵۹۸۳

299- “Kabîsa — Süfyân — Mansûr — İbrâhim — Esved” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte ikimiz de cünüp iken aynı kaptan yıkanırđık.”²

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe el-Kûfî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu’temir’dir.

İbrâhim, İbrâhim en-Nehaî’dir.

Esved, Esved b. Yezîd’dir.

Hız. Âişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte, ikisi de cünüp iken aynı kaptan su alarak birlikte yıkanırldı.

¹ Müslim (296, 324)

² Hadis ayrıca 250, 261, 263, 273, 5956 ve 73339’da geçmektedir. Müslim (319)

٣٠٠ - وَكَانَ يَأْمُرُنِي فَأَنْزِرُ ، فَيَبَاشِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ . طرفاه ٣٠٢ ، ٢٠٣٠ - تحفة

١٥٩٨٢

300- Yine hayız iken izarımı giymemi söyler ve bu şekilde bana dokunurdu.¹

Yine Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hayızken ona dokunmak istediği zaman izarını (peştamalını) giymesini söyler, izarını giydikten sonra da ona dokunurdu. Burada dokunmaktan kasıt, cinsel ilişki değildir. Zira hayız olan kadınla cinsel ilişkiye girmek ittifakla haramdır, böylesi bir şeyi helal saymak ta küfürdür.

٣٠١ - وَكَانَ يُجْرِجُ رَأْسَهُ إِلَيَّ وَهُوَ مُعْتَكِفٌ ، فَأَغْسِلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ . أطرافه ٢٩٥ ،

١٥٩٩٠ تحفة ٥٩٢٥ ، ٢٠٤٦ ، ٢٠٣١ ، ٢٠٢٨ ، ٢٩٦

301- Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) itikâfta iken Mescid'den başını benim odama sokar, ben de âdetli olmama rağmen onun başını yıkardım.²

Yine Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de itikâfta iken başını onun odasına uzatır, Âişe de hayız olmasına rağmen odasından onun başını yıkardı.

Hadisin ravileri Âişe dışında Kufelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî bu hadisi ayrıca *Savm* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim³, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

٣٠٢ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ -

هُوَ الشَّيْبَانِيُّ - عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ إِحْدَانَا إِذَا

¹ Hadis ayrıca 302 ve 2030'da geçmektedir. Müslim (293)

² Hadis ayrıca 295, 296, 2028, 2031, 2046 ve 5925'te geçmektedir.

³ Müslim (297)

كَانَتْ حَائِضًا ، فَأَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُبَاشِرَهَا ، أَمَرَهَا أَنْ تَتَزَرَّى فِي قَوْرِ حَيْضَتِهَا ثُمَّ يُبَاشِرُهَا . قَالَتْ وَأَيُّكُمْ يَمْلِكُ إِرْبَهُ كَمَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْلِكُ إِرْبَهُ . تَابَعَهُ خَالِدٌ وَجَرِيرٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ . طرفاه ٣٠٠ ، ٢٠٣٠ - تحفة ١٦٠٠٨

302- “İsmâil b. Halîl — Ali b. Müshir — Ebû İshâk eş-Şeybânî — Abdurrahman b. el-Esved — Abdurrahman’ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Birimiz hayız olup da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona dokunmak istediği zaman hayızının başlarında izarını (peştamalını) giymesini söyler, ondan sonra ona dokunurdu. Ancak hanginiz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi nefesine hakim olup kendini tutabilir ki?”

Hâlid ve Cerîr de bunu Şeybânî’den rivayet ederek mutâbaat etmişlerdir.¹

İsmâil, İsmâil b. Halîl el-Kûfî el-Hazzâz’dır. Buhârî’nin dediğine göre hicri 225 yılında ölüm haberi gelmiştir.

Ali, Ali b. Müshir el-Kureşî el-Kûfî’dir. Hicri 189 yılında vefat etmiştir.

Ebû İshâk, Süleymân b. Feyrûz eş-Şeybânî’dir. Tâbiûndandır ve hicri 141 yılında vefat etmiştir.

Abdurrahman b. el-Esved, tâbiûndandır ve hicri 99 yılında vefat etmiştir.

Abdurrahman’ın babası, Esved b. Yezîd’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinden biri âdetliken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona dokunmak istediği zaman hayızının üzerinden fazla zaman geçmeden önce izarını giymesini söylerdi. Burada dokunmaktan kasıt, cinsel ilişki değil tenlerin birbirine değmesi şeklinde olan dokunmadır. Zevcesi bu şekilde izarını giyip bağladıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona dokunurdu.

Hz. Âişe bunu naklettikten sonra da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) herkesten daha fazla nefesine hakim olduğunu dile getirmiştir. Zira bir başkası için, hayız olan kadının haram olan cinsel organının çevresinde gezinirken bu harama bulaşma endişesi taşınabilirken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için

¹ Hadis ayrıca 300 ve 2030’da geçmektedir.

böylesi bir endişe söz konusu değildir. Buna rağmen Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde harama bulaşmaktan korunmamış kimselere şerî bir hükmü öğretmek için izarla örtülen yer dışında kalan bölgelere dokunmuştur.

Âlimlerin çoğunluğu da bu hadise dayanarak hayız olan kadının göbek ile dizleri arasında kalan bölgeden ilişki ve benzeri şeylerle faydalanmayı haram görmüşlerdir.

Tirmizî'nin hasen bulduğu rivayete göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), hayız olan kadından erkeğe helal olan bölgenin neresi olduğu sorulunca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*İzarın dışında kalan yerlerdir*" buyurmuştur. Bu hüküm de Mâliklerin *seddu'z-zerâ* esasına uygundur.

Âlimlerin çoğu ise yasaklanan şeyin sadece cinsel ilişki olduğunu, bunun dışında kalan şeylerin helal olduğunu söylemiştir. Nevevî, *Tahkîk*'te ve başka eserlerinde bu görüşü tercih etmiştir. Hanefilerden Muhammed b. el-Hasan de bu yönde fetva vermiştir. Tahavî de bu görüşü tercih etmiştir. Mâlikîlerinden Asbağ da Müslim'de geçen: "*(Hayız olan kadınla) cinsel ilişki dışında her şeyi yapabilirsiniz*" hadisine dayanarak bu görüşü benimsemiştir.

Âlimler Müslim'de geçen bu hadisin Tirmizî'de genel mânâda gelen hadisi tahsis ettiğini dile getirmiş, bu yönde gelen diğer hadislerle uzlaştırmak için başlık altındaki hadis ve benzerlerinin müstehab bir hükme delâlet ettiğini söylemişlerdir.

Ebû Dâvud'da güçlü bir isnâdla gelen hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayız olan karısına dokunmak istediği zaman cinsel organının üzerini bir örtü ile örterdi.

Nevevî, *el-Mecmû*'da bu konuda müstehab görülen üçüncü bir görüşü de zikreder. O da şayet erkek cinsel ilişkiye girmekten sakınacak şekilde vera sahibiyse veya şehveti az ise cinsel ilişki dışında hayız olan karısından faydalanmasının caiz olacağı, aksi halde caiz olmayacağıdır.

Nevevî, *Tahkîk*'te ve başka eserlerinde şöyle der: "Kişi haram olduğunu veya kadının hayızlı olduğunu bildiği halde onunla cinsel ilişkiye girdiği zaman büyük bir günah işlemiş olur ve tövbe etmelidir."

Nevevî yeni görüşüne göre bunu yapan kişinin ödemesi gereken bir kefareti olmadığını söyler. Eski görüşüne göre vacip gördüğü kefareti ise yeni

görüşünde mendub sayar. Buna göre kanın çok geldiği zamanlarda girilen cinsel ilişkiden dolayı kefâret olarak bir dinar, kanın az geldiği zamanlarda ise yarım dinar verilmesini mendub görür. Göbek ile diz arası dışındaki bölgeden faydalanmanın ise ittifakla caiz olduğunu söyler.

Göbek ile dizden faydalanmanın caiz olup olmadığı konusunda da Nevevî, *el-Mecmû*'da şöyle der: “Bu konuda herhangi bir rivayet görmüş değilim. Bu konuda tercih edilen görüş bunun caiz olduğudur. Ancak bunları avret yerlerinden sayanlara göre bu konu ihtilaflıdır.”

Nevevî, *el-Mühimmât* eserinde şöyle der: “Şâfiî *el-Ümm*'de göbeğin helal olduğunu söylemiştir.”

Hadisin ravileri Âişe dışında Kufelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

Hâlid b. Abdillâh el-Vâsitî bunu Şeybânî'den rivayet ederek Ali b. Müshir'e mutâbaat etmiştir. Cerîr b. Abdilhamîd de bunu Şeybânî'den rivayet ederek Ali b. Müshir'e mutâbaat etmiştir. Hâlid'in rivayetini Ebu'l-Kâsım et-Tenûhî *Fevâid*'de Vehb b. Bakiyye kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmiştir. Cerîr'in de rivayetini Ebû Dâvud ve İsmâîlî mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

۳۰۳ - حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَدَّادٍ قَالَ سَمِعْتُ مَيْمُونَةَ كَانَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُبَاشِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِهِ أَمَرَهَا فَاتَّزَرَتْ وَهِيَ حَائِضٌ . وَرَوَاهُ سُفْيَانُ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ .

303- “Ebu'n-Nu'mân — Abdolvâhid — Şeybânî — Abdullah b. Şeddâd” isnâdıyla Meymûne şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayızlı zevcelerinden birine dokunmak istediği zaman izar (peştamal) giymesini söylerdi.”

Aynısını Süfyân da Şeybânî'den rivayet etmiştir.

Ebu'n-Nu'mân, Ârim olarak da bilinen Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî'dir. *Abdolvâhid*, Abdolvâhid b. Ziyâd el-Basrî'dir.

¹ Müslim (293)

Şeybânî, Ebû İshâk'tır.

Abdullah, Abdullah b. Şeddâd b. Usâme b. el-Hâd el-Leysî'dir.

Müminlerin annesi Meymûne'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayızlı eşlerinden biriyle cinsel ilişki dışında birlikte olmak istediği zaman izar giymesini söyler, sonrasında onunla birlikte olurdu.

Hadisin ravileri Basralı, Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîiden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

Bu hadisi Süfyân es-Sevrî de Şeybânî'den rivayet etmiştir. Süfyân'ın bu hadisini Ahmed, *Müsned*'de mevsûl olarak rivayet etmiştir. Buhârî "mutâbaat etti" yerine "rivayet etti" demiştir. Zira rivayet mutâbaattan daha geneldir. Belki de Sevrî bunu Şeybânî'den mutâbaat olarak rivayet etmiş değildir. Bazıları buradaki Süfyân'ın Süfyân b. Uyeyne olduğunu söylemiştir. Her halükarda Süfyân'ın mübhemliği hadise hâlel getirmemektedir. Zira her ikisi de Buhârî'nin şartlarını taşımaktadır. Ancak Ahmed'in *Müsned*'inde gelen rivayette Süfyân es-Sevrî olarak geçtiği için İbn Hacer de o olduğunu söylemiştir.

٦ - بَابُ تَرْكِ الْحَائِضِ الصَّوْمِ

6- HAYIZLI KADININ ORUÇ TUTMAMASI

Başlık, âdet olan kadının hayız dönemi süresince oruç tutmamasıyla ilgilidir.

٣٠٤ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ - هُوَ ابْنُ أَسْلَمَ - عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَضْحَى - أَوْ فِطْرٍ - إِلَى الْمُصَلَّى ، فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ ، فَإِنِّي أُرِيْتُكُمْ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » . فَقُلْنَ وَبِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ ، وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ ،

¹ Müslim (294)

مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتٍ عَقْلٍ وَدِينٍ أَذْهَبَ لِلْبَّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ . قُلْنَ وَمَا نُقْصَلُنَّ دِينَنَا وَعَقْلَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ » . قُلْنَ بَلَى . قَالَ « فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ عَقْلِهَا ، أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلَّ وَلَمْ تَصُمْ » . قُلْنَ بَلَى . قَالَ « فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ دِينِهَا » . أطرافه ١٤٦٢ ، ١٩٥١ ، ٢٦٥٨ - تحفة ٤٢٧١

304- "Saîd b. Ebî Meryem — Muhammed b. Câfer — Zeyd b. Eslem — İyâd b. Abdillâh" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): bir Kurban —veya Ramazan— bayramında (namazı kıldırmak için) namazgâha çıktı. Oradayken kadınların bulunduğu yere uğradı ve: "Ey kadınlar! Sadaka verin. Zira cehennem ahalisinin çoğunun sizlerden oluştuğunu gördüm" buyurdu. Kadınlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Neden?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Çünkü çokça lanet okuyor ve kocalarınıza karşı nankörlük ediyorsunuz. Dini ve aklı noksan olmasına rağmen sizden daha fazla erkeğin aklını çeleni görmüş değilim" buyurdu. Kadınlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Din ve akıl yönünden noksanlığımız nasıl oluyor?" deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısı değil midir?" diye sordu. Kadınlar: "Evet, öyle" dediklerinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu, kadının akıl bakımından noksanlığını gösterir" buyurdu ve: "Kadın hayız olduğunda namazı ve orucu bırakmıyor mu?" diye sordu. Kadınlar: "Evet, öyle" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu da kadının din bakımından noksan olduğunu gösterir" buyurdu.¹

Saîd b. Ebî Meryem, Saîd b. el-Hakem b. Muhammed b. Sâlim el-Mısırî el-Cumahî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Câfer b. Ebî Kesîr el-Ensârî'dir. İsmâîl'in de kardeşidir.

İyâd, İyâd b. Abdillâh b. Ebî Serh el-Âmirî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir Kurban veya Ramazan bayramında

¹ Hadis ayrıca 1462, 1951 ve 2658'de geçmektedir.

bayram namazını kıldırmak için evinden veya Mescid'den namazgâha çıktı. Hangi bayram olduğu konusundaki tereddüt raviye veya Ebû Saîd'e aittir.

Namazgâhta cemaate vaaz ve nasihatlerde bulundu. Sadaka verilmesi konusunda cemaate teşviklerde bulundu. Sonra kadınların bulunduğu bölüme gitti ve onlara da sadaka vermelerini söyledi. Bunun gerekçesini dile getirirken cehennem ahalisinin çoğunluğunu kadınların oluşturduğunun kendisine gösterildiğini söyledi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bunun gösterilmesi İsrâ (Mirac) gecesinde olmuştur. Ancak *Küsûf* namazı konusu içinde İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre bunun ona gösterilmesi Güneş tutulması namazını kıldığı sırada gerçekleşmiştir.

Kadınlar, cehennem ahalisi içinde çoğunluğu oluşturmalarının sebebinin sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun çokça lanet okumalarından ve kocalarının kendilerine yaptıkları iyiliklere nankörlük etmelerinden dolayı olduğunu söyledi. Zira sonucu ve akıbeti bilinmeyen birine lanet okumak etmek ittifakla haramdır. Ancak Ebû Cehil gibi sonu ve akıbeti nasla sâbit olan kişilere lanet okumak caizdir. Kişi ismi verilmeden zalim ve kafir gibi vasıflara sahip olan kişilere genel mânâda lanet okumak da caizdir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kadınların vasıflarına yönelik söylediği diğer şey de onların kocalarının iyiliklerine karşı nankörlük etmeleridir. Bu sözlerin doğrudan muhatapları oradaki kadınlar olsa da genel olarak bütün kadınlar bunun muhatabıdır. Çokça lanet okuyan ve nankörlük edenlerin cehennemle tehdit edilmesine dayanarak bunların büyük günahlardan olduğu söylenmiştir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara, din ve akıl bakımından eksik olmalarına rağmen akı başında olan bir erkeğin bu aklını onlardan daha fazla çelen bir şeyin bulunmadığını söyledi. Kadınlar bu eksikliğin ne bakımdan olduğunu sorunca akıl bakımından eksikliğe kadının şahitliğinin, erkeğin şahitliğinin yarısı olması örneğini verdi.

Kadınlar bunu kabul edip dini bakımdan eksikliği sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayız olan kadının hayızlık süresi boyunca namaz ile orucu bırakması örneğini verdi ve dini bakımdan eksikliğin bu açıdan olduğunu söyledi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara yönelik bu genel ifadesinin ondan gelen bir hadise muhalif düştüğü de söylenmiştir. Zira bir hadisinde Hz.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Erkeklerden pek çok kişi kemale ermişken, kadınlardan sadece Meryem binti İmrân ve Âsiye binti Muzâhim kemale ermiştir” buyurmuştur. Tirmizî ve Ahmed’in rivayetlerinde ise bu kadınların dört tane olduğu zikredilir. İsimleri de Meryem binti İmrân, Firavun’un karısı Âsiye, Hadîce binti Huveylid ve Fâtıma binti Muhammed şeklinde verilir. Ancak genel hakkında verilen bir hüküm genelin her bir ferdi için geçerli olmayabilir.

Hadiste namaz ve oruç geçmesine rağmen Buhârî başlığında sadece orucu zikretmiştir. Çünkü hayız olan kadının namazı bırakmasının sebebi temiz olmamasıdır ve bu durum açıktır. Oruç tutmaması ise hayız olmasının yanında taabbüdü bir konudur ve bunun ayrıca bir nassa ihtiyacı vardır.

Akıl ve din bakımından kadınların eksik olduklarının söylenmesi onları kınamak veya ayıplamak için değildir. Zira kadınların yaratılışları böyledir. Fakat onlardan yana herhangi bir fitneye düşmemek için bu yönde bir uyarı yapılmış, bu yönlerine dikkat çekilmiştir. Bundan dolayı cehennem azabı akıl ve dini yönden eksik oluşlarına değil lanet okumaları ve nankörlük etmelerine bağlanmıştır.

Nevevî’ye göre dini yönden eksik olmak geneldir ve sadece günahı içinde barındıran konularda kendini göstermez. Çünkü bu eksiklik nisbidir. Zira kamil bir kişi daha kamil birine göre kemal bakımından eksiktir. Bundan dolayı hayız olan kadın hayızlığı süresince namazı bırakmasından dolayı günaha girmez. Ancak namaz kılan kişiye göre bir eksiklik taşır.

Hastalığı yüzünden sağlıklıyken kıldığı nafile namazları kılamayan kişi bunları kıliyormuş gibi sevabını alabiliyorken, hayız olan kadın kılmakla mükellef olduğu ancak hayızlığından dolayı kılamadığı namazlar için sevabını alır mı?

Nevevî bu konuda şöyle der: “Hadisin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla hayız olan kadın kılmadığı namazların sevabını almaz. Çünkü hasta kişi sağlıklı olması durumunda nafile namazları sürekli kılma niyetini taşıyabilir ve o durumda bile istemesi halinde namaz kılabilir. Ancak hayız olan kadın istese bile namazı kılamaz ve buna niyet de edemez.”

İbn Ebî Meryem dışında hadisin ravileri Medinelidir. İbn Ebî Meryem ise Mısırlıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Namaz*, *Oruç* ve *Zekat* konuları içinde tahrir etmiştir.

Bayramlar konusu içinde de tam metniyle zikretmiştir. Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

۷ - باب تَقْضَى الْحَائِضُ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا إِلَّا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ

7- HAYIZLI KADIN KÂBE'Yİ TAVAF DIŞINDA HACCIN DİĞER TÜM RÜKÜNLERİNİ EDA EDEBİLİR

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لَا بَأْسَ أَنْ تَقْرَأَ الْآيَةَ . وَلَمْ يَرِ ابْنُ عَبَّاسٍ بِالْقِرَاءَةِ لِلْجُنُبِ بَأْسًا . وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ . وَقَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نَخْرُجَ الْحَيْضُ ، فَيَكْبِرُنَ بِتَكْبِيرِهِمْ وَيَدْعُونَ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَخْبَرَنِي أَبُو سُفْيَانَ أَنَّ هِرْقْلَ دَعَا بِكِتَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَرَأَ فَإِذَا فِيهِ « بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ ﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ﴾ » . الْآيَةُ . وَقَالَ عَطَاءٌ عَنْ جَابِرٍ حَاضَتْ عَائِشَةُ فَتَسَكَّتِ الْمَنَاسِكَ غَيْرَ الطَّوَافِ بِالْبَيْتِ ، وَلَا تَصَلَّى . وَقَالَ الْحَكَمُ إِنَّهُ لَا ذَنْبَ وَأَنَا جُنُبٌ . وَقَالَ اللَّهُ ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ .

İbrâhim: “Hayızlı kadının âyet okumasında bir sakınca yoktur” demiştir. İbn Abbâs cünüp olan kişinin Kur’ân okumasında bir sakınca görmemiştir. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) her halinde Yüce Allah’ı zikrederdi.

Ümmü Atiyye: “Biz hayızlı kadınlara (namazgâha) çıkmaları, erkeklerin tekbirleriyle tekbir getirip onlarla birlikte dua etmeleri emredilirdi” demiştir.

İbn Abbâs’ın da Ebû Süfyân’dan bildirdiğine göre Heraklius, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından kendisine gönderilen mektubu çıkarıp okudu. İçinde şöyle yazıyordu: “Bismillâhirrahmânirrahîm... “Ey Ehl-i kitab! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir söze gelin...”²

Atâ’nın da bildirdiğine göre Câbir: “Âişe hayız olunca Kâbe’yi tavaf

¹ Müslim (80)

² Âl-i İmrân Sur. 64

dışında haccın diğer tüm rükünlerini eda etti. Aynı şekilde namaz da kılmadı” demiştir.

Hakem: “Cünüp olduğum halde hayvan keserim” demiştir.

Yüce Allah da: “Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin”¹ buyurmuştur.

Başlık, hayız olan kadının Kâbe'yi tavaf dışında hac veya umre ile ilgili diğer bütün rükünleri eda edebileceğiyle ilgilidir.

Dârimî'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre İbrâhim en-Nehaî, hayız olan kadının Kur'ân'dan bir âyet okumasında sakınca olmayacağını söylemiştir. Aynısı Mâlik'ten de rivayet edilmiştir. Burada cevaz geneldir, kayıt ise cünüp olanlar dışında sadece hayız olan kadına yöneliktir. Bizim görüşümüz ise Hanefiler ve Hanbeliler gibi âyetin bir bölümü dahi olsa bunun haram olduğu yönündedir. Zira Tirmizî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Cünüp veya hayız olan kişi, Kur'ân'dan hiçbir şeye yaklaşamaz” buyurmuştur.

Tirmizî'nin naklettiği bu hadis: “Cünüp olan kişi Kur'ân okuyamaz, ancak hayız olan kadın okuyabilir” diyen Mâlikilerin aleyhinde delildir. Onlara göre hayız olan kadın hayız süresi içinde Kur'ân'ı unutabilir. Cünüp olan kişi için ise böylesi bir endişe yoktur. Bundan dolayı hayız olan kadın Kur'ân okuyabilir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisi bir âyet ile ondan daha az miktarı kapsar. Bu da âyetin bir bölümünü okumayı mubah gören İbrâhim en-Nehaî ve Tahâvî'ye karşı delildir. Ancak bu hadis bütün kanallarıyla zayıf bir hadistir.

Abdest için su veya temiz toprak bulamayan kişi namazı kılarken Fatiha Suresi'ni okuyabilir. Hatta nadir görülen bir şey olduğu için Nevevî bu kişinin namazda Fâtiha Suresi'ni okumasını vacip görür. Râfîî ise abdest için su veya temiz toprak bulamayıp şerî açıdan bunları kullanma imkanı olmayan kişinin namazda bu sûreyi okuyamayacağı görüşünü doğru bulmuştur.

Cünüp veya hayız olan kişi, âyet niyetiyle değil de zikir niyetiyle bir âyeti okuyabilir. Örneğin yolculuk esnasında bineğine bineceği zaman zikir niyetiyle: “Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz,

¹ En'âm Sur. 121

yoksa biz bunlara güç yetiremezdik”¹ diyebilir. Ancak Kur’ân okuma veya zikirle birlikte Kur’ân okuma niyetiyle böylesi bir şeyi okuyamaz. Nevevî, *Şerhu’l-Mühezzeb*’de Iraklıların da böylesi bir şeyi haram gördüklerini zikreder.

İbn Abbâs da cünüp olan kişinin Kur’ân okumasında bir sakınca görmemiştir. İbnü’l-Münzir’in bildirdiğine göre İbn Abbâs cünüp iken viridini okurdu. İbn Abbâs’a bu yaptığı sorulunca: “İçimde bulunan Kur’ân, okuduğum viridden daha fazladır” demiştir.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) her hal ve durumunda Allah’ı zikretmekten geri durmazdı. Bu hal ve durumlara onun cünüp olduğu zamanlar da girmektedir. Taberî, İbnü’l-Münzir ve Dâvud da buna dayanarak cünüp olan kişinin Allah’ı zikredebileceğini söylemiştir. Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) muallak olarak gelen bu rivayeti Müslim, Âişe’den naklen mevsûl olarak tahrir etmiştir.

Ümmü Atiyye’nin bildirdiğine göre bayram günlerinde kadınlara erkeklerle birlikte namazgâha çıkmaları söylenirdi. Bunların içinde hayız olan kadınlar da genç kızlarını alarak bayram namazının kılınacağı yere çıkıp erkeklerin arkasında dururlardı. Erkeklerle birlikte tekbirler getirip onlarla birlikte dua ederlerdi.

İbn Abbâs’ın Ebû Süfyân’dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Heraklius’a bir mektup yollamıştı ve mektubun içinde âyet de vardı. Kafirlerin cünüp olmayı önemsemediklerini bilmesine rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona okuması için içinde âyet de bulunan bir mektup gönderdi. Bu da bazılarınca cünüp olan kişinin Kur’ân’ı okuyabileceğine delil teşkil etmektedir. Ancak söz konusu mektubun, âyetin yanında başka şeyleri de içerdiği, bundan dolayı içinde âyetler bulunan tefsir ve fıkıh kitapları gibi sayılacağı söylenerek buna itiraz edilmiştir. Âlimlerin çoğunluğuna göre de böylesi kitaplara cünüp olarak dokunulması ve onların okunması yasak değildir. Zira bu kitapları okurken amaç, Kur’ân tilaveti değildir.

Buhârî, İbn Abbâs’tan gelen bu rivayeti *Vahyin Başlangıcı* konusu içinde mevsûl olarak zikretmişti.

¹ Zuhurf Sur. 13

Atâ b. Ebî Rebâh'ın Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'den bildirdiğine göre Hz. Âişe hayız iken bir hacının hacda yerine getireceği bütün rûkûnleri eda etmiştir. Temizlenene kadar bunlar içinden sadece Kâbe'yi tavaf etmemiş ve namazları kılmamıştır. Buhârî bunu *Ahkâm* konusu içinde mevsûl olarak zikretmiştir.

Hakem b. Uteybe el-Kûfî de cünüp iken hayvan kestiğini dile getirmiştir. Hakem'den gelen bu rivayeti Beğavî, *el-Ca'diyyât*'ta mevsûl olarak aktarmıştır. Hayvan kesme de Allah'ın adını anmayı gerektirmektedir. Zira Yüce Allah: “Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin”¹ buyurur.

Müfessirler ittifakla burada “yememe” emrinin “kesmeme” anlamında olduğunu söylemiştir. Âyetin zahirinden kasten veya unutarak Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanın etinden yemenin haram olduğu anlaşılmaktadır. Dâvud bu görüştedir. Ahmed'den de aynı görüş nakledilmiştir.

İmam Mâlik ve Şâfiî ise bunun aksini söylemişler, bunda da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Keserken Allah'ın adını anmamış da olsa müslümanın kestiği hayvanın eti helaldir” sözüne dayanmışlardır. Ebû Hanîfe ise bu konuda bilerek anmama ile unutarak anmama ayırımına gitmiştir.

Bazıları bu âyetin leş eti veya Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etine yönelik olduğunu söylemiştir. Buhârî'nin bu yönde dile getirdiği bütün delillere itirazlar gelmiştir. Onları burada zikretmek de konuyu gereğinden fazla uzatacaktır.

۳۰۵ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ
عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ ، فَلَمَّا جِئْنَا
سَرِفَ طَمِئْتُ ، فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ « مَا يُبْكِيكِ » . قُلْتُ لَوَدِدْتُ وَاللَّهِ
أَنْتَى لَمْ أَحُجَّ الْعَامَ . قَالَ « لَعَلَّكَ نَفْسَتِ » . قُلْتُ نَعَمْ . قَالَ « فَإِنَّ ذَلِكَ شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى
بَنَاتِ آدَمَ ، فَافْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهَرِي » . أطرافه ۲۹۴

¹ En'âm Sur. 121

، ۱۵۶۲، ۱۵۶۱، ۱۵۶۰، ۱۵۵۶، ۱۵۱۸، ۱۵۱۶، ۳۲۸، ۳۱۹، ۳۱۷، ۳۱۶،
 ، ۱۷۷۲، ۱۷۷۱، ۱۷۶۲، ۱۷۵۷، ۱۷۳۳، ۱۷۲۰، ۱۷۰۹، ۱۶۵۰، ۱۶۳۸
 ، ۴۴۰۸، ۴۴۰۱، ۴۳۹۵، ۲۹۸۴، ۲۹۵۲، ۱۷۸۸، ۱۷۸۷، ۱۷۸۶، ۱۷۸۳
 ۱۷۵۰۱ تحفة - ۷۲۲۹، ۶۱۵۷، ۵۵۵۹، ۵۵۴۸، ۵۳۲۹

305- “Ebû Nuaym — Abdulazîz b. Ebî Seleme — Abdurrahman b. el-Kâsım — Kâsım b. Muhammed” isnâdıyla Âişe der ki: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) beraber çıktığımızda sadece haccı düşünüyorduk. Serife ulaştığımızda hayız oldum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma girince ağladığımı gördü. “Neden ağlıyorsun?” diye sorunca: “Vallahi bu yıl hac için gelmemiş olmayı isterdim” dedim. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Sanırım hayız oldun” buyurunca: “Evet!” dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu, Yüce Allah'ın Âdem'in kızlarına takdir ettiği bir şeydir. Diğer hacıların yaptıklarını sen de yap; sadece temizlenene kadar Kâbe'yi tavafetme” buyurdu.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk'tir.

Vedâ haccı sırasında Hz. Âişe, sadece hac niyetiyle Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Sadece hac niyetiyle çıkmalarının sebebi, o zamanlar hac ayları içinde umre yapılmayacağını düşünmeleri idi. Serif denilen yere ulaşım mola verdiklerinde Hz. Âişe hayız oldu.

Bir ara Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girdiğinde onun ağladığını gördü. Sebebini sorunca Hz. Âişe o yıl hac için hiç yola çıkmamış olmayı dilediğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) durumu anladı ve: “Sanırım hayız oldun” buyurdu. Hz. Âişe de hayız olduğunu söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun, Yüce Allah'ın Âdem'in kızlarına takdir

¹ Hadis ayrıca 294, 316, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157 ve 7229'da geçmektedir. Müslim (1211)

ettiği bir şey olduğunu, hacıların yaptıklarını onun da yapmasını, sadece temizlenene kadar Kâbe'yi tavaf etmemesini söyledi.

Burada temizlenmekten kasıt, hayızın bitmesi ve yıkanma sonrası gerçekleşen tam temizliktir. Zira Kâbe'yi tavaf da bir çeşit namazdır ve namaz için gerekli şartlar bu tavaf için de gereklidir. Hanefiler burada amacı göz önünde bulundurarak hayız kesildikten sonra yıkanmadan önce de tavaf olabileceğini söyleseler de onlarda da en doğrusu yıkanmanın gerekli olmasıdır. Zira böylesi bir durumda yıkanmayı bırakmak caiz olan başka bir şeyi gerektirecektir. Kadının, hayız kanı kesildikten sonra yıkanmadan tavaf etmesi durumunda kefaret olarak bir deve kesmesi gerekmektedir. İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre loğusa veya cünüp olan kişi için de aynı durum söz konusudur.

Bu hadis *Hayız* konusunun başlarında zikredilmişti.

۸ - بَابُ الْإِسْتِحَاذَةِ

8- İSTİHÂZE (ÖZÜR KANI)

İstihâze, kanın hayız süresinin üst sınırını aşıp akmaya devam etmesidir. Hayızda gelen kan, belirli bir günde başlayıp belirli bir günde biten, öncesinde ve sonrasında akıntının olmadığı temizlik dönemi bulunan bir akıntıdır. Bu akıntı kuvvetli ve zayıf olmak üzere iki çeşittir. Asgari süresi peş peşe gecesi ve gündüzüyle bir gündür. Üst sınırı duruma ve kişiye göre farklılık arz etse de azami on beş gündür.

Kadından değişik özelliklerde kan gelmesi, kanın hayız mı yoksa özür kanı mı olduğunu ayırt edememesi, ancak akıntının ne zaman başladığını bilmesi durumunda, şayet bu kadın ilk defa hayız oluyorsa hayızın alt sınırı üzerinden hüküm verilir. Çünkü alt sınır hayız kanı olduğu emin olunan bir kandır. Bu sınırın daha üstünde olan akıntılar da ise şüpheli akıntılardır.

Kadın daha önce hayız olan bir kadınsa, akıntının başlama vaktini de biliyorsa daha önce hayız gördüğü dönemin süresini esas alarak hareket eder.

Kadın hayızının ne kadar sürdüğünü ve ne zaman başladığını unutmuşsa mütehayyire hükmünde olur ve ilk defa hayız olan kadın hükmünde sayılır.

Bu durumda hayız gecesi ve gündüzüyle bir gün sayılır, ayın kalan günlerinde ise temiz hükmünde olur.

Ancak meşhur görüşe göre bu kadın, ilk defa hayız gören kadın gibi sayılmaz. Zira geçirdiği her bir vaktin hem hayız hem de temiz olma ihtimali vardır. Böylesi bir durumda kadın ihtiyata göre hareket eder. Farz ve nafile olan ibadetlerinde temiz, cinsel ilişki, mushafa dokunma ve namaz dışında Kur'an okumada ise hayız gibi hareket eder ve her bir farz namazı için ayrı yıkanır.

Nevevi, *Şerhu'l-Mühezzebe*'de ashâbdan naklen şöyle der: “Şayet kadın hayızının ne kadar sürdüğünü bilmiyor, ancak kesildiği zamanı biliyorsa, örneğin güneş batımında kesildiğini biliyorsa bu durumda her gün akşam namazı öncesi yıkanıp akşam namazını kılar. Diğer vakitler için de sadece abdest alır.”

۳۰۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ قَالَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشٍ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَا أَطْهَرُ ، أَفَادْعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ وَلَيْسَ بِالْحَيْضَةِ ، فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةَ فَاتْرُكِي الصَّلَاةَ ، فَإِذَا ذَهَبَ قَدْرُهَا فَاغْسِلِي عَنْكَ الدَّمَ وَصَلِّي » . أطرافه ۲۲۸ ، ۳۲۰ ، ۳۲۵ ، ۳۳۱ - تحفة ۱۷۱۴۹

306- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm b. Urve — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Fâtıma binti Ebî Hubeyş: “Ey Allah'ın Resûlü! Kanamam kesilmiyor ve temizlenemiyorum. Bu durumda namaz kılmayayım mı?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu kan hayız kanı değil, damardan gelen özür kanıdır. Normal hayızlık dönemin geldiği zaman namazı bırak. Bu dönem bittiği zaman da senden gelen kanı yıkar, namazını kılarısın” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tenîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

¹ Hadis ayrıca 228, 320, 325 ve 331'de geçmektedir. Müslim (333)

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Fâtıma, Fâtıma binti Ebî Hubeyş b. Muttalib b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay el-Kureşîyye el-Esediyye'dir.

Fâtıma, hayızdan temizlenmenin ancak kanın kesilmesiyle olacağını düşündüğü için kanın gelmesinin devam etmesini temizlenmemeye yormuştur. Hayız olan kadının namaz kılmayacağını de bilmektedir. Bu hükmün de kadının cinsel organından kan geldiği sürece devam edeceğini düşünmektedir. Bundan dolayı konuyu öğrenmek istemiş ve: “Bu durumda namaz kılmayayım mı?” diye sormuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayız dönemi bittikten sonra kadından gelen kanın hayız kanı olmadığını, bunun rahmin içinden gelen özür kanı olduğunu söyledi. Fâtıma'ya hayızlık dönemi boyunca namaz kılmamasını, normal hayız dönemi geçtikten sonra gelen kanı ise yıkayıp yıkandıktan sonra namazını kılabileceğini bildirdi. Başka rivayetlerde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona her bir farz namaz için abdest almasını söylediği de zikredilir.

Şâfiîlerde müstehâze olan kadın her bir abdestle farz olsun, kaza olsun tek bir namaz kılabilir. Hanefiler ise: “Müstehâze olan kadın her bir vakit için bir abdest alır, ancak aldığı bu abdestle diğer vakit girene kadar istediği kadar farz, kaza veya nafle namazı kılabilir” demişlerdir.

Bize göre ise böylesi bir kadının temiz sayılması, farz namazını kılabilmesi için şarttır. Farz olan namazı kıldıktan sonra da öylesi bir temizlik söz konusu olmaz.

Mâlikilere göre müstehâze olan kadının her namaz için abdest alması müstehaptır. Abdesti bozan başka bir durum meydana gelmediği sürece de abdest alması gerekli değildir. Bu da özür kanının abdesti bozmayacağı ön kabulüne dayanmaktadır.

٩ - باب غَسْلِ دَمِ الْمَحِيضِ

9- HAYIZ KANININ YIKANMASI

Başlık, hayız kanının yıkanmasıyla ilgilidir. Daha önce abdest konusu içinde kanın yıkanması meselesi genel mânâda zikredilmişti. Bu başlıkta konu daha özel bir çerçevede ele alınmıştır.

۳۰۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا قَالَتْ سَأَلْتُ امْرَأَةً رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَرَأَيْتَ إِحْدَانَا إِذَا أَصَابَ ثَوْبَهَا الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ ، كَيْفَ تَصْنَعُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَصَابَ ثَوْبٌ إِحْدَاكِنَّ الدَّمُ مِنَ الْحَيْضَةِ ، فَلْتَقْرُضُكُمْ لَتَنْصَحَهُ بِمَاءٍ ، ثُمَّ لَتُصَلِّيَ فِيهِ » . طرفه

۲۲۷ - تحفة ۱۵۷۴۳

307- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm — Fâtıma binti'l-Münzir” isnâdıyla Esmâ binti Ebî Bekr anlatıyor: Kadının biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Birimizin giysisine hayız kanı bulaştığı zaman ne yapsın?” diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Birinizin giysisine hayız kanı bulaştığı zaman onu kazısın, sonra üzerine su döküp onunla namazını kılsın” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tenîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Fâtıma, Fâtıma binti'l-Münzir b. Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Esmâ, Esmâ binti Ebî Bekr es-Sıddîk'tir. Fâtıma'nın da ninesidir.

Kadının biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hayız olan ve giysisine hayız kanı bulaşan kadının ne yapması gerektiğini sordu. Soruyu soran kişi hadisi de rivayet eden Esmâ'dır. Ancak bir sebepten dolayı kendini gizlemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) giysisine hayız kanı bulaşan kadının, bu kanı tırnağı veya parmaklarıyla kazıdıktan sonra üzerine su döküp yıkamasını, bunu yaptıktan sonra onunla namaz kılmasını söyledi. Kanı tırnak veya parmakla kazımanın hikmeti de yıkanıp temizlenmesini kolaylaştırmaktır.

Buhârî'nin hocası dışında hadisin ravileri Medinelidir.

¹ Hadis ayrıca 227'de geçmektedir. Müslim (291)

۳۰۸ - حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ إِحْدَانَا تَحِيضُ ، ثُمَّ تَقْتَرِصُ الدَّمَ مِنْ ثَوْبِهَا عِنْدَ طَهْرِهَا فَتَغْسِلُهُ ، وَتَنْضَحُ عَلَى سَائِرِهِ ، ثُمَّ تُصَلِّي فِيهِ .

308- “Asbağ — İbn Vehb — Amr b. el-Hâris — Abdurrahman b. el-Kâsım — Abdurrahman’ın babası” isnâdıyla Âişe: “Birimiz hayız olup temizlendikten sonra giysisine bulaşan hayız kanını kazıyıp yıkar, giysisinin diğer kısımlarına da su döküp onunla namazını kılardı” dedi.

Asbağ, Mısırlı fakih Asbağ b. el-Ferec’tir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb el-Mısırî’dir.

Amr, Amr b. el-Hâris el-Mısırî’dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk’tir.

Abdurrahman’ın babası, Kâsım b. Muhammed’dir.

Âişe’nin bildirdiğine göre müminlerin annelerinden biri hayız olduğunda temizlendikten sonra kan bulaşan yeri parmaklarının ucuyla kazıyıp yıkardı. Herhangi bir vesveseye mahal vermemek için de giysisinin geriye kalan yerlerine de su döker, bu şekilde onunla namazını kılardı.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi İbn Mâce de *Tahâret* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۰ - بَابُ الْإِعْتِكَافِ لِلْمُسْتَحَاضَةِ

10- MÜSTEHÂZE (ÖZÜRLÜ) OLAN KADININ İTİKÂFI

Başlık, müstehâze olan yani özür kanı gelen kadının mescidde itikâfa girmesiyle ilgilidir.

۳۰۹ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اعْتَكَفَ مَعَهُ بَعْضُ نِسَائِهِ وَهِيَ مُسْتَحَاضَةٌ تَرَى الدَّمَ ، فَرُبَّمَا وَضَعَتِ الطَّسْتَ

تَحْتَهَا مِنَ الدَّمِ . وَرَزَعَمَ أَنَّ عَائِشَةَ رَأَتْ مَاءَ الْعُصْفُرِ فَقَالَتْ كَانَ هَذَا شَيْءٌ كَانَتْ فُلَانَةٌ تَحْدُهُ

. أطرافه ٣١٠، ٣١١، ٢٠٣٧ - تحفة ١٧٣٩٩

309- “İshâk — Hâlid b. Abdillâh — Hâlid — İkrime” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) özür kanı gören zevcelerinden biriyle itikâfa girdi. Bazen (namazda) kendisinden gelen kan için altına leğen koyduğu da olurdu.”

İkrime’nin bildirdiğine göre Âişe, usfur bitkisinin suyunu görünce: “İşte filan kadından gelen özür kanı buna benzer bir şeydi” demiştir.¹

İshâk, İshâk b. Şâhin el-Vâsitî’dir.

Hâlid b. Abdillâh, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân el-Vâsitî’dir. Anlatıldığına göre canını üç defa Allah’tan satın almış ve her defasında karşılığı olan gümüşü sadaka olarak vermiştir.

Hâlid, Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ’dır.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısı İkrime b. Abdillâh’tır. Berberî asıllıdır. Güvenilir biridir ve tefsir âlimlerindendir. Buhârî ile *Sünen* sahipleri onu huccet kabul etmişlerdir. Çağdaşı ve sonradan gelen bir çok âlim tarafından övgülere mazhar olmuştur.

Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), özür kanı gelen zevcelerinden biriyle Mescid’de itikâfa girdi. Bu eşi Sevde binti Zem’a veya Remle Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân’dır. Zeyneb binti Cahş el-Esediyye olduğu da söylenmiştir. Ancak özür kanı gelen kadının Zeyneb değil kız kardeşi Hamne olduğu söylenerek buna itiraz edilmiştir.

Nevevî bu kadının Ümmü Seleme olduğunu söyleyen görüşü tercih etmiştir. Zira Saîd b. Mansûr’un *Sünen*’inde gelen rivayette: “Özür kanı gelen Ümmü Seleme itikâfa girdi...” denilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile itikâfa giren bu zevcesi de namaz kılacağı zaman bazen akan kandan bulunduğu yer kirlenmesin diye altına leğen koyduğu da olurdu.

¹ Hadis ayrıca 310, 311 ve 2037’de geçmektedir.

İkrime'nin bildirdiğine göre Hz. Âişe usfur suyunu görünce, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile itikâfa giren kadını kast ederek ondan gelen kanın renginin bu suyun renginde olduğunu söylemiştir.

Hadisten anladığımıza göre mescidin akan kanla kirlenmeyeceğinden emin olunduktan sonra özür kanı gelen kadın mescidde itikâfa girebilir.

Hadisin ravileri Vâsıtlı, Basralı ve Medinelidir. Buhârî bu hadisi ayrıca *Oruç* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۳۱۰ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ
اعْتَكَفْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ امْرَأَةً مِنْ أَزْوَاجِهِ ، فَكَأَنَّتْ تَرَى الدَّمَ وَالْصُّفْرَةَ ، وَالطَّنْتُ
تَحْتَهَا وَهِيَ تُصَلِّي . أطرافه ۳۰۹ ، ۳۱۱ ، ۲۰۳۷ - تحفة ۱۷۳۹۹

310- “Kuteybe — Yezîd b. Zuray’ — Hâlid — İkrime” isnâdıyla Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte zevcelerinden biri de itikâfa girdi. Bu eşi namaz kılarken altına koyduğu leğende hem kanı, hem de sarılığı görürdü” dedi.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ’dır.

Hız. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte özür kanı gelen zevcelerinden biri de itikâfa girmiştir. Zevcesi namaz kılarken akan kan için altına leğen koyardı. Leğen içine de bazen kırmızı kanın bazen de özür kanı olan sarı suyun aktığını görürdü.

Bu hadisten de mescidin akan kanla kirlenmeyeceğinden emin olunduktan sonra özür kanı gelen kadının mescidde hem namaz kılmasının hem de itikâfa girmesinin caiz olduğunu anlıyoruz.

¹ Hadis ayrıca 309, 311 ve 2037’de geçmektedir.

۳۱۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ خَالِدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ بَعْضَ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ اعْتَكَفَتْ وَهِيَ مُسْتَحَاضَةٌ . أطرافه ۳۰۹ ، ۳۱۰ ، ۲۰۳۷ - تحفة ۱۷۳۹۹

311- “Müsedded — Mu'temir — Hâlid — İkrime” isnâdıyla Âişe'nin bildirdiğine göre Müminlerin annelerinden biri özür kanı gelirken itikafa girmiştir.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Mu'temir, Mu'temir b. Süleymân b. Tarhân el-Basrî'dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ'dır.

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), daha önce isimleri zikredilen zevcelerinden biri kendisinden özür kanı geldiği halde itikâfa girmiştir.

۱۱ - بَابُ هَلْ تُصَلِّي الْمَرْأَةُ فِي ثَوْبٍ حَاضَتْ فِيهِ

11- KADIN HAYIZ DÖNEMİNDE GİYDİĞİ GİYSİYLE NAMAZ KILABİLİR Mİ?

۳۱۲ - حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ مَا كَانَ لِإِحْدَانَا إِلَّا ثَوْبٌ وَاحِدٌ يَحِيضُ فِيهِ ، فَإِذَا أَصَابَهُ شَيْءٌ مِنْ دَمٍ ، قَالَتْ بِرِيْقِهَا فَفَضَعَتْهُ بِظُفْرِهَا .

312- “Ebû Nuaym — İbrâhim b. Nâfi' — İbn Ebî Necîh — Mücâhid” isnâdıyla Âişe: “Her birimizin sadece tek bir giysisi vardı ve hayız olduğunda da onu giyerdi. Giysiye bulaşan kanı tükürüğüyle ıslatıp tırnağıyla kazırdı” dedi.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Nâfi' el-Mahzûmî'dir.

¹ Hadis ayrıca 309, 310 ve 2037'de geçmektedir.

İbn Ebî Necîh, Abdullah b. Yesâr'dır.

H. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinin her birinin tek bir giysisi bulunuyordu ve hayzını da bu giysi içinde görüyordu. Ancak daha önce geçen rivayette Ümmü Seleme'nin, hayız olunca normal giysilerini çıkarıp hayız giysilerini giydiği zikredilmişti. İki rivayetin arasını bulmak için Âişe'nin bu rivayetin İslam'ın ilk dönemlerine, Ümmü Seleme'den gelen rivayetin ise maddi yönden Müslümanların daha fazla refaha kavuştuğu daha sonraki dönemlere ait olduğu söylenmiştir.

Nevevî'nin *Fethu'l-Bârî*'de dediğine göre H. Âişe'nin "Her birimizin sadece tek bir giysisi vardı" sözünün hayız için kullandığı tek bir giysisi bulunduğu anlamında olması da muhtemeldir. Bu da hayız giysisinden başka bir giysisi olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu şekilde de H. Âişe'nin bu sözü ile daha önce zikredilen Ümmü Seleme'nin rivayeti uzlaştırılmış olur.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinden hayız olanı hayız kanından giysisine bulaştığı zaman temizlendikten sonra onu tükürüğüyle ıslatıp tırnağıyla kazırdı.

Hadisin başlıkla alakasına gelince, tek bir giysisi bulunan kadın âdetini bu giysi içinde geçirecek, temizlendikten sonra giysiye bulaşan kanı yıkayıp namazını da onunla kılacaktır. Bu rivayet ile önceki rivayetler arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Bu mutlak olanın kayıtlı olana hamledilmesi bâbindandır. Ya da burada tükürükle ıslatılıp tırnakla kazınan kan miktarı necaset hükmünde sayılmayacak ve yıkamayı gerektirmeyecek kadar azdır. Bundan dolayı da bu rivayette kanı suyla yıkadığından bahsedilmemiştir. H. Âişe'nin miktarı fazla olan kanı yıkadığı da rivayetlerle sâbittir.

Bu rivayette kan bulaşan yerin tükürükle ıslatılmasına dayanarak bazıları az olsun, çok olsun giysiye bulaşan kanın temizlenmesi gerektiğini söylemiştir. Fakat rivayette bu giysiyle namaz kılındığını gösteren herhangi bir şey yoktur. Bundan dolayı bu rivayet, necaseti su dışında başka şeylerle temizlemeyi caiz görenlere delil teşkil etmez. Burada kan bulaşan yeri tükürükle ıslatmaktan kasıt, o yeri temizleme değil, hayız kanının izlerini gidermektir. Daha önceki rivayetlerde H. Âişe'nin giysiye bulaşan hayız kanını kazıdıktan sonra suyla yıkadığı zikredilmişti.

۱۲ - باب الطَّيِّبِ لِلْمَرْأَةِ عِنْدَ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ

12- HAYIZI BİTEN KADININ YIKANIRKEN KOKU SÜRÜNMESİ

Başlık, âdetli kadının kanı kesildikten sonra yıkanırken şayet ihramda değilse güzel koku sürünmesinin müstehab olmasıyla ilgilidir. Loğusa olan kadın için de aynı durum geçerlidir, hatta böylesi durumlarda koku sürünmeme mekruh olarak görülmüştür.

۳۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَوْ هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ - قَالَتْ كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُجِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ، وَلَا نَكْتَحِلَ وَلَا نَتَطَيَّبَ وَلَا نَلْبَسَ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا ثَوْبَ عَصَبٍ ، وَقَدْ رُخِّصَ لَنَا عِنْدَ الطُّهْرِ إِذَا اغْتَسَلْتُ إِحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا فِي بُدَّةٍ مِنْ كُسْتٍ أَطْفَارٍ ، وَكُنَّا نُنْهَى عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ . قَالَ رَوَاهُ هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ حَفْصَةَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . أطرافه ۱۲۷۸ ، ۱۲۷۹ ، ۵۳۴۰ ، ۵۳۴۱ ،

۵۳۴۲ ، ۵۳۴۳ تحفة ۱۸۱۱۷ ، ۱۸۱۳۴ ، ۱۸۱۲۲ ، ۱۸۱۳۹

313- “Abdullah b. Abdilvehhâb — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Hafsa” isnâdıyla Ümmü Atiyye anlatıyor: “Ölü için üç günden daha fazla yas tutmamız bize yasaklandı; sadece kocalarımız için dört ay on gün yas tutardık. Bu süre içinde de gözlerimize sürme çekmez, güzel koku sürünmez ve asb denilen kumaşlar dışında boyalı giysiler giymezdik. Hayız dönemi bitip temizlenmek için yıkanırken de az miktarda kust-u azfâr kullanmamıza izin verilmiştir. Cenazelerin peşinden gitmemiz de yasaklanmıştı.”

Buhârî der ki: “Bu hadisi Hişâm b. Hassân da Hafsa’dan, o da Ümmü Atiyye’den, o Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.”¹

¹ Hadis ayrıca 1278, 1279, 5340, 5341, 5342 ve 5343’te geçmektedir.

Abdullah, Abdullah b. Abdilvehhâb el-Hacebî el-Basrî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Hafsa, Hafsa binti Sîrîn'dir.

Ümmü Atiyye, Nuseybe binti'l-Hâris el-Ensâriyye'dir. Hastaları tedavi eder, yaralıların bakımını yapar ve ölüleri yıkardı. Buhârî'de 5 hadisi vardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında büyük olsun küçük olsun, hür olsun köle olsun kadınlara kocaları dışında ölü için üç günden daha fazla yas tutmaları yasaklanmıştı. Bu yasak da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından onlara konulmuştur. Yas tutmaları da süslenme ve benzeri şeylerden uzak durmalarıdır. Ölen kocaları için ise onlarla gerdeğe girmiş olsun veya olmasın dört ay on gün yas tualardı.

Kocası ölen kadın için belirlenen bu süre olası bir hamile olma durumu içindir. Zira hamile olan kadının karnındaki cenin şayet erkek ise genelde üç ayda, dişi ise de dört ayda hareket etmeye başlar. Bu konuda uzun olan süre üst sınır olarak belirlenmiştir. Bazen ceninin hareketi daha yavaş ve daha geç olabilir. Bundan tam olarak emin olmak için de dört ayın üzerine on günlük bir süre daha eklenmiştir.

Koca ve diğer ölümler için yas tuttıkları süre içinde de süslenme ve güzellik göstergesi olarak da gözlerine sürme çekmez, kokular sürünmez ve Yemen yapımı asb denilen kumaşlar dışında boyalı giysi giymezlerdi. Asb denilen kumaşlar ise dokunmadan önce henüz ip halindeyken boyanırdı.

Yasta olan ve hayızlık dönemi bitip temizlenen kadının bundan dolayı yıkanırken, üzerine bulaşan kan kokusunu gidermek için az miktarsa kust-u azfâr denilen kokudan sürünmesine izin verilmiştir. Kust-u azfâr Arapların kullandığı, bir sahil kasabası olan Zifâr'a nisbet edilen bir buhur çeşididir.

Kadınlara cenazelerin peşinden gitmeleri de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından yasaklanmıştı. Bu yöndeki açıklamalar *Cenazeler* konusu içinde yapılacaktır.

Buhârî hadisi ayrıca *Talâk* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

¹ Müslim (938)

Buhârî'nin dediğine göre bu hadisi Hişâm b. Hassân, Hafsa binti Sîrîn'den, o da Ümmü Atiyye'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir. Bu rivayeti Buhârî, *Talâk* konusu içinde mevsûl olarak aktaracaktır. Buhârî'nin bunu burada zikretmesinin sebebi de, başlık altındaki hadisin merfû olduğunu ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandığını göstermektir.

۱۳ - بَابُ ذَلِكَ الْمَرْأَةِ نَفْسَهَا إِذَا تَطَهَّرَتْ مِنَ الْمَحِيضِ
وَكَيْفَ تَغْتَسِلُ ، وَتَأْخُذُ فِرْصَةً مُمَسَّكَةً فَتَتَّبِعُ بِهَا أَثَرَ الدَّمِّ

13- ÂDETİ BİTEN KADININ KENDİNİ OVARAK YIKAMASI, YIKANMA ŞEKLİ, KOKULU BİR BEZİ KAN DEĞEN YERLERE SÜRMESİ

Başlık, hayızı biten kadının yıkanması esnasında vücudunu ovmasının müstehab olmasıyla ilgilidir. Aynı şekilde nasıl yıkanması gerektiği, kokulu bir bez veya pamuk veya yün parçası alıp hayız kanı bulaşan yerlere sürüp temizlemesiyle ilgilidir.

۳۱۴ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَنْصُورِ ابْنِ صَفِيَّةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ
امْرَأَةً سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ غُسْلِهَا مِنَ الْحَيْضِ ، فَأَمَرَهَا كَيْفَ تَغْتَسِلُ قَالَ « خُذِي فِرْصَةً
مِنْ مِسْكِ فَتَطْهَرِي بِهَا » . قَالَتْ كَيْفَ أَتَطَهَّرُ قَالَ « تَطْهَرِي بِهَا » . قَالَتْ كَيْفَ قَالَ «
سُبْحَانَ اللَّهِ تَطْهَرِي » . فَاجْتَبِذِي بِهَا إِلَى فَقُلْتُ تَتَّبِعِي بِهَا أَثَرَ الدَّمِّ . طرفاه ۳۱۵ ، ۷۳۵۷ -

تحفة ۱۷۸۵۹

314- “Yahya — İbn Uyeyne — Mansûr b. Safiyye — Mansûr’un annesi” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Kadının biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi hayız sonrası nasıl yıkanması gerektiğini sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl yıkanması gerektiğini söyledi ve: “*Miske bulanmış bir bez parçasını alıp onunla temizlen*” buyurdu. Kadın: “Nasıl temizleneyim?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onunla temizlen*” buyurdu. Kadın bir daha: “Nasıl?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“*Sübhânallah! Onunla temizlenirsin!*” karşılığını verdi. Bunun üzerine kadını kendime çektim ve: “Onu kan izlerinin üzerine sürersin” dedim.¹

Yahya, Yahya b. Mûsa el-Belhî el-Hattî’dir. Hicri 240 yılında vefat etmiştir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Mansûr b. Safiyye, Mansûr b. Abdirrahman b. Talha’dır. Annesinin adıyla şöhret bulduğu için ona nisbet edilmiştir.

Mansûr’un annesi, Safiyye binti Şeybe b. Osmân b. Ebî Talha el-Abderî’dir.

Ensâr’dan bir kadın Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve hayızı biten kadının temizlenmek için nasıl yıkanması gerektiğini sordu. Müslim’de geçtiğine göre bunu soran kadın Esmâ binti Şekel’dir. Dimyâtî, bunun yanlış yazıldığını, doğrusunun dedesine nisbet edilerek Esmâ binti Yezîd b. es-Seken olması gerektiğini söylemiştir. Müteahhirûn âlimlerinden bazıları da Ensâr içinde Şekel adında bir adamın bulunmadığını söyleyerek Dimyâtî’nin görüşünü doğru bulmuştur.

Kadın bunu sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nasıl yıkanmasını gerektiğini söyledi. Müslim’de geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadına güzel bir şekilde temizlendikten sonra başının üzerine su döküp saç diplerine ulaşacak şekilde kuvvetlice ovmasını, sonra da vücudunun üzerine su dökmesini söylemiştir.

Bunun yanında kadına, bir bez veya pamuk veya yün üzerine biraz misk koyup bununla temizlenmesini söyledi. Kadın bunu tam olarak anlamayıp birkaç defa nasıl yapmasını gerektiğini sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadının bunu bilmemesine şaşırdı ve: “*Sübhânallah! Onunla temizlenirsin!*” buyurdu.

Âişe bu durumu görünce kadını yanına doğru çekti ve misk sürdüğü o bez parçasını cinsel organında bulunan kan izlerinin üzerine sürmesini söyledi.

Hadisten çıkarılan sonuçlara gelince, âlim açıkça konuşulması hoş olmayan konularda cevaplarını kinayeli ve üstü kapalı bir şekilde verebilir. Kadın kendisini ilgilendiren dini konuları sorup öğrenebilir. Soru soranın daha iyi anlaması için cevap tekrarlanabilir. Akıllı öğrencinin hocanın sözünü

¹ Hadis ayrıca 315 ve 7357’de geçmektedir.

anlayamayan kişiye hocanın huzurunda bunu anlayacağı bir şekilde açıklaması gerekir. Hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) güzel ahlâkı, yumuşak huyu ve hayâsını da görüyoruz.

Hadis Müslim'de yıkanmaya yönelik daha açık ifadelerle gelmiştir. Buradaki hadis de mânâ olarak Müslim'de geçen hadisi kapsamaktadır. Hadisin başlıkla münasebeti de buradadır. Ancak Müslim'de gelen rivayet şartlarını taşımadığı için Buhârî onu rivayet etmemiştir.

Hadisin ravileri Belhli ve Mekkelidir. Buhârî bu hadisi *Tahâret* ile *Î'tisâm* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۱۴ - بَابُ غُسْلِ الْمَحِيضِ

14- KADININ HAYIZDAN DOLAYI YIKANMASI

Başlık, hayızı biten kadının bundan dolayı yıkanması veya hayız olan organını temizlemesiyle ilgilidir.

۳۱۵ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ كَيْفَ أَعْتَسِلُ مِنَ الْمَحِيضِ قَالَ « خُذِي فِرْصَةً مُمَسَّكَةً ، فَتَوَضَّئِي ثَلَاثًا » . ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَحْيَا فَأَعْرَضَ بِوَجْهِهِ أَوْ قَالَ « تَوَضَّئِي بِهَا » فَأَخَذَهَا فَجَذَبَهَا فَأَخْبَرْتُهَا بِمَا يُرِيدُ النَّبِيُّ ﷺ . طرفاه ۳۱۴ ، ۷۳۵۷ - تحفة ۱۷۸۵۹

315- “Müslim — Vuheyb — Mansûr — Mansûr’un annesi” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Ensâr’dan bir kadın Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayız sonrası nasıl yıkanmam gerekir?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Miske bulanmış bir bez parçasını alıp onunla temizlen*” buyurdu. Bunu üç defa tekrarladıktan sonra kadından utanıp yüzünü çevirdi. Bunun üzerine kadını yanıma çektim ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ne demek istediğini ona anlattım.²

Müslim, Müslim b. İbrâhim'dir.

¹ Müslim (332)

² Hadis ayrıca 314 ve 7357'de geçmektedir. Müslim (332)

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid'dir.

Mansûr, Mansûr b. Abdirrahman'dır.

Mansûr'un annesi, Safiyye binti Şeybe'dir.

Ensâr'dan Esmâ binti Şekel, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hayızı bittikten sonra nasıl yıkanması gerektiğini sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarının diplerine suyu ulaştıracak şekilde başını ve tüm bedenini yıkadıktan sonra üzerine misk konulmuş bir bezle kan izlerini temizlemesini söyledi. Kadının anlamaması üzerine bunu üç defa tekrarladıktan sonra kadından utanarak yüzünü çevirdi.

Durumu gören Hz. Âişe, Esmâ'yı yanına çekti ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözle kastettiği şeyi, yani bu bezle cinsel organındaki kan izlerini ve pis kokuyu giderip temizlemesi gerektiğini anlattı.

١٥ - بابِ افْتِشَاطِ الْمَرْأَةِ عِنْدَ غُسْلِهَا مِنَ الْمَحِيضِ

15- KADININ HAYIZDAN DOLAYI YIKANIRKEN SAÇLARINI TARAMASI

Başlık, hayızı biten kadının yıkanırken saçlarını çözmesi, tarayıp temizlemesiyle ilgilidir.

٣١٦ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ أَهْلَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَكُنْتُ مِمَّنْ تَمَتَّعَ ، وَلَمْ يَسْقِ الْهُدَى ، فَزَعَمْتُ أَنَّهَا حَاضَتْ ، وَلَمْ تَطْهَرْ حَتَّى دَخَلْتُ لَيْلَةَ عَرَفَةَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَذِهِ لَيْلَةُ عَرَفَةَ ، وَإِنَّمَا كُنْتُ تَمَتَّعْتُ بِعُمْرَةٍ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنْقِضِي رَأْسَكَ ، وَأَمْسِطِي ، وَأَمْسِكِي عَنْ عُمْرَتِكَ » . فَفَعَلْتُ ، فَلَمَّا فَضِيتُ الْحَجَّ أَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ لَيْلَةَ الْحُصْبَةِ فَأَعْمَرَنِي مِنَ التَّنْعِيمِ مَكَانَ عُمْرَتِي الَّتِي نَسَكْتُ . أطرافه ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٧ ، ٣١٩ ، ١٧٠٩ ، ١٦٥٠ ، ١٦٣٨ ، ١٥٦٢ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٠ ، ١٥٥٦ ، ١٥١٨ ، ١٥١٦ ، ٣٢٨

تحفة - ١٧٨٦ ، ١٧٨٣ ، ١٧٧٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢ ، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ، ١٧٢٠ ،

١٦٤٠٤

316- “Mûsa b. İsmâil — İbrâhim — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Veda haccında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte ihrama girip telbiye getirdim. Ben umre için ihrama giren ve yanımda kurbanlık götürmeyenlerden biriydim.”

Ravi der ki: Âişe bu yolculuğu sırasında hayız olduğunu Arefe gecesine kadar da hayızının bitmediğini söyleyip şöyle devam etti:

“Ey Allah'ın Resûlü! Arefe gecesindeyiz ve ben temettü haccına niyetlenmiştim” dediğimde Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Saçlarını çözüp tara! Umrenden de vazgeç*” buyurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği gibi yaptım. Haccımı bitirdikten sonra da Muhassab'da konakladığı gece Abdurrahman'ı benimle birlikte Ten'im'e gönderdi. Oradan yeniden ihrama girip bozduğum umrenin yerine bir umre yaptım.¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Sa'd b. İbrâhim b. Abdirrahman b. Avf el-Medenî'dir. Sonradan Bağdat'a gidip yerleşmiştir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Vedâ haccında Hz. Âişe, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte ihrama girip telbiye getirdi. O da umre için ihrama girip yanında kurbanlık götürmeyenlerden biriydi. Mekke'ye girdiklerinde Hz. Âişe hayız oldu ve hayızı Arefe gecesine kadar sürüp temizlenmedi.

Buradan Hz. Âişe'nin hayızının üç gün sürdüğünü anlıyoruz. Başka rivayetlerde Hz. Âişe, Mekke'ye girdikleri gün hayız olduğunu söyler.

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 317, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783 ve 1786'da geçmektedir. Müslim (1211)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'ye Zilhicce ayının 5'inde girdi. Hz. Âişe de Arafat'ta vakfe yapılacağı gün hayızı bitip temizlendi.

Arefe gecesi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girdiğinde, ona temettü haccına niyet ettiğini, ancak Arefe gecesi olmasına rağmen hayızının henüz bitmediğini söyledi. Hz. Âişe hayız olmasından dolayı temettü yaptığını dile getirmiştir. Bu da bir hac mevsiminde farklı ihramlarla önce umre sonra hac yapma şeklinde olan temettü haccının bir tür açıklamasıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) niyetlendiği umreyi tamamlamamasını, saçlarını çözüp taramasını söyledi. Burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umresini tamamen iptal edip ondan çıkmasını değil, bu umrenin gereklerini yerine getirmeye devam etmemesini söylemiştir. Zira umresinden çıkması, ancak umre ihramından çıkmasıyla olabilir. Bu durumda da Hz. Âişe hacc-ı kırân yapmış sayılmaktadır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Haccın ve umren için tek bir tavaf yeterlidir"* buyurması da bunu desteklemektedir. Saçlarını çözüp taraması da umre ihramından çıkmasını gerektirmez. Bazılarına göre Hz. Âişe'nin başında bir rahatsızlığı bulunduğu için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından saçlarını çözüp taraması emredilmiştir.

Bazıları ise bundan kastın niyetlendiği umreyi tamamen iptal etmesi olduğunu söylemiştir. Hz. Âişe'nin: *"Kumalarım hac ve umre yapmış olarak geri dönecekken ben sadece hac yapmış bir şekilde döneceğim"* demesi bunu desteklemektedir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sonradan ona: *"Bu da iptal ettiğin umrenin yerine geçsin"* buyurması da bunu desteklemektedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu emri karşısında Hz. Âişe denileni yaptı. Umresini tamamlamayıp saçlarını çözdü ve onları taradı. Sonradan hac için ihrama girip haccını tamamladıktan sonra Muhassab'da konakladıkları gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına kardeşi Abdurrahman b. Ebî Bekr'i verip Ten'im'e gönderdi. Ten'im, Mekke ile Minâ arasında, Minâ dönüşü konakladıkları bir yerdir. Bu şekilde hayızdan dolayı yapamadığı umresini, haccını ifa ettikten sonra Ten'im'den yeniden ihrama girerek yerine getirdi.

Hız. Âişe başta hacdan ayrı olarak umre yapmaya da niyetlendiği için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hac sonrası umre yapmasını söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sadece hacca niyetlenen diğer eşleri de hac sonrası umre yapmışlardır. Bu yönde gerekli açıklamalar *Hac* konusu içinde inşâallah yapılacaktır.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir.

١٦ - بَابُ نَقْضِ الْمَرْأَةِ شَعْرَهَا عِنْدَ غُسْلِ الْمَحِيضِ

16- KADININ HAYIZDAN DOLAYI YIKANIRKEN SAÇLARINI ÇÖZMESİ

Başlık, hayızı biten kadının yıkanırken saçlarını çözmesinin vacip olup olmadığıyla ilgilidir.

٣١٧ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجْنَا مُوَافِينَ لِهَيْلَالِ ذِي الْحِجَّةِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُهْلَ بِعُمْرَةٍ فَلْيُهْلِلْ ، فَإِنِّي لَوْلَا أَنِّي أَهْدَيْتُ لِأَهْلَكْتُ بِعُمْرَةٍ . فَأَهْلَ بَعْضُهُمْ بِعُمْرَةٍ ، وَأَهْلَ بَعْضُهُمْ بِحَجٍّ ، وَكُنْتُ أَنَا مِنْ أَهْلِ بِعُمْرَةٍ ، فَأَذْرَكْنِي يَوْمَ عَرَفَةَ وَأَنَا حَائِضٌ ، فَشَكَوْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « دَعِيَ عُمْرَتِكَ ، وَانْقَضَى رَأْسُكَ وَامْتَشِطِي ، وَأَهْلِي بِحَجٍّ » . فَفَعَلْتُ حَتَّى إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْحَضَةِ أَرْسَلَ مَعِيَ أَخِي عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ، فَخَرَجْتُ إِلَى التَّنْعِيمِ ، فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ مَكَانَ عُمْرَتِي . قَالَ هِشَامٌ وَلَمْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ هَدًى وَلَا صَوْمٌ وَلَا صَدَقَةٌ . أَطْرَافُهُ ٢٩٤ ، ٣٠٥ ، ٣١٦ ، ٣١٩ ، ٣٢٨ ، ١٥١٦ ، ١٥١٨ ، ١٥٥٦ ، ١٥٦٠ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٢ ، ١٦٣٨ ، ١٦٥٠ ، ١٧٠٩ ، ١٧٢٠ ، ١٧٣٣ ، ١٧٥٧ ، ١٧٦٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٧٢ ، ١٧٨٣ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٨ ، ٢٩٥٢ ، ٢٩٨٤ ، ٤٣٩٥ ، ٤٤٠١ ، ٤٤٠٨ ، ٥٣٢٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٥٥٩ ، ٦١٥٧ ، ٧٢٢٩ - تحفة ١٦٨٢٨

317- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Zilhicce’nin hilalinin görünmesine yakın yola çıktık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Umre için ihrama girmek isteyenler girsin. Ben de eğer kurbanlıkları getirmemiş olsaydım, umre için ihrama girerdim” buyurunca kimi umre için, kimi de hac için ihrama girdi. Ben de umre için ihrama girenlerdendim. Arefe günü geldiği zaman hâlâ hayızlıydım.

Durumumdan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakındığımda: “*Umrenden vazgeç, saçlarını çöz ve tara. Sonra da hac için ihrama gir*” buyurdu. Öyle de yaptım. Muhassab'da konakladığı gece yanıma kardeşim Abdurrahman b. Ebî Bekr'i verip Ten'im'e gönderdi. Bozduğum umrenin yerine yeni bir umre için orada ihrama girdim.”

Hişâm der ki: “Bozduğu umre için de ne kurban, ne oruç, ne de sadaka gerekti.”¹

Ubeyd, Ubeyd b. İsmâil el-Hebârî el-Kûffî'dir. Hicri 250 yılında vefat etmiştir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Hâşimî el-Kûffî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Zilka'de ayının bitimine, Zilhicce ayının başlamasına yakın Müslümanlar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Medine'de Mekke'ye doğru yola çıktılar. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'den, Cumartesi günü Zilka'de ayının bitimine beş gün kala çıkmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) isteyenlerin umre için ihrama girmesini söyledi. Kendisi de yanında kurbanlıkları getirmemiş olsaydı umre için ihrama gireceğini dile getirdi. Buradan temettü haccının yani umre ile birlikte haccın tek başına hacdan daha faziletli olduğu anlamı çıkmaz. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu söylemesinin nedeni o sene için haccın umreye çevrilecek olmasından dolayıdır. Zira Cahiliye insanları hac ayları içinde umreyi yapmayı haram görürlerdi.

Diğer yandan ashâb da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi yapmak istiyor ve hac niyetlerini umreye çevirmeye gönülleri razı olmuyordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde onların gönüllerini almak için şayet kurbanlıkları getirmemiş olsaydı kendisinin de umre için ihrama gireceğini söyledi. Burada kurbanlıkları getirmiş olmak, umre sonrası hac için ihramdan çıkmaya engel

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 319, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157 ve 7229'da geçmektedir. Müslim (1211)

olmuştur. Zira yanında kurbanlıkları getirenler ancak bunları kestikten sonra ihramdan çıkabilirler. Bu kurbanlıklar da ancak Kurban günü kesilebilir. Hacc-ı temettü yapan kişi ise, Kurban gününden önce ihramdan çıkıp hac için yeniden ihrama girebilir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünden sonra Müslümanlardan kimi umre için, kimi de hac için ihrama girdi. Hz. Âişe umre için ihrama girenlerdendi. Mekke'ye girişte hayız olmuş ve hayızı Arefe akşamına kadar devam etmişti. Arefe gecesi yanına giren Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumundan yakınınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) umresinden vazgeçmesini, saçlarını çözüp taramasını ve umresiyle birlikte veya umresinin yerine hac için ihrama girmesini söyledi. Hz. Âişe de denildiği gibi yaptı.

Minâ dönüşü Muhassab'da konakladıkları gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Âişe'nin yanına kardeşi Abdurrahman b. Ebî Bekr'i vererek Ten'im'e gönderdi. Bozduğu umresinin yerine yeni bir umre için de orada ihrama girdi.

Hadisin başlıkla alakasının olmadığı söylenemez. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'ye saçlarını çözmesini hayızı bitip yıkanacağı zaman değil, hac için ihrama gireceği zaman, yani henüz âdeti bitmemişken söylemiştir. Zira saçlarını çözmesinin ihrama girme öncesi yıkanmak için olduğunu söylersek, böylesi bir yıkanma sünnettir. Oysa hayız bitimi yıkanmak evlâdır, çünkü farzdır. Hadisin başlıkla alakası da buradandır.

İbn Ömer, hem hayız, hem cünüp kişiler için yıkanırken saçların çözülmesini vacip görürdü. Hasan ve Tâvus ise bunu sadece hayızlı kadın için vacip görürlerdi. Ahmed de bu görüştedir. Ancak Ahmed'in öğrencilerinden bir grup bunun müstehab olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Cumhur ise Ümmü Seleme'nin hadisine dayanarak hayız veya cünüp olan kişinin yıkanırken saçlarını çözmesinin vacip olmadığını söylemiştir. Zira Müslim'in rivayet ettiğine göre Ümmü Seleme: "Saçlarımı ören bir kadını. Cünüplükten dolayı yıkanırken onları çözeyim mi?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Hayır!*" buyurmuştur.

Bazıları ise başlık altındaki hadiste saçları çözme emrini müstehaplığa yormuş, bu şekilde iki hadis arasındaki çelişkiyi gidermek istemiştir. Bize göre yıkanmada örgüler çözülmeden saçların dibine su ulaşmıyorsa örgülerin

çözülmesi gerekmektedir. Çözmeden ulaşıyorsa da çözülmesine gerek yoktur.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir.

Hişâm'ın bildirdiğine göre Hz. Âişe umresini bozmasından dolayı kefâret olarak ne kurban kesmiş, ne oruç tutmuş, ne de sadaka vermiştir. Ancak Nevevî, hacc-ı temettü veya hacc-ı kırân yapan kişinin kurban kesmesi gerekmesinden dolayı Âişe konusunda bu üçünden herhangi birinin yapılmamasını sorunlu görmüştür.

Kâdı İyâd buna cevap verirken Hz. Âişe'nin ne temettü, ne de kırân haccı yapmadığını söylemiştir. Çünkü Hz. Âişe ilk önce hacca niyetlenmiştir. Ancak hayız olup umresinin gereklerini yerine getirecek durumu olmayınca hacca niyetlenmiştir. Hz. Âişe bozmak istemediği umresini Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle bıraktığı zaman hac için ihrama girip haccını eda etmiştir. Haccını bitirince de bozduğu umrenin yerine yeni bir umre yapmıştır.

Hişâm'ın bu konuda eksik bilgi sahibi olduğu, Câbir'den gelen rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe adına bir sığır kestiği söylenerek de buna itiraz edilmiştir.

۱۷ - بَابُ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ

17- "Biz Sizi... Yapısı Belli Belirsiz Bir Mudğadan Yarattık"¹ BUYRUĞU

Mudğa'nın belirli (muhallake) olmasından kasıt yaratılışının tamamlanması, eksiksiz ve kusursuz olması, suretinin belirli olmasıdır. Belirsiz olmasından kasıt ise, yaratılışının tamamlanmaması, eksik kalması ve suretinin belirlenmemesidir.

İbnu'l-Müneyyir şöyle der: "Buhârî'nin bu başlığı hayız konuları içinde zikretmesinin sebebi, gebe kadından gelen kanın hayız kanı olmadığına dikkat çekmektir. Zira gebelik olduğu zaman kadının rahminden kan gelmez. Gelecek kan da hayız kanı değil, çocuktan kaynaklanan veya gıdalarından arta kalan veya benzeri bir şeyden dolayı görülen hafif akıntıdan ibarettir.

¹ Hac Sur. 5

Gebelik tam olarak gerçekleşmeyip et parçası belirsiz olduğu zaman rahim onu sıvı bir şekilde atar ve bunun da hükmü çocuğun hükmü gibidir. Çocuğun hükmü nasıl hayız olabilir?”

Kufelilerin, Ebû Hanîfe ile öğrencilerinin, Ahmed b. Hanbel'in, Evzaî'nin ve Sevrî'nin de görüşü budur. Şâfiî yeni Risale'sinde gebe kadının hayız olabileceğini söylemiştir. İmam Mâlik'ten ise bu yönde iki farklı görüş gelmiştir.

Gebe kadından gelen kanı çocuktan kaynaklanan veya gıdalarından arta kalan veya benzeri bir şeyden dolayı görülen hafif akıntıdan ibaret sayan İbnu'l-Müneyyir ve diğerlerinin ise bu konuda delile ihtiyaçları vardır.

İbn Şâhin'in bildirdiğine göre Ali b. Ebî Tâlib: “Yüce Allah (gebe kadından) hayızı kaldırmış ve akacak kanı çocuk için rahmin eksilttiği gıda kılmıştır” demiştir. İbn Şâhin'in İbn Abbâs'tan da bu yönde rivayeti vardır.

İbn Hacer bu rivayetlere yönelik şöyle demiştir: “Bu yönde gelen rivayetler sahih değildir. Zira gebelik döneminde gelen kan, hayız döneminde gelen kanla aynı özellikleri taşır. Bundan dolayı hayız kanıyla aynı hükümde olur. Aksini iddia edenlerin en büyük delili, kadının hamile olup olmadığını anlamak için hayız olup olmadığına bakılmasıdır. Şayet hamile kadın hayız olsaydı hamilelik için hayızı ölçü olarak görmezlerdi.”

۳۱۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِنَّ اللَّهَ - عَزَّ وَجَلَّ - وَكَّلَ بِالرَّحِمِ مَلَكًا يَقُولُ يَا رَبِّ نُطْفَةٌ، يَا رَبِّ عَلَقَةٌ، يَا رَبِّ مُضْغَةٌ. فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقْضِيَ خَلْقَهُ قَالَ أَذْكَرٌ أَمْ أُنْثَى شَقِيٌّ أَمْ سَعِيدٌ فَمَا الرِّزْقُ وَالْأَجَلُ فَيُكْتُبُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ». طرفاه ۳۳۳۳، ۶۵۹۵ - تحفة ۱۰۸۰

318- “Müsedded — Hammâd — Ubeydullah b. Ebî Bekr” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah, kişinin doğacağı rahme bir meleği görevlendirir. Melek sırasıyla: «Rabbim! Nutfe haline geldi. Rabbim! Kan pıhtısı haline geldi. Rabbim! Et parçası haline geldi» şeklinde oluşumunu bildirir. Yüce Allah artık onun yaratılmasını takdir ettiği zaman melek: «Erkek mi dişi mi

olacak? İsyankar mı itaatkar mı olacak? Rızkı ve ömrü ne kadar olacak?» diye sorar. Bütün bunlar kişi henüz annesinin karnındayken yazılır.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd el-Basrî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes b. Mâlik'tir.

Yüce Allah, kişinin doğacağı rahimde bir meleği görevlendirir. Bu melek de doğacak olan kişinin oluşum ve gelişimini aşama aşama Yüce Allah'a bildirir. Melek önce rahme düşenin nutfe halinde olduğunu bildirir. İbnü'l-Esîr bundan kastın meni olduğunu söyler. Daha sonra melek nutfenin alaka yani kan pıhtısı haline geldiğini bildirir. Bir süre sonra bu kan pıhtısının et parçası haline geldiğini bildirir.

Meleğin rahme düşenin nutfe olduğunu söylemesi ile kan pıhtısı olduğunu söylemesi arasında kırk gün vardır. Bunları aynı anda söylemez. Aksi halde nutfenin kan pıhtısına, kan pıhtısının et parçasına dönüşmesi kısa bir zamanda gerçekleşmiş olacaktır.

Kan pıhtısı et parçası haline gelince Yüce Allah onun tamamlanıp yaratılmasını veya aksini diler. Başlıkta dile getirilen “belli ve belirsiz” ifadesinden kasıt da budur. Yüce Allah onun tamamlanıp yaratılmasını dilemişse bu belli yani belirli olur. Ancak bu aşamadan sonra Yüce Allah tamamlanmasını ve yaratılmasını takdir etmemiş ve dilememişse hamilelik devam etmez ve orada biter. Bu durumda da kadının rahmindeki belirsiz olur. Hadisin başlıkla alakası da buradadır.

Taberânî'nin sahih bir isnâdla İbn Mes'ûd'dan zikrettiği rivayet bu durumu daha açık bir şekilde anlatmaktadır. Bu rivayete göre İbn Mes'ûd şöyle demiştir: “Nutfe rahme düştüğü zaman melek: «Rabbim! Bu tamamlanacak mı, tamamlanmayacak mı?» diye sorar. Tamamlanmayacağı cevabı gelmesi durumunda rahim o nutfeyi kan şeklinde dışarıya atar.”

Yüce Allah onun tamamlanıp yaratılmasını dilemişse melek onun erkek mi yoksa dişi mi olacağını sorar. Daha sonra onun Allah'a karşı çıkan bir isyankâr mı yoksa emirlerine boyun eğen bir itaatkâr mı olacağını sorar. Daha sonra

¹ Hadis ayrıca 3333 ve 6595'te geçmektedir.

dünyadaki rızkının ne ve ne kadar olacağını sorar. Aynı şekilde ölüm vaktinin ne zaman olduğunu veya ne kadar bir süre yaşayacağını sorar.

Bütün bunlar kişi henüz annesinin karnındayken yazılır. Buradaki yazma da ya gerçek anlamıyla yazmadır ya da takdir edilme anlamındadır. Zira bazı rivayetlerde geçtiğine göre bunlar kişinin alnına yazılır.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî bu hadisi ayrıca *Adem'in Yaratılması* ile *Kader* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim de *Kader* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۸ - باب كَيْفَ تَهْلُ الْحَائِضُ بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

18- HAYIZ OLAN KADIN HAC VE UMRE İÇİN İHRAMA NASIL GİRER?

Başlık, hayız olan kadının hac veya umre için ihrama girişinin keyfiyetine değil onun bu halde ihrama girmesinin cevazına yöneliktir.

۳۱۹ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِعُمْرَةٍ ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَ بِحَجٍّ ، فَقَدِمْنَا مَكَّةَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ وَلَمْ يُهِدْ فَلْيُحِلِّ ، وَمَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ وَأَهْدَى فَلَا يُحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ بِنَحْرِ هَدْيِهِ ، وَمَنْ أَهَلَ بِحَجٍّ فَلْيَتِمَّ حَجَّهُ » . قَالَتْ فَحِضْتُ فَلَمْ أَزَلْ حَائِضًا حَتَّى كَانَ يَوْمُ عَرَفَةَ ، وَلَمْ أَهْلِلْ إِلَّا بِعُمْرَةٍ ، فَأَمَرَنِي النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَنْقُضَ رَأْسِي وَأَمْتَشِطَ ، وَأَهْلِلَ بِحَجٍّ ، وَأَتْرَكَ الْعُمْرَةَ ، فَفَعَلْتُ ذَلِكَ حَتَّى قَضَيْتُ حَجِّي ، فَبَعَثَ مَعِيَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ، وَأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَمِرَ مَكَانَ عُمْرَتِي مِنَ التَّنْعِيمِ . أَطْرَافَهُ

، ۲۹۴ ، ۳۰۵ ، ۳۱۶ ، ۳۱۷ ، ۳۲۸ ، ۱۵۱۶ ، ۱۵۱۸ ، ۱۵۵۶ ، ۱۵۶۰ ، ۱۵۶۱ ،

، ۱۵۶۲ ، ۱۶۳۸ ، ۱۶۵۰ ، ۱۷۰۹ ، ۱۷۲۰ ، ۱۷۳۳ ، ۱۷۵۷ ، ۱۷۶۲ ، ۱۷۷۱ ،

، ۱۷۷۲ ، ۱۷۸۳ ، ۱۷۸۶ ، ۱۷۸۷ ، ۱۷۸۸ ، ۲۹۵۲ ، ۲۹۸۴ ، ۴۳۹۵ ، ۴۴۰۱ ،

۴۴۰۸ ، ۵۳۲۹ ، ۵۵۴۸ ، ۵۵۵۹ ، ۶۱۵۷ ، ۷۲۲۹ - تحفة ۱۶۵۴۳

319- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Vedâ hacı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yola çıktık. Kimimiz umre için kimimiz de hac için ihrama girmişti. Nihayet Mekke’ye geldik. Mekke’deyken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Umre için ihrama girip de yanında kurbanlık getirmeyenler ihramdan çıksın, umre için ihrama girip de yanında kurbanlık getirenler ise kurbanlığını kesene kadar ihramdan çıkmasın. Hac için ihrama girenler ise haclarını tamamlasın”* buyurdu.

O arada ben hayız oldum ve Arafat’a çıkılacağı güne kadar hayızım devâm etti. Gelirken de sadece umre niyetiyle ihrama girmiştim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) saçlarımı çözüp taramamı, umremden vazgeçip hac için ihrama girmemi söyledi. Ben de dediği gibi yaptım. Haccımı bitirdikten sonra da Abdurrahman b. Ebî Bekr’i yanıma verip Ten’im’e gönderdi ve bozduğum umrenin yerine yeni bir umre yapmam için oradan ihrama girmemi söyledi.¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Ukayl el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Müslümanlar Vedâ hacı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte hicri 10. yılda, Zilka’de ayının bitimine beş gün kala Medine’den Mekke’ye doğru yola çıktılar. Mekke’ye geldikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), umre için ihrama girip yanında kurbanlık getirmeyenlerin ihramdan çıkmasını, getirenlerin ise kurbanlıklarını kesene kadar ihramdan çıkmamasını söyledi. Bu şekilde umre için ihrama girip de yanında kurbanlık getirenler hacc-ı kırân yapmış oluyorlardı. Hac için ihrama girenlerin ise yanlarında kurbanlık getirmiş olsun veya olmasın bu haclarını tamamlamasını emretti.

¹ Hadis ayrıca 294, 305,316, 317, 328, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157 ve 7229’da geçmektedir.

Hiz. ÂiŖe Ŗadece umre için ihrama girmiŖti. Serif'te hayız oldu ve hayızı Arafat'a çıkılacağı güne kadar devam etti. Durumundan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakınıncı Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) niyetlendiği umresinden vazgeçmesini, saçlarını çözüp taramasını ve hac için ihrama girmesini söyledi.

Hiz. ÂiŖe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dediği Ŗekilde yaptı. Haccını bitirince de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına kardeŖi Abdurrahman b. Eb Bekr es-Siddik'i verip Ten'im'e gönderdi. Hayız olmasından dolayı bozduğu umresinin yerine yeniden bir umre yapmak için orada ihrama girmesini söyledi.

Hadisin ravileri Mısırlı, Eyleli ve Medinelidir. Müslim de hadisi *Menâsik* konusu içinde tahrir etmiŖtir. Konu hakkındaki açıklamalar inŖâallah *Hac* bölümü içinde zikredilecektir.

١٩ - باب إِقْبَالِ الْمَحِيضِ وَإِدْبَارِهِ

19- HAYIZIN BAŖLAMASI VE BİTMESİ

وَكُنَّ نِسَاءً يَبْعَثْنَ إِلَى عَائِشَةَ بِالذَّرَجَةِ فِيهَا الْكُرْسُفُ فِيهِ الصُّفْرَةُ فَتَقُولُ لَا تَعْجَلْنَ حَتَّى تَرِينَ الْقَصَةَ الْبَيْضَاءَ . تُرِيدُ بِذَلِكَ الطُّهْرَ مِنَ الْحَيْضَةِ . وَبَلَغَ ابْنَةُ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ نِسَاءً يَدْعُونَ بِالصَّابِغِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ يَنْظُرْنَ إِلَى الطُّهْرِ فَقَالَتْ مَا كَانَ النَّسَاءُ يَصْنَعْنَ هَذَا . وَعَابَتْ عَلَيْهِنَّ .

Bazı kadınlar, ÂiŖe'ye içinde sarı lekeli pamuklar bulunan bir bez getirip gösterirlerdi. ÂiŖe de onlara: "Pamuğun üzerinde beyaz sıvıyı görünceye kadar bekleyin" derdi. Bununla da hayızdan temizlenmeyi kastederdi.

Zeyd b. Sâbit'in kızı da bazı kadınların gece yanları lamba yakıp hayızdan temizlenip temizlenmediklerini kontrol ettiklerini öğrenince: "nceki kadınlar böyle yapmazlardı" deyip bundan dolayı onları kınadı.

Bazı kadınlar hayızlarının bitip bitmediğini anlamak için cinsel organları üzerine pamuk koyarlardı. Bunun için pamuğu kullanmaları beyaz olması ve

ıslaklığı alıp kurutmasından dolayıdır. Zira kan izleri pamuğun üzerinde diğer şeylerden daha net bir şekilde kendini gösterir.

Bu kadınlar bu şekilde cinsel organlarına koydukları ve üzerlerinde sarılık bulunan pamukları bir bez veya kap içinde Âişe'ye getirip gösterirler, hayızlarının bitip bitmediğini söylemesini isterlerdi. Ancak Hz. Âişe cinsel organlarına koydukları pamukları çıkardıklarında üzerinde beyaz sıvıyı görene kadar temizlendiklerine dair acele karar vermemelerini söylerdi. Zira hayızın bitimine yakın kadının cinsel organından rahmin temizlendiğine delâlet eden beyaz renkte bir sıvı gelir.

Bazıları Hz. Âişe'nin sözünde geçen "kassa" ifadesinin beyaz sıvı anlamında olduğunu söylerken, Herevî bunun kuruluk anlamında olduğunu ve burada pamuğun kuru ve bembeyaz çıkmasının kastedildiğini söylemiştir. Kâdî İyâd ise iki lafız arasında kadınların ve bu konuda malumat sahibi olanların bildiği bariz bir farkın bulunduğunu söylemiştir.

Bedruddîn ed-Demâmînî, *Mesâbîlu'l-Câmi'*de bu konuda şöyle der: "Kuruluk bir şeyin yokluğunu, kassa ise var olan bir şeyi ifade eder. Bundan dolayı kassa'nın beyaz sıvıya yorulması delâlet açısından daha etkilidir. Zira rahim bazen hayız döneminin içinde kurur. Kadın hayız olmasına rağmen bir süreliğine akıntısı kesilir. Bu da hayızın bittiğini göstermez. Beyaz sıvının gelmesi ise bize kesin bir şekilde hayızın bitip temizliğin gerçekleştiğini gösterir."

Rivayet bize hayız döneminde gelen sarı ve bulanık sıvının da hayızdan sayıldığını göstermektedir.

Bu rivayeti Mâlik, *Muvattâ'*da Alkame b. Ebî Alkame'den, o da annesi Mercâne'den nakletmiştir. Mercâne de Hz. Âişe'nin azatlı cariyesidir. Bu şekilde hayızın başlamasının yoğun bir şekilde kanın gelmesiyle, bitmesinin ise beyaz sıvının gelmesi veya rahmin kuruluğuyla gerçekleştiği anlaşılmış olur.

Zeyd b. Sâbit'in kızı Ümmü Gülsüm, sahabeden bazı kadınların gece yarılarında lambalar getirtip hayızlarının bitip bitmediğini kontrol ettiklerini öğrenince onların bu yaptıklarını kınamış ve önceki kadınların böyle bir şeyi yapmadıklarını söylemiştir. Çünkü hayızın bittiğine işaret eden beyaz sıvı gece vakti net bir şekilde anlaşılmaz. Gece vakti böylesi bir kontrolü

yapmaları halinde yanılarak temizlendiklerini zannedebilir ve temizlenmeden namaz kılabilirler.

۳۲۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ فَسَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « ذَلِكَ عِرْقٌ ، وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ ، فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاعْتَسِلِي وَصَلِّي » . أَطْرَافَهُ
۱۶۹۲۹ تحفة ۳۳۱، ۳۲۵، ۳۰۶، ۲۲۸

320- “Abdullah b. Muhammed — Süfyân — Hişâm — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Fâtıma binti Ebî Hubeyş özür kanı görürdü. Bu konuyu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğunda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bu kan hayız kanı değil, damardan gelen özür kanıdır. Normal hayızlık dönemin geldiği zaman namazı bırak. Bu dönem bittiği zaman da yıkanıp namazını kıl*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Müsnedî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Fâtıma binti Ebî Hubeyş, hayızlık dönemi bitmesine rağmen kanı kesilmez, akıntısı devam ederdi. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorunca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), hayız dönemi bittikten sonra kendisinden gelen bu kanın hayız kanı olmadığını, bunun damardan gelen özür kanı olduğunu söyledi. Fâtıma’ya hayızlık dönemi boyunca namaz kılmamasını, normal hayız dönemi geçtikten sonra da yıkanıp namazını kılabileceğini bildirdi.

Bu söz, özür kanı gelen kadının her namaz için ayrı ayrı yıkanmasını gerektirmez. Bu yönde tek bir yıkanma yeterli olur. Bu durum da Ümmü Habîbe’nin her namaz için ayrı ayrı yıkanmasını söyleyen rivayete aykırı değildir. Çünkü Ümmü Habîbe’nin her namaz için yıkanması her namaz

¹ Hadis ayrıca 228, 306, 325 ve 331’de geçmektedir. Müslim (333)

öncesi hayızının bittiği ihtimalini taşımasından dolayıdır. Ya da Şâfiî'nin belirttiğine göre nafile olarak her namaz öncesi yıkanmıştır.

۲۰ - بَاب لَا تَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ

20- HAYIZ OLAN KADIN NAMAZLARI KAZA ETMEZ

وَقَالَ جَابِرٌ وَأَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ تَدْعُ الصَّلَاةَ .

Câbir ve Ebû Saîd'in de bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
“(Hayız olan kadın) namazı bırakır” buyurmuştur.

Başlık, hayız olan kadının temizlendikten sonra hayızken kılamadığı namazları kaza etmesinin gerekmediğiyle ilgilidir.

Câbir b. Abdillâh ve Ebû Saîd b. el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayız olan kadın konusunda: “*Namazı bırakır*” buyurmuştur. Namazı bırakmak da onu kaza etmemeyi gerektirir. Zira namazı bırakmayı emreden hüküm koyucunun kendisidir. Bırakılması söylenen şeyi yapmak veya kaza etmek de gerekli değildir.

Câbir'in rivayetini Buhârî *Ahkâm* konusu içinde mânâ olarak zikretmiştir. Ebû Saîd'in rivayetini de *Savm* konusu içinde mânâ olarak zikretmiştir.

۳۲۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ

أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ لِعَائِشَةَ أَتَجْزِي إِحْدَانَا صَلَاتَهَا إِذَا طَهَّرَتْ فَقَالَتْ أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ كُنَّا نَحِيضُ
مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَا يَأْمُرُنَا بِهِ . أَوْ قَالَتْ فَلَا نَفْعَلُهُ .

321- “Mûsa b. İsmâil — Hemmâm — Katâde” isnâdıyla Muâze şöyle demiştir: Kadının biri Âişe'ye: “Birimiz hayızından temizlendikten sonra namazlarını kaza etsin mi?” diye sorunca, Âişe: “Sen Harûrîlerden (Haricilerden) biri misin? Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında hayız olduğumuzda bunu bize emretmezdi” veya: “Bunu yapmazdık” karşılığını verdi.

Mûsa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya b. Dînâr el-Avzî'dir. Hicri 163 yılında vefat etmiştir.

Katâde, müfessir Katâde el-Ekmeh'tir.

Muâze, Muâze binti Abdillâh el-Adeviyye'dir.

Kadının biri Hz. Âişe'ye, hayız olan kadının temizlendikten sonra hayızken kılamadığı namazları kaza edip etmeyeceğini sordu. Hemmâm bunu rivayet ederken bunu soran kadının kim olduğunu gizlese de bu kadın olayı da nakleden Muâze'dir.

Hz. Âişe kadının bu sorusu üzerine onun Harûrîlerden biri olup olmadığını sordu. Harûrâ, Kufe yakınlarında bir kasabadır ve Haricilerin ilk isyanları buradan olmuştur. Hariciler hayız olan kadının, icmaya muhalif bir şekilde temizlendikten sonra kılamadığı namazları kaza etmesi gerektiğini söyledikleri için Hz. Âişe kadına böylesi bir çıkış yapmıştır.

Müslim bunu rivayet ederken kadının buna: "Hayır, onlardan değilim. Sorun çıkartmak için değil, öğrenmek için soruyorum" cevabını verdiğini zikreder. Hz. Âişe de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında hayız olduklarını, temizlendikten sonra daha önce kılamadıkları namazları kaza etmediklerini, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu görmesine rağmen de kılmalarını emretmediğini söyledi.

Ancak oruç konusu namaz gibi değildir. Namaz günde beş defa tekrarlanırken oruç yılda bir defadır. Kadına zor geleceği ve sıkıntı vereceği için orucun aksine hayız olan kadının temizlendikten sonra kılamadığı namazları kaza etmesi gerekmemektedir. Bu konudaki tek istisna da tavaf esnasında kılınan iki rekat namazdır.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Altı Hadis İmamı da rivayet etmiştir.¹

۲۱ - بَابُ النُّومِ مَعَ الْحَائِضِ وَهِيَ فِي ثِيَابِهَا

21- GİYİNİK OLAN HAYIZLI KADINLA UYUMAK

Başlık, hayız olan kadınla hayızlık dönemi giysilerini giymişken yatıp uyumakla ilgilidir.

¹ Müslim (335)

۳۲۲ - حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ حِضْتُ وَأَنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْحِمْلَةِ ، فَأَنْسَلْتُ فَخَرَجْتُ مِنْهَا ، فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضَتِي فَلَبِسْتُهَا ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنْفَسْتَ » . قُلْتُ نَعَمْ ، فَدَعَانِي فَأَدْخَلَنِي مَعَهُ فِي الْحِمْلَةِ . قَالَتْ وَحَدَّثَنِي أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقْبِلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ وَكَأَنِّي أَغْتَسِلُ أَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ مِنَ الْجَنَابَةِ . أطرافه ۲۹۸ ، ۳۲۳ ، ۱۹۲۹ ، - تحفة ۱۸۲۷۰ ، ۱۸۲۷۱ ، ۱۸۲۷۲ ،

322- “Sa’d b. Hafs — Şeybân — Yahya — Ebû Seleme — Zeyneb binti Ebî Seleme” isnâdıyla Ümmü Seleme anlatıyor: “Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) aynı örtünün altındayken hayız oldum. Hemen yanından süzülüp çıktım ve hayız giysilerimi giydim. Bana: «Nifâs mı oldun?» diye sorunca: «Evet!» dedim. Bunun üzerine beni yanına çağırıp örtünün altına aldı.”

Zeyneb der ki: “Ümmü Seleme’nin yine bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlu iken onu öper, cünüpkken de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile aynı kaptan birlikte yıkanırlandı.”¹

Sa’d, Sa’d b. Hafs el-Kûfî el-Talhî’dir.

Şeybân, Şeybân en-Nahvî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Seleme, Abdullah veya İsmâil b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî’dir.

Ümmü Seleme, Hind binti Ebî Umeyye’dir.

Ümmü Seleme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte kadife bir örtünün altında uzanmışken hayız oldu. Bunun üzerine örtüsünün altından süzülüp çıktı. Hayızlıyken giymek için hazırladığı hayız giysilerini giyip tekrar geldi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bu şekilde görünce: “Nifâs mı oldun?” diye sordu. Ümmü Seleme hayız olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu yanına çağırdı. Bu şekilde de kadife örtünün altında tekrar

¹ Hadis ayrıca 298, 323 ve 1929’da geçmektedir. Müslim (296, 324)

uzandılar.

Zeyneb'in aynı isnâdla Ümmü Seleme'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oruçluyken onu öperdi. Yine cünüp oldukları zaman aynı kaptan birlikte yıkanarlardı.

۲۲ - بَابُ مَنْ اتَّخَذَ ثِيَابَ الْحَيْضِ سِوَى ثِيَابِ الطُّهْرِ

22- KADININ HAYIZ DÖNEMİNE ÖZEL GİYSİ EDİNMESİ

Başlık, kadının temizken giydiği giysilerden başka sadece hayız döneminde giymek için giysi edinmesiyle ilgilidir.

۳۲۳ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ رَيْثَبِ ابْنَةِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ بَيْنَا أَنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مُضْطَجِعَةً فِي خِمَالَةٍ حِضْتُ ، فَانْسَلَتْ فَأَخَذْتُ ثِيَابَ حِيضِي فَقَالَ « أَنْقِصِي » . فَقُلْتُ نَعَمْ . فَدَعَانِي فَاضْطَجَعْتُ مَعَهُ فِي الْحِمَالَةِ . أَطْرَافُهُ ۲۹۸ ، ۳۲۲ ، ۱۹۲۹ - تحفة ۱۸۲۷۰

323- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya — Ebû Seleme — Zeyneb binti Ebî Seleme” isnâdıyla Ümmü Seleme der ki: “Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) aynı örtünün altında uzanmışken hayız oldum. Hemen yataktan süzülüp çıktım ve hayız giysilerimi giydim. Bana: «Nifâs mı oldun?» diye sorunca: «Evet!» dedim. Bunun üzerine beni yanına çağırdı ve kadife örtünün altında tekrar uzandık.¹

Muâz, Muâz b. Fadâle Ebû Zeyd ez-Zehrânî el-Basrî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Ebû Seleme, Abdullah veya İsmâil b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Ümmü Seleme, Müminlerin annesi Hind binti Ebî Umeyye’dir.

Ümmü Seleme, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte aynı örtünün altında uzanmışken hayız oldu. Hemen örtüsünün altından süzülüp çıktı.

¹ Hadis ayrıca 298, 322 ve 1929’da geçmektedir. Müslim (296, 324)

Hayızlıyken giymek için hazırladığı hayız giysilerini giyip tekrar geldi.

Ümmü Seleme'nin bu rivayeti ile daha önce gelen ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinin sadece birer giysisi olduğunu söyleyen rivayet arasında bir çelişki yoktur. Çünkü her bir rivayet farklı bir zamana aittir. Biri yokluk, biri de bolluk zamanına aittir. Ya da Ümmü Seleme'nin hayız giysilerinden kastı hayız bezidir, edebinden açıkça söylemeyip bunu giysi şeklinde ifade etmiştir.

Geri geldikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Nifâs mı oldun?” diye sormuş, Ümmü Seleme hayız olduğunu söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu yanına çağırması ve tekrar aynı örtünün altında uzanmışlardır.

۲۳ - بَابُ شُهُودِ الْحَائِضِ الْعِيْدَيْنِ وَدَعْوَةِ الْمُسْلِمِينَ وَيَعْتَزُّنَ الْمُصَلَّى

23- HAYIZLI KADINLARIN NAMAZ KILINAN YERDEN AYRI DURARAK BAYRAM NAMAZLARINA VE MÜSLÜMANLARIN DUALARINA KATILMALARI

Başlık, hayız olan kadınların namaz kılınan yerden ayrı durmak şartıyla bayramlarda namazgâha çıkmaları ve Müslümanların dualarına katılmalarıyla ilgilidir. Namaz kılınan yerden ayrı durmaları da namaz kılmayacakları için gereksiz yere erkeklerin arasına karışmamaları içindir. Mescid olmadığı için de namazgâha çıkmaları yasaklanmamıştır.

۳۲۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ ابْنُ سَلَامٍ - قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ كُنَّا نَمْنَعُ عَوَاتِقَنَا أَنْ يَخْرُجْنَ فِي الْعِيْدَيْنِ ، فَقَدِمَتْ امْرَأَةٌ فَتَزَلَّتْ قَصْرَ بَنِي خَلْفٍ ، فَحَدَّثَتْ عَنْ أُخْتِهَا ، وَكَانَ زَوْجُ أُخْتِهَا غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثِنْتِي عَشْرَةَ ، وَكَانَتْ أُخْتِي مَعَهُ فِي سِتٍّ . قَالَتْ كُنَّا نُدَاوِي الْكَلْمَى ، وَنَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى ، فَسَأَلْتُ أُخْتِي النَّبِيَّ ﷺ أَعَلَى إِحْدَانَا بَأْسٌ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهَا جِلْبَابٌ أَنْ لَا تَخْرُجَ قَالَ « لَتُلْبِسَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا ، وَلَتَشْهَدَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ » . فَلَمَّا قَدِمْتُ أُمُّ عَطِيَّةَ سَأَلْتُهَا أَسَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَتْ بِأَبِي نَعَمْ - وَكَانَتْ لَا تَذْكُرُهُ إِلَّا قَالَتْ بِأَبِي - سَمِعْتُهُ يَقُولُ « يَخْرُجُ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ

الْحُدُورِ ، أَوِ الْعَوَاتِقِ ذَوَاتُ الْحُدُورِ وَالْحَيْضِ ، وَلَيْسَ هَذَيْنِ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُؤْمِنِينَ ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى . « قَالَتْ حَفْصَةُ فَقُلْتُ الْحَيْضُ فَقَالَتْ أَلَيْسَ تَشْهَدُ عَرَفَةَ وَكَذَا وَكَذَا أَطْرَافَهُ ٣٥١ ، ٩٧١ ، ٩٧٤ ، ٩٨٠ ، ٩٨١ ، ١٦٥٢ - تحفة ١٨١١٨ ، ١٨٣٨٩ أ

324- “Muhammed — Abdulvehhâb — Eyyûb” isnâdıyla Hafsa şöyle demiştir: Genç kızlarımızın bayram namazlarına çıkmasına izin vermezdik. Ancak bir kadın gelip Halef oğullarının konağında misafir oldu. Bu kadının anlattığına göre kız kardeşi —kız kardeşinin kocası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile on iki savaşa katılmıştı— şöyle demiştir: “Bunlardan altı savaşta kocamın yanında ben de bulundum. Savaşta yaralıları tedavi ediyor ve hastaların bakımını yapıyorduk. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): «Çarşafı olmayan kadının bayram namazlarına çıkmamasında bir sakınca var mı?» diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «Arkadaşı ona bir çarşaf versin; hayırda ve müslümanların dualarında onlar da hazır bulunsunlar» karşılığını verdi.”

Hafsa der ki: Ümmü Atiyye, Medine'ye geldiğinde ona: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü söylediğini işittin mi?” diye sordum. Ümmü Atiyye: “Babam ona feda olsun! Evet, işittim” dedi. Ümmü Atiyye de ne zaman Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ansa hep “Babam ona feda olsun” derdi. Sonra şöyle devam etti: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Genç kızlar, eve kapanmış kadınlar ve hayızlı olanlar da bayram namazına çıksınlar, hayırda ve müminlerin dualarında onlar da hazır bulunsunlar. Namazgâhta da hayızlı olanlar diğerlerinden ayrılınsınlar» buyurdu.”

Ümmü Atiyye'ye: “Hayızlı kadınlar da mı?” diye sorduğumda: “Hayızlı kadınlar Arafat'ta, şurada burada bulunmuyorlar mı ki?” karşılığını verdi.¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm el-Bîkendî'dir.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb es-Sekafî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

¹ Hadis ayrıca 3151, 971, 974, 980, 981 ve 1652'de geçmektedir.

Hafsa, Muhammed b. Sîrîn'in kız kardeşi Hafsa binti Sîrîn el-Basriyye'dir.

Metinde geçen “عواتق” ifadesi, buluğa yeni ermiş veya ermek üzere olan ve evlenmeyi hak edip anne babasının tahakkümünden kurtulan ya da anne babasının yanında değerli olan ya da anne babasına işlerinde yardım edebilecek durumda olan kız anlamındadır.

Hafsa'nın bildirdiğine göre böylesi kızların bayram namazlarına çıkmalarına izin verilmezdi. Bir ara kadının biri gelip Halef oğullarının konağında misafir oldu. Bu konak Basra'daydı. Halef de Talha b. Ubeydillah'ın dedesidir. Bu kadının kız kardeşinin kocası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile on iki savaşa katılmıştı. Kız kardeşi de bu savaşların altısında kocasının yanında bulunmuştu. Taberânî'de gelen rivayette kadının kocasıyla yedi savaşa katıldığı zikredilir.

Bazıları bu kadının kız kardeşinin Ümmü Atiyye olduğunu söylemiştir. Başkası olduğunu söyleyenler de vardır. Kadının anlattığına göre kız kardeşi katıldığı bu savaşlarda diğer kadınlarla birlikte yaralıları tedavi ediyor, hastalarla ilgilenip onların bakımını yapıyordu.

Kadının kız kardeşi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), çarşafı yani dış giysisi bulunmayan kadının bayram namazlarına katılmamasının bir sakıncası ve günahı olup olmadığını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başka bir kadından çarşaf almasını, ilim öğrenme, hasta ziyareti gibi hayırlı işlerde veya yağmur duası gibi toplu olarak yapılan dualarda bulunmasını söyledi.

Daha sonraları Ümmü Atiyye Nesîbe binti'l-Hâris veya Nesîbe binti Ka'b, Medine'ye gelince Hafsa ona kadının naklettiği sözü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söyleyip söylemediğini sordu. Ümmü Atiyye de söylendiği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu şeyi söylediğini bildirdi.

Ümmü Atiyye'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), genç kızların, eve kapatılan kadınların, hayızlı olanların bayram namazlarında namazgâha çıkmalarını, hayırlı işlerde ve Müslümanların dualarında hazır bulunmalarını, namazgâha çıkan hayızlı kadınların namaz esnasında da diğerlerinden ayrılmasını söylemiştir. Bu şekilde kadınlar mekanın bereketi ve hayrından istifade etmiş olurlar.

Hocalarımızdan bazıları bu genel ifadede süslenmeyen ve görünüşü çok da iyi olmayan kadınları istisna etmiştir. Süslenen ve güzel olan kadınlar ise

fesada ve fitneye sebep olacağı için namazgâha çıkmalarına engel olunur. Hz. Âişe'nin de bu yönde: “Şayet Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu zamanın kadınlarını ve yaptıklarını görseydi, İsrâil oğulları kadınlarına engel olunduğu gibi onların da mescidlere gitmesine engel olurdu” demiştir. Mâlik ve Ebû Yûsuf da bu görüştedir.

Ümmü Atiyye'nin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiği söz üzerine Hafsa ona: “Hayızlı kadınlar da mı?” diye sorunca, Ümmü Atiyye: “Hayızlı kadınlar Arafat'ta, şurada burada bulunmuyorlar mı ki?” karşılığını vermiş, Minâ, Müzdelife ve yağmur duası namazları gibi yerlerde bulunmalarını örnek vermiştir.

Hadisin ravileri Buhâralı, Basralı ve Medinelidir. Buhârî bu hadisi ayrıca *Bayramlar* ile *Hac* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٢٤ - بَابُ إِذَا حَاضَتْ فِي شَهْرٍ ثَلَاثَ حَيَضٍ وَمَا يُصَدَّقُ النِّسَاءُ فِي الْحَيْضِ
وَالْحَمْلِ فِيمَا يُمَكِّنُ مِنَ الْحَيْضِ لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا
خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ﴾

24- KADININ BİR AYDA ÜÇ DEFA HAYIZ OLMASI, “Rahimlerinde Allah'ın Yarattığını Gizlemeleri Kendilerine Helal Olmaz”² ÂYETİNE GÖRE HAYIZ, HAMİLELİK VE DAHA ÖNCE GÖRÜLMÜŞSE HAYIZ TEKRARI KONUSUNDA KADINLARIN SÖZLERİNE İTİBAR EDİLMESİ

وَيُذَكَّرُ عَنْ عَلِيٍّ وَشُرَيْحٍ إِنْ امْرَأَةٌ جَاءَتْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ بَطَانَةِ أَهْلِهَا مِمَّنْ يُرْضَى دِينُهُ ، أَنَّهَا
حَاضَتْ ثَلَاثًا فِي شَهْرٍ . صُدِّقَتْ . وَقَالَ عَطَاءٌ أَقْرَأُهَا مَا كَانَتْ ، وَبِهِ قَالَ إِبْرَاهِيمُ . وَقَالَ
عَطَاءٌ الْحَيْضُ يَوْمٌ إِلَى خَمْسٍ عَشْرَةَ . وَقَالَ مُعْتَمِرٌ عَنْ أَبِيهِ سَأَلْتُ ابْنَ سِيرِينَ عَنِ الْمَرْأَةِ تَرَى
الدَّمَ بَعْدَ قَرْنِهَا بِخَمْسَةِ أَيَّامٍ قَالَ النِّسَاءُ أَعْلَمُ بِذَلِكَ .

¹ Müslim (890)

² Bakara Sur. 228

Hız. Ali ve Şureyh'ten rivayet edildiğine göre ailesinden dini konusunda kendisine itimat edilen birini şahit göstererek bir ayda üç defa hayız olduğunu söyleyen kadının bu sözüne itibar edilir.

Atâ da: "Kadının iddette hayızları iddet öncesi hayızları gibidir" demiştir. İbrâhim(-i Nehaî) de aynısını demiştir. Atâ yine: "Hayız asgari bir gün, azami on beş gün sürer" demiştir.

Mu'temir de babasından bildiriyor: İbn Sîrîn'e temizlendikten beş gün sonra kan gören kadının durumunu sorduğumda: "Bunu kadınlar daha iyi bilir" dedi.

Başlık, kadının bir ayda üç defa hayız olmasının hükmüyle ilgilidir.

Yüce Allah: "Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer Allah'a ve âhîret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helâl olmaz"¹ buyurur.

Kâdî İyâd bu âyeti açıklarken: "Kadının iddetinden çabuk çıkması veya kocasının onu geri döndürmesinin önüne geçmesi için hayıza veya gebeliğe yönelik şeyleri saklaması helal değildir" demiştir.

Bu âyete göre hayız, hamilelik ve daha önce görülen hayız tekrarı konusunda kadınların söz ve iddialarına itibar edilir. Ancak kadın daha önce bir ay içinde birden fazla hayız olmamışsa bu yöndeki sözü ve iddiasına itibar edilmez.

Hız. Ali ve Kadı Şureyh'ten rivayet edildiğine göre ailesinden dini konusunda kendisine itimat edilen birini şahit göstererek bir ayda üç defa hayız olduğunu söyleyen kadının bu sözüne itibar edilir.

Ali, Ali b. Ebî Tâlib'dir. Şureyh de Şureyh b. el-Hâris el-Kûfî'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanına yetişmiş, ancak onu görememiştir. Ömer b. el-Hattâb onu kadı yapmıştır. Hicri 98 yılında vefat etmiştir.

Onlardan gelen bu rivayeti Dârimî ravileri güvenilir olan bir isnâdla Şa'bî'den mevsûl olarak şöyle nakletmiştir: Kadının biri Ali b. Ebî Tâlib'e geldi ve kendisini boşayan kocasını şikayet ederek: "Bir ay içinde üç defa hayız

¹ Bakara Sur. 228

oldum” dedi. Hz. Ali, Şureyh’e: “Karı koca arasında hüküm ver” deyince, Şureyh: “Ey müminlerin emiri! Sen buradayken mi?” karşılığını verdi. Hz. Ali: “Aralarında hüküm ver” diye ısrar edince, Şureyh: “Ailesinden dini hassasiyetine itimad edilen, güvenilir ve adil olan biri gelip de kadının her bir ayda üç defa hayız olduğuna, her temizlik döneminde yıkanıp namaz kıldığına dair şahitlik ederse kadının dediğine inanırız. Aksi halde inanmayız” şeklinde hüküm verdi. Şureyh’in bu hükmü üzerine Hz. Ali: “Aferin!” dedi.

Böylesi bir şey sadece bu durumu yaşayan kadının bilebileceği gizli bir durum olsa da buna şahitlik edecek kişi, onun bu durumunu işaret ve göstergelerden bilebilir.

Atâ b. Ebî Rebâh da iddet döneminde kadının hayız aralıkları konusunda iddet öncesi gördüğü hayız aralıkları göz önünde bulundurularak hüküm verileceğini söylemiştir. Şayet iddeti içinde bir ay içinde birden fazla hayız gördüğünü iddia ederse ve iddet öncesi bu durum kendisinde görülmüşse bu sözüne itibar edilir. Ancak iddet döneminde iddia ettiği hayız aralıkları, iddet öncesi hayız aralıklarına uymuyorsa sözüne itibar edilmez.

Atâ’nın bu rivayetini Abdurrezzâk, İbn Cüreyc kanalıyla mevsûl olarak zikretmiştir. Atâ’nın sözünün aynısını İbrâhim en-Nehâî de söylemiş, onun da bu sözünü Abdurrezzâk mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Atâ b. Ebî Rebâh hayızın gecesi ve gündüzüyle asgari bir gün, azami ise on beş gün süreceğini söylemiştir. Atâ’nın bu sözünü de Dârimî mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Mu’temir b. Süleymân’ın bildirdiğine göre babası Süleymân b. Tarhân, Muhammed b. Sîrîn’e temizlendikten beş gün sonra kan gören kadının durumunu sorunca, İbn Sîrîn bunu kadınların daha iyi bileceğini söylemiştir.

Mu’temir çokça ibadet eden bir zâttı. Yatsı abdestiyle tüm geceyi namazla geçirdiği söylenmiştir. Onun bu rivayetini Dârimî mevsûl olarak nakletmiştir.

۳۲۵ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ عُرْوَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ . أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَتْ إِنِّي أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهَرُ ، أَفَادَعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ « لَا ، إِنَّ ذَلِكَ عِرْقٌ ، وَلَكِنْ دَعِيَ الصَّلَاةَ قَدَرُ الْيَّامِ الَّتِي

كُنْتَ تَحِيضِينَ فِيهَا ، ثُمَّ اغْتَسَلِي وَصَلِّي . أطرافه ٢٢٨ ، ٣٠٦ ، ٣٢٠ ، ٣٣١ - تحفة

١٦٨٢٦

325- “Ahmed b. Ebî Recâ — Ebû Usâme — Hişâm b. Urve — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe der ki: Fâtıma binti Ebî Hubeyş, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Devamlı kanamam olduğu için temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır! Bu, damardan gelen bir kandır. Daha önce hayız olduğun gün sayısınca namazı bırak, sonra da yıkanıp namazlarını kıl*” buyurdu.¹

Ahmed, Ahmed b. Ebî Recâ Abdullah b. Eyyûb el-Herevî’dir. Hicri 232 yılında vefat etmiştir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Kûfî’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Fâtıma binti Ebî Hubeyş, kanamasının durmadığını ve bu yüzden temizlenemediğini söyleyip: “Namazı bırakayım mı?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bırakmamasını, gelen kanın hayız kanı değil damardan gelen bir özür kanı olduğunu, kanaması devam ettiği sürece daha önce hayız olduğu gün sayısınca namazı bırakmasını, sonra da kanama devam etse dahi yıkanıp namazlarını kılmasını söyledi.

Hadisin başlıkla alakası “*Daha önce hayız olduğun gün sayısınca*” sözündedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada bunun takdir ve kararı Fâtıma’nın kendisine bırakmıştır. Çünkü böylesi durumlarda âdet günlerinin sayısı kişiden kişiye değişmektedir.

Hayızlık ve temizlik döneminin asgari süresi konusunda da farklı görüşler vardır.

Şâfiî: (İlgili âyette geçen) “*Kur’* ifadesi, temizlik dönemi anlamındadır ve 15 gündür. Hayızın asgari süresi ise gecesi ve gündüzüyle bir gündür” demiştir. Şâfiîlere göre kadının iddeti, iki hayızla ve asgari 32 günde biter. Şayet kadın temizlik döneminin bitimine kısa bir süre kala boşanırsa, bir gün süren hayızlık döneminden sonra temizlik dönemi olarak 15 gün bekler. Bu da

¹ Hadis ayrıca 228, 306, 320 ve 331’de geçmektedir. Müslim (333)

16 gün eder. Bu sürecin bir daha tekrarlanmasıyla da iddet için asgari gün sayısı 32 eder. İkinci temizlik dönemi bitip üçüncü hayızı görmesiyle de iddeti bitmiş olur.

Ebû Hanîfe ise: “Bana göre asgari hayız süresi ile asgari temizlik süresi bir arada düşünülemez” demiş, iddet için asgari sürenin 60 gün olduğunu söylemiştir.

İmam Mâlik de: “Kadının kendi açıklaması dışında hayızın ve temizlik döneminin belirli bir alt sınırı yoktur” demiştir.

Hadisin ravileri Herâtlı, Kufeli ve Medinelidir.

۲۵ - باب الصُّفْرَةِ وَالْكُدْرَةِ فِي غَيْرِ أَيَّامِ الْحَيْضِ

25- HAYIZ GÜNLERİ DIŞINDA GELEN SARI VE BULANIK AKINTI

Başlık, kadının hayız günleri dışında kendisinden gelen sarı ve bulanık akıntının hükmüyle ilgilidir.

۳۲۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ كُنَّا لَا نَعُدُّ الْكُدْرَةَ وَالصُّفْرَةَ شَيْئًا .

326- “Kuteybe b. Saîd — İsmâil — Eyyûb — Muhammed” isnâdıyla Ümmü Atiyye şöyle demiştir: “Bizden gelen sarı veya bulanık akıntıyı hayızdan saymazdık.”

İsmâil, İsmâil b. Uleyye'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn'dir.

Ümmü Atiyye'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kadınlar hayız dönemleri dışında kendilerinden gelen sarı ve bulanık akıntıyı hayız olarak görmezlerdi. Bu akıntı hayız döneminde oluyorsa da hayızdan sayılır. Bunun da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bilgisi ve onayı dahilinde olduğu açıktır.

Sâid b. el-Müseyyeb, Atâ, Leys, Ebû Hanîfe, Muhammed, Şâfiî ve Ahmed de hayız dönemi dışında kadından gelen böylesi bir akıntıyı hayızdan saymazlardı. İmam Mâlik ise bu akıntıyı hayızdan sayar. Onun bu görüşüne

karşı Ümmü Atiyye'nin bu rivayetiyle itiraz edilmiştir.

۲۶ - باب عِرْقِ الْإِسْتِحَاضَةِ

26- ÖZÜR KANINA SEBEP OLAN DAMAR

Başlık, hayız kanı dışında kadından gelen özür kanına sebep olan ve “âzil” olarak isimlendirilen damarla ilgilidir.

۳۲۷ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْنُ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ اسْتَحِضَتْ سَبْعَ سِنِينَ ، فَسَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ ، فَأَمَرَهَا أَنْ تَغْتَسِلَ فَقَالَ « هَذَا عِرْقٌ » . فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ .

327- “İbrâhim b. el-Münzir — Ma’n — İbn Ebî Zi’b — İbn Şihâb — Urve — Amre” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Âişe şöyle demiştir: Ümmü Habîbe yedi yıl boyunca özür kanı gördü. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorunca yıkanmasını söyledi ve: “*Bu damar(dan gelen bir kan)dır*” buyurdu. Bundan dolayı Ümmü Habîbe her namaz için yıkanırdı.

İbrâhim, İbrâhim b. el-Münzir el-Hizâmî'dir.

Ma'n, Ma'n b. İsa el-Kazzâz'dır.

İbn Ebî Zi'b, Muhammed b. Abdurrahman'dır.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Amre, Amre binti Abdurrahman b. Sa'd el-Ensârî'dir. Hicri 98 yılında vefat etmiştir.

Ümmü Habîbe binti Caş, Abdurrahman b. Avf'ın karısıdır ve müminlerin annesi Zeyneb binti Caş'ın da kız kardeşidir. Ümmü Habîbe yedi yıl boyunca özür kanı gördü. Bu durumunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatıp ne yapması gerektiğini sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanıp namazlarını kılmasını, bunun hayız kanı olmadığını, akıntının bir damardan kaynaklandığını söyledi. Bundan dolayı Ümmü Habîbe her namaz için

yıkanırdı.

Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanma emri mutlak bir emirdir ve her namaz için yıkanma anlamına gelmez ve bunu gerektirmez. Ancak Ümmü Habîbe, Şâfiî'nin de belirttiği gibi kendi isteğiyle ve nafile olarak her namaz için yıkanırdı.

Cumhûr da: “Âdet günlerini unutan *mütehayyire* kadın dışında özür kanı gören kadının her namaz için yıkanması gerekmez. Ancak her namaz için abdest alması gerekir” demiştir.

Müslim'de gelen rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona her namaz için yıkanmasını emrettiği zikredilir. Ancak İbn Şihâb'ın öğrencileri bunu zikretmedikleri için rivayet tenkide uğramıştır. Ebû Dâvud'da gelen rivayette de aynı ifade geçmektedir. Bu durumda her namaz için yıkanma emrini mendub sayarak iki rivayetin arası bulunabilir.

Münzirî kendi döneminde özür kanı gören kadınlardan beş tanesini zikretmiş ve isimlerini Hamne binti Cahş, Ümmü Habîbe binti Cahş, Fâtıma binti Ebî Hubeyş, Sehle binti Süheyl el-Kureşîyye el-Âmiriyye ve Sevde binti Zem'a şeklinde vermiştir.

Hadisin ravileri Medinelidir. Hadisi ayrıca Müslim¹, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvud rivayet etmişlerdir.

۲۷ - بَابُ الْمَرْأَةِ تَحِيضُ بَعْدَ الْإِفَاضَةِ

27- KADININ İFÂDA TAVAFINDAN SONRA HAYIZ OLMASI

Başlık, kadının ifâda yani ziyaret tavafını yaptıktan sonra hayız olması durumunda vedâ tavafını yapıp yapamayacağıyla ilgilidir.

۳۲۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيٍّ قَدْ حَاضَتْ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «

¹ Müslim (334)

لَعَلَّهَا تَحْسِنَا ، أَلَمْ تَكُنْ طَافَتْ مَعَكُنَّ . فَقَالُوا بَلَى . قَالَ « فَاخْرُجِي » . أطرافه ٢٩٤ ،
 ١٥٦٢ ، ١٥٦١ ، ١٥٦٠ ، ١٥٥٦ ، ١٥١٨ ، ١٥١٦ ، ٣١٩ ، ٣١٧ ، ٣١٦ ، ٣٠٥ ،
 ١٧٧٢ ، ١٧٧١ ، ١٧٦٢ ، ١٧٥٧ ، ١٧٣٣ ، ١٧٢٠ ، ١٧٠٩ ، ١٦٥٠ ، ١٦٣٨ ،
 ٤٤٠٨ ، ٤٤٠١ ، ٤٣٩٥ ، ٢٩٨٤ ، ٢٩٥٢ ، ١٧٨٨ ، ١٧٨٧ ، ١٧٨٦ ، ١٧٨٣ ،
 ١٧٩٤٩ تحفة ٧٢٢٩ ، ٦١٥٧ ، ٥٥٥٩ ، ٥٥٤٨ ، ٥٣٢٩

328- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm — Abdullah'ın babası — Amre binti Abdirrahman” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Âişe şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Safiyye binti Huyey hayız oldu” dediğimde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Sanırım bizi yolumuzdan alıkoyacak*” buyurdu ve: “*Sizlerle tavaf yapmamış mıydı?*” diye sordu. “Evet, yaptı” denilince de: “*O zaman çık!*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Abdullah, Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-Medenî el-Ensârî'dir.

Abdullah'ın babası, Ebî Bekr b. Muhammed'dir.

Amre, Amre binti Abdirrahman b. Sa'd el-Ensârî'dir.

Hz. Âişe, Safiyye binti Huyey'in hayız olduğunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söyledi. *Safiyye*, Safiyye binti Huyey b. Ahtab'dır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerinden biridir. Hicri 60 yılında Muâviye'nin hilafeti zamanında veya hicri 36 yılında Hz. Ali'nin hilafeti zamanında vefat etmiştir.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), onun hayız olmasının Mekke'den Medine'ye doğru yola çıkışlarını geciktirebileceğini söyledi. Zira vedâ tavafını yapabilmesi için hayızından temizlenmesi gerekiyordu. Sonra

¹ Hadis ayrıca 294, 305, 316, 317, 319, 1516, 1518, 1556, 1560, 1561, 1562, 1638, 1650, 1709, 1720, 1733, 1757, 1762, 1771, 1772, 1783, 1786, 1787, 1788, 2952, 2984, 4395, 4401, 4408, 5329, 5548, 5559, 6157 ve 7229'da geçmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun ziyaret tavafını diğer Müslümanlarla birlikte yapıp yapmadığını sordu. Oradakiler bunu yaptığını söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vedâ tavafını yapmadan da yola çıkabileceğini söyledi. Zira vedâ tavafı hayız olan kadınların üzerinden düşer.

Burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O zaman çık!” sözünü doğrudan Safiyye’ye söylemiş olabilir. Ya da bunu haber veren Âşe’ye söylemiştir, bu durumda Safiyye’ye böyle demesini istemiş olur. Müstemlî ve Kuşmeyhanî’nin nüshalarında hadis: “Çıkın!” lafzıyla zikredilir ki bu lafız hadisin siyakiyla daha uyumludur.

Hadisin ravileri Buhârî’nin hocası dışında Medinelidir. Hadisi ayrıca Müslim¹ ve Nesâî rivayet etmiştir.

۳۲۹ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ

عَبَّاسٍ قَالَ رُخِّصَ لِلْحَائِضِ أَنْ تَنْفِرَ إِذَا حَاضَتْ . طرفاه ۱۷۵۵ ، ۱۷۶۰ - تحفة ۵۷۱۰

329- “Muallâ b. Esed — Vuheyb — Abdullah b. Tâvus — Abdullah’ın babası” isnâdıyla İbn Abbâs şöyle demiştir: “(İfâda tavafını yapıp) hayız olan kadının (veda tavafını yapmadan) dönmesine ruhsat verilmiştir.”²

Muallâ, Muallâ b. Esed el-Basrî’dir. Hicri 229 yılında vefat etmiştir.

Vuheyb, Vehb b. Hâlid’dir.

Abdullah, Abdullah b. Tâvus b. Keysân’dır. Hicri 132 yılında vefat etmiştir.

Abdullah’ın babası, İran asıllı Tâvus b. Keysân el-Yemânî el-Himyerî’dir. Hicri 110 küsur yıllarında vefat etmiştir.

İbn Abbâs’dan nakledildiğine göre ziyaret tavafını yaptıktan sonra hayız olan kadına, vedâ tavafını yapmadan Mekke’den çıkıp memleketine dönmesine ruhsat verilmiştir.

۳۳۰ - وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ فِي أَوَّلِ أَمْرِهِ إِنَّهَا لَا تَنْفِرُ . ثُمَّ سَمِعَتْهُ يَقُولُ تَنْفِرُ إِنْ رَسُولَ

اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ هُنَّ . طرفه ۱۷۶۱ - تحفة ۷۱۰۰

¹ Müslim (1211)

² Hadis ayrıca 1755 ve 1560’ta geçmektedir. Müslim (1327)

330- İbn Ömer de önceleri bu durumda olan kadının çıkış yapamayacağını söylerdi. Daha sonra ise: “Çıkabilir! Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde onlara ruhsat vermiştir” dediğini işittim.¹

Tâvus’un dediğine göre Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb önceleri ziyaret tavafını yaptıktan sonra hayız olan kadının, vedâ tavafını yapmadan Mekke’den çıkıp memleketine dönemeyeceğini söylerdi. Ancak daha sonra vedâ tavafını yapmadan çıkış yapıp memleketine dönebileceğini söylemiştir. İctihada dayalı önceki görüşünden dönmesi de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde kadınlara ruhsat verdiğini duymasından dolayıdır.

۲۸ - بَابُ إِذَا رَأَتْ الْمُسْتَحَاضَةَ الطُّهْرَ

28- ÖZÜR KANI GELEN KADININ TEMİZLENDİĞİNİ GÖRMESİ

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ تَغْتَسِلُ وَتُصَلِّي وَلَوْ سَاعَةً ، وَيَأْتِيهَا زَوْجُهَا إِذَا صَلَّتْ ، الصَّلَاةُ أَعْظَمُ .

İbn Abbâs şöyle demiştir: “Böylesi bir kadın kısa bir zaman da olsa temizlendiğini görmesi durumunda yıkanıp namazını kılar. Namaz kılıyorsa kocası onunla ilişkiye girebilir. Zira namaz ondan daha büyüktür.”

Başlık, özür kanı gelen kadının temizlendiğini, yani kanının kesildiğini görmesiyle ilgilidir.

İbn Abbâs’a göre özür kanı gören kadın, kısa bir süreliğine de olsa kanının kesildiğini gördüğü zaman yıkanıp namazını kılar. Namaz kılabilirdiği süre zarfında kocası da onunla cinsel ilişkiye girebilir.

Ebû Dâvud sahih olan başka bir kanalla İkrime’nin: “Ümmü Habîbe’den özür kanı gelirdi. Kocası da onunla ilişkiye girerdi” dediğini rivayet etmiştir. Âlimlerin çoğu da bu görüştedir. Çünkü özür kanının gelmesi kişiyi oruç ve namaz gibi ibadetlerden alıkoyan bir rahatsızlık durumu değildir. Bu tür ibadetlerin yapılmasına engel olmuyorsa cinsel ilişkiye de engel olmamalıdır. Namaz, cinsel ilişkiden daha büyük ve değerli bir şeydir. Bu kadının namaz kılması caiz oluyorsa cinsel ilişkiye girmesi evlâ olacaktır.

¹ Hadis ayrıca 1761’de geçmektedir.

İbn Abbâs'ın bu sözü sorulan bir soruya cevap niteliğindedir. Sanki birisi ona: “Özür kanı gelen kadın kocasıyla nasıl cinsel ilişkiye girebilir?” diye sormuş, İbn Abbâs da cevap olarak bunu söylemiştir.

İbn Abbâs'ın bu sözünü İbn Ebî Şeybe ve Dârimî mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Abdurrezzâk da bir benzerini yine İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.

۳۳۱ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ عَنْ زُهَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِيَ الصَّلَاةَ ، وَإِذَا أَذْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكَ الدَّمَ وَصَلِّيْ » . أطرافه ۲۲۸ ، ۳۰۶ ، ۳۲۰ ، ۳۲۵ - تحفة ۱۶۸۹۸

331- “Ahmed b. Yûnus — Zühêyr — Hişâm — Urve” isnâdıyla Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Hayız dönemin geldiği zaman namazı bırak. Bu dönem bittiği zaman da üzerindeki kanı yıka ve namazı kıl.”¹

Ahmed, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus et-Temîmî el-Yarbûî el-Kûfî'dir. Dedesine nisbetiyle şöhret bulmuştur.

Zühêyr, Zühêyr b. Muâviye el-Cu'fî el-Kûfî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), özür kanı gelen kadının normal hayız günleri geldiği zaman namazı bırakmasını, bu günler bittikten sonra da kan gelmesi durumunda bunun özür kanı olduğunu ve bu kanı yıkayıp öyle namazını kılmasını söylemiştir.

Bu hadis de Fâtıma binti Ebî Hubeyş'in hadisinin bir bölümüdür. Bu yöndeki açıklamalar da özür kanı başlığı altında yapılmıştır.

۲۹ - بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى النِّفْسَاءِ وَسُنَّتِهَا

29- LOĞUSA KADININ CENAZE NAMAZI VE SÜNNETİ

Başlık, henüz yeni doğum yapmış ve ölmüş loğusa kadının cenaze namazı ve bu namazın sünnetiyle ilgilidir.

¹ Hadis ayrıca 228, 306, 320 ve 325'te geçmektedir. Müslim (333)

۳۳۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي سُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنَا شَبَابَةُ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ أَنَّ امْرَأَةً مَاتَتْ فِي بَطْنٍ ، فَصَلَّى عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَامَ وَسَطَهَا . طرفاه ۱۳۳۱ ، ۱۳۳۲ تحفة ۴۶۲۵

332- “Ahmed b. Ebî Sureyc — Şebâbe — Şu’be — Hasan el-Muallim — İbn Bureyde” isnâdıyla Semure b. Cundub şöyle demiştir: Kadının biri loğusayken öldü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun cenaze namazını kıldırdı ve namazda kadını ortalayarak karşısında durdu.”¹

Züheyr, Züheyr b. Ebî Sureyc es-Sabbâh er-Râzî’dir. Babasının adı Abdullah’tır. Ancak dedesine nisbetiyle şöhret bulmuştur.

Şebâbe, Şebâbe b. Sevvâr’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

İbn Bureyde, tâbiûndan Abdullah b. Bureyde el-Eslemî el-Mervezî’dir.

Semure, Semure b. Cundub b. Hilâl el-Fezârî’dir. Hicri 59 yılında vefat etmiştir.

Müslim’in de rivayetinde geçtiğine göre Ümmü Ka’b bir doğum sonrası loğusayken, yani nifâstayken öldü. Cenaze namazını Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıldırdı. Namazı kıldırırken de kadının orta hizasına gelecek şekilde karşısında durdu.

Hadisin ravileri Reyli, Medineli, Basralı ve Mervlidir. Buhârî hadisi ayrıca Cenâzeler konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

۳۰ - باب

30- BÂB

۳۳۳ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُدْرِكٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ - اسْمُهُ الْوَضَّاحُ - مِنْ كِتَابِهِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ قَالَ سَمِعْتُ خَالَتِي

¹ Hadis ayrıca 1331 ve 1332’de geçmektedir.

مَيْمُونَةَ - رَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا كَانَتْ تَكُونُ حَائِضًا لَا تُصَلِّي ، وَهِيَ مُفْتَرِشَةٌ بِحِذَاءِ مَنْجِدِ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى خُمُرَتِهِ ، إِذَا سَجَدَ أَصَابَنِي بَعْضُ ثَوْبِهِ . أطرافه ٣٧٩ ،

١٨٠٦٠ تحفة ٥١٨ ، ٥١٧ ، ٣٨١

333- “Hasan b. Müdrik — Yahya b. Hammâd — kendi kitabından Ebû Avâne — Süleymân eş-Şeybânî” isnâdıyla Abdullah b. Şeddâd şöyle demiştir: “Teyzem Meymûne’nin bana bildirdiğine göre bazen hayızken ve namaz kılamıyorken seccadesi üzerinde namaz kılan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) secde yerinin hizasında uzanmış olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gidince de giysisinin bir tarafı Meymûne’ye değdi.”¹

Hasan, Hasan b. Müdrik es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Yahya, Yahya b. Hammâd eş-Şeybânî’dir. Hicri 215 yılında vefat etmiştir.

Ebû Avâne, Vaddâh b. Abdillâh el-Yeşkurî’dir. Burada Ebû Avâne’nin hadisi kendi kitabından naklen aktardığı bilgisi de verilmiştir. Zira Ahmed onun hakkında: “Kendi kitabından naklen aktardıklarında daha sağlamdır. Ancak başkasından naklen aktardıklarında bazen yanıldığı oluyor” demiştir.

Süleymân, Süleymân b. Ebî Süleymân eş-Şeybânî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd’dır. Annesi de Meymûne’nin kız kardeşi Selmâ binti Ebî Umeys’tir.

Bazen müminlerin annesi Meymûne, hayızken ve namaz kılamıyorken odasında seccadesi üzerinde namaz kılan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) secde yerinin hizasında uzanırdı. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gidip gelirken bazen giysisi hayız olan Meymûne’ye değdi.

Seccade namaz kılan kişinin yüzünü ve ellerini yerin soğuğu ile sığından koruduğu için de burada “humre” lafzıyla ifade edilmiştir. Başörtüsü anlamındaki himâr da bu kelimedenden türetilmiştir.

Hadisten hayız olan kadının pis olmadığını anlıyoruz. Bunun yanında pahalı ve süslü kumaşlardan rengarenk seccadeler edinen kibirli kişilerin

¹ Hadis ayrıca 379, 381, 517 ve 518’de geçmektedir.

aksine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tevazu içinde normal bir yaygı üzerinde namaz kıldığını çıkarıyoruz.

Hadisin ravileri Basralı, Kufeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

¹ Müslim (513)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٧ - التيمم

7. TEYEMMÜM

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى ﴿فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا
فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ﴾

Yüce Allah şöyle buyurur: “Su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin; yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin.”¹

Konu teyemmüm ve hükümleriyle ilgilidir. Teyemmüm sözlükte “kast etmek, yönelmek” anlamındadır. Kişi birine yönelince veya birini kastedince “Teyemmemtu fulân” veya: “Yememtu fulân” der. Şerî olarak ise su temin etme veya var olan suyu kullanma imkanının bulunmadığı durumlarda büyük veya küçük hadesi gidermek için yüzü ve elleri toprakla mesh etmek anlamındadır.

Böylesi durumlarda teyemmümü bazıları ruhsat, bazıları da azimet olarak görmüştür. Şeyh Ebû Hâmid teyemmümü azimet olarak görenlerdendir. Teyemmüm ile ilgili âyet hicri 5. veya 6. yılda nazil olmuştur.

Bu konuda Yüce Allah: “Eğer hasta veya yolcu iseniz veya tuvaletten gelmişseniz, yahut kadınlarla münasebette bulunmuş olup da su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin; yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin”² buyurmuştur.

Beydâvî var olan suyu kullanma imkanının olmamasını da “Su bulamamışsanız” hükmünün kapsamında sayar. Zira kullanılma imkanı

¹ Mâide Sur. 6

² Mâide Sur. 6

bulunmayan bir şey yok hükmündedir.

Âyette taharet için su bulamama durumunda yüzün ve ellerin yeryüzünün temiz bir yeriyle mesh edilmesi söylenmiştir. Buna dayanarak Hanefiler: “Teyemmüm için kişi ellerini sert bir taşla vurarak meshi yapsa caiz olur” demişlerdir. Şâfiîler ise teyemmümde ellerin yere vurulduktan sonra yerden onlara mutlaka bir şeylerin bulaşması gerektiğini söylemişlerdir. Zira âyette “minhu (=ondan)” lafzı kullanılmıştır ve bu da vurulan şeyden ellere bir şeylerin bulaşmasını gerektirmektedir.

Buhârî'nin Asîlî ve Ebû Zer nüshalarında “minhu” lafzı zikredilmeden bu âyete yer verilmiştir. Kerîme ile Şebevî nüshalarında ise bu lafız zikredilmiştir. Burada “minhu” lafzıyla zikredilmesi de âyetin Nisâ Suresi'ndeki değil Mâide Suresi'ndeki âyet olduğunu göstermektedir.

١ - باب

1- BÂB

٣٣٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ - أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ - انْقَطَعَ عَقْدِي ، فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى التَّيَاسِ ، وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ ، وَلَيَسُوا عَلَى مَاءٍ ، فَاتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ فَقَالُوا أَلَا تَرَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسِ ، وَلَيَسُوا عَلَى مَاءٍ ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ . فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاضِعُ رَأْسِهِ عَلَى فَخِذِي قَدْ نَامَ فَقَالَ حَبَسَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ ، وَلَيَسُوا عَلَى مَاءٍ ، وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ ، وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ ، وَجَعَلَ يَطْعُنُنِي بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي ، فَلَا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحْرُكِ إِلَّا مَكَانُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى فَخِذِي ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا . فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْحَضِرِ مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ . قَالَتْ

فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ ، فَأَصْبَحْنَا الْعَقْدَ مَحْتَهُ . أطرافه ٣٣٦ ، ٣٦٧٢ ، ٣٧٧٣ ،
١٧٥١٩ تحفة ١٩٥٨٣ ، ٤٦٠٧ ، ٤٦٠٨ ، ٥١٦٤ ، ٥٢٥٠ ، ٥٨٨٢ ، ٦٨٤٤ ، ٦٨٤٥ - تحفة ١٩٥٨٣

334- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdurrahman b. el-Kâsım — Kâsım’ın babası” isnâdıyla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Âişe anlatıyor: Seferlerinden birinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bulunduk. Beydâ —veya Zâtu’l-Ceyş— denilen yere ulaştığımızda bir gerdanlığım kopup kayboldu. Onu arayıp bulmak için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada bekleyince diğer Müslümanlar da onunla birlikte beklemeye koyuldular. Bekledikleri yerde de su kaynağı yoktu.

Müslümanlar Ebû Bekr es-Sıddîk’in yanına gelip: “Âişe’nin yaptığını görüyor musun? Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve insanları beklemeye mecbur etti. Bekledikleri yer su başı olmadığı gibi yanlarında su da yok” demeye başladılar.

Ebû Bekr yanıma geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını dizime koymuş uyuyordu. Bana: “Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve insanları susuz bir yerde ve yanlarında su yokken beklemeye mecbur ettin!” diyerek azarladı ve ağzına geleni söyledi. Eliyle de böğrüne vuruyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dizimde olduğu için hareket edemiyordum.

Sabah vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyandığı zaman hiç suyumuz yoktu. Bunun üzerine Yüce Allah teyemmüm âyetini indirdi ve herkes teyemmüm etti. Useyd b. Hudayr: “Bu sizin ilk bereketiniz değildir, ey Ebû Bekr ailesi!” dedi. Gitmek için üzerine bindiğim deveyi kaldırdığımızda da gerdanlığı altında bulduk.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. el-Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk’tir.

¹ Hadis ayrıca 336, 3672, 3773, 4607, 4608, 5164, 5250, 5882, 6844 ve 6845’te geçmektedir.

Abdurrahman'ın babası, Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr es-Siddîk'tir.

Hız. Âişe, seferlerinden birinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte çıktı. İbn Sa'd ve İbn Hibbân'ın dediğine göre çıkılan bu sefer Mustalik oğulları gazvesiydi. Bu gazvenin tarihi Buhârî'nin İbn İshâk'tan bildirdiğine göre hicretin 6. yılı, İbn Sa'd'ın dediğine göre ise hicretin 5. yılıdır. Ebû Abdillâh el-Hâkim, *İklîl*'de hicri 5. yılı tercih etmiştir.

İfk hadisesi de bu yolculuk esnasında gerçekleşmiştir. Ancak Dâvûdî, teyemmüm âyetinin nazil oluşuyla ilgili olayın Mekke'nin fethi sırasında olduğunu söylemiş, sonradan ise bu konuda tereddüde düşmüştür.

Beydâ veya Zâtu'l-Ceyş'e ulaştıklarında Hız. Âişe'ye ait bir gerdanlık kopup boynundan düştü ve kayboldu. Beydâ, Mekke'ye Zu'l-Huleyfe'den daha yakın bir yerdir. Zâtu'l-Ceyş de Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Hangi mekan olduğu konusundaki tereddüt ise bunu Hız. Âişe'den rivayet eden raviye aittir.

Bazıları tereddüdün Âişe'den kaynaklandığını söylese de uzak bir ihtimaldir. Ancak Ebû Dâvud ve Nesâî ceyyid bir isnâdla bu olayı Ammâr b. Yâsir'den rivayet ederken, herhangi bir tereddüt olmadan Ammâr'ın: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zâtu'l-Ceyş'te konakladı. Yanında Âişe de vardı. Orada gerdanlığı koptu..." dediğini zikrederler.

Söz konusu yerde Hız. Âişe'nin bir gerdanlığı kopup düştü. Bu gerdanlık 12 dirhem değerindeydi. Bu gerdanlığı da Esmâ'dan ödünç olarak almıştı. Burada "gerdanlığım" demesi onun sahibi olması anlamında değil, kendisinde bulunmasından dolayıdır.

Hız. Âişe'nin gerdanlığı kopup düşünce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun aranıp bulunması için mola verdi. Mola verdiği yerde su kaynağı bulunmuyordu. Ebû Zer dışındaki nüshalarda yanlarında suyun da bulunmadığı zikredilir.

Böylesi bir durumda ve böylesi bir olaydan dolayı zorunlu mola verilince Müslümanlar Hız. Âişe'nin babası Ebû Bekr'in yanına gelip, kızından dolayı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve Müslümanların maruz kaldığı durumdan, susuz bir yerde ve yanlarında su da yokken zoraki vakit kaybetmelerinden yakındılar.

Bu sözler üzerine Ebû Bekr, Âişe'nin yanına geldi. O sırada Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) başını Âişe'nin dizinin üzerine koymuş uyuyordu. Kızı Âişe'yi Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve Müslümanları maruz bıraktığı bu zor durumdan dolayı azarladı, ağzına geleni söyledi ve arada böğrüne vurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dizinde uyuduğu için de Âişe hareket edemiyor, kıpırdayamıyordu.

Hız. Âişe'nin, bu olayı aktarırken babasını bir yabancı gibi ismiyle zikretmesi babasının ona karşı bu sert tutumundan dolayıydı. Zira normalde bir baba böylesi durumlarda kızına daha şefkatli ve anlayışlı davranırdı.

Bu şekilde sabahı ettiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyandığında kimselerde abdest için su yoktu. Böylesi bir durumda da Yüce Allah Mâide Suresi'ndeki teyemmüm ile ilgili âyeti indirdi.

Humeydî bunu rivayet ederken: “Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı mesh edip, topuklara kadar ayaklarınızı da (yıkayın). Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Eğer hasta veya yolcu iseniz veya tuvaletten gelmişseniz, yahut kadınlarla münasebette bulunmuş olup da su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin; yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz”¹ âyetinin nazil olduğunu söylemiştir. Humeydî, âyet abdestle başlamasına rağmen “abdest âyeti nazil oldu” dememiştir. Çünkü o zaman maruz kaldıkları durum teyemmümün hükmünü gerektiren bir durumdu ve abdestin hükmü daha önceden biliniyordu. Zira hadiste “yanlarında su yoktu” denilmesi bunun abdest için olduğuna işaret etmektedir.

Bu âyetin nazil olması üzerine Useyd b. Hudayr: “Bu sizin ilk bereketiniz değildir, ey Ebû Bekr ailesi!” demiştir. Useyd, ikinci Akabe biatında Ensar'ın temsilcilerinden biri olan Useyd b. Hudayr el-Evsî el-Ensârî el-Eşhelî'dir. Hicri 20 yılında Medine'de vefat etmiştir.

Useyd, bu âyetin nazil olmasının onların ilk bereketlerinden olmadığını, daha önce bu yönde bereketlerinin görüldüğünü dile getirmiştir. Amr b. el-Hâris'in rivayetinde Useyd'in: “Yüce Allah sizlerden dolayı insanlara

¹ Mâide Sur. 6

bereketler ihsan etmiştir” dediği zikredilir. İshâk el-Bustî'nin *Tefsîr*'de İbn Ebî Muleyke kanalıyla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'ye: “*Gerdanlığının bereketi ne büyükmüş*” buyurmuştur.

Hz. Âişe'nin, Useyd b. Hudayr ile birlikte yolculuğunda üzerine bindiği deve kaldırılınca da gerdanlık onun altından çıktı.

Buhârî, Hz. Âişe'nin faziletleri konusunu işlerken başka bir kanalla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından birkaç kişiyi gerdanlığı aramak üzere göndermiştir. Bir sonraki başlıkta da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir adamı gönderdiği ve gerdanlığı bulduğu zikredilir. Ebû Dâvud'da gelen rivayette ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Useyd b. Hudayr ile birlikte birkaç kişiyi gönderdiği söylenir. Rivayetleri bir arada düşünersek, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başlarında Useyd'in bulunduğu bir grubu gerdanlığı aramak için göndermiştir. Başlarında Useyd bulunduğu için de rivayetlerde sadece onu adı geçmektedir.

Bazı rivayetlerde ise gönderilen kişilerin başta gerdanlığı bulamadıkları, bu kişiler döndükten sonra teyemmüm ile ilgili âyet nazil olduğu, mola verdikleri yerden ayrılırken de Useyd b. Hudayr'ın gerdanlığı devenin altında bulunduğu anlatılır. Nevevî'nin dediğine göre gerdanlığı bulan kişinin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) olması da muhtemeldir.

Hadisten kişinin, evli de büyük de olsa kızını terbiye edebileceğini anlıyoruz.

Hadisin ilk ravisi dışında diğerleri Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Nikâh*, *Tefsîr* ve *Muhâribler* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Nesâî de *Tahâret* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

۳۳۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ ح قَالَ وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ النَّضْرِ قَالَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ قَالَ أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ - هُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ الْفَقِيرُ - قَالَ أَخْبَرَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةً شَهْرًا، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتُهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ،

¹ Müslim (367)

وَأَحَلَّتْ لِي الْمَغَانِمَ وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي ، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً ، وَيُبْعَثُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً » . طرفاه ٤٣٨ ، ٣١٢٢ - تحفة ٣١٣٩

335- “Muhammed b. Sinân — Huşeym” isnâdıyla; yine: “Saîd b. en-Nadr — Huşeym — Seyyâr — Yezîd el-Fakîr” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Daha öncekilere verilmeyen beş şey bana verildi: Bir aylık mesafeden (düşmanıma) korku salmakla desteklendim. Yer (toprak) benim için mescid ve temizleyici kılındı. Bunun içindir ki ümmetimden her kim namaz vaktini idrak ederse orada hemen namazını kılsın. Benden önce hiç kimseye helal kılınmayan ganimet bana helal kılındı. Şefaât etme hakkı bana tanındı. Daha önceki peygamberlerden her biri özel olarak kendi kavimlerine gönderildi, oysa ben tüm insanlara gönderildim.*”¹

Muhammed, Muhammed b. Sinân el-Avfî el-Bâhilî el-Basrî’dir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr el-Vâsitî’dir. Hicri 183 yılında vefat etmiştir.

Saîd, Saîd b. en-Nadr Ebû Osmân el-Bağdâdî’dir.

Seyyâr, Seyyâr b. Ebî Seyyâr Verdân el-Vâsitî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Suheyb el-Fakîr el-Kûffî’dir. Ebû Hanîfe’nin hocalarındandır.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’dir.

Daha önceki hiçbir peygambere verilmeyen beş şey Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) verilmiştir. Müslim ise bunu Ebû Hureyre’den: “*Altı şeyle diğer peygamberlerden üstün kıldım*” lafzıyla rivayet etmiştir. Belki de önce Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bazı hususiyetlerine vakıf olmuş, sonradan diğerlerini de görmüştür. Zira Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hususiyetleri çoktur ve bu konuda sayı vermek bu sayı dışında başka hususiyetinin olmadığını göstermez. *el-Mevâhibu’l-Ledünniyye bi’l-Minehi’l-Muhammediyye* eserimde olaylarıyla birlikte Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) pek çok hususiyetine değinip, gerekli açıklamalarda bulundum.

Ahmed’in *Müsned*’inde Amr b. Şuayb’ın babası kanalıyla dedesinden

¹ Hadis ayrıca 438 ve 3122’de geçmektedir.

bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünü Tebûk savaşının yapıldığı yıl söylemiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şeyin kendisine verildiğini bildirmiştir. İbn Abbâs'tan gelen rivayette bu sözün ardından Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bunları övünmek için söylemiyorum”* buyurduğu zikredilir. Hadisin zahirinden anladığımız kadarıyla da bu beş şeyden hiç biri önceki peygamberlerde mevcut değildi.

Bunlardan biri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), düşmanlarının kalplerine bir aylık mesafeden bile korku salmasıdır. Burada mesafenin bir aylık olarak belirlenmesi o zamanlarda bu mesafeden daha uzak yerlerde düşmanın bulunmamasından dolayıdır.

İkincisi, yeryüzünün tümünün ona mescid ve temizleyici kılınmasıdır. Buradaki mescid ifadesinden kasıt, secde edilecek yer olabileceği gibi namaz için inşa edilen yerler de olabilir. Yeryüzünün sadece belirli bir bölümü değil tamamı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) mescid kılınmıştır. Örfi anlamda mescid, namaz kılmak için inşa edilen yerler için kullanılır. Şayet yeryüzünün tamamında namaz kılmak caiz ise yeryüzünün tamamı mescid hükmünde olur, bundan dolayı da yeryüzünün tamamının mescid kılındığı ifade edilmiştir.

“Hadiste geçen «مسجد» ifadesini neden sözlük anlamıyla secde etme yeri olarak almayalım?” diye sorulacak olursa Bedruddîn ed-Demâmîni, *Mesâbîhu'l-Câmi'*de bu konuda şöyle der: “Şayet hadiste geçen ifadedden kasıt secde edilen yer olsaydı «mesced (=secde yeri)» lafzı kullanılırdı. Ancak hadisin zahirinden anladığımız kadarıyla burada kasıt sadece secde edilen yer değil, namazın tümünün eda edilebileceği yerdir. Lafız da «mescid (=namaz yeri)» şeklindedir. Zira daha önceki ümmetlerin secdelerini sadece belli yerlerde yaptıklarına dair herhangi bir rivayet yoktur.”

Daha önceki ümmetler namazlarını kilise ve benzeri yerlerde kılarlardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konudaki hususiyeti de burada kendini göstermektedir. Bezzâr, İbn Abbâs kanalıyla başlık altındaki hadisin benzerini rivayet etmiş, bu hadiste önceki peygamberlerden her birinin namazını sadece mihrabına gittiği zaman kıldığı zikredilmiştir. Bu rivayet de bu yönde yaptığımız açıklamayı desteklemektedir.

Hadiste yeryüzünün tamamının mescid kılınması yönünde gelen genel

ifade yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından, bazı yerlerde namaz kılınamayacağı yasağıyla kayda bağlanmıştır. Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Mezarlık ve hamamlar dışında yeryüzünün tamamı mesciddir"* buyurmuştur. Bu hadisi Ebû Dâvud da rivayet etmiş, Tirmizî ise: *"Muztarib bir rivayettir"* demiştir. Bundan dolayı da başkaları tarafından zayıf bulunmuştur.

Tirmizî ve İbn Mâce'de gelen bir rivayete göre İbn Ömer: *"Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yedi yerde namaz kılınmasını yasakladı. Bunlar da çöplükler, hayvan kesim yerleri, mezarlıklar, yol ortaları, hamamlar, deve ahırları ve Kâbe'nin damıdır"* demiştir. Tirmizî bu hadis için: *"İsnâdı kavi değildir"* demiştir. Ravilerinden Zeyd b. Cübeyr de ezberi konusunda tenkide uğramıştır.

Yeryüzünün temizleyici kılınmasına gelince, İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe buna dayanarak yeryüzünün bütün parçalarıyla teyemmümün caiz olduğunu söylemişlerdir.

Ancak Müslim'in Ebû Huzeyfe'den olan rivayetinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yeryüzünün tamamı bize mescid kılındı. Toprağı da su bulamadığımız zamanlarda bizim için temizleyici kılındı"* buyurduğu zikredilir. Bu da yeryüzü konusunda gelen genel ifadeyi taharet konusunda tahsis etmektedir. Şâfiî ve kendisinden gelen rivayetlerden birine göre Ahmed bu görüştedir.

Bazıları ise bu hadiste geçen *"تربة"* ifadesinin, teyemmümün sadece toprakla olabileceğine delil olarak kullanılmasına karşı çıkmış ve bir yerin turbe'sinin o yerin üzerinde bulunan toprak, taş ve benzeri şeyleri kapsadığını söylemiştir. Ancak başka rivayetlerde bu lafzın açık bir şekilde *"تراب" (=toprak)* lafzıyla geldiği belirtilerek bu karşı çıkışa itiraz edilmiştir. İbn Huzeyme ve başkaları da bu şekilde rivayet etmiştir. Ahmed ve Beyhakî'de sahih bir isnâdla gelen rivayette ise Ali'nin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen: *"Toprak «تراب» bana temizleyici kılındı"* dediği zikredilmiştir.

Devamında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ümmetinden, bir namazı idrak eden kişinin su bulmaması halinde teyemmüm edip hemen orada onu kılabileceğini söylemiştir. Beyhakî'nin Ebû Umâme'den yaptığı rivayette ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ümmetinden herhangi biri namaz vaktini idrak eder de su bulamazsa, yer onun için hem temizleyici hem de mescid"*

olacaktır” buyurduğu zikredilir. Ahmed’de gelen rivayette ise son kısmı: *“O yer kendisi için temizleyici ve mescid olacaktır”* şeklinde geçer.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bahşedilen özelliklerden bir diğeri de kendisinden önce hiçbir peygambere helal kılınmayan şeyin kendisine helal kılınmasıdır. Ganimet, kafirlerden savaş ve benzeri yollarla elde edilen şeylerdir. Daha önceki peygamberlere helal olmamasına gelince, önceki peygamberlerden bazılarına kafirlere karşı cihad izni verilmemişti. Doğal olarak elde edebilecekleri bir ganimet de yoktu. Bazılarına ise cihad izni verilmiş, ancak ganimetler kendilerine haram kılınmıştı. Kafirlerden elde edilen malları da bir ateş gelip yakardı.

Bir diğer özellik de kendisine şefaât etme hakkının tanınmasıdır. Bu şefaât büyük şefaât (şefaât-i uzmâ) olabileceği gibi, kalbinde zerre miktarı iman bulunanların cehennemden çıkarılmasına veya büyük ve küçük günah işleyenlere veya tevhi'd'den başka salih ameli olmayan kişilere veya cennette kişinin derecesini yükseltmeye veya bazı toplulukları cennete hesapsız geçirmeye yönelik olabilir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir diğer hususiyeti de önceki peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderilmişken, onun tüm insanlığa gönderilmiş olmasıdır. Önceki peygamberler sadece içinde yaşadıkları kendi kavimlerine elçi olarak gönderilmişlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise Arabı, acemi, beyazı, siyahı bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir.

Müslim bunu Ebû Hureyre'den: *“Ben bütün mahlukata gönderildim”* lafzıyla rivayet eder ki bu yöndeki rivayetlerin en kapsamlısı ve en net olanıdır. Bu rivayet, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) meleklerle de peygamber olarak gönderildiğini söyleyenlerin görüşünü de desteklemektedir. Furkân Suresi'nde yer alan *“Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren Allah'ın şanı yücedir”*¹ âyetinin zahirinden de bu anlaşılmaktadır.

Hadisin ravileri Basralı, Vâsıtlı, Bağdatlı ve Kufelidir. Buhârî hadisin bir bölümünü *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim² ve Nesâî de *Salât* ile *Tahâret* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

¹ Furkân Sur. 1

² Müslim (521)

۲ - بَابُ إِذَا لَمْ يَجِدْ مَاءً وَلَا تُرَابًا

2- KİŞİNİN SU VE TOPRAK BULAMAMASI

Başlık, kişinin abdest için su, teyemmüm için de toprak bulamamasıyla ilgilidir. Örneğin kişi bir gemideyse ve suya ulaşamıyorsa veya tuvalet gibi toprağı da duvarı necis olan bir yerde mahpus ise bu durumda namaz kılar mı kılmaz mı?

۳۳۶ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ قِلَادَةً فَهَلَكَتْ ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا ، فَوَجَدَهَا فَأَذْرَكَهُمْ الصَّلَاةَ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَصَلُّوا ، فَشَكَوْا ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ اللَّيْمِ . فَقَالَ أَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ لِعَائِشَةَ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا ، فَوَاللَّهِ مَا نَزَلَ بِكَ أَمْرٌ تَكْرِهِيَهُ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ ذَلِكَ لَكَ وَلِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ خَيْرًا . أطرافه ۳۳۴ ، ۳۶۷۲ ، ۳۷۷۳ ، ۴۵۳۸ ، ۴۶۰۷ ، ۴۶۰۸ ، ۵۱۶۴ ، ۵۲۵۰ ، ۵۸۸۲ ، ۶۸۴۴ ، ۶۸۴۵ - تحفة ۱۶۹۹۰

336- “Zekeriyyâ b. Yahya — Abdullah b. Nümeir — Hişâm b. Urve” isnâdıyla Hişâm’ın babası anlatıyor: Âişe, Esmâ’dan ödünç bir gerdanlık aldı ve bu gerdanlık kayboldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bulması için bir adamı gönderdi. Adam da gerdanlığı buldu. Bu arada namaz vakti girdi ve yanlarında da su yoktu. Yine de namazı kıldılar. Bu durumdan Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yakındıklarında Yüce Allah teyemmüm âyetini indirdi. Bu âyet nazil olunca Useyd b. Hudayr, Âişe’ye: “Allah sana hayırlar versin! Vallahi ne zaman başına kötü bir şey gelse Yüce Allah onu hem senin, hem de diğer Müslümanların hayrına kılıyor” dedi.¹

Zekeriyyâ, Zekeriyyâ b. Yahya b. Sâlih el-Lu’lu’ el-Belhî’dir. Hicri 230 yılında

¹ Hadis ayrıca 334, 3672, 3773, 4538, 4607, 4608, 5164, 5250, 5882, 6844 ve 6845’te geçmektedir. Müslim (367)

vefat etmiştir. Ğassânî ve Kelâbâzî bu olduğunu düşünmektedir. Ya da Zekerıyyâ b. Yahya b. Ömer et-Tâî el-Kûfî Ebu's-Seken'dir. Hicri 251 yılında vefat etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. Nümeyr el-Kûfî'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Hiz. Âişe, Zâtu'n-Nitâkayn lakaplı Esmâ'dan ödünç olarak bir gerdanlık aldı. Bir yolculuk esnasında da bu gerdanlık kayboldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gerdanlığı aramak için Useyd b. Hudayr'ı gönderdi. Useyd de bu gerdanlığı buldu. Daha önceki rivayette gerdanlığı devenin altında buldukları zikredilmişti. "Bulduk" ifadesi genel bir ifade olduğu ve hem Âişe'yi hem de Useyd'i kapsayabileceği için önceki rivayet ile bu rivayet arasında herhangi bir çelişki yoktur. Adam gidip aradıktan sonra dönüşünde bulunmuş olabilir, ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamı gönderdikten sonra gerdanlığı bizzat kendisi bulmuş olabilir. Her halükârda "bulduk" ifadesi bütün bu anlamları vermektedir.

O sırada namaz vakti girdi ve abdest için yanlarında su bulunmuyordu. Buna rağmen namazı kıldılar. Müslim'de gelen rivayette namazı abdestsiz kıldıkları açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bazıları buna dayanarak abdest için su, teyemmüm için de toprak bulamayan kişinin abdestsiz bir şekilde namaz kılabilceğini söylemiştir. Başlık ile hadis arasındaki münasebet de buradadır.

Buhârî, teyemmümün meşru olmasından sonra toprağın bulunmaması durumunu hüküm olarak meşru olmadan önceki durumu gibi saymış gibidir. Ona göre bu topluluğun taharet için sudan yoksun oluşlarının hükmü, taharet için su ve topraktan yoksun olmanın hükmü gibidir. Bu da taharet için su ve topraktan yoksun olunduğu zaman namazın kılınması gerektiğine delildir. Zira o topluluk abdest için su bulamasalar da namazın kılınması gerektiğini düşünüyordu. Böylesi bir durumda namaz kılmak yasak olsaydı hüküm koyucu olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdestsiz namaz kılışlarına karşı çıkar ve itiraz ederdi.

Şâfiî, Ahmed, muhaddislerin geneli ve Mâlik'in öğrencilerinin çoğu da bu görüştedir. Ancak bu şekilde kılınan namazın iade edilip edilmeyeceği konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Şâfiî yeni Risâle'sinde bu şekilde namaz kılan kişinin sonradan suyu veya

toprağı bulması durumunda namazı iade etmesi gerektiğini söylemiştir. Şâfiîlerin çoğu da bu konuda ona katılmış, bunun nadir bir özür durumu olduğunu ve böylesi bir durumda namazın iadesinin kişinin üzerinden düşmeyeceğini söylemişlerdir.

Eski Risâle'sinde ise Şâfiî'den bu konuda üç görüş gelmiştir. Birincisi böylesi bir durumda kişinin namazı kılması mendub, iade etmesi de ise farzdır. İkincisi, böylesi bir durumda namaz kılamaz, kaçırıldığı bu namazı kaza etmesi de farzdır. Üçüncüsü de böylesi bir durumda kişinin namazı kılması farzdır, ancak bu namazı sonradan iade etmesi gerekmez. Nevevî, *er-Ravda* eserinde bunları zikretmiş, *Şerhu'l-Mühezzeb* eserinde ise Şâfiî'den gelen üçüncü görüşü benimsemiştir. Ona göre kişi bunu yaparak o vaktin farzietini yerine getirmiştir. Kılınan bu namazın iade edilmesini söylemek bu konuda başka bir delilin bulunmasını gerektirir. Oysa bu konuda sabit bir şey gelmiş değildir. Ahmed'den gelen meşhur görüş de bu yöndedir.

Müzenî, Sahnûn ve İbnu'l-Münzir de başlıktaki hadise dayanarak bunu söylemişlerdir. Zira kıldıkları namazın iadesi gerekseydi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda onları uyarıp gerekli açıklamayı yapardı. Açıklamanın da ihtiyaç dışı bir zamana bırakılması caiz değildir.

Buna cevap verilirken de namazın hemen iadesinin gerekli olmadığı, açıklamanın da ihtiyaç dışı bir zamana bırakılmasının caiz olacağı söylenmiştir.

Mâlik ve Ebû Hanife ise: "Böylesi bir durumda namazı kılmak haramdır. Zira kişi hades halindedir. Bu namazın kaza edilmesi de farzdır" demişlerdir. Fakat Mâlikilerden Şeyh Halîl'in, böylesi bir durumda namazın kendi vakti içinde kılınmasının kişinin üzerinden düştüğünü, vakti çıktıktan sonra ise kazasının düştüğünü söyleyen görüşü Mâlikiler arasında şöhret bulmuştur.

Müslümanlar, içinde bulundukları durumdan yana Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakınınca Yüce Allah teyemmüm ile ilgili olarak: "Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı mesh edip, topuklara kadar ayaklarınızı da (yıkayın). Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Eğer hasta veya yolcu iseniz veya tuvaletten gelmişseniz, yahut kadınlarla münasebette bulunmuş olup da su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin; yüzlerinizi ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size

herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz”¹ âyetini indirdi.

Bu âyet nazil olunca Useyd b. Hudayr, Hz. Âişe’ye: “Allah sana hayırlar versin! Vallahi ne zaman başına kötü bir şey gelse Yüce Allah onu hem senin hem de diğer Müslümanların hayrına kılıyor” dedi.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir.

۳ - باب التَّيَمُّمِ فِي الْحَضَرِ إِذَا لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ وَخَافَ قَوْتَ الصَّلَاةِ

3- SU BULAMAYAN VE VAKTİN GEÇMESİNDEN ENDİŞE EDEN MUKİM KİŞİNİN TEYEMMÜM ALMASI

وَبِهِ قَالَ عَطَاءٌ . وَقَالَ الْحَسَنُ فِي الْمَرِيضِ عِنْدَهُ الْمَاءُ وَلَا يَجِدُ مَنْ يُنَاوِلُهُ يَتَيَمَّمُ . وَأَقْبَلَ
ابْنُ عُمَرَ مِنْ أَرْضِهِ بِالْجُرْفِ ، فَحَضَرَتِ الْعَصْرُ بِمَرِيدِ النَّعَمِ فَصَلَّى ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَدِينَةَ
وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةً فَلَمْ يُعِدْ .

Atâ bunun caiz olduğunu söylemiştir.

Hasan da yanında su olan, ancak suyu kendisine verecek birini bulamayan hasta kişi için de: “Teyemmüm eder” demiştir.

İbn Ömer de Curufta olan arazisinden dönerken Merbedu’n-Ne’am denilen yere ulaşınca ikinci vakti geldi. Orada (teyemmüm edip) namazı kıldı. Medine’ye geldiğinde güneş henüz yüksekte olmasına rağmen namazı iade etmedi.

Kişi mukim iken bazen su bulamayabilir. Ya da suyu vardır, ancak bu su kuyudadır ve onu çıkarmak için kabı yoktur veya bu suyla arasında bir düşman veya vahşi bir hayvan vardır. Bu durumda olan kişi namaz vaktinin geçmesinden endişe ediyorsa mukim olmasına rağmen teyemmüm alıp namazını kılar.

Atâ b. Ebî Rebâh da bu durumda olan kişinin teyemmüm alıp namazı

¹ Mâide Sur. 6

kılabileceğini söylemiştir. Onun bu görüşünü İbn Ebî Şeybe, *Musannef*'te mevsûl olarak zikretmiştir.

Şâfiî de aynı görüştedir, ancak yolculuğun aksine mukimken su bulamamanın nadir bir durum olduğunu düşünür ve bu şekilde kılınan namazın iade edilmesi gerektiğini söyler.

Hanefilerden *Şerhu's-Tahâvi*'de ise şöyle denilir: "Mukim iken teyemmüm sadece üç durumda caiz olur. Kişi cenaze namazını kaçırmaktan endişe ederse teyemmüm alır. Bayram namazının geçmesinden endişe ederse de teyemmüm alır. Cünüp olan kişi de soğukta yıkanmanın tehlikesi varsa teyemmüm alır."

Hasan el-Basrî de yanında suyu olan, ancak suyu kendisine verecek veya abdestinde yardım edecek biri bulunmayan ve kendisi tek başına bu suyu kullanacak durumda olmayan hasta kişinin teyemmüm alacağını söylemiştir. Hasan'ın bu görüşünü Kâdı İsmâil, *el-Ahkâm*'da sahih bir kanalla mevsûl olarak aktarmıştır.

Şâfiîler ise hasta olan kişiye suyu kullanmada yardım edecek birileri olsa da bu suyu kullanması mahzurlu ise teyemmüm alıp namazını kılacağını ve sonradan bu namazı kaza etmesi gerekmediğini söylemişlerdir.

Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, azatlısı Nâfi' ile birlikte Curuf'taki arazisinden geliyordu. Curuf, Şam tarafından Medine'ye üç mil uzaklıkta bir yerdir. İbn İshâk ise Medine'ye bir fersah uzaklıkta bir yer olduğunu, Müslümanlar bir savaşa çıkmak istedikleri zaman da askerlerin toplanma kampını burada kurduklarını söylemiştir.

İbn Ömer, Curuf'ta bulunan arazisinden dönerken develerin ve koyunların hapsedildiği ve Medine'ye iki mil uzaklıkta bir yer olan Merbedu'n-Ne'am'a ulaşınca ikinci namazı vakti geldi. Mâlik ve başkasının rivayetine göre İbn Ömer burada teyemmüm aldıktan sonra ikinci namazını kıldı. Medine'ye vardığında güneş henüz yüksekteydi ve ikinci namazını iade etmedi.

İbn Ömer'in bu rivayetini Mâlik, *Muvattâ*'da mevsûl olarak zikretmiştir. Bu rivayet bize İbn Ömer'in mukim olan kişi için de teyemmümü caiz gördüğünü göstermektedir. Zira kısa mesafeli yolculuk da mukim olma hükmündedir.

Yine bu rivayetten anladığımız kadarıyla İbn Ömer teyemmüm ederken vaktin çıkıp çıkmamasına itibar etmemiştir. Zira Medine'ye girdiğinde güneş

henüz yüksekteydi ve batmamıştı. Fakat Medine'ye vardığında Güneş'in batmış olabileceğini düşünmüş olabilir. Ya da söz konusu yerde İbn Ömer'in abdesti vardır, fakat bu abdesti tazelemek istemiş, su bulamayınca da teyemmüm almıştır.

İmam Malik, mukimken teyemmüm alarak namaz kılan kişinin bu namazı iade etmesi gerekmediğini söylemiştir. Şâfiî ise bunun nadir bir durum olduğunu söyleyip namazın iadesini gerekli görmüştür. Ebû Yûsuf ve Züfer ise: “Mukim olan kişi, namaz vakti çıkacak olsa dahi su bulmadıktan sonra namazı kılamaz” demişlerdir.

Bu rivayetle başlığın ilgisine gelince, İbn Ömer yolculukta da olsa bu kısa bir yolculuktur ve mukim olma hükmündedir. Dolayısıyla İbn Ömer yolcuyken değil mukimken teyemmüm etmiş sayılmaktadır. Buhârî bu rivayette İbn Ömer'in teyemmüm ettiğini zikretmemiştir, ancak Aynî: “Göründüğü kadarıyla asıl nüshayı temize çeken katip teyemmüm ifadesini yazmamış, sonradan gelen nüshalarda da bu şekilde yer almıştır” demiştir.

۳۳۷ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ سَمِعْتُ عُمَيْرًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَقْبَلْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أَبِي جُهِيمِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ الصَّمَّةِ الْأَنْصَارِيِّ فَقَالَ أَبُو الْجُهِيمِ أَقْبَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ نَحْوِ بئرِ جَمَلٍ ، فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى أَقْبَلَ عَلَى الْجَدَارِ ، فَمَسَحَ بِوَجْهِهِ وَيَدَيْهِ ، ثُمَّ رَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ .

337- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Câfer b. Rabîa — A'rec” isnâdıyla İbn Abbâs'ın azatlısı Umeyr anlatıyor: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Meymûne'nin azatlısı Abdullah b. Yesâr ile birlikte Ebû Cuheyim b. el-Hâris b. Sımma el-Ensârî'nin yanına gittik. Ebû Cuheyim şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bir-i Cemel tarafından geliyordu. Adamın biri onunla karşılaşınca selam verdi, ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) selamını almadı. Bir duvara yönelip yüzünü ve ellerini meshetti. Sonra adamın selamına karşılık verdi.”

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Mısırî'dir. Dedesiyle şöhret bulduğu için ona nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Câfer, Câfer b. Rabîa b. Şurahbîl el-Kindî el-Mısırî'dir.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz el-Medenî'dir. *Sahûh*'in İbn Asâkir rivayetinde "Humeyd el-A'rec" ismi zikredilir. Bu kişi de A'rec b. Kays el-Mekkî Ebû Süfyân'dır. Hicri 30 yılında veya sonrasında vefat etmiştir.

İbn Abbâs'ın azatlısı Umeyr b. Abdullah el-Hâşimî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Meymûne'nin azatlısı olan Abdullah b. Yesâr ile birlikte Ebû Cuheyym künyeli Abdullah b. el-Hâris b. Sımma el-Ensârî'nin yanına gittiler.

Ebû Cuheyym'in onlara anlattığına göre bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Medine'ye yakın bir yer olan Bir-i Cemel'in bulunduğu yönden geliyordu. Onunla karşılaşan bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdi. Şâfiî bunu rivayet ederken bu kişinin olayı nakleden Ebû Cuheyym olduğunu açık bir şekilde zikreder.

Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), adamın selamını almadı ve orada bulunan bir duvara yöneldi. Şâfiî'nin rivayetinde geçtiği üzere duvar topraksız olduğu için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce asasıyla duvarı kazımış, sonra ellerini üzerine vurup yüzü ile ellerini mesh etmiştir. Dârekutnî bunu rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü ve kollarını meshettiğini zikreder. Bu şekilde teyemmüm aldıktan sonra kendisine selam veren kişinin selamını aldı.

Taberânî'nin *M. el-Evsat*'ta olan rivayetinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) teyemmüm ettikten sonra adama: "*Selamına karşılık vermememin sebebi abdestsiz oluşumdu*" buyurduğu zikredilir. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdestsizken Allah'ın adını zikretmeyi hoş görmemiş ve adamın selamını hemen almamıştır. İbnü'l-Cevzî bunu gerekçelendirirken Selâm'ın Allah'ın isimlerinden biri olduğunu söylemiştir. Ancak bu, abdest âyetiyle veya Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) her halinde Allah'ı zikrettiğini bildiren Âişe'nin rivayetiyle neshedilmiştir.

Nevevî şöyle der: "Farz olsun, nafil olsun namaz için suyun bulunduğu yerde teyemmüm caiz olmadığı için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde teyemmüm almasından yanında suyun bulunmadığını anlıyoruz."

İbn Hacer de *Feth*'de şöyle der: "Buhârî'nin bu konudaki görüşü de bu anlamı gerektirmektedir. Ancak bu hadisi mukim olan kişiye teyemmümün

caiz oluşuna delil olarak getirmesi itirazlara sebep olmuştur. Zira burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) teyemmüm alması namaz için değil Allah'ı zikretmek içindir.”

Ancak bu itiraza da cevap verilirken şöyle denilmiştir: “Abdestsiz bir şekilde selamı almak caiz iken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mukimken selamı almak için teyemmüm almıştır. O zaman namazın vaktinin geçmesinden endişe edildiği zaman teyemmüm almak evla olacaktır.”

Bu hadis taşla teyemmüm almanın caiz oluşuna da delil olarak getirilmiştir. Zira Medine'nin duvarları siyah volkanik taşlardan yapılmıştır. Ancak buna da itiraz babında: “Duvarların üzerinde genelde toz halinde de olsa toprak bulunur. Şâfiî'de gelen rivayette de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önce asasıyla duvarı kazıdığı, sonra da teyemmüm aldığı zikredilir” denilmiştir.

Hadisin ravileri Medineli ve Mısırlıdır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

٤ - بَابُ الْمُتَيَّمِّ هَلْ يَنْفُخُ فِيهِمَا

4- TEYEMMÜMDE ELLERE ÜFÜRÜLÜR MÜ?

Başlık, kişinin teyemmümde ellerini toprağa vurduktan sonra tozu gitsin diye onlara üfleyip üfleyemeyeceği ile ilgilidir.

٣٣٨ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ عَنْ ذَرٍّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَنَبْرِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ إِنِّي أَجَنَّبْتُ فَلَمْ أَصِبِ الْمَاءَ . فَقَالَ عُمَارُ بْنُ يَاسِرٍ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَمَا تَذْكُرُ أَنَا كُنَّا فِي سَفَرٍ أَنَا وَأَنْتَ فَأَمَّا أَنْتَ فَلَمْ تُصَلِّ ، وَأَمَّا أَنَا فَتَمَعَكْتُ فَصَلَّيْتُ ، فَذَكَرْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ هَكَذَا » . فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ بِكَفِّهِ الْأَرْضَ ، وَنَفَخَ فِيهِمَا ثُمَّ مَسَحَ بِمَا وَجْهَهُ وَكَفِّهِ . أَطْرَافُهُ ٣٣٩ ، ٣٤٠ ، ٣٤١ ، ٣٤٢ ، ٣٤٣ ، ٣٤٥ ، ٣٤٦ ، ٣٤٧ - تحفة ١٠٣٦٢

¹ Müslim (369)

338- “Âdem — Şu’be — Hakem — Zer — Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ” isnâdıyla Saîd’in babası şöyle demiştir: Adamın biri Ömer b. el-Hattâb’a geldi ve: “Cünüp oldum ve su bulamadım, ne yapayım?” diye sordu. Bunun üzerine Ammâr b. Yâsir, Ömer’e şöyle dedi: “Hatırlar mısınız, bir yolculukta seninle birlikteydik. Sen namaz kılmamış, ben ise toprakta yuvarlandıktan sonra namazı kılmıştım. Bunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiğimde de bana: «*Şu şekilde yapman yeterli olurdu*» buyurup ellerini yere vurmuş, kaldırıp onlara üfledikten sonra yüzünü ve ellerini mesh etmişti.”¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Hakem, Hakem b. Uteybe’dir.

Zer, Zer b. Abdullah el-Hemdânî’dir.

Saîd’in babası, ashâbdan Abdurrahman el-Huzâî el-Kûfî’dir.

Taberânî’nin de bildirdiğine göre bedevilerden bir adam Ömer b. el-Hattâb’a geldi. Cünüp olduğunu ve su bulamadığını, böylesi bir durumda ne yapması gerektiğini sordu. O sırada Ömer’in yanında Ammâr b. Yâsir bulunuyordu.

Ammâr, babası Yâsir’le birlikte ilk Müslümanlardandır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bütün savaşlara katılmıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun hakkında: “*Ammâr imanla doldurulmuştur*” buyurmuştur. Bu hadisi Tirmizî rivayet etmiştir.

Bir defasında Ammâr, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girmek için izin isteyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Temiz ve tertemiz olan kişi hoş gelmiş*” buyurdu.

Yine onun hakkında: “*Ammâr’a düşman olana Yüce Allah düşman olur. Ammâr’a öfke duyana Yüce Allah da öfke duyar*” buyurmuştur. Buhârî’de Ammâr’ın 4 hadisi vardır, bu da bunlardan biridir.

Bedevi adam Ömer’e bu konuyu sorunca Ammâr daha önce başlarından geçen bir olayı anlatarak Ömer’e hatırlattı. Müslim’in rivayet ettiğine göre

¹ Hadis ayrıca 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346 ve 347’de geçmektedir.

Ammâr ile Ömer b. el-Hattâb çıktıkları bir gazvede cünüp olmuşlardı. Ömer namaz vakti çıkmadan önce suya ulaşacaklarını düşündüğü ya da teyemmümün cünüplük için değil, sadece küçük hades için olduğunu sandığı için namazı kılmadı.

Ammâr ise abdestin yerine geçen teyemmümün abdest şeklinde alındığına bakarak kıyas yapmış ve cünüplük için yıkanmanın yerine geçecek teyemmümün de yıkanma gibi olması gerektiğini düşünmüştür. Bundan dolayı toprak tüm vücuduna değecek şekilde toprağın üzerinde yuvarlanıp ardından da namazını kılmıştır.

Daha sonra bu yaptığını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca ona Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Şu şekilde yapman yeterli olurdu”* buyurup nasıl yapması gerektiğini gösterdi. Gösterirken de ellerini yere vurdu. Vurup kaldırdıktan sonra üzerine bulaşan toz ve toprağı gidermek için onlara hafif bir şekilde üfledi. Buradan ellerine bulaşan toprağın çok olduğunu anlıyoruz. Ardından yüzünü ve bileklerine kadar ellerini meshetti.

İmam Ahmed'in mezhebi de böyledir; dirseklere kadar elleri mesh etmek ve elleri ikinci defa yere vurmak gerekmez. Ancak yüze sürülen toprağın kullanılmış olacağı için bir daha ellere sürülmesi bazılarınca sorun teşkil etmiştir. Buna cevap verilirken de avuçların bir kısmıyla yüzün, kalan kısmıyla de ellerin mesh edilebileceği söylenmiştir.

Mâliklerden gelen meşhur görüşe göre yere iki defa vurulur ve kollar dirseklere kadar mesh edilir. Teyemmümde ellerin bileklere kadar mesh edilip bu şekilde namaz kılınması konusunda da Mâlikiler arasında farklı görüşler vardır. Onlardan gelen meşhur görüşe göre vakit içinde suyun bulunması halinde bu şekilde kılınan namaz iade edilir.

Ebû Hanîfe ve Şâfiî'nin mezhebine göre ise yüz için bir defa, eller için de bir defa olmak üzere yere iki defa vurulur. Abdeste kıyasla da eller dirseklere kadar mesh edilir. Nevevî de bu görüşü tercih etmiştir. Bunda da Ebû Dâvud'da gelen rivayete dayanmışlardır. Zira Ebû Dâvud'un naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yere iki defa vurarak teyemmüm almış, bir vuruşla yüzünü mesh etmiştir.

Hâkim ve Dârekutnî'nin İbn Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Teyemmüm biri yüz için, biri de dirseklere kadar kollar için olmak üzere toprağa iki defa vurmayla yapılır”* buyurmuştur.

Bu rivayetlere dayanarak ve abdeste de kıyas yaparak Ammâr'ın hadisinde “yüzünü ve ellerini mesh etmişti” sözünden ellerin dirseklere kadar mesh edildiğini anlıyoruz. Râfiî, başlığın hadisine dayanarak teyemmümde yere bir defa vurmaya yeterli görmüştür. Ancak iki defa vurulması gerektiğini söyleyen görüş uygulama açısından, bir defa vurulması gerektiğini söyleyen görüş ise delil açısından daha doğrudur.

“*Teyemmüm iki defa vurma ile yapılır*” şeklinde gelen ve Hâkim ile Dârekutnî tarafından rivayet edilen hadise gelince doğrusu İbn Ömer'in sözü olduğudur. Ebû Dâvud'da gelen hadis kavi değildir. Ammâr'ın bu kıssasında zikredilen ve yere bir defa vurma ile hem yüzün, hem de ellerin mesh edildiğini söyleyen görüş de eski bir görüştür.

Nevevî'nin *el-Mecmû*'da söylediğine göre sahabe, dirseklere kadar meshetmeyi tercih etmiş olsa da bileklere kadar meshin yeterli olduğunu söyleyen görüş delil bakımından daha güçlüdür.

Hattâbî de delil bakımından elleri bileklere kadar meshetmenin yeterli olduğunu söyleyen görüşün daha güçlü olduğunu söylemiş, dirseklere kadar meshetmenin gerektiğini söyleyen görüşün de usul ve kıyas bakımından daha doğru olduğunu ifade etmiştir. Toprak ince bir topraksa yere vurmadan elleri sadece üzerine koymak yeterli olur.

Ammâr'ın hadisinden cünüplükte yüzü ve bedeni meshetmenin tüm bedenine yerine geçtiğini anlıyoruz. Ammâr toprağın üzerinde yuvarlanarak teyemmümde yapması gerekenin daha fazlasını yapmış olduğu için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıldığı namazı iade etmesini söylememiştir.

Hadisin ravileri Horasanlı ve Kufelidir. İsnâdında üç tane sahabe vardır. Buhârî bunu ayrıca *Tahâret* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

٥ - بَابُ التَّيَمُّمِ لِلْوَجْهِ وَالْكَفَّيْنِ

5- TEYEMMÜMDE YÜZ VE ELLERİN MESHEDİLMESİ

İbn Hacer, başlığa: “Teyemmümde farz olan yüz ile ellerin mesh

¹ Müslim (368)

edilmesidir” şeklinde anlam vermiştir. Aynî ise başlığın “Teyemmüm yüz ve eller için bir defa yere vurmaktır” şeklinde anlaşılması gerektiğini söylemiştir.

Buhârî teyemmümde yere bir defa vurma konusunda ayrı bir başlık da açmıştır. Aynî’nin bu sözü söz konusu başlıkla birlikte düşünülmelidir.

۳۳۹ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ عَنْ ذَرٍّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَمَّارٌ بِهِذَا ، وَضَرَبَ شُعْبَةُ بِيَدَيْهِ الْأَرْضَ ، ثُمَّ أَذْنَاهُمَا مِنْ فِيهِ ، ثُمَّ مَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ . وَقَالَ النَّضْرُ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ ذَرًّا يَقُولُ عَنْ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَمَّارٌ قَالَ الْحَكَمُ وَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَمَّارٌ . أطرافه ۳۳۸ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷ - تحفة ۱۰۳۶۲

339- “Haccâc — Şu’be — Hakem — Zer — Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ” isnâdıyla Saîd’in babası Ammâr’dan bir önceki sözü rivayet etmiştir.

Haccâc der ki: “Sonrasında Şu’be ellerini yere vurdu. Ardından ellerini ağzına yaklaştırdı. Sonra da yüzü ile ellerini meshetti.”

Nadr der ki: Şu’be’nin bildirdiğine göre Hakem şöyle demiştir: “Zer’in bunu İbn Abdirrahman b. Ebzâ’dan naklettiğini işittim. Bizzat ben de İbn Abdirrahman b. Ebzâ’dan işittim. O da babasından naklen Ammâr’ın böyle dediğini bildirdi.”¹

Haccâc, Haccâc b. Minhâl’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Hakem, Hakem b. Uteybe el-Kûfî’dir.

Zer, Zer b. Abdillâh el-Hemdânî’dir.

Saîd’in babası, ashâbdan Abdurrahman el-Huzâî el-Kûfî’dir.

Saîd’in babası Abdurrahman, Âdem’in Şu’be kanalıyla naklettiği hadiste olduğu gibi Ammâr’ın sözünü nakleder. Ancak Haccâc burada farklı olarak bir önceki hadisin başında bulunan, adamın Ömer’e soru soran kısmını zikretmez.

¹ Hadis ayrıca 338, 340, 341, 342, 343, 345, 346 ve 347’de geçmektedir. Müslim (368)

Haccâc hadisi naklettikten sonra da ravi Şu'be'nin ellerini yere vurduğunu, sonra onları ağızına doğru yaklaştırıp hafif bir şekilde üflediğini, ardından da yüzünü ve ellerini bileklere veya dirseklere kadar meshettiğini zikreder.

Nadr b. Şumeyl der ki: Şu'be'nin bildirdiğine göre Hakem şöyle demiştir: “Zer'in bunu İbn Abdirrahman b. Ebzâ'dan naklettiğini işittim. Bizzat ben de İbn Abdirrahman b. Ebzâ'dan işittim. O da babasından naklen Ammâr'ın böyle dediğini bildirdi.”

Burada Hakem'in bu hadisi Zer'den işittiği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Önceki hadiste ise “Hakem, Zer'den bildiriyor” denilmişti. Hakem bu hadisi Zer kanalıyla Saîd b. Abdirrahman'dan işittiğini bildirmişken, hadisi bizzat Saîd b. Abdirrahman'ın kendisinden de işittiğini söylemiştir. Bu da Hakem'in, hadisi hocasının hocasından işittiğini göstermektedir.

İbn Hacer, *Feth'*de şöyle der: “Göründüğü kadarıyla Hakem bunu önce Zer kanalıyla Saîd b. Abdirrahman'dan işitmiş, sonra Saîd'le karşılaşınca da bizzat ondan dinlemiştir. Ancak Zer kanalıyla işittiği hadis daha dakiktir. Bundan dolayı çoğu rivayetinde ravi Zer'i zikretmiştir.”

Başka nüshalarda bu isnâdla Ammâr'ın: “Temiz toprak, müslümanın temizlik aracıdır ve suyun yokluğunda onun yerine geçer” dediği zikredilir.

Şâfiî der ki: “صعيد” ifadesi, sadece tozu da olan toprak için kullanılır. Tozu kalkıyorsa kum da aynı hükümdedir. Kişinin mesh edeceği uzuvlara yapışmıyorsa onunla teyemmüm edilir. Ancak tozu olmayan veya tozu olup da uzva yapışan toprakla teyemmüm olmaz.

۳۴۰ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبَرَى عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ شَهِدَ عُمَرَ وَقَالَ لَهُ عَمَّا رُكْنَا فِي سَرِيَّةٍ فَلَجَبْنَا ، وَقَالَ تَقَلَّ فِيهِمَا .

أطرافه ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷ - تحفة ۱۰۳۶۲

340- “Süleymân b. Harb — Şu'be — Hakem — Zer — İbn Abdirrahman b. Ebzâ” isnâdıyla Saîd'in babası: “Ammâr, Ömer'e: «Seninle bir müfrezedeyken ikimiz de cünüp olmuştuk...» dediğinde ben de Ömer'in

yanındaydım” demiştir. Ancak bu hadiste “onlara üfledikten sonra” yerine “onlara tûfledikten sonra” denilmiştir.¹

Süleymân, Mekke kadısı Süleymân b. Harb el-Ezdî el-Vâşihî el-Basrî’dir.

Saîd’in babası Abdurrahman, daha önceki hadiste zikredilen olayda Ammâr’ın, Ömer’e: “Seninle bir müfrezedeyken ikimiz de cünüp olmuştuk” deyip olayı anlattığında Ömer’in yanında bulunduğunu bildirmiştir. Ancak o hadisten farklı olarak burada ellere üfleme yerine hafif bir şekilde tükürme anlamında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ellerine tûflediği zikredilmiştir.

۳۴۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنْ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ قَالَ عَمَارٌ لِعُمَرَ تَمَعْتُ فَاتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « يَكْفِيكَ الْوَجْهُ وَالْكَفَّانِ » . أطرافه ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷ - تحفة

۱۰۳۶۲

341- “Muhammed b. Kesîr — Şu’be — Hakem — Zer — İbn Abdirrahman b. Ebzâ” isnâdıyla Saîd’in babası şöyle demiştir: Ammâr, Ömer’e şöyle dedi: “Ben toprakta yuvarlandım. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğimde bana: «Yüzünü ve avuçlarını meshetmen yeterli olurdu» buyurdu.”²

Ammâr’ın Ömer’e dediğine göre cünüplükten dolayı teyemmüm niyetine toprağın üzerinde yuvarlanmış, daha sonra Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumu anlatmıştır. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) her bir farz namaz veya istediği kadar nafîle namaz için teyemmüm etmek istediği zaman yüzünü ve avuçlarını meshetmesinin yeterli olacağını söylemiştir.

Hadisten, teyemmümde yüzü ve avuçları meshetmenin yeterli olduğunu anlıyoruz. Bu da ellerin, avuç dışında kalan kısımlarını meshetmenin farz olmadığı anlamına gelmektedir. İmam Ahmed bu görüştedir. Eski Risâle’sinde Şâfiî’nin delil bakımından bu görüşü daha güçlü gördüğü nakledilir. Şâfiî, teyemmümde elleri meshetme konusunu abdestte kolları

¹ Hadis ayrıca 338, 339, 341, 342, 343, 345, 346 ve 347’de geçmektedir. Müslim (368)

² Hadis ayrıca 338, 339, 340, 342, 343, 345, 346 ve 347’de geçmektedir. Müslim (368)

yıkamaya kıyas etmeyi nassa karşı yapılmış geçersiz bir kıyas olarak görür.

Buna da şu cevap verilmiştir: Ammâr'ın bu hadisi muztarib olduğu için delil teşkil etmez. Çünkü buradaki rivayette “avuçlar” denilmiştir. Başka bir rivayette “bilekler” denilmiştir. Ebû Dâvud'da gelen bir rivayette: “Orta yerine kadar kollar” denilir. Başka bir rivayette yine dirseklere ulaştırmadan “Dirsekle elin orta yerine kadar” denilir. Başka bir rivayette “Dirseklere kadar” denilir.

Nesâî'de gelen bir rivayetinde: “Kollar dışarıdan omuzlara, içerden ise koltuk altlarına kadar” denilir. Bu rivayetdeki ziyadenin sahih olduğunu varsayarsak, şayet emir olarak gelmişse kabul etmek gerekmektedir. Ayrıca bu rivayet daha önceki uygulamaların neshedildiğine de delâlet etmektedir. Ancak emir olarak değil, uygulama olarak gelmiştir ve teyemmümde en güzel olanı gösterme babındandır.

İbn Hacer şöyle der: “Teyemmümün keyfiyeti konusunda Ebû Cuheyim ve Ammâr'ın rivayetleri dışında sahih rivayet yoktur. Bunun dışındakiler ya zayıftır ya da merfû veya mevkûf oluşları konusunda ihtilaf vardır. Ancak bunların merfû değil, mevkûf olduğu daha ağır basmaktadır.

Ellerin dirseklere kadar veya dirsekle elin orta yerine kadar mesh edilmesi konusunda gelen rivayetler tenkide uğramıştır. “Kollar dışarıdan omuzlara, içerden ise koltuk altlarına kadar” diyen rivayete gelince Şâfiî ve başkası şöyle demiştir: “Şayet bu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle yapılmışsa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yönde daha sonraki her bir uygulaması bunu nesheder. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emri dışında olan bir uygulamaysa bu konuda delil sayılacak olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrettiğidir.”

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra Ammâr b. Yâsir'in teyemmümde yüz ve elleri meshetmenin yeterli olacağı yönünde fetva vermesi de her iki *Sahîh*'de yer alan bu yöndeki rivayeti güçlendirmektedir. Bir hadiste neyin kastedildiğini de en iyi o hadisin ravisi bilir. Özellikle ravi müctehid bir sahabi ise doğal olarak hadisten kastı herkesten daha iyi bilecektir.

İbn Hacer'in: “Teyemmümün keyfiyeti konusunda Ebû Cuheyim ve Ammâr'ın rivayetleri, dışında sahih rivayet yoktur” sözüne Dârekutnî'nin Câbir'den merfû olarak: “*Teyemmüm biri yüz için, biri de dirseklere kadar*

kollar için olmak üzere toprağa iki defa vurmaya yapılır” şeklinde rivayet ettiği hadisle itiraz edilmiştir. Bu hadisi ayrıca Beyhakî ve Hâkim de tahrir etmiş, Hâkim: “İsnâdı sahihtir” demiştir. Zehebî de: “İsnâdı sahihtir, sahih olmadığını söyleyenlerin sözüne de itibar edilmez” demiştir.

۳۴۲ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنْ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ شَهِدْتُ عُمَرَ فَقَالَ لَهُ عَمَّا ز . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . أَطْرَافُهُ ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷ - تحفة ۱۰۳۶۲

342- “Müslim — Şu’be — Hakem — Zer — İbn Abdurrahman b. Ebzâ” isnâdıyla Abdurrahman: “Ben de Ömer’in yanındayken Ammâr ona şöyle dedi...” demiş ve söz konusu hadisi zikretmiştir.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ferâhîdî el-Basrî’dir.

Abdurrahman, Ammâr’ın söz konusu olayı anlattığı sırada Ömer b. el-Hattâb’ın yanında olduğunu bildirmiş, ardından Ammâr’ın sözlerini aktarmıştır.

۳۴۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَرِّ عَنْ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَمَّا ز فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ الْأَرْضَ ، فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ . أَطْرَافُهُ ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷ - تحفة ۱۰۳۶۲

343- “Muhammed b. Beşşâr — Ğunder — Şu’be — Hakem — Zer — İbn Abdurrahman b. Ebzâ” isnâdıyla Abdurrahman şöyle demiştir: Ammâr: “Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) elini yere vurdu ve yüzü ile avuçlarını meshetti” dedi.²

Ğunder, Muhammed b. Câfer el-Basrî’dir.

Ammâr, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) teyemmümü gösterirken elini yere

¹ Hadis ayrıca 338, 339, 340, 341, 343, 345, 346 ve 347’de geçmektedir. Müslim (368)

² Hadis ayrıca 338, 339, 340, 341, 342, 345, 346 ve 347’de geçmektedir.

vurduğunu, sonra da yüzünü ve avuçlarını meshettiğini zikretmiştir.

Buhârî bu başlık altında bu hadisi altı raviyle tahrir etmiştir. Bu son hadiste Buhârî ile Şu'be arasında iki ravi vardır. Bir önceki beş ravili hadiste ise kendisiyle Şu'be arasında sadece bir ravi vardır. Her iki rivayette de hadisin devamı zikredilmiştir. Bu rivayetlerde Ömer'in Ammâr'a verdiği cevap da zikredilmemiştir, ancak bu Buhârî'den kaynaklanan bir şey değildir. Beyhakî de bu hadisi Âdem kanalıyla bu şekilde rivayet etmiştir.

Müslim hadisi Yahya b. Saîd kanalıyla Şu'be'den, Nesâî de Haccâc b. Muhammed kanalıyla Şu'be'den rivayet ederken Ömer'in soruyu soran adama cevap olarak: "Namaz kılma" dediğini zikrederler. Serrâc ise rivayet ederken ziyadeyle: "Suyu bulana kadar namaz kılma" lafzını kullanır.

Ömer'den gelen meşhur görüş de bu yöndedir, İbn Mes'ûd da bu konuda onunla aynı görüştedir. Bu konuda Ebû Mûsa ile İbn Mes'ûd arasında bir münazara yaşanmıştır ki "Tek Vuruşla Teyemmüm" başlığı altında inşaallah zikredilecektir.

٦ - باب الصَّعِيدُ لِلطَّيِّبِ وَضُوءُ الْمُسْلِمِ يَكْفِيهِ مِنَ الْمَاءِ

6- TEMİZ TOPRAK MÜSLÜMANIN TEMİZLİK ARACIDIR VE SUYUN YOKLUĞUNDA ONUN YERİNE GEÇER

وَقَالَ الْحَسَنُ يُجْزِئُهُ التَّيْمُمُ مَا لَمْ يُحْدِثْ . وَأَمَّ ابْنُ عَبَّاسٍ وَهُوَ مُتَيَّمٌ . وَقَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ لَا بَأْسَ بِالصَّلَاةِ عَلَى السَّبَخَةِ وَالتَّيْمُمِ بِهَا .

Hasan: "Abdesti bozan bir durum olmadığı sürece bir teyemmüm yeterli olur" demiştir.

İbn Abbâs da teyemmümlü iken imamlık yapmıştır.

Yahya b. Saîd de: "Tuzlu yer üzerinde namaz kılınmasında ve onunla teyemmüm edilmesinde sakınca yoktur" demiştir.

Temiz toprak, suyun gerçekte veya hükmen bulunmadığı zamanlarda Müslüman için temizlik aracıdır ve suyun yerini tutar. *Sünen* sahipleri bu hadisi: "Su bulamadıktan sonra on yıl boyunca olsa dahi..." ziyadesiyle rivayet etmişlerdir. Tirmizî, İbn Hibbân ve Dârekutnî bu hadisi sahih bulmuştur.

Hasan el-Basrî, kişinin hadeste bulunmadıktan sonra bir teyemmümle dilediği kadar namazı kılacağını söylemiştir. Abdurrezzâk, Hasan'dan benzerini mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Saîd b. Mansûr'un yanında ise: "Teyemmüm su hükmündedir. Teyemmüm ettiğinde hadeste bulunmadıktan sonra abdestli sayılırsın" lafzıyla gelmiştir.

Hammâd b. Seleme'nin *Musannef*'te Yûnus kanalıyla Ubeyd'den bildirdiğine göre Hasan: "Kişi hadeste bulunmadıktan sonra bir teyemmümle, abdestte olduğu gibi dilediği kadar namazı kılar" demiştir. Hanefiler de bu görüştedir, zira teyemmümü abdest hükmünde görürler.

Diğer üç mezheb imamı ise: "Kişi teyemmümle sadece tek bir vakit namazını kılabilir. Zira abdestin aksine teyemmüm zaruri bir taharet türüdür" demişlerdir.

Beyhakî de İbn Ömer'den her bir farz namaz için ayrı bir teyemmüm gerektiğini nakletmiş ve: "Bildığımız kadarıyla sahabeden buna muhalif görüş belirten yoktur" demiştir. Ancak İbnu'l-Münzir, İbn Abbâs'tan her farz namazı için ayrı bir teyemmümün gerekmediğini, bu konuda nafilenin farz gibi olduğunu nakletmiştir.

Doğrusu ise teyemmümle, farz namazın yanında cenaze namazının kılınabileceğidir. Zira cenaze namazı da kılıp kılmama konusunda nafile namaz gibidir. Âlimlerin çoğunluğuna göre ise bir teyemmümle istenildiği kadar nafile namaz kılınabilir. Ancak İmam Mâlik öncelikle farz namazın kılınması şartını koşmuştur.

İbn Abbâs da teyemmümlü iken suyla abdest alanlara imamlık yapıp namaz kıldırıştır. Bunu da Beyhakî ve İbn Ebî Şeybe sahih bir isnâdla mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Şâfiî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve cumhur bu görüştedir.

Ancak Evzaî aksini düşünür ve: "Teyemmümlü olanın tahareti, diğerlerinden daha zayıf olduğu için teyemmümlü olan suyla abdest alana namaz kıldırılmaz" demiştir. Şâfiîlere göre de namazı iade etmesi gereken bir kişi, örneğin mukimken teyemmüm eden kişi suyla abdest alanlara namaz kıldırılmaz.

Yahya b. Saîd el-Ensârî tuz oranı yüksek çorak olan arazi üzerinde namaz kılmanın ve bu yerin toprağıyla teyemmüm etmenin bir sakıncası olmadığını söylemiştir. İbn Huzeyme bu konuda Hz. Âişe'den gelen hadisi delil olarak

getirir. Zira Aişe'nin bildirğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vassellem) Medine'yi kast ederek müslümanlara: "Hicret edeceğiniz yerin çorak ve bol hurmatlık bir yer olduğuna görülm" buyurmuştur. Aynı zamanda Resûlullah (sallallahu aleyhi vassellem) Medine'yi "Taybe (temiz)" şeklinde isimlendirmiştir. Bu da çorak ve tuzlu toprağın da temiz toprak kapsamına sayılabacağına delâlet etmektedir. İshâk b. Râheveyh dışında da bu konuda muhalefet eden yoktur.

۳۴۴ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ

عَنْ عِمْرَانَ قَالَ كُنَّا فِي سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَإِنَّا أَسْرَيْنَا، حَتَّى كُنَّا فِي آخِرِ اللَّيْلِ، وَفَعْنَا وَفَعَةً وَلَا وَفَعَةً أَحَلَّ عِنْدَ الْمَسَافِرِ مِنْهَا، فَمَا أَبْقَيْنَا إِلَّا آخِرَ الشَّمْسِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ اسْتَيْقَظَ فُلَانٌ ثُمَّ فُلَانٌ ثُمَّ فُلَانٌ - يُسَمِّيهِمْ أَبُو رَجَاءٍ فَتَسَى عَوْفٌ - ثُمَّ عَمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ الرَّابِعُ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا نَامَ لَمْ يُرَقِّطْ حَتَّى يَكُونُ هُوَ يَسْتَيْقِظُ، لِأَنَّا لَا نَذَرِي مَا يَجِدُكَ لَهُ فِي تَوْبِهِ، فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ عُمَرُ، وَرَأَى مَا أَصَابَ النَّاسَ، وَكَانَ رَجُلًا جَلِيدًا، فَكَبَّرَ وَرَفَعَ صَوْتَهُ بِالْكُثْبِ، فَمَا زَالَ يَكْبُرُ وَتَوَفَّعَ صَوْتَهُ بِالْكُثْبِ حَتَّى اسْتَيْقَظَ لَصُونُهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ سَكَنُوا إِلَيْهِ الَّذِي أَصَابَهُمْ قَالَ « لَا ضَمِيرَ - أَوْ لَا يُضِيرُ - ازْجُلُوا ». فَارْتَحَلَ فَسَارَ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ تَوَلَّى، فَدَعَا بِالْوُضُوءِ، فَتَوَضَّأَ وَتَوَرَدَى بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَلَمَّا انْقَلَبَ مِنْ صَلَاتِهِ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مُعْتَمِلٍ لَمْ يَصِلْ مَعَ الْقَوْمِ قَالَ « مَا مَنَعَكَ يَا فُلَانُ أَنْ تُصَلِّيَ مَعَ الْقَوْمِ ». قَالَ أَصَابَنِي جَنَابَةٌ وَلَا مَاءَ. قَالَ « عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ، فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ ». ثُمَّ سَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَاسْتَسْكَنَى إِلَيْهِ النَّاسُ مِنَ الْعَطَشِ فَتَوَلَّى، فَدَعَا فُلَانًا - كَانَ يُسَمِّيهِ أَبُو رَجَاءٍ نَسِيَهُ عَوْفٌ - وَدَعَا عَلِيًّا فَقَالَ « اذْهَبَا فَابْتِزِّيَا الْمَاءَ ». فَانْطَلَقَا فَتَلَقَّيَا امْرَأَةً بَيْنَ مَوَازِينٍ - أَوْ سَطِيحَتَيْنِ - مِنْ مَاءٍ عَلَى بَعِيرٍ لَهَا، فَقَالَا لَهَا أَيْنَ الْمَاءُ قَالَتْ عَهْدِي بِالْمَاءِ أَمْسَ هَذِهِ السَّاعَةَ، وَنَمَرْنَا خُلُوفًا. قَالَا لَهَا انْطَلِقِي إِذَا. قَالَتْ إِيَّيْنِ قَالَا إِيَّيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَتْ الَّذِي يُقَالُ لَهُ الصَّابِيُّ قَالَا هُوَ الَّذِي تَعْنِينَ قَانِطَلِقِي. فَجَاءَا بِهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَحَدَّثَاهُ الْحَدِيثَ قَالَ فَاسْتَمْتَرْتُ لَهَا عَنْ بَعِيرِهَا وَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ بِأَنَاءٍ، فَفَرَّغَ فِيهِ مِنْ أَفْوَاهِ الزَّرَادَيْنِ - أَوْ السَّطِيحَتَيْنِ - وَأَوَّكَأَ

أَفَوَاهُهَا ، وَأَطْلَقَ الْعَرَالِي ، وَنُودِيَ فِي النَّاسِ اسْقُوا وَاسْتَقُوا . فَسَقَى مَنْ شَاءَ ، وَاسْتَقَى مَنْ شَاءَ ، وَكَانَ آخِرَ ذَلِكَ أَنْ أُعْطِيَ الَّذِي أَصَابَتْهُ الْجَنَابَةُ إِنَاءً مِنْ مَاءٍ قَالَ « اذْهَبْ ، فَأَفْرِغْهُ عَلَيْكَ » . وَهِيَ قَائِمَةٌ تَنْظُرُ إِلَى مَا يُفْعَلُ بِهَايَهَا ، وَابْتَدَأَ اللَّهُ لَقَدْ أَقْلَعَ عَنْهَا ، وَإِنَّهُ لَيُخِيلُ إِلَيْنَا أَنَّهَا أَشَدُّ مِلَاحَةً مِنْهَا حِينَ ابْتَدَأَ فِيهَا ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اجْمَعُوا لَهَا » . فَجَمَعُوا لَهَا مِنْ بَيْنِ عَجْوَةٍ وَدَقِيقَةٍ وَسَوِيقَةٍ ، حَتَّى جَمَعُوا لَهَا طَعَامًا ، فَجَعَلُوهَا فِي ثَوْبٍ ، وَحَمَلُوهَا عَلَى بَعِيرِهَا ، وَوَضَعُوا الثَّوْبَ بَيْنَ يَدَيْهَا قَالَ لَهَا « تَعْلَمِينَ مَا رَزَيْنَا مِنْ مَائِكَ شَيْئًا ، وَلَكِنَّ اللَّهَ هُوَ الَّذِي أَسْقَانَا » . فَأَتَتْ أَهْلَهَا ، وَقَدِ اخْتَبَتَ عَنْهُمْ قَالُوا مَا حَبَسَكَ يَا فُلَانَةُ قَالَتْ الْعَجَبُ ، لَقِيتُنِي رَجُلَانِ فَذَهَبَا بِي إِلَى هَذَا الَّذِي يُقَالُ لَهُ الصَّابِيُّ ، فَفَعَلَ كَذَا وَكَذَا ، فَوَاللَّهِ إِنَّهُ لَا سِحْرَ النَّاسِ مِنْ بَيْنِ هَذِهِ وَهَذِهِ . وَقَالَتْ بِإِصْبَعَيْهَا الْوُسْطَى وَالسَّبَابِيَّةَ ، فَرَفَعَتْهُمَا إِلَى السَّمَاءِ - تَعْنِي السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ - أَوْ إِنَّهُ لَرَسُولُ اللَّهِ حَقًّا ، فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ بَعْدَ ذَلِكَ يُغِيرُونَ عَلَى مَنْ حَوْلَهَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، وَلَا يُصَيِّوْنَ الصَّرْمَ الَّذِي هِيَ مِنْهُ ، فَقَالَتْ يَوْمًا لِقَوْمِهَا مَا أَرَى أَنْ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ يَدْعُونَكُمْ عَمْدًا ، فَهَلْ لَكُمْ فِي الْإِسْلَامِ فَأَطَاعُوهَا فَدَخَلُوا فِي الْإِسْلَامِ . طرفاه ٣٤٨ ، ٣٥٧١ - تحفة ١٠٨٧٥

344- "Müsedded — Yahya b. Saïd — Avf — Ebû Recâ" isnâdıyla İmrân anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte bir yolculuktaydık. Gece boyu yol aldık. Gecenin sonuna doğru bir yerde mola vermişken öyle tatlı bir uykuya daldık ki yolcu için daha tatlısı olamazdı. Ancak sabah bizi uyandıran güneşin sıcağı oldu. İlk uyanan filan kişi, sonra filan kişi, sonra da filan kişi oldu. —Ravi Ebû Recâ bunların isimlerini vermişken, ravi Avf isimlerini unutmuştur.— Dördüncü kişi olarak da Ömer b. el-Hattâb uyandı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise uyuduğu zaman kendi kendine uyanmadan onu uyandırmazdık. Zira uykusunda neler yaşayacağını bilemezdik. Ömer asabi ve sert birisiydi. Uyanıp da başlarına geleni görünce yüksek sesle tekbir getirmeye başladı. Yüksek sesle tekbir

getirmeye devam edince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun sesine uyandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyanınca insanlar içine düştükleri durumdan yana ona şikayette bulundular. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Zararı yok, yola çıkın!”* buyurdu.

Yola çıktık, ancak çok fazla gitmeden Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir yerde konakladı. Su isteyip abdest aldı. Ezan okununca da Müslümanlara namazı kıldırdı. Namazdan kalkınca bir adamın kenarda durduğunu ve cemaatle namaza katılmadığını gördü. Ona: *“Ey filan! Neden diğerleriyle birlikte namaza katılmadın?”* diye sorunca, adam: *“Ey Allah'ın Resûlü! Cünüp oldum, su da yok”* karşılığını verdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *“Toprakla teyemmüm et, senin için yeterli olur”* buyurdu.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar yola koyuldu. İnsanlar susuzluktan yana ona şikayette bulununca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir yerde konakladı. Ali ile filan kişiyi —ravi Ebû Recâ bunun ismini vermişken, ravi Avf ismini unutmuştur— çağırdı ve: *“Gidin bize su arayın!”* buyurdu. Aramaya gittiklerinde devesine binmiş, devenin her iki yanında birer tulum su bulunan bir kadınla karşılaştılar. Ona: *“Su kaynağı nerede?”* diye sorduklarında, kadın: *“Dün bu vakitlerde suyu doldurmuştum. Erkeklerimiz olmadığı için de doldurmaya ben çıktım”* karşılığını verdi. Ona: *“O zaman bizimle gel!”* dediklerinde, kadın: *“Nereye?”* diye sordu. Onlar: *“Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında”* dediler. Kadın: *“Şu atalarının dininden çıktığı (Sâbiî olduğu) söylenen kişinin yanına mı?”* diye sorunca, onlar: *“Evet, kastettiğin kişinin yanına gideceğiz”* dediler.

Kadını alıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına getirdiler ve olanları anlattılar. Sonrasında kadını devesinden indirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kap istedi ve tulumların ağzından o kaba su boşalttı. Ağzlarını geri kapatıp alt deliklerini açtı ve: *“Su için ve içirin!”* diye bir çağrı yapıldı. Sonra dileyen su içti, dileyen de hayvanlarını suladı. En son cünüp olduğunu söyleyen kişiye bir kap su verdi ve ona: *“Gidip bu suyu üzerine dök”* buyurdu.

Kadın da öyle durmuş suyuna ne yapıldığını seyrediyordu. Allah'a yemin olsun ki su alma işi bittiğinde, tulumlar bize eskisinden de daha dolu gibi geliyordu. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kadına bir şeyler toplayın*” buyurdu. Bunun üzerine kimisi hurma, kimisi un, kimisi kavut getirdi. Bu şekilde kadına bolca yiyecek toplandı. Toplanan yiyecekleri bir torbaya doldurdular. Kadını da deveye bindirip bu yiyecek torbasını önüne koydular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadına: “*Gördüğün gibi senin suyundan bir şey eksiltmiş değiliz, zira Yüce Allah bizlere su içirdi*” buyurdu.

Kadın yola düşüp ailesinin yanına geldi. Geç geldiği için de ailesi ona: “Ey filan! Neden geç geldin?” diye sordular. Kadın: “İlginç bir şey oldu. Karşılaştığım iki adam beni atalarının dininden çıktığı söylenen adamın yanına götürdüler. O da suyumu şöyle şöyle yaptı” diyerek olanları anlattı. Sonra işaret parmağı ile orta parmağını birleştirip gökle yere işaret ederek: “Vallahi ya şu ikisi arasında ondan daha büyücüsü yok ya da gerçekten Allah’ın Resûlü” dedi.

Daha sonraları Müslümanlar bu kadının bulunduğu kabilenin çevresindeki müşrik kabilelere akınlar düzenler, ancak onun kabilesine dokunmazlardı. Bir gün kadın kabilesine: “Gördüğüm kadarıyla Müslümanlar kasıtlı olarak sizlere dokunmuyorlar. Müslüman olmaya ne dersiniz?” deyince sözünü dinlediler ve İslam’a girdiler.

Ebû Abdillâh (Buhârî) der ki: “*Sabee*, bir dinden çıkıp başka bir dine girmektir.”

Ebu'l-Âliye der ki: “*Sâbiîn*, Ehl-i Kitab’dan Zebûr’u okuyan bir fırkadır.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Avf, Avf el-A'râbî'dir.

Ebû Recâ, İmrân b. Milhân el-Utâridî'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönemine yetişmiş, ancak onu görememiştir. Mekke'nin fethinden sonra

¹ Hadis ayrıca 348 ve 3571’de geçmektedir.

Müslüman olmuştur. Hicri 100 küsur yıllarında vefat etmiştir.

İmrân, Basra kadısı İmrân b. Husayn el-Huzâî'dir. Ebû Ömer onun hakkında: "Ashâbın faziletli fakihlerinden biriydi. Basra ahalisi onun Hafaza meleklerini gördüğünü, yarasını dağlayana kadar da bu meleklerin onunla konuştuğunu söylerler" demiştir. Hicri 52 yılında vefat etmiştir. Buhârî'de 12 hadisi vardır.

İmrân, diğer Müslümanlar gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir yolculuğa çıkmıştı. Müslim'de gelen rivayete göre bu olay Hayber savaşı dönüşünde yaşanmıştır. Ebû Dâvud'da geçen rivayete göre Hudeybiye dönüşü, Mâlik'in *Muvattâ*'sında Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak rivayet ettiğine göre Mekke'ye giderken, Abdurrezzâk'ın mürsel olarak rivayet ettiğine göre de Tebûk'e giderken gerçekleşmiştir.

Bu yolculukta gece boyu yol aldılar. Gecenin sonlarına doğru verdikleri molada yorgunluktan dolayı öyle tatlı bir uykuya daldılar ki ancak sabah vakti güneşin ısıcağıyla uyanabildiler. Ravi ilk uyanan kişinin ismini vermemiş olsa da bu kişi Ebû Bekr es-Siddîk idi. İkinci uyanan kişinin ravi İmrân olması muhtemeldir. Zira başlarından geçen olayı anlatabilmesi için görmesi, görmesi için de uyanmış olması gerekmektedir. Üçüncü olarak uyanan kişinin de İmrân ile birlikte bu olaya şahit olan ve Taberânî'de geçtiği gibi bunu nakleden kişi olması muhtemeldir.

Ebû Recâ bu olayı naklederken uyanan kişilerin isimlerini sırasıyla zikretmiştir, ancak râvi Avf bunu naklederken bu kişilerin isimlerini unutmuştur. Dördüncü olarak uyanan da Ömer b. el-Hattâb oldu. Ömer'in uyanmasından sonra da insanlar birbirlerini uyarmaya başladı.

Ancak uyuyan Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kimseler dokunmadı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uykudayken kendi kendine uyanana kadar kimse onu uyandırmazdı. Çünkü uykudayken vahiy alıyor olabilirdi ve bunun kesintiye uğramasını kimse istemezdi.

Ömer sert mizaçlı biriydi. Uyanıp da herkesin uyuyakaldığını ve sabah namazını kaçırdıklarını görünce yüksek sesle tekbir getirmeye başladı. Zira hem sabah namazının vakti geçmişti, hem de yanlarında abdest için su yoktu. Bu şekilde yüksek sesle tekbir getirmeye devam edince onun sesine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyandı.

Ömer'in tekbir getirmesi edebe uygun hareket etmesinden dolayıdır. Ayrıca biri Allah'ı zikretme, diğeri de uyuyanları uyandırma olmak üzere iki maslahatı bir araya getirmiştir. Namaza çağrının esas lafızlarından olduğu için sadece tekbir getirmekle yetinmiştir.

Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *"Benim gözlerim uyur, ancak kalbim uyumaz"* buyurmuşken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde uyuyakalması bazılarınca sorun teşkil etmiştir.

Cevap olarak da kalbin acı ve benzeri hissi şeyleri idrak edebileceği, göz uykuda olduğu için de gözle ilgili şeyleri hissedemeyeceği söylenmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyanınca Müslümanlar namazı kaçırmaya sebep olan durumdan yana ona yakındılar. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) bir zararının olmadığını ve yola çıkıp bölgeden ayrılmasını söyledi. Müslim'de geçtiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o bölgeden ayrılmasını söylemesi Şeytanın oraya gelmesinden dolayıdır. Zira Şeytan geldiği için uyuyakalmışlar ve namazı kaçırmışlardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanındakilerle birlikte yola düşüp bölgeden ayrıldı. Fazla bir zaman gitmeden de mola verdi. Su isteyip abdest aldı. Diğerleri de abdest aldıktan sonra namaz için ezan okundu ve yanındakilere namazı kıldırdı.

Namazı bitirdikten sonra bir adamın uzakta durup cemaatle namaza katılmadığını gördü. Burada ismi verilmemiş olsa da bu kişi Rifâa'nın kardeşi Hallâd b. Râfi' b. Mâlik el-Ensâfi'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) neden cemaatle namaza katılmadığını sorunca, adam cünüp olduğunu ve yıkanmak için suyu bulunmadığını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) temiz toprakla teyemmüm etmesini, bunun farz veya farz namazın yanında nafile namazlar için de yeterli olacağını söyledi.

Namaz sonrası Müslümanlar tekrar yola koyuldular. Su azlığından ve susuzluktan yana Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakındıklarında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine mola verdi. Mola verdikten sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ali b. Ebî Tâlib ile bir adamı yanına çağırırdı. Ebû Recâ bunu rivayet ederken diğer adamın adını zikretmiş, ancak bunu ondan nakleden Avf adını unutmuştur. Müslim'de gelen rivayete göre de diğer kişi İmrân b. Husayn'dır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikisini yanına çağırdıktan sonra gidip su aramalarını söyledi.

Hız. Ali ile İmrân su aramaya çıktıklarında bir kadınla karşılaştılar. Kadın devesine binmişti ve ona iki tulum da su yüklemişti. Suyu doldurduğu kaynağın yerini sorduklarında, kadın bir önceki gün karşılaştıkları saatlerde doldurduğunu, kabilenin erkekleri hazırda bulunmadığı için de suyu doldurmaya kendisinin çıktığını söyledi.

Kadına kendileriyle gelmesini söylediklerinde, kadın nereye götüreceklerini sordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gideceklerini söylediklerinde kadın: “Şu atalarının dininden çıktığı (Sâbiî olduğu) söylenen kişinin yanına mı?” diye sordu. Onlar: “Evet, kastettiğin kişinin yanına gideceğiz” dediler. Bu şekilde cevap vermelerine gelince, şayet kadının sorusuna “Hayır!” deselerdi belki de maksatlarına ulaşamayacak ve kadın onlarla gelmeyecekti. Kadına sadece “Evet!” deselerdi onun iddiasını onaylamış olacaktı. Böyle cevap vererek de hem maksatlarına ulaştılar, hem de iddiayı onaylamamış oldular.

Bu şekilde kadını alıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiler ve olanları anlattılar. Sonra kadına devesinden inmesini söylediler. Kadın deveden inince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kap getirilmesini söyledi. Getirilen kaba tulumların ağızlarından biraz su boşalttı. Sonra ağızlarını bağladı, alttan musluklarını açtı ve su ihtiyacı olanların gelip bu ihtiyaçlarını gidermeleri için çağrı yaptırdı. Bu şekilde Müslümanlar gelip sularını içtiler, kaplarını doldurdular ve hayvanlarını da suladılar.

Herkes su ihtiyacını bu şekilde giderdikten sonra en son cünüp olup da yıkanamayan ve namazı da kılamayan adam kaldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona da su verdi ve gidip yıkanmasını söyledi.

Bütün bunlar olurken de kadın durmuş suyuyla yapılanları izliyordu. Bazıları, kadını bu şekilde getirmeleri ve suyuna el koymalarını onun kafir ve muharib bir topluluktan olmasına bağlamıştır. Müslümanlarla anlaşmalı olsa dahi susuzluk gibi zaruri durumlarda bedelini ödemek kaydıyla Müslümanlar başkasına ait olan suyu kullanabilir. Yoksa gerektiğinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) canı için her şeyi feda etmek, mubah olması bir yana her müslümanın görevidir.

Müslümanlar su ihtiyacını giderdikten sonra tulumlar eskisinden daha fazla dolu gibi görünüyordu. Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mucizelerinden ve peygamberliğinin en büyük delillerinden biridir. Zira bu iki

tulumla bütün Müslümanlar abdest aldı ve hayvanları suladı. Bunun yanında cünüp olan adam da bu suyla yıkandı. Müslim’de gelen rivayete göre her bir Müslüman yanındaki kap ve tulumları da doldurmuştur.

En sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına kadın için yiyecek bir şeyler toplanmasını söyledi. Bu emri üzerine Müslümanlardan kimi hurma, kimi un, kimi de kavut getirip ortaya yere koydu. Toplanan bu yiyecekler bir torbanın içine dolduruldu. Sonra kadını devesine bindirdiler. Yiyecek torbasını da önüne koydular. Kadın gitmeden Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) veya Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle Müslümanlar kadına gördüğü gibi suyundan bir şey eksiltmediklerini, zira su ihtiyaçlarını giderenin Allah olduğunu söylediler.

Kadın yola çıkıp ailesinin yanına gitti. Geciktiği için de ailesi neden bu kadar geç kaldığını sordu. Kadın başına ilginç şeylerin geldiğini, iki adamın onu alıp atalarının dininden çıktığı söylenen bir adamın yanına götürdüklerini ve orada başından geçenler ile gördüklerini anlattı. Sonra işaret parmağı ile orta parmağını birleştirip gökle yere işaret ederek: “Vallahi ya şu ikisi arasında ondan daha büyücüsü yok ya da gerçekten Allah’ın Resûlü” dedi. Kadının bu sözü onun iman ettiği anlamına gelmez, sadece gördükleri karşısında içine düştüğü şüpheli durumu ifade etmiştir. Ancak bu şüphe sonunda kadının iman etmesiyle sonuçlanmıştır.

Daha sonraları Müslüman birlikleri kadının kabilesinin bulunduğu bölgeye akınlar düzenlemişler, ancak onun kabilesine dokunmamışlardır. Diğer kabilelere saldırılar olmasına rağmen kendi kabilesine dokunulmadığını gören kadın, sonunda kabilesine bunun Müslümanlar tarafından unutmaya veya korkudan dolayı değil, kasıtlı bir şekilde yapıldığını söyledi ve Müslüman olmayı teklif etti. Kabilesi de bu teklifi kabul edip Müslüman oldular.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Peygamberlik Alametleri* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim de *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

Ebû Abdillâh el-Buhârî hadiste, kadının iddiası içinde geçen *sabee* ifadesinin bir dinden çıkıp başkasına girme anlamında olduğunu söylemiştir.

Ebu'l-Âliye Rufey' b. Mihrân er-Riyâhî de “*Sâbiîn*” ifadesini açıklarken

¹ Müslim (682)

bunların Ehl-i Kitab'dan Zebûr'u okuyan bir fırka olduğunu söylemiştir. Ebu'l-Âliye'nin bu açıklamasını İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*'de mevsûl olarak nakletmiştir.

Beydâvî bunların Hristiyan ile Mecusiler arasında yaşayan bir topluluk olduklarını söylemiştir. Bazılarına göre inançlarının temeli Hz. Nûh'un dinine dayanmaktadır. Meleklerle tapan bir topluluk olduklarını söyleyenler olduğu gibi yıldızlara tapan bir topluluk olduklarını söyleyenler de olmuştur.

Buhârî, hadis içinde geçen ve bir dinden çıkıp başkasına giren “صابئ” ifadesi ile söz konusu fırkaya mensup olan “صابئ” arasındaki farka dikkat çekmek için son açıklamalara yer vermiştir.

۷ - بَابُ إِذَا خَافَ الْجُنُبُ عَلَى نَفْسِهِ الْمَرَضَ أَوْ الْمَوْتَ أَوْ خَافَ الْعَطَشَ تَيَمَّمَ

7- HASTALANMAKTAN VEYA ÖLMekten VEYA SUSUZ KALMAKTAN ENDİŞE EDEN CÜNÜP KİŞİ TEYEMMÜM EDER

وَيُذَكَّرُ أَنَّ عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ أَجْنَبَ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ فَتَيَمَّمَ وَتَلَا ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَلَمْ يُعْتَفَ .

Rivayet edildiğine göre Amr b. el-Âs soğuk bir gecede cünüp olunca teyemmüm almış ve: “Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir”¹ âyetini okumuştur. Daha sonra bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikredince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) itiraz etmemiştir.

Cünüp olan kişi, yıkanması ve suyu kullanması durumunda hastalanmaktan, sakat kalmaktan veya hastalığının artmasından ya da ölmekten ya da kendisinin veya yanında bulunan arkadaşının susuz kalmasından endişe ettiği zaman suyu kullanmak yerine teyemmüm alır.

Amr, Amr b. el-Âs b. Vâil b. Hişâm el-Kureşî es-Sehmî'dir. Hicri 8. yılda Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuştur. Mısır valiliği yapmıştır. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hayâsından dolayı onunla konuşurken başını kaldırıp yüzüne bakamazdı. Buhârî'de 3 hadisi vardır.

¹ Nisâ Sur. 29

Rivayet edildiğine göre Amr b. el-Âs, Zâtus's-Selâsil gazvesinde soğuk bir gecede cünüp olmuş, teyemmüm ederek arkadaşlarına sabah namazını kıldırıştır. Böyle yapmasına gerekçe olarak da: **“Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir”**¹ âyetini okumuştur.

Gazve dönüşünde bu durumu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikredince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu duruma itiraz etmemiş ve onu yaptığından dolayı kınamamıştır. Bu da cünüp olan kişinin gerektiğinde teyemmüm alabileceğine dair delildir.

Bu muallak rivayeti Ebû Dâvud ve Hâkim de nakletmiş, ancak teyemmümü zikretmemişlerdir. Yine Ebû Dâvud'un zikrettiğine göre Evzâî bu kıssayı Hassân b. Atiyye'den naklederken onun teyemmüm aldığını zikretmiştir.

Buhârî muhtasar olduğu için bu ta'liki temrîz sigasıyla (eda sigası mechûl fiille) zikretmiştir.

Abdurrezzâk başka bir kanalla Abdullah b. Amr'dan bu kıssayı naklederken teyemmümü zikretmemiştir. Amr da âyeti cünüp iken okumamıştır, ancak olayın sunumu cünüp iken okuduğunu düşündürmektedir. Ebû Dâvud'da gelen rivayette Amr bu âyeti gazve dönüşü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında okumuştur. Ebû Dâvud'un rivayetinin lafzı şöyledir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: *«Ey Amr! Cünüpken arkadaşlarına namaz mı kıldırдың?»* deyince, suyla yıkanmama gerekçemi ona anlattım ve: *«Yüce Allah'ın: “Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir”*² buyurduğunu işittim» dedim.”

Hadis suyu kullanması durumunda helak olma endişesi taşıyan ve teyemmüm eden kişinin suyla abdest alana namaz kıldırmasının caiz olduğunu da çıkarıyoruz.

¹ Nisâ Sur. 29

² Nisâ Sur. 29

۳۴۵ - حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - هُوَ غُنْدَرٌ - عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَى لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ إِذَا لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ لَا يُصَلِّي . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ وَخَّضْتُ هُمْ فِي هَذَا ، كَانَ إِذَا وَجَدَ أَحَدُهُمُ الْبَرْدَ قَالَ هَكَذَا - يَعْنِي تَيَمَّمَ وَصَلَّى - قَالَ قُلْتُ فَأَيْنَ قَوْلُ عَمَّارٍ لِعُمَرَ قَالَ إِنِّي لَمْ أَرْ عُمَرَ قَنَعَ بِقَوْلِ عَمَّارٍ . أطرافه ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷ - تحفة ۱۰۳۶۰ ، ۹۲۴۷ ،

345- “Bişr b. Hâlid — Muhammed yani Ğunder — Şu’be — Süleymân” isnâdıyla Ebû Vâil anlatıyor: Ebû Mûsa, Abdullah b. Mes’ûd’a: “Kişi su bulamazsa namaz kılmayacak mı?” diye sorunca, İbn Mes’ûd: “Şayet bu yönde ruhsat verirsem bu sefer soğuk zamanlarda teyemmüm edip namaz kılacaktır” karşılığını verdi. Ebû Musa: “O zaman Ammâr’ın Ömer’e söylediğine ne demeli?” diye sorunca, İbn Mes’ûd: “Ammâr’ın anlattıklarına Ömer’in ikna olduğunu düşünmüyorum” dedi.¹

Bişr, Bişr b. Hâlid el-Askerî el-Ferâidî’dir.

Muhammed, Ğunder olarak tanınan Muhammed b. Câfer el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Süleymân, Süleymân el-A’mesî’tir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme’dir.

Ebû Mûsa Abdullah b. Kays el-Eş’arî, Abdullah b. Mes’ûd’a cünüp olup da su bulamayan kişinin teyemmüm alıp namaz kılması yerine neden namazı bırakması gerektiğini sordu. İbn Mes’ûd, böylesi bir durumda kişiye yıkanmak yerine teyemmüm alma ruhsatı verecek olsa suyu soğuk bulan her bir kişinin bu ruhsata tutunarak yıkanmak yerine teyemmüm alıp namazı kılacağını söyledi.

Ebû Mûsa, Ömer ile Ammâr arasında geçen söz konusu olayı hatırlatarak Ammâr’ın anlattıkları konusunda İbn Mes’ûd’un ne düşündüğünü sorunca, İbn Mes’ûd, Ammâr’ın anlattıklarına Ömer’in ikna olmadığını düşündüğünü söyledi. Söz konusu olay da bir yolculukta cünüp olmaları üzerine Ammâr’ın

¹ Hadis ayrıca 338, 339, 340, 341, 342, 343, 346 ve 347’de geçmektedir. Müslim (368)

toprakta yuvarlanıp namazı kılması, Ömer'in ise namazı kılmamasıdır ki daha önce geçmişti.

Ömer'in Ammâr'ın anlattıklarına ikna olmaması da söz konusu olayda onun da hazır bulunmasına rağmen anlatılan olayı hatırlamaması ve bu konuda tereddütte kalmasıdır.

۳۴۶ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ شَقِيقَ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَى أَرَأَيْتَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِذَا أَجْنَبَ فَلَمْ يَجِدْ ، مَاءً كَيْفَ يَصْنَعُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَا يُصَلِّي حَتَّى يَجِدَ الْمَاءَ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِقَوْلِ عَمَّارٍ حِينَ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « كَانْ يَكْفِيكَ » قَالَ أَلَمْ تَرَ عُمَرَ لَمْ يَقْنَعْ بِذَلِكَ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى فَدَعْنَا مِنْ قَوْلِ عَمَّارٍ ، كَيْفَ تَصْنَعُ بِهَذِهِ الْآيَةِ فَمَا دَرَى عَبْدُ اللَّهِ مَا يَقُولُ فَقَالَ إِنَّا لَوْ رَخَّصْنَا لَهُمْ فِي هَذَا لَأَوْشَكَ إِذَا بَرَدَ عَلَى أَحَدِهِمُ الْمَاءُ أَنْ يَدَعَهُ وَيَتَيَمَّمُ . فَقُلْتُ لِشَقِيقٍ فَإِنَّمَا كَرِهَ عَبْدُ اللَّهِ لِهَذَا قَالَ نَعَمْ . أطرافه ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۷ - تحفة ۱۰۳۶۰ ، ۹۲۴۷

346- “Ömer b. Hafs — Ömer'in babası — A'meş” isnâdıyla Şakîk b. Seleme anlatıyor: Abdullah ile Ebû Mûsa'nın yanındaydım. Ebû Mûsa, Abdullah'a: “Ey Ebû Abdurrahman! Cünüp olup da su bulamayan kişi ne yapmalıdır?” diye sorunca, Abdullah: “Suyu bulana kadar namaz kılmaz” dedi. Ebû Mûsa: “O zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ammâr'a: «Şöyle yapman yeterli olurdu» buyurduğu olay konusunda ne diyeceksin?” diye sorunca, Abdullah: “Ömer'in buna ikna olmadığını görmüyor musun?” karşılığını verdi. Ebû Musa: “Ammâr'ın olayını bıraktık, ama şu âyete ne diyeceksin?” diye sorunca, Abdullah ne cevap vereceğini bilemedi ve: “Bu yönde onlara ruhsat verecek olsak suyu soğuk bulan her bir kişi yıkanmayı bırakıp teyemmüm almaya yeltenecektir” dedi.

A'meş der ki: Şakîk'e: "Abdullah bundan dolayı mı bunu kerih görüyordu?" diye sorduğumda: "Evet!" dedi.¹

Ömer'in babası, Hafs b. Ğiyâs'tır.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Şakîk, Ebû Mûsa el-Eş'arî ile Abdullah b. Mes'ûd'un yanındaydı. Ebû Mûsa, Abdullah'a cünüp olup da su bulamayan kişinin namaz konusunda ne yapması gerektiğini sordu. Abdullah, bu durumda olan kişinin teyemmüm edip namaz kılmak yerine suyu buluncaya kadar namazı kılmayacağını söyledi.

Bu cevabı üzerine Ebû Mûsa ona Ammâr'ın olayını ve Ömer'e anlattıklarını hatırlattı. Zira Ammâr da Ömer'le birlikte bir yolculuk esnasında cünüp olmuş, toprakta yuvarlanarak teyemmüm almış ve namazını bu şekilde kılmıştı. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Şöyle yapman yeterliydi*" buyurup su bulamadığı zamanlarda toprakla yüzünü ve ellerini meshetmesinin namaz için yeterli olacağını söylemişti. Ebû Mûsa'nın bu hatırlatması üzerine Abdullah, Ammâr'ın bu anlattığı olaya onunla birlikte bulunan Ömer'in ikna olmadığını söyledi.

Bunun üzerine Ebû Mûsa, Ammâr olayını bir kenara bırakmasını ve Mâide Suresi'ndeki "**Eğer su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin**"² âyeti konusunda ne diyeceğini sordu. Ebû Mûsa hakkında ihtilaf bulunan bir delilden herkesin üzerinde ittifak ettiği başka bir delile geçmiş ve tartışmada rakibine baskın çıkmak istemiştir

Abdullah b. Mes'ûd, teyemmüm konusunda verdiği fetvaya karşılık böylesi bir âyetle gelince fetvası ile âyeti bağdaştırma konusunda ne cevap vereceğini bilemedi.

Ömer gibi İbn Mes'ûd'un da bu yöndeki ruhsatı kabul etmeyip farz olan namazın terk edilmesini içerecek şekilde fetva vermeleri sorunlu görülmüştür. Böylesi bir soruna cevap olarak da şöyle denilmiştir: "**Ömer ile İbn Mes'ûd'un bu yöndeki fetvaları «Veya kadınlara dokunmuşsanız»³**

¹ Hadis ayrıca 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345 ve 347'de geçmektedir. Müslim (368)

² Mâide Sur. 6

³ Mâide Sur. 6

âyetinde geçen «Mülâmese» ifadesini farklı yormalarına dayanmaktadır. Onlara göre bu ifade cinsel ilişki değil tenlerin birbirine değmesi olan dokunma anlamındadır. Buna cinsel ilişki anlamını vermek âyetin çok açık bir ifadesiyle çelişik duracaktır. Zira Yüce Allah aynı âyette «**Eğer cünüpseniz temizlenin**»¹ buyurup cünüplükte yıkanmayı emretmiştir. Bu emrin hemen arkasından da «**Veya kadınlara dokunmuşsanız ve su bulamamışsanız teyemmüm edin**»² buyurmuş ve teyemmümün, yıkanmanın değil abdestin yerine geçeceğini ifade etmiştir. Bundan dolayı bu âyet cünüp olanın teyemmüm edebileceğine delil teşkil etmez.”

Göründüğü kadarıyla Ebû Mûsa ile İbn Mes’ûd arasındaki bu münazara fazla uzun sürmemiş ve kısa kesilmiştir. Yoksa açıkladığımız gibi İbn Mes’ûd söz konusu âyette geçen “mülâmese” ifadesinin cinsel ilişki değil tenlerin birbirine değmesi olan dokunma anlamında olduğunu söyleyip ona gereken cevabı verirdi.

Özetle Ömer ve İbn Mes’ûd, “**Eğer cünüpseniz temizlenin**”³ âyeti ile “**Seyir halinde olmanız dışında cünüp iken yıkanınca kadar namaza yaklaşmayın**”⁴ âyetine dayanarak cünüp olanın teyemmümle namaz kılamayacağını söylemişlerdir.

Sonrasında İbn Mes’ûd böylesi bir fetva vermesinin gerekçesini anlatırken, cünüp olan kişiye teyemmümle namaz kılma ruhsatının, suyu soğuk bulan her bir kişiye yıkanmak yerine teyemmüm etmenin yolunu açacağını söylemiştir.

A’miş bunu kendisine rivayet eden Şakîk’e: “Abdullah bundan dolayı mı bunu kerih görüyordu?” diye sorunca, Şakîk: “Evet!” demiştir. Şakîk’e göre Abdullah’ın cünüp olana teyemmümü kerih görmesi, suyu soğuk bulana yıkanma yerine teyemmüm etme yolunu açmasına dayanmaktadır.

¹ Mâide Sur. 6

² Mâide Sur. 6

³ Mâide Sur. 6

⁴ Nisâ Sur. 43

۸ - باب التَّيَمُّمُ ضَرْبُهُ

8- TEK VURUŞLA TEYEMMÜM

۳۴۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَى لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَجْنَبَ ، فَلَمْ يَجِدِ الْمَاءَ شَهْرًا ، أَمَا كَانَ يَتَيَمَّمُ وَيُصَلِّي فَكَيْفَ تَصْنَعُونَ بِهَذِهِ الْآيَةِ فِي سُورَةِ الْمَائِدَةِ « فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا » فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَوْ رُحِّصَ هُمْ فِي هَذَا لَا وَشَكُّوا إِذَا بَرَدَ عَلَيْهِمُ الْمَاءُ أَنْ يَتَيَمَّمُوا الصَّعِيدَ . قُلْتُ وَإِنَّمَا كَرِهْتُمْ هَذَا لِذَا قَالَ نَعَمْ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ عَمَّارٍ لِعُمَرَ بَعْنَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ فَأَجْنَبْتُ ، فَلَمْ أَجِدِ الْمَاءَ ، فَتَمَرَّغْتُ فِي الصَّعِيدِ كَمَا تَمَرَّغُ الدَّابَّةُ ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَصْنَعَ هَكَذَا » . فَضَرَبَ بِكَفِّهِ ضَرْبَةً عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ نَفَضَهَا ، ثُمَّ مَسَحَ بِهَا ظَهَرَ كَفِّهِ بِشِمَالِهِ ، أَوْ ظَهَرَ شِمَالِهِ بِكَفِّهِ ، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَفَلَمْ تَرَ عُمَرَ لَمْ يَقْنَعْ بِقَوْلِ عَمَّارٍ وَزَادَ يَعْلَى عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وَأَبِي مُوسَى فَقَالَ أَبُو مُوسَى أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ عَمَّارٍ لِعُمَرَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْنَى أَنَا وَأَنْتَ فَأَجْنَبْتُ فَتَمَعَّكْتُ بِالصَّعِيدِ ، فَأَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْنَاهُ فَقَالَ « إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ هَكَذَا » . وَمَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ وَاحِدَةً أَطْرَافَهُ ۳۳۸ ،

۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ - تحفة ۱۰۳۶۰ ، ۹۲۴۷

347- “Muhammed — Ebû Muâviye — A’miş” isnâdıyla Şakîk anlatıyor: Abdullah ve Ebû Mûsa el-Eş’arî ile birlikte oturuyordum. Ebû Mûsa, Abdullah’a: “Biri cünüp olsa ve bir ay boyunca su bulamasa bu süre zarfında teyemmüm alıp namazlarını kılamaz mı? O zaman Mâide Suresi’ndeki “Eğer su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin”¹ âyetini nasıl açıklıyorsunuz?” deyince. Abdullah: “Bu yönde

¹ Mâide Sur. 6

onlara ruhsat verilecek olsa suyu soğuk bulan her bir kişi temiz toprakla teyemmüme yeltenecektir” karşılığını verdi.

A'meş der ki: (Şakîk'e) “Bundan dolayı mı siz bunu kerih görüyorsunuz?” diye sorduğumda: “Evet!” karşılığını verdi.

Ebû Mûsa: “Ammâr'ın, Ömer'e: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir iş için beni bir yere gönderdiğinde cünüp oldum. Su bulamayınca da hayvanın toprakta yuvarlanması gibi ben de (teyemmüm niyetine) temiz toprakta öyle yuvarlandım. Dönüp de bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığımda: “*Şöyle yapman yeterli olurdu*” buyurdu ve avuç içini bir defa yere vurdu. Sonra elini silkeledi. Sonra bu vuruşla sağ elinin dış kısmını veya sağ eliyle sol elinin dış kısmını meshetti. Sonra elleriyle yüzünü meshetti» demesini duymadın mı?” diye sorunca, Abdullah: “Ammâr'ın bu anlattığına Ömer'in ikna olmadığını bilmiyor musun?” karşılığını verdi.

Ya'lâ ise bunu A'meş kanalıyla Şakîk'ten şu ziyadeyle rivayet eder: Abdullah ve Ebû Mûsa ile beraberdim. Ebû Mûsa: “Ammâr'ın Ömer'e: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikimizi gönderdiğinde cünüp olmuş ve toprakta yuvarlanmıştım. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip bunu anlattığımızda: “*Şöyle yapman yeterli olurdu*” buyurmuş ve elleri ile yüzünü bir defa mesh etmişti» demesini duymadın mı?” dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm el-Bîkendî'dir.

Ebû Muâviye, Muhammed b. Hâzım ed-Darîr'dir.

Şakîk b. Seleme, Abdullah b. Mes'ûd ve Ebû Mûsa el-Eş'arî ile oturuyordu. Ebû Mûsa cünüp olan kişiye teyemmüm ruhsatı vermeyen Abdullah'a: “Ne yani! Biri cünüp olsa ve bir ay boyunca su bulamasa bu süre zarfında teyemmüm edip namazlarını kılamaz mı?” dedi ve bu durumda “Eğer su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin”² âyetini nasıl açıklayacaklarını sordu.

¹ Hadis ayrıca 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345 ve 346'da geçmektedir. Müslim (368)

² Mâide Sur. 6

Başka nüshalarda Ebû Mûsa'nın bu âyet yerine Nisâ Suresi'ndeki âyeti¹ okuyup sorduğu zikredilir. Ancak cünüp olana teyemmüm bu âyetle daha açıktır ve âyetin başlarında abdestle ilgili hüküm de vardır. Bunun yanında Mâide Suresi en son nazil olan surelerdendir. Bundan dolayı rivayette bahse konu olan âyet Nisâ Suresi'ndeki değil Mâide Suresi'ndeki âyettir.

Abdullah b. Mes'ûd da böylesi bir fetva verilmesi durumunda suyu soğuk bulan her bir kişinin yıkanmak yerine teyemmüm etmeye yelteneceğini söylemiştir.

Ravi A'meş arada bunu kendisine nakleden Şakîk'e, cünüp olana teyemmüm ruhsatı vermenin mekruh görülmesi gerekçesinin bu olup olmadığını sorunca, Şakîk gerekçe ve sebebin bu olduğunu söylemiştir.

Abdullah böyle deyince Ebû Mûsa ona Ammâr'ın olayını ve Ömer'e anlattıklarını hatırlattı. Bu olayda Ammâr'ın anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu bir yere göndermişti. Cünüp olup da yıkanmak için su bulamayınca teyemmüm niyetine toprakta yuvarlanıp namazını kılmıştı. Dönüp bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığında, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Şöyle yapman yeterliydi"* buyurmuş, gösterirken de avucunun içini bir defa yere vurmuş, sonra onu silkelemiş, toprağa bir vuruşun ardından sol eliyle sağ elinin dış kısmını veya sağ eliyle sol elinin dış kısmını meshetmiş, sonra her iki eliyle yüzünü mesh etmişti.

Burada ellerin meshi konusundaki tereddüt bu yönde gelen bütün rivayetlerde vardır. Ancak Ebû Dâvud bunu Ebû Muâviye kanalıyla naklederken tereddütsüz bir şekilde zikreder. Ammâr'ın aktardığı olayda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yere bir defa vurmakla yetinmiştir. Eller yüzden önce mesh edilmiştir. Bir elin dış kısmının mesh edilmesiyle yetinilmiş, kollar mesh edilmemiştir. Bunun yanında elleri meshetmede kullanılan toprak yüzü meshetmede de kullanılmıştır.

Kirmânî ise itirazda bulunmuş ve açıklarken de şöyle demiştir: "Burada yere bir defa vurma tek bir elin dış kısmını meshetme içindir. Biz buradan takdiri olarak diğer el için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha elini yere vurduğunu anlıyoruz. Çünkü teyemmümde her iki elin mesh edilmesi

¹ Nisâ Sur. 43

gerektiği konusunda icmâ vardır. Buna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk meshi teyemmümden değildir, eline yapışan fazla toprağı hafifletmek içindir.”

Ancak Ammâr'ın hadisinden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yere ikinci defa vurduğuna dair bir işaret bulunmadığı, bunun için takdiren ikinci vuruşun yersiz olacağı söylenerek Kirmânî'nin açıklamasına itiraz edilmiştir. İbnu'l-Münzir bu görüştedir. Çoğu âlimin de bu görüşte olduğunu söylemiştir. Râfiî ve Ahmed'in de görüşleri bu yöndedir. Nevevî ise: “Doğrusu teyemmümün iki vuruşla yapılmasıdır” demiştir.

Teyemmümde sıraya riayet edilmesi konusuna gelince Hanefiler tertibi şart görmezken, Şâfiîler tertibe riayet etmenin gerektiğini söylerler. Doğrusu ise toprağı yüze ve ellere ulaştırma konusunda tertibin şart olmasa da müstehab olduğudur. Çünkü toprak teyemmümde bir araçtan öte değildir. Örneğin kişi ellerini bir defa yere vurduktan sonra sağ eliyle yüzünü, sol eliyle de sağ elini meshetse caiz olur.

Nevevî, *el-Muharrer*'de teyemmümün yapılışını şöyle anlatır: “Kişi sağ elini mesh edeceği zaman sol elinin parmaklarını baş parmak dışarıda kalacak şekilde sağ elinin dış kısmına koyar. Sağ elin parmak uçları sol elin parmaklarından taşmamalı, dışarıda kalmamalıdır. Bu şekilde sol elin parmaklarıyla sağ elin dış kısmını mesheder. Bileğe ulaştığında baş parmak ile diğer parmaklarını birleştirir ve kolunu dıştan dirseğe kadar mesheder. Ardından kolunu içten sol elinin parmaklarıyla baş parmak havada kalacak şekilde bileğe kadar mesheder. Bileğe ulaştığı zaman sol elin parmaklarını sağ elin baş parmağının üzerinden geçirir. Daha sonra sol eli ve kolu için de aynısını yapar. Sonra da elinin ayasını diğer elinin ayasıyla mesheder.”

Ebû Mûsa, Ammâr'ın bu olayını aktarınca Abdullah ona, bu olayda onunla birlikte bulunan Ömer'in bile ikna olmadığını, bundan dolayı delil teşkil etmeyeceğini söyledi.

Müslim de bunu Abdurrahman b. Ebzâ kanalıyla rivayet ederken Ömer'in bunu anlatan Ammâr'a: “Ey Ammâr! Allah'tan kork!” dediğini zikreder. Ömer burada Ammâr'a naklettiği şeyde Allah'tan korkması gerektiğini, zira unutmuş veya yanlış hatırlıyor olabileceğini, kendisinin de yanında bulunmasına rağmen böyle bir şeyi hatırlamadığını dile getirmiştir.

Ebû Ya'lâ b. Ubeyd et-Tanâfisî el-Hanefî el-Kûfî ise bunu A'meş kanalıyla Şakîk'ten rivayet ederken Ebû Mûsa'nın, Ammâr olayını aktarırken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ellerini ve yüzünü bir defa meshettiğini, yani bunu yere tek bir vuruşla yaptığını zikreder. Bu rivayeti Ahmed ve başkası mevsûl olarak rivayet etmiştir ki Buhârî'nin başlığıyla daha uyumludur.

۹ - باب

9- BÂB

۳۴۸ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَوْفٌ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ الْحِزَّاعِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا مُعْتَزِلًا لَمْ يُصَلِّ فِي الْقَوْمِ فَقَالَ « يَا فُلَانُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تُصَلِّيَ فِي الْقَوْمِ ». فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَصَابَتْنِي جَنَابَةٌ وَلَا مَاءَ . قَالَ « عَلَيْكَ بِالصَّعِيدِ فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ » . طرفاه ۳۴۴ ، ۳۵۷۱ - تحفة ۱۰۸۷۶

348- “Abdân — Abdullah — Avf — Ebû Recâ” isnâdıyla İmrân b. Husayn el-Huzâî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adamın birinin kenarda durduğunu ve cemaatle namaza katılmadığını görünce: “Ey filan! Neden diğerleriyle birlikte namaza katılmadın?” diye sordu. Adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Cünüp oldum, su da yok” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Toprakla teyemmüm et, senin için yeterli olur” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Avf, Avf el-A'râbî'dir.

Ebû Recâ, İmrân b. Milhân el-Utâridî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir yolculukta müslümanlara namazı kıldırды. Namazı bitirdikten sonra bir adamın kenarda durduğunu ve cemaatle namaza katılmadığını gördü. Ona: “Ey filan! Neden diğerleriyle birlikte namaza katılmadın?” diye sordu. Burada “Filan” lafzının kullanılması muhatap şahsın erkek olduğunu belirtmek içindir. Belki de Resûlullah (sallallahu

¹ Hadis ayrıca 344 ve 3571'de geçmektedir. Müslim (682)

aleyhi vesellem) adama ismiyle hitap etmiştir, ancak ravi ismini unuttuğu için bu şekilde zikretmiştir.

Adam cünüp olduğunu ve suyunun olmadığını söyledi. Burada adamın yanındaki suyun azlığından ziyade hiç bulunmadığını anlıyoruz. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu âyete gönderme yaparak temiz toprakla teyemmüm etmesini, bu teyemmümün namaz kılabilmesi için yeterli olacağını söyledi.

Burada herhangi bir başlık olmadığı için konu bir önceki başlığın kapsamındadır. Bu hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama teyemmüm etmesini söylemiş, ancak yere kaç defa vurması gerektiğini zikretmemiştir. Bu durumda bunun asgari miktarını alır ve bir defa olduğuna hükmederiz. Hadisin bir önceki başlıkla ilgisi de bu şekilde bulunmuş olur.

Buhârî, namazın şartlarından biri olan tahâretin hükümlerine dair konuları bitirdikten sonra namaz ve hükümlerine yönelik konuya başlamıştır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

٨ - الصلاة

8. NAMAZ

Salât, “صلي (saly)” kökünden türetilmiştir. Kök itibariyle eğri tahta parçasını düzeltmek için ateşte tutmak anlamındadır. Namaza duran kişi de bu şekilde kendisinde bulunan eğrilikleri düzeltirken sonunda miracını da gerçekleştirir. Namazın ateşiyle pişen ve eğriliklerini düzelten kişi de cehennem ateşine girmez. Namaz ayrıca kul ile Rabbi arasındaki bağıdır.

Namaz, taharet, setr-i avret, mal harcama, Kâbe’ye yönelme, haşyet, kalpten saf bir niyet, şeytanla mücadele, Hakka yalvarıp yakarma, Kur’ân okuma, her iki şehadeti dile getirme, nefis ve şehvi zevklerden uzak durma, gizliden ve açıktan Allah’a yalvarıp yakarma gibi hem nefis, hem de bedeni ibadetleri kendinde toplayan bir ibadettir.

Namaza duran kişi bu namazında kıraati sessiz yaparken Yüce Allah’ı meleklerin, sesli yaparken de onu işitenlerin yanında zikretmiş olur. Yüce Allah da: “*Kulum beni içinden zikrettiği zaman ben de onu içimden anarım. Bir topluluk içinde zikrettiği zaman da daha hayırlı bir topluluğun huzurunda onu anarım*” buyurur. Daha hayırlı olan bu topluluk ta Yüce Allah’ın kendine yakın tuttuğu ve huzuruna kabul ettiği değerli meleklerdir.

Bu fazileti ve değerinden dolayı da Yüce Allah namazda kıraatin bazen gizliden, bazen de açıktan yapılmasını emretmiştir. Namaz hayırlı duaların dilidir. Yüce Allah: “وَصَلِّ عَلَيْهِمْ” buyurmuş, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanlara dua etmesini emretmiştir.

Şerî olarak da namaz tekbirle başlayıp selamla sona eren söz ve fiillerden

ibarettir.

١ - بَابُ كَيْفَ فُرِضَتِ الصَّلَاةُ فِي الْإِسْرَاءِ

1- İSRÂ (MİRAC) GECEİNDE NAMAZLAR NASIL FARZ KILINDI?

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ فِي حَدِيثِ هِرْقَلٍ فَقَالَ يَأْمُرُنَا - يَعْنِي النَّبِيُّ ﷺ -
بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَفَافِ .

İbn Abbâs der ki: Ebû Süfyân'ın bana bildirdiğine göre Heraklius ile olan kıssasında ona: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize namazı, doğruluğu ve iffetli olmayı emrediyor" demiştir.

Başlık, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cesedi ve ruhuyla ve uyanıkken göklere çıkarıldığı İsrâ gecesinde namazların nasıl farz kılındığıyla ilgilidir. Âlimler namazın İsrâ gecesinde farz kılındığı konusunda ittifak etmelerine rağmen bunun hangi tarihte gerçekleştiği konusunda ihtilaf etmişlerdir.

Bazıları İsrâ'nın hicretten bir yıl önce gerçekleştiğini söylemiştir ki çoğu âlim bu görüştedir. Bazıları hicretten bir yıl beş ay önce, bazıları hicretten 3 yıl önce olduğunu söylemiştir.

Harbî bunun Rebiyyulâhir ayının 17. gecesinde olduğunu söyler. Nevevî de *Fetevâ'sı* içinde bunu söylemiştir. Ancak *Şerh Sahîhi Müslim*'de bunun Rebiyyulevvel ayında olduğunu söyler. Bunun Receb ayının 17. gecesinde olduğunu söyleyenler de vardır. Abdulğânî b. Surûr el-Makdisî de bunu tercih etmiştir.

İbn Abbâs da Ebû Süfyân'dan naklen, Heraklius ile görüşmesini ve aralarında geçen konuşmayı anlatırken, Heraklius'un bir sorusu üzerine Ebû Süfyân'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine namazı, doğruluğu ve iffetli olmayı emrettiğini söylediğini zikreder. Buhârî bunu mevsûl olarak eserin başlarında tam metniyle zikretmiş, *Sahîh*'in 14 ayrı yerinde de bu hadise yer vermiştir. İbn Mâce dışında da Müslim ve diğer *Sünen* sahipleri bu hadisi tahrir etmişlerdir.

۳۴۹ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُوسُفَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ أَبُو ذَرٍّ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « فُرِجَ عَنْ سَقْفِ بَيْتِي وَأَنَا بِمَكَّةَ ، فَتَزَلَ جَبْرِيلُ فَفَرَجَ صَدْرِي ، ثُمَّ غَسَلَهُ بِمَاءٍ زَمْزَمَ ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُتَتَلِّئٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا ، فَأَفْرَغَهُ فِي صَدْرِي ثُمَّ أَطْبَقَهُ ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَعَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا ، فَلَمَّا جِئْتُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ جَبْرِيلُ لِحَاظِنِ السَّمَاءِ افْتَحْ . قَالَ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا جَبْرِيلُ . قَالَ هَلْ مَعَكَ أَحَدٌ قَالَ نَعَمْ مَعِيَ مُحَمَّدٌ ﷺ . فَقَالَ أُرْسِلْ إِلَيْهِ قَالَ نَعَمْ . فَلَمَّا فَتَحَ عَلَوْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا ، فَإِذَا رَجُلٌ قَاعِدٌ عَلَى يَمِينِهِ أَسْوَدَةٌ وَعَلَى يَسَارِهِ أَسْوَدَةٌ ، إِذَا نَظَرَ قَبْلَ يَمِينِهِ ضَحِكَ ، وَإِذَا نَظَرَ قَبْلَ يَسَارِهِ بَكَى ، فَقَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ . قُلْتُ لَجَبْرِيلَ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا آدَمُ . وَهَذِهِ الْأَسْوَدَةُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ نَسَمُ بَنِيهِ ، فَأَهْلُ الْيَمِينِ مِنْهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ ، وَالْأَسْوَدَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ ، فَإِذَا نَظَرَ عَنْ يَمِينِهِ ضَحِكَ ، وَإِذَا نَظَرَ قَبْلَ شِمَالِهِ بَكَى ، حَتَّى عَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ فَقَالَ لِحَاظِنِهَا افْتَحْ . فَقَالَ لَهُ حَاظِرُهَا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُ فَفَتَحَ » . قَالَ أَنَسٌ فَذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ فِي السَّمَوَاتِ آدَمَ وَإِدْرِيسَ وَمُوسَى وَعِيسَى وَإِبْرَاهِيمَ - صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ - وَلَمْ يُثَبِّتْ كَيْفَ مَنَازِلَهُمْ ، غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ آدَمَ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا ، وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ . قَالَ أَنَسٌ فَلَمَّا مَرَّ جَبْرِيلُ بِالنَّبِيِّ ﷺ بِإِدْرِيسَ قَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ . فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا إِدْرِيسُ . ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَى فَقَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ . قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا مُوسَى . ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَى فَقَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ . قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا عِيسَى . ثُمَّ مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ فَقَالَ مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ . قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا إِبْرَاهِيمُ ﷺ » . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي ابْنُ حَزْمٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا حَبَةَ الْأَنْصَارِيَّ كَانَا يَقُولَانِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « ثُمَّ عُرِجَ بِي حَتَّى ظَهَرْتُ لِمُسْتَوَى أَسْمَعُ فِيهِ صَرِيفَ الْأَقْلَامِ » .

قَالَ ابْنُ حَزْمٍ وَأَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «فَرَضَ اللَّهُ عَلَى أُمَّتِي خَمْسِينَ صَلَاةً ، فَرَجَعْتُ بِذَلِكَ حَتَّى مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى فَقَالَ مَا فَرَضَ اللَّهُ لَكَ عَلَى أُمَّتِكَ قُلْتُ فَرَضَ خَمْسِينَ صَلَاةً . قَالَ فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ ، فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ . فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ شَطْرَهَا ، فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى قُلْتُ وَضَعَ شَطْرَهَا . فَقَالَ رَاجِعْ رَبِّكَ ، فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ، فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ شَطْرَهَا ، فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ ، فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ ، فَرَجَعْتُ . فَقَالَ هِيَ خَمْسٌ وَهِيَ خَمْسُونَ ، لَا يُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ . فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ رَاجِعْ رَبِّكَ . فَقُلْتُ انْتَحَيْتُ مِنْ رَبِّي . ثُمَّ انْطَلَقَ بِي حَتَّى انْتَهَى بِي إِلَى سِدْرَةِ الْمُتَهَمَى ، وَغَشِيَهَا أَلْوَانٌ لَا أَدْرَى مَا هِيَ ، ثُمَّ أَدْخَلْتُ الْجَنَّةَ ، فَإِذَا فِيهَا حَبَائِلُ اللَّوْلُؤِ ، وَإِذَا تُرَابُهَا الْمِسْكُ » .

طرفاه ۱۶۳۶، ۳۳۴۲ تحفة ۱۵۵۶، ۱۱۹۰۱، ۶۵۷۳ ل

349- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Yûnus — İbn Şihâb — Enes b. Mâlik” isnâdıyla Ebû Zer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Mekke’deyken evimin tavanı açıldı ve Cebrâil indi. Göğsümü yarıp içini Zemzem suyuyla yıkadı. Sonra içi hikmet ve imanla dolu altından bir tas getirdi. İçindekileri göğsüme boşaltıp kapattı. Sonra elimden tutup beni dünya semasına çıkardı. Dünya semasına geldiğimizde Cebrâil, bekçisine: «Aç!» dedi. Bekçi: «Kim o?» diye sorunca, Cebrâil: «Cebrâil!» karşılığını verdi. Bekçi: «Yanında kimse var mı?» diye sorunca, Cebrâil: «Evet, yanımda Muhammed var» karşılığını verdi. Bekçi: «Gelmesi için haber gönderildi mi?» diye sorunca, Cebrâil: «Evet!» dedi.

Kapı açılınca dünya semasının üzerine çıktık. Orada bir adamla karşılaştım. Sağında ve solunda karartılar vardı. Sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafında baktığında ise ağlıyordu. «Merhaba ey salih peygamber ve salih oğul!» diyerek beni karşıladı. Cebrâil’e: «Bu kim?» diye sorduğumda: «Âdem’dir. Sağında ve solunda olan karartılar da onun soyundan gelen insanlardır. Sağdaki karartılar cennetlik, soldakiler de cehennemlik olanlardır. Bundan dolayı sağına baktığı zaman gülüyor, soluna bakınca da ağlıyor» dedi.

Sonra beni ikinci kat semaya çıkardı. Orada da semanın bekçisine: «Kapıyı aç!» deyince, bekçi bir önceki bekçiyle aynı şeyleri sordu ve kapıyı açtı.»

Enes der ki: Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığı semalarda Âdem, İdrîs, Mûsa ve İsa ile karşılaşmış, ancak hangisiyle hangi kat semada karşılaştığını belirtmemiştir. Fakat dünya semasında Âdem'le, altıncı kat semada ise İbrahim'le karşılaştığını bildirmiştir. Ebû Zer, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen şöyle devam etti:

“Cebrâil'le birlikte İdrîs'e uğradığımızda: «Merhaba ey salih peygamber ve salih kardeş!» diyerek beni karşıladı. Cebrâil'e: «Bu kim?» diye sorduğumda: «İdrîs'tir» karşılığını verdi.

Sonra Mûsa'ya uğradım. O da: «Merhaba ey salih peygamber ve salih kardeş!» diyerek beni karşıladı. Cebrâil'e: «Bu kim?» diye sorduğumda: «Mûsa'dır» karşılığını verdi.

Sonra İsa'ya uğradım. O da: «Merhaba ey salih kardeş ve salih peygamber!» diyerek beni karşıladı. Cebrâil'e: «Bu kim?» diye sorduğumda: «İsa'dır» karşılığını verdi.

Sonra İbrâhîm'e uğradım. Beni: «Merhaba ey salih peygamber ve salih oğul!» diyerek karşıladı. Cebrâil'e: «Bu kim?» diye sorduğumda: «İbrâhîm'dir» karşılığını verdi.

İbn Şihâb der ki: İbn Hazm'ın bana bildirdiğine göre İbn Abbâs ile Ebû Habbe el-Ensârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Sonra öyle bir seviyeye çıkartıldım ki orada kalemlerin gıcırtilarını işittim” buyurduğunu söylerlerdi.

İbn Hazm ve Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etmiştir: “Sonra ümmetime günlük elli namaz farz kılındı. Dönüşte Mûsa'nın yanına vardığımda bana: «Yüce Allah ümmetine neyi farz kıldı?» diye sordu. «Elli namazı farz kıldı» karşılığını verdiğimde: «Rabbinin yanına geri dön! Zira senin ümmetin bu kadarına güç yetiremez» dedi.

Bu konuda geri döndüğümde Yüce Allah yarısını indirdi. Mûsa'ya döndüğümde: «Yarısını indirdi» dedim. Mûsa yine: «Rabbinin yanına geri dön! Zira ümmetin buna da güç yetiremez» dedi. Bir daha döndüğümde Yüce Allah: «Beştir, ancak elli değerindedir. Zira benim katımda söz değişmez» buyurdu. Mûsa'nın yanına döndüğümde yine bu konuda dönmemi söyledi. Ancak: «Rabbimden utanır oldum» karşılığını verdim.

Sonra yine götürölüp nihayet Sidretu'l-Müntehâ'ya yetiştim. Burayı ne olduğunu bilmediğim renkler kaplamıştı. Sonra cennete geçirildim. Orada inciden gerdanlıkları gördüm. Toprağı da misk gibiydi.”¹

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'de Ümmü Hâni'nin evindeyken evin tavanı açıldı ve Cebrâil indi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünü açıp içini Zemzem suyuyla yıkadı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünün içinin yıkanması için özellikle Zemzem suyunun seçilmesi diğer sulara olan üstünlüğü veya kalbi daha fazla güçlendirmesinden dolayıdır.

Daha sonra içini iman ve hikmetle dolu altından bir kap getirdi. Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasaklanmış olan altın kap kullandığı söylenemez. Zira bu olay Mekke döneminde gerçekleşmiştir, altın kapların yasaklanması ise Medine döneminde vaki olmuştur.

Nevevî'nin dediğine göre buradaki hikmetten kasıt, marifetullaha yönelik olan her şeyi kapsayan ilimdir. Böylesi bir hikmet de basireti, nefsi arındırmayı, hakkı öğrenip onunla amel etmeyi, nefsi arzular ile batıl olan her türlü şeyden uzak durmayı beraberinde getirir. Bazılarına göre hikmetten kasıt nübüvvettir. Bazılarınca da Allah tarafından ihsan edilen bir tür idrak ve anlayıştır.

Cebrâil altın kabın içinde bulunan iman ve hikmeti Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) göğsünün içine boşalttıktan sonra geri kapattı. Bu kapatma da doldurulan bir kabın kapatılıp mühürlenmesi gibidir. Bu şekilde Yüce Allah,

¹ Hadis ayrıca 1636 ve 3342'de geçmektedir.

nübüvvetin bütün bölümlerini Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için bir araya getirip içine yerleştirmiş ve mühürlemiştir. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *hâtemü'n-nebiyyîn*, yani peygamberlerin sonuncusudur. Böylesi bir mühür aynı zamanda onu düşmanlarına karşı koruyan bir kalkan gibidir. Zira mühürlenmiş olan bir şey korunmuş demektir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir duruma üç defa maruz kalmıştır. Birincisi en güzel ahlaki meziyetlere sahip olup öyle yetişmesi için küçüklüğünde yaşanmıştır. İkincisi bisetin hemen öncesinde sağlam bir kalple vahyi alabilmesi içindi. Üçüncüsü de budur ve çıkacağı ulvi makamlarda Esmâ-i Hüsnâ'nın tecellisi karşısında sebat gösterip güçlü durabilmesi içindi.

Sonrasında Cebrâil, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elinden tutup dünya semasına çıkardı. Dünya seması ile yeryüzü arasında beş yüz yıllık bir mesafe vardır. Dünya semasından yedinci kat semaya kadar da her iki sema arasında aynı mesafe vardır.

Cebrâil, dünya semasının bekçisinden kapıyı açmasını istedi. Başka bir yerde Buhârî'nin Şerîk'ten bildirdiğine göre Cebrâil dünya semasının kapılarından birini çalmıştır. Bekçi kapıyı çalan veya kapının açılması için izin isteyen kişinin kim olduğunu sorunca Cebrâil kendini tanıttı. Burada Cebrâil'in: "Benim!" demek yerine: "Cebrâil!" demesi bu yönde kendisine getirilen yasaktan dolayıdır.

Bekçi yanında kimsenin olup olmadığını sorunca Cebrâil yanında Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) olduğunu söyledi. Bekçi onun semaya çıkması yönünde kendisine çağrı yapıp yapılmadığını sorunca Cebrâil yapıldığını ve çağırıldığını söyledi. Burada bekçinin sorusu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elçi olarak gönderilip gönderilmediğine yönelik değildir. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderildiği melekler âleminde biliniyordu.

Bekçi kapıyı açınca dünya semasının üst tarafına çıktılar. Burada fiilin çoğul olarak gelmesi yanlarında başka meleklerin de bulunduğuna işaret etmektedir. Belki de her bir kat semadan diğerine geçerken o katın melekleri sınıra kadar onlara eşlik ediyorlardı.

Dünya semasını geçtikten sonra bir adamla karşılaştılar. Adamın sağında ve solunda karartılar vardı. Sağına bakınca gülüyor, soluna bakınca da

ağlıyordu. Adam Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görünce: *“Merhaba ey salih peygamber ve salih oğul!”* diyerek ona ferahlık ve rahatlık diledi. Burada sâdik peygamber yerine salih peygamber denmesi, bu ifadenin sıdk ile birlikte övülen ve beğenilen diğer tüm ahlaki meziyet ile sıfatları kapsamasından dolayıdır. “Salih peygamber” diyerek hem peygamberlikte, hem evlatlıkta üstün nitelikleri taşıdığını belirtmek istemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adamın kim olduğunu Cebrâil'e sorunca Cebrâil onun Âdem olduğunu söyledi. Sağında bulunan karartıların cennet ahalisinden olan zürriyeti, solunda olan karartıların da cehennem ahalisinden olan zürriyeti olduğunu, bundan dolayı da sağına bakınca gülüp, soluna bakınca ağladığını dile getirdi. Muhtemeldir ki Hz. Âdem'in sağ tarafında cennet, sol tarafında da cehennem bulunuyordu. Cennet ve cehennemle arasında bulunan perdeler açılınca da içerdeki görüyor, cennettekiler için sevinip gülüyor, cehennemdekiler için de üzülop ağlıyordu.

Sonra ikinci kat semaya geldiler. Cebrâil bu semanın da bekçisine kapıyı açmasını söyledi. Bu bekçi de önceki bekçiyle aynı şeyleri sorduktan ve cevaplarını aldıktan sonra kapıyı açtı.

Enes'in bildirdiğine göre Ebû Zer, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen bu olayı anlatırken çıktığı semalarda Hz. Âdem, Hz. İdrîs, Hz. Mûsa ve Hz. İsa ile karşılaştığını zikretmiş ancak bunların hangisiyle hangi semada buluştuğunu belirtmemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu olayı aktarırken sadece Hz. Âdem'le dünya semasında, Hz. İbrâhîm'le de altıncı kat semada görüştüğünü bildirmiştir.

Buhârî ve Müslim'in Enes kanalıyla Mâlik b. Sa'sa'a'dan naklettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dünya semasında Hz. Âdem'le, ikinci kat semada Hz. Yahya ve Hz. İsa'yla, üçüncü kat semada Hz. Yûsuf'la, dördüncü kat semada Hz. İdrîs'le, beşinci kat semada Hz. Hârûn'la, altıncı kat semada Hz. Mûsa'yla, yedinci kat semada da Hz. İbrâhîm'le karşılaşmıştır. Bu hadis de kendi konusu içinde inşâallah zikredilecektir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cebrâil'le birlikte Hz. İdrîs'in yanına uğradı. Hz. İdrîs onu: *“Merhaba ey salih peygamber ve salih kardeş!”* diyerek karşıladı. Hz. İdrîs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) atalarından olmadığı için Hz. Âdem gibi “oğul” yerine “kardeş” demiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu adamın kim olduğunu Cebrâil'e sorunca Cebrâil onun

İdrîs olduğunu söyledi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Mûsa'ya uğradı. Hz. Mûsa onu: “*Merhaba ey salih peygamber ve salih kardeş!*” diyerek karşıladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun kim olduğunu sorunca Cebrâil onun Mûsa olduğunu söyledi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. İsa'ya uğradı. Hz. İsa onu: “*Merhaba ey salih kardeş ve salih peygamber!*” diyerek karşıladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun kim olduğunu sorunca Cebrâil onun İsa olduğunu söyledi.

Hadis nakledilirken sıralama gözetilmemiştir. Bazıları bunu Mirac'ın birkaç defa yaşanmasına bağlamıştır. Zira bu yönde gelen rivayetler ittifakla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Mûsa'dan önce Hz. İsa'ya uğradığını söylerler.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. İbrâhîm'e uğradı. Hz. İbrâhîm de onu: “*Merhaba ey salih peygamber ve salih oğul!*” diyerek karşıladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun kim olduğunu sorunca Cebrâil onun İbrâhîm olduğunu söyledi.

İbn Şihâb'ın İbn Hazm'dan, onun da İbn Abbâs ve Ebû Habbe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bundan sonrasında çıkarıldığı makam ve seviyede kalem gıcırıltılarını işitmiştir. Bundan kasıt, meleklerin Yüce Allah'ın takdir ettiği şeyleri içeren Levh-i Mahfûz'dan bir şeyleri yazarken veya Yüce Allah'ın herhangi bir konuda emir ve buyruklarını yazarken kalemlerinin çıkardığı seslerdir. Zira Yüce Allah, ilmi her şeyi kuşattığından dolayı bir şeyleri hatırlamak için onları yazıya geçmekten beri ve münezzehtir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

İbn Hazm, Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-Ensârî'dir. Velîd zamanında Medine'nin kadılığı ile valiliğini yapmıştır. Hicri 120 yılında 84 yaşındayken vefat etmiştir.

Ebû Habbe, Ebû Habbe el-Bedrî el-Ensârî'dir.

İbn Hazm'ın Ebû Habbe'den rivayeti munkatı'dır. Çünkü Ebû Habbe, İbn Hazm henüz doğmamışken Uhud savaşında şehit olmuştur. Hatta Ebû Habbe şehit olduğunda İbn Hazm'ın babası Muhammed bile doğmamıştı. Onun için

bu rivayetin isnâdında hata vardır. Ancak İbn Hazm'ın bunu mürsel olarak Ebû Habbe'den rivayet ettiği söylenirse bu durumda söz konusu hata giderilmiş olur.

Ebû Habbe'nin ismi konusunda da ihtilaf edilmiştir. Bazılarına göre ismi Âmir b. Abdi Amr b. Umeyr b. Sâbit'tir. Bazılarına göre ismi Mâlik'tir. Vâhidî ise Bedir savaşına katılanlar içinde Ebû Habbe künyeli birinin bulunmadığını söylemiştir.

İbn Hacer, *el-İsâbe*'de şöyle der: "Ammâr b. Ebî Ammâr da Ebû Habbe'den rivayette bulunmuştur. Ammâr'ın bu rivayetini İbn Ebî Şeybe ve Ahmed nakletmiştir. Hâkim de bu rivayetini sahih bulmuş ve Ammâr'ın Ebû Habbe'yi işittiğini açık bir şekilde belirtmiştir."

Buna dayanarak diyebiliriz ki Ebû Habbe, İbn İshâk'ın Uhud'da şehit düştüğünü söylediği kişi değildir. Taberânî'de de Abdullah b. Amr b. Osmân'ın Ebû Habbe'den rivayeti vardır. Isnâdı kavi olsa da Abdullah b. Amr, Ebû Habbe'ye yetişmiş değildir.

Sonrasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine, gecesi ve gündüzüyle günde elli vakit namaz farz kılındı. İstisnalar hariç Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine farz kılınan bir şey, Resûlullah'a da (sallallahu aleyhi vesellem) farzdır. Yine istisnalar hariç bunun aksi de geçerlidir.

Günde elli vakit namaz farz kılındıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönüşte Hz. Mûsa ile karşılaştı. Hz. Mûsa, Yüce Allah'ın, ümmetine neyi farz kıldığını sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) günde elli vakit namazın farz kılındığını söyledi. Hz. Mûsa, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'la konuştuğu, O'na yalvarıp yakardığı yere geri dönmesini, namaza yönelik bu sayıyı indirmesini, zira ümmetinin bu kadarını kılmaya güç yetiremeyeceğini söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönüp bu konuda Yüce Allah'a müracaat edince elli vakit namazın yarısı indirildi. Mâlik b. Sa'sa'a'nın rivayetinde Yüce Allah'ın elli vakitten on vakit namazı indirdiği zikredilir. Sâbit'in rivayetinde ise beş vakit namazın indirildiği zikredilir ve her müracaatta beşer vakit indirimi yapıldığı belirtilir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tekrar Hz. Mûsa'nın yanında döndüğünde elli vakit namazın yarısını indirdiğini bildirdi. Ancak Hz. Mûsa yeniden geri

dönmesini, zira ümmetinin buna da güç yetiremeyeceğini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda tekrar dönünce Yüce Allah onun da yarısını indirdi. Burada yarısından kasıt mecazidir ve bir bölümü anlamındadır. Zira gerçek mânâda yarısından bahsedilecekse ellinin yarısı yirmi beş, onun da yarısı on iki buçuk olacaktır. Bunun anlamını en iyi veren rivayet de namazların elli vakitten beşer beşer beş vakte indiğini söyleyen Sâbit'in rivayetidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha bu konu için Yüce Allah'ın huzuruna döndüğünde Yüce Allah namazı beş vakte indirdi. Ancak bunun fiili olarak beş, sevap bakımından elli vakit değerinde olduğunu bildirdi. Yüce Allah da bu yönde: **“Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır”**¹ buyurmuştur.

Bazıları buna dayanarak beş vakit dışında vitir gibi farz bir namazın olmadığını söylemiştir. Ayrıca bu rivayet bir fiilin henüz uygulamaya konulmadan nesh edilmesinin caiz olacağını göstermektedir. Mutezile mezhebi ise bu konuda aksini düşünür.

İbnu'l-Müneyyir bu konuda: “Bir konuda neshin ancak o konunun tebliğ edilmesinden sonra olabileceği konusunda herkes hemfikirdir” dese de İsrâ gecesi konusunda gelen bu hadis her iki kesim için de sorun teşkil etmiştir. İbn Dakîk el-İd ise bu konudaki ihtilafın yorumdan değil bizzat bu yönde gelen rivayetlerden kaynaklandığını söylemiştir.

Elli vakit namaz Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kesin bir şekilde emredilmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu başkasına bildirdikten sonra, ancak henüz uygulamaya geçirmeden önce değiştirildiği için sadece Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) yönelik bir neshden söz edilebilir.

Yüce Allah elli vakit namazı beş vakte indirdikten sonra bunun sevabının elli vakit namaz sevabında olacağını söylemiş, kesin olarak takdir edilmiş konularda da Yüce Allah'ın sözünün değiştirilmeyeceğini bildirmiştir. Namazın elli vakit olarak emredilmesinden sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müracaatıyla beş vakte indirilmesi bunun kesin bir takdir değil de değişmeye açık olan bir takdir olduğunu göstermektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönüşünde yine Hz. Mûsa'ya uğrayınca

¹ En'âm Sur. 160

namazın beş vakte indirildiğini söyledi. Hz. Mûsa yine aynı gerekçeyle geri dönmesini isteyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) artık aynı konu için Yüce Allah'ın huzuruna çıkmaya utandığını ifade etti. Zira beş vakte indirildikten sonra daha da indirilmesi için müracaatta bulunması demek, beşer beşer indirildiği için namazın tümünden kalkmasını istemesi anlamına gelecekti. Özellikle Yüce Allah'ın: **“Benim katımda söz değiştirilmez”**¹ buyruğunu işittikten sonra bir daha dönmek istememiştir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üst semada bulunan Sidretü'l-Müntehâ'ya götürüldü. Müslim'de gelen rivayete göre burası altıncı kat semadadır. Belki de alt kısmı altıncı kat semada, üst kısmı da yedinci kat semadadır. Meleklerin ilminin sınırı olduğu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışında buradan öteye hiç kimse gidemediği için bu isimle anılmıştır. Ya da daha üst kattan incek olan şeyler buraya inip, altlardan çıkacak şeyler de nihai olarak sadece buraya kadar çıkabildiği için ya da şehitlerin veya müminlerin ruhu buraya kadar yetişip *mukarrebun* olan melekler burada onlara hayır duada bulunduğu için bu ismi almıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orayı, ne olduğunu bilmediği rengarenk şeylerin kapladığını söylemiştir. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cennete sokulmuş, cennetin içinde inciden gerdanlıkların bulunduğunu, cennetin toprağının da misk gibi koktuğunu görmüştür.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Buhârî bunu ayrıca *Hac, Bed'ul-Halk* ve *Enbiyâ* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.²

۳۵۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ عُرْوَةَ
بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ « فَرَضَ اللَّهُ الصَّلَاةَ حِينَ فَرَضَهَا رَكْعَتَيْنِ فِي
الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ ، فَأَقَرَّتْ صَلَاةُ السَّفَرِ ، وَزِيدَ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ . » طرفاه ۱۰۹۰ ، ۳۹۳۵ -

تحفة ۱۶۳۴۸

¹ Kâf Sur. 29

² Müslim (163)

350- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Sâlih b. Keysân — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla müminlerin annesi Âişe şöyle demiştir: “Yüce Allah namazı farz kıldığında mukim için de yolcu için de ikişer rekat olarak farz kıldı. Daha sonra yolcular için aynı bırakılırken mukim olanlar için arttırıldı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Yüce Allah namazı ilk farz kıldığında hem mukim olanlar hem de yolcu olanlar için ikişer rekat olarak farz kıldı. İbn İshâk bunu Sâlih b. Keysân’dan bu isnâdla: “Akşam namazı ise üç rekat olarak farz kılındı” ziyadesiyle zikretmiştir. Bu hadisi Ahmed rivayet etmiştir.

Daha sonraları ise rekat sayısı yolcu olanlar için aynı bırakılırken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’ye gelişinden sonra mukim olanlar için ikişer rekat attırıldı. Sabah namazının kıraati uzun sürdüğü, akşam namazı da gündüzün vitri olduğu için aynen bırakıldı.

Hadisi İbn Hibbân, İbn Huzeyme ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir. Hanefiler bu hadisin zahirine dayanarak yolculukta namazı kısaltarak kılmanın ruhsat değil, azimet olduğunu söylemişlerdir. Çünkü Hz. Âişe’nin sözünün zahirinden bunun başlarda ikişer rekat olarak farz kılındığı, sonradan yolcu için aynen bırakıldığı, yani farz olarak kaldığı anlaşılıyor. Bundan dolayı yolcunun namazlarını tam kılması caiz değildir.

Buna cevap verilirken bazıları bunun Hz. Âişe’den gelen ictihad kabilinden bir söz olabileceğini söylemiştir. İbn Abbâs’tan buna muhalif bir rivayet de gelmiştir. Müslim’in bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Namaz mukim olanlar için dört, yolcu olanlar için ise iki rekat olarak farz kılındı” demiştir. Bu rivayet tenkide uğramıştır ve namazların kısaltılması konusu içinde buna değinilecektir.

Bazıları Hz. Âişe’nin yolculukta namazları tam kıldığını söylemiştir. Bunlara göre sahabiden gelen rivayete değil onun görüşüne itibar edilir. Bunu diyenler de Hz. Âişe’den gelen söz konusu rivayeti, namazın rekatlarına değil sayısına yönelik olduğu şeklinde yorumlamışlardır. Yani Hz. Âişe’nin demek

¹ Hadis ayrıca 1090 ve 3935’te geçmektedir. Müslim (685)

istediği İsrâ gecesinden önce, biri akşamdan biri de güneşin doğuşundan önce olmak üzere iki vakit namaz olduğudur. Buna göre İsrâ gecesinden önce iki vakit namaz farz kılınmıştı. İsrâ gecesinden sonra ise arttırılıp beşe çıkarıldı. Yüce Allah'ın: **“Rabbini akşam-sabah överek tesbih et”**¹ buyruğu da bunun delilidir.

Bizim bu konudaki delilimiz ise Mâlik ve Ahmed'de geçtiği gibi **“Namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur”**² âyetidir. Zira bir şeyde günahın olmaması onun azimet olmadığını da gösterir. Bir şeyin kısaltılması da öncesinde tam olmasını gerektirir. Diğer bir delilimiz de yolculukta namazların kısaltılmasına yönelik Müslim'de geçen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bu, Yüce Allah'ın sizlere ihsan ettiği bir sadakadır”* hadisidir. Farz olan dört rekattır, ancak yolculukta bu dört rekatin iki rekat olarak eda edilmesine ruhsat verilmiştir.

Hanefiler ise yolculukta farz kılınan namazın iki rekat olduğunu söylemişlerdir. Bu durumda yolcu olan kişi namazını tam kıldığı zaman bunlara göre ikinci iki rekat nafile, diğerlerine göre ise farzdır.

Bize göre vaktin girmesi namazın dört rekat kılınmasını, yolculuk ise dört rekatin iki rekat olarak kılınmasının sebebidir. Bundan dolayı kişi yolculukta istediğini tercih edebilir, dilerse tam, dilerse de kısaltarak kılabilir.

Namazı yolculukta kısaltarak kılmanın gerektiğini söyleyenler bu konuda İbn Abbâs'ın: *“Yüce Allah, Resûlünün diliyle size namazı, mukim olanlara dört, yolcu olanlara ise iki rekat olarak farz kıldı”* sözünü delil olarak getirmişlerdir. Bu yönde diğer açıklamalar namazların kısaltılması konusu içinde gelecektir.

Hadisi ravileri Mısırlı ve Medinelidir. Hz. Âişe'nin mürsel rivayetlerinden biridir ve huccet olan bir rivayettir.

¹ Mü'min Sur. 55

² Nisâ Sur. 101

۲ - بابُ وُجُوبِ الصَّلَاةِ فِي الثِّيَابِ وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ وَمَنْ صَلَّى مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ

2- NAMAZIN GİYSİYLE KILINMASININ GEREKLİLİĞİ; YÜCE ALLAH'IN: "Her Mescidde Ziynetinizi Takının"¹ BUYRUĞU; KİŞİNİN TEK PARÇALIK BİR GİYSİYE SARINARAK NAMAZ KILMASI

وَيُذَكِّرُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « يَزُرُّهُ وَلَوْ بِشَوْكَةٍ ». فِي إِسْنَادِهِ نَظَرٌ ، وَمَنْ صَلَّى فِي الثَّوْبِ الَّذِي يُجَامِعُ فِيهِ مَا لَمْ يَرَ أَدَى ، وَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ لَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ .

Seleme b. el-Ekvâ'dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişi bir iğne ile olsa dahi izarını (peştamalını) tutturur"* buyurmuştur. Ancak isnâdı tenkide açıktır.

Kişinin, üzerinde necaset görmedikçe cinsel ilişkiye girdiği giysiyle namaz kılması. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmemesini emretmiştir.

Namazı giysi içinde kılmaktan kasıt, kişinin avret yerlerini örtecek şekilde giyinmesidir. Namazda setr-i avret; Hanefilerde, Şâfiîlerde, fakihlerin ve muhaddislerin genelinde namazın sıhhatinin şartlarından. Ancak Hanefiler namazda setr-i avreti kişinin kendisi için değil, başkası için şart görürler. Yani kişi giydiği giysinin yanlarından kendi avret yerini görse namazı bozulmaz.

Mâlikilerden Behrâm: "Setr-i avretin namazın şartlarından olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır" demiştir.

Bu mezhebden İbn Atâullah: "Hükmünü bilen ve imkanı olan kişi için setr-i avret namazın şartları ve vaciplerinden biridir" demiştir.

Mâliki eserlerden *el-Kabes*'te zikredildiğine göre mezhebin bu yöndeki meşhur görüşü, setr-i avretin namazın şartlarından olmadığıdır.

¹ A'râf Sur. 31

et-Tûnisî: “Setr-i avret kendi başına bir farzdır, ancak namazın farzlarından değildir” demiştir.

İsmâîl, İbn Bekr ve Şeyh Ebû Bekr setr-i avretin namazın sünnetlerinden olduğunu söylemişlerdir. *Tehzîbu't-Tâlib*'de, *el-Mukaddemât*'ta ve İbn Muhriz'in *Tabsira*'sında bunun farz mı, sünnet mi olduğu konusunda ihtilafın bulunduğu ifade edilmiştir.

Yüce Allah: “**Her mescidde ziynetinizi takının**”¹ buyurmuştur. Âyetteki ziynetten kasıt, kişinin avret yerlerini örten giysileridir. Mecazi olarak da giysi yerine ziynet denilmiştir. Namaz veya tavaf gibi ibadetlerde kişinin giysilerini giymesi emredilmiştir. Âyet de namazda setr-i avretin farz olduğunun delilidir.

Âyetin nüzul sebebinin, bazılarının: “İçinde günah işlediğimiz giysilerle Allah’a ibadet etmeyiz” diyerek Kâbe’yi çıplak bir şekilde tavaf etmesi olduğu söylenemez. Burada dikkat edilmesi gereken şey, sebebin hususi oluşundan çok emrin genel olmasıdır. Zira “Mescid-i Haram’da” değil “Her mescidde” şeklinde genel bir ifade kullanılmıştır.

Başlıklardan biri de kişinin tek parçalık bir giysiye sarınarak namaz kılmasının hükmü ile ilgilidir.

Seleme b. el-Ekva’nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kişi bir iğne ile olsa dahi izarını tutturur*” buyurmuştur. Tek parçalık giysisi olan kişi namazını kılarken bu giysinin iki ucunu bir iğneyle dahi olsa tutturup düğümler ve avret yerlerini kapatır.

Bu hadisi Buhârî *Târîh*'te, Ebû Dâvud, İbn Hibbân ve İbn Huzeyme mevsûl olarak “Derâverdî — Mûsa b. İbrâhîm b. Abdîrrahman b. Ebî Rabîa” kanalıyla Seleme b. el-Ekva’dan şöyle rivayet etmişlerdir: “Ey Allah’ın Resûlü! Bazen avdayken üzerimde tek parçalık gömlek oluyor. Onunla namaz kılayım mı?” diye sorduğumda: “*Olur, ama bir iğneyle olsa dahi uçlarını birleştir*” buyurdu. Lafız İbn Hibbân’ın lafzıdır.

Buhârî bunu ayrıca “İsmâîl b. Ebî Uveys — İsmâîl’in babası — Mûsa b. İbrâhîm — Mûsa’nın babası” kanalıyla Seleme’den rivayet edip isnâdına bir raviyi daha eklemiştir. Yine “Mâlik b. İsmâîl — Attâf b. Hâlid — Mûsa b.

¹ A’râf Sur. 31

İbrâhîm" kanalıyla Seleme'den rivayet etmiş, Attâf'ın Mûsa'dan, Mûsa'nın da Seleme'den bunu "Haddesenâ" sigasıyla naklettiğini açık bir şekilde belirtmiştir. Buhârî'nin, isnâdının tenkide açık olduğunu söylemesi bu açıdan olabilir.

Aynı şekilde bazıları ravi Mûsa b. İbrâhîm'in nisbesini et-Teymî olarak zikrederken, bazıları el-Mahzûmî olarak zikretmiştir. Isnâdı hakkındaki tenkit bu açıdan da olabilir.

Tek parçalık geniş bir giysi içinde namaz kılacak olan kişi, rükû ve secdelere giderken avret yeri açılacaksa bu giysinin ya açılacak yerlerini iğne gibi bir şeyle tutturup kapatmalı ya da giysiyi göbek yerinden bir kemerle iyice bağlayıp sıkmalıdır.

Alt başlıklardan biri de cariyesi veya karısıyla cinsel ilişkiye giren kişinin, üzerinde necaset görmediği müddetçe cinsel ilişkiye girdiği giysiyle namaz kılabilir.

Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in imamlığında Müslümanları hacca göndermiş, daha sonra da peşinden Hz. Ali'yi yollamıştır. Hz. Ali'den, Müslümanlara bildirmesini istediği emirlerden biri de çıplak olarak tavaf yapılmamasıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tavafta çıplak olmayı yasaklamışsa, namazda çıplaklığın yasak olması evlâ olacaktır. Çünkü tavafta koşulan şartların aynısı hatta fazlası namaz için koşulmuştur.

۳۵۱ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ أَمَرْنَا أَنْ نُخْرِجَ الْحَيْضَ يَوْمَ الْعِيدَيْنِ وَذَوَاتِ الْحُدُورِ ، فَيَشْهَدَنَّ جَمَاعَةُ الْمُسْلِمِينَ وَدَعَوَتَهُمْ ، وَيَعْتَزِلُ الْحَيْضُ عَنْ مُصَلَّاهُنَّ . قَالَتِ امْرَأَةٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِحْدَانَا لَيْسَ لَهَا جِلْبَابٌ . قَالَ « لَتَلْبِسَهَا صَاحِبَتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا » . أطرافه ۳۲۴ ، ۹۷۱ ، ۹۷۴ ، ۹۸۰ ،

۹۸۱ ، ۱۶۵۲ - تحفة ۱۸۱۱۳

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ حَدَّثَنَا أُمُّ عَطِيَّةَ سَمِعْتُ

النَّبِيَّ ﷺ بِهَذَا .

351- “Mûsa b. İsmâil — Yezîd b. İbrâhîm — Muhammed” isnâdıyla Atiyye şöyle demiştir: Bayram günlerinde hayızlı kadınlar ile ergenlik çağına girmiş kızların da çıkıp Müslümanların cemaatinde ve dualarında hazır bulunmaları, namazgâhta hayızlı kadınların diğerlerinden ayrılmaları emredildi. Kadının biri: “Ey Allah'ın Resûlü! Çarşafı olmayan kadın ne yapsın?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Arkadaşı ona bir çarşaf versin*” karşılığını verdi.¹

Abdullah b. Recâ bunu “İmrân — Muhammed b. Sîrîn” kanalıyla Ümmü Atiyye'den rivayet ederken Ümmü Atiyye'nin: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim” dediğini zikreder.

Musa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî'dir.

Yezîd, Yezîd b. İbrâhîm et-Tusterî'dir. Hicri 161 yılında vefat etmiştir.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn'dir.

Ümmü Atiyye, Nuseybe binti Ka'b el-Ensâriyye'dir.

Ümmü Atiyye'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), genç kızların, eve kapatılan kadınların, hayızlı olanların bayram namazlarında namazgâha çıkmalarını, hayırlı işlerde ve Müslümanların dualarında hazır bulunmalarını, namazgâha çıkan hayızlı kadınların namaz esnasında diğer kadınlardan ayrılmasını söylemiştir.

Kadının biri çarşafı yani dış giysisi olmayan kadının bu şekilde cemaate nasıl katılacağını sordu. Bu olay da hicap ile ilgili emrin nazil olmasından sonra gerçekleşmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir durumda başka bir kadından ödünç olarak çarşaf almasını ve bu şekilde katılmasını söyledi.

Hadiste namazgâha çıkacak olan kişinin giysisi yoksa bile birinden ödünç alıp giymesi ve bu şekilde çıkması emredilmiştir. Namazgâha çıkacak kişi için böylesi bir emir varsa namazı kılacak olan kişi için giysi evlâ olacaktır. Hadisin başlıkla alakası da buradadır. Kadınlar için setr-i avret nasıl gerekliyse erkek için de gereklidir. Peki namazda olsun başka bir yerde olsun setr-i avret mutlak olarak farz mıdır? Şâfiîlerin yanında her durumda mutlak olarak farzdır ve gereklidir.

¹ Hadis ayrıca 324, 971, 974, 980, 981 ve 1652'de geçmektedir. Müslim (890)

Hadisin ravileri Basralıdır.

Buhârî'nin zikrettiği ikinci isnâdda Muhammed b. Sîrîn'in hadisi Ümmü Seleme'den işittiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu da İbn Sîrîn'in bu hadisi kız kardeşi Hafsa kanalıyla Ümmü Atiyye'den naklettiğini söyleyenlere bir cevap niteliğindedir. Buhârî'nin zikrettiği bu hadisi de Taberânî, *el-Mu'cemu'-Kebîr*'de mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۳ - بَابُ عَقْدِ الْإِزَارِ عَلَى الْقَفَا فِي الصَّلَاةِ

3- NAMAZDA İZARI ENSEDE BAĞLAMAK

وَقَالَ أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ صَلَّوْا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَاقِدِي أَرْزِهِمْ عَلَى عَوَاتِقِهِمْ .

Ebû Hâzım'ın Sehl'den bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında izarlarını enselerinde bağlayarak namaz kılmışlardır.

Başlık, kişinin sadece izarla namaz kılması halinde izarının iki ucunu boynunda bağlamasıyla ilgilidir.

Ebû Hâzım'ın Sehl'den bildirdiğine göre sahabe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken izarlarının iki ucunu enselerinde birleştirip bağlamışlardır.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A'rec el-Medenî'dir.

Sehl, Sehl el-Ensârî'dir. Medine'de en son vefat sahabidir. Hicri 91 yılında vefat etmiştir.

Ebû Hâzım'ın bu rivayetini de Buhârî, *Libâs* konusu içinde mevsûl olarak nakletmiştir.

۳۵۲ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي وَاقِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ صَلَّى جَابِرٌ فِي إِزَارٍ قَدْ عَقَدَهُ مِنْ قَبْلِ قَفَاهُ ، وَثِيَابُهُ مَوْضُوعَةٌ عَلَى الْمُنْجَبِ قَالَ لَهُ قَائِلٌ تُصَلِّي فِي إِزَارٍ وَاحِدٍ فَقَالَ إِنَّمَا صَنَعْتُ ذَلِكَ لِإِزَانِي أَحَقُّ مِثْلِكَ ، وَأَيْنَا كَانَ لَهُ ثَوْبَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ أَطْرَافَهُ ۳۵۳ ، ۳۶۱ ، ۳۷۰ - تحفة ۳۰۸۹

352- "Ahmed b. Yûnus — Âsım b. Muhammed — Vâkıd b. Muhammed" isnâdıyla Muhammed b. el-Münkedir anlatıyor: Câbir

boynunda düğümleyip bağladığı bir izarla namaz kıldı. Giysileri de askıda duruyordu. Biri ona: “Tek parçalık giysiyle mi namazı kılıyorsun?” diye sorunca, Câbir: “Ben de senin gibi cahiller görsün diye böyle yaptım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında hangimiz iki parçalık giysi bulabiliyordu ki?”¹

Ahmed b. Yûnus, babasının adı Abdullah’tır. Ancak dedesiyle şöhret bulduğu için ona nisbet edilmiştir. Hicri 227 yılında Kufe’de vefat etmiştir.

Âsım, Âsım b. Muhammed b. Zeyd b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb’tır.

Vâkid, Vâkîd b. Muhammed el-Kureşî el-Medenî’dir.

Muhammed, meşhur tâbiî Muhammed b. el-Münkedir’dir.

Câbir b. Abdillâh, giysileri askıda asılmış olmasına rağmen izarını boynunda düğümleyip bağladı ve bu şekilde namazı kıldırdı. Cemaatten biri askıda başka giysileri de varken neden sadece bir izarla namazı kıldırıldığını sordu. Câbir, kasıtlı bir şekilde askıda başka giysisi olmasına rağmen sadece izarla namaz kıldırıldığını söyledi. Bundan kastı da soruyu soran adam gibi cahillerin bu durumu görüp itiraz etmesi durumunda bunun caiz olduğunu göstermektir.

Câbir bunu söylerken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanını da örnek vermiştir. Zira dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında çoğu müslümanın birden fazla giysisi bulunmuyordu ve tek parçalık içinde namaz kılanlara herhangi bir itirazda bulunulmuyordu.

Tek parçalık giysi içinde namaz kılmanın caiz olup olmadığı konusundaki ihtilaf da eski bir ihtilaftır. İbn Ebî Şeybe’nin bildirdiğine göre İbn Mes’ûd: “Gökle yer arası kadar geniş olsa bile tek parçalık giysi içinde namaz kılma” demiştir. Ancak fakihlerin geneli bunun aksini düşünmektedir.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında kardeşin kardeşten rivayeti vardır. Bunlar da Âsım ve Vâkîd’dır. Yine tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Bunlar da Vâkîd ve Muhammed b. el-Münkedir’dir.

¹ Hadis ayrıca 353, 361 ve 370’te geçmektedir. Müslim (3008)

۳۵۳ - حَدَّثَنَا مُطَرِّفُ أَبُو مُصْعَبٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْمَوَالِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

الْمُنْكَدِرِ قَالَ رَأَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَقَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي فِي

ثَوْبٍ . أطرافه ۳۵۲، ۳۶۱، ۳۷۰ - تحفة ۳۰۵۶

353- “Mutarrif Ebû Mus’ab — Abdurrahman b. Ebi’l-Mevâlî” isnâdıyla Muhammed b. el-Münkedir şöyle demiştir: Câbir b. Abdillâh’ın tek parçalık giysiyle namaz kıldığını gördüm. Bu konuda: “Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık giysiyle namaz kıldığını gördüm” dedi.¹

Mutarrif, Mutarrif Ebû Mus’ab b. Abdillâh b. Süleymân el-Asam el-Medenî’dir. İmam Mâlik’in hocalarındandır.

Muhammed b. el-Münkedir, Câbir b. Abdillâh’ın tek parçalık bir giysi içinde namaz kıldığını görmüştür. Câbir buna gerekçe olarak da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık giysi içinde namaz kıldığını görmesini göstermiştir.

Bu uygulamanın Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırılması bu hadiste bir öncekinden daha net ve daha açıktır.

۴ - بَابُ الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ مُلْتَحِفًا بِهِ

4- TEK PARÇALIK GİYSİYE SARINARAK NAMAZ KILMAK

قَالَ الزُّهْرِيُّ فِي حَدِيثِهِ الْمُتْلَحِفُ الْمُتَوَشَّحُ ، وَهُوَ الْمُخَالَفُ بَيْنَ طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ ، وَهُوَ

الِإِسْتِمَالُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ . قَالَ وَقَالَتْ أُمُّ هَانِئٍ التَّحَفَ النَّبِيُّ ﷺ بِثَوْبٍ ، وَخَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ .

Zühri, *multehif* ile ilgili naklettiği hadiste şöyle demiştir: “*Multehif* demek *müteveşşih* demektir. O da giysinin (bezin/örtünün) iki ucunu omuzları üzerinde çaprazlama bir şekilde bağlayan kişi demektir. *İstimâl* denilen, giysinin uçlarını omuzlarda bir araya getirmek de bu

¹ Hadis ayrıca 352, 361 ve 370’te geçmektedir. Müslim (518)

mânâdadır.

Buhârî der ki: Ümmü Hâni de: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki ucunu omuzlarında bağlamak suretiyle bir giysiye sarındı” demiştir.

Başlık, kişinin tek parçalık bir giysiye sarınarak namaz kılmasının hükmüyle ilgilidir.

Zührî, yani Muhammed b. Müslim b. Şihâb *iltihâf* ifadesini açıklarken, bunun giysinin iki ucunu omuzlar üzerinde çaprazlama bir şekilde bağlama olduğunu, giysinin uçlarını omuzlar üzerinde bir araya getirmek olan iştimal’in de bu anlama geldiğini söylemiştir.

Zührî’nin *iltihâf* ile ilgili rivayet ettiği hadisi İbn Ebî Şeybe, *Musannef*te “Zührî — Sâlim — İbn Ömer” kanalıyla mevsûl olarak nakletmiştir. Ya da bu hadisten kasıt, Ahmed’in Ebû Hureyre’den naklen rivayet ettiğiidir.

İbnü’s-Sukeyt bunu şöyle açıklar: “Kişinin, giysinin sol kolunun altından geçirip sağ omuza attığı ucunu, sağ kolunun altından geçirip sol omzuna attığı ucuyla göğsünde bağlamasıdır.”

Buhârî’nin dediğine göre Ümmü Hâni Fâhite binti Ebî Tâlib, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık bir giysiye sarındığını, giysinin iki ucunu da omuzlarında bağladığını söylemiştir. Buhârî bu hadisi de bu başlık altında mevsûl olarak zikretmiştir.

İbn Battâl’ın dediğine göre tek parçalık giysiyi bu şekilde bağlamanın sebebi, kişinin kendi avret yerini görmemesi veya rükû ve secdelerde bu giysinin düşmemesidir.

۳۵۴ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ . طَرَفَاهُ ۳۵۵ ، ۳۵۶ - تحفة

۱۰۶۸۴

354- “Ubeydullah b. Mûsa — Hişâm b. Urve — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Ömer b. Ebî Seleme şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uçlarını çaprazlama bağladığı tek parçalık bir giysiyle namaz kıldı.”¹

¹ Hadis ayrıca 355 ve 356’da geçmektedir. Müslim (517)

Ubeydullah, Ubeydullah b. Mûsa el-Absî'dir.

Hişâm'ın babası, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Ömer b. Ebî Seleme, Ömer b. Abdullah b. Abdilesed el-Mahzûmî'dir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üvey oğludur. Annesi de müminlerin annesi Ümmü Seleme'dir. Hicri 2. yılda Habeşistan'da doğmuş, hicri 83 yılında Medine'de vefat etmiştir. Cemel vakasında öldüğünü söyleyenler yanılmıştır. Ömer, Cemel vakasında bulunmuş olsa da Abdulmelik b. Mervân'ın hilafeti döneminde Medine'de vefat etmiştir. Buhârî'de iki hadisi vardır.

Ömer b. Ebî Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uçlarını çaprazlama bağladığı tek parçalık bir giysiyle namaz kılmıştır.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden, onun da sahabiden rivayeti vardır. İsnâdı âli (az ravili) bir isnâddır. Hadis üç raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayanan bir hadis hükmündedir. Buhârî'nin en az raviyle naklettiği hadislerde sahabiyle arasında iki ravi bulunur. Şayet sahabi de hadisi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet ediyorsa isnâdı üçlü (sülâsi) olur. Burada ise hadisi bir sahabi başka bir sahabi kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir. Arada her ne kadar dört ravi varsa da hadis üçlü hükmündedir.

۳۵۵ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ

عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فِي بَيْتٍ أُمَّ سَلَمَةَ ، قَدْ أَلْقَى

طَرَفِيهِ عَلَى عَاتِقِيهِ . طَرَفَاهُ ٣٥٤ ، ٣٥٦ - تحفة ١٠٦٨٤

355- "Muhammed b. el-Müsennâ — Yahya — Hişâm — Hişâm'ın babası" isnâdıyla Ömer b. Ebî Seleme der ki: "Ümmü Seleme'nin evinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), uçlarını omuzlarına attığı tek parçalık bir giysiyle namaz kıldığını gördüm."¹

Ömer b. Ebî Seleme, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Seleme'nin evinde tep parçalık giysi içinde namaz kıldığını, bu giysinin de uçlarını omuzlarına attığını görmüştür.

¹ Hadis ayrıca 354 ve 356'da geçmektedir. Müslim (517)

İsnâdı bakımından bu hadis bir öncekinden daha düşük derecededir. Burada sahabi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu uygulamasını bizzat görmesini dile getirmiştir. Bunun yanında giysinin iki ucunun omuzlara atılması ziyadesi vardır. Bunlardan dolayı da Buhârî bu hadise burada yer vermiştir.

۳۵۶ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُسْتَمِلًا بِهِ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، وَاضِعًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ . طرفاه ۳۵۴ ، ۳۵۵ - تحفة ۱۰۶۸۴

356- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Ömer b. Ebî Seleme şöyle demiştir: “Ümmü Seleme'nin evinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), uçlarını omuzlarına attığı tek parçalık bir giysiye sarınmışken namaz kıldığını gördüm.”¹

Ubeyd, Ubeyd b. İsmâil el-Hebârî el-Kûfî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Ömer b. Ebî Seleme, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Seleme'nin evinde tek parçalık giysiye sarınarak namaz kıldığını, bu giysinin de uçlarını omuzlarına attığını görmüştür.

İsnâdı öncekilere göre nâzil olan bu hadiste Urve bunu Ömer b. Ebî Seleme'den “tahbîr (ahberanî)” sigasıyla nakleder. Önceki hadislerde ise “an'ane” sigasıyla rivayet edilmiştir.

۳۵۷ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ أَنَّ أَبَا مَرَّةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِئِ بْنِتِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِئِ بْنِتِ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ ، وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْرُهُ قَالَتْ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ « مَنْ هَذِهِ » . فَقُلْتُ أَنَا أُمُّ هَانِئِ بْنِتِ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالَ « مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِئٍ » . فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ ، قَامَ فَصَلَّى ثَمَانِي رَكَعَاتٍ ، مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ،

¹ Hadis ayrıca 354 ve 355'te geçmektedir. Müslim (517)

فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، زَعَمَ ابْنُ أُمِّی أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا قَدْ أَجَرْتُهُ فَلَانَ بْنِ هُبَيْرَةَ .
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَدْ أَجَرْنَا مَنْ أَجَرْتَ يَا أُمَّ هَانِي » . قَالَتْ أُمُّ هَانِي وَذَاكَ ضُحَى .
أطرافه ٢٨٠ ، ٣١٧١ ، ٦١٥٨ - تحفة ١٨٠١٨

357- “İsmâil b. Ebî Uveys — Mâlik b. Enes — Ömer b. Ubeydillah’ın azatlısı Ebu’n-Nadr — Ümmü Hâni binti Ebî Tâlib’in azatlısı Ebû Murra” isnâdıyla Ümmü Hâni binti Ebî Tâlib anlatıyor: Mekke’nin fethinde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittiğimde yıkanıyordu ve kızı Fâtıma da önüne bir perde çekmişti. Selam verdiğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Gelen kadın kim?*” diye sordu. “Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hâni’yim” dediğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Merhaba Ümmü Hâni!*” buyurdu.

Yıkanmasını bitirince kalkıp tek parçalık giysiye sarınarak sekiz rekat namaz kıldı. Namazını bitirince: “Ey Allah’ın Resûlü! Annemin oğlu himayeme aldığım Fülân b. Hubeyre’yi öldüreceğini söylüyor” dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Ümmü Hâni! Senin himayene aldığın bizim de himayemizdedir*” buyurdu. Vakit de kuşluk vaktiydi.¹

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’n-Nadr, Ömer b. Ubeydillah’ın azatlısıdır. Hicri 129 yılında vefat etmiştir.

Mekke’nin fethedildiği tarih olan hicri 8. yılın Ramazan ayında Ümmü Hâni, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. O sırada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanıyordu ve kızı Fâtıma da önüne bir perde çekmiş onu perdeliyordu. Ümmü Hâni selam verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kim olduğunu sordu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sorusu üzerine Ümmü Hâni ismini vererek gelenin kendisi olduğunu söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Merhaba!*” diyerek onu karşıladı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanmasını bitirince tek parçalık bir giysiye sarınarak sekiz rekat namaz kıldı. Ümmü Hâni bunun kuşluk vakti

¹ Hadis ayrıca 280, 3171 ve 6158’de geçmektedir. Müslim (336)

gerçekleştirdiğini söylemiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıldığı bu namazın kuşluk namazı olması muhtemeldir. İbn Şâhin'den gelen rivayet de bunu desteklemektedir. Zira İbn Şâhin'in rivayetine göre Ümmü Hâni: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu ne namazıdır?" diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kuşluk namazıdır*" karşılığını vermiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirince Ümmü Hâni, himayesine alıp eman verdiği bir kişiyi Ali b. Ebî Tâlib'in öldürmek istediğini söyledi. Ümmü Hâni burada Hz. Ali'yi zikrederken kardeşi olmasına rağmen "Annemin oğlu" ifadesini kullanmıştır. Bunun sebeplerinden biri, anne tarafından akrabalar birbirlerine daha fazla sevgi ve merhametle davranırlar. Ümmü Hâni bu yönden akrabalığa vurgu yaparak kardeşi olan Ali'nin, eman verdiği birini öldüreceğini söylemesini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şikayette bulunmuştur. Hamevî ise rivayet ederken Ümmü Hâni'nin: "Babamın oğlu" dediğini zikreder.

Ümmü Hâni himayesine alıp eman verdiği kişiyi Fulân b. Hubeyre olarak zikretmiştir.

Hubeyre, Ümmü Hâni'nin kocası Hubeyre b. Ebî Vehb b. Amr el-Mahzûmî'dir. Ümmü Hâni'nin ondan bir çok çocuğu olmuştur. Bunlardan biri de kendisiyle künyelendiği Hâni'dir. Mekke'nin fethinde Ümmü Hâni Müslüman olunca kocası Mekke'den kaçmış ve ölene kadar da müşrik olarak kalmıştır. Kaçarken Ümmü Hâni'nin yanında ondan olan oğlu Ca'de'yi bırakmıştır. Ca'de, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüş olmasına rağmen sahabiliği bulunmamaktadır. Kendisine eman verilen söz konusu çocuk Ca'de olabileceği gibi kocasının başka bir kadından olan oğlu da olabilir. Ravi onun ismini unutmuştur.

İbnu'l-Cevzî: "Ümmü Hâni'nin «Fülân» ifadesinden kastı, şayet oğlu ise bu kişi Ca'de'dir" demiştir. Ancak İbn Abdilber ve başkası Ca'de'nin yaşının küçüklüğünden dolayı o olamayacağını söylemiştir. Çünkü yaşı küçük olan birine eman vermek veya onu öldürmeye kast etmek makul değildir. Hz. Ali de kız kardeşinin oğlunu öldürecek değildir. Bundan dolayı söz konusu kişinin Hubeyre'nin başka bir kadından oğlu olması ihtimali daha yüksektir.

İbn Hişâm ise *Tehzîbu's-Sîre*'de Ümmü Hâni'nin eman verdiği iki kişinin Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî ile Züheyr b. Ebî Umeyye el-Mahzûmî olduğunu söylemiştir. Ezrakî ise Züheyr'in yerine Abdullah b. Ebî Rabîa'yı zikreder.

İbn Hacer, *Feth*'te şöyle der: “Benim gördüğüm kadarıyla hadisin metninde lafız düşmesi olmuştur. Sanki Ümmü Hâni «Hubeyre'nin amcası oğlu olan Fülân» demiş gibidir. Ancak «amca» lafzı düşmüş ifade de «Hubeyre'nin oğlu Fülân» olarak yer almıştır. Ya da ifadenin aslı «Hubeyre'nin yakını (karîb) Fülân» şeklindedir. Ancak «yakını» lafzı değişerek «oğlu» olmuştur. Bu kişinin Hâris b. Hişâm veya Züheyr b. Ebî Umeyye veya Abdullah b. Ebî Rabîa olması muhtemeldir. Zira bunlardan her biri Hubeyre'yle amca oğullarıdır ve Mahzûm oğullarından olmaları dolayısıyla Hubeyre'nin yakını ve akrabasıdır.”

Ümmü Hâni'nin bu şikayeti üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), himayesine aldığı kişilerin emanda olacağını ve Hz. Ali'nin onları öldüremeyeceğini ifade etmiştir.

Hadisin ravileri Medinelidir.

۳۵۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُتَيْبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَائِلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الصَّلَاةِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَوَّلِكُمْ ثَوْبَانِ». طرفه ۳۶۵ - تحفة ۱۳۲۳۱

358- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık giysi içinde namaz kılmayı sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Her birinizin iki giysisi var mı ki?” karşılığını verdi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık giysi içinde namaz kılmayı sordu. İbn Hacer: “Soruyu soran kişinin ismini bulabilmiş değilim. Ancak İmam Serahsî el-Hanefî, *el-Mebsût* kitabında bu kişinin Sevbân olduğunu söyler” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) herkesin birden fazla giysisinin

¹ Hadis ayrıca 358'de geçmektedir. Müslim (515)

bulunmadığına vurgu yaparak bunun caiz olduğunu karşı bir soruyla ifade etmiştir. Hattâbî'nin dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada bir durum tesbiti de yapmış ve giysi azlığına dikkat çekmiştir. Cevap soru şeklinde gelse de içinde bu yöndeki fetvayı da içermektedir. Zira herkesin birden fazla giysisi yoksa ve namazı da kılmak farz ise avret yerlerini örttükten sonra tek parçalık giysi ile namaz kılmak doğal olarak caiz olacaktır.

Sahabilerden İbn Abbâs, Ali, Muâviye, Enes b. Mâlik, Hâlid b. el-Velîd, Ebû Hureyre, Âişe ve Ümmü Hânî gibilerinin görüşü bu yöndedir. Tâbiûndan Hasan el-Basrî, İbn Sîrîn, Şa'bî, İbnu'l-Müseyyeb ve Atâ da bu görüştedir. Fâkihlerden Ebû Hânîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed, Şâfiî, Mâlik ve İshâk b. Râheveyh'in bir rivayetine göre Ahmed'in görüşü böyledir.

۵ - بَابُ إِذَا صَلَّى فِي التَّوْبِ الْوَاحِدِ فَلْيَجْعَلْ عَلَى عَاتِقَيْهِ

5- TEK PARÇALIK GİYSİYLE NAMAZ KILACAK KİŞİ BİR KISMINI OMUZLARI ÜZERİNE ATSIN

Başlık, tek parçalık giysiyle namaz kılacak olan kişinin, bu giysinin bir ucunu omuzlarının üzerine atması gerektiğiyle ilgilidir.

۳۵۹ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا يُصَلِّي أَحَدُكُمْ فِي التَّوْبِ الْوَاحِدِ ، لَيْسَ عَلَى عَاتِقَيْهِ شَيْءٌ » .

طرفه ۳۶۰ - تحفة ۱۳۸۳۸

359- “Ebû Âsım — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — Abdurrahman el-A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir kısmını omuzlarının üzerine atmadıktan sonra biriniz tek parçalık giysi içinde namaz kılmasın” buyurmuştur.¹

Ebû Âsım, Dahhâk b. Mahled el-Basrî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî’dir.

Abdurrahman, Abdurrahman b. Hürmüz el-A’rec’tir.

¹ Hadis ayrıca 360’ta geçmektedir. Müslim (516)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), tek parçalık giysi içinde namaz kılacak olan kişinin bu giysinin bir ucunu omuzlarına atmadan namazı kılmamasını söylemiştir.

İsmâîlî’de bu hadis: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)... yasakladı” şeklinde gelmiştir. Ancak bu yasak haram kılma şeklinde bir yasaklama değildir. Zira Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık giysiyle namaz kılarken bu giysinin bir kısmının uyuyan zevcesinin üzerinde olduğu sâbit bir rivayetle gelmiştir. Böylesi bir durumda giysinin kendi üzerinde olan parçası, bir kısmı izar şeklinde bağlanıp kalan kısmı da omuzlarda atılacak kadar geniş olmayacaktır.

Sübki, tek parçalık giysi içinde namaz kılacak olan kişinin bu giysinin bir ucunu omuzlarına atmasını Şâfiî’nin vacip gördüğünü nakledip kendisi de bu görüşü tercih eder. Ancak bilindiği kadarıyla Şâfiîler bunun aksini düşünür.

Ahmed ise imkanı olup da bunu yapmayan kişinin namazının sahih olmayacağını söylemiştir. Ahmed namazda tek parçalık giysiyle bu şekilde bir örtünmeyi bu görüşüyle namazın bir şartı olarak görür. Ahmed’den nakledilen başka bir görüşe göre ise bunu yapmayan kişinin namazı sahih olur, ancak günaha girer. Bu görüşüyle de namazdan bağımsız olarak farz olan bir şey sayar.

۳۶۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ سَمِعْتُهُ

- أَوْ كُنْتُ سَأَلْتُهُ - قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «

مَنْ صَلَّى فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، فَلْيُخَالِفْ بَيْنَ طَرَفَيْهِ » . طرفه ۳۵۹ - تحفة ۱۴۲۵

360- “Ebû Nuaym — Şeybân” isnâdıyla Yahya b. Ebî Kesîr şöyle demiştir: İkrime’den işittiğime —veya sorum üzerine bildirdiğine— göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Şahadet ederim ki Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Tek parça giysiyle namaz kılacak kişi, iki ucunu birbirine bağlasın» buyurduğunu işittim.”¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

¹ Hadis ayrıca 359’da geçmektedir. Müslim (516)

Şeybân, Şeybân b. Abdîrrahman'dır.

İkrime, İbn Abbâs'ın azatlısıdır.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), tek parçalık giysi içinde namaz kılacak kişinin giysinin iki ucunu birbirine bağlamasını emretmiştir. Cumhura göre de bu emir müstehap babındadır. Ebû Hureyre'nin şahitliği de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü söylerken orada bulunduğunu ve iyice aklında tuttuğunu vurgulamak içindir.

Ravi Yahya b. Ebî Kesîr, İkrime'nin bunu kendinden mi söylediğini yoksa ona bir soru sorması üzerine mi bu hadisi naklettiğini tam olarak hatırlamadığını ifade etmiştir.

٦ - بَابُ إِذَا كَانَ الثَّوْبُ ضَيْقًا

6- TEK PARÇALIK GİYSİNİN KÜÇÜK OLMASI

Başlık, tek parçalık giysinin küçük olması durumunda kişinin namazda onu nasıl giymesi gerektiğiyle ilgilidir.

٣٦١ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ سَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ فَقَالَ خَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ ، فَجِئْتُ لَيْلَةً لِبَعْضِ أَمْرِي ، فَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي وَعَلَى ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، فَاشْتَمَلْتُ بِهِ وَصَلَّيْتُ إِلَى جَانِبِهِ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « مَا السَّرَى يَا جَابِرُ » . فَأَخْبَرْتُهُ بِحَاجَتِي ، فَلَمَّا فَرَغْتُ قَالَ « مَا هَذَا الْإِسْتِمَالُ الَّذِي رَأَيْتُ » . قُلْتُ كَانَ ثَوْبٌ . يَعْنِي ضَاقَ . قَالَ « فَإِنْ كَانَ وَاسِعًا فَالْتَحِفْ بِهِ ، وَإِنْ كَانَ ضَيْقًا فَاتَّرَزْ بِهِ » . أطرافه ٣٥٢ ، ٣٥٣ ، ٣٧٠ - تحفة

٢٢٥٣

361- “Yahya b. Sâlih — Şeybân — Fuleyh b. Süleymân” isnâdıyla Saîd b. el-Hâris şöyle demiştir: Câbir b. Abdillâh'a tek parçalık giysiyle namaz kılma konusunu sorduğumuzda şöyle dedi: “Seferlerinden birinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteydim. Bir gece bir ihtiyacım için çıktığımda namaz kıldığını gördüm. Üzerimde de tek parçalık bir giysi

vardı. Ona sarınıp yanında namaza durdum. Namazını bitirdikten sonra bana: «*Ey Câbir! Gece gece niye geldin?*» diye sorunca, geliş sebebini anlattım. Bitirdiğimde: «*Neden böyle giysine sarınmışsın?*» diye sordu. «*Giysim küçüktü*» dediğimde: «*Şayet büyük ise ona sarınırsın, küçük ise de izar olarak bağlarsın*» buyurdu.”¹

Yahya, Yahya b. Sâlih el-Vuhâzî el-Hımsî’dir. Hafız ve fakih biridir. Hicri 222 yılında vefat etmiştir.

Saîd, Medine kadısı Saîd b. el-Hâris el-Ensârî’dir.

Câbir b. Abdillâh’a kişinin tek parçalık giysiyle namaz kılması konusu soruldu. Câbir buna cevap verirken başından geçen bir olayı anlattı. Buna göre bir seferde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte çıkmıştı. Müslim’de geçtiğine göre bu sefer Buvât gazvesiydi. Câbir gece vakti bir ihtiyacı için çadırından çıkınca namaz kılan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaştı ve hemen yanında namaza durdu.

Câbir’in üzerinde tek parçalık bir giysi vardı. Bu giysi küçüktü ve Câbir ona sarınmıştı. Namaz sonrası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona neden gece vakti dışarı çıktığını sordu. Câbir bir ihtiyacından dolayı çıktığını söyleyip nedenini anlattı.

Anlattıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) neden böyle giysisine sarınarak namazı kıldığını sordu. Zira sarınma şeklini beğenmemişti. Müslim’de gelen rivayette Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) neden bu tür bir sarınmadan hoşlanmadığı da zikredilmiştir. Buna göre Câbir giysiyi omuzlarında bağlamış, ancak küçük olduğu için avret yerlerini kapatamamıştı. Kapatması için de dizlerini bükme zorunda kalmıştı.

Câbir, giysiyi küçük olduğu için bu şekilde giydiğini söyleyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), giysinin büyük olması durumunda omuzlarında bağlamasını, küçük olması halinde ise izar şeklinde kullanıp göbekten bağlamasını söyledi. Zira burada amaç, avret yerlerinin örtülmesidir. Giysinin izar şeklinde giyilmesi de, avret yerlerini örtecektir ve maksat hasıl olacaktır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hoşlanmadığı şey Câbir’in kolları içerde kalacak şekilde ona sarınmış olması da olabilir. Bu durumda avret yeri

¹ Hadis ayrıca 352, 353 ve 370’te geçmektedir. Müslim (518, 766, 3010)

görünmesin diye Câbir kollarını yandan değil de, ancak alttan çıkarabilecektir.

۳۶۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ قَالَ كَانَ رِجَالٌ يُصَلُّونَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَاقِدِي أَرْزِهِمْ عَلَى أَعْنَاقِهِمْ كَهَيْئَةِ الصَّبِيَّانِ ، وَقَالَ لِلنِّسَاءِ لَا تَرْفَعْنَ رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَسْتَوِيَ الرَّجَالُ جُلُوسًا . طرفاه ۸۱۴ ، ۱۲۱۵ - تحفة

۴۶۸۱

362- “Müsedded — Yahya b. Süfyân — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl şöyle demiştir: Bazı erkekler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken izarlarını çocuklar gibi boyunlarında bağlarlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara: “Erkekler tam olarak oturmadıkça siz başınızı kaldırmayın” buyurdu.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr'dır.

Sehl, Sehl es-Sâidî'dir.

Ashâbdan bazıları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken çocuklar gibi izarlarını boyunlarında bağlarlardı. Bundan dolayı da arkalarında namaz kılan kadınlara, erkekler secdeden kalkıp tam olarak oturana kadar başlarını secdeden kaldırmamaları söylenmiştir. Bazıları bu emrin genel bir ifadeyle geldiğini, bundan dolayı bunu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylemiş olabileceği gibi onun emriyle başkasının da söylemiş olabileceğini dile getirmiştir. İbn Hacer, bunu kadınlara söyleyen kişinin yüksek ihtimalle Bilâl olduğunu ifade etmiştir.

Kadınlara bu yönde emir verilmesinin sebebi de izarları küçük olan ve onu boyunlarında bağlamak zorunda kalan erkeklerin secdede açılan avret yerlerini görmelerinin önüne geçmektir.

Ahmed ve Ebû Dâvud'da Esmâ binti Ebî Bekr'den gelen rivayette:

¹ Hadis ayrıca 814 ve 1215'te geçmektedir. Müslim (441)

“Erkeklerin avret yerlerini görmemeleri için iyice doğrulup oturuncaya kadar kadınlar başlarını kaldırmasin” denilmiş ve bu sebep daha açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Hadisten, müstehap olan bir şeyin, yasak olan bir şeye bulaşmamak için bırakılabileceğini anlıyoruz. Çünkü namazda gecikmeden imama uymak müstehaptır. Ancak söz konusu sebepten dolayı müstehap olan bir şey yasaklanmıştır. Hadisten anladığımız başka bir şey de üst tarafın aksine kişinin alt taraflarının örtülmesinin zorunlu olmadığıdır.

۷ - بَابُ الصَّلَاةِ فِي الْجُبَّةِ الشَّامِيَّةِ

7- ŞAM CÜBBESİYLE NAMAZ KILMAK

وَقَالَ الْحَسَنُ فِي الثِّيَابِ يَنْسُجُهَا الْمُجُوسِيُّ لَمْ يَرِ بِهَا بَأْسًا . وَقَالَ مَعْمَرٌ رَأَيْتُ الزُّهْرِيَّ يَلْبَسُ مِنْ ثِيَابِ الْيَمَنِ مَا صُبِغَ بِالْبَوْلِ . وَصَلَّى عَلَيَّ فِي ثَوْبٍ غَيْرِ مَقْصُورٍ .

Hasan, Mecusiler tarafından dokunan giyside (namaz kılmada) bir sakınca görmemiştir.

Ma'mer de: “Zührî'yi boyamasında idrar da kullanılan Yemen yapımı bir giysiyle namaz kılarken gördüm” demiştir.

Hız. Ali de (imalat sonrası) henüz yıkanmamış giysiyle namaz kılmıştır.

Başlık, kafirler tarafından dokunan ve necis olmadığı kesin bir şekilde bilinen giysiyle namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

Hasan el-Basrî, Mecusiler tarafından dokunan giysilerle, dokuma sonrası henüz yıkanmadan önce namaz kılmanın bir sakıncası olmadığını söylemiştir. Hasan el-Basrî'nin bu görüşünü Nuaym b. Hammâd mevsûl olarak nakletmiştir.

Şâfîî ve Kufeliler de bunu caiz görmüşlerdir. İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiğine göre ise Muhammed b. Sîrîn böylesi bir şeyi kerih görmüştür. Hasan'dan gelen bu rivayetin başlıkla alakası açıktır.

Ma'mer de Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'yi, boyamasında idrar da kullanılan Yemen yapımı bir giysiyle namaz kıldığını görmüştür. Zührî'nin

bunu yıkadıktan sonra giyip onunla namaz kılmış olması muhtemeldir. Ya da boyamasında kullanılan idrar, eti yenilen hayvanın idrarıdır ve Zührî'nin yanında temizdir. Ma'mer'in bu rivayetini Abdurrezzâk, *Musannef*'te mevsûl olarak nakletmiştir.

İbn Sa'd'ın rivayet ettiğine göre Ali b. Ebî Tâlib de imalat sonrası henüz yıkanmamış olan keten bir giysiyle namaz kılmıştır.

۳۶۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَقَالَ « يَا مُغِيرَةُ ، خُذِ الْإِدَاوَةَ » . فَأَخَذْتُهَا فَأَنْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تَوَارَى عَنِّي فَقَضَى حَاجَتَهُ ، وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ شَامِيَّةٌ ، فَذَهَبَ لِيُخْرِجَ يَدَهُ مِنْ كُمِّهَا فَضَاقَتْ ، فَأَخْرَجَ يَدَهُ مِنْ أَسْفَلِهَا ، فَصَبَّ عَلَيْهِ فَتَوَضَّأَ وَضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَيْهِ ، ثُمَّ صَلَّى . أَطْرَافُهُ ١٨٢ ، ٢٠٣ ، ٢٠٦ ، ٣٨٨ ، ٢٩١٨ ، ٤٤٢١ ، ٥٧٩٨ ، ٥٧٩٩ - تحفة ١١٥٢٨

363- “Yahya — Ebû Muâviye — A'meş — Müslim — Mesrûk” isnâdıyla Muğîre b. Şu'be anlatıyor: Seferlerinden birinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberdim. Bana: “Ey Muğîre! Matarayı al” buyurunca onu aldım. Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gözümünden kaybolacak şekilde gidip hacetini giderdi. Üzerinde Şam yapımı bir cübbe vardı. Yıkamak için ellerini giysinin kollarından çıkarmak istedi, ancak dar olduğu için cübbenin altından çıkarmak zorunda kaldı. Bu şekilde suyunu döktüm. Namaza alır gibi abdest aldı. Abdestinde mestleri üzerine meshetti. Ardından namaz kıldı.¹

Yahya, Yahya b. Mûsa Ebû Zekerıyyâ el-Belhî'dir.

Ebû Muâviye, Muhammed b. Hâzım'dır. Ya da Ebû Muâviye Şeybân en-Nahvî'dir. İbn Hacer, Muhammed b. Hâzım olduğunu söylemiştir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

¹ Hadis ayrıca 182, 203, 206, 388, 2918, 4421, 5798 ve 5799'da geçmektedir.

Müslim, Müslim b. Subayh el-Utâridî'dir. Ya da Müslim b. İmrân el-Batîn'dir. İbn Hacer, Müslim b. Subayh el-Utâridî olduğunu söylemiştir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda' el-Hemdânî'dir. Küçükken bir hırsızlığa uğradığı için kendisine "Hırsızlığa Uğramış" anlamında "Mesrûk" ismi verilmiştir.

Hicri 9. yılda yapılan Tebûk seferinde Muğîre b. Şu'be de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteydi. Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muğîre'ye su kabını alıp peşinden gelmesini söyledi. Muğîre su kabını aldıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) def-i hacet için uzaklaşıp gözden kayboldu. Hacetini giderdikten sonra da geldi. Üzerinde kafirler tarafından imal edilmiş Şam yapımı bir cübbe vardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hacetini giderdikten sonra abdest almak istedi. Ellerini cübbenin kollarından çıkarmak istedi, ancak dar olduğu için çıkaramadı. Zira o zamanlar Şam yapımı cübbelerin kolları dar yapıyordu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ellerini cübbenin alt tarafından çıkardı. Muğîre suyunu dökerek abdest aldı. Abdestinde mestlerinin üzerine meshetti. Abdest sonrası da namaz kıldı.

Hadisin ravileri Belhli ve Kufelidir. Buhârî bu hadisi ayrıca *Cihâd* ve *Libâs* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

۸ - بَابُ كَرَاهِيَةِ التَّعَرَّى فِي الصَّلَاةِ وَغَيْرِهَا

8- NAMAZDA OLSUN NAMAZ DIŞINDA OLSUN ÇIPLAKLIĞIN KERÂHİYETİ

۳۶۴ - حَدَّثَنَا مَطَرُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْقُلُ مَعَهُمُ الْحِجَارَةَ لِلْكَعْبَةِ وَعَلَيْهِ إِزَارُهُ . فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ عَمُّهُ يَا ابْنَ أَخِي ، لَوْ حَلَلْتَ إِزَارَكَ فَجَعَلْتَ

¹ Müslim (274)

عَلَى مَنْكِيكَ دُونَ الْحِجَارَةِ . قَالَ فَحَلَّهُ فَجَعَلَهُ عَلَى مَنْكِيهِ ، فَسَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ ، فَمَا رَأَى
بَعْدَ ذَلِكَ عُرْيَانًا ﷺ . طرفاه ١٥٨٢ ، ٣٨٢٩ - تحفة ٢٥١٩

364- “Matar b. el-Fadl — Ravh — Zekeriyâ b. İshâk” isnâdıyla Amr b. Dînâr şöyle demiştir: Câbir b. Abdillâh’ın şöyle anlattığını işittim: “Kâbe onarımında Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) diğerleriyle birlikte taş taşıyordu. Üzerinde de bir izar vardı. Amcası Abbâs ona: «Yeğenim! İzarını çıkarıp omzuna, taşın altına koysan daha iyi olmaz mı?» dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) izarını çözüp omuzuna koyunca düşüp bayıldı. O günden sonra da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde çıplak görülmüş değildir.”¹

Matar, Matar b. el-Fadl el-Mervezî’dir.

Ravh, Ravh b. Ubâde et-Tennîsî’dir.

Zekeriyâ, Zekeriyâ b. İshâk el-Mekkî’dir.

Amr, Amr b. Dînâr el-Cumahî’dir.

Amr’ın Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’den naklen bildirdiğine göre Kâbe’nin onarılması zamanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) diğer Kureyşlilerle birlikte taş taşıyordu. O zamanlar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) 35 yaşındaydı. Bazıları bunun bisetten 15 yıl önce olduğunu söylemiştir. Bazılarına göre de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu olayda 15 yaşındaydı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taş taşıırken üzerinde sadece bir izar vardı. Amcası Abbâs çıplak omuzla taş taşıdığını görünce izarını çıkarıp omzuna, taşıdığı taşların altına koymasının daha iyi olacağını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) izarını çözüp omuzuna koydu. Omuzuna koymasıyla avret yerleri açılınca düşüp bayıldı. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) en güzel ahlaki meziyetlere sahipti ve bu meziyetlerle yoğrulmuştu. Hayâ bakımından da odasından çıkmayan genç kızlardan dahi daha fazla hayâ sahibiydi. Avret yerinin açılmasıyla düşüp bayılması bu yüzdendi.

Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’leri dışında yer alan rivayetlere göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayıldıktan sonra bir melek inip izarını yerine bağlamıştır.

¹ Hadis ayrıca 1582 ve 3829’da geçmektedir. Müslim (340)

Bu olaydan sonra da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde çıplak olarak görülmüş değildir.

Fakat İbn İshâk'ta gelen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz süt annesi Halîme'nin yanındayken çıplak kalmış, biri onun göğsüne vurunca da sonrasında hiç çıplak kalmamıştır. Bu hadisle başlık altındaki hadis bir arada nasıl düşünülebilir? İbn İshâk'ta gelen rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sonradan hiç çıplak görülmemesi zaruri durumlar dışındadır. Başlık altında gelen rivayette ise kişinin eşiyle birlikte yatarken bazen çıplak olması gibi zaruri bir durum vardır.

Hadisten, eşlerin birbirlerinin avret yerlerini görebilmesi gibi şeri ruhsatlar dışında avret yerlerinin açılmasının yasak olduğunu çıkarıyoruz.

Hadisin ravileri Tennîsli, Mervli ve Mekkelidir. Câbir'in bu rivayeti sahabinin mürsel rivayetlerindendir. Çünkü bu olay bisetten önce yaşanmıştır. Câbir ya bunu daha sonraları Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) ya da bu olaya şahit olan başka bir sahabiden duymuştur. Ebû İshak el-İsferâyînî'nin rivayette tek kaldığı hadisler dışında da sahabenin mürsellerinin huccet olduğu konusunda ittifak vardır. Ancak hadisin anlatımı bize Câbir'in bunu Abbâs'tan işitmiş olabileceği ihtimalini de veriyor. Bu durumda da rivayet mürsel olmaktan çıkmış olur.

۹ - باب الصَّلَاةِ فِي الْقَمِيصِ وَالسَّرَاوِيلِ وَالتُّبَّانِ وَالْقَبَاءِ

9- GÖMLEK, UZUN DON, KISA DON VE KAFTANLA NAMAZ KILMAK

۳۶۵ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَوْكُلُّكُمْ يَجِدُ تَوْبَيْنَ ». ثُمَّ سَأَلَ رَجُلٌ عُمَرَ فَقَالَ إِذَا وَسَّعَ اللَّهُ فَأَوْسَعُوا ، جَمَعَ رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابُهُ ، صَلَّى رَجُلٌ فِي إِزَارٍ وَرِدَاءٍ ، فِي إِزَارٍ وَقَمِيصٍ ، فِي إِزَارٍ وَقَبَاءٍ ، فِي سَرَاوِيلٍ وَرِدَاءٍ ، فِي سَرَاوِيلٍ وَقَمِيصٍ ، فِي تُبَّانٍ وَقَبَاءٍ ، فِي تُبَّانٍ وَقَمِيصٍ - قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ - فِي تُبَّانٍ وَرِدَاءٍ . طرفه ۳۵۸ - تحفة ۱۰۶۶۸ ، ۱۴۴۱۷

365- “Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Muhammed” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Adamın biri kalkıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık giysi içinde namaz kılmayı sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hepiniz iki parçalık giysi bulabiliyor musunuz ki?*” karşılığını verdi.

Daha sonraları adamın biri aynı şeyi Ömer’e sordu. Ömer şu karşılığı verdi: “Yüce Allah size bolluk verdiği zaman siz de giysinizi bol tutun. Kişinin birden fazla giysisi varsa onlarla namazını kılsın. Kişi izar ve rida ile, izar ve gömlek ile, izar ve kaftan ile, uzun don ve rida ile, uzun don ve gömlek ile, uzun don ve kaftan ile, kısa don ve kaftan ile, kısa don ve gömlek ile namaz kılabilir.”

Ravi der ki: “Sanırım yine «Kısa don ve rida ile» dedi.”¹

Süleymân b. Harb, künyesi Ebû Eyyûb’dur.

Hammâd b. Zeyd, künyesi Ebû İsmâil’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dır.

Muhammed, Muhammed b. Sîrîn’dir.

Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) tek parçalık giysiyle namaz kılmanın sahih olup olmayacağını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) herkesin iki giysisinin bulunmadığını, doğal olarak da tek parçalık giysiyle kılınan namazın sahih olacağını söyledi.

Daha sonraları bir adam tek parçalık giysiyle namaz kılmanın yasak olup olmadığını Hz. Ömer’e sordu. Soran kişi İbn Mes’ûd ya da Ubey olabilir. Zira Abdurrezzâk’ta gelen rivayette ikisinin bu konuda ihtilaf ettikleri zikredilmiştir. Ka’b: “Tek parçalık giysiyle namaz mekruh değildir” derken, İbn Mes’ûd bunun Müslümanların yokluk içinde olduğu ve giysilerin de az bulunduğu döneme has olduğunu söylüyordu.

Adamın bu sorusu üzerinde Hz. Ömer, Allah’ın bolluk verdiği, yani imkanların iyi olduğu zamanlarda giysinin bol tutulmasını söyledi. Buradan namaz için tek parçalık giysinin yeterli olacağını, daha fazla giysinin ise müstehab sayılacağını anlıyoruz.

¹ Hadis ayrıca 358’de geçmektedir. Müslim (515)

Hız. Ömer birden fazla giysisi bulunan kişinin bunlarla nasıl namaz kılacağını açıklarken de kişinin izar ve ridayla veya izar ve gömlekle veya izar ve kaftan yani üstlülle veya uzun don ve ridayla veya uzun don ve gömlekle veya uzun don ve kaftanla veya kısa don ve kaftanla veya kısa don ve gömlekle namaz kılabileceğini söyledi.

Ebû Hureyre bunu naklederken Ömer'in "Kısa don ve ridayla" demiş olabileceğini söylemiştir. Bu şekilde dokuz çeşit giyinme şekli karşımıza çıkmaktadır. Ebû Hureyre, Ömer'in bunu söylediği konusunda kesin bir ifade kullanmamış, ama böyle demiş olabileceğini dile getirmiştir. Çünkü uyluğu avret yerinden sayarsak kısa don, avret yerini tamamen örtmeyecektir. Ancak kaftan veya gömleğin altında giyilmesi durumunda avret yerini kapatmış olur. Ridanın altına giyilmesi durumunda da kısa don avret yerini tam olarak örtmeyebilir.

Ebû Hureyre, Ömer'in bu ikilemeleri arasında kısa don ve rida ikilisinin de bulunması gerektiğini, ridanın uzun olması durumunda da kısa donla birlikte setr-i avretin hasıl olabileceğini düşünmüş olabilir. Bu ikilemelerde alt giysilerin önce zikredilmesi avret yerini daha çok onların örtmesinden dolaydır.

۳۶۶ - حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَيْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ فَقَالَ « لَا يَلْبَسُ الْقَمِيصَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرْنُسَ وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ وَلَا وَرْسٌ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسِ الْحُفَيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ » . وَعَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ . أطرافه ۱۳۴ ، ۱۵۴۲ ، ۱۸۳۸ ، ۱۸۴۲ ، ۵۷۹۴ ، ۵۸۰۳ ، ۵۸۰۵ ، ۵۸۰۶ ،

۵۸۴۷ ، ۵۸۵۲ - تحفة ۶۹۲۵ ، ۸۴۳۲

366- "Âsım b. Ali — İbn Ebî Zi'b — Zührî — Sâlim" isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "İhrama girecek olan kişi ne giyebilir?" diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İhrama girecek olan kişi gömlek, uzun don, pelerin, üzerinde zafırân veya vers bulaşmış giysiler giyemez. Terlik bulamayan kişi de mestleri topuktan daha aşağıda kalacak şekilde kesip giyebilir."

Nâfi' de İbn Ömer kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını bildirmiştir.¹

Âsım, Âsım b. Ali b. b. Âsım el-Vâsitî'dir.

İbn Ebî Zi'b, Muhammed b. Abdirrahman'dır. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Sâlim, Sâlim b. Abdullah b. Ömer'dir.

Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ihramda olan kişinin neler giyebileceğini sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihramlı kişinin gömlek, uzun don ve pelerin giymeyeceğini söyledi. Pelerin, başlığı da kendisine yapışık olan bir dış giysidir. Ya da İslam'ın ilk dönemlerinde giyilen uzunca bir başlık türüdür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun yanında ihramlı kişinin, üzerinde zafiran veya vers denilen koku ve boya bulunan giyecekleri de giymeyeceğini söylemiştir. İhramda olan kişi mest de giyemez. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), giymeye terlik bulamayan kişinin mestlerini topuklardan aşağıda kalacak şekilde kestikten sonra giyebileceğini dile getirmiştir. Burada terlik bulamayan kişi için mestlerin kesilip öyle giylmesi emir değil bir izindir.

Hadisten gömlek, uzun don ve benzeri dikişli giysiler olmadan da kılınan namazın caiz olacağını anlıyoruz. Çünkü bu tür giysiler ihramlı olana yasaklanmıştır, bu yasakla birlikte de namaz kılması emredilmiştir.

Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* ve *Hac* konuları içinde de tahrir etmiştir. Bu yöndeki diğer açıklamalar kendi konuları içinde yapılacaktır.

Hadisi Nâfi' de Sâlim'in naklettiği şekilde İbn Ömer kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etmiştir.

İbn Hacer'e göre bundan kasıt, İbn Ebî Zi'b'in bunu Nâfi' kanalıyla İbn Ömer'den naklettiğidir. Birmâvî ve Kirmânî ise bunun Buhârî'nin muallak rivayetlerinden biri olduğunu söylemişlerdir. Onlar için Nâfi'nin bunu

¹ Hadis ayrıca 134, 1542, 1838, 1842, 5794, 5803, 5805, 5806, 5847 ve 5852'de geçmektedir. Müslim (1177)

doğrudan İbn Ömer'den nakletmiş olması da muhtemeldir ve bu durumda muttasıl olur. Ancak İbn Hacer, akli çözümlerin nakil alanında kullanılmasının uygun olmayacağını söyleyip bu yaklaşıma itirazda bulunmuştur. İbn Hacer'in dediğine göre Buhârî bu hadisi *İlim* konusunun sonlarında "Âdem — İbn Ebî Zî'b — Nâfi' — İbn Ömer" kanalıyla nakletmiş, buradakinin aksine orada Nâfi'nin kanalını öne alıp Zührî'nin kanalını ise ona atfetmiştir.

Aynî de görüldüğü kadarıyla bunun Buhârî'nin muallaklarından biri olduğunu söyleyerek İbn Hacer'e itiraz edip, Kirmânî'yi desteklemiştir. Oysa Kirmânî bunun Buhârî'nin muallaklarından biri olduğunu kesin bir şekilde dile getirmemiş: "Nâfi', Sâlim'e atfedilmiş olabilir. Nâfi'nin Sâlim'e atfedilmesi ile Zührî'ye atfedilmesi arasında da bir fark yoktur" demiştir.

İbn Hacer buna karşılık verirken, maksadın anlaşılması durumunda tereddüde yer kalmayacağını söylemiştir. İkincisi, Nâfi' burada Sâlim'e atfedilmişse bu durumda İbn Ebî Zî'b bunu Zührî'den, o da Nâfi'den rivayet etmiş olacaktır. Oysa bu hadisi İbn Ebî Zî'b iki kanalla rivayet etmiştir. Bunlardan biri "Zührî — Sâlim" kanalı, diğeri de "Zührî — Nâfi" kanalıdır. Her iki kanalda da Nâfi' ve Sâlim bunu İbn Ömer'den aktarmışlardır. İbn Hacer bu açıklamayı yaptıktan sonra: "Bunu bile anlamayacak kişinin başkalarının görüşlerine itiraz edip karşı çıkması çok da yakışık değildir" demiştir.

۱۰ - بَاب مَا يَسْتُرُ مِنَ الْعَوْرَةِ

10- AVRET OLARAK ÖRTÜLMESİ GEREKEN YERLER

۳۶۷ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ قَالَ قَالَ نَبِيُّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ اِشْتِمَالِ الصَّمَاءِ وَأَنْ يَحْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ، لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ . أطرافه ۱۹۹۱ ، ۲۱۴۴ ، ۲۱۴۷ ، ۵۸۲۰ ، ۵۸۲۲ ، ۶۲۸۴ - تحفة ۴۱۴۰

367- "Kuteybe b. Saïd — Leys — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe" isnâdıyla Ebû Saïd el-Hudrî şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi

vesellem) iştîmâl-i sammâ ile oturunca avret yerini açıkta bırakacak şekilde tek giysiyle sarınmayı (ihtibâ) yasakladı.”¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd es-Sekafî el-Belhî’dir.

Leys, Leys b. Saîd’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe b. Mes’ûd’dur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) *iştîmâl-i sammâ* denilen giyinme şeklini yasaklamıştır. Asmaî: “İştîmâl-i sammâ, kişinin kolları da içeride kalacak şekilde bir giysiye tümünden sarınmasıdır” demiştir. İbn Kuteybe’nin dediğine göre bundan dolayı sağır anlamında “sammâ” denilmiştir. Zira çatlağı ve deliği olmayan kaya gibi bu tür giyinmede de her yer kapatılır, açık bir yer bulunmaz ve kişi ellerini dahi giysi dışına çıkaramaz. Kişi namazda iken, kendisine yaklaşan hayvanları defetme gibi maruz kalabileceği herhangi bir şeye karşı ellerini kullanamayacağı için bu tür giyinme mekruh görülmüştür.

Buhârî, *Libâs* konusu içinde “sammâ” ifadesini açıklarken: “Kişinin tek parçalık bir giysiye sarınması, sonra bir yanı açıkta kalacak şekilde bir ucunu kaldırıp omzuna atmasıdır” demiştir ki bu tanım fakihlerin de açıklamasına uygundur. Böylesi bir durumda avret yerinin bir kısmı açıkta kalıyorsa bu tür bir örtünme şekli haram olur, aksi halde haram olmaz.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı başka bir şey de kişinin, dizlerini kırarak kalçası üzerinde oturduğunda avret yeri açıkta kalacak şekilde tek parçalık bir giysiye sarınmasıdır. Ancak bu şekilde oturunca avret yeri açıkta kalmıyorsa bir sakıncası olmaz.

Hadisin ravileri Belhî, Mısırlı ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* ve *Buyû’* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim², Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 1991, 2144, 2147, 5820, 5822 ve 6284’te geçmektedir.

² Müslim (1512)

۳۶۸ - حَدَّثَنَا قَيْصَةُ بْنُ عُبَّهَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعَتَيْنِ عَنِ اللَّهَاسِ وَالنَّبَازِ ، وَأَنْ يَشْتَمِلَ الصَّامَاءُ ، وَأَنْ يَخْتَبِيَ الرَّجُلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ . أطرافه ۵۸۴ ، ۵۸۸ ، ۱۹۹۳ ، ۲۱۴۵ ، ۲۱۴۶ ، ۵۸۱۹ ، ۵۸۲۱ - تحفة ۱۳۶۶۱

368- “Kabîsa b. Ukbe — Süfyân — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mülâmese ve münâbeze denilen iki satış türü ile iştîmâl-i sammâ ve kişinin tek parçalık giysiye sarınmasını yasakladı.”¹

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, tâbiûndan Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki tür satışı yasakladı. Bunlardan biri mülâmese denilen satış türüdür. Mülâmese türü satış, kişinin katlanmış olan bir giysiyi veya karanlıkta tam olarak görünmeyen bir giysiyi alıp incelemeyen sadece dokunarak ve aldıktan sonra cayma hakkına sahip olmadan satın almasıdır. Ya da satıcının müşteriye: “Giysiye dokunmanla onu sana satmış olurum” demesiyle gerçekleşen bir satış türüdür. Ya da bir malı müşteriye ona dokunduğu andan itibaren satmış sayarak ve cayma hakkı tanımadan satmaktır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı bir diğer satış türü de münâbeze türü satıştır. Bu da malın atılmasıyla satışın gerçekleştiği bir alışveriş türüdür. Bu satış türünde satıcı müşteriye: “Giysimi sana 10’a atıyorum” der, müşteri de bunu kabul eder. Ya da satıcının müşteriye: “Bu malı sana şu kadara satıyorum ve malı sana atmamla satış gerçekleşmiş, cayma hakkı da bitmiş olur” diyerek yaptığı bir satıştır. Bu iki satış türünün yasaklanmasının sebebi malın incelenip kontrol edilmemesi veya satışta batıl olan bir şartın koşulmasıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki tür giyinme şeklini de yasaklamıştır.

¹¹ Hadis ayrıca 584, 588, 1992, 2145, 2146, 5819 ve 5821’de geçmektedir.

Bunlardan biri iştîmâl-i sammâ denilen giyinme şeklidir. İştîmâl-i sanımâ, kişinin kolları da içeride kalacak şekilde bir giysiye tümünden sarınmasıdır. Deliği olmayan kaya gibi bu tür giyinmede her yer kapatılır, açık bir yer bulunmaz ve kişi ellerini dahi giysi dışına çıkaramaz. Kişi namazda iken maruz kalabileceği herhangi bir şeye karşı ellerini kullanamaz. Ya da başkalarının açıkladığı gibi kişinin tek parçalık bir giysiye sarınması, sonra bir yanı açıkta kalacak şekilde bir ucunu kaldırıp omzuna atması şeklinde olan bir giyinme çeşididir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı diğer bir giyinme şekli de kişinin, dizlerini kırarak kalçası üzerinde oturduğunda avret yeri açıkta kalacak şekilde tek parçalık bir giysiye sarınmasıdır. Avret yerinin açıkta kalması kaydı bir önceki hadiste zikredilmiştir.

Hadisin isnâdında tâbiînin sahabiden rivayeti vardır. En sahih isnâdlar arasında sayılan bir isnâdı vardır. Buhârî hadisi *Salât* ve *Libâs* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.¹

۳۶۹ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ فِي مُؤَذِّنِينَ يَوْمَ النَّحْرِ يُؤَذِّنُ بَيْنِي أَنْ لَا يَحْجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ ، وَلَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُزَيَّانٌ . قَالَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ثُمَّ أَرَدَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيَّ ، فَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَذِّنَ بِبَرَاءَةٍ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَذَّنَ مَعَنَا عَلِيٌّ فِي أَهْلِ مَنَى يَوْمَ النَّحْرِ لَا يَحْجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُزَيَّانٌ . أطرافه ١٦٢٢ ، ٣١٧٧ ، ٤٣٦٣ ، ٤٦٥٥ ، ٤٦٥٦ ، ٤٦٥٧ -

تحفة ١٢٢٧٨ ، ٦٦٢٤ ، ١٨٥٩٩

369- “İshâk — Yâkub b. İbrâhîm — İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu — amcası — Humejd b. Abdirrahman b. Avf” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Söz konusu hac mevsiminde Ebû Bekr, Kurban gününde Minâ'da: «Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac etmeyecek, hiç kimse de

¹ Müslim (825, 1511)

çıplak olarak Kâbe'yi tavaf edemeyecek» şeklinde çağrı yapmamız için birkaç müezzinle birlikte beni gönderdi.”

Humeyd b. Abdurrahman der ki: “Sonra da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'yi gönderip oradakilere Tevbe Sûresi'ni okumasını söyledi.”

Ebû Hureyre der ki: “Ali de bizimle birlikte Kurban günü Minâ'da bulunanlara Tevbe Sûresi'ni okudu ve bu yıldan sonra müşriklerin hac edemeyeceklerini, Kâbe'nin de çıplak olarak artık tavaf edilemeyeceğini bildirdi.”¹

İshâk, İshâk b. Râheveyh'tir. Ya da İshâk b. Mansûr'dur. Her ikisi de Yâkub'dan rivayette bulunduğu için kim olduğu konusunda tereddüt edilmiştir. Ancak İbn Hacer onun İshâk b. Râheveyh olduğunu söylemiştir.

Yâkub, Abdurrahman b. Avf'ın torunlarından Yâkub b. İbrâhîm b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlu, Muhammed b. Abdillâh'tır. Amcası da Muhammed b. Şihâb ez-Zührî'dir.

Vedâ haccından önce Ebû Bekr'in imamlığında yapılan hacda Ebû Bekr, Ebû Hureyre'yi birkaç müezzinle birlikte görevlendirdi. Bunlar Kurban günü Minâ'da insanlara içinde bulundukları yıldan sonra hiçbir müşrikin hac edemeyeceğini, çıplak olarak da hiç kimsenin Kâbe'yi tavaf edemeyeceğini ilan edeceklerdi.

Humeyd'in bildirdiğine göre daha sonra ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'yi Ebû Bekr'in arkasından yolladı ve Tevbe Suresi'ni insanlara okumasını söyledi. Tevbe Sûresi, müşriklerle yapılan anlaşmaların feshedilmesini içeriyordu. Araplarda anlaşma feshedilirken âdet, bunu ya anlaşmayı yapan kişinin kendisi ya onun adına ailesinden birinin yapmasıydı. Bundan dolayı Tevbe Sûresi'ni okuma görevi Hz. Ali'ye verilmiştir.

Humeyd'in olan bu nakil Buhârî'nin ta'liklerinden biri olabileceği gibi aynı isnâdın devamı da olabilir.

Hiz. Ali'nin de gelişiyile Ebû Hureyre ve yanındakiler onunla birlikte Kurban günü Minâ'da insanlara, içinde bulundukları yıldan sonra hiçbir müşrikin hac

¹ Hadis ayrıca 1622, 3177, 4363, 4655, 4656 ve 4657'de geçmektedir.

edemeyeceğini, çıplak olarak da hiç kimsenin Kâbe'yi tavaf edemeyeceğini ilan edip bildirdiler.

Hadis, Cahiliye insanlarının çıplak olarak tavaf etme âdetlerini reddedip yasaklamaktadır. Tavafta setr-i avret şarttır. Hanefiler ise şart olmadığını düşünürler, ancak onlarda çıplak kalmak mekruhtur.

Hadisin isnâdında tâbiînin tâbiînden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Cizye*, *Meğâzî*, *Hac* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.¹

۱۱ - بَابُ الصَّلَاةِ بِغَيْرِ رِدَاءٍ

11- RİDASIZ NAMAZ KILMAK

۳۷۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي الْمَوَالِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنِّدِ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ مُلَحِفًا بِهِ وَرِدَاؤُهُ مَوْضُوعٌ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْنَا يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ تَصَلِّي وَرِدَاؤُكَ مَوْضُوعٌ قَالَ نَعَمْ ، أَحْبَبْتُ أَنْ يَرَانِي الْجُهَّالُ مِثْلَكُمْ ، رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي هَكَذَا . أطرافه ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۶۱ - تحفة ۳۰۵۶

370- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbn Ebi'l-Mevâlî” isnâdıyla Muhammed b. el-Münkedir şöyle demiştir: Câbir b. Abdillâh'ın yanına girdiğimde tek parçalık bir giysiye sarınmış bir şekilde namaz kılıyordu. Ridası (üstlüğü) de bir kenarda duruyordu. Namazı bitirdiğinde: “Ey Ebû Abdillâh! Ridan yanında dururken mi namaz kılıyorsun?” diye sorduğumuzda, Câbir: “Evet, sizin gibi cahiller bunu görsün istedim, zira Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde namaz kıldığını gördüm” karşılığını verdi.²

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî'dir.

İbn Ebi'l-Mevâlî, ismi Abdurrahman'dır.

Muhammed b. el-Münkedir, Câbir b. Abdillâh'ın yanına girdiğinde Câbir

¹ Müslim (1347)

² Hadis ayrıca 352, 353 ve 361'de geçmektedir. Müslim (3008)

tek parçalık bir giysiye sarınmış bir şekilde namaz kılıyordu. Ridası da askıda veya yerde bir kenarda duruyordu. Muhammed onun ridası olmasına rağmen giymeyip tek parçalık giysiye sarınarak namaz kıldığını görünce bunun sebebini sordu. Câbir onun gibi cahillerin özellikle bunu görmesi için böyle kıldığını söyledi. Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde namaz kıldığını gördüğünü bildirdi.

Câbir'in bu şekilde sert bir karşılık vermesi Muhammed'in itiraz babında soruyu sorduğunu anlamasından dolayıdır. Onun gibi cahillerin, gözleriyle görüp bunun hükmünü öğrenmesi için de Câbir böyle yapmıştır.

۱۲ - باب مَا يُذَكَّرُ فِي الْفَخْدِ

12- UYLUK KONUSUNDA SÖYLENENLER

وَيُرَوَّى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَجَرَهْدٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « الْفَخْدُ عَوْرَةٌ » .
وَقَالَ أَنَسُ حَسَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ فَخْدِهِ . وَحَدِيثُ أَنَسٍ أَسْنَدٌ ، وَحَدِيثُ جَرَهْدٍ أَخَوْتُ حَتَّى
يُخْرِجَ مِنْ اخْتِلَافِهِمْ . وَقَالَ أَبُو مُوسَى عَطَى النَّبِيِّ ﷺ رُكْبَتَيْهِ حِينَ دَخَلَ عُثْمَانُ . وَقَالَ
زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ وَفَخْدُهُ عَلَى فَخْدِي فَثَقُلْتُ عَلَى حَتَّى خِفْتُ أَنْ
تُرَضَّ فَخْدِي .

İbn Abbâs, Cerhed ve Muhammed b. Cahş'tan naklen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Uyluk avrettendir” buyurduğu bildirilmiştir.

Enes ise: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğunu açtı” demiştir. Enes'in hadisi isnâd bakımından daha sağlamdır. Cerhed'in hadisi ise uygulamada daha ihtiyatlıdır. Böyle bakınca bu yöndeki ihtilaflardan çıkılabilir.

Ebû Mûsa: “Osmân girince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dizlerini örttü” demiştir.

Zeyd b. Sâbit: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğu benim uyluğumun üzerindeyken Yüce Allah ona vahiy indirdi. Bu sırada uyluğu o kadar ağırlaştı ki uyluğumun ezilmesinden korktum” dedi.

Başlık, uyluğun avret yerinde olup olmadığı konusunda gelen rivayetler ile ilgilidir.

Abdullah b. Abbâs, Cerhed el-Eslemî ve Abdullah b. Cahş'tan rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Uyluk avrettendir"* buyurmuştur. Abdullah b. Abbâs'ın rivayetini Ahmed ve Tirmizî mevsûl olarak nakletmişlerdir. İsnâdında zayıf biri olan Ebû Yahya el-Fattât vardır. Cerhed'in rivayetini Mâlik, *Muvattâ'*da mevsûl olarak nakletmiştir. Tirmizî bu hadisini hasen bulmuş, İbn Hibbân sahih olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Cahş'ın rivayetini de Buhârî, *Târîh*'te, Ahmed ve Hâkim mevsûl olarak nakletmişlerdir. Abdullah, dedesiyle meşhur olduğu için ona nisbet edilmiştir. Babasının adı Abdullah el-Esedî'dir. Müminlerin annesi Zeyneb'in erkek kardeşinin oğludur. Hem kendisinin, hem de babasının sahabiliği vardır. İbn Hibbân onun Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis işittiğini söylemiştir.

Enes'in de rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dizlerini açmıştır. Enes'in bu hadisini Buhârî mevsûl olarak aktarmıştır. Buhârî, Enes'in bu hadisinin isnâd bakımından bir önceki hadisten daha sağlam olduğunu söylemiştir. Cerhed'in hadisinin ise tesettür konusunda uygulama ve amel bakımından daha ihtiyatlı olacağını ifade etmiş, bu şekilde de bu konuda âlimler arasında bulunan ihtilaftan çıkılabileceğini dile getirmiştir.

Tâbiûnun geneli, Ebû Hanîfe, en meşhur görüşüne göre Mâlik, Şâfiî, en meşhur rivayete göre Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre uyluk avrettendir. İbn Ebî Zî'b, Dâvud, rivayetlerinden birinde Ahmed, Şâfiîlerden İstahrî ve İbn Hazm ise uyluğun avretten olmadığını söylemişlerdir. İbn Hazm, *el-Muhallâ*'da: *"Şayet uyluk avretten olsaydı Yüce Allah, masum ve tertemiz olan Resûlü'nün uyluğunu açıkta bırakmaz, Enes ve başkaları görmezdi"* demiştir.

Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Osmân yanına girince açıkta olan dizlerini edebinden ve ondan utancından dolayı örtmüştür. Bundan dolayıdır ki Müslim ve Beyhakî'de geçtiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Meleklerin bile kendisinden hayâ ettiği birinden hayâ etmeyeyim mi?"* buyurmuştur. Ebû Mûsa'nın bu sözü, Buhârî'nin *Osmân'ın Faziletleri* konusu içinde mevsûl olarak naklettiği hadisin bir bölümüdür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbından her biriyle onun mizaç ve yapısına göre muamele ederdi. Osmân mizaç olarak aşırı hayâ sahibi olduğu için ona karşı bu şekilde davranmıştır. Setr-i avret mutlak olarak farz olmasına rağmen Osmân'ın girişinden önce Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dizlerinin açıkta olması, uyluğun avretten olmadığına delildir. Kişi yalnızken bile kendi kendine açılmadıktan sonra avret yerlerini açıkta bırakamaz. Kişinin kendi avret yerine bakması da mekruhtur. Ancak kişi yalnızken yıkanma ve benzeri şeyleri için avret yerini açabilir.

Kendilerine mahrem olan kişilerin yanında erkeğin, erkek çocuğunun, tek kişinin malı ya da ortakların malı olan cariyenin, anlaşmalı cariyenin, müdebber olan cariyenin, ümmü veled olan cariyenin ve hür kadının avret yeri, Şâfiîlere göre göbek ile diz arasındır. Bunda da Hâris b. Ebî Usâme tarafından rivayet edilen ve erkeğin avret yerinin göbek ile diz arasında olduğunu söyleyen hadise dayanırlar. Her ikisinin de başı avret olmamasına dayanarak cariyeye erkeğe kıyas edilmiştir.

Beyhakî'nin *Sünen*'de bildirdiğine göre cariyenin avret yeri izarını bağladığı göbek yeri ile dizleri arasındır. Tesettürün tam olması için de göbek ile dizlerin çoğunluğunun da örtülmesi lazımdır. Bazılarına göre göbek ve dizler de avrettendir. Bazıları ise göbeğin aksine sadece dizlerin avretten olduğunu söylemiştir. Bunda da Dârekutnî'de gelen: "*Erkeğin avret yeri göbeğin aşağısından dizlerin alt taraflarına kadardır*" hadisine dayanırlar. Hanefiler bu görüştedir.

Namazda ve yabancı birinin yanında cariyenin avret yeri, yüzü ve bileklerine kadar içten ve dıştan elleri hariç bedeninin tümüdür. İbn Abbâs da Nûr Suresi'ndeki: "**Görünen kısımları hariç**"¹ buyruğunu bu şekilde açıklamıştır.

Erkeklik ile dişiliği tam olarak belli olmayan hünsâ kişinin avreti de kadının avreti gibidir. Böylesi bir kişi erkek gibi göbekte diz arasını örterek namaz kıldığı zaman bu namazı sahih olmaz. Nevevî, *er-Ravda* eserinde bu yönde gelen en sıhhatli görüşün bu olduğunu söylemiştir. *el-Mecmû'* eserinde de bu kişinin tesettürü konusundaki şüpheden dolayı en uygun görüşün bu olduğunu dile getirmiştir. *Tahkîk* eserinde ise bu kişinin bu şekilde kıldığı

¹ Nûr Sur. 31

namazın sahih olacağını zikretmiştir.

Kişinin yalnızken örtmesi gereken yere gelince Buhârî'ye göre büyük avret yerleridir. Ebû Hanîfe'den gelen iki görüş içinde en sahih olana göre kadının ayakları avret değildir. Zira kadın her zaman ayakkabı bulamayacağı için yürürken istemese de ayakları görünecektir.

Zeyd b. Sâbit el-Ensârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy katiplerinden biridir. Ebû Bekr zamanında Kur'ân'ı toplayıp bir araya getirmiştir. 15 gün gibi kısa bir zamanda Yahudilerin kitabı Tevrat'ı öğrenmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle Süryaniceyi de 17 günde öğrenmiştir. Sahabenin âlimlerinden biridir. Ahmed'in sahih bir isnâdla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun hakkında: *"Miras hukukunu en iyi bileniniz Zeyd'dir"* buyurmuştur. Hicri 42 veya 43 veya 45 yılında vefat etmiştir. Vefat ettiği zaman Ebû Hureyre: "Bu ümmetin ilim deryası ölmüştür. Umulur ki Yüce Allah İbn Abbâs'ı onu halefi yapar" demiştir.

Buhârî, *Tefsîr* konusu içinde Zeyd'in bu rivayetini mevsûl olarak nakletmiştir. Buna göre Yüce Allah: **"Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz"**¹ âyetini indirdiğinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğu Zeyd'in uyluğunun üzerindeydi. Vahyin ağırlığından Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğu o kadar ağırlaştı ki Zeyd kendi uyluğunun ezileceğini düşündü.

Bazıları Zeyd'in bu rivayetinin uyluğun avretten olup olmaması konusunda herhangi bir hüküm içermediği için başlıkla alakası olmadığını söylemiştir.

Cevap olarak şöyle denilmiştir: "Hadisten anlaşıldığı kadarıyla burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğu ile Zeyd'in uyluğu arada bir engel olmaksızın birbirine değiyordu. Bu da uyluğun avretten olmadığına işaret etmektedir. Zira avretten olan bir yere arada bir şey yokken dokunmak, bakmak gibi haramdır. Yine avretten olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğunu Zeyd'in uyluğunun üzerine koymazdı."

¹ Nisâ Sur. 95

٣٧١ - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيَّةَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ
 بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَزَا خَيْبَرَ ، فَصَلَّيْنَا عِنْدَهَا صَلَاةَ الْغَدَاةِ بِغُلَسٍ ،
 فَرَكِبَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَرَكِبَ أَبُو طَلْحَةَ ، وَأَنَا رَدِيفُ أَبِي طَلْحَةَ ، فَأَجْرَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فِي
 زُفَاقٍ خَيْبَرَ ، وَإِنَّ رُكْبَتِي لَتَمَسُّ فَيَحْذِ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ ، ثُمَّ حَسَرَ الْإِرَارَ عَنْ فَخِذِهِ حَتَّى إِنِّي
 أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِ فَخِذِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ ، فَلَمَّا دَخَلَ الْقَرْيَةَ قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ ، خَرِبَتْ خَيْبَرُ ، إِنَّا إِذَا
 نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْدَرِينَ » . قَالَهَا ثَلَاثًا . قَالَ وَخَرَجَ الْقَوْمُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ فَقَالُوا
 مُحَمَّدٌ - قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ وَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا - وَالْحَمِيسُ . يَعْنِي الْجَيْشُ ، قَالَ فَأَصْبَنَاهَا
 عَنُوةً ، فَجَمَعَ السَّبْيُ ، فَجَاءَ دِحْيَةَ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، أَعْطِنِي جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ . قَالَ «
 اذْهَبْ فَخُذْ جَارِيَةً » . فَأَخَذَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيٍّ ، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ،
 لَأُعْطِيَ دِحْيَةَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيٍّ سَيَلَةً قُرَيْظَةً وَالْضَّيْرَ ، لَأَتَصَلَّحَ إِلَّا لَكَ . قَالَ « اذْعُوهُ بِهَا
 » . فَجَاءَ بِهَا ، فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ قَالَ « خُذْ جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ غَيْرَهَا » . قَالَ فَأَعْتَقَهَا
 النَّبِيُّ ﷺ وَتَزَوَّجَهَا . فَقَالَ لَهُ ثَابِتٌ يَا أَبَا حَمْزَةَ ، مَا أَصْدَقَهَا قَالَ نَفْسَهَا ، أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا ،
 حَتَّى إِذَا كَانَ بِالطَّرِيقِ جَهَّزْتُهَا لَهُ أُمُّ سُلَيْمٍ فَأَهْدَتْهَا لَهُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَأَصْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ عَرُوسًا
 فَقَالَ « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ فَلْيَجِئْ بِهِ » . وَبَسَطَ نِطْعًا ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِئُ بِالْتَّمْرِ ، وَجَعَلَ
 الرَّجُلُ يَجِئُ بِالسَّمَنِ - قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَدْ ذَكَرَ السَّوِيقَ - قَالَ فَحَاسُوا حَيْثَا ، فَكَانَتْ وَلِيمَةً
 رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . أطرافه ٦١٠ ، ٩٤٧ ، ٢٢٢٨ ، ٢٢٣٥ ، ٢٨٨٩ ، ٢٨٩٣ ، ٢٩٤٣ ،
 ٢٩٤٤ ، ٢٩٤٥ ، ٢٩٩١ ، ٣٠٨٥ ، ٣٠٨٦ ، ٣٣٦٧ ، ٣٦٤٧ ، ٤٠٨٣ ، ٤٠٨٤ ،
 ٤١٩٧ ، ٤١٩٨ ، ٤١٩٩ ، ٤٢٠٠ ، ٤٢٠١ ، ٤٢١١ ، ٤٢١٢ ، ٤٢١٣ ، ٥٠٨٥ ،
 ٥١٥٩ ، ٥١٦٩ ، ٥٣٨٧ ، ٥٤٢٥ ، ٥٥٢٨ ، ٥٩٦٨ ، ٦١٨٥ ، ٦٣٦٣ ، ٦٣٦٩ ،

371- “Yâkub b. İbrâhîm — İsmâil b. Uleyye — Abdulazîz b. Suheyb” isnâdıyla Enes anlatıyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber savaşı için yola çıktı. Gün ışımadan Hayber’e yakın bir yerde sabah namazı kıldık. Ebû Talha bineğine bindi, ben de onun arkasına bindim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber sokaklarında giderken dizim onun uyluğuna değdi ve peştamalı uyluğunun üzerinden sıyırdı. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğunun beyazlığını gördüm. Kasabaya girdiği zaman da üç defa: «*Allahu Ekber! Hayber harab olacaktır! Zira biz bir topluluğun sahasına girdiğimiz zaman uyarılanların sabahı çok kötü olur!*» buyurdu. Sabah olup da Hayberliler işleri için dışarıya çıktıklarında: «*Vallahi Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) gelmiş!*» demeye başladılar.”

Ravi Abdulazîz der ki: “Hocalarımızdan biri, Yahudilerin: «*Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ve ordusu!*» dediklerini nakleder.”

“Sonra Hayber’i zorla ele geçirdik ve esirler toplandı. Dihye gelip: «*Ey Allah’ın Resûlü! Esirlerden bana bir cariye ver*» dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: «*Git ve bir cariye al*» buyurunca Dihye gidip Safiyye binti Huyey’i aldı. Adamın biri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: «*Ey Allah’ın Resûlü! Dihye’ye, Kurayza ve Nadîr oğullarının efendisinin kızını, Safiyye binti Huyey’i verdin. Oysa o sadece sana yakıştırdı*» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*İkisini çağırın*» buyurdu. Bunun üzerine ikisi de geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye’yi görünce, Dihye’ye: «*Esirler içinden başka bir cariye al!*» buyurdu ve Safiyye’yi azat ederek onunla evlendi.”

Ravi der ki: Sâbit (Enes’e): “Ey Ebû Hamza! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mehir olarak ona ne verdi?” diye sorunca, Enes: “Mehri yine kendisi oldu. Zira onu azat edip evlendi” dedi ve şöyle devam etti: “Dönüş yolunda evlilik için Safiyye’yi Ümmü Süleym hazırladı ve o günün gecesinde Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) teslim etti. Sabahında güvey olarak uyanan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara: «*Kimin yanında yiyecek bir şeyler varsa getirsin!*» buyurdu ve yere bir yaygı serdi. Kimisi hurma, kimisi de yağ getirip yaygının üzerine koymaya

başladı. Toplanan yiyeceklerle *hays* denilen yemekten yaptılar. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) düğün yemeği de bu oldu.”

Ravi der ki: “Sanırım Enes toplananlar içinde sevîk'i de zikretti.”¹

Yâkub, Yâkub b. İbrâhîm ed-Devrakî'dir.

İsmâîl b. Uleyye, babasının ismi İbrâhîm b. Sehm el-Basrî'dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Suheyb el-Bunânî el-Basrî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 7. yılın Cemâziyelevvel ayında Hayber gazvesine çıktı. Hayber, Medine'ye 8 berîdlik (32 fersah) bir mesafededir. Hayber'e ulaşmadan önce ortalık aydınlanmadan sabah namazını kıldılar. Beyhakî ve Tirmizî'nin bildirdiğine göre namaz sonrası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yuları ve eyeri liften olan merkebine binip yola düştü.

Ebû Talha da bineğine binince Enes onun arkasına bindi. Ebû Talha, Sehl b. Zeyd el-Ensârî'dir. Hicri 32 veya 34 yılında Medine'de veya Şam'da veya çıktığı bir deniz savaşında denizde vefat etmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) merkebi ile Ebû Talha'nın bineği yan yana gidiyordu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) Hayber sokaklarında merkebiyle giderken Enes'in dizi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğuna değiyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) daha rahat ve hızlı gidebilmek için izarı/peştamalı uyluğunun üzerinden sıyrıp yukarı çekti. İzarin çekilmesiyle de Enes, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğunun beyazlığını gördüğünü ifade etmiştir.

Müslim'de bu rivayet: “İzarı yukarı sıyrıldı” lafzıyla gelmiştir. Bazıları bu rivayete dayanarak izarı uyluğunun üzerinden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çekmediğini, merkebin koşmasıyla izarın kendi kendine yukarı çıkıp uyluğun açıldığını söylemiş, bundan dolayı bu rivayetin uyluğun avretten olmadığına dair delil teşkil etmeyeceğini ileri sürmüştür.

Ancak İbn Hacer, ifadenin Müslim'de bu şekilde gelmesinin Buhârî'deki

¹ Hadis ayrıca 610, 947, 2228, 2235, 2889, 2893, 2943, 2944, 2945, 2991, 3085, 3086, 3367, 3647, 4083, 4084, 4197, 4198, 4199, 4200, 4201, 4211, 4212, 4213, 5085, 5159, 5169, 5387, 5425, 5528, 5968, 6185, 6363, 6369 ve 7333'te geçmektedir.

ifadenin de aynı anlamda olmasını gerektirmediğini söyler.

Buna şöyle cevap verilebilir: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Uyluk avrettendir*» buyurduğu sâbit olduğu için izarını bizzat kendisinin sıyırıp uyluğunu açtığını söylemek çok da uygun bir tutum değildir. Belki de Enes, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uyluğunun açıkta olduğunu görünce merkebini koşturarak buna kendisi sebep olduğu için sıyırıp açma eylemini ona nisbet etmiştir. Buhârî de isnâd bakımından Enes'in rivayetinin daha sağlam olduğunu, ancak uygulama ve amel konusunda Cerhed'in rivayetinin daha ihtiyatlı durduğunu söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber'e girince üç defa: “*Allahu Ekber! Hayber harab olacaktır! Zira biz bir topluluğun sahasına girdiğimiz zaman uyarılanların sabahı çok kötü olur!*” buyurdu. Bu da başta girilen sokağın Hayber dışında bir yerde olduğu izlenimini veriyor. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, gaybi olan bir şeyin haberini verme anlamında olabileceği gibi yıkım işinde kullanılan kazma ve küreklerle çıktıklarını görmesi üzerine yapılmış bir beddua da olabilir.

İşlerine gitmek üzere evlerinden çıkan Yahudiler, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini görünce: “Muhammed gelmiş!” diye bağrıışmaya başladılar. Ravi Abdulazîz, hocalarının birinin bunu naklederken Yahudilerin: “Muhammed ve ordusu!” dediklerini söylediğini bildirir. Abdulazîz'in bu hocasından kastı, Buhârî'nin başka bir rivayetinde zikrettiğine göre Muhammed b. Sîrîn olabileceği gibi, Müslim'de gelen rivayete göre Sâbit el-Bunânî de olabilir. İkisinden başkası olması da muhtemeldir.

Anladığımız kadarıyla Abdulazîz “ordu” lafzını Enes'ten değil başka bir hocasından duymuştur. Enes'ten: “Muhammed gelmiş!” ifadesini, başka bir hocasından ise: “Muhammed ve ordusu gelmiş!” ifadesini işitmiştir.

Burada ordu beşli anlamında “Hamîs” lafzıyla ifade edilmiştir. Çünkü genelde ordu ön, orta, arka ve iki kanat olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Sonrasında Enes, bölgenin zorla ele geçirildiğini ifade ederken “*عنوة*” ifadesini kullanmıştır. Bu ifade de bir şeyin zorla elde edilmesi anlamına geldiği gibi anlaşmayla elde edilmesi anlamına da gelmektedir. Bundan dolayı âlimler Hayber'in zorla mı, yoksa anlaşmayla mı yoksa sürgünle mi ele geçirildiği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Münzirî, bir kısmının zorla, bir

kısımının anlaşmayla, bir kısmının da sürgünle ele geçirildiğini söyleyen görüşü daha isabetli bulmuştur. Bu şekilde de bu yönde gelen farklı rivayetler uzlaştırılmış olur.

Hayber'in ele geçirilmesinden sonra esirler toplanınca Dihye el-Kelbî, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip esir kadınlardan bir tanesini kendisine vermesini istedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) esir kadınlar arasından bir cariyeye seçip almasını isteyince Dihye gidip Safiyye binti Huyey'i aldı.

Safiyye, Hz. Hârûn'un soyundan Safiyye binti Huyey b. Ahtab'dır. Hicri 36 veya 56 yılında vefat etmiştir. Kinâne b. Ebi'l-Hukayk ile evliydi ve kocası Hayber savaşında öldürüldü. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), ganimet taksim edilmeden Dihye'ye esirlerden bir kadın almasına izin vermesi safiy hakkı olmasından dolayıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hakkına dayanarak ganimet içinden istediği şeyi istediğine verir. Ya da hediye olarak böyle bir ikramda bulunmak istemiştir. Ya da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) payına düşen humustan ona bu cariyeyi vermiştir. Ya da sonradan Dihye'ye ganimetten verilecek paydan düşülmek üzere taksimattan önce cariyeye almasına izin vermiştir.

Dihye, Safiyye'yi aldıktan sonra adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Dihye'ye Kurayza ve Nadîr oğullarının kızını verdiğini, böylesi bir kadının ancak kendisine yakışabileceğini söyledi. Çünkü Safiyye güzel olmasının yanında hem peygamber olan Hz. Hârûn'un soyundan geliyordu, hem de kabilesinin liderinin kızıydı. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) bu konularda benzer vasıfları taşıyordu, buna ek olarak en güzel ahlaki meziyetlere sahipti.

Adam bunu söyleyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) hem Dihye'nin, hem de aldığı cariyenin getirilmesini istedi. Geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'ye baktı ve Dihye'ye esir kadınlar arasından başkasını seçip almasını söyledi.

Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'yi ondan aldı. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona normal kadınlardan birini almasına izin vermişti. Dihye'nin hem soy, hem makam, hem güzellik olarak en iyisini aldığını görünce Safiyye'yi ondan geri aldı. Geri almasının sebeplerinden biri de payına düşenle diğer Müslümanlardan daha ayrıcalıklı duruma düşmemesidir ki Müslümanların içinde ondan daha değerli ve üstün kişiler

bulunuyordu. Bir diğer sebep, Safiyye'nin kendi kabilesi içindeki konumundan dolayı müslümanlar arasında herhangi bir anlaşmazlığın çıkmasına engel olmaktır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'yi kendine seçerek olası herhangi bir olumsuz durumun önüne geçmiştir.

Vâkidî'nin *es-Sîre* eserinde zikrettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Dihye'nin gönlünü almak için ona Safiyye'nin kocası Kinâne b. er-Rabî' b. Ebi'l-Hukayk'ın kız kardeşini vermiştir. İbn Seyyidinnâs'ın *es-Sîre* eserinde zikrettiğine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona Safiyye'nin amcası kızını vermiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Safiyye'yi aldıktan sonra onu azat etmiş ve onunla evlenmiştir.

Sâbit el-Bunânî bunu nakleden Enes'e, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Safiyye'ye mehir olarak ne verdiğini sorunca, azat edilmesinin mehri sayıldığını söylemiştir. Bundan kasıt, onu karşılıksız azat ettiği ve mehirsiz bir şekilde onunla evlendiği olabileceği gibi kendisiyle evlenmesi şartıyla onu azat etmiş, Safiyye de bu şartı yerine getirmek için onunla evlenmiş olabilir.

Ahmed, Hasan, İbnu'l-Müseyyeb ve başkaları bu hadisin zahirine dayanarak böylesi bir şekilde evlenmenin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) başkaları için de caiz olacağını söylemişlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönüşte Medine'ye kırk mil uzaklıkta bulunan Seddu'r-Revhâ'ya veya ona yakın bir bölgeye ulaştığında Enes'in annesi Ümmü Süleym gerdek için Safiyye'yi hazırladı ve o günün gecesinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onunla gerdeğe girdi.

Sabah olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yere bir yaygı serdi ve kimin yanında yiyecek bir şeyler varsa getirmesini söyledi. Bunun üzerine Müslümanlardan kimi hurma getirirken kimi de yağ getirdi. Ravi Abdulazîz b. Suheyb, Enes'in toplanan yiyecekler arasında sevîki (kavutu) da zikretmiş olabileceğini söylemiştir.

Toplanan yiyeceklerle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) düğün yemeği olarak hays denilen yemekten yapıldı. Hays, hurma, peynir ve yağın karışımıyla yapılan bir yemektir. Müslümanların burada yedikleri yemekten düğün yemeği vermenin meşru olduğu ve gerdeğe girildikten sonra verildiği çıkmaktadır. Nevevî, gerdeğe girmeden önce de düğün yemeğinin verilebileceğini söylemiştir. Düğün yemeğinin etsiz de olabileceğini, bu yemeğin yardımlaşarak da verilebileceğini anlıyoruz.

Hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Nikâh* ve *Meğâzî* konuları içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.¹

۱۳ - بَابُ فِي كَيْفِ تَصَلِّي الْمَرْأَةِ فِي الثِّيَابِ

13- KADIN KAÇ PARÇALIK GİYSİYLE NAMAZI KILAR?

وَقَالَ عِكْرِمَةُ لَوْ وَارَتْ جَسَدَهَا فِي ثَوْبٍ لَأَجَزْتُه .

İkrime: “Bütün bedenini örtebiliyorsa kadın için tek parçalık giysi de yeterli olur” demiştir.

Başlık, kadının namazda kaç parçalık giysi giymesi gerektiğiyle ilgilidir. İkrime’ye göre tek parçalık bir giysi namazda örtülmesi gereken yerleri örtüyorsa kadının sadece onunla namaz kılması caizdir. İbn Abbâs’ın azatlısı İkrime’nin bu sözünü Abdurrezzâk mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۳۷۲ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ

قَالَتْ لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْفَجْرَ ، فَيَشْهَدُ مَعَهُ نِسَاءٌ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ مُتَلَفَعَاتٍ فِي مُرُوطِهِنَّ ثُمَّ يَرْجِعْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ مَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ . أطرافه ۵۷۸ ، ۸۶۷ ، ۸۷۲ - تحفة

۱۶۴۷۳

372- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte sabah namazına mümin kadınlar da dış giysilerine iyice sarınmış bir şekilde katılırdı. Bu şekilde namaz bitince hiç kimseler onları tanımadan evlerine dönerlerdi.”²

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

¹ Müslim (1365)

² Hadis ayrıca 578, 867 ve 872’de geçmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte cemaatle sabah namazına bazı mümin kadınlar da katılırdı. Namaza giderlerken *mırt* denilen bir giysi giyip ona sarınırlardı. Mırt da keten veya yünden dokunan ya da çarşaf gibi tüm bedeni kaplayan yeşil renkte bir tür örtüdür. Namaz sonrası eve döndüklerinde ortalık henüz aydınlanmadığı için kimse onları tanıyamazdı.

Bazıları Buhârî'nin, bu hadisi kadının tek parçalık giysiyle namaz kılmasının caizliğine delil olarak zikretmesine itiraz etmiş, söz konusu kadınların bu örtüleri başka giysilerin üzerine giymiş olma ihtimalinin bulunduğunu söylemişlerdir.

Bu itiraza cevap olarak şöyle denilebilir: "Hadiste kadınların bu örtünün altına başka şeyler de giydiklerine dair herhangi bir şey yoktur. Buhârî'nin de bu konuda başka da bir açıklamasını göremiyoruz. Ancak bu yöndeki tercihinin ne olduğunu başlığının altında zikrettiği rivayetlerden anlıyoruz."

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۱۴ - بَابُ إِذَا صَلَّى فِي تَوْبٍ لَهُ أَعْلَامٌ وَنَظَرَ إِلَى عِلْمِهَا

14- KİŞİNİN DESENLİ GİYSİYLE NAMAZ KILMASI VE NAMAZDAYKEN BU DESENLERE BAKMASI

۳۷۳ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي خِمِصَةٍ لَهَا أَعْلَامٌ ، فَنَظَرَ إِلَى أَعْلَامِهَا نَظْرَةً ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ « اذْهَبُوا بِخِمِصَتِي هَذِهِ إِلَى أَبِي جَهْمٍ وَاتُّوْنِي بِأَنْبِجَانِيَّةِ أَبِي جَهْمٍ ، فَإِنَّهَا أَلْهَتْنِي أَنْفًا عَنْ صَلَاتِي » . وَقَالَ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « كُنْتُ أَنْظُرُ إِلَى عِلْمِهَا وَأَنَا فِي الصَّلَاةِ فَأَخَافُ أَنْ تَفْتِنَنِي » . طرفاه ۷۵۲، ۵۸۱۷ - تحفة ۱۶۴۰۳

۱۷۳۴۵،

¹ Müslim (645)

373- “Ahmed b. Yûnus — İbrâhîm b. Sa’d — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Âişe der ki: Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde desenler bulunan bir giysiyle namaz kılarken bir an gözü bu desenlere takıldı. Namazı bitirdikten sonra da: *“Bu giysiyi götürüp Ebû Cehm’e verin ve onun kaba, sade giysisini bana getirin. Zira bunun desenleri demin namazda dikkatimi dağıttı”* buyurdu.

Hişâm b. Urve’nin, babası kanalıyla Âişe’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Namazda iken bunun desenlerine bakmaya başladım ve dikkatimi dağıtmasından endişe ediyorum”* buyurmuştur.¹

Ahmed, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus’tur. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf’tır.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde desenler bulunan bir giysiyle namaz kıldı. Namazda iken gözleri bu desenlere takılınca namazı bitirdikten sonra bu giysinin götürülüp Ebû Cehm’e verilmesini ve yerine onda bulunan kaba kumaştan sade giysinin getirilmesini söyledi.

Ebû Cehm, Âmir b. Huzeyfe el-Adevî el-Kureşî el-Medenî’dır. Mekte’nin fethinde müslüman olmuş, Muâviye’nin hilafetinin sonlarına doğru da vefat etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun gerekçesini açıklarken de giysinin desenlerinin namazda dikkatini dağıttığını söylemiştir. Buradan anladığımız giysideki desenlerin namazda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) dikkatini dağıtıp namazda meşgul ettiği değil, dikkatini dağıtmaya sebep olabileceğidir. Muallak olarak gelen bir sonraki rivayet bunu daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Başka bir açıdan bakarsak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) biri beşeri, biri de kendi konumu ve makamına bağlı olarak özel iki durumu vardır. Beşeri halini göz önünde bulundurursak ilk rivayette olduğu gibi dikkatini dağıttığı

¹ Hadis ayrıca 752 ve 5817’de geçmektedir.

söylenbilir. Kendine özel olan durumunu göz önünde bulundurarak da muallak olarak gelen rivayette olduğu gibi dikkatini dağıtmaya sebebiyet vereceği söylenbilir. Zira muallak olarak gelen rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dağıttığı yönünde kesin bir ifade kullanmamış, sadece böylesi bir endişeden bahsetmiştir. Böylesi bir endişenin olması da bunun gerçekleştiği anlamına gelmez.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), desenli giysinin Ebû Cehm'e verilmesini söylemesi de Ebû Cehm'in onunla namaz kılmasını gerektirmez. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendi için hoş görmediği bir şeyi başkası için isteyecek değildir. Bu giysiyi Ebû Cehm'e göndermesi, hediye olarak Ömer'e giysi vermesine benzemektedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ipek giysiyi kendisi giymemiş, ancak giymesi için değil de satarak veya başka bir şekilde ondan faydalanması için Ömer'e hediye etmiştir.

Hadiste mâna olarak namazda huşû içinde olmaya, böylesi bir haşyetin önüne geçebilecek her türlü şeyden uzak durmaya teşvik vardır. Kur'ân, namazlarını huşû içinde kılanların kurtuluşa ereceklerini söyler. Bu kurtuluş da âhiretteki saadete delâlet etmektedir. Bundan dolayı haşyetin ortadan kalkmasıyla böylesi bir kurtuluş da olmayacaktır. Kişi namazda iken Rabbiyle konuşuyor demektir. Bundan dolayı kimle konuştuğuna, nasıl konuştuğuna ve ne ile konuştuğuna dikkat edip konuda gereken özeni göstermelidir. Bunu bilip ona göre amel etmeli ki, selamete erebilsin.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden, onun da sahabiden rivayeti vardır.

Başka bir rivayette Hişâm b. Urve'nin, babası kanalıyla Âişe'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu olay sonrasında: *"Namazda iken bunun desenlerine bakmaya başladım ve dikkatimi dağıtmasından endişe ediyorum"* buyurmuştur. Bunu Müslim¹ ve başkaları mâna olarak rivayet etmişlerdir. Daha önce de dile getirdiğimiz gibi bu rivayet, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda dikkatinin dağılmadığını, ancak öylesi bir şeye mahal vermemek için bunu yaptığını göstermektedir.

¹ Müslim (556)

١٥ - بَابُ إِنْ صَلَّى فِي ثَوْبٍ مُصَلَّبٍ أَوْ تَصَاوِيرَ
هَلْ تَفْسُدُ صَلَاتُهُ وَمَا يُنْهَى عَنْ ذَلِكَ

15- ÇAPRAZ ÇİZGİLERİ VEYA MOTİFLERİ OLAN GİYSİYLE NAMAZ KILAN KİŞİNİN BU NAMAZI BOZULUR MU? BU YÖNDE YASAKLANAN DİĞER ŞEYLER

Başlık, üzerinde haç şekilleri veya benzeri motifler bulunan giysiyle namaz kılan kişinin bu namazının bozulup bozulmayacağıyla ve bu yönde kullanımı yasaklanan benzeri şeylerle ilgilidir.

٣٧٤ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ
الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ كَانَ قَرَامٌ لِعَائِشَةَ سَرَّتْ بِهِ جَانِبَ بَيْتِهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «
أَمِيطِي عَنَّا قِرَامَكَ هَذَا، فَإِنَّهُ لَا تَزَالُ تَصَاوِيرُهُ تَعْرِضُ فِي صَلَاتِي». طرفه ٥٩٥٩ - تحفة
١٠٥٣

374- “Ebû Ma’mer Abdullah b. Amr — Abdulvâris — Abdulazîz b. Suheyb” isnâdıyla Enes der ki: Âişe, evinin bir yerine rengarenk bir perde asmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şu perdeni buradan kaldır! Zira desenleri namazda gözüme takılıp duruyor*” buyurdu.¹

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Hız. Âişe’nin rengarenk olan, üzerinde desenler bulunan bir perdesi vardı ve onu evin bir tarafına asmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda perdedeki desenlerin gözüne takılıp durduğunu görünce onu kaldırmasını söyledi. Ancak bundan dolayı ne namazını kesmiş, ne de namazı yeniden kılmıştır. Ancak böylesi şeyler kişiyi namazda haşyetten alıkoyacağı ve dikkatini dağıtacağı için mekruh görülmüştür.

Bu hadisin başlık altında zikredilmesine gelince, böylesi kumaşlar süs olarak bile olsa yasaklandığına göre namazı bunlarla kılmanın yasak olması

¹ Hadis ayrıca 5959’da geçmektedir.

evlâ sayılacaktır. Üzerinde haç şeklinde çizgilerin bulunduğu kumaşların da motifli kumaşlar gibi sayılmasının sebebi, bazılarının yanında kutsal satılıp tapınma aracı olmasıdır.

Buhârî bu hadisi *Libâs* konusu içinde naklederken Hz. Âişe'nin: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), üzerinde haç motifleri bulunan ne kadar şey varsa evde bırakmaz, kaldırırdı” dediğini zikreder.

Başlık altındaki hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), onun kaldırılmasını emretmesi, kullanımının yasak olmasını da gerektirmektedir. Şâfiîler buna dayanarak genel olarak resimlerin mekruh olduğunu söylemişlerdir. Hanefiler ise sadece yaygılardaki motifleri istisna etmişlerdir. Mâlikiler ve bir rivayete göre Ahmed de bu görüştedir.

Hadisin bütün ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi *Libâs* konusu içinde de tahrir etmiştir. Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۶ - بَاب مَنْ صَلَّى فِي فَرُوجٍ حَرِيرٍ ثُمَّ نَزَعَهُ

16- KİŞİNİN İPEKTEN FERRÛC İLE NAMAZ KILIP SONRA ONU ÇIKARMASI

Ferrûc, arkasında yırtmaç bulunan ve Acemlerin giyeceklerinden olan bir tür kaftandır.

۳۷۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ عَنْ أَبِي الْحَرِيرِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عَامِرٍ قَالَ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَرُوجَ حَرِيرٍ ، فَلَبِسَهُ فَصَلَّى فِيهِ ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَتَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا كَالْكَارِهِ لَهُ وَقَالَ « لَا يَنْبَغِي هَذَا لِلْمُتَّقِينَ » . طرفه ۵۸۰۱ - تحفة ۹۹۵۹

375- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — Yezîd — Ebu'l-Hayr” isnâdıyla Ukbe b. Âmir şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine hediye edilen ipekten ferrûcu giyip namaz kıldı. Namaz sonrası ondan hoşlanmamış gibi sert bir şekilde üzerinden çekip çıkardı ve: “*Muttakilere böylesi yakışmaz*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

¹ Hadis ayrıca 5801'de geçmektedir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Habîb'dir.

Ebu'l-Hayr, Mersed el-Yezenî'dir.

Ukbe, Ukbe b. Âmir el-Cühenî'dir. Kur'ân'ı güzel ve fasih bir şekilde okuyan, şiir yazan, okuma yazması olan biriydi. Kur'ân'ı bir araya getiren ve mushafı olan kişilerden biridir. Ancak onun mushafı, Hz. Osmân'ın mushafıyla uyuşmuyordu. Sıffîn savaşında Muâviye'nin saflarında savaştı. Muâviye onu Mısır valiliğine getirdi. Muâviye'nin hilafeti zamanında vefat etti. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) çok sayıda rivayeti vardır. Buhârî de onun birkaç hadisine yer vermiştir.

Dûmetu'l-Cendel lideri Ukeydir b. Abdilmelik, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) arkadan yırtmacı olan ipekten bir kaftan ve gümüş bir yüzük hediye etmişti. Erkeklerle ipeğin giyilmesi henüz haram kılınmadığı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kaftanı giydi ve onunla namaz kıldı. Namazı bitirdikten sonra ise ondan hoşlanmamış gibi sert bir şekilde üzerinden çekip çıkardı.

Câbir b. Müslim'in rivayetine göre ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) atlardan bir kaftanla namazı kılmış, namaz sonrası da onu çıkarmış ve: "*Cebrâil bunu giymemi yasakladı*" buyurmuştur. Bu yasak da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) giysiyi çıkarmasının sebebidir. Haram kılınmasının başlangıcı da bu olayda gerçekleşmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kaftanı üzerinden çıkardıktan sonra muttaki olan kişilere, yani küfürden uzak duran müminlere ipek giymenin yakışmayacağını söylemiştir. İpek kadınlara helal olduğu için "muttakiler" lafzı müzekker olarak gelmiştir. İfadenin genel oluşundan kadınların da bu yasağa dahil olduğu düşünülebilir. Ancak başka bir delille kadınların bu yasağın haricinde olduğunu anlıyoruz. O da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*Altın ve ipek ümmetimin kadınlara helal iken erkeklerine haram kılınmıştır*" hadisidir. Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu söylemiştir.

Râfiî'ye göre kadınların ipeği giyim dışında yaygı olarak kullanmaları haramdır. Zira yaygıda giyimde olduğu gibi kocaya karşı süslenme olmaz. Nevevî ise yaygıda da helal olduğu görüşünü benimsemiş ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisi kadınlara yönelik mutlak ve kayıtsız bir şekilde geldiği için Iraklılar ve başkaları ipeğin kadınlara giyim dışında da helal

olduğunu söylemişlerdir” demiştir. Ebû Hanîfe de bu görüştedir. Ancak öğrencileri Ebû Yûsuf ve Muhammed yaygı olarak kullanımını mekruh görmüşlerdir.

Kişi ipek giysi içinde namaz kıldığı zaman namazı sahih olsa da harama bulaşmış olur. Hanefiler ipek giyimini mekruh görse de onunla kılınan namazın sahih olduğunu söylemişlerdir. Mâlikiler ise: “İpek giysiyle namaz kılan erkek, başka bir giysi bulması halinde henüz vakit çıkmamışsa namazını iade eder” demişlerdir. Bu yönde gerekli açıklamalar *Libâs* konusu içinde gelecektir.

Hadisin ravileri Mısırlıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Nesâî de *Salât* konusu içinde tahrir etmişlerdir.¹

۱۷ - باب الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْأَحْمَرِ

17- KIRMIZI GİYSİYLE NAMAZ KILMAK

۳۷۶ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَرَعَرَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي قُبَّةِ حَمْرَاءَ مِنْ أَدَمَ ، وَرَأَيْتُ بِلَالًا أَخَذَ وَضُوءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَأَيْتُ النَّاسَ يَتَدَرُونَ ذَاكَ الْوَضُوءَ ، فَمَنْ أَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا مَسَحَ بِهِ ، وَمَنْ لَمْ يُصِبْ مِنْهُ شَيْئًا أَخَذَ مِنْ بَلَلِ يَدِ صَاحِبِهِ ، ثُمَّ رَأَيْتُ بِلَالًا أَخَذَ عَنَزَةً فَرَكَزَهَا ، وَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مُثَمِّمًا ، صَلَّى إِلَى الْعَنَزَةِ بِالنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ ، وَرَأَيْتُ النَّاسَ وَالِدَوَابَّ يَمْرُونَ مِنْ بَيْنِ يَدَيِ الْعَنَزَةِ . أطرافه ۱۸۷ ، ۴۹۵ ، ۴۹۹ ، ۵۰۱ ، ۶۳۳ ، ۶۳۴ ، ۳۵۵۳ ،

۱۱۸۱۶ تحفة ۵۸۵۹ ، ۵۷۸۶ ، ۳۵۶۶

376- “Muhammed b. Ar’ara — Ömer b. Ebî Zâide — Avn b. Ebî Cuhayfe” isnâdıyla Avn’ın babası anlatıyor: “Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) deriden kırmızı bir çadırın içinde gördüm. Bilâl’in da içerden Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) abdestinden arta kalan suyu çıkardığını

¹ Müslim (2075)

gördüm. Bilâl suyu çıkarınca oradaki insanlar ondan alabilmek için koşuşturmaya başladı. Biraz da olsa alabilenler üzerlerine sürdü. Alamayanlar da arkadaşının elindeki ıslaklıktan bir şeyler aldı. Sonra Bilâl'in bir sopayla çıktığını ve bu sopayı yere diktiğini gördüm. Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çadırdan çıktı. Üzerinde kırmızı renkte bir giysi vardı ve alt tarafını yukarı çekmişti. Çıktıktan sonra bu sopaya doğru iki rekat namaz kıldırıldı. Sopanın ilerisinden de insanlar ve hayvanların gelip geçtiğini gördüm.”¹

Ömer, Ömer b. Ebî Zâide el-Kûfî'dir.

Avn b. Ebî Cuhayfe, Avn b. Vehb b. Abdillâh es-Suvâî el-Kûfî'dir.

Avn'ın babası, Ebû Cuhayfe'dir.

Avn'ın bildirdiğine göre babası, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem), Abtah denilen yerde deriden kırmızı bir çadırın içinde görmüştür. Bir ara Bilâl, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) abdest aldığı suyun artığıyla çadırdan çıktı. Bilâl çıkınca Müslümanlar o sudan bir şeyler elde edebilmek için koşuşturmaya başladılar. Bu sudan alabilenler teberrüken onu yüzlerine ve üzerlerine sürdüler. Ona ulaşamayanlar ise elde eden arkadaşlarının ellerinden alıp süründüler.

Daha sonra Bilâl, mızrağın yarısı uzunluğunda çift başlı bir sopayı alıp sütre niyetine yere sapladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çadırından çıktığında üzerinde izar ve ridadan oluşan iki parçalık Yemen yapımı kırmızı çizgili bir giysi vardı. Bu giysinin alt tarafını biraz yukarı çekmişti ve bacakları az bir şey görünüyordu.

Müslim'de² gelen rivayette Avn'ın: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayaklarının beyazlığı hâlâ gözümün önündedir” dediği zikredilmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yere dikilen bu sopaya doğru öğle namazını iki rekat olarak kıldırıldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldırırken de insanlar ve hayvanlar yere dikilen bu sopanın ilerisinden gelip geçiyorlardı.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî bu hadisi *Libâs* konusu içinde

¹ Hadis ayrıca 187, 495, 499, 501, 633, 634, 3553, 3566, 5786 ve 5859'da geçmektedir.

² Müslim (503)

de tahrir etmiştir. Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

١٨ - بَابُ الصَّلَاةِ فِي السُّطُوحِ وَالْمِنْبَرِ وَالْخَشَبِ

18- DAMDA, MİNBERDE VE TAHTA ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَلَمْ يَرِ الْحَسَنُ بَأْسًا أَنْ يُصَلَّى عَلَى الْجَمْدِ وَالْقَنَاطِرِ ، وَإِنْ جَرَى تَحْتَهَا بَوْلٌ أَوْ فَوْقَهَا أَوْ أَمَامَهَا ، إِذَا كَانَ بَيْنَهُمَا سُرَّةٌ . وَصَلَّى أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَى ظَهْرِ الْمَسْجِدِ بِصَلَاةِ الْإِمَامِ . وَصَلَّى ابْنُ عُمَرَ عَلَى الثَّلْجِ .

Ebû Abdillâh der ki: “Hasan buzun üstünde namaz kılmada bir sakınca görmezdi. Aynı şekilde altından veya üstünden veya önünde idrar aksa dahi arada bir engel olduktan sonra köprü üzerinde namaz kılmada da bir sakınca görmezdi. Ebû Hureyre aşağıda bulunan imama uyararak mescidin damında namaz kılmıştır. İbn Ömer de karın üzerinde namaz kılmıştır.”

Başlık, damda veya minberde veya tahta üzerinde namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

Buhârî'nin dediğine göre Hasan el-Basrî, buzun üzerinde namaz kılınmasında bir sakınca görmezdi. Ayrıca üstünden veya altından veya önünden idrar akan bir köprünün üzerinde, şayet köprü ile idrar arasında bir engel varsa namaz kılınmasında da bir sakınca görmemiştir.

Ebû Hureyre, içinde namaz kıldırın imama uyararak mescidin damında namazı kılmıştır. Hanefiler namazın nasıl kılınması gerektiğini cemaate gösterip anlatma gibi zorunlu bir durum olmadıktan sonra imam ile cemaatin namazda farklı yükseklikte olmasını mekruh görmüşlerdir. Ancak namazı öğretme veya imamın tekbirini cemaate bildirme gibi durumlarda bunun müstehab olacağını söylemişlerdir.

Abdullah b. Ömer de karın üzerinde namazını kılmıştır.

٣٧٧ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ قَالَ سَأَلُوا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ مِنْ أَىِّ الْمَنَبَرِ فَقَالَ مَا بَقِيَ بِالنَّاسِ أَعْلَمُ مِنِّى هُوَ مِنْ أَثْلِ الْعَابَةِ ، عَمِلَهُ فَلَانٌ

مَوْلَى فَلَانَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَقَامَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ عُمِلَ ، وَوُضِعَ ، فَاسْتَقْبَلَ
 لِلْقِبْلَةِ كَبَّرَ وَقَامَ النَّاسُ خَلْفَهُ ، فَقَرَأَ وَرَكَعَ وَرَكَعَ النَّاسُ خَلْفَهُ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ رَجَعَ
 الْقَهْقَرَى ، فَسَجَدَ عَلَى الْأَرْضِ ، ثُمَّ عَادَ إِلَى الْمِنْبَرِ ، ثُمَّ قَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ ، ثُمَّ
 رَجَعَ الْقَهْقَرَى حَتَّى سَجَدَ بِالْأَرْضِ ، فَهَذَا شَأْنُهُ . قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
 سَأَلَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ - عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ ، قَالَ فَإِنَّمَا أَرَدْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ
 أَعْلَى مِنَ النَّاسِ ، فَلَا بُأْسَ أَنْ يَكُونَ الْإِمَامُ أَعْلَى مِنَ النَّاسِ بِهَذَا الْحَدِيثِ . قَالَ فَقُلْتُ إِنَّ
 سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ كَانَ يُسْأَلُ عَنْ هَذَا كَثِيرًا فَلَمْ تَحْمَعُ مِنْهُ قَالَ لَا . أَطْرَافُهُ ٤٤٨ ، ٩١٧ ،

٢٠٩٤ ، ٢٥٦٩ - تحفة ٤٦٩٠

377- "Ali b. Abdillâh — Süfyân" isnâdıyla Ebû Hâzım anlatıyor: Sehl b. Sa'd'a, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberinin neyden yapıldığı sorulunca: "Hayatta bunu benden daha iyi bilen biri kalmadı" deyip şöyle devam etti: "Minber, Gâbe'nin ılgın ağacından yapıldı. Minberi de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için filan kadının azatlısı falan kişi yaptı. Minber yapılıp yerine konulduktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerine çıkıp kıbleye yöneldi ve tekbir getirdi. Müslümanlar da aşağıda arkasında namaza durdu. Kıraat yaptıktan sonra rükû etti. Cemaat de arkasında rükû etti. Rükûdan kalkınca gerisin geriye minberden inip yerde secde etti. Sonra tekrar minbere çıktı. Rükûya gidip kalktıktan sonra yine gerisin geriye inip secdesini yerde yaptı. İşte minber olayı bundan ibarettir."

Ebû Abdillâh'ın bildirdiğine göre Ali b. Abdillâh şöyle demiştir: Ahmed b. Hanbel bana bu hadisi sordu ve: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazda diğer insanlardan daha yüksekte durmasını soruyorum. Zira bu hadise göre imamın namazda insanlardan daha yüksekte bulunmasında bir sakınca olmuyor" dedi. Ona: "Süfyân b. Uyeyne'ye de

bu hadis çokça sorulurdu. Bunu ondan duymadın mı?” diye sorduğumda, Ahmed: “Hayır!” dedi.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr'dır.

Sehl b. Sa'd es-Sâidi'ye, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberinin neyden yapıldığı soruldu. Sehl, kendisinden başka minberin yapılış hikayesini bilen birilerinin kalmadığını söyleyip olayı anlattı. Sehl'in anlattığına göre minber, Medine'ye yakın bir bölge olan Ğâbe'deki ilginç ağacından yapıldı. İlginç ağacı dikensiz olan, kap kacak yapımında kullanılan tahtası çok sağlam bir ağaçtır. Çamaşırcılar da yaprağını yıkama işinde kullanırlar.

Bu minberi kimin yaptığını dair farklı görüşler vardır. Sağânî'ye göre onu yapan Meymûn'dur. Ğâfîkî'ye göre onu yapan kişi Saîd b. el-Âs'ın azatlısı Bâkûm er-Rûmî'dir. Abdurrezzâk'ın bildirdiğine göre onu yapan kişi, Bâkûl adında biridir. Onu yapan kişinin Kabîsa el-Mahzûmî olduğunu söyleyenler de vardır.

Birmâvî ve Kirmânî'ye göre onu yaptıran kadın da Ensâr'dan Âişe'dir. Taberânî bunu: “Âişe emrederek Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberi yapıldı” lafzıyla rivayet etmiştir. Ancak isnâdı zayıftır. Bazılarına göre onu Abbâs'ın azatlısı Minâ yapmıştır. Hepsinin minberin yapımına katılmış olması da muhtemeldir.

Minber yapılıp Mescid'de yerine konulunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktı. Kibleye doğru dönüp namaz için tekbir getirdi. Görüldüğü kadarıyla burada Sehl'e, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktıktan sonra ne yaptığı sorulmuş, Sehl de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığını anlatmıştır.

Hiz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) tekbir getirince Mescid'de bulunan Müslümanlar da aşağıda namaza durdular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıraatini yaptıktan sonra rûkû yaptı. Aşağıda bulunan Müslümanlar da rûkûya gitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rûkûdan kalktıktan sonra yönünü kibleden çevirmeden gerisin geriye minberden inip yerde secdeleri yaptı. Secdelerden

¹ Hadis ayrıca 448, 917, 2094 ve 2569'da geçmektedir.

sonra tekrar minbere çıktı. Yine kıraatten sonra rükûya gitti. Rükûdan kalkınca bir önceki gibi gerisin geriye minberden inip secdeleri yerde yaptı.

Hadisten imamın, cemaatten daha yüksekte bulunmasının caiz olduğunu çıkarıyoruz. Hanefiler, Şâfîler, Ahmed ve Leys'e göre de caiz olmakla birlikte mekruhtur. Mâlik ise imamın cemaatten daha yüksekte duramayacağını söylemiştir. Evzaî de bu görüştedir, ancak böyle basit bir şeyin namazı bozmayacağını da düşünür.

Hattâbî'nin dediğine göre bu minber üç basamaklıydı. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci basamakta durup namazı kıldırmıştır. Yani minberden inmesi ile çıkması arasında sadece iki adım vardır.

Hadisten, tahta üzerinde namaz kılmanın da caiz olduğunu çıkarıyoruz. İbn Ebî Şeybe'nin bildirdiğine göre Hasan ve İbn Sîrîn, tahta üzerinde namazı mekruh görmüşler, ancak bir şeyi öğretme babında imamın cemaatten daha yüksekte durmasının mekruh olmadığını söylemişlerdir.

Hadisin ravileri Basralı, Mekkeli ve Medinelidir. Hadisi Müslim¹ ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

Buhârî'nin bildirdiğine göre Ahmed b. Hanbel bu hadisi Ali b. el-Medînî'ye sormuş, hadise göre imamın namazda cemaatten daha yüksekte durmanın bir sakıncası olmayacağını söylemiştir. İbn Râheveyh, İmam Ahmed'in yeryüzünde Yüce Allah ile kulları arasında bir huccet olduğunu söylemiştir. Hicri 241 yılında vefat etmiştir.

Ali b. el-Medînî bu konunun Süfyân b. Uyeyne'ye de çokça sorulduğunu bu hadisi ondan duyup duymadığını sormuştur. Ahmed bu hadisi Süfyân'dan duymadığını söylemiştir. Bu da bize Ahmed b. Hanbel'in bu hadisi Süfyân b. Uyeyne'den işitmediğini açık bir şekilde göstermektedir.

۳۷۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ أَخْبَرَنَا هُمُ الطَّوِيلُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَقَطَ عَنْ فَرَسِهِ ، فَجَحِشَتْ سَافُهُ أَوْ كَتِفُهُ ، وَآلَى مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا ، فَجَلَسَ فِي مَشْرِيقِهِ لَهُ ، دَرَجَتُهَا مِنْ جُدُوعٍ ، فَأَتَاهُ أَصْحَابُهُ يَعُودُونَهُ ،

¹ Müslim (544)

فَصَلَّى بِهِمْ جَالِسًا ، وَهُمْ قِيَامٌ فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ « إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ ، فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا ، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا ، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا ، وَإِنْ صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا » . وَنَزَلَ لِتِسْعِ وَعِشْرِينَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ آلَيْتَ شَهْرًا فَقَالَ « إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » . أَطْرَافُهُ ٦٨٩ ، ٧٣٢ ، ٧٣٣ ، ٨٠٥ ، ١١١٤ ، ١٩١١ ، ٢٤٦٩ ، ٥٢٠١ ، ٥٢٨٩ ، ٦٦٨٤ تحفة

٨١١

378- “Muhammed b. Abdirrahîm — Yezîd b. Hârûn — Humeyd et-Tavîl” isnâdıyla Enes b. Mâlik anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) atından düşünce bacağından —veya omuzundan— yaralandı. Bir ay boyunca da hanımlarına yaklaşmamaya yemin (îlâ) etti ve bu süre zarfında merdivenleri hurma dallarından olan yüksekçe bir odada kaldı. Ashâbı ziyaretine geldiklerinde onlara oturarak namazı kıldırdı. Ancak onlar namazı ayakta kıldılar. Selam verdikten sonra: “İmam kendisine uyulsun diye imam yapılmıştır. Bundan dolayı imam tekbir getirdiği zaman siz de tekbir getirin, rûkû ettiği zaman siz de rûkû edin, secdeye gittiği zaman siz de secdeye gidin. Namazı ayakta kıldırdığı zaman siz de namazı ayakta kılın” buyurdu.

Aradan yirmi dokuz gün geçtikten sonra da odasından indi. Kendisine: “Ey Allah'ın Resûlü! Bir ay boyunca hanımlarından ayrı durmaya yemin etmemiş miydin?” diye sorulunca: “Bir ay yirmi dokuz gündür” karşılığını verdi.¹

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 5. yılın Zilhicce ayında atından düşünce bacağından veya omzundan yaralandı. Buradaki tereddüt, raviye aittir. Zührî'nin Enes'ten naklettiği ve Buhârî ile Müslim'de yer alan rivayette ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sağ tarafından yaralandığı zikredilir. Bîşr b. el-Mufaddal'ın Humeyd'de yer alan rivayetinde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayağının çıktığı zikredilmiştir.

Bu arada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir ay boyunca zevcelerinin yanına

¹ Hadis ayrıca 689, 732, 733, 805, 1114, 1911, 2469, 5201, 5289 ve 6684'te geçmektedir.

girmeyeceğine dair yemin etti. Metinde fikhî olarak her ne kadar zevceyle dört ay ve daha fazla bir süre ilişkiye girmemeye yemin etme anlamına gelen *îlâ* lafzı kullanılmış olsa da burada fikhî anlamıyla kullanılmamıştır. Bu süre zarfında da basamakları hurma odunlarından yapılmış yüksekçe bir odada kaldı.

Yaralandığı için ashâbı onu ziyarete gelmişlerdi. Namaz vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oturarak namaz kılarken ashâbı arkasında namazı ayakta kıldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip namazını bitirdikten sonra onlara, imamın kendisine uyulması için imam yapıldığını, bundan dolayı tekbir, rükû ve secdelerde imama uyup onun gibi yapmalarını, imam namazı ayakta kılması halinde namazı ayakta kılmalarını söyledi.

Buradan, imamın namazı oturarak kılması halinde cemaatin de oturarak kılacağını anlıyoruz. Ancak bunun, rahatsızlığından dolayı namazı oturarak kılan imam gibi cemaatin de bir rahatsızlığının olması durumunda geçerli olacağı söylenmiştir. Doğrusu ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) son zamanlarındaki hastalığı sırasında kendisi oturarak, cemaatin de ayakta namazı kılmasıyla neshedilmiş olduğudur. Bu yöndeki diğer açıklamalar kendi konusu içinde yapılacaktır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir ay boyunca zevcelerinin yanına girmeyeceğine dair yemin etmişti. Aradan yirmi dokuz gün geçtikten sonra odasından inip zevcelerinin yanına girdi. Ashâbı, bir ay boyunca onların yanına girmeyeceğine dair yemin ettiğini hatırlatıp bunu sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemin edilen bir aylık sürenin yirmi dokuz gün olduğunu söyledi.

Bundan anlıyoruz ki kişi bir ayda oruç tutmayı veya itikâf yapmayı adar da o ay yirmi dokuz gün çekerse adağı gerçekleşmiş olur. Ancak sayı olarak bir ay boyunca böylesi bir şeyi adarsa adağının gerçekleşmesi için sayının otuz güne tamamlanması lazım gelir.

Hadisin ravileri Bağdatlı, Vâsıtlı ve Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Mezâlim*, *Oruç*, *Adaklar*, *Nikâh* ve *Talâk* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (411)

۱۹ - بَابُ إِذَا أَصَابَ تَوْبُ الْمُصَلِّي أَمْرَاتُهُ إِذَا سَجَدَ

19- SECDEDE OLAN KİŞİNİN GİYSİSİNİN KADINA DEĞMESİ

Başlık, kişinin secdede iken giysisinin bir bölümünün karısına değmesi durumunda namazının bozulup bozulmayacağıyla ilgilidir.

۳۷۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَادٍ عَنْ

مَيْمُونَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا حِذَاءَهُ وَأَنَا حَائِضٌ وَرَبِّمَا أَصَابَنِي تَوْبُهُ إِذَا

سَجَدَ . قَالَتْ وَكَانَ يُصَلِّي عَلَى الْحُمْرَةِ . أَطْرَافُهُ ۳۳۳ ، ۳۸۱ ، ۵۱۷ ، ۵۱۸ - تحفة

۱۸۰۶۰

379- “Müsedded — Hâlid — Süleymân eş-Şeybânî — Abdullah b. Şeddâd” isnâdıyla Meymûne şöyle demiştir: “Bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hayızlı bir şekilde karşısında durduğum halde namaz kıları. Secdeye gittiğinde giysisinin bana değdiği de olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seccade üzerinde namaz kıları.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Hâlid, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhân’dır.

Abdullah, Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd’dır.

Bazen müminlerin annesi Meymûne hayızken namaz kılan Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) secde yerinin hizasında bulunurdu. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gidip gelirken bazen giysisi hayız olan Meymûne’ye değdi.

Meymûne’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasında seccade üzerinde namaz kıları. Seccade namaz kılan kişinin yüzünü ve ellerini yerin soğuğu ile sıcağından koruduğu içinde burada “humre” lafzıyla ifade edilmiştir. Başörtüsü anlamındaki himâr da bu kelimeden türetilmiştir.

Hadisten hasır üzerinde namaz kılmanın caiz olduğunu çıkarıyoruz. Ancak rivayet edildiğine göre Ömer b. Abdilazîz hasır üzerinde namaz kılarken

¹ Hadis ayrıca 333, 381, 517 ve 518’de geçmektedir.

kendisine toprak getirilip secde edeceği yere konulurdu. O da tevazu ve huşû göstergesi olarak secdesini bu toprak üzerinde yapardı.

Aynı şekilde hayızlı kadının bedeni ile giysisinin temiz olduğunu, kadının karşısında namaz kılmanın da namazı bozmadığını çıkarıyoruz.

Hadisin ravileri Basralı, Vâsıtlı, Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîînden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۲۰ - بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْحَصِيرِ

20- HASIR ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK

وَصَلَّى جَابِرٌ وَأَبُو سَعِيدٍ فِي الْفَيْتَةِ قَائِمًا وَقَالَ الْحَسَنُ تَصَلَّى قَائِمًا مَا لَمْ تَشُقَّ عَلَى أَصْحَابِكَ، تَدُورُ مَعَهَا وَإِلَّا فَقَاعِدًا.

Câbir ve Ebû Saîd, gemide ayakta namaz kılmışlardır.

Hasan da: “Diğerlerine rahatsızlık verilmediği sürece ayakta namaz kılınır ve geminin yönüne uyulur. Aksi halde oturarak namaz kılınır” demiştir.

Başlık, hurma dalları ve benzeri şeylerden yapılan, insan uzunluğunda veya daha uzun olan hasır üzerinde namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

Buhârî’nin bu başlığa yer vermesinin sebebi İbn Ebî Şeybe ve başkasının Yezîd b. el-Mikdâm’ın babası kanalıyla Şurayh b. Hâni’den naklettiği hadisin zayıf olduğunu göstermektedir. Bu rivayete göre Şurayh b. Hâni, Âişe’ye: “Yüce Allah: «وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا»² buyururken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasır üzerinde mi namaz kılıyordu?” diye sorunca, Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasır üzerinde namaz kılmazdı” demiştir. Yezîd b. el-Mikdâm’ın zayıflığından veya daha sahih olan bir rivayete muhalefetinden dolayı hadis zayıf görülmüştür.

Câbir b. Abdullah ve Ebû Saîd el-Hudrî’den her biri gemide ayakta namaz

¹ Müslim (513)

² İsrâ Sur. 8

kılmışlardır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*'te bunu mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Gemide ve hasırda namaz kılmanın ortak noktası her iki durumda da yerle temasın olmamasıdır. Bu ortak noktadan hareketle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Muâz'a: "Yüzünü toprağa sür" sözünden namazda yerle temasın şart olduğunu düşünmemek için Buhârî bu rivayete başlık altında yer vermiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin sahih bir isnâdla mevsûl olarak naklettiğine göre Hasan el-Basrî, gemide namazın ayakta mı, yoksa oturarak mı kılınacağını soran kişiye gemideki diğer kişilere rahatsızlık verilmeyecekse namazı ayakta kılmasını, kible konusunda geminin gittiği yöne döneceğini, diğerlerine rahatsızlık verilecekse de namazın oturarak kılınmasını söylemiştir. Ebû Hanîfe ise gemide ayakta kılma imkanı olmasına rağmen kişinin oturarak namaz kılmasını caiz görmüştür.

۳۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ جَدَّتَهُ مُلَيْكَةَ دَعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِبَطْعَامٍ صَنَعَتْهُ لَهُ ، فَأَكَلَ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ « قُومُوا فَلَا صَلَّ لَكُمْ » . قَالَ أَنَسٌ فَقُمْتُ إِلَى حَصِيرٍ لَنَا قَدْ اسْوَدَّ مِنْ طُولِ مَا لُبِسَ ، فَضَخَّحْتُ بِمَاءٍ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَصَفَفْتُ وَالْيَتِيمَ وَرَأَاهُ ، وَالْعَجُوزُ مِنْ وَرَائِنَا ، فَصَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ أَنْصَرَفَ . أطرافه ۷۲۷ ، ۸۶۰ ، ۸۷۱ ، ۸۷۴ ، ۱۱۶۴ -

تحفة ۱۹۷

380- "Abdullah — Mâlik" isnâdıyla İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha'nın Enes b. Mâlik'ten bildirdiğine göre ninesi Muleyke yaptığı bir yemeğe Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) davet etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yemekten yedikten sonra: "Kalkın da size namaz kıldırayım" buyurdu.

Enes şöyle anlatır: "Bunun üzerine kalktım ve eskiliğinden dolayı rengi siyaha dönmüş bir hasırın üzerine su serptim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hasırın üzerinde durdu. Ben ve yetim çocuk Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında, ninem de bizim arkamızda

durdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize iki rekat kıldırıdıktan sonra evden ayrıldı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Zeyd b. Sehl el-Ensârî’dir.

Muleyke, ravi İshâk’ın baba tarafından ninesidir. İbn Abdilber, İyâd ve Abdulhak onun İshâk’ın ninesi olduğunu söylemişlerdir. Nevevî de bu görüşü doğru bulmuştur. İsmi Muleyke binti Mâlik b. Adiy’dir ve Enes’in annesi Ümmü Süleym’in annesidir. Zira Enes’in annesi Ümmü Süleym’dir.

İbn Sa’d, İbn Mende ve İbnü’l-Hisâr ise burada söz konusu ninenin Enes’in ninesi olduğunu söylemişlerdir. Zira Ebu’ş-Şeyh’in *Fevâidu’l-İrâkiyyîn*’de İshâk b. Ebî Talha’dan bildirdiğine göre Enes bu olayı aktarırken: “Ninem beni gönderdi” demiştir.

Muleyke, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için bir yemek yapmış ve onu davet etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yemekten yedikten sonra evdekilere kalkmalarını, zira kendilerine namaz kıldıracağını söyledi.

İtbân b. Mâlik kıssasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemekten önce namazı kılarken burada namazdan önce yemeği yemiştir. Bunun sebebi de her iki kıssada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önce davet edildiği şeyi yerine getirmesidir. İtbân kıssasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için çağrılmıştı. Bundan dolayı önce namazı kılmış sonra da yemeği yemişti. Burada ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemeğe davet edildiği için namazdan önce yemeği yemiştir. Belki de Muleyke’nin de asıl amacı, evinde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılmasıdır ve yemeği bunun için yapmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldıracağını söyleyince Enes kalkıp kullanılmaktan eskimiş ve siyaha dönmüş bir hasırın üzerine su serpip temizledi veya yumuşattı. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hasırın üzerinde durdu. Arkasında Enes ve yetim çocuk durdu. Zehebî’nin *Tecrîdu’s-Sahâbe*’sinde zikrettiğine göre yetim çocuk, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Hadis ayrıca 727, 860, 871, 874 ve 1164’te geçmektedir.

azatlısı Dumayra b. Ebî Dumayra'dır. Onların da arkasında yaşlı kadın, yani Ümmü Süleym'in annesi Muleyke durdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara iki rekat kıldırıktan sonra da oradan ayrıldı.

Hadiste hasır giysiye benzetilmiş ve eskimişliği ifade edilirken onun çokça giymekten dolayı eskiyip yıprandığı söylenmiştir. Mâlikiler bu hadise dayanarak, giyilmemesine yönelik yemin edilen bir giysinin yaygı olarak kullanılabileceğini söylemiştir. Ancak Şâfiîler, yaygın kullanıma göre hasırın giysi olarak isimlendirilemeyeceğini, yeminlerde de yaygın kullanıma göre hüküm verileceğini söylemişlerdir. Burada hasırın giysiye benzetilmesi de şekil değil kullanım yönündendir.

Hadisten, namazda kadınların erkeklerin arkasında durması gerektiğini, yanında başkası yoksa kadının tek başına da saf tutabileceğini çıkarıyoruz.

Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۲۱ - بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْخُمْرَةِ

21- SECCADE ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK

۳۸۱ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ

شَدَّادٍ عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي عَلَى الْخُمْرَةِ . أَطْرَافُهُ ۳۳۳ ، ۳۷۹ ، ۵۱۷ ،

۵۱۸ - تحفة ۱۸۰۶۲

381- "Ebu'l-Velîd — Şu'be — Süleymân eş-Şeybânî — Abdullah b. Şeddâd" isnâdıyla Meymûne: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seccade üzerinde namaz kıları" dedi.²

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Abdullah, Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd'dır.

Müminlerin annesi Meymûne'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Müslim (658, 660)

² Hadis ayrıca 333, 779, 517 ve 518'de geçmektedir. Müslim (513)

vesellem) seccade üzerinde namaz kılardı. Bu hadis daha önce başka bir başlık altında farklı bir konuda geçmişti. Burada Buhârî hadisi hocasından daha kısa bir metinle ve farklı bir hükmü çıkarmak için zikretmiştir.

۲۲ - بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْفِرَاشِ

22- YATAK ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK

وَصَلَّى أَنَسٌ عَلَى فِرَاشِهِ . وَقَالَ أَنَسٌ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَيَسْجُدُ أَحَدُنَا عَلَى ثَوْبِهِ .

Enes, yatağı üzerinde namaz kılmıştır. Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte namaz kılarken bazen birimiz kendi giysisi üzerine secdesini yapardı” demiştir.

Başlık yatak üzerinde namaz kılmanın hükmü ile ilgilidir ve kişi, bu yatağın üzerinde karısıyla yatıyor olsun veya olmasın caizdir.

İbn Ebî Şeybe ve Saîd b. Mansûr’un mevsûl olarak İbnu’l-Mübârek kanalıyla Humeyd’den bildirdiğine göre Enes, yatağının üzerinde namaz kılmıştır.

Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken bazen kişi kendi giysisinin üzerine secdesini yapardı. Burada üzerinde secde edilen giysi, namazda kişinin hareketiyle hareket etmeyen kısımdır. Zira giysinin, kişinin hareketiyle hareket eden kısmı kişinin bir parçası sayılır.

۳۸۲ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ كُنْتُ أَنَا مِ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرِجَالِي فِي قِبْلَتِهِ ، فَإِذَا سَجَدَ عَمَرَنِي ، فَقَبَضْتُ رِجْلِي ، فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهَا . قَالَتْ وَالْبُيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحٌ . أطرافه ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ،

۵۱۴ ، ۵۱۵ ، ۵۱۹ ، ۹۹۷ ، ۱۲۰۹ ، ۶۲۷۶ - تحفة ۱۷۷۱۲

382- “İsmâil — Mâlik — Ömer b. Ubeydillah’ın azatlısı Ebu’n-Nadr — Ebû Seleme b. Abdirrahman” isnâdıyla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Âişe der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken ben

ayaklarımı kıblesiyle arasına uzatır uyurdum. Secdeye gideceği zaman dürter, ben de ayaklarımı çekerdim. Secdeden kalkınca da geri uzatırdım. O zamanlarda da evlerde henüz lambalar yoktu.”¹

İsmâil, İsmâil b. Abdillâh b. Ebî Uveys el-Medenî’dir. Mâlik b. Enes’in kız kardeşinin oğludur.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’n-Nadr, Ömer b. Ubeydillâh’ın azatlısı Sâlim et-Teymî’dir.

Ebû Seleme, Abdullâh b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Gece vakti Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken bazen zevcesi Âişe ayaklarını onun secde yerine uzatır ve bu şekilde uyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gideceği zaman onu dürter, Âişe ayaklarını geri çekerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeden kalktığı zaman da Âişe ayaklarını geri uzatırdı. Hz. Âişe bu şekilde uyumasına gerekçe olarak o zamanlarda evlerde lambaların olmamasını göstermiştir. Zira lamba olsaydı ışıktâ Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gittiğini göreceği için onu dürtmeden ayaklarını çekebilecekti.

Hanefiler bu hadise dayanarak kadına dokunmanın abdesti bozmayacağını söylemişlerdir. Ancak burada Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Âişe’ye dokunmasının doğrudan olmadığı, giysi gibi bir engelin üzerinden olduğu veya Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) özel bir durum olduğu ileri sürülerek itiraz edilmiştir.

Buna da itiraz babından şöyle denilmiştir: “Hadisin zahirinden el veya ayağa dokunmanın doğrudan olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bunun Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) özel bir durum olduğunu söylemek bir delile ihtiyaç duymaktadır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) teşri makamındadır ve bir uygulamasının kendisine özel olduğunu söylemek ayrıca bir delili gerektirmektedir.”

Hadisin ravileri Medinelidir. Hadisi Müslim², Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir

¹ Hadis ayrıca 383, 384, 508, 511, 512, 513, 514, 515, 519, 997, 1209 ve 6276’da geçmektedir.

² Müslim (512)

etmişlerdir.

۳۸۳ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي وَهِيَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى فِرَاشٍ أَهْلِهِ ، اعْتِرَاضَ الْجَنَازَةِ . أطرافه ۳۸۲ ، ۳۸۴ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ، ۵۱۴ ، ۵۱۵ ، ۵۱۹ ، ۹۹۷ ، ۱۲۰۹ ، ۶۲۷۶ - تحفة ۱۶۵۵۴

383- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve şöyle demiştir: “Âişe’nin bana bildirdiğine göre bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken kendisi de kiblesinde bulunan yatağında bir cenaze gibi uzanmış olurdu.”¹

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid b. Akîl’dır.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Hız. Âişe’nin bildirdiğine göre bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasında namazı kılarken kendisi de kiblesinde bulunan yatağında, cenazenin cemaat önünde durduğu gibi uzanmış olurdu.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim², Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۳۸۴ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ عَنْ عِرَالٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي وَعَائِشَةُ مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى الْفِرَاشِ الَّذِي يَنَامَانِ عَلَيْهِ .

¹ Hadis ayrıca 382, 384, 508, 511, 512, 513, 514, 515, 519, 997, 1209 ve 6276’da geçmektedir.

² Müslim (512)

أطرافه ١٢٠٩، ٩٩٧، ٥١٩، ٥١٥، ٥١٤، ٥١٣، ٥١٢، ٥١١، ٥٠٨، ٣٨٣، ٣٨٢

١٦٣٧٢ - تحفة ٦٢٧٦،

384- “Abdullah b. Yûsuf — Leys — Yezîd — Îrâk” İsnâdıyla Urve şöyle demiştir: “Bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken Âişe de onun kiblesinde bulunan ve üzerinde yattıkları yatağın üzerinde uzanmış olurdu.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd'dır.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Habîb'dir.

Îrâk, îrâk b. Mâlik'tir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Urve'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaz kılarken zevcesi Âişe de kiblesinde bulunan ve üzerinde yattıkları yatakta uzanmış uyuyor olurdu.

Bir önceki rivayette Âişe'nin genel bir şekilde aile yatağında uzandığı ifade edilmiştir. Yani Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşiyle yattığı veya başkasının yattığı yatak olmasından daha genel bir şekilde zikredilmiştir. Bu hadiste ise genel olan ifade, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşiyle birlikte yattığı yatak olarak ifade edilip anlamı daraltılmıştır.

Hadisten anladığımıza göre uyuyan birine karşı namaz kılmak mekruh değildir. Kadın, kendisine doğru kılınan namazı bozmaz. Aynı şekilde kadının, namaz kılan kişinin önünde geçmesi namazı bozmaz. Mâlik, Ebû Hanîfe, Şâfiî ve selef ile halef âlimlerinin geneli bu görüştedir. Ancak fitneye düşürme veya kişinin dikkatini dağıtma endişesinden dolayı mekruh görülmüştür.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. İsnâdında üç tâbiînin birbirinden rivayeti vardır. Görünüş olarak mürsel bir rivayettir, ancak bir önceki rivayete dayanarak Urve'nin bunu Âişe'den duymuş olması muhtemeldir.

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 508, 511, 512, 513, 514, 515, 519, 997, 1209 ve 6276'da geçmektedir. Müslim (512)

۲۳ - باب السُّجُودِ عَلَى الثَّوْبِ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ

23- AŞIRI SICAKLARDA GİYSİ ÜZERİNE SECDE ETMEK

وَقَالَ الْحَسَنُ كَانَ الْقَوْمُ يَسْجُدُونَ عَلَى الْعِمَامَةِ وَالْقَلَنْسُوءَةِ وَيَدَاهُ فِي كُمِهِ .

Hasan der ki: “Ashâb ellerini giysi kollarından çıkarmadan sarık ve takke üzerine secde ederlerdi.”

Başlık, aşırı sıcak veya soğuklarda kişinin giysisinin kolu veya bir ucu üzerine secde etmesiyle ilgilidir.

Hasan el-Basrî'nin bildirdiğine göre sahabe böylesi durumlarda ellerini giysilerin kolları içinde tutar ve sarıkları veya takkeleri üzerine secdeleri ederlerdi. Hasan'ın bu rivayetini İbn Ebî Şeybe ve Abdurrezzâk mevsûl olarak nakletmişlerdir.

Ebû Hanîfe buna dayanarak alnı yere değdirmekten sarığın üzerine secde etmenin caiz olduğunu söylemiştir. Mâlik bunu mekruh görürken Şâfiîler yasaklamışlardır. Gerekçeleri de baş yerine nasıl sarık üzerine mesh olmuyorsa secdede de sarığın değil alnın yere değmesi gerektiğidir. Bunun yanında secdede maksat boyun eğmek olduğu için alnın açık olması ve yere değmesi gerekmektedir.

۳۸۵ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ حَدَّثَنَا بِيْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَ حَدَّثَنِي غَالِبُ الْقَطَّانُ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَيَضَعُ أَحَدُنَا طَرَفَ الثَّوْبِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ فِي مَكَانِ السُّجُودِ . طرفاه ۵۴۲، ۱۲۰۸ - تحفة ۲۵۰

385- “Ebu'l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik — Bişr b. el-Mufaddal — Ğâlib el-Kattân — Bekr b. Abdillâh” isnâdıyla Enes b. Mâlik: “Bazen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarken aşırı sıcaklardan dolayı kişi giysisinin bir ucunu secde yerine koyardı” dedi.¹

Ebu'l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî'dir.

Bişr, Bişr b. el-Mufaddal er-Rakkâşî'dir.

¹ Hadis ayrıca 542 ve 1208'de geçmektedir.

Ğâlib, Ğâlib b. Hattâf el-Kattân'dır.

Bekr, Bekr b. Abdillâh el-Müzenî el-Basrî'dir.

Enes'in bildirdiğine göre bazen aşırı sıcaklarda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarlarken alınlarını yerin sıcağından korumak için giysilerinin ucunu secde edecekleri yere koyarlardı. Giysinin yere konulan kısmı giysinin ayrı bir parçası olabileceği gibi kişinin üzerinde olan ve hareketiyle hareket etmeyen kısmı da olabilir.

İbn Ebî Şeybe'de: "Aşırı sıcaklarda ve soğuklarda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kılarlarken giysimizin üzerine secde ederdik" lafzıyla gelmiştir. Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed ve İshâk buna dayanarak aşırı sıcaklarda ve soğuklarda giysi üzerine secde etmenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ömer b. el-Hattâb ve başkası da bunu demiştir.

Şâfiî, hadiste giysinin yere konulan kısmının giysinin ayrı bir parçası olduğunu ya da kişinin üzerinde olan ancak hareketiyle hareket etmeyen kısmı olduğunu söylemiştir. Kişi haram olduğunu bildiği halde giysinin, hareketiyle hareket eden kısmı üzerinde secde ettiği zaman namazı bozulur. Kişinin kendisiyle hareket eden kısmı kişinin parçası sayılır. Haram olduğunu bilmiyorsa veya sehven üzerine secde etmişse bu durumda namazı bozulmaz, ancak secdesini iade etmesi gerekir.

Nevevî, *Şerhu'l-Mühezzebe*'de bunları zikretmiştir. *el-Mühimmât* eserinde ise kişinin elinde değnek ve benzeri bir şey varsa ve üzerine secde ederse caiz olacağını söylemiştir. *Şerhu'l-Mühezzebe*'de abdesti bozan şeyler konusunu işlerken de bunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۲۴ - بَابُ الصَّلَاةِ فِي النَّعَالِ

24- AYAKKABI İLE NAMAZ KILMAK

Başlık, ayakkabılarla namaz kılmak veya ayakkabıların üzerine secde etmekle ilgilidir.

¹ Müslim (620)

۳۸۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو مَسْلَمَةَ سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ الْأَزْدِيُّ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ قَالَ نَعَمْ . طرفه ۵۸۵۰

- تحفة ۸۶۶

386- “Âdem b. Ebî İyâs — Şu’be” isnâdıyla Ebû Mesleme Saîd b. Yezîd el-Ezdî şöyle demiştir: Enes b. Mâlik’e: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayakkabısıyla namaz kılar mıydı?” diye sorduğumda: “Evet!” dedi.¹

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Ebû Mesleme, Enes b. Mâlik’e Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayakkabılarla namaz kılıp kılmadığını sorunca, Enes kıldığını söyledi. Bu da ayakkabıların üzerinde necaset olmaması durumunda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlarla namaz kıldığı anlamına gelmektedir.

Ayakkabıların üzerinde necaset olması konusunda ise Şâfiîler bu necaseti ancak suyun temizleyeceğini söylemiştir. Mâlik ve Ebû Hanîfe’ye göre ise necaset kuru ise su dışında bir şeyle de giderilebilir. Ancak necaset yaş ise özellikle suyla temizlenmesi gereklidir.

Hadisin ravileri Askalanlı, Basralı ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* konusu içinde tahrir etmiştir. Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

۲۵ - بَابُ الصَّلَاةِ فِي الْخِفَافِ

25- MESTLERLE NAMAZ KILMAK

۳۸۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يُحَدِّثُ عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ رَأَيْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بَالَ ثُمَّ تَوَضَّأَ ، وَمَسَحَ عَلَى خُفَيْهِ ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى ، فَسُئِلَ فَقَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ صَنَعَ مِثْلَ هَذَا . قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَكَانَ يُعْجِبُهُمْ ، لِأَنَّ جَرِيرًا كَانَ مِنْ آخِرِ مَنْ أَسْلَمَ . تحفة ۳۲۳۵

¹ Hadis ayrıca 5850’de geçmektedir. Müslim (555)

387- “Âdem — Şu’be — A’miş — İbrâhîm” isnâdıyla Hemmâm b. el-Hâris şöyle demiştir: Cerîr b. Abdillâh’ın bevlettikten sonra abdest aldığını, abdestinde mestlerinin üzerine meshettiğini, sonra kalkıp namaz kıldığını gördüm. Neden böyle yaptığı sorulunca da: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm” dedi.

İbrâhîm der ki: “Cerîr son Müslüman olanlardan biri olduğu için bu hadisi onların çok hoşuna giderdi.”

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehâî’dir.

Hemmâm’ın bildirdiğine göre Cerîr, küçük abdestini bozduktan sonra abdest almış, abdestinde mestlerinin üzerine meshetmiş ve mestleriyle de namazı kılmıştır. Taberânî’de geçtiğine göre Hemmâm ona mest üzerine meshetme ile onlarla namaz kılma konusunu sorunca Cerîr, Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) mestlerinin üzerine meshettiğini ve mestleriyle namaz kıldığını gördüğünü söylemiştir.

İbrâhîm en-Nehâî’nin dediğine göre Cerîr’in bu hadisi Müslümanların çok hoşuna giderdi. Kays b. Yûnus kanalıyla gelen rivayette ise bu Müslümanların Abdullah b. Mes’ûd’un öğrencileri olduğu belirtilir. Hoşlarına gitmesinin sebebi de, Cerîr’in en son Müslüman olanlardan biri olmasıdır. Müslim’de gelen rivayette: “Zira Cerîr’in Müslüman olması Mâide Suresi’nin nazil olmasından sonra gerçekleşmiştir” denilmiştir.

Hoşlarına gitme sebebi de, Mâide Sûresi’nin nazil olmasıyla bu uygulamanın nesh edilmemiş olduğunu göstermesidir. Zira Cerîr, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği yıl müslüman olmuştur. Onun bu hadisi de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki uygulamasının devam ettiği, onunla amel edildiğini göstermektedir. Mâide Suresi’nde abdestle ilgili âyette mest konusu zikredilmez. Dolayısıyla Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu uygulaması söz konusu âyeti tahsis etmektedir.

Hadisin ravileri Bağdatlı ve Kufelidir. İsnâdında üç tâbînin birbirinden,

onların da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Tirmizî, Nesâî ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

۳۸۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنِ الْمُعِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ وَضَّأْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ وَصَلَّى . أَطْرَافَهُ
۱۱۵۲۸ تحفة - ۵۷۹۹، ۵۷۹۸، ۴۴۲۱، ۲۹۱۸، ۳۶۳، ۲۰۶، ۲۰۳، ۱۸۲

388- “İshâk b. Nasr — Ebû Usâme — A’miş — Müslim — Mesrûk” isnâdıyla Muğîre b. Şu’be: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) abdest suyu döktüğümde mestlerinin üzerine meshetti ve öyle namazı kıldı” dedi.²

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Nasr’dır. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

Ebû Usâme, ismi Hammâd’dır.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Müslim, Ebu’d-Duhâ künyeli Müslim b. Subayh’tır. Ya da Müslim el-Batîn’dir. Zira her ikisi de Mesrûk’tan rivayette bulunur. A’miş te her ikisinden rivayette bulunmuştur.

Mesrûk, Mesrûk el-Ecda’dır.

Muğîre su döküp Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) abdest aldırıştır. Bu abdestte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mestlerinin üzerine meshetmiş, sonra da mestleriyle namaz kılmıştır.

Hadisin ravileri Kufelidir. İsnâdında üç tâbiî vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Cihâd* ve *Libâs* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim³, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (272)

² Hadis ayrıca 182, 203, 206, 363, 2918, 4421, 5798 ve 5799’da geçmektedir.

³ Müslim (274)

۲۶ - بَابُ إِذَا لَمْ يُتِمَّ السُّجُودَ

26- KİŞİNİN SECDEYİ TAM YAPMAMASI

Kişi namazını emredildiği şekliyle eda etmeli, namazın rükünlerini tam olarak yerine getirmelidir. Zira bu yönde gelen uyarılar bunu gerektirmektedir.

۳۸۹ - أَخْبَرَنَا الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا مَهْدِيُّ عَنْ وَاصِلٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ رَأَى رَجُلًا لَا يُتِمُّ رُكُوعَهُ وَلَا سُجُودَهُ ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لَهُ حُذَيْفَةُ مَا صَلَّيْتَ - قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ - لَوْ مِتُّ مِتَّ عَلَى غَيْرِ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ . طرفاه ۷۹۱ ، ۸۰۸ - تحفة ۳۳۴۴

389- “Salt b. Muhammed — Mehdî — Vâsıl” isnâdıyla Ebû Vâil anlatıyor: Huzeyfe, namazında rükû ve secdelerini tam yapmayan bir adam gördü. Adam namazını bitirince ona: “Sen namaz kılmadın” dedi. Sanırım ayrıca ona: “Şayet ölmüş olsan Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) milleti dışında ölmüş olurdun” dedi.¹

Salt, Salt b. Muhammed el-Hârikî’dir. Basra sahillerinde olan Hârik’e nisbet edilmiştir.

Mehdî, Mehdî b. Meymûn el-Ezdî’dir.

Vâsıl, Vâsıl el-Ahdeb’dir.

Ebû Vâil, Şakîk b. Seleme’dir.

Huzeyfe, Huzeyfe b. el-Yemân’dir.

Huzeyfe, bir adamın namazında rükû ile secdeleri tam olarak eda etmediğini gördü. Adam namazı bitirince ona namazı kılmış sayılmadığını söyledi. Zira parçanın olmaması bütünü bozar ve yok eder. Rükûnun tam olmaması rükûnun tümünden olmamasını gerektirir. Namazın parçası olan rükûnun olmaması da bütün olan namazın olmadığını gösterir. Secde için de aynı durum söz konusudur.

Huzeyfe, ayrıca adama böyle yaparak ölmüş olsaydı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) farz ve nafilere yönelik sünneti dışında bir şeyi yapmış olarak

¹¹ Hadis ayrıca 791 ve 808’de geçmektedir.

ölmüş sayılacağını söyledi.

Taberânî'nin Enes'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kişinin huşû, rükû veya secdelerini tam yapmadan kıldığı namaz, siyah bir karartı olarak huzura çıkarken: «Beni heba ettiğin gibi Allah da seni heba etsin!» der. Bu namaz Yüce Allah'ın dilediği yere kadar yükseldikten sonra eski bir giysinin paçavra gibi sarılması gibi sarılıp kılanın yüzüne çarpılır"* buyurmuştur. Bundan dolayı İbn Haysem'in secdeye yere atılmış eski bir giysi gibi durduğu, üzerine konan kuşların bile farkında olmadığı görülmüştür.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerdendir.

۲۷ - باب يُبْدَى ضَبْعَيْهِ وَيَجَافِي فِي السُّجُودِ

27- SECDEDE PAZULARI BEDENDEN AYRI TUTMAK

Başlık kişinin secdeye iken kollarının pazı kısımlarını bedenine yapıştırmadan ayrı, uzak ve açık tutmasıyla ilgilidir.

۳۹۰ - أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ مُضَرٍّ عَنْ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ هُرْمُزٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْدُوَ بَيَاضُ إِبْطَيْهِ . وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ نَحْوَهُ . طرفاه ۸۰۷ ، ۳۵۶۴ - تحفة ۹۱۵۷

390- "Yahya b. Bukeyr — Bekr b. Mudar — Câfer — İbn Hürmüz" isnâdıyla Abdullah b. Mâlik b. Buhayne şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı zaman koltuk altlarının beyazlığı görülecek şekilde kollarını vücudundan ayırırdı."

Leys der ki: "Câfer b. Rabia da bana aynısını nakletti."¹

Câfer, Câfer b. Rabia el-Mısrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken secdeye kollarını bedeninden ayrı ve uzak tutardı. Öyle ki koltuk altlarının beyazlığı görülürdü.

Kirmânî'nin dediğine göre bundan kastın kolların ileri konulup açılması

¹ Hadis ayrıca 807 ve 3564'te geçmektedir.

olması muhtemeldir. Leys'in rivayetinde: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secde ettiği zaman kollarını yandan ayırıp açardı" denilir. Kolların bu şekilde açılması da pazuların vücuttan uzaklaştırılmasını gerektirir.

Hâkim'de gelen rivayette Abdullah b. Akram'ın: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) koltuk altlarının beyazlığını görürdüm" dediği zikredilmiş, Hâkim bu hadisi sahih bulmuştur.

Meymûne'den gelen rivayette ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secde ettiği zaman kollarının altından bir hayvanın geçebileceği zikredilir. Kolları bu şekilde geniş açmanın hikmeti de tevazua daha uygun olması, alnın yere daha sağlam bir şekilde konulması ve kişiyi tembel bir görüntü vermekten uzak tutmasıdır.

Kadınlar ise secdedeyken kollarını açmaz ve bedenine yapıştırır. Bu şekilde yapması tesettürüne daya uygun ve daha ihtiyatlıdır. Hunsâ olan kişi de namazında bu şekilde kollarını kapalı tutar.

Leys'in bildirdiğine göre Câfer b. Rabîa da Bekr'in rivayetinin aynısını kendisine bildirmiştir. Bunu da Müslim, *Salâh*'de mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Sıfatu'n-Nebiy* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Buhârî, setr-i avret ile hükümlerini bu şekilde açıkladıktan sonra istikbâl-i kible ile ilgili hükümlere başlamıştır. Zira namaza başlayacak olan kişinin önce setr-i avreti yerine getirmesi, sonra da kibleye yönelmesi gerekmektedir.

۲۸ - بَابُ فَضْلِ اسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ

28- KIBLEYE YÖNELMENİN FAZİLETİ

يَسْتَقْبِلُ بِأَطْرَافِ رِجْلَيْهِ . قَالَ أَبُو حَمِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Kişi, ayak parmak uçları kibleye gelecek şekilde durur. Ebû Humeyd bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakletmiştir.

Başlık, kişinin namazda ayak parmak uçları kibleye dönük olacak şekilde

¹ Müslim (495)

durmasıyla ilgilidir.

Ebû Humeyd, Abdurrahman b. Sa'd es-Sâidî el-Ensârî, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılmasını anlatırken bunu zikretmiştir.

۳۹۱ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُهْدِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ سِيَّاهٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا ، وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا ، وَأَكَلَ ذَبِيحَتَنَا ، فَذَلِكَ الْمُسْلِمُ الَّذِي لَهُ ذِمَّةُ اللَّهِ وَذِمَّةُ رَسُولِهِ ، فَلَا تُخْفَرُوا اللَّهَ فِي ذِمَّتِهِ » . طرفاه ۳۹۲ ، ۳۹۳ - تحفة ۱۶۲۰

391- “Amr b. Abbâs — İbnu'l-Mehdî — Mansûr b. Sa'd — Meymûn b. Siyâh” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Bizim kıldığımız namazı kılan, bizim kiblemize dönen, bizim kestiklerimizden yiyen kişi, Allah'ın zimmeti ile Resûlünün zimmetini hak eden müslüman kişi olur. Dikkat edin de Allah'ın verdiği zimmete hıyanet etmeyin.”¹

Amr, Amr b. Abbâs el-Ehvâzî el-Basrî'dir.

İbnu'l-Mehdî, İbn Mehdî b. Hassân el-Basrî el-Luluî'dir.

Mansûr, Mansûr b. Sa'd el-Basrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın korumasını ve zimmetini hak eden müslüman kişiyi tanımlarken birinci olarak bu kişinin Müslümanların kıldığı namazı kıldığını söylemiştir. İkinci olarak Müslümanlarla aynı kibleye yöneldiğini ifade etmiştir. Burada kiblenin ayrı olarak zikredilmesi onun değerini vurgulamak içindir. Zira namaz kılan kişi, zaten kibleye yönelmiş olacaktır. Ya da Müslümanların kiblesine vurgu yapılması kible değişiminden sonra Yahudilerin bu konuda söyledikleri sözlerden dolayıdır. Üçüncüsü Müslümanların kestiklerinden yemesi olarak ifade edilmiştir.

Müslümanların kıldığı namazı kılan, kible konusundaki çekişmelerden uzak duran ve Müslümanların kestiklerinden yiyen kişi, Allah'ın zimmeti ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zimmetini hak eden müslüman kişidir. Böylesi

¹ Hadis ayrıca 392 ve 393'te geçmektedir.

bir zimmeti hak eden kişinin vasıfları zikredildikten sonra da Müslümanlar, Allah'ın tanıdığı zimmete ihanette bulunma konusunda uyarılmıştır. Uyarı da sadece Allah'ın zimmetinin zikredilmesi, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) zimmetini içermesinden dolayıdır. İlkinde Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) zimmetinin zikredilmesi vurgu açısındanandır.

Hadisten imkanı olan her bir kişinin namazda kible olarak Kâbe'ye doğru yönelmesi gerektiğini çıkarıyoruz. İmkan varken Kâbe'den başka bir yöne doğru kılınan namaz, ittifakla sahih değildir. Ancak yönünü bulamayacak kadar hasta olan veya bir direğe bağlı olan kişi bulunduğu yöne doğru namaz kılar, sonra da bu namazı iade eder.

Namazda kible şartı da yüze değil, göğse yöneliktir. Çünkü namazda yüzü kible tarafından başka bir yöne çevirmek namazı bozmaz. Korku anında veya yolculukta kılınan nafil namazlarda kibleye yönelmek şart değildir. Ancak Mekke'de bulunan kişinin Kâbe'nin bizzat kendisine, Mekke dışında bulunan kişinin de tahmini olarak ona doğru dönmesi şarttır.

Mekke'de bulunan kişinin sadece Kâbe'nin bulunduğu yöne doğru dönmesi yeterli değildir. Zira her iki *Sahîh*'de gelen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye karşı iki rekat namaz kılmış ve: “Kibleniz budur” buyurmuştur. Hânefilerin geneline göre ise Mekke dışında olan kişinin farz namazı kılarken Kâbe'nin bizzat kendisine değil de bulunduğu yöne doğru yönelmesi yeterlidir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Nesâî de tahrir etmiştir.

۳۹۲ - حَدَّثَنَا نُعَيْمٌ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . فَإِذَا قَالُوهَا وَصَلُّوا صَلَاتَنَا ، وَلَسْتُمْ قَبْلُ قِبَلَتَنَا ، وَذَبَحُوا ذَبِيحَتَنَا ، فَقَدْ حُرِّمَتْ عَلَيْنَا دِمَاؤُهُمْ وَأَمْوَالُهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا ، وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ » . طرفاه ۳۹۱ ، ۳۹۳ - تحفة ۷۰۶

392- “Nuaym — İbnu'l-Mübârek — Humeyd et-Tavîl” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İnsanlarla, «Lâ ilâhe illallah» diyene kadar savaşmam emredildi. Bunu dedikleri, namazımızı kıldıkları, kiblemize yöneldikleri ve bizim gibi hayvan

kesmeleri durumunda hak etmedikçe kanları ve malları bize haram olur. Hesapları da Allah'a kalmıştır."

Nuaym, Nuaym b. Hammâd el-Huzâî'dir.

İbnu'l-Mübârek, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yüce Allah, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) insanlarla "Lâ ilâhe illallah" diyene kadar savaşmasını emretmiştir. Bu insanlardan kasıt da müşriklerdir. Burada Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet zikredilmiş olsa da Muhammed'in de Allah Resûlü olduğuna şahadet etmek bunun içindedir. Zira tevhid sözünün ilk kısmı, ikincisini de içermekte ve gerektirmektedir. Bundan dolayı da sadece ilk kısmının zikredilmesiyle yetinilmiştir.

İnsanlar bu iki şehadeti ettiği, Müslümanlar gibi rükûlu ve secdeli olan namazı kıldıkları, Müslümanlara emredilen kibleye yöneldikleri ve Müslümanlar gibi hayvan kestikleri zaman hak etmedikleri sürece canları ve malları Müslümanlara haram olur. İbn Ömer'in rivayetinde: *"Bunu yapmaları halinde İslam'ın hakkı dışında canları ile mallarını bana karşı korumuş olurlar"* lafzıyla gelmiştir.

Bu şartların gerçekleşmesi halinde de kalplerindekinden yana (içlerindeki) hesaplarının Allah'a kalacağı bildirilmiştir. Bu da Yüce Allah'ın böylesi bir şeyi gerçekleştirmesini hak etmeleri anlamındadır, yoksa Allah'a yönelik bir zorunluluktan bahsedilemez.

İbnu'l-Müneyyir: *"Bunu dedikleri, namazımızı kıldıkları, kiblemize yöneldikleri ve bizim gibi hayvan kesmeleri durumunda hak etmedikçe kanları ve malları bize haram olur"* sözünden namazı terk eden kişinin öldürüleceği sonucuna varmıştır. Çünkü sayılan şarta göre tevhid sözünü söyleyip de namazı kılmadıkları zaman kanları haram olmamaktadır. Namazın farziyetini kabul etmeleri veya etmemeleri bu durumu değiştirmez. Çünkü hadiste canın korumaya alınması, namazın farziyetini ikrara değil namazı kılmaya bağlanmıştır. Ancak kurban kesmeyi terk eden kişi için böylesi bir şey denilemez. Çünkü bütünün bir bölümü icmayla hüküm dışı tutulduğu zaman bütünün hükmü düşmez.

Dinin diğer esasları ve farzları içinden sadece üçünün zikredilmesinin sebebi bunların daha görünür, daha belirgin olması ve kısa sürede bilinebilmesidir. Zira bir günde kişinin namazı ve yiyeceğine yönelik yaşantısı

bilinip öğrenilebilir. Oruç ve hac gibi konularda ise durum farklıdır ve daha uzun bir zaman gereklidir.

۳۹۳ - قَالَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ قَالَ سَأَلَ مَيْمُونُ بْنُ سِيَاهٍ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ يَا أَبَا حَمْرَةَ ، مَا يُحَرِّمُ دَمَ الْعَبْدِ وَمَالَهُ فَقَالَ مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَاسْتَقْبَلَ قِبَلَتَنَا ، وَصَلَّى صَلَاتَنَا ، وَأَكَلَ ذَبِيحَتَنَا ، فَهُوَ الْمُسْلِمُ ، لَهُ مَا لِلْمُسْلِمِ ، وَعَلَيْهِ مَا عَلَى الْمُسْلِمِ . طرفه ۳۹۱ ، ۳۹۲ - تحفة ۷۸۹ ، ۶۳۸ .

393- “İbn Ebî Meryem — Yahya — Humejd” isnâdıyla Enes, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bildirmiştir.

Ali b. el-Medînî de şöyle demiştir: Hâlid b. el-Hâris'in Humejd'den bildirdiğine göre Meymûn b. Siyâh, Enes b. Mâlik'e: “Ey Ebû Hamza! Hangi durumlarda kulun kanı ve malı haram olur?” diye sorunca Enes şöyle dedi: “Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ettiği, kiblemize yöneldiği, namazımızı kıldıgı, kestiklerimizden yediği zaman müslüman biri demektir ve bir müslümanın lehine olan şeyler onun lehine, bir müslümanın aleyhine olan şeyler de onun aleyhine olur.”¹

İbn Ebî Meryem, Saîd b. el-Hakem el-Mısırî'dir.

Yahya, Yahya b. Eyyûb el-Ğâfıkî'dir.

Humejd, Humejd et-Tavîl'dir.

Bu hadisi Ebû Dâvud *Cihâd*'da, Tirmizî *İmân*'da, Nesâî de *Muhârebe*'de rivayet etmiştir.

İbn Ebî Meryem'in Yahya kanalıyla Humejd'den, onun da Enes kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiği hadisi Muhammed b. Nasr ve İbn Mende, İbn Ebî Meryem kanalıyla mevsûl olarak rivayet etmişlerdir. Buhârî de bunu burada istişhâd ve takviye amaçlı burada zikretmiştir. Yoksa Yahya b. Eyyûb tenkide uğramış, Ahmed ezberinin kötü olduğunu söylemiştir.

¹ Hadis ayrıca 391 ve 392'de geçmektedir.

Meymûn, Enes'e hangi durumlarda kişinin kanı ile malının başkasına haram olduğunu sordu. Enes, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet eden, Müslümanların kiblesine yönelen, onlar gibi namazları kılan, kestiklerinden yiyen kişinin müslüman sayılacağını, bir müslümanın yararına olan şeylerin onun yararına, bir müslümanın zararına olan şeylerin de onun zararına olacağını söyledi.

Enes'in cevabı sorulan soruya gerekli cevabı vermektedir. Zira şahadet ve onun yanında zikrettiği diğer şeyleri yapan kişi müslüman olur. Hak edilmediği sürece de bir müslümanın kanı ve malı başkasına haramdır. Bu şekilde Enes soruya cevabı fazlasıyla vermiş olmaktadır.

۲۹ - بَابُ قِبْلَةِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَأَهْلِ الشَّامِ وَالْمَشْرِقِ

29- MEDİNE, ŞAM VE DOĞUDA YAŞAYANLARIN KIBLESİ

لَيْسَ فِي الْمَشْرِقِ وَلَا فِي الْمَغْرِبِ قِبْلَةٌ ، لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « لَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ بِعَاطٍ أَوْ بَوْلٍ وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا » .

Doğu ve batı tarafında kible yoktur. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Küçük veya büyük abdestinizi bozarken kibleyi önünüze almayın. Bunun yerine doğuya veya batıya dönün”* buyurmuştur.

Başlık, Medine'de, Şam'da ve doğru taraflarında yaşayan Müslümanların kiblesine yöneliktir. Buna batıda yaşayanlar da dahildir. Doğudan kasıt Medine, Şam gibi yeryüzünün doğusunda bulunan bütün şehirlerdir. Doğuyla aynı hükme sahip olmasına rağmen Buhârî batıyı zikretmemiş, doğuyu zikretmekle yetinmiştir. Bunun sebebi de Müslümanların yerleşim birimlerinin genelini doğuda olmasıdır.

Buhârî başlıktaki ifadeyi dile getirdikten sonra biri doğu ile batının kiblesini sormuş gibi bu iki yerin kiblesinin olmadığını söylemiştir. Yani Medine'de veya Şam'da doğu veya batı yönlerinde kible bulunmamaktadır. Yön olarak bu iki şehirle aynı konumda olan diğer şehirler için de aynı durum söz konusudur.

Mekke ve aynı hatta bulunan yerleşim birimlerinin doğu ile batısı konusunda ise durum Medine ve Şam'daki durumdan farklıdır. Medine ve

Şam'dakiler doğu veya batıya doğru döndükleri zaman Kâbe'yi karşılarına almış olmazlar. Mekke ve aynı hatta olan yerlerde bulunanlar ise doğuya döndükleri zaman Kâbe'yi arkalarına, batıya döndükleri zaman ise Kâbe'yi karşılarına almış olurlar.

Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'de bulunanlar için def-i hacet yaparken kibleyi önlerine almamalarını, bunun yerine doğuya veya batıya doğru dönmelerini söylemiştir. Hadisin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada binaları ve sahraları bir tutmuştur. Bu şekilde de hadis başlığa mutabık olur. Ebû Hanîfe ve kendisinden gelen bir rivayete göre Ahmed bu görüştedir.

Mâlik ve Şâfiî ise: "Def-i hacette kibleye doğru dönmek, sadece açık alanlarda haramdır, binalarda haram değildir" demişlerdir. Bunda da dayanaklarından biri başlık altındaki hadistir. Bir diğeri de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Hafsa'nın evinde def-i hacet yaparken Şam'ı önüne Kâbe'yi arkasına almasıdır. Şâfiî her iki rivayeti bir araya getirmiş ve başlık altındaki hadisten yasağın açık alanlara yönelik olduğunu çıkarmıştır. Zira açık alan olan sahralar geniştir ve kişi böylesi yerlerde kible dışında başka yerlere rahat bir şekilde dönme imkanı bulabilir. Binalarda ise böylesi bir imkan her zaman bulunamaz. Bundan dolayı kişi yapı içinde def-i hacet yaparken kibleye dönebilir. Bize göre ise bina içinde de olsa kibleye doğru dönmek evlâdır. Bu yöndeki açıklamalar *Abdest* konusu içinde geçmişti.

۳۹۴ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا أَتَيْتُمُ الْغَائِطَ فَلَا تَقْبَلُوا الْقِبْلَةَ وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا ، وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا » . قَالَ أَبُو أَيُّوبَ فَقَدِمْنَا الشَّأْمَ فَوَجَدْنَا مَرَا حِصَصَ بُيُوتَ قَبْلِ الْقِبْلَةِ ، فَتَنَحَّرَفُ وَتَغْفِرُ اللَّهُ تَعَالَى . وَعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ . طرفه ۱۴۴ - تحفة ۳۴۷۸

394- "Ali b. Abdillâh — Süfyân — Zührî — Atâ b. Yezîd" isnâdıyla Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Biriniz helaya çıktığı zaman önünü veya arkasını kibleye dönmeyin. Bunun yerine doğuya veya batıya dönün" buyurdu. Şam'a geldiğimizde helaları kibleye

gelecek şekilde yaptıklarını gördük. Bundan dolayı helaya girerken kibleye gelmeyecek şekilde döner ve Allah'tan bağışlanma dilerdik.

Zührî'nin bildirdiğine göre Atâ: "Ebû Eyyûb'den işittiğime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu" demiş ve aynısını rivayet etmiştir.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medînî'dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'dir.

Atâ, Atâ b. Yezîd el-Leysî'dir.

Ebû Eyyûb, Hâlid b. Zeyd el-Ensârî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kibleye saygı açısından helaya çıkan kişinin önünü veya arkasını kibleye dönmemesini emretmiştir.

Hadisin zahirinden anladığımıza göre yasağın sebebi, kibleye saygıdan ve ona verilen değerden dolayı avret yerlerinden çıkan pisliğin kible tarafına saçılmamasıdır. Ancak pislik çıkan bir yerin kibleye çevirmekten dolayı mı yoksa avret yerini kibleye doğru açmaktan dolayı mı yasaklandığı konusunda ihtilaf vardır. Bu ihtilaf da cinsel ilişki sırasında avret yerleri açık bir şekilde kibleye dönmenin caiz olup olmamasından kaynaklanmaktadır.

Yasağın sebebini avret yerlerinden çıkan pisliğe bağlayanlar, cinsel ilişki sırasında avret yerleri açık bir şekilde kibleye dönmeyi mubah görürken, yasağın sebebini avret yerinin açılmasına bağlayanlar cinsel ilişki sırasında avret yerleri açık bir şekilde kibleye dönmeyi yasaklamışlardır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) def-i hacette önün veya arkanın kibleye dönülmesini yasakladıktan sonra doğuya veya batıya dönülmesini söylemiştir. Hadiste ilk cümle genel için söylenmişken, ikinci cümle muhatapları olan Medine ahalisi ile kibleleri onlarla aynı yöne düşen kişiler için söylenmiştir.

Ebû Eyyûb'un bildirdiğine göre Şam'a geldiklerinde orada bina içlerinde helaların kibleye gelecek şekilde yapıldığını görmüştür. Bundan dolayı da

¹ Hadis ayrıca 144'te geçmektedir.

helaya girecekleri zaman kibleye gelmeyecek şekilde dönüp hacetlerini giderir ve helaları bu şekilde yapanlar için Allah'tan bağışlanma dilerlerdi.

Ebû Eyyûb'un bu şekilde bağışlanma dileme sebebi, müminlere bağışlama dilemenin sünnet olması olabileceği gibi, helada kibleye doğru dönmüş olma ihtimali de olabilir. Belki de Ebû Eyyûb, İbn Ömer'in bu yöndeki hadisini işitmemiştir. Ya da hadiste tahsis olduğunu düşünmemiş ve hükmü genel anlamda görmüştür.

Hadisin ravileri Basralı, Mekkeli ve Medinelidir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

Zührî'nin bildirdiğine göre Atâ: "Ebû Eyyûb'den işittiğime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu" demiş ve aynısını rivayet etmiştir. Buradan alıyoruz ki Süfyân bu hadisi Ali'ye iki defa nakletmiştir. Birincisinde Zührî'den "haddesenâ" siygasıyla nakletmiştir ki bunda Atâ'nın an'anesi de vardır. İkincisinde ise Zührî'den an'ane siygasıyla nakletmiştir ki bunda da Atâ'nın hadisi Ebû Eyyûb'den işittiği açık bir şekilde belirtilmiştir.

۳۰ - بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾

30- YÜCE ALLAH'IN: "Makam-ı İbrahim'den Kendinize Bir Namaz Yeri Edinin"² BUYRUĞU

Makâm-ı İbrâhîm, yanında dua edilen bir yerdir. Kirmânî ise içinde namaz kılınan bir yer olduğunu söylemiştir. İçinde değil de yanında namaz kılınan bir yer olduğu söylenerek ona itirazda bulunulmuştur. Ancak âyetin zahirinden ilk anlam tercih edilir. Zira burada maksat, Makâm'ın kendisi değil Kâbe'dir. Kişi Makâm'a dönmeden Kâbe'ye doğru namaz kılsa bu ibadeti ifa etmiş olur. Âyette "edinin" ifadesi, emir kalıbında gelmiş olsa da müstehaplık bildirir. Mâkâm-ı İbrâhîm de üzerinde Hz. İbrahim'in ayak izi bulunan bir taşdır.

Mücâhid, Makâm-i İbrâhîm'den kastın Harem bölgesinin tümü olduğunu söylemiştir. Nâfi ve İbn Âmir "وَاتَّخِذُوا" lafzını önceki cümleye atfederek mazi kipiyle "وَاتَّخَذُوا" şeklinde okumuşlardır.

¹ Müslim (264)

² Bakara Sur. 125

۳۹۵ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَأَلْنَا ابْنَ
عُمَرَ عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ الْعُمْرَةَ ، وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، أَيَأْتِي امْرَأَتَهُ فَقَالَ قَدِمَ
النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا ، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكَعَتَيْنِ ، وَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ،
وَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ . أطرافه ۱۶۲۳ ، ۱۶۲۷ ، ۱۶۴۵ ، ۱۶۴۷ ،
۱۷۹۳ - تحفة ۷۳۵۲

395- “Humeydî – Süfyân” isnâdıyla Amr b. Dînâr şöyle demiştir: İbn Ömer’e, umre için tavafını yapmış, ancak Safâ ile Merve arasında say yapmamış kişinin karısıyla cinsel ilişkiye girip giremeyeceği sorulunca şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde Kâbe’yi yedi defa tavaf etti. Makâm’ın arkasında iki rekat namaz kıldı. Safâ ile Merve arasında say etti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) sizin için en güzel örnektir.”¹

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Kureşî el-Mekkî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

İbn Ömer’e, umre için gelip de Kâbe’yi tavaf etmiş, ancak Safâ ile Merve arasında say yapmamış kişinin karısıyla ilişkiye girip giremeyeceği soruldu. Burada sorulan şey bu kişinin ihramdan çıkması ve ihramlıya haram olan şeyleri yapıp yapamayacağıdır.

Buna cevap olarak Abdullah b. Ömer’in anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye geldiğinde Kâbe’yi yedi defa tavaf etti. Makâm’ın arkasında iki rekat namaz kıldı. Safâ ile Merve arasında da say etti. Abdullah bunu anlattıktan sonra Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) tüm Müslümanlara örneklik teşkil ettiğini söyledi ve bu konuda ona tabi olunması gerektiğine işaret etti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hac rükünlerini benden öğrenin*” buyurmuşken ona uymak farz olacaktır.

۳۹۶ - وَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ لَا يَقْرَبْنَهَا حَتَّى يَطُوفَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ .

أطرافه ۱۶۲۴ ، ۱۶۴۶ ، ۱۷۹۴ - تحفة ۲۵۴۴

¹ Hadis ayrıca 1633, 1637, 1645, 1647 ve 1793’te geçmektedir. Müslim (1234)

396- Aynı şeyi Câbir b. Abdillâh'a sorduğumuzda: "Safâ ile Merve arasında say etmedikten sonra karısına yaklaşamaz" dedi.¹

Bir önceki isnâdla Amr b. Dinâr aynı konuyu Câbir b. Abdillâh'a sorunca bu kişinin Safâ ile Merve arasında say etmedikten sonra karısına yaklaşamayacağı cevabını vermiş ve bu yöndeki yasağı açık bir şekilde dile getirmiştir. *Hac* konusu içinde bu yöndeki diğer açıklamalar zikredilecektir.

Hadisin beş ravisinden üçü Mekkelidir. Hadis Câbir'in değil İbn Ömer'in müsnedlerinden biridir. Çünkü Câbir cevabını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmamıştır. Buhârî bu hadisi *Hac* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

۳۹۷ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ سَيْفٍ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا قَالَ أَتَى ابْنُ عُمَرَ فَقِيلَ لَهُ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ . فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ فَلَقَبْتُ وَالنَّبِيَّ ﷺ قَدْ خَرَجَ ، وَأَجِدُ بِلَالًا قَائِمًا بَيْنَ الْبَابَيْنِ ، فَسَأَلْتُ بِلَالَ فَقُلْتُ أَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فِي الْكَعْبَةِ قَالَ نَعَمْ رَكَعَتَيْنِ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ اللَّتَيْنِ عَلَى يَسَارِهِ إِذَا دَخَلْتَ ، ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى فِي وَجْهِ الْكَعْبَةِ رَكَعَتَيْنِ . أَطْرَافُهُ ٤٦٨ ، ٥٠٤ ، ٥٠٥ ، ٥٠٦ ، ١١٦٧ ، ١٥٩٨ ، ١٥٩٩ ، ٢٩٨٨ ،

٤٢٨٩ ، ٧٤٠٠ تحفة ٢٠٣٧ ،

397- "Müsedded — Yahya — Seyf" isnâdıyla Mücâhid şöyle demiştir: İbn Ömer'e gelip: "Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye girmişti" dediklerinde şu karşılığı verdi: "Ben geldiğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkmıştı. Bilâl'i iki kapı arasında dururken buldum. Ona: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin içinde namaz kıldı mı?» diye sorduğumda: «Evet! Girince soluna düşen iki sütun arasında iki rekat kıldı. Sonra dışarı çıktı ve Kâbe'ye doğru dönüp iki rekat kıldı» dedi."²

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

¹ Hadis ayrıca 1624, 1646 ve 1794'te geçmektedir.

² Hadis ayrıca 468, 504, 505, 506, 1167, 1598, 1599, 2988, 4289 ve 4400'te geçmektedir.

Seyf, Seyf b. Süleymân el-Mahzûmî el-Mekkî'dir.

Birileri İbn Ömer'e gelip Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin içine girdiğini söyleyip bu konuyu sordu. Bunun üzerine İbn Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye girişini onlara anlattı. Anlattığına göre kendisi geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'den çıkmıştı. Bilâl da iki kapısı arasında duruyordu. Bundan kasıt, Kâbe kapısının iki kanadı arasındır. Zira o zamanlarda Kâbe'nin sadece bir kapısı vardı. Başka bir rivayette Bilâl'in, insanların arasında durduğu zikredilmiştir.

İbn Ömer, Bilâl'a, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe içinde namaz kılmadığını sordu. Bilâl, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye girince hemen soluna düşen iki sütun arasında iki rekat namaz kıldığını, çıktıktan sonra da Kâbe'ye doğru dönüp iki rekat daha kıldığını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'den çıktıktan sonra iki rekatı Makâm-ı İbrâhîm'de kılmıştır. Bu şekilde de rivayetlerin başlıkla alakası kurulmuş olur.

Hadis âlimleri hem sâbit olması, hem de fazladan bilgi içermesi yönünden Bilâl'in söz konusu rivayetine itibar etmişlerdir. Bundan dolayı Bilâl'in rivayeti, Kâbe içinde namaz kılmadığını söyleyen Usâme gibilerinin rivayetine tercih edilir. Kılmadığını söyleyenler de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içerde, Kâbe'nin her bir köşesinde dua etmekle meşgul olduğunu bundan dolayı kılmadığını söylemişlerdir.

Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'ye girip kapıyı kapattığı zaman Bilâl ona yakın duruyordu. Usâme ise uzakta ve başka şeylerle meşgul olduğu için Bilâl'in gördüklerini görememiştir. Zanna göre hareket ederek de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içeride namaz kılmadığını söyleyebilmiştir. Belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin içine iki defa girmiştir. Bir defasında içerde namaz kılarken, diğerinde sadece dua etmiştir.

Hadisin ravileri Basralı ve Mekkelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Hac* ve *Cihâd* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

¹ Müslim (1329)

۳۹۸ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ لَيْتَ دَعَا فِي نَوَاحِيهِ كُلِّهَا وَلَمْ يُصَلِّ حَتَّى خَرَجَ مِنْهُ ، فَلَمَّا خَرَجَ رَكَعَ رَكَعَتَيْنِ فِي قُبْلِ الْكَعْبَةِ وَقَالَ « هَذِهِ الْقِبْلَةُ » . أطرافه ۱۶۰۱ ، ۳۳۵۱ ، ۳۳۵۲ ، ۴۲۸۸ - تحفة ۵۹۲۲

398- “İshâk b. Nasr — Abdurrezzâk — İbn Cureyc — Atâ” isnâdıyla İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’ye girince her bir köşesinde dua etti, ancak çıkana kadar içerde namaz kılmadı. Çıkınca da Kâbe’yi karşısına alıp iki rekat namaz kıldı ve: “*Kible budur*” buyurdu.¹

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Nasr es-Sa’dî’dir. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm’dır.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Abdilazîz’dir. Kendisiyle şöhret olduğu için dedesi Cureyc’e nisbet edilmiştir.

Atâ, Atâ b. Ebî Rebâh’tır.

İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’ye girip her bir köşesinde dua etmiş, ancak çıkana kadar içerde namaz kılmamıştır. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Kâbe’nin içinde namaz kıldığını söyleyen Bilâl’in rivayeti, kılmadığını söyleyen İbn Abbâs’ın bu rivayetine tercih edilir. Ki İbn Abbâs, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Kâbe’nin içine girmiş değildir. Bunu Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Kâbe’nin içine giren birinden naklen aktarmıştır. Bu bakımdan sahâbi mürselidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’nin içinden çıktıktan sonra ona doğru dönerek iki rekat namaz kıldı. Namaz sonrası: “*Kible budur!*” buyurarak Kâbe’nin kible olduğunu söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bununla daha önce Beytu’l-Makdis’e doğru iken neshedilip değiştiği gibi değişmeyeceğini ifade etmek istemiştir. Ya da Kâbe’de cemaate namaz kıldırın imamın durması gereken yeri, yani her ne kadar köşelerine doğru durmak caiz olsa da Kâbe’yi görenlerin, görmeyenlerin aksine doğrudan karşısına alması

¹ Hadis ayrıca 1601, 3351, 3352 ve 4288’de geçmektedir.

gerektiğini öğretmek istemiştir. Ya da bununla kiblenin Harem bölgesi veya Mekke veya Mescid-i Haram değil de bizzat Kâbe'nin kendisi olduğunu göstermek istemiştir.

Hadisin ravileri Medineli, San'âlî ve Mekkelidir. Hadisi Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۳۱ - بَابُ التَّوَجُّهِ نَحْوَ الْقِبْلَةِ حَيْثُ كَانَ

31- KİŞİNİN BULUNDUĞU YERDE KIBLEYE DOĞRU DÖNMESİ

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَكَبِّرْ » .

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kibleye dönüp tekbir getir” buyurmuştur.

Başlık, mukim olsun, yolcu olsun herhangi bir yerde bulunan ve farz namazı kılacak olan kişinin kible tarafına dönmesiyle ilgilidir.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Kibleye dönüp tekbir getir” buyurmuş ve bulunduğu yerde namaz kılacağı zaman kibleye dönmesini ve öyle tekbir getirip namaza başlamasını söylemiştir. Bu hadisi Buhârî *İstizân* konusu içinde mevsûl olarak rivayet etmiştir.

۳۹۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَّى نَحْوَ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ سِتَّةَ عَشَرَ أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ أَنْ يُوجَّهَ إِلَى الْكَعْبَةِ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ ﴿قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ﴾ فَتَوَجَّهَ نَحْوَ الْكَعْبَةِ ، وَقَالَ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ - وَهُمْ الْيَهُودُ - مَا وَلَاهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ﴿قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ ثُمَّ خَرَجَ بَعْدَ مَا صَلَّى ، فَمَرَّ عَلَى قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي صَلَاةِ الْعَصْرِ نَحْوَ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ فَقَالَ هُوَ يَشْهَدُ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ،

¹ Müslim (1331)

وَأَنَّهُ تَوَجَّهَ نَحْوَ الْكَعْبَةِ . فَتَحَرَّفَ الْقَوْمُ حَتَّى تَوَجَّهُوا نَحْوَ الْكَعْبَةِ . أطرافه ٤٠ ، ٤٤٨٦ ،

١٨٠٤ تحفة ٧٢٥٢ ، ٤٤٩٢

399- “Abdullah b. Recâ — İsrâil — Ebû İshâk” isnâdıyla Berâ b. Âzib der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) on altı —veya on yedi— ay boyunca Beytu’l-Makdis’e doğru namaz kıldı. Ancak kiblesinin Kâbe’ye doğru olmasını da çok istiyordu. Yüce Allah: “Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Hoşnut olacağın kibleye seni elbette çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram’a doğru çevir...”¹ âyetini indirince namazlarda yönünü Kâbe’ye doğru çevirmeye başladı. Aklı kıt bazı kimseler —Yahudiler—: “Yönelmekte oldukları kiblelerinden onları çeviren nedir?”² deyince, onlara: “Doğu da batı da Allah’ındır. O dilediğini doğru yola iletir”³ karşılığı verildi.

Adamın biri Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namaz kıldıktan sonra Ensâr’dan ikinci namazını Beytu’l-Makdis’e doğru kılan bir grupta karşılaştı. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında Kâbe’ye doğru namaz kıldığına dair şahadet edince cemaat yönünü Kâbe’ye doğru çevirdi.⁴

Abdullah, Abdullah b. Recâ el-Ğadenî’dir.

İsrâil, İsrâil b. Yûnus b. Amr b. Abdullah el-Kûfî’dir.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh es-Sebîî el-Kûfî’dir. Ravi İsrâil’in dedesidir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicret sonrası Medine’de kaldığı 16 veya 17 ay boyunca namazlarında kible olarak Beytu’l-Makdis’e doğru döndü. Taberî’nin dediğine göre Yüce Allah’ın emriyle Beytu’l-Makdis’e doğru namazlarını kılmıştı. Ahmed’de yer alan ve İbn Abbâs’tan gelen rivayette Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’de iken de Beytu’l-Makdis’e doğru namaz kıldığı zikredilmiştir. Ancak Beytu’l-Makdis’e doğru dönerken Kâbe’yi de önüne

¹ Bakara Sur. 144

² Bakara Sur. 142

³ Bakara Sur. 142

⁴ Hadis ayrıca 40, 4486, 4492 ve 7252’de geçmektedir.

alıyordu. Medine’de ilk dönemlerde kıldığı namazlarda da bunu devam ettirip Kâbe önüne gelecek şekilde Beytu’l-Makdis’e doğru dönmüş olabilir.

Yine Taberî’nin İbn Cureyc’ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ilk önce Kâbe’ye doğru namaz kılmış, henüz Mekke’deyken namazlarda yönü Beytu’l-Makdis’e doğru çevrilmiştir. Üç yıl boyunca bu şekilde namaz kıldıktan sonra da Medine’ye hicret etmiştir. Hicret sonrası 16 ay boyunca Beytu’l-Makdis’e doğru namaz kıldıktan sonra da Yüce Allah yönünü Kâbe’ye çevirmiştir.

Namazlarını Beytu’l-Makdis’e doğru kılan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kiblenin Kâbe’ye doğru olmasını da çok istiyordu. Bu yüzden semaya doğru bakar ve bu yönde bir emrin gelmesini beklerdi. Taberî’de gelen rivayette Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) semaya bakıp bu yönde dua ettiği zikredilir.

Sonunda da Yüce Allah: **“Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Hoşnut olacağın kibleye seni elbette çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram’a doğru çevir”**¹ âyetini indirdi. Âyette Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), kiblenin, atası İbrâhîm’in de kiblesi olan Kâbe’ye doğru çevrilmesi için yüzünü göğe kaldırıp durduğu, bu yönde bir vahiy beklentisi içinde olduğu anlatılmıştır. Beydâvî’nin dediğine göre bu da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) edebini göstermektedir. Zira bunu talep etmek yerine beklemeyi seçmiştir.

Bu âyetin nazil olmasından sonra da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda yönünü Kâbe’ye çevirmiştir. Ancak akıllı kıt olan Yahudiler: **“Yönelmekte oldukları kiblelerinden onları çeviren nedir?”**² deyince, onlara: **“Doğu da, batı da Allah’ındır. O, dilediğini doğru yola iletir”**³ karşılığı verildi. Kible sözlükte kişinin yönelme hali iken daha sonra şerî olarak yön ismi olmuştur.

Yüce Allah, Yahudilerin bu sözlerine karşılık doğunun da, batının da kendisinin olduğunu bildirmiş, zâtı için belli bir mekanın bulunmadığını, her yönde bulunduğunu ve burada maksadın mekan ve yön değil, verilen emre

¹ Bakara Sur. 144

² Bakara Sur. 142

³ Bakara Sur. 142

itaat olduğunu ifade etmiştir. Namazlarda bazen Beytu'l-Makdis'e bazen de Kâbe'ye doğru dönmenin bir hikmete ve maslahata dayandığı bildirilmiş, bu da Yüce Allah'ın dilediği kişileri doğru yola ileteceği esasına dayandırılmıştır.

Abbâd b. Bişr veya Abbâd b. Nahîk, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında Kâbe'ye doğru öğle namazını kıldıktan sonra ikinci vakti Ensâr'dan ikinci namazını Beytu'l-Makdis'e doğru kılan bir grupla karşılaştı. Öğle namazını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında Kâbe'ye doğru kıldığına dair şahadet edince cemaat namazını bozmadan Beytu'l-Makdis'ten Kâbe'ye doğru yöneldi.

İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ta zikrettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid-i Nebevî'de öğle namazının ilk iki rekatını Beytu'l-Makdis'e doğru müslümanlara kıldırdı. Mescid-i Harâm'a doğru dönmesi emredilince de namazı bozmadan müslümanlarla birlikte o yöne doğru döndü.

Başka bir rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ümmü Bişr b. Berâ b. Ma'rûr'u Seleme oğullarında ziyaret etti. Ümmü Bişr de ona yemek yaptı. Öğle namazı vakti gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına iki rekatı Beytu'l-Makdis'e doğru kıldırdı. Kible değişimine yönelik gelen emirle de namazın kalanında Kâbe oluşuna doğru döndü. Bundan dolayı namaz kıldığı bu yer Mescid-i Kibleteyn olarak isimlendirilmiştir. İbn Sa'd ve Vâkıdî: "Bizim yanımızda en sağlam rivayet budur" demişlerdir.

İbn Ömer'den gelen rivayette kible değişiminin yaşandığı namazın Kubâ'da kılınan sabah namazı olduğu zikredilir. Bu iki rivayet arasında da bir çelişki yoktur. Çünkü kıblenin değiştiği ilk namaz Medine'de kılınan ikinci namaz olmuştur. Kubâ'da yeni kibleye doğru kılınan ilk namaz da diğer gün sabah namazıdır.

Hadisten, haber-i vâhid'le bir hükmün nesh edilmesinin caiz olduğunu anlıyoruz. Kişi de değişen bir hükümden haberdar olmadıkça onunla mükellef sayılmaz.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.¹

¹ Müslim (525)

٤٠٠ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عَلَى رَأْسِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ ، فَإِذَا أَرَادَ الْفَرِيضَةَ نَزَلَ فَلَسَّقَ الْقِبْلَةَ . أطرافه ١٠٩٤ ، ١٠٩٩ ، ١١٤٠ - تحفة ٢٥٨٨

400- “Müslim — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Muhammed b. Abdirrahman” isnâdıyla Câbir şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bineğinin üzerinde, bineği hangi yönde ise oraya doğru namaz kıları. Farz namazı kılmak istediği zaman ise bineğinden iner kibleye doğru dönerdi.”¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm'dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî'dir. Asîlî nüshasında Hişâm b. Abdillâh olarak geçer.

Muhammed, Muhammed b. Abdirrahman b. Sevbân el-Âmirî el-Medenî'dir. Buhârî'de Câbir'den naklen bundan başka bir hadisi yoktur.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuk sırasında nafile namazını devesi üzerinde, deve hangi yöndeyse oraya doğru kıları. Bundan kasıt da gidilen yolun yönüdür.

Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'de geçtiğine göre İbn Ömer: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) merkep üzerinde, Hayber'e doğru yönelmişken (nafile) namaz kıldığını gördüm” demiştir.

Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin bildirdiğine göre Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni bir iş için göndermişti. Döndüğümde bineği üzerinde doğruya dönmüş bir şekilde namaz kıldığını gördüm. Bu namazın secdesini rükûdan daha fazla eğilerek yapıyordu” demiştir. Tirmizî bu hadisin hasen sahih olduğunu söylemiştir.

Nafile namazın aksine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz bir namazı kılmak istediği zaman devesinden iner, kibleye doğru dönüp öyle kıları. Bu da farz namazlarda kibleye yönelmenin terk edilmeyeceğini göstermektedir ki bu

¹ Hadis ayrıca 1084, 1099 ve 4140'ta geçmektedir.

konuda icmâ vardır. Ancak korku anlarında bu yönde ruhsat tanınmıştır ki kendi konusu içinde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Hadisin ravileri Basralı, Yemenli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim de tahrir etmiştir.¹

٤٠١ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ - قَالَ إِبْرَاهِيمُ لَا أَذِرِي زَادَ أَوْ نَقَصَ - فَلَمَّا سَلَّمَ قِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَحَدَثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ قَالَ « وَمَا ذَاكَ » . قَالُوا صَلَّيْتَ كَذَا وَكَذَا . فَتَنَى رِجْلَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ ، وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، فَلَمَّا أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ قَالَ « إِنَّهُ لَوْ حَدَثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ لَنَبَأْتُكُمْ بِهِ ، وَلَكِنْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ ، أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ ، فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي ، وَإِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَتَحَرَّى لِلصَّوْلَبِ ، فَلْيُتِمَّ عَلَيْهِ ثُمَّ يُسَلِّمْ ، ثُمَّ يَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ » . أطرافه ٤٠٤ ، ١٢٢٦ ، ٦٦٧١ ، ٧٢٤٩ - تحفة ٩٤٥١

401- “Osmân — Cerîr — Mansûr — İbrâhîm — Alkame” isnâdıyla Abdullah anlatıyor: Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize namaz kıldırды. —İbrâhîm: “Bu namazda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) eksik mi, fazla mı kıldırđığını bilmiyorum” demiştir.— Selam verince ona: “Ey Allah’ın Resûlü! Namaz konusunda yeni bir şey mi oldu?” diye soruldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Neden?” diye sorunca: “Namazı şu şu şekilde kıldırđın” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kıbleye dönüp çöktü ve secde yaptı. Sonra da selam verdi. Yüzüyle bize doğru dönünce de şöyle buyurdu: “Namaz konusunda yeni bir şey olsaydı bunu size bildirirdim. Ancak ben de sizin gibi bir insanım ve sizin unuttuğunuz gibi unuturum. Unuttuğum zaman bana hatırlatın. Biriniz namazında tereddüde düştüğü zaman kendince doğru olana itibar edip namazını tamamlasın. Selam verdikten sonra da iki secde yapsın.”²

¹ Müslim (540)

² Hadis ayrıca 404, 1226, 6671 ve 7249’da geçmektedir.

Osmân, Osmân b. Ebî Şeybe'dir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd'dir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir'dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Yezîd en-Nehaî'dir.

Alkame, Alkame b. Kays en-Nehaî'dir.

Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle veya ikindi namazını kıldırıyordu. İbrâhîm en-Nehaî bunu rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazda rekat sayısını eksik mi, yoksa fazla mı kıldırıldığını bilmediğini söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirip selam verince arkasındaki cemaat, namazda rekat sayısına yönelik yeni bir vahyin inip inmediğini sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) neden böyle dediklerini sorunca namazı eksik veya fazla kıldırıldığını söylediler.

Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bulunduğu yerde kıbleye dönüp teşehhüde oturur gibi oturdu, iki sehv secdesi yaptı ve selam verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki secdeyi onların söyledikleri üzerine yapmış değildir. Zira namazı kılan kişi tereddüde düştüğü zaman bu konuda başkasının sözüne itibar etmez. Onların sorusu üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Neden?” buyurduktan sonra namazda yaptığını hatırlayıp secdeleri öyle yapmıştır. Ya da namaz konusunda yeni bir şeyin inip inmediği sorulunca kendisi de tereddüde düşmüş secdeleri öyle yapmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki secdeyi yaptıktan sonra cemaate doğru döndü. Namaz konusunda yeni bir şey inmiş olsaydı bunu onlara bildireceğini söyledi. Bu da hükümleri ümmetine bildirmesinin kendisine farz olduğunu göstermektedir.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendisinin de onlar gibi bir insan olduğunu ve onlar gibi kendisinin de unutabileceğini söyledi. Böylesi durumlarda yani unuttuğunda tesbih ve başka şekillerde kendisini uyarıp hatırlatmada bulunmalarını söyledi.

Yine rekat sayısında tereddüde düşen kişinin doğrusunu öğrenmeye çalışmasını söyledi. Şâfiî'ye göre bu, yakîni elde etmek için asgari rekat sayısına itibar etmekle olur. Ebû Hanîfe ise böylesi bir durumda kişinin asgari miktara itibar etme yerine baskın çıkan zanna göre hareket edeceğini

söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), tereddüde düşen kişinin, namazını bu şekilde tamamlayıp selam verdikten sonra iki tane secde yapıp selam vermesini söyledi.

Hadisin başlıkla münasebeti Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kibleye dönüp çökmesi konusundadır. Hadisten anladığımıza göre ashâb neshin caiz olduğunu görüyorlardı. Bundan dolayıdır ki namaz konusunda yeni bir şeyin gelip gelmediğini sormuşlardır. Hadisten, amellerde peygamberlerin de yanılabilceğini çıkarıyoruz. Âlimlerin geneli ve Şeyh Takiyyuddîn'in dediğine göre Nazzâr da bu görüştedir.

Hadisin ravileri Kufelidir. Isnâdı en sahih isnâdlardan biridir. Buhârî hadisi ayrıca *Adaklar* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Nesâî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

Buhârî, namazda kibleye yönelmenin hükmünü bitirdikten sonra yanılıp kibleden başka bir yöne doğru namaz kılan kişinin hükmüne geçmiştir.

۳۲ - بَابُ مَا جَاءَ فِي الْقِبْلَةِ ، وَمَنْ لَا يَرَى الْإِعَادَةَ
عَلَى مَنْ سَهَا فَصَلَّى إِلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ

32- KIBLE KONUSUNDA GELEN DİĞER RİVAYETLER; YANLIŞLIKLA KIBLEDEN BAŞKA BİR YÖNE NAMAZ KILANIN BU NAMAZI İADE ETMESİ GEREKMEDİĞİNİ SÖYLEYENLER

وَقَدْ سَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فِي رَكْعَتَيْ الظُّهْرِ ، وَأَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ بِوَجْهِهِ ، ثُمَّ أَتَمَّ مَا بَقِيَ .

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazının ikinci rekatında selam verip yüzünü cemaate çevirmiş, daha sonra dönüp namazı tamamlamıştır.

Başlık, kible konusunda buraya kadar zikredilenler dışında gelen rivayetlerle ilgilidir. Aynı zamanda yanlışlıkla kibleden başka bir yöne namaz kılan kişinin bu namazı iade etmesi gerekmediğini söyleyenlerle alâkalıdır.

¹ Müslim (572)

Kiblenin ne yönde olduğunu bilmeyen, ictihadda bulunup bir yöne namazı kılan, sonradan da aynı vaktin içinde veya vakit çıktıktan sonra yanlış yöne kıldığını öğrenen kişi baskın görüşe göre namazını iade eder. Ebû Hanîfe, öğrencileri, İbrâhîm en-Nehaî ve Süfyân es-Sevrî ise namazı iade etmesi gerekmediğini söylemişlerdir. Zira kible konusunda tereddüde düşen kişiden yapması istenen şey, ictihadda bulunup buna göre bir yöne namaz kılmasıdır. Yanlış yöne kılmış olsa dahi kendisinden istenen şeyi yapmış olur. Bundan dolayı da namazı iade etmez.

Mâlikîlere göre vakit çıkmadan önce yanlış yöne kıldığını öğrenmesi durumunda namazı iade eder. Hanbelî mezhebinden Ebu'l-Hasan el-Mirdâvî, *et-Tankîh*'de: "Yolcu iken ictihad edip yanlış yöne namaz kılan kişi, bu namazı iade etmez" demiştir.

Şâfiî ve Mâlikîlere göre kişi, namazda iken yanlış yöne kıldığını emin olması durumunda namazı baştan kılar. Hanefilere göre ise böylesi bir durumda kişi namazı bozmadıkça, kibleye doğru dönüp namazına devam eder. Çünkü Kubâ ahalisi Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kılarken kiblenin Kâbe'ye doğru çevrildiğini öğrendiklerinde namazı bozmadan Kâbe'ye doğru dönmüşlerdir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazının ikinci rekatında selam verip yüzünü cemaate doğru çevirmiş, daha sonra kalan iki rekâtı kılıp namazı tamamlamıştır.

Muallak olarak gelen bu rivayet Ebû Hureyre'nin naklettiği meşhur Zu'l-Yedeyn kıssası ile ilgili hadisten bir bölümdür. Rivayetin başlıkla ilgisine gelince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda iki rekât kıldıktan sonra cemaate doğru dönmüştür. Cemaate dönmesi demek kibleye sırtını vermesi demektir. Buna rağmen namazdaymış gibi sayılmış ve dönüp namazını devam ettirmiştir. Buradan da anlıyoruz ki kişi ictihad edip de kibleyi tutturamadığı zaman kıldığını namazı iade etmez.

٤٠٢ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ عُمَرُ وَافَقْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ ، فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ اتَّخَذْنَا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى فَتَزَلْتُ ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ وَآيَةُ الْحِجَابِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، لَوْ أَمَرْتَ نِسَاءَكَ

أَنْ يَحْتَجِبْنَ ، فَإِنَّهُ يَكْلَمُهُنَّ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ . فَتَزَلَّتْ آيَةُ الْحِجَابِ ، وَاجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْغَيْرَةِ عَلَيْهِ فَقُلْتُ هُنَّ عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ . فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ . أطرافه ٤٤٨٣ ، ٤٧٩٠ ، ٤٩١٦ - تحفة ١٠٤٠٩

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ قَالَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَهْدَا

402- “Amr b. Avn — Huşeym — Humeyd — Enes” isnâdıyla Hz. Ömer anlatıyor: Rabbimle üç konuda tevafuk ettim. Birincisi: “Ey Allah'ın Resûlü! Makâm-ı İbrâhîm'de namaz yeri edinsek!” dedim. Bunun üzerine: “Makâm-ı İbrâhîm'den kendinize bir namaz yeri edinin”¹ âyeti nazil oldu. İkincisi hicâb ile ilgilidir. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Eşlerinin perde/örtü edinmesini söylesen, zira onlarla iyi olanlar da kötü olanlar da konuşuyor” dediğimde hicâb ile ilgili âyet² nazil oldu. Üçüncüsü, kıskançlıkları yüzünden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşleri kendisine karşı anlaşmışlardı. Onlara: “Şayet Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sizleri boşarsa Rabbi sizin yerinize ona daha hayırlı eşler verecektir!” dedim. Bunun üzerine bu yöndeki âyet³ nazil oldu.⁴

“İbn Ebî Meryem — Yahya b. Eyyûb” isnâdıyla Humeyd: “Enes'ten bu hadisi işittim” demiştir.

Amr, Amr b. Avn Ebû Osmân el-Vâsitî el-Bezzâz'dır. Hicri 225'te vefat etmiştir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr'dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

¹ Bakara Sur. 125

² Ahzâb Sur. 53

³ Tahrîm Sur. 5

⁴ Hadis ayrıca 4483, 4790 ve 4916'da geçmektedir. Müslim (2399)

Ömer b. el-Hattâb'ın dediğine göre üç konuda şerî bir hükmün nazil olmasını temenni etmiş, Yüce Allah da temennisi yönünde vahiy indirmiştir. Ancak Hz. Ömer edebinden dolayı kendi görüşünün Yüce Allah'ın vahyine muvafık düştüğünü ifade etmiştir. İbn Hacer, Aynî ve başkaları böyle demiştir. Ancak Birmâvî: “Böylesi bir yorum gereksizdir. Zira sana muvafık düşen kişiye sen de muvafık düşmüşsün demektir” demiştir. İbn Hacer ise: “Belki de konu hakkında hükmün önce inip görüşünün ise sonradan oluştuğuna işaret etmek istemiştir” demiştir.

Ömer'in burada belirli bir sayı vermesi daha fazlasının olmadığını göstermez. Zira bu şekilde on beşten daha fazla muvafakatın olduğu kendisinden rivayet edilmiştir. Bedir esirleri, münafıkların cenaze namazını kılma, içkinin yasaklanması bunlardandır. Bu üç muvafakatın diğerlerinden önce gerçekleşmiş olabileceği ihtimali de dile getirilmiştir. Ancak Hz. Ömer bunu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra haber verdiği için bu ihtimal geçersiz olmaktadır.

Ömer bunu açıklarken bunlardan ilkinin Makâm-ı İbrâhîm'de namaz yeri edinme konusunda olduğunu söylemiştir. Zira Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu Makâm'da namaz yeri edinmeyi teklif ettiğinde Yüce Allah bu yönde söz konusu âyeti indirmiştir.

Bir diğeri de hicâb (örtünme) âyetinin nazil olmasıyla sonuçlanmıştır. Zira Ömer, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), eşlerinin yanına kötü olanların da iyi olanların da girdiğini, bundan dolayı başkalarıyla muhatap olurken perde kullanmalarını (örtülü olmalarını) teklif etmiş, bunun üzerine Yüce Allah, Ahzâb Suresi'ndeki hicapla ilgili söz konusu âyeti indirmiştir.

Üçüncü konuya gelince, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevceleri kıskançlıklarından dolayı ona karşı bir araya gelip anlaşılmışlardı. Ömer de bu tavırlarına karşı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları boşaması durumunda Yüce Allah'ın kendisine onlardan daha hayırlı eşler vereceğini söylemiştir. Bunun üzerine bu konuda Tahrîm Suresi'ndeki söz konusu âyet nazil olmuştur. Ömer'in bu sözü onlardan daha hayırlı kadınların bulunduğu anlamına gelmez. Zira henüz olmayan bir şey konusunda konuşmak o şeyin olduğu anlamına gelmez.

İbn Ebî Meryem künyeli Saîd b. Muhammed b. el-Hakem'in Yahya b. Eyyûb el-Ğâfikî'den bildirdiğine göre Humeyd et-Tavîl bu hadisi Enes b. Mâlik'ten

işittiğini söylemiştir. Buhârî'nin buna burada yer vermesinin sebebi de Humeyd'in hadisi Enes'ten işittiğini açık bir şekilde dile getirmesidir. Bu şekilde müdelles bir rivayet olmaktan çıkmıştır.

Yahya b. Eyyûb'un, Buhârî'nin yanında huccet olmaması, rivayetlerine mutâbaâtlarda yer vermesi sorun teşkil etmiştir. Fakat bu da mutâbaâtlardan biridir ve Yahya, Humeyd'in hadisi Enes'ten işittiğini açık bir şekilde dile getirmesinde tek başına kalmış değildir. Bunu İsmâîlî de "Yûsuf el-Kâdî — Ebu'r-Rabî' ez-Zehrânî — Huşeym — Humeyd — Enes" isnâdıyla tahrir etmiştir.

٤٠٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَا النَّاسُ بِقُبَاءٍ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ إِذْ جَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْآنٌ ، وَقَدْ أُمِرَ أَنْ يَتَقَبَّلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبَلُوهَا ، وَكَانَتْ وُجُوهُهُمْ إِلَى الشَّامِ ، فَاسْتَدَارُوا إِلَى الْكَعْبَةِ . أطرافه ٤٤٨٨ ، ٤٤٩٠ ، ٤٤٩١ ، ٤٤٩٣ ، ٤٤٩٤ ،

٧٢٥١ - تحفة ٧٢٢٨

403- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik b. Enes — Abdullah b. Dînâr" isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Müslümanlar Kubâ'da sabah namazını kılarken biri geldi ve: "Dün Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy nazil oldu ve namazda Kâbe'ye dönmesi emredildi" dedi. Bunun üzerine cemaat Kâbe'ye doğru döndü. Şam'a doğru dönmüşken yönlerini Kâbe'ye doğru çevirdiler.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Müslümanlar Kubâ mescidinde sabah namazını kılıyorlardı. Burada sabah namazı denilmesi ile Berâ b. Âzib'in hadisinde ikindi namazı denilmesi arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü Hârîse oğullarındaki olay Medine içinde ve ikindi vakti gerçekleşmiştir. Kubâ'da Amr b. Avf oğullarındaki bu olay ise Medine dışında sabah vakti gerçekleşmişti.

¹ Hadis ayrıca 4488, 4490, 4491, 4493, 4494 ve 7251'de geçmektedir.

Müslümanlar bu şekilde sabah namazını kılarken Abbâd b. Bişr geldi. Bir önceki gün Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kible konusunda yeni bir vahyin geldiğini, bu vahiyde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), namazlarında Kâbe'ye doğru dönmesinin emredildiğini söyledi. Abbâd bunu deyince Şam'a doğru dönmüş olan cemaat namazını bozmadan Kâbe'ye doğru yöneldi. Dönerken de namazı kıldırın imam mescidin önündeyken arka tarafına geçmiş, cemaatten erkek olanlar bulundukları yerde arkaya dönmüş, kadınlar da onların arkasına geçmiştir.

Bazıları namazda bu kadar hareketi namazın sıhhati açısından sorun olarak görmüştür. Ancak bu olayın namazda hareketin haram kılınmadan önce gerçekleşmiş ya da hareketin peş peşe değil de ayrı ayrı yapılmış olabileceği söylenerek cevap verilmiştir.

Hadisten çıkardıklarımıza gelince, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) emredilen bir şey ümmetini de bağlar. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) özel olduğuna dair bir delil olmadıktan sonra sözleri gibi fiillerine de uyulur. Kişinin, nesheden yeni bir hükümle mükellef olması için bunun kendisine ulaşmış olması gerekir. Hadisten çıkardığımız başka bir şey de haber-i vâhid'in kabul göreceğidir.

Hadiste Müslümanlar neshedilmiş kibleye doğru, neshedildiğini bilmeden namazı kılarken yön değiştirip yeni kibleye doğru dönmüşlerdir. Namazı iade etmeleri de emredilmemiştir. Bu yönüyle Buhârî hadisi delil olarak başlık altında zikretmiştir.

Hadisin bütün ravileri meşhur âlimlerdir. Buhârî hadisi *Tefsîr* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٤٠٤ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الظُّهْرَ خَمْسًا فَقَالُوا أَزِيدُ فِي الصَّلَاةِ قَالَ « وَمَا ذَاكَ » . قَالُوا صَلَّيْتَ خَمْسًا . فَفَتَنَى رَجُلِيهِ وَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . أَطْرَافُهُ ٤٠١ ، ١٢٢٦ ، ٦٦٧١ ، ٧٢٤٩ -

تحفة ٩٤١١

¹ Müslim (526)

404- “Müsedded — Yahya — Şu’be — Hakem — İbrâhîm — Alkame” isnâdıyla Abdullah (b. Mes’ûd) der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize öğle namazını beş rekat olarak kıldırdı. Ona: “Namaza ilave mi yapıldı?” denilince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Neden?” diye sordu. “Beş rekat kıldırдың” denilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çöktü ve iki secde yaptı.

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Hakem, Hakem b. Uyeyne’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Alkame, Alkame b. Kays en-Nehaî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes’ûd’dur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını beş rekat olarak kıldırınca müslümanlar namazın rekatlarına yönelik bir ilavenin olup olmadığını sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) neden böyle dediklerini sorunca namazı beş rekat olarak kıldırıldığını söylediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bulunduğu yere çöküp oturdu ve iki sehiv secdesi yaptı.

Buhârî kiblenin hükümlerine yönelik açıklamalarını bitirince mescidlerin hükümlerine yönelik olan konuya başlamıştır.¹

۳۳ - بَابُ حَاكِّ الْبُرَاقِ بِالْيَدِ مِنَ الْمَسْجِدِ

33- MESCİDDE BULUNAN TÜKÜRÜĞÜ ELLE KAZIYIP TEMİZLEMEK

Başlık, elle veya başka bir şeyle olsun mescidde bulunan tükürüğü temizlemekle ilgilidir.

۴۰۵ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ هَمِيدٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نُحَامَةً فِي الْقِبْلَةِ ، فَسَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ حَتَّى رُئِيَ فِي وَجْهِهِ ، فَقَامَ فَحَكَّهُ بِيَدِهِ فَقَالَ « إِنَّ

¹ Müslim (572)

أَحَدُكُمْ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ ، فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ - أَوْ إِنْ رَبَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ - فَلَا يَبْزُقَنَّ أَحَدُكُمْ قَبْلَ قِبْلَتِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ ، أَوْ تَحْتَ قَدَمَيْهِ . ثُمَّ أَخَذَ طَرَفَ رِدَائِهِ فَبَصَقَ فِيهِ ، ثُمَّ رَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ ، فَقَالَ « أَوْ يَفْعَلْ هَكَذَا » . أطرافه ٢٤١ ، ٤١٢ ، ٤١٣ ، ٤١٧ ، ٥٣١ ، ٥٣٢ ، ٨٢٢ ، ١٢١٤ - تحفة ٥٨٢

405- “Kuteybe — İsmâil b. Câfer — Humeyd” isnâdıyla Enes anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in kible tarafında bir balgam görünce yüzüne yansıyacak kadar bundan rahatsız oldu ve onu eliyle kazıyıp temizledi. Sonra da: “*Biriniz namaza durduğu zaman Rabbiyle konuşuyor —veya kendisiyle kiblesi arasında Rabbi bulunuyor— demektir. Bundan dolayı kişi kibleye doğru tükürmesin. Tükürecekse sol tarafına veya ayağının altına tükürsün*” buyurdu. Ardından giysisinin kenarını tutup içine tükürdü, o kısmı katladı ve: “*Veya bu şekilde yapsın*” buyurdu.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd es-Sekaffî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in kible duvarında bir balgam görünce kızdı. Kızgınlığı yüzüne yansıdı. Sonra kalkıp eliyle bu balgamı kazıyıp temizledi. Ardından ashâbına, namazda olan kişinin Rabbiyle konuşuyor olduğunu veya kible ile arasında Rabbinin durduğunu söyledi. Burada mecazi ifade kullanılmıştır. Zira Yüce Allah mekandan münezzehtir. Rabbiyle konuşması, okuduğu Kur’ân ve zikirlerledir. Bu bakımdan kişi, kendisiyle konuştuğu veya kendisine yöneldiği zattan dolayı kibleye gereken değeri vermesi gerekmektedir.

Kibleye tükürmek, o yönü değersiz sayma anlamına geleceği için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda olan kişinin kibleye tükürmemesini, tükürmek zorunda kalırsa da soluna veya ayağının altına tükürmesini söyledi. Namazda iken kibleye tükürme yasağı haram anlamında bir yasaktır. Sol

¹ Hadis ayrıca 241, 412, 413, 417, 531, 532, 822 ve 1214’te geçmektedir.

tarafa tükürme ruhsatı da İbn Ebî Şeybe'de sahih bir isnâdla gelen rivayete göre kişinin sağ tarafında iyiliklerini yazan meleğin bulunmasından dolayıdır. Ebû Hureyre'den gelen rivayete göre altına tükürülecek ayak sol ayaaktır.

Nevevî: “Bütün bunlar mescid dışında olan kişi içindir. Mescid içinde olan kişi ise giysisinin içine tükürür” demiştir. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) giysisinin bir ucunu tutup içine tükürdü ve bu şekilde de yapabileceklerini söyledi. Buna göre tükürecek olan kişi ya sol tarafına ya ayak altına ya da giysisinin içine tükürür.

Buhârî bu hadisi *Mesâcid* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim¹, Tirmizî, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

٤٠٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ .
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى بُصَاقًا فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ فَحَكَّهُ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ « إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي ، فَلَا يَبْصُقْ قِبَلَ وَجْهِهِ ، فَإِنَّ اللَّهَ قِبَلَ وَجْهِهِ إِذَا صَلَّى » . أطرافه في ٧٥٣ ،
١٢١٣ ، ٦١١١ - تحفة ٨٣٦٦

406- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kible duvarında bir tükürük görünce kazıyıp temizledi ve cemaate dönüp: “*Biriniz namazdayken ön tarafına tükürmesin. Zira namazdayken karşısında Yüce Allah olur*” buyurdu.²

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'in kible duvarında tükürük görünce kazıyıp temizledi. Sonra da cemaate dönüp namazda olan kişinin ön yanı kible tarafına tükürmemesini, zira namazdayken o yönde Yüce Allah'ın bulunduğunu söyledi. Böylesi bir gerekçe de mescidde olsun, mescid dışında olsun namazdayken kible tarafına tükürmenin haram olduğunu göstermektedir.

¹ Müslim (493, 551)

² Hadis ayrıca 753, 1213 ve 6111'de geçmektedir. Müslim (547)

٤٠٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ مَخَاطًا أَوْ بُصَاقًا أَوْ نُخَامَةً فَحَكَهُ . تحفة ١٧١٥٥ .

407- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Hişâm b. Urve — Hişâm’ın babası” isnâdıyla müminlerin annesi Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kible duvarında sümük —veya tükürük veya balgam— görünce onu kazıyıp temizledi.”

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Müminlerin annesi Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in kible duvarında sümük veya tükürük veya balgam görünce onu duvardan kazıyıp temizlemiştir.¹

٣٤ - بَابُ حَكِّ الْمَخَاطِ بِالْحَصَى مِنَ الْمَسْجِدِ

34- MESCİDDE BULUNAN SÜMÜĞÜ TAŞLA TEMİZLEMEK

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِنْ وَطِئْتَ عَلَى قَذَرٍ رَطْبٍ فَأَغْسِلْهُ ، وَإِنْ كَانَ يَابِسًا فَلَا .

İbn Abbâs da şöyle demiştir: “Yaş olan bir pisliğe bastığın zaman onu yıka, kuru ise de yıkaman gerekmez.”

Başlık, mescidde bulunan sümüğü taşla alıp temizleme ile ilgilidir. Zira bu sümük bazen hasta olan bir kadından olabilir ve doğrudan dokunmadan bir şeyle alınması gerekebilir.

İbn Ebî Şeybe’nin sahih bir isnâdla bildirdiğine göre İbn Abbâs, yaş pisliğe basan kişinin bu pisliği ayağından yıkayıp temizlemesi gerektiğini, pislik kuru ise de yıkanması gerekmediğini, zira ona basmanın bir zararının olmayacağını söylemiştir.

¹ Müslim (549)

٤٠٨ و ٤٠٩ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى نُخَامَةً فِي جِدَارِ الْمَسْجِدِ ، فَتَنَاولَ حَصَاةً فَحَكَّهَا فَقَالَ « إِذَا تَنَخَّمَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَخَّمَنَّ قِبَلَ وَجْهِهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى » . حديث ٤٠٨ طرفاه ٤١٠ ، ٤١٦ - تحفة ١٢٢٨١ حديث ٤٠٩ طرفاه ٤١١ ، ٤١٤ - تحفة ٣٩٩٧

408-409- “Mûsa b. İsmâil — İbrâhîm b. Sa’d — İbn Şihâb — Humejd b. Abdurrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre ve Ebû Saîd şöyle demişlerdir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in duvarında bir balgam görünce bir taş alıp onu temizledi ve: “Biriniz balgam atacaksa onu ön veya sağ tarafına tükürmesin. Sol tarafına veya sol ayağının altına tükürsün” buyurdu.¹

Musa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî el-Basrî’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf el-Kureşî el-Medenî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Humejd, Humejd b. Abdurrahman b. Avf el-Kureşî ez-Zührî’dir.

Ebû Hureyre, Abdurrahman b. Sahr’dır.

Ebû Saîd, Sa’d b. Mâlik el-Hudrî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid-i Nebevî’nin duvarında bir balgam gördü. Bir taş alıp onu kazıdı ve temizledi. Sonra da Müslümanlara, içlerinde balgam atacak olanların önüne yani kible tarafına veya sağına tükürmemesini söyledi. İbn Ebî Şeybe’nin sahih bir isnâdla bildirdiğine göre bunun gerekçesi olarak sağında iyiliklerini yazan bir meleğin olduğu zikredilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun yerine kişinin sol tarafına veya sol ayağının altına tükürmesini söylemiştir.

Başlık altındaki bu hadisten sümük ile balgamın hükmünün aynı olduğunu çıkarıyoruz. Zira her ikisi de temizlik artıdır.

¹ Hadis ayrıca 410, 411, 414 ve 416’da geçmektedir.

Musa b. İbrâhîm dışında hadisin ravileri Medinelidir. Mûsa ise Basralıdır. Hadisi Müslim de tahrir etmiştir.¹

۳۵ - باب لَا يَبْصُقُ عَنْ يَمِينِهِ فِي الصَّلَاةِ

35- NAMAZDA SAĞ TARAFA TÜKÜRÜLMEZ

Başlık, namaz kılan kişinin sağ tarafına tükürmemesi gerektiğiyle ilgilidir.

۴۱۰ و ۴۱۱ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ
حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَبَا سَعِيدٍ أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى نُحَامَةً فِي
حَائِطِ الْمَسْجِدِ ، فَتَنَاوَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَصَاةً فَحَتَّهَا ثُمَّ قَالَ « إِذَا تَنَخَّمَ أَحَدُكُمْ فَلَا
يَتَنَخَّمُ قَبْلَ وَجْهِهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ ، أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى » . حديث
۴۱۰ طرفاه ۴۰۸ ، ۴۱۶ - تحفة ۱۲۲۸۱ . حديث ۴۱۱ طرفاه ۴۰۹ ، ۴۱۴ - تحفة

۳۹۹۷

410-411- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Humeyd b. Abdirrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre ve Ebû Saîd şöyle demişlerdir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in duvarında bir balgam görünce bir taş alıp onu temizledi ve: “*Biriniz balgam atacaksa onu ön veya sağ tarafına tükürmesin. Sol tarafına veya sol ayağının altına tükürsün*” buyurdu.²

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid-i Nebevî’nin duvarında bir balgam gördü. Bir taş alıp onu kazıdı ve temizledi. Sonra da Müslümanlara, içlerinde balgam atacak olanların önüne yani kible tarafına veya sağına

¹ Müslim (548)

² Hadis ayrıca 408, 409, 411, 414 ve 416’da geçmektedir. Müslim (548)

tükürmemesini, bunun yerine sol tarafına veya sol ayağının altına tükürmesini söyledi.

Hadisin başlıkla alakası, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sağ tarafa ve kible tarafına tükürülmemesini emretmesindedir. Bu konuda balgam ile tükürüğün hükmü aynıdır. Bunun delili de bir sonraki hadiste zikredileceği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kible tarafında balgam gördükten sonra tükürmeyi yasaklamasıdır.

٤١٢ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا يَتَفَلَنَنَّ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ رِجْلِهِ » . أطرافه ٢٤١ ، ٤٠٥ ، ٤١٣ ، ٤١٧ ، ٥٣١ ، ٥٣٢ ، ٨٢٢ ، ١٢١٤ - تحفة ١٢٦١ ، ١٢٦٢

412- “Hafs b. Ömer — Şu’be — Katâde” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Biriniz ön veya sağ tarafına tükürmesin. Tükürecekse sol tarafına veya ayağının altına tükürsün.*”¹

Hafs, Hafs b. Ömer b. el-Hâris el-Havdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin ön veya sağ tarafına tükürmemesini, tükürecekse de sol tarafına ya da sol ayağının altına tükürmesini söylemiştir. Metinde her ne kadar ifade tüflemek olarak gelmiş olsa da bundan kasıt tükürmektir.

Hadiste namaz kaydı yoktur. Enes’ten gelen bir önceki rivayette ise tükürüğün Mescid duvarından kazınması zikredilmiştir. Buhârî mutlak olarak gelen hükmü mukayyed olana bağlamış gibidir. Nevevî ise hükmü genel

¹ Hadis ayrıca 241, 405, 413, 417, 531, 532, 822 ve 1214’te geçmektedir. Müslim (493, 551)

olarak anlamış ve namazda olsun namaz dışında olsun, mescidde olsun mescid dışında olsun kible veya sağ tarafa tükürmenin yasak olduğunu söylemiştir. Bunu da destekleyen rivayetler vardır. Abdurrezzâk ve başkasının rivayet ettiğine göre İbn Mes'ûd namaz dışında da sağ tarafa tükürmeyi kerih görmüştür. Ömer b. Abdilazîz de oğluna, her durumda sağa tükürmeyi yasaklamıştır. Muâz b. Cebel de: "Müslüman olduğumdan beri sağ tarafıma tükürmüş değilim" demiştir.

Mâlik'in ise: "Namaz dışında sağa veya kibleye tükürmenin bir sakıncası olmaz" dediği rivayet edilmiştir. Sağa tükürme yasağını namaza tahsis edenler bunu Hemmâm'ın Ebû Hureyre'den naklettiği hadiste geçen: "Kişinin sağ tarafında bir melek vardır" sözüyle gerekçelendirmiş gibidirler.

۳۶ - باب لِيَبْزُقَ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى

36- KİŞİ SOL TARAFINA VEYA SOL AYAĞININ ALTINA TÜKÜRMELİDİR

۴۱۳ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا يُنَاجِي رَبَّهُ ، فَلَا يَبْزُقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ » . أطرافه ۲۴۱ ، ۴۰۵ ، ۴۱۲ ، ۴۱۷ ، ۵۳۱ ، ۵۳۲ ، ۸۲۲ ، ۱۲۱۴ - تحفة ۱۲۶۱

413- "Âdem — Şu'be — Katâde" isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Mümin, namazda iken Rabbiyle konuşuyor demektir. Bundan dolayı ön tarafına veya sağ tarafına tükürmesin. Bunun yerine sol tarafına veya ayağının altına tükürsün."¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

¹ Hadis ayrıca 241, 405, 412, 417, 531, 532, 822 ve 1214'te geçmektedir. Müslim (493, 551)

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda olan müminin Rabbiyle konuşuyor gibi sayılacağını bildirmiştir. Kul açısından Rable konuşma gerçek mânâdadır. Rab açısından ise kuluna rahmet ve rızayla yönelmesiyle olur. Bundan dolayı müminin namazda iken ön yani kible tarafına veya sağ tarafına tükürmemesini, tükürecekse de sol tarafına veya sol ayağının altına tükürmesini söylemiştir.

Bir önceki başlıkta namaz ve sol ayak kaydı vardı. Burada ise hem başlık, hem de hadiste ayak mutlak bir şekilde zikredilmiştir. Bu durumda her birinin mutlak olan ifadesi kendi kaydına bağlanır.

٤١٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ هُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَبْصَرَ نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَحَكَّهَا بِحَصَاةٍ ، ثُمَّ نَهَى أَنْ يَبْزُقَ الرَّجُلُ بَيْنَ يَدَيْهِ أَوْ عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى . وَعَنِ الزُّهْرِيِّ سَمِعَ هُمَيْدًا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ نَحْوَهُ . طرفاه ٤٠٩ ، ٤١١ - تحفة ٣٩٩٧

414- “Ali — Süfyân — Zührî — Humeyd b. Abdirrahman” isnâdıyla Ebû Saîd der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'in kible tarafında balgam görünce bir taşla onu kazıyıp temizledi. Sonra kişinin ön tarafına veya sağ tarafına tükürmesini yasaklayıp, bunun yerine sol tarafına veya sol ayağının altına tükürebileceğini söyledi.”

Zührî de Humeyd'in, Ebû Saîd'den aynısını rivayet ettiğini işitmiştir.¹

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medînî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Humeyd, Humeyd b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî'dir.

Ebû Saîd, Ebû Saîd el-Hudrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'in kiblesinde balgam gördüm. Bir çakıl taşı alıp onu kazıdı ve temizledi. Sonra da kişinin ön yani kible tarafına

¹ Hadis ayrıca 409 ve 411'de geçmektedir. Müslim (548)

tükürmesini yasakladı. Tükürecekse de sol tarafına veya sol ayağının altına түkürmesini söyledi.

Zührî de Humejd'in Ebû Saîd'den aynısını naklettiğini işitmiştir. Burada da Zührî'nin hadisi Humejd'den işittiği açık bir şekilde dile getirilmiştir.

۳۷ - بَابُ كَفَّارَةِ الْبُرَاقِ فِي الْمَسْجِدِ

37- MESCİDDE TÜKÜRMENİN KEFARETİ

Başlık, mescid içinde түkörme gibi bir hata ve günahın kefaretinin onu gömmek olduğuyla ilgilidir.

٤١٥ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « الْبُرَاقُ فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ، وَكَفَّارُهَا دَفْنُهَا ». تحفة ١٢٥١

415- “Âdem — Şu'be — Katâde” isnâdıyla Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Mescidde түkörmek, hatadır ve bunun kefareti onu gömmektir*” buyurmuştur.

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mescidde түkörmenin hata yani bir günah olduğunu, böylesi bir günahın kefaretinin de onu varsa mescidin toprağı veya taşıyla gömme, yoksa da onu mescid dışına çıkarma olduğunu bildirmiştir. Hadiste mescid denilse de vurgu fiile yöneliktir. Yani mescid dışında olan kişinin mescid içine түkörmesi durumunda da aynı şey geçerlidir.

Kâdi İyâd bu konuda: “Kişi onu gömmediği zaman büyük bir hata olur. Ancak gömme niyetiyle түküdüğü zaman hata sayılmaz” demiştir. Ahmed ve Taberânî'nin Ebû Umâme'den naklen zikrettikleri: “*Kişinin mescidde balgam çıkarıp da onu gömmemesi günahdır, onu gömmesi ise sevaptır*” hadisi de bunu desteklemektedir. Hadiste ancak gömülmemesi durumunda түkörme günah görülmüştür.

Nevevî ise bu görüşün, hadisin açık olan lafzına muhalif olduğunu düşünüp itiraz eder. İhtilaf kaynağı da burasıdır. Yani genel olarak gelen iki

hadisin birbirine muhalif durmasıdır. Biri: “Mescidde tükürmek hatadır” hadisidir. Bir diğeri de: “Sol tarafına veya sol ayağının altına tükürsün” hadisidir. Nevevî birinci hadisin hükmünü genel sayar. İkinci hadisi ise mescid dışında olana tahsis eder. Kâdi İyâd ise ikincisini genel sayıp birincisini gömmeyi düşünmeden tükürmeye tahsis eder. Bazıları ise arayı bulmak ister ve mescidden çıkma imkanı bulamama gibi bir özür durumunda tükürmeyi caiz görüp, çıkma imkanı varken mescidde tükürmeyi ise yasaklar.

İsnâdında Katâde’nin hadisi Enes’ten işittiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Hadisi Müslim¹ ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

۳۸ - بَابُ دَفْنِ النُّخَامَةِ فِي الْمَسْجِدِ

38- MESCİDDEKİ BALGAMI GÖMMEK

Başlık, mesciddeki balgamı mescid içinde gömmenin caiz olmasıyla ilgilidir.

۴۱۶ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَلَا يَبْصُقُ أَمَامَهُ ، فَإِنَّمَا يُنَاجِي اللَّهَ مَا دَامَ فِي مُصَلَّاهُ ، وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، فَإِنْ عَنْ يَمِينِهِ مَلَكًا ، وَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ ، فَيَدْفِنُهَا » . طرفاه ۴۰۸ ، ۴۱۰ - تحفة ۱۴۷۳۶

416- “İshâk b. Nasr — Abdurrezzâk — Ma’mer — Hemmâm” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Biriniz namaza durduğu zaman önüne tükürmesin, zira namazda olduğu sürece Yüce Allah’la konuşuyor demektir. Sağ tarafına da tükürmesin, zira sağ tarafında bir melek bulunur. Kişi tükürecekse sol tarafına veya ayağının altına tükürsün ve onu gömsün.”²

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Nasr’dır. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

¹ Müslim (552)

² Hadis ayrıca 408 ve 410’da geçmektedir. Müslim (548)

Abdurrezzâk, Buhârî'nin hocalarından Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî'dir.

Ma'mer, Ma'mer b. Râşid'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Münebbih b. Kâmil es-San'ânî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza duran kişinin önüne tükürmemesini, zira namazda olduğu sürece Yüce Allah'la konuşuyor sayıldığını söylemiştir. Hadisin zahirinden yasak, namazda olma durumu ile sınırlıdır. Yasağın gerekçesinin müslümana rahatsızlık verme olması da yasaklamanın namaza tahsis edilmemesini ve genel olmasını gerektirir. Ancak namazda olmasının günahı namaz dışında olmasından daha ağırdır. Aynı şekilde mescidin kible duvarında olmasının günahı mescidin diğer duvarlarında olmasından daha ağırdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sağ tarafında bir melek bulunmasından dolayı kişinin sağ tarafına da tükürmemesini söylemiştir. Bu melek kişinin iyiliklerini yazar. En büyük iyilik de namazdır. Kişinin sol tarafında bulunan ve kötülüklerini yazan meleğin ise namazla ilgisi yoktur. Taberânî'de rivayet edildiğine göre her kişinin bir şeytanı vardır ve bu şeytanı sol tarafında durur. Belki de namaz kılan kişi, soluna tükürdüğü zaman bu tükürüğü oradaki meleğe dokunmadan şeytanın üzerine gelir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin önüne veya sağ tarafına tükürmemesini bildirdikten sonra da tükürecek olan kişilerin sol taraflarına veya sol ayaklarının altına tükürmesini ve onu gömmesini söylemiştir. Kişi mescidin dışındaysa sol tarafına veya ayağının altına tükürür. Mescidde ise imkan dahilinde giysisinin içine tükürür. Zira daha önce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), mescidde tükürmenin günah olduğunu bildirmişti. Mescidde kişinin sol tarafında namaz kılan biri varsa o tarafa tüküremeyeceği için sol ayağının altına veya giysisinin içine tükürür. Mescidin tabanı toprak ise ve gömülerek başkasını rahatsız etmeyecekse tükürük toprağa gömülür. Ancak tabanın toprağı az ise başkasına bulaşmaması için bu tükürük iyice giderilinceye kadar silinir.

Hadisin ravileri Buharalı, San'âlî ve Basralıdır.

۳۹ - باب إِذَا بَدَرَهُ الْبُرَاقُ فَلْيَأْخُذْ بِطَرَفِ ثَوْبِهِ

39- TÜKÜRÜĞÜNE ENGEL OLAMAYAN KİŞİNİN GIYSİ KENARINI KULLANMASI

۴۱۷ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نُخَامَةً فِي الْقِبْلَةِ فَحَكَّهَا بِيَدِهِ ، وَرُئِيَ مِنْهُ كَرَاهِيَةٌ - أَوْ رُئِيَ كَرَاهِيَتُهُ لِذَلِكَ وَشَدَّتْهُ عَلَيْهِ - وَقَالَ « إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ فَإِنَّمَا يُنَاجِي رَبَّهُ - أَوْ رَبُّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قِبْلَتِهِ - فَلَا يَزُقُّنَّ فِي قِبْلَتِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ » . ثُمَّ أَخَذَ طَرَفَ رِدَائِهِ فَبَزَقَ فِيهِ ، وَرَدَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ ، قَالَ « أَوْ يَفْعَلْ هَكَذَا » . أطرافه ۲۴۱ ، ۴۰۵ ، ۴۱۲ ، ۴۱۳ ، ۵۳۱ ، ۵۳۲ ، ۸۲۲ ، ۱۲۱۴ - تحفة ۶۶۵

417- “Mâlik b. İsmâil — Züheyr — Humeyd ” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in kible tarafında bir balgam görünce yüzüne yansıyacak kadar bundan rahatsız oldu —veya bundan aşırı derecede rahatsız oldu— ve onu eliyle kazıyıp temizledi. Sonra da: “Biriniz namaza durduğu zaman Rabbiyle konuşuyor —veya kendisiyle kıblesi arasında Rabbi bulunuyor— demektir. Bundan dolayı kişi kibleye doğru tükürmesin. Tükürecekse sol tarafına veya ayağının altına tükürsün” buyurdu. Ardından giysisinin kenarını tutup içine tükürdü, o kısmı katladı ve: “Veya bu şekilde yapsın” buyurdu.¹

Mâlik, Mâlik b. İsmâil el-Hindî el-Kûfî’dir.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Kûfî el-Cu’fî’dir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in kible duvarında bir balgam görünce bundan aşırı derecede rahatsız olup kızdı. Hatta bu hoşnutsuzluğu yüzüne

¹ Hadis ayrıca 241, 405, 412, 413, 531, 532, 822 ve 1214’te geçmektedir. Müslim (493, 551)

yansıdı. Sonra kalkıp eliyle bu balgamı kazıyıp temizledi. Ardından ashâbına, namazda olan kişinin Rabbiyle konuşuyor olduğunu veya kible ile arasında Rabbinin durduğunu söyledi.

Burada kişinin Rabbiyle konuşması kıraat ve zikirle olur. Rabbinin onunla konuşması ise ona hayırlar takdir etmesiyle olur. Nevevî: “Bu sözle kişinin ihlaslı bir kalple kendini namaza vermesi ve Allah’ı zikretme dışında hiçbir şeyle meşgul olmamasına işaret vardır” demiştir.

Yüce Allah mekandan münezzehtir. Namaz kılan kişiyle kible arasında Yüce Allah’ın bulunması mecazi bir ifadedir ki daha önce bu yönde gerekli açıklamalar yapılmıştı.

Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda olan kişinin ön yani kible tarafına veya sağ tarafına tükürmemesini, tükürecekse de sol tarafına veya sol ayağının altına tükürmesini söyledi. Yine giysisinin bir ucunu tutup içine tükürdü ve bu şekilde de yapabileceklerini söyledi.

Hadisle başlık arasında bir mutabakatın olmadığı söylenebilir, zira hadiste kişinin tükürüğüne engel olamamasından bahsedilmez. Ancak hadisin başka kanallarında, örneğin Müslim’in Câbir’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Kişi tükürüğüne engel olamadığı zaman şöyle yapsın*” buyurmuş ve giysisinin ucuna tükürüp o yeri katlamıştır.

Hadisten çıkardıklarımıza gelince, imamın mescidleri arada kontrol etmesi ve cemaate eziyet verecek olan şeyleri kaldırıp temizlemesi gerekir. Namazda iken tükürme veya balgam atma namazı bozmaz. Ancak Şâfiîler eve Hanbelilere göre kişi balgam atarken veya tükürürken iki harfli de olsa anlamı olan bir ses çıkardığı zaman namaz bozulur. Anlamı olmayan sesler çıktığı zaman da konuşma sayılamayacağı için namaz bozulmaz. Ebû Hanîfe ve Muhammed’e göre üç harfli anlamlı bir söz çıktığı zaman namaz bozulur.

٤٠ - باب عِظَةِ الْإِمَامِ النَّاسِ فِي إِمَامِ الصَّلَاةِ ، وَذِكْرِ الْقِبْلَةِ

40- NAMAZIN TAM KILINMASI VE KIBLEYE RİAYET EDİLMESİ KONUSUNDA İMAMIN CEMAATİ UYARMASI

٤١٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « هَلْ تَرَوْنَ قِبْلَتِي هَا هُنَا فَوَاللَّهِ مَا يَنْفَى عَلَيَّ خُشُوعُكُمْ وَلَا رُكُوعُكُمْ ، إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي » . طرفه ٧٤١ - تحفة ١٣٨٢١

418- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Siz sadece önümü mü gördüğümü sanıyorsunuz? Vallahi sizin huşûnuz ve rükûnuz bana gizli kalmıyor. Arkamdan da sizleri görebiliyorum.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân el-Kureşî el-Medenî’dir.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz el-Medenî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda her ne kadar kibleye doğru dönmüş olsa da arkasında duran cemaatin yaptıklarını önündeymiş gibi gördüğünü söylemiş ve huşû ile rükûlarını gereği gibi yapmaları konusunda onları uyarmıştır. Burada huşûdan kasıt, namazın tüm rükûnlerinde veya secdelerinde olan huşûdur, zira huşûnun zirvesi secdede kendini gösterir. Müslim’de gelen rivayette ise huşû yerine secde ifadesi açık bir şekilde zikredilir. Buradaki, huşûyu genel mânâda haşyet olarak kabul edersek ondan sonra rükûnun zikredilmesi genelin ardından özelin zikredilmesi bâbındandır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları, arkasında olmalarına rağmen görmesi, gerçek mânâda bir görmedir ve Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir mucizevi durumdur. Bir şeyi görmek için de her zaman o şeyin göz

¹ Hadis ayrıca 741’de geçmektedir.

önünde olması şart değildir. Bazen aklen mümkün görülmese de bazı şeyler idrak edilebilir. Ya da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki omuzu arasında iğne deliği gibi iki gözü vardır ve giysi altından da her şeyi görebilir. Bütün bunları *el-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye* eserimde zikrettim.

Bu hadisi Müslim, *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

٤١٩ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ صَلَاةً ثُمَّ رَفَى الْمِنْبَرَ ، فَقَالَ فِي الصَّلَاةِ وَفِي الرُّكُوعِ « إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ وَرَائِي كَمَا أَرَاكُمْ » . طرفاه ٧٤٢ ، ٦٦٤٤ - تحفة ١٦٤٧

419- “Yahya b. Sâlih — Fuleyh b. Süleymân — Hilâl b. Ali” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize namaz kıldırıldı. Sonra minbere çıktı ve namaz ile rükû konusunda: “*Şu an olduğu gibi arkamdayken de sizleri görüyorum*” buyurdu.²

Yahya, Yahya b. Sâlih el-Vuhâzî el-Hımsî'dir. Hicri 222 yılında 70 yaşını aşmışken vefat etmiştir.

Fuleyh b. Süleymân, hicri 168 yılında vefat etmiştir.

Hilâl, Hilâl b. Ali el-Fihri el-Medenî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara bir namaz kıldırıldı. Namaz sonrası minbere çıktı. Namaz ve rükû konusunda onları arkada olsalar dahi önündeymiş gibi gördüğünü söyledi.

Diğer rükünler içinden özellikle rükûyu zikretmesi, diğer rükünlerden daha önemli olmasından dolayıdır. Zira sonradan namaza katılan kişi, rükûya yetişmesi halinde namazın tamamına yetişmiş olur. Ya da namazda taksiratın en fazla rükûda yapılmasından dolayıdır.

Konu her ne kadar namaz konusu olsa da hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasını görmesi genel bir şekilde zikredildiği için namaz dışında da böylesi bir görmenin olduğunu anlıyoruz.

¹ Müslim (424)

² Hadis ayrıca 742 ve 6644'te geçmektedir. Müslim (425)

Buhârî bu hadisi ayrıca *Rikâk* konusu içinde de tahrir etmiştir.

٤١ - باب هَلْ يُقَالُ مَسْجِدُ بَنِي فَلَانٍ

41- “FİLANCA OĞULLARININ MESCİDİ” DENİLİR Mİ?

Başlık, bir mescidin onu inşa eden veya orada devamlı olarak namaz kılanlara nisbet edilip edilmeyeceğiyle ilgilidir. Ulemânın çoğunluğu bunun caiz olduğunu düşünür. İbrâhîm en-Nehaî ise: “Mescidler sadece Allah’ındır”¹ âyetine dayanarak böylesi bir şeyin caiz olmayacağını söylemiştir. Ancak başlık altındaki hadis, İbrâhîm’in bu görüşüne gerekli cevabı vermektedir. Âyete gelince mescidlerin Allah’a nisbet edilmesi gerçek mânâdadır. Başkasına ise mülk olarak değil de, tarif için mecazi bir şekilde nisbet edilir.

٤٢٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَابَقَ بَيْنَ الْحَيْلِ الَّتِي أُضْمِرَتْ مِنَ الْحَفْيَاءِ ، وَأَمَدَهَا ثَنِيَّةُ الْوَدَاعِ ، وَسَابَقَ بَيْنَ الْحَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ ، وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ فِيمَنْ سَابَقَ بِهَا . أطرافه ٢٨٦٨ ، ٢٨٦٩ ، ٢٨٧٠ ، ٧٣٣٦ - تحفة ٨٣٤٠

420- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) idman görmüş atları Hafyâ’dan Vedâ tepesine kadar yarıştırdı. İdman görmemiş atları ise Vedâ tepesinden Zurayk oğulları Mescidi’ne kadar yarıştırdı. Abdullah b. Ömer de yarışanlar arasındaydı.”²

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî’dir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) idman görmüş atları Hafyâ-Vedâ tepesi arasında yarıştırdı. Atın idman görmesinden kasıt, özel bir yere kapatılması,

¹ Cin Sur. 18

² Hadis ayrıca 2868, 2869, 2870 ve 7336’da geçmektedir.

üzerine kalın bir eyerin atılarak terletilmesi, bu şekilde yağlarının eritilip kaslarının güçlendirilmesi ve daha iyi koşmasının sağlanmasıdır. İfadeyi farklı bir şekilde açıklayanlar da vardır. Kendi konusu içinde bu yönlerdeki açıklamalar zikredilecektir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yarıştaki atı da es-Sekb adındaydı ve sahip olduğu ilk attı. Yarış Hafyâ'da başlayıp Vedâ tepesinde bitiyordu. Hafyâ, Medine'ye yakın bir yerd. Hafyâ ile Vedâ tepesi arası 5 veya 6 veya 7 mil kadardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) idman görmemiş atları da Vedâ tepesi-Zurayk oğulları Mescidi arasında yarıştırdı. Bu mescid, Zurayk oğullarının mülkü değildi, sadece bilinmesi için onlara nisbet edilmişti.

Bu yarışlara Abdullah b. Ömer ya bizzat yarışarak ya da atını yarıştırmak katılmıştı. Son cümleyi İbn Ömer bizzat kendisi kurmuş olabileceği gibi bunu ondan rivayet eden Nâfi' de söylemiş olabilir.

Hadisten atların idman edilip koşu için eğitilmesi, Allah yolunda kullanmak üzere hazırlanmasının meşru olduğunu çıkarıyoruz. Yüce Allah da: “Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve yarış atları hazırlayın”¹ buyurur. Ayrıca bir iyiliğin sahibine ve onu yapana nisbet edilmesinin caiz olduğunu, ancak bunun o kişinin tezkiyesi anlamına gelmediğini anlıyoruz.

Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.²

٤٢ - باب الْقِسْمَةِ وَتَغْلِيْقِ الْقِنَوِ فِي الْمَسْجِدِ

42- MESCİDDE MAL PAYLAŞIMI YAPMAK VE HURMA SALKIMI ASMAK

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْفَنُوُ الْعِدْقُ ، وَالْإِثْنَانِ قِنَوَانِ ، وَالْجَمَاعَةُ أَيُّضًا قِنَوَانٌ مِثْلَ صِنُوٍ

وَصِنَوَانِ .

¹ Enfâl Sur. 60

² Müslim (1870)

Ebû Abdillâh (Buhârî) der ki: “قِنَوِ” ifadesi hurma salkımı anlamındadır. Tesniyesi “قِنَوَانِ”, çoğulu da “قِنَوَانٌ” şeklinde gelir. “صِنَوِ” ve “صِنَوَانِ” gibidir.

٤٢١ - وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ فَقَالَ « انْثُرُوهُ فِي الْمَسْجِدِ ». وَكَانَ أَكْثَرَ مَالٍ أَتَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الصَّلَاةِ ، وَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهِ ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ جَاءَ فَجَلَسَ إِلَيْهِ ، فَمَا كَانَ يَرَى أَحَدًا إِلَّا أَعْطَاهُ ، إِذْ جَاءَهُ الْعَبَّاسُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَعْطِنِي فَإِنِّي فَادَيْتُ نَفْسِي وَفَادَيْتُ عَقِيلًا ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خُذْ ». فَحَثَا فِي ثَوْبِهِ ، ثُمَّ ذَهَبَ يُقَالُ فَلَمْ يَسْتَطِعْ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أُوْمِرَ بَعْضُهُمْ بِرَفْعِهِ إِلَى . قَالَ « لَا » . قَالَ فَارْفَعُهُ أَنْتَ عَلَى . قَالَ « لَا » . فَتَنَرَّ مِنْهُ ، ثُمَّ ذَهَبَ يُقَالُ ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أُوْمِرَ بَعْضُهُمْ بِرَفْعِهِ عَلَى . قَالَ « لَا » . قَالَ فَارْفَعُهُ أَنْتَ عَلَى . قَالَ « لَا » . فَتَنَرَّ مِنْهُ ، ثُمَّ احْتَمَلَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى كَاهِلِهِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فَمَا زَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُتَبِعُهُ بَصَرُهُ حَتَّى خَفِيَ عَلَيْهِ عَجَبًا مِنْ حِرْصِهِ ، فَمَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَمَّ مِنْهَا دِرْهَمٌ . طرفاه ٣٠٤٩ ، ٣١٦٥ - تحفة ٩٨٩

421- “İbrâhîm — Abdulazîz b. Suheyb” isnâdıyla Enes anlatıyor: Bahreyn’den Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) mal getirildiğinde: “Onu Mescid’e dökün!” buyurdu. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelen mallar arasında en fazla olanıydı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaza çıktı, ancak dönüp de mallara bakmadı. Namazı kıldırdıktan sonra gelip malların yanında oturdu. Gördüğü herkese o maldan verdi. Abbâs gelip: “Ey Allah’ın Resûlü! Bana da ver, zira hem kendim, hem de Akıl için fide vermiştim” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Al” buyurdu.

Bunun üzerine Abbâs giysisini doldurmaya başladı. Bitirip kaldırmak istedi, ama kaldıramadı. “Ey Allah’ın Resûlü! Birine söyle de bunu kaldırmama yardım etsin” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Olmaz!” karşılığını verdi. Abbâs: “O zaman sen kaldırmama yardım et” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Olmaz!” karşılığını verdi. Bunun

üzerine Abbâs giysiden biraz döktü, yine kaldıramayınca: “Ey Allah'ın Resûlü! Birilerine söyle de kaldırmamda yardımcı olsunlar” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Olmaz!*” karşılığını verdi. Abbâs: “O zaman sen kaldırmama yardım et” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Olmaz!*” karşılığını verdi.

Bunun üzerine Abbâs içinden biraz daha döktü. Sonra kaldırıp sırtına aldı ve gitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu hırsına şaşırılmış bir şekilde gözümüzden kayboluncaya kadar arkasından bakakaldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalktığında o mallardan tek bir dirhem bile kalmamıştı.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. Tahmân b. Şu'be el-Horasânî'dir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Bahreyn'den mal gelmişti. İbn Ebî Şeybe'nin Humeyd kanalıyla mürsel olarak bildirdiğine göre bu mal yüz bin dirhemdi ve harac olarak gelmişti. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelen mallar arasında da en fazlası buydu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelen bu malın Mescid'de dökülmesini söyledi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza çıkınca bu mala dönüp bakmadı. Namazı kıldırdıktan sonra da yanına geldi ve oraya gelen her bir kişiye bu maldan verdi. Bir ara amcası Abbâs geldi. Bedir savaşında esir düştüklerinde hem kendi adına, hem de yeğeni Akîl adına fidiye verdiğini anlattı ve bu maldan kendisine de vermesini istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona bu maldan almasını söyledi.

Bunun üzerine Abbâs serdiği giysisinin üzerine avuçlayıp koymaya başladı. Doldurduktan sonra kaldırmak istedi, ancak ağırlığından kaldıramadı. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), kaldırmada yardımcı olması için birine söylemesini istedi, ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) kabul etmedi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat kaldırmada yardımcı olmasını isteyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine kabul etmedi.

Kimse yardım etmeyince Abbâs doldurduklarından birazını geri döktü. Ancak kalanı yine kaldıramadı. Birilerinin kaldırmada yardımcı olmasını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söyleyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine

¹ Hadis ayrıca 3049 ve 3165'te geçmektedir.

kabul etmedi. Kendisinin yardımcı olmasını isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu da kabul etmedi. Bunun üzerine Abbâs doldurduklarından biraz daha yere döktü. Biraz hafifleyince kaldırıp sırtına koydu ve oradan ayrıldı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mala karşı olan bu hırsına şaşırılmış bir şekilde Abbâs'ın arkasından gözden kayboluncaya kadar bakakaldı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan kalktığına dağıtılmadık tek bir dirhem dahi kalmamıştı.

Buhârî başlık altında hurma salkımının asılmasına yönelik bir şey zikretmiş değildir. İbnu'l-Mulakkin bunu açıklama babında: “Buhârî malın mescide konulmasının ve taksim edilmesinin caiz oluşuna dayanarak hurma salkımının mescide konulabileceğini söylemiştir. sonuçta her ikisi de ihtiyacı olan kişilerin alması için konulmaktadır” demiştir.

Buhârî bu konuda da Nesâî'de kavi bir isnâdla Avf b. Mâlik el-Eşcaî'den gelen rivayete işaret etmiştir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından elinde asasıyla çıkmış, adamın birinin Mescid'de astığı hurma salkımına bu asayla vurup: “*Bu hurmanın sahibi isteseydi bundan daha iyisini sadaka olarak verebilirdi*” buyurmuştur. Ancak şartlarını taşımadığı için hadise yer vermemiştir.

٤٣ - بَاب مَنْ دَعَا لِطَعَامٍ فِي الْمَسْجِدِ وَمَنْ أَجَابَ فِيهِ

43- MESCİDDE YEMEK DAVETİNDE BULUNMAK VE BU DAVETİ KABUL ETMEK

٤٢٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ سَمِعَ أَنَسًا

قَالَ وَجَدْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ مَعَهُ نَاسٌ فَقُمْتُ ، فَقَالَ لِي « أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ » قُلْتُ نَعَمْ . فَقَالَ « لِطَعَامٍ » . قُلْتُ نَعَمْ . فَقَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ « قَوْمُوا » . فَأَنْطَلَقَ وَأَنْطَلَقْتُ بَيْنَ

أَيْدِيهِمْ . أَطْرَافُهُ ٣٥٧٨ ، ٥٣٨١ ، ٥٤٥٠ ، ٦٦٨٨ - تحفة ٢٠٠

422- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İshâk b. Abdillâh” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de birkaç kişiyle birlikteyken buldum. Yanında durduğumda bana: “*Seni Ebû Talha*

gönderdi değil mi?" diye sordu. "Evet!" dedim. "Yemek için değil mi?" diye sorunca yine: "Evet!" dedim. Bunun üzerine yanındakilere: "Kalkın!" buyurdu ve yola koyuldu. Ben de önlerinde gittim.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes el-Asbahî'dir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebû Talha'dır. Enes'in anne bir erkek kardeşinin oğludur.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes, Mescid'e geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından birkaç kişiyle birlikteydi. Gelip yanında durunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Seni Ebû Talha gönderdi değil mi?"* diye sordu. Ebû Talha, Zeyd b. Sehl'dir. Akabe biatında temsilcilerden biridir ve Enes'in annesinin kocasıdır. Hicri 32 yılında Medine'de vefat etmiştir.

İbnu'l-Mulakkin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sorusunun onun peygamberliğinin alametlerinden biri olduğunu söylemiştir. Zira yemek daveti planlı bir şey değildi ve Ebû Talha bir anda Enes'i gönderip yemeğe davet etmişti.

Enes onu gönderenin Ebû Talha olduğunu söyleyip bunu onaylayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Yemek için gönderdi değil mi?"* diye sordu. Enes bunu da onaylayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanındakilere kalkmalarını söyledi ve davete icabet ederek birlikte Ebû Talha'nın evine gitti. Enes de onların önünde eve gitti.

Buhârî bu hadisi *Peygamberliğin Alametleri, At'ime, İmân ve Adaklar* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim², Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

¹ Hadisayrıca 3578, 5381, 5450 ve 6688'de geçmektedir.

² Müslim (2040)

٤٤ - باب الْقَضَاءِ وَاللَّعَانِ فِي الْمَسْجِدِ بَيْنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ

44- MESCİDDE DAVALARA BAKMAK VE ERKEK İLE KADIN ARASINDA LİÂN YAPMAK

Başlık, mescidde davalara bakmanın hükmü ile erkek ile kadın arasında liân yaptırmanın hükmüyle ilgilidir.

٤٢٣ - حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَلَاَعَنَا فِي الْمَسْجِدِ وَأَنَا شَاهِدٌ. أطرافه ٤٧٤٥، ٤٧٤٦، ٥٢٥٩، ٥٣٠٨، ٥٣٠٩، ٦٨٥٤، ٧١٦٥، ٧١٦٦، ٧٣٠٤ تحفة ٨٠٥

423- “Yahya — Abdurrezzâk — İbn Cureyc — İbn Şihâb” isnâdıyla Sehl b. Sa’d şöyle demiştir: Adamın biri: “Ey Allah'ın Resûlü! Adam karısının yanında başka bir erkeği yakalasa onu öldürebilir mi?” diye sordu. Daha sonra erkek ile kadının Mescid’de lanetleşmelerine şahit oldum.¹

Yahya, Yahya b. Mûsa’dır.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San’ânî’dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Cureyc’tir. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Sehl, Sehl b. Sa’d es-Sâidî el-Hazrecî’dir.

Adamın biri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), karısıyla bir adamın zina ettiğini gören kişinin bu adamı öldürüp öldüremeyeceğini sordu. Soran kişi konusunda farklı isimler zikredilmiştir. Bazılarına göre soran kişi, Uveymir b. Âmir el-Aclânî’dir. Bazılarına göre Hilâl b. Umeyye’dir. Bazılarına göre Sa’d b. Ubâde’dir. Ancak bu hadiste sonunda lanetleşmenin yapıldığı zikredilir. Sa’d’ın böylesi bir lanetleşme yaptığı bilinmemektedir. Bundan dolayı Sa’d

¹ Hadis ayrıca 4745, 4746, 5259, 5308, 5309, 6854, 7165, 7166 ve 7304’te geçmektedir.

olamayacağı söylenmiştir. Bazılarına göre Âsım el-Aclânî'dir. Buna da itiraz edilmiştir. Çünkü zikredildiğine göre Âsım kendi adına değil Uveymir adına bu soruyu sormuştur. Uveymir, Âsım'a: "Ey Âsım! Benim için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) şunu sor" demiş, Âsım da gelip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu soruyu sormuştur. Ancak Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir soruyu çirkin görüp hoşlanmamış, sonunda da Uveymir gelip kendi adına bu soruyu sormuştur.

Başka rivayetlere göre adam bu soruyu sorduktan sonra Yüce Allah lanetleşme konusundaki söz konusu âyetleri indirdi. Âyetler inince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yüce Allah senin ve karın konusunda hüküm verdi" buyurmuş ve adam ile karısı Nûr Suresi'nde zikredilen lanetleşmeyi yapmışlardır. Bu lanetleşme Mescid'de yapılmış, Enes de buna şahit olduğunu ifade etmiştir.

Buhârî Mescid'de davalara bakmanın caiz olduğunu göstermek için rivayeti muhtasar bir şekilde zikretmiştir. Âlimlerin genelinin yanında da caizdir. Mâlik'e göre bu durum eski bir uygulamadır. İbnu'l-Müseyyeb bunu kerih görmüştür. Şâfiî de tesadüfi bir şekilde gelişip gerçekleşmesi dışında kasıtlı bir şekilde davalara mescidde bakmayı kerih görmüştür. Bu yönde diğer açıklamalar *Liân* konusu içinde gelecektir.

Hadisin ravileri Belhî, San'âlî, Mekkeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Talâk*, *İ'tisâm*, *Ahkâm*, *Muhâribîn* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٤٥ - باب إِذَا دَخَلَ بَيْتًا يُصَلِّي حَيْثُ شَاءَ أَوْ حَيْثُ أَمَرَ وَلَا يَتَجَسَّسُ

45- BAŞKASININ EVİNE GİREN KİŞİ İSTEDİĞİ YERDE Mİ YOKSA GÖSTERİLEN YERDE Mİ NAMAZI KILAR?

Başkasının evine sahibinin izniyle giren kişi, bu izne dayanarak namazı evde istediği yerde mi yoksa müsait bir yer aramadan kendisine söylenen ve gösterilen yerde mi kılar?

¹ Müslim (1492)

Başlık altında yer alan hadiste de zikredildiği gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girdiği bir evde istediği değil, kendisine gösterilen yerde namaz kılmıştır. İbnu'l-Müneyyir ise böylesi bir durumda kişinin istediği yerde namaz kılabilceğini söylemiş ve şöyle demiştir: “Söz konusu hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için yer sorması da namaz için davet edilmesinden dolayıcıydı. Zira ev sahibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılacağı yerin bereketini umuyordu. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde adama kendisine namaz yeri göstermesini istemiştir. Bunun dışında kişi, ev sahibinin bir sınırlaması olmadığı sürece eve girmesi için verilen izne dayanarak istediği yerde namaz kılar.”

٤٢٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عِثْبَانَ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَنَاهُ فِي مَنْزِلِهِ فَقَالَ « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أَصَلِّيَ لَكَ مِنْ بَيْتِكَ ». قَالَ فَأَشَرْتُ لَهُ إِلَى مَكَانٍ ، فَكَبَّرَ النَّبِيُّ ﷺ وَصَفَفْنَا خَلْفَهُ ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ .

أطرافه ٤٢٥ ، ٦٦٧ ، ٦٨٦ ، ٨٣٨ ، ٨٤٠ ، ١١٨٦ ، ٤٠٠٩ ، ٤٠١٠ ، ٥٤٠١ ،

٦٤٢٣ ، ٦٩٣٨ - تحفة ٩٧٥٠

424- “Abdullah b. Mesleme — İbrâhîm b. Sa'd — İbn Şihâb — Mahmûd b. er-Rabî” isnâdıyla İtbân b. Mâlik der ki. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evime geldiğinde: “Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?” diye sordu. Ona bir yer gösterdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gösterdiğim yerde durup tekbir getirdi. Biz de arkasında saf tuttuk. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) iki rekat namaz kıldırıldı.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

İbrâhîm b. Sa'd, Abdurrahman b. Avf'ın torunudur.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Mahmûd, ashabdan Mahmûd b. er-Rabî' el-Hazrecî el-Ensârî'dir.

İtbân, İtbân b. Mâlik el-Ensârî es-Sâlimî el-Medenî'dir.

¹ Hadis ayrıca 425, 667, 686, 838, 840, 1186, 4009, 4010, 5401, 6423 ve 6938'de geçmektedir.

İtbân'ın daveti üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir Cumartesi günü yanında Ebû Bekr ve Ömer'le birlikte geldi. Başka bir rivayete göre İtbân, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaştınca: "Evime gelmeni isterim..." demiştir. İbn Hibbân'ın Ebû Hureyre'den yaptığı rivayette ise bu adamın Ensâr'dan biri olduğuna yer verilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İtbân'ın evine gelince evinin neresinde namaz kılmasını istediğini sordu. İtbân bir yer gösterince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) orada durup tekbir getirdi. Oradakiler de arkasında saf tuttu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde oradakilere iki rekat namaz kıldırıldı.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Rikâk*, *Meğâzî*, *İstîtâbetu'l-Mürteddîn* ve *At'ime* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٤٦ - باب الْمَسَاجِدِ فِي الْبُيُوتِ

46- EVLERDE NAMAZGÂH EDİNMEK

وَصَلَّى الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ فِي مَسْجِدِهِ فِي دَارِهِ جَمَاعَةً .

Berâ b. Âzib de evindeki mescidde cemaatle namaz kılmıştır.

Başlık, kişinin evinde kendine namazgah edinmesiyle ilgilidir. İbn Ebi Şeybe'nin de bildirdiğine göre Berâ b. Âzib evinde mescid edindiği yerde cemaatle namazı kılmıştır.

٤٢٥ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ - وَهُوَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ - مَنِ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْأَنْصَارِ - أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَدْ أَنْكَرْتُ بَصْرِي ، وَأَنَا أَصَلِّي لِقَوْمِي ، فَإِذَا كَانَتِ الْأَمْطَارُ سَالَ الْوَادِي الَّذِي بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ ، لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ آتِيَ مَسْجِدَهُمْ فَأُصَلِّيَ بِهِمْ ، وَوَدِدْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّكَ تَأْتِينِي فَتُصَلِّيَ فِي بَيْتِي ، فَأَتَّخِذَهُ

¹ Müslim (33, 263)

مُصَلًّى . قَالَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « سَأَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ » . قَالَ عِتْبَانُ فَعَدَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ حِينَ ارْتَفَعَ النَّهَارُ ، فَاسْتَأْذَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَذْنَتْ لَهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى دَخَلَ الْبَيْتَ ثُمَّ قَالَ « أَتَيْنَ نُحْبُّ أَنْ أَصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ » . قَالَ فَأَشْرَتْ لَهُ إِلَى نَاحِيَةِ مِنَ الْبَيْتِ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَكَبَّرَ ، فَقُمْنَا فَصَفْنَا ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، قَالَ وَحَبَسْنَاهُ عَلَى خَزِيرَةٍ صَنَعْنَاهَا لَهُ . قَالَ فَتَابَ فِي الْبَيْتِ رِجَالٌ مِنْ أَهْلِ الدَّارِ ذُوو عَدَدٍ فَاجْتَمَعُوا ، فَقَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ أَيْنَ مَالِكُ بْنُ الدُّخَيْنِ أَوْ ابْنُ الدُّخَيْنِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَقُلْ ذَلِكَ ، أَلَا تَرَاهُ قَدْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . يُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ » . قَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ فَإِنَّا نَرَى وَجْهَهُ وَنَصِيحَتَهُ إِلَى الْمُنَافِقِينَ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ » . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ ثُمَّ سَأَلْتُ الْحَصِينَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيَّ - وَهُوَ أَحَدُ بَنِي سَالِمٍ وَهُوَ مِنْ سَرَاتِيمِهِمْ - عَنْ حَدِيثِ مُحَمَّدٍ بْنِ الرَّبِيعِ ، فَصَدَّقَهُ بِذَلِكَ . أطرافه ٤٢٤ ، ٦٦٧ ، ٦٨٦ ، ٨٣٨ ، ٨٤٠ ، ١١٨٦ ، ٤٠٠٩ ، ٤٠١٠ ، ٥٤٠١ ، ٦٤٢٣ ، ٦٩٣٨ - تحفة ٩٧٥٠ -

١/١١٦

425- "Saïd b. Ufeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb" isnâdıyla Mahmûd b. er-Rabî' el-Ensârî anlatıyor: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından, Ensâr'dan ve Bedir savaşına katılanlardan biri olan İtbân b. Mâlik, Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: «Ey Allah'ın Resûlü! Kabilemin insanlarına namaz kıldırıyorum, ancak gözlerim iyice göremez oldu. Yağmur yağdığı zaman onlarla aramızda bulunan vadi taşıdığı için mescidlerine gidip namazı kıldıramıyorum. Ey Allah'ın Resûlü! Evime gelip bir yerinde namaz kılmanı istiyorum ki namaz kıldığın yeri kendime namazgâh edineyim» dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «İnşâallah dediğini yapacağım» karşılığını verdi."

Gerisini İtbân şöyle anlattı: "Bir sabah güneş iyice yükselmişken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Ebû Bekr ile birlikte geldi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) girmek için izin isteyince girmelerini izin verdim. Ancak eve girince oturmadan bana: «*Evinin neresinde namaz kılmamı istersin?*» diye sordu. Ona evin bir yerini gösterdiğimde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada durup tekbir getirdi. Biz de arkasında saf tuttuk. Bize iki rekat kıldırıdıktan sonra selam verdi.

Namaz sonrası, yaptığımız et çorbasından ikram etmek için onu evimizde beklettik. Onun geldiğini duyan mahalle sakinleri de birer birer gelip evde toplastılar. Biri: «Mâlik b. ed-Duhayşin —veya: İbnu'd-Duhşun— neden gelmedi?» diye sorunca, başka biri: «O adam Allah ve Resûl'ünü sevmeyen münafık biri» karşılığını verdi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Böyle deme! Allah rızası için "Lâ ilâhe illallah" dediğini görmüyor musun?*» diye araya girince, adam: «Allah ve Resûlü daha iyi bilir. Ancak biz onun münafıklara yakınlık gösterdiğini ve onlarla samimi olduğunu görüyoruz» dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Sırf Allah rızası için "Lâ ilâhe illallah" diyen kişiyi Yüce Allah cehennem ateşine haram kılar*» buyurdu.»

İbn Şihâb der ki: “Daha sonra —Sâlim oğullarının hayırlı kişilerinden biri olan— Husayn b. Muhammed el-Ensârî'ye Mahmûd b. er-Rabî'nin bu hadisini zikrettiğinde bu anlattığını doğruladı.”¹

Saîd, Saîd b. Kesîr b. Ufeyr el-Mısırî'dir. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa'd el-Mısırî'dir.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Ensâr'dan ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından biri olan, Bedir savaşına da katılan İtbân b. Mâlik, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Müslim'de gelen rivayette ise Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) birini gönderdiği zikredilmiştir. Her iki rivayeti uzlaştırmak istersek bu davetin iki defa

¹ Hadis ayrıca 424, 667, 686, 838, 840, 1186, 4009, 4010, 5401, 6403 ve 6938'de geçmektedir.

yapıldığını, birinde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat geldiğini, birinde de birini gönderdiğini söyleyebiliriz.

İtbân, kabilesinin insanlarına mescidde namaz kıldırıyordu. Ancak son zamanlarında görme yetisi zayıflamıştı. Mescidle arasında da bir vadi vardı. Yağmur yağdığı zaman bu vadiyi sular basıyordu ve görme yetisi de zayıfladığı için mescide gidip namaz kıldırırmakta zorlanıyordu.

İtbân, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumdan yakındı. Sonra da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) evine gelmesini, evde namaz kılacağı yeri de kendine namazgah edinmek istediğini söyledi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) inşaallah bu isteğini yerine getireceğini bildirdi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada “İnşâallah” diyerek Allah'ı zikretmesi Birmâvî ve Kirmânî'ye göre sırf teberrüken değildir. Kehf Suresi'ndeki âyetler¹ gereğince de yapacağını Allah'ın iradesine dayandırmıştır. Zira bir iş öncesi teberrüken Allah'ı zikretmesi o işi kesin bir şekilde yapacağı anlamına gelmektedir. Aynî ise İbn Hacer gibi “İnşâallah” sözünün sırf teberrüken söylenmiş olmasını makul görmüştür. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vahiy yoluyla bazı şeylere muttali olduğu için yapacağı işin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini de bilmektedir.

İtbân bu isteğini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdikten sonra bir sabah güneş iyice yükselmişken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Ebû Bekr ile birlikte geldi. İzin isteyince İtbân girmesine izin verdi. Ebû Uveys'in rivayetinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr ve Ömer'le geldiği zikredilir. Müslim'de gelen rivayete göre ise İtbân: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbından bir toplulukla birlikte yanıma geldi” demiştir. Bu yönde gelen rivayetleri bir arada düşünecek olursak belki de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr ile birlikte evine doğru yola çıkmış, eve girişte ise yanında Ömer ve diğerleri toplanmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eve girdiği zaman oturmadı ve İtbân'a evinin neresinde namaz kılmasını istediğini sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için çağrılmasından dolayı oturmadan bunu yerine getirmek istemiştir. İtbân namaz kılmasını istediği yeri gösterince Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Kehf Sur. 23, 24

vesellem) oraya gidip namaza durdu ve tekbir getirdi. Evdekiler de arkasında saf tutunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara iki rekatlık bir namaz kıldırıp selam verdi. Burada gündüz vakti nafile namazı cemaatle kılmanın caiz olduğunu çıkarıyoruz.

Namaz sonrası İtbân, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) hemen göndermedi. Çünkü *hazîra* denilen et çorbası yapmıştı ve onu ikram etmek istiyordu. Bu arada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğini duyan mahalle sakinleri peş peşe gelip İtbân'ın evinde toplandılar.

İçlerinden biri Mâlik b. ed-Duhayşin'in veya Mâlik b. ed-Duhşun'un neden gelmediğini sordu. Buhârî, *Muhâribîn* konusu içinde bu rivayeti naklederken tereddütsüz bir şekilde ismini Mâlik b. ed-Duhşun şeklinde zikreder. Müslim'de ismi Mâlik b. ed-Duhşum olarak gelmiştir ki Taberânî de Ahmed b. Sâlih'ten naklen doğrusunun bu olduğunu nakletmiştir.

Başka biri Mâlik b. ed-Duhayşin'in veya Mâlik b. ed-Duhşun'un veya Mâlik b. ed-Duhşum'un münafık biri olduğunu bundan dolayı gelmediğini söyledi. Bunu diyen kişinin İtbân'ın bizzat kendisi olduğu söylenmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mâlik hakkında böyle denildiğini işitince böyle dememesini, zira Mâlik'in Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah Resûlü olduğuna şahadet ettiğini, bunu da Allah rızası için yaptığını söyledi. Mâlik hakkında o sözü diyen kişi de bunu Allah ve Resûl'ünün daha iyi bileceğini söyledi.

Müslim'de¹ gelen rivayette ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu diyen adama Mâlik konusunda: "*Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet etmiyor mu?*" buyurduğu zikredilir. Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), adamın durumu konusunda kesin bir yargı bildirmediğini göstermektedir. Bundan dolayı da adam, görüldüğü kadarıyla Mâlik'in münafıklara yakınlık gösterdiğini ve onlarla samimi olduğunu dile getirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sırf Allah rızası için, yani samimi bir şekilde "Lâ ilâhe illallah" diyen kişiye Yüce Allah'ın cehennem ateşini haram kılacağını bildirdi. Bu da İslam'ın diğer emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınması durumunda geçerlidir. Günahkar kişilerin de cehenneme gireceği

¹ Müslim (33, 263)

sâbit olduğu için tevhid sözünü sadece sözle dile getirmek kişiye cehennem ateşini haram kılmaz. Belki de burada cehennem ateşinin haram kılınması içinde ebedi olarak kalmamaları anlamındadır.

Ravi İbn Şihâb ez-Zührî, Mahmûd b. er-Rabî'nin bu hadisini tâbiînin güvenilir kişilerinden, Sâlim oğullarının da hayırlılarından biri olan Husayn b. Muhammed el-Ensârî el-Medenî'ye sorunca Husayn hadisi zikredildiği şekilde tasdik edip doğrulamıştır.

٤٧ - باب التَّيَمُّنِ فِي دُخُولِ الْمَسْجِدِ وَغَيْرِهِ

47- MESCİDE GİRME VE BAŞKA ŞEYLERDE SAĞLA BAŞLAMAK

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَبْدَأُ بِرِجْلِهِ الْيُمْنَى ، فَإِذَا خَرَجَ بَدَأَ بِرِجْلِهِ الْيُسْرَى .

İbn Ömer de girerken sağ ayakla girer, çıkarken sol ayakla çıkardı.

Başlık, mescide ve başka yerlere sağ ayakla girme ya da mescide girerken ve başka konularda sağla başlamakla ilgilidir. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb, Mescid'e sağ ayağıyla girer, çıkarken de sol ayağıyla çıkardı.

İbn Hacer, İbn Ömer'den gelen bu rivayeti mevsûl olarak görmediğini söylemiştir.

٤٢٦ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُحِبُّ التَّيَمُّنَ مَا اسْتَطَاعَ فِي شَأْنِهِ كُلِّهِ فِي طُهُورِهِ وَتَرَجُّلِهِ وَتَنَعُّلِهِ . أطرافه ١٦٨ ، ٥٣٨٠ ، ٥٨٥٤ ، ٥٩٢٦ - تحفة ١٧٦٥٧

426- "Süleymân b. Harb — Şu'be — Eş'as b. Süleym — Eş'as'ın babası — Mesrûk" isnâdıyla Âişe der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdestte, taranmada ayakkabı giymede ve her türlü işinde elinden geldikince sağdan başlamayı severdi."¹

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Eş'as'ın babası, Süleym'dir.

¹ Hadis ayrıca 168, 5380, 5854 ve 5926'da geçmektedir. Müslim (268)

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) imkan buldukça ve elinden geldiğince her işinde sağdan başlamayı severdi. Mescidden çıkma, helaya girme, istinca, sümkürme gibi durumlarda soldan başlaması da yine şeri bir temele dayanmaktadır. Abdest alırken yıkamaya sağ uzuvlarından başlardı. Saçlarını tararken başının önce sağ tarafını tarardı. Ayakkabılarını giyerken önce sağ ayağından başlardı. Genel bir şekilde her işe sağdan başlama dile getirildikten sonra özel olarak bu üçünün zikredilmesi de bunların öneminden dolayıdır.

Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* ve *At'ime* konuları içinde tahrir etmiştir. Başkaları da *Abdest* ve *Gusûl* konuları içinde tahrir etmişlerdir.

٤٨ - باب هَلْ تُنْبَشُ قُبُورُ مُشْرِكِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَيَتَّخَذُ مَكَانَهَا مَسَاجِدَ

48- CAHİLİYE MÜŞRİKLERİNİN MEZARLARI TAŞINIP YERİNE MESCİD YAPILIR MI?

لَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ ، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ » . وَمَا يُكْرَهُ مِنْ
الصَّلَاةِ فِي الْقُبُورِ . وَرَأَى عُمَرُ أُنْسَ بْنَ مَالِكٍ يُصَلِّي عِنْدَ قَبْرِ فَقَالَ الْقَبْرُ الْقَبْرُ . وَلَمْ يَأْمُرْهُ
بِالإِعَادَةِ .

Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah Yahudilere lanet etsin! Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler” buyurmuştur.

Mezarlıkta namaz kılmanın mekruh görülmesi; zira Ömer, Enes b. Mâlik'in bir mezarın yanında namaz kıldığını görünce: “Mezar! Mezara dikkat!” demiş, ancak namazı iade etmesini söylememiştir.

Cahiliye müşriklerinin, Müslümanlar gibi bir hürmeti olmadığı için mezarları başka bir yere taşınıp yerine mescid yapılabilir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), peygamberlerinin mezarlarını mescid edinmelerinden dolayı Yahudilere lanet etmiştir. Buhârî, *Meğâzî* konusu içinde bu hadisi mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Yahudiler bu mezarları içindekileri değersiz görüp başka bir yere taşıdıktan sonra yerini mescid edinmiş olabilecekleri gibi, içindekileri aşırı yücelterek, mezarlarını mescid edinip kudsiyet atfederek onlara tapınma şeklinde de olabilir. Ancak her iki tutum da yerilmiş ve kınanmıştır. Onlardan sonra gelenler ve onlar gibi yapanlar da aynı kınamayı hak ederler.

Bundan dolayı Müslümanlarla anlaşması olmayan müşriklerin mezarları başka bir yere taşınıp yerine mescid yapılabilir. Müslümanların bu tutumunda Yahudilerin mezarı mescid edinme konusunda kınandığı vasıflar bulunmamaktadır. Zira Müslümanlar bunu yaparak mezar sahiplerini ne küçük düşürmek, ne de yüceltmek niyeti taşırlar. Aksine bu tutum kötü olan bir şeyi iyiye dönüştürme bâbından sayılabilir. Aradaki bu farka dayanarak diyebiliriz ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), müşriklerin mezarını taşıyıp yerini mescid edinme uygulaması ile peygamberlerinin mezarlarını mescid edinen Yahudileri lanetlemesi arasında bir çelişki bulunmamaktadır.

Bu hadiste sadece Yahudilere lanet edilmiştir. Bu da onların, peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiğini açık bir şekilde ortaya koyar. Zira Hristiyanlar Hz. İsa'nın peygamber olduğunu düşünmezler. Batıl olan değişik fırkalarından birilerine göre Allah'ın oğlu, birilerine göre ilah, başkalarına göre de başka bir şeydir. Öldüğünü kabul etmedikleri için de bir mezarı yoktur. Hristiyanlardan bazıları ise onun öldürüldüğünü söylemiştir ki bu konudaki detay ve açıklamalar kendi konusu içinde zikredilecektir.

Mezarın üzerinde olsun, içinde olsun, mezara doğru olsun namaz kılmak kerih görülmüştür. Bu haber cümlesinin başlıktaki soru cümlesine atfedilmesine gelince, soru cümlesi istifhâmidir ve haber hükmündedir.

Ömer b. el-Hattâb, Enes b. Mâlik'in bir mezarın yanında namaz kıldığını görünce: "Mezar! Mezara dikkat et!" diyerek, mezardan uzak durması yönünde onu uyarmıştır. Bu uyarısına rağmen kıldığı namazı iade etmesini söylememiştir. Bu da bize mezarın yanında namaz kılmanın caiz olduğunu, ancak arada engel olsa da necis olan bir şeyin üzerinde kılındığı için kerahiyet taşıdığını göstermektedir.

Şâfiî, arada engel olsa dahi necis olan bir şeyin üzerinde namaz kılındığı için böylesi bir şeyi mekruh görmüştür. Kâdi Hüseyin de bu görüştedir.

İbnu'r-Rif'a ise şöyle demiştir: "Kâdi'nın sözlerinden anladığımız kadarıyla bunu kerih görmesi, ölünün hürmetinden dolayıdır. Ancak altında ölü

bulunmayan iki mezar arasında durması durumunda söz konusu necislik bulunmayacağı için böylesi bir kerahiyet de olmaz. Fakat ölüsü taşınmış bir kabirde namaz caiz değildir.”

Suyûtî, *et-Tevşîh*'de şöyle der: “Peygamberlerin mezarları bunun dışındadır. Çünkü Yüce Allah toprağa onların etini haram kılmıştır. Bundan dolayı bedenleri çürümez, mezarlarının içinde diridirler ve namaz kılarlar. Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Allah Yahudilere lanet etsin! Peygamberlerinin mezarlarını mescid edindiler» buyruğuyla çelişmez. Çünkü namaz kılmak, mescid edinmeden daha genel bir ifadedir. Özel olana yönelik yasak da genelin yasak olmasını gerektirmez.”

Nevevî, *Tahkîk*'te şöyle der: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mezarına doğru namaz kılmak haramdır. Kalbi meşgul edip dikkat dağıtacağı için de başka bir insana doğru namaz kılmak mekruhtur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mezarına kıyasla diğer peygamberlerin mezarları konusunda da aynı hüküm geçerlidir. İmam Mâlik mezarlıkta namaz kılmada bir sakınca görmemiştir. Ebû Hanîfe ise mutlak bir şekilde bunu mekruh görmüştür.”

Hanbelî mezhebinden Ebu'l-Hasan el-Mirdâvî, *et-Tankîh*'de: “Cenaze namazı dışında mezarlıkta namaz kılmak caiz değildir. Ancak sadece iki mezarın bulunduğu mezarlıkta veya içinde sahibi defnedilen evde namaz kılmada sakınca yoktur” demiştir.

٤٢٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ وَأُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتَا كَنِيسَةً رَأَيْتَهَا بِالْحُبْشَةِ فِيهَا تَصَاوِيرُ ، فَذَكَرَتَا لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « إِنَّ أَوْلَيْكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا ، وَصَوِّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرِ ، فَأَوْلَيْكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . أطرافه ٤٣٤ ، ١٣٤١ ، ٣٨٧٣ -

تحفة ١٧٣٠٦

427- “Muhammed b. el-Müsennâ — Yahya — Hişâm — Hişâm'ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Ümmü Habîbe ve Ümmü Seleme, Habeşistan'da gördükleri ve içinde tasvirler bulunan bir kilise konusunda konuştular. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zikrettiklerinde şöyle buyurdu: “Onlar, içlerinden salih bir kişi öldüğü

zaman mezarı üzerinde bir mescid inşa eder ve o tasvirleri yaparlardı. Kıyamet gününde Yüce Allah katında onlar insanların en kötüleridir.”¹

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dır.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dır.

Ümmü Habîbe, Remle binti Ebî Süfyân b. Harb ile Ümmü Seleme Hind binti Ebî Umeyye, Habeşistan’da gördükleri, içinde resimler bulunan bir kiliseden söz ettiler. Bu konuyu da Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) açtılar. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre bu tür kiliseleri yapanların arasında iyi insanlar yaşardı. Bu iyi insanlardan biri ölünce mezarına mescid inşa edip içine de onun resmini yapar ve koyarlardı. Ancak kıyamet gününde bu tür insanların Allah’ın huzurunda insanların en kötülerini olacağını söylemiştir.

Bu tasvir ve resimleri yapanlar, o iyi insanları unutmamak, iyi hallerini devamlı hatırlamak ve onları örnek alıp onlar gibi olmaya çalışmak için bunu yaparlardı. Ancak onlardan sonra öyle nesiller geldi ki bu amacı hakıyla bilemediler. Şeytanın da vesvesesiyle öncekilerin bu resimleri kutsayıp onlara taptığını düşündüler ve onlar da bu resimlere tapmaya başladılar. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir şeyin önüne geçmek için uyarılarda bulunup yasaklamalar getirmiştir. Ancak salih bir zatın mezarının yanını, onu kutsamadan ve ona yönelmeden sadece yakınlığın hayrını umarak mescid edinen kişi bu yasak ve uyarının dışındadır.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi *Habeşistan’a Hicret* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim² ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

٤٢٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ

ﷺ الْمَدِينَةَ فَتَزَلَ أَعْلَى الْمَدِينَةِ ، فِي حَيٍّ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ . فَأَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فِيهِمْ أَرْبَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً ، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى بَنِي النَّجَّارِ فَجَاءُوا مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى

¹ Hadis ayrıca 434, 1341 ve 3873’te geçmektedir.

² Müslim (528)

النَّبِيُّ ﷺ عَلَى رَاحِلَتِهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ رَدْفُهُ ، وَمَلَأَ بَنَى النَّجَّارِ حَوْلَهُ ، حَتَّى أَلْقَى بِفَنَاءِ أَبِي
 أَيُّوبَ ، وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يُصَلِّيَ حَيْثُ أَدْرَكَتُهُ الصَّلَاةُ ، وَيُصَلِّيَ فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ ، وَأَنَّهُ أَمَرَ
 بِنِيبَاءِ الْمَسْجِدِ ، فَأَرْسَلَ إِلَى مَلَأٍ مِنْ بَنَى النَّجَّارِ فَقَالَ « يَا بَنَى النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هَذَا
 ». قَالُوا لَا وَاللَّهِ ، لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ . فَقَالَ أَنَسٌ فَكَانَ فِيهِ مَا أَقُولُ لَكُمْ ، قُبُورُ
 الْمُشْرِكِينَ ، وَفِيهِ خَرِبٌ ، وَفِيهِ نَخْلٌ ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِقُبُورِ الْمُشْرِكِينَ فَنُشِثَتْ ، ثُمَّ بِالْحَرْبِ
 فَسَوَّيْتُ ، وَبِالنَّخْلِ فَقُطِعَ ، فَصَفُّوا النَّخْلَ قِبْلَةَ الْمَسْجِدِ ، وَجَعَلُوا عِصَادَتِيهِ الْحِجَارَةَ ،
 وَجَعَلُوا يَنْقُلُونَ الصَّخَرَ ، وَهُمْ يَرْتَجِزُونَ ، وَالنَّبِيُّ ﷺ مَعَهُمْ وَهُوَ يَقُولُ « اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا
 خَيْرَ الْآخِرَةِ فَاعْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ » أطرافه ٢٣٤ ، ٤٢٩ ، ١٨٦٨ ، ٢١٠٦ ، ٢٧٧١ ،
 ٢٧٧٤ ، ٢٧٧٩ ، ٣٩٣٢ - تحفة ١٦٩١

428- "Müsedded — Abdolvâris — Ebu't-Teyyâh" isnâdıyla Enes anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicret ettiğinde Medine'nin üst taraflarında Amr b. Avf oğulları mahallesinde konakladı ve orada on dört gün kaldı. Daha sonra Neccâr oğullarına haber gönderdi. Onlar da kılıçlarını kuşanmış bir şekilde geldiler. Onları şu an görür gibiyim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesine binmişti, bineğinin arkasına Ebû Bekr'i bindirmişti. Neccâr oğullarının ileri gelenleri de etrafını sarmışlardı. Bu şekilde Ebû Eyyûb'un evinin avlusuna geldiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada yükünü indirdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) önceleri namaz vakti girdiği zaman bulunduğu yerde namazı kılmayı severdi. Koyun ağullarında da namaz kılardı.

Daha sonra mescid yapımına karar verdiğinde Neccâr oğullarının ileri gelenlerine haber yolladı. Geldiklerinde onlara: "Ey Neccâr oğulları! Şu bahçenizi bana satın" buyurdu. Onlar: "Vallahi biz herhangi bir bedel almayız, Allah için veririz" dediler. Bu bahçede de size anlattığım gibi müşriklere ait mezarlar, harabeler ve hurma ağaçları vardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle müşriklerin mezarları başka yere taşındı. Harabeler temizlenip düzeltildi. Hurma ağaçları da kesildi. Hurma

kütükleri Mescid'in kible tarafına direk olarak dizildi. Kapının her iki tarafı taşla örüldü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlarla birlikte Mescid'in yapımında taş taşırken bir yandan da şu recezi söylüyordu:

"Allahım! Asıl hayır âhiretteki hayırdır

Sen Ensâr ile Muhacirleri bağışla!"¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd et-Temîmî'dir.

Ebu't-Teyyâh, Yezîd b. Humeyd ed-Dubbaî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiğinde ilk olarak Amr b. Avf oğulları mahallesinde konaklayıp orada 14 gün boyunca kaldı. Başka rivayetlerde 24 gün kaldığı zikredilmiştir, ancak İbn Hacer 14 gün olan görüşü doğru bulmuştur. Ebû Dâvud da Buhârî'nin hocası Müsedded'den 14 gün olarak rivayet etmiştir.

Daha sonra dayılarından Neccâr oğullarına haber gönderip gelmelerini istedi. Neccâr oğulları kılıçlarını kuşanmış bir şekilde geldiler. Zira Yahudilerin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) zarar vermesinden endişe ediyorlardı ve bu şekilde ona destek verip arka çıktıklarını göstermek istiyorlardı.

Geldikten sonra topluca Ebû Eyyûb'un evine gittiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), devesi Kasvâ'ya binmişti. Ebû Bekr'i de arkasına bindirmişti. Ebû Bekr'in de devesi vardı, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu onurlandırmak ve ona verdiği değeri göstermek için terkine bindirmiş gibidir. Neccâr oğullarının ileri gelenleri de kılıçlarını kuşanmıştı. Bu şekilde yürüyüp Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî'nin evine geldiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), evin avlusunda devesini çöktürüp yükünü indirdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önceleri namaz vaktini nerede idrak ederse orada kılardı. Bunun yanında koyun ağlarında da namaz kıldığı olurdu.

Mescid'in yapılmasına karar verdiğinde Neccâr oğullarının ileri gelenlerine haber gönderip yanına çağırırdı. Geldiklerinde bir bahçeyi ona satmalarını

¹ Hadis ayrıca 234, 429, 1868, 2106, 2771, 2774, 2779 ve 3932'de geçmektedir.

söyledi. Neccâr oğulları bahçeyi satmayacaklarını, ancak karşılığını Allah'tan bekleyerek ve Allah rızası için vereceklerini dile getirdiler.

Enes'in bildirdiğine göre bu bahçede müşriklere ait mezarlar, harabelikler ve hurma ağaçları bulunuyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle müşriklere ait mezarlar açılıp kemikler başka bir yere taşındı. Harabe olan yerler temizlenip yerleri düzeltildi. Bahçede bulunan hurma ağaçları da kesildi.

Kesilen hurma ağaçları Mescid'in inşasında kible tarafına direk olarak dikildi. Mescid kapısının her iki tarafı taşlarla örüldü. Çalışırken de birbirlerini dinç tutmak, işe teşvik edip heveslendirmek için "Allahım! Asıl hayır âhiretteki hayırdır! Sen Ensâr ile Muhacirleri bağışla!" sözlerini söylüyorlardı. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) onlarla birlikte çalışıp bunu söylüyordu.

Ensâr, düşmanlarına karşı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yardım eden Evs ve Hazrecilerdir. Muhâcirler ise karşılığını Allah'tan bekleyerek ve Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) sevdikleri için Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlardır.

"Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da"¹ âyeti ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde recez okuması bazılarınca sorun teşkil etmiştir. Ancak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yasaklanan şey, şiir okumak değil şiir yazmaktır. Bunun yanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) recezi şiirden saymamıştır. Bazılarına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu beyitin son kelimesini şiir vezninde olmayacak şekilde farklı bir kalıpla okumuştur.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Vasiyetler*, *Hicret*, *Hac* ve *Buyû'* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim², Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

¹ Yâsîn Sur. 69

² Müslim (524)

٤٩ - بَابُ الصَّلَاةِ فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ

49- KOYUN AĞILLARINDA NAMAZ KILMAK

Başlık, koyun ağıllarında namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

٤٢٩ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ ، ثُمَّ سَمِعْتُهُ بَعْدُ يَقُولُ كَانَ يُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ قَبْلَ أَنْ يُبْنَى الْمَسْجِدُ . أَطْرَافُهُ ٢٣٤ ، ٤٢٨ ، ١٨٦٨ ، ٢١٠٦ ، ٢٧٧١ ، ٢٧٧٤ ، ٢٧٧٩ ، ٣٩٣٢ - تحفة ١٦٩٣

429- “Süleymân b. Harb — Şu’be — Ebu’t-Teyyâh” isnâdıyla Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyun ağıllarında namaz kılardı” demiştir.

Ravi der ki: Daha sonra onun: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in inşasından önce koyun ağıllarında namaz kılardı” dediğini işittim.¹

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Ebu’t-Teyyâh, Yezîd b. Humeyd ed-Dubbaî’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyun ağıllarında namaz kılardı. Ebu’t-Teyyâh’ın dediğine göre Enes ya da Şu’be’nin dediğine göre Ebu’t-Teyyâh daha sonraları, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid-i Nebvî’nin inşasından önce koyun ağıllarında namaz kıldığını söylemiştir.

Bu ziyadeden anladığımıza göre Mescid-i Nebvî’nin yapılmasından sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyun ağıllarında namaz kılmayı bırakmıştır. Ancak sidik ve dışkıdan yana temiz olduktan sonra koyun ağıllarında namaz kılmaya ruhsat verdiği de sâbittir. *Tahâret* konusu içinde bu konuda gerekli açıklamalar yapılmıştı. Daha fazla bilgi için söz konusu yere başvurulabilir.

¹ Hadis ayrıca 234, 428, 1868, 2106, 2771, 2774, 2779 ve 3932’de geçmektedir. Müslim (524)

٥٠ - باب الصَّلَاةِ فِي مَوَاضِعِ الْإِيلِ

50- DEVELERİN BULUNDUĞU YERLERDE NAMAZ KILMAK

Başlık, develerin yayıldıktan sonra su içmek için gelip dinlendiği su kaynağının yanında namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir. İmam Mâlik ve Şâfiî, bu tür yerlerde namaz kılmayı kerih görmüşlerdir. Çünkü develer kaçıma meyillidirler ve bu durum kişinin namazda haşyetini olumsuz yönde etkiler. Ya da bunu mekruh görmelerinin sebebi develerin şeytanlardan yaratılmış olmasıdır.

İbn Mâce'nin Abdullah b. el-Muğaffel'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) develerin şeytanlardan yaratıldığını bildirmiştir. Müslim'in de Câbir b. Semure'den bildirdiğine göre adamın biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Develerin dinlendikleri yerde namaz kılalım mı?" diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır!" buyurmuştur.

Tirmizî'nin de Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Koyun ağıllarında namaz kılın, ancak deve ahırlarında namaz kılmayın" buyurmuştur. Taberânî'nin M. el-Evsat'ta Useyd b. Hudayr'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Develerin çökertildiği yerlerde namaz kılmayın" buyurmuştur.

Ancak develerin çökertildiği her yer ahırdan sayılmaz. Bundan dolayı Buhârî hepsini kapsayacak şekilde "Develerin Bulunduğu Yerler" ifadesini kullanmıştır.

٤٣٠ - حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ

نَافِعٍ قَالَ رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ يُصَلِّي إِلَى بَعِيرِهِ وَقَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَفْعَلُهُ . طرفه ٥٠٧ - تحفة

٧٩٠٩

430- "Sadaka b. el-Fadl — Süleymân b. Hayyân — Ubeydullah" isnâdıyla Nâfi' şöyle demiştir: İbn Ömer'in devesine doğru namaz kılıp: "Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yaptığını gördüm" demesine şahit oldum.¹

¹ Hadis ayrıca 507'de geçmektedir.

Sadaka, Sadaka b. el-Fadl el-Mervezî'dir.

Süleymân, Süleymân b. Hayyân b. Hâlid el-Ahmer el-Ezdî el-Ca'ferî el-Kûfî'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

İbn Ömer, kiblesinde bulunan devesine doğru namazını kılmış, namazını bitirdikten sonra da Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem), devesine doğru namaz kılarken gördüğünü söylemiştir.

Hadisin başlıkla ilgisinin olmadığı akla gelebilir. Zira kişinin kiblesinde bulunan ve sütne olarak kullandığı deveye doğru namaz kılması, deve ağıllarında namaz kılmanın mekruh olmadığı anlamına gelmez. Ancak burada Buhârî develerin şeytanlardan yaratılması illetine dayanarak bulundukları yerlerde namaz kılmayı yasak görenlere itiraz eder gibidir. Zira böylesi bir illet bulundukları yerlerde kılınan namazın sıhhatine mani olsaydı, namaz kılmanın önünde bulunmaları da sıhhatine mani olacaktı. Devesi üzerinde namaz kılan kişi için de aynı durum söz konusu olacaktı. Oysa sahih rivayetlerle nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesi üzerinde nafîle namaz kılmıştır. İbn Hacer, *Feth*'te bunları zikretmiştir.

Aynî ise buna itiraz etmiş ve: "Böylesi bir açıklama bu yönde gelen hadisin maksadına çok uzaktır. Hadiste deve yataklarında namaz kılma yasağının sebebi zikredilmiş ki böylesi bir açıklama yapma gereği duyulsun" demiştir.

Hadisin ravileri Mervli, Kufeli ve Medinelidir. Hadisi Müslim¹ ve Tirmizî de tahrir etmiş, Tirmizî "hasen sahih" demiştir.

¹ Müslim (502)

٥١ - بَابُ مَنْ صَلَّى وَقَدَّامَهُ تَنُورٌ أَوْ نَارٌ أَوْ شَيْءٌ مِمَّا يُعْبَدُ ، فَأَرَادَ بِهِ اللَّهُ

51- ALLAH RIZASINI GÖZETEREK TANDIRA, ATEŞE VEYA KENDİSİNE TAPILAN BAŞKA BİR ŞEYE DOĞRU NAMAZ KILMAK

وَقَالَ الزُّهْرِيُّ أَخْبَرَنِي أَنَسٌ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « عُرِضَتْ عَلَى النَّارِ وَأَنَا أُصَلِّي » . تحفة

١٤٩٣

Zührî der ki: Enes'in bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Namaz kılarken cehennem ateşi bana arzedildi” buyurmuştur.

Başlık, kişinin ekmek ve benzeri şeyler için kullanılan tandır veya ateş veya put benzeri tapılan şeylere doğru namaz kılmasının hükmüyle ilgilidir. Zira ateş Mecusilerin, put ve benzeri şeylerde putperestlerin tapındıkları şeylerdendir. Kişi bunlara doğru namaz kılıyor olsa da eğer namazında sadece Allah'ın rızasını gözetiyorsa bunda bir kerahet yoktur. Fakat Hanefiler, kişi zahiren zikredilen bu şeylere tapanlara benzeyeceği için onlara doğru namaz kılmayı mekruh görmüşlerdir.

İbn Şihâb ez-Zührî'nin Enes'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaz kılarken kendisine cehennem ateşinin arz edilip gösterildiğini söylemiştir. Buhârî bunu öğle namazının vakti konusu içinde mevsûl olarak nakletmiştir.

٤٣١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ انْخَسَفَتِ الشَّمْسُ ، فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ « أُرِيتُ النَّارَ ،

فَلَمْ أَرْ مَنظَرًا كَالْيَوْمِ قَطُّ أَفْطَعَ » . أطرافه ٢٩ ، ٧٤٨ ، ١٠٥٢ ، ٣٢٠٢ ، ٥١٩٧ - تحفة

٥٩٧٧

431- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Zeyd b. Eslem — Atâ b. Yesâr” isnâdıyla Abdullah b. Abbâs der ki: Güneş tutulunca Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldı ve: “*Cehennem ateşi bana gösterildi. Bugün gördüğümden daha korkunç bir manzarayla karşılaşmış değilim*” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Zeyd b. Eslem, Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısıdır.

Atâ, Atâ b. Yesâr el-Medenî el-Hilâlî'dir.

Güneş tutulması olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kûsûf namazı kıldı. Namaz sonrası da namazdayken cehennem ateşinin kendisine gösterildiğini, o güne kadar da böylesine korkunç ve ürkütücü bir manzarayla karşılaşmadığını söyledi.

es-Sefâkisî şöyle demiştir: “Hadiste başlıkta zikredilen konuya yönelik herhangi bir şey yoktur. Zira bu olayda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cehennem ateşine doğru namaz kılması kendi tercihiyle olan bir şey değildir. Yüce Allah, kullarına uyarı olarak murad ettiği bir şeyden dolayı bu ateş kendisine gösterilmiştir.”

İbn Hacer'e göre burada olayın tercihe bağlı olup olmaması arasında bir fark yoktur. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) batıl olan bir şeyi onaylamaz. Bu da bu şekilde namaz kılmanın caiz olduğunu gösterir.

Aynî ise tercih hakkının olduğu durumlarda bunlara karşı namaz kılmanın mekruh olacağını, tercih hakkının olmadığı zorunlu durumlarda ise mekruh olmayacağını söylemiştir. Zira tercih hakkı olmayan bir durumda ateşe tapanlara benzeme illeti de olmayacaktır.

Hadisin tüm ravileri Medinelidir. Ancak Abdullah b. Mesleme sonradan Basra'ya yerleşmiştir. Buhârî hadisi *Kûsûf*, *İmân*, *Nikâh* ve *Bed'ul-Halk* konuları içinde de tahrir etmiştir. Müslim², Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 29, 748, 1052, 3202 ve 5197'de geçmektedir.

² Müslim (907)

۵۲ - باب كَرَاهِيَةِ الصَّلَاةِ فِي الْمَقَابِرِ

52- MEZARLIKLARDA NAMAZIN KERAHIYETİ

Başlık, mezarlıklarda namaz kılmanın mekruh olmasıyla ilgilidir. Ebû Dâvud ve Tirmizî’de ravileri güvenilir olan bir isnâdla Ebû Saîd el-Hudrî’den naklen zikredildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mezarlık ve hamamlar dışında yeryüzünün tümünün mescid olduğunu bildirmiştir. Ancak bu hadis Buhârî’nin şartlarını taşımamaktadır.

۴۳۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ ، وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا » . طرفه ۱۱۸۷ -

تحفة ۸۱۴۲

432- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Namazlarınızın bir kısmını evlerinizde kılın. Evlerinizi mezara çevirmeyin.”*¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer’dir.

Nâfi, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazların bir kısmının evlerde kılınmasını söylemiştir. Bundan kasıt da nafile namazlardır. Buhârî ve Müslim’de gelen bir rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Ey insanlar! Evlerinizde de namaz kılın! Zira kişinin en faziletli namazı, farz namazlar dışında evinde kıldığı namazdır”* buyurmuştur.

Bu fazileti de riyadan uzak olması ve rahmet ile meleklerin inmesine vesile olmasından dolayıdır. Fakat mescide erken gelme yönünden Cumanın farzından önceki nafile namaz, tavafın iki rekâtı, ihrama girmenin iki rekâtı, cemaatle kılınmasından dolayı da teravih namazı istisna edilebilir.

¹ Hadis ayrıca 1187’de geçmektedir.

İyâd'ın bildirdiğine göre bazıları bu hadisten, mescide gitme imkanı bulamayan kadın ve benzerlerine imamlık yapmak için farz namazlardan bir kısmının evde kılınması gerektiğini çıkarmıştır. Ancak Nevevî bu hadisi farz namazlara yormanın doğru olamayacağını söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evlerin mezara dönüştürülmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) burada belîğ bir benzetme yapmıştır. İçinde namaz kılınmayan evi, ölünün, içinde ibadet etme imkanı bulamadığı mezara benzetmiştir.

Buhârî bu hadisten, mezarlıklarda namaz kılmanın yasak olduğunu çıkarmıştır. Bundan dolayı da hadise öylesi bir başlık açmıştır. Ancak bu hadisin, mezarda namaz kılmanın caiz veya yasak oluşu konusunda bir hüküm içermediği söylenerek itiraz edilmiştir. Hadis, evde namaz kılmaya yönelik teşvikte bulunmaktadır. Ölüler evlerinde yani mezarlarında namaz kılmazlar. Hadiste: “Mezarlarında bulunan ölüler gibi olmayın” deniliyor gibidir. Zira ölülerin artık amel etme imkanı kalmamış, sorumluluklar da üzerlerinden düşmüştür. Buhârî'nin çıkardığı şey kastedilmiş olsaydı “mezar” yerine” mezarlıklar” lafzı kullanılırdı.

Ancak Müslim bunu Ebû Hureyre'den “Mezarlıklar” lafzıyla rivayet etmiştir. Bunun yanında Buhârî'nin, başlığına mutabık olmayan bir hadise yer vermesi makul değildir.

Bu hadisi Müslim¹ ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

۵۳ - باب الصَّلَاةِ فِي مَوَاضِعِ الْخَسْفِ وَالْعَذَابِ

53- YERE BATIRILMIŞ VE AZABA MARUZ KALMIŞ MEKANLARDANAMAZ KILMAK

وَيُذَكَّرُ أَنَّ عَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - كَرِهَ الصَّلَاةَ بِخَسْفِ بَابِلَ .

Rivayet edildiğine göre Hz. Ali, Bâbil'in yere batırılmış bir yerinde namaz kılmayı kerih görmüştür.

¹ Müslim (777)

Başlık, Allah tarafından yere batırılmış ve azaba maruz bırakılmış bölgelerde namaz kılmanın hükmü ile ilgilidir. Başlıkta genel olanın özel olana atfedilmesi vardır. Zira yere batırılma da azabın bir çeşididir.

Rivayet edildiğine göre Hz. Ali, Babil’de yere batırılmış olan bir bölgede namaz kılmayı kerih görmüştür. Beydâvî, Babil’in Kufe’de bir bölge olduğunu söylemiştir.

Bazıları yere batırılmadan kastın “Onlardan öncekiler düzen kurmuşlardı. Bunun üzerine Allah, binalarının temelini çökertti de tavanları başlarına yıkıldı”¹ âyetinde zikredilen yıkım olduğunu söylemiştir. Zira Nemrûd b. Kenân semada olanları öğrenmek için 50 bin arşın yüksekliğinde bir kule yaptırmıştı. Ancak Yüce Allah bir rüzgar gönderdi ve bu kuleyi onun ve kavminin başına yıktı. Yine denildiğine göre sabah uyandıklarında Süryanî olan dilleri 72 ayrı lehçeye bölünmüştür. Her biri kendi lehçesiyle konuşmaya başlayınca ortaya çıkan karışıklıktan (tebelbül) dolayı bölgeye Babil ismi verilmiştir.

٤٣٣ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْمُعَذِّبِينَ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ ، فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا بَاكِينَ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ ، لَا يُصِيبُكُمْ مَا أَصَابَهُمْ » .
أطرافه ٣٣٨٠ ، ٣٣٨١ ، ٤٤١٩ ، ٤٤٢٠ ، ٤٧٠٢ - تحفة ٧٢٤٦

433- “İsmâil b. Abdillâh — Mâlik — Abdullâh b. Dînâr” isnâdıyla Abdullâh b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Azaba maruz kalan şunların yurdundan ağlayacaksınız geçin! Ağlamayacaksınız onların yurduna girmeyin ki başlarına gelen sizin de başınıza gelmesin.”²

İsmâil, İsmâil b. Abdillâh b. Uveys’tir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

¹ Nahl Sur. 26

² Hadis ayrıca 3380, 3381, 4419, 4420 ve 4702’de geçmektedir. Müslim (2980)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlarla birlikte Tebûk'e doğru giderken Semûd kavminin harabelerine yetişti. Ashâbına bölgeye girmeleri halinde kendilerinin de böylesi bir şeye maruz kalma endişesini taşıyarak ağlamalarını söylemiştir. Böylesi bir korku ve endişeyi taşıyıp ağlamayacaklarsa da bölgeye girmemelerini, yoksa Semûd kavminin maruz kaldığı azaba onların da maruz kalabileceğini bildirmiştir.

Böylesi bir azaba maruz kalma endişesi ile “**Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez**”¹ âyeti arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü âyet âhîret azabına yöneliktir. Oysa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dile getirdiği ağlama, kişiyi tefekkür edip ibret almaya sevk eder. Yüce Allah, türlü ihsanlarda bulunup uzun bir süre yeryüzünde hâkim kıldığı o topluluğa küfürlerinden dolayı sonunda böylesi çetin bir azabı takdir etmişti. İçine düştükleri bu durum ve maruz kaldıkları böylesi bir son da ağlamayı gerektirecek bir husustur. Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından istediği onların ağlanacak bu hallerini düşünüp ibret almalarıdır. Bu azaba maruz kalanların yurdundan geçip de ağlanacak hallerini düşünmeyen, gereken ibreti almayan kişiler ihmal ve kusur konusunda onlara benzemiş olacaktır. Bu da onların kalbinin katı olduğunu, haşyetten yoksun olduklarını gösterir. Bu durumun da onları, helak olan o topluluğun amellerinin benzerini yapmaya sevk etmesinden, sonunda da onlarla aynı akıbete maruz bırakmasından emin olunamaz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de böyle demiştir. Hattâbî de aynı şeyleri dile getirmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyuyakalıp namazı kaçırdığı yeri uğursuz saymış ve o bölgeden ayrıldıktan sonra namazı kılmıştır. Dolayısıyla yere batmanın yaşandığı bir yerde namaz kılmanın kerahiyeti tercihe şayandır. Çünkü böylesi bir bölgeye girişin mubah olması bölge ahalisinin ağlanacak halini düşünüp ibret almak içindir. Mekruh olsa da böylesi bir yerde namaz kılan kişinin namazı sahihtir. Zira namaz da bir çeşit tefekkür, ibret alma ve ağlama makamıdır.

Hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir.

¹ En'âm Sur. 164

٥٤ - باب الصَّلَاةِ فِي الْبَيْعَةِ

54- KİLİSEDE NAMAZ KILMAK

وَقَالَ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - إِنَّا لَا نَدْخُلُ كَنَائِسَكُمْ مِنْ أَجْلِ التَّمَاثِيلِ الَّتِي فِيهَا الصُّوَرُ .
وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يُصَلِّي فِي الْبَيْعَةِ إِلَّا بَيْعَةً فِيهَا تَمَاثِيلٌ .

Hiz. Ömer: “İçlerinde bulunan resimli tasvirlerden dolayı kiliselerinizde namaz kılmayız” demiştir. İbn Abbâs da içinde tasvirler bulunmayan kiliselerde namaz kılarıdı.

Başlık, Hristiyanların ibadet yerlerinden biri olan kiliselerde namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

Hiz. Ömer’in sözünü Abdurrezzâk, Ömer’in azatlısı Eslem’den naklen mevsûl olarak rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Hiz. Ömer, Şam’a geldiği zaman Hristiyanların ileri gelenlerinden bir adam onun için yemek yaptı ve: “Yemek davetime icabet edip beni onurlandırmanı isterim” dedi. Bunun üzerine Ömer: “İçlerinde bulunan resimli tasvirlerden dolayı kiliselerinizde namaz kılmayız” demiştir.

İbn Abbâs da içinde tasvirler bulunmayan kiliselerde namaz kılar, içinde tasvirler bulunan kiliselerde ise kılmazdı. Hasan el-Basrî de böylesi kiliselerde namaz kılmayı mekruh görmüştür. Sebebi de şeytanların barınaklarından olmalarıdır.

٤٣٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَيْفَةَ رَأَتْهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ يُقَالُ لَهَا مَارِيَّةُ ، فَذَكَرَتْ لَهُ مَا رَأَتْ فِيهَا مِنَ الصُّوَرِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أُولَئِكَ قَوْمٌ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الْعَبْدُ الصَّالِحُ - أَوِ الرَّجُلُ الصَّالِحُ - بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا ، وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرِ ، أُولَئِكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ . » أطرافه ٤٢٧ ، ١٣٤١ ، ٣٨٧٣ - تحفة ١٧٠٧٥

434- “Muhammed — Abde — Hişâm b. Urve — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Ümmü Seleme, Habeşistan’dayken gördüğü Mâriye adında bir kiliseden ve içindeki tasvirlerden Resûlullah’a (sallâllahu

aleyhi vesellem) bahsetti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Onlar, içlerinden salih bir kişi öldüğü zaman mezarı üzerinde bir mescid inşa eder ve o tasvirleri yaparlardı. Onlar Yüce Allah katında insanların en kötüleridir” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed el-Bîkendî’dir.

Abde, Abdurrahman b. Süleymân’dır.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dır.

Ümmü Seleme, Habeşistan’dayken Mâriye adında bir kilise görmüştü. Bu kilisenin içinde tasvir ve resimler bulunuyordu. Daha sonraları bunu Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattı.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona bildirdiğine göre bu tür kiliseleri yapanların arasında peygamber ve benzeri salih insanlar yaşardı. Bu iyi insanlardan biri ölünce mezarına mescid inşa edip içine de onun resmini koyar, bu şekilde onları unutmaz devamlı hatırlarlardı. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kıyamet gününde Allah katında insanların en kötülerinin bunlar olacağını ifade etti.

Hadisin başlıkla ilgisi, salih kişilerin mezarlarının üzerine mescid yapılması kısmındadır. Çünkü Müslümanlar kilisede namaz kılarak böylesi yerleri mescid haline getirmiş olacaklardır. Doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde böylesi bir yasağa işaret edilmiştir.

۵۵ - باب

55- BÂB

۴۳۵ و ۴۳۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَائِشَةَ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَا لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ ، فَإِذَا اغْتَمَّ بِهَا كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ ، فَقَالَ وَهُوَ كَذَلِكَ « لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ » . يُحَذِّرُ مَا صَنَعُوا . حَدِيثُ ۴۳۵ أَطْرَافَهُ

¹ Hadis ayrıca 427, 1341 ve 3873’te geçmektedir. Müslim (528)

٤٣٦ . حديث ١٦٣١٠ تحفة ٥٨١٥ ، ٤٤٤٣ ، ٤٤٤١ ، ٣٤٥٣ ، ١٣٩٠ ، ١٣٣٠

أطرافه ٥٨٤٢ تحفة ٥٨١٦ ، ٤٤٤٤ ، ٣٤٥٤

435-436- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla Âişe ve Abdullâh b. Abbâs derler ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat anına yakın kendisine ait olan kadife bir hırkayı arada yüzüne atardı. Bunaldığı zaman örtüyü yüzünden kaldırırdı. Bu durumdayken: *“Allah’ın laneti Yahudilerin ve Hristiyanların üzerine olsun! Zira peygamberlerin mezarlarını mescid edindiler!”* buyurdu. Bununla ümmetini bu konuda uyarır gibiydi.¹

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat anına yakın arada kendisine ait olan kadife bir hırkayla yüzünü örterdi. Daralıp bunaldığında da hırkayı yüzünden kaldırırdı. Bu durumdayken: *“Allah’ın laneti Yahudilerin ve Hristiyanların üzerine olsun! Zira peygamberlerin mezarlarını mescid edindiler!”* buyurdu.

Burada sanki raviye, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir durumdayken bu sözü söylemesinin sebebi sorulmuş, o da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda ümmetini uyarmak için bunu söylediğini dile getirmiştir. Çünkü böylesi bir şey zamanla ve aşama aşama putperestliğe evrilebilir.

Hristiyanların sadece bir peygamberinin olduğu, onun da bir mezarının bulunmadığı ileri sürülebilir. Cevap olarak da denilebilir ki Yahudilerin bir çok peygamberi vardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) genelleyerek Yahudilerle birlikte Hristiyanları da zikretmiştir. Ya da peygamberlerden kasıt, hem peygamberler hem de onlara tâbi olan büyük zatlardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece peygamberlerini zikretmekle yetinmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1330, 1390, 3453, 4441, 4443 ve 5815’te geçmektedir.

Müslim'in Cundub'den olan rivayeti de bunu desteklemektedir. Zira bu rivayette: *"Peygamberlerinin ve salih kişilerin mezarlarını mescid edinirlerdi"* lafzı kullanılmıştır.

Ya da Hristiyanların da nebîleri vardı, ancak bunlar resûl değildi. Havariler ve Hz. Meryem bunlardandı. Ya da bunlardan kasıt, Hz. Nûh ve Hz. İbrâhîm gibi kendilerine iman etmeleri emredilen kişiler de olabilir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. İsnâdında iki sahabinin rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* ve *Meğâzî* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٤٣٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ ». تحفة
١٣٢٣٣

437- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb — Saîd b. el-Müseyyeb" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allah Yahudilerin canını alsın! Zira peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler"* buyurmuştur.

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın, peygamberlerinin kabirlerini mescid edinen Yahudilerin canını almasını dilemiştir. Burada özellikle Yahudileri zikretmesi bunu başlatmış olmalarından dolayıdır. Hristiyanlar bu konuda onları örnek aldıkları için asıl vebal bunu başlatan Yahudilerindir.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden rivayeti vardır. Hadisi Müslim², Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (529, 531)

² Müslim (530)

٥٦ - بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا »

56- RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem): “YERYÜZÜ BANA MESCİD VE TEMİZLEYİCİ KILINDI” BUYRUĞU

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yeryüzünün kendisine bir mescid ve temizlik vasıtası kılındığını bildirmiştir. Bundan dolayı yeryüzünün herhangi bir yerinde namaz kılmak caizdir.

٤٣٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ حَدَّثَنَا سَيَّارٌ - هُوَ أَبُو الْحَكَمِ - قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ الْفَقِيرُ قَالَ حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أُعْطِيتُ خَمْسًا يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي ، نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتُهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ ، وَأُحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ ، وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً ، وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً ، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ » . طرفاه ٣٣٥ ،

٣١٢٢ - تحفة ٣١٣٩

438- “Muhammed b. Sinân — Huşeym — Seyyâr Ebu'l-Hakem — Yezîd el-Fakîr” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey bana verildi: Bir aylık mesafeden (düşmanıma) korku salmakla desteklendim. Yer (toprak) benim için mescid ve temizleyici kılındı. Bunun içindir ki ümmetimden her kim namaz vaktini idrak ederse orada hemen namazını kılsın. Ganimetler bana helal kılındı. Daha önceki peygamberlerden her biri özel olarak kendi kavimlerine gönderildi, oysa ben tüm insanlara gönderildim. Şefa'at etme hakkı da bana tanındı.”¹

Muhammed, Muhammed b. Sinân el-Avfî el-Bâhilî el-Basrî'dir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr el-Vâsitî'dir. Tedlisi ve irsâli çok olan biridir.

Seyyâr, Seyyâr Ebu'l-Hakem el-Anezî el-Vâsitî'dir.

¹ Hadis ayrıca 335 ve 3122'de geçmektedir. Müslim (521)

Yezîd, Yezîd b. Suheyb el-Fakîr el-Kûfî'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) daha önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şeyin kendisine verildiğini bildirmiştir. Dâvudî: “Bundan kasıt bu beş şeyin daha önceki hiçbir peygamberde bir araya gelmediğidir” demiştir.

Bunlardan biri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), düşmanlarının kalplerine bir aylık mesafeden bile korku salmasıdır.

İkincisi, yeryüzünün tümünün ona mescid ve temizleyici kılınmasıdır. İbn Battâl genel olarak gelen bu ifadenin kapsamına mezarlıklar, ağıllar, kiliseler ve benzeri yerlerin girdiğini söylemiştir. Ancak böylesi yerlerde namaz kılmak tenzihen mekruh görülmüştür.

Devamında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ümmetinden, bir namazı idrak eden kişinin abdest sonrası veya su bulmaması halinde teyemmüm alıp hemen orada onu kılabilceğini söylemiştir.

Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bahşedilen özelliklerden bir diğeri de, kendisinden önce hiçbir peygambere helal kılınmayan ganimetin kendisine helal kılınmasıdır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir diğer hususiyeti de önceki peygamberler sadece kendi kavimlerine gönderilmişken, onun tüm insanlığa gönderilmiş olmasıdır.

Bir diğer özellik de kendisine şefa'at etme hakkının tanınmasıdır. Bu şefa'at büyük şefa'at (şefa'at-i uzmâ) olabileceği gibi diğer konulardaki şefa'at de olabilir.

Hadisin ravileri Vâsıtlı ve Kufelidir.

٥٧ - بَابُ نَوْمِ الْمَرْأَةِ فِي الْمَسْجِدِ

57- KADININ MESCİDDE UYUMASI

Başlık, başka meskeni olmayan kadının mescidde uyuyup ikamet etmesi ile ilgilidir.

٤٣٩ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ وَلِيدَةَ كَانَتْ سَوْدَاءَ لِحَيٍّ مِنَ الْعَرَبِ ، فَأَعْتَقُوهَا ، فَكَانَتْ مَعَهُمْ قَالَتْ فَخَرَجَتْ صَبِيَّةً هُمْ عَلَيْهَا وَشَاخَ أَحْمَرٌ مِنْ سُيُورٍ قَالَتْ فَوَضَعْتُهُ أَوْ وَقَعَ مِنْهَا ، فَمَرَّتْ بِهِ حُدَيَّةٌ وَهُوَ مُلْقَى ، فَحَسِبْتُهُ لَحْمًا فَخَطَفْتُهُ قَالَتْ فَالْتَمَسُوهُ فَلَمْ يَجِدُوهُ قَالَتْ فَاتَّهَمُونِي بِهِ قَالَتْ فَطَفِقُوا يُقْتَسُونَ حَتَّى فَتَّشُوا قُبْلَهَا قَالَتْ وَاللَّهِ إِنِّي لَقَائِمَةٌ مَعَهُمْ ، إِذْ مَرَّتِ الْحُدَيَّةُ فَأَلْقَتْهُ قَالَتْ فَوَقَعَ بَيْنَهُمْ قَالَتْ فَقُلْتُ هَذَا الَّذِي اتَّهَمْتُمُونِي بِهِ - رَعَمْتُمْ - وَأَنَا مِنْهُ بَرِيئَةٌ ، وَهُوَ ذَا هُوَ قَالَتْ فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمْتُ . قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَ لَهَا خِבَاءٌ فِي الْمَسْجِدِ أَوْ حِفْشٌ قَالَتْ فَكَانَتْ تَأْتِينِي فَتَحَدِّثُ عِنْدِي قَالَتْ فَلَا تَجْلِسُ عِنْدِي مَجْلِسًا إِلَّا قَالَتْ وَيَوْمَ الْوِشَاحِ مِنْ أَعَاجِيبِ رَبَّنَا أَلَا إِنَّهُ مِنْ بَلَدَةِ الْكُفْرِ أَنْجَانِي قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ لَهَا مَا شَأْنُكَ لَا تَقْعُدِينَ مَعِيَ مَقْعَدًا إِلَّا قُلْتُ هَذَا قَالَتْ فَحَدَّثْتَنِي بِهَذَا الْحَدِيثِ . طرفه ٣٨٣٥ - تحفة ١٦٨٣٠

439- "Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Hişâm — Hişâm'ın babası" isnâdıyla Âişe der ki: Araplardan bir kabilenin siyahi bir cariyesi vardı. Onu azat ettikten sonra da onların yanında kaldı. Bu cariyeye sonrasını şöyle anlatır:

"Onlardan genç bir kız dışarı çıktığında üzerinde deriden kırmızı bir şal vardı. Kız bu şalı boynundan çıkarınca veya düşünce bir çaylak kuşu geldi, onu et parçası sanıp aldı ve uçup gitti. Şalı aradılarsa da bulamadılar ve beni onu çalmakla suçladılar. Her yerimi hatta ön tarafımı bile aradılar. Vallahi onların arasında öyle dururken o çaylak kuşu gelip şalı bıraktı. Bırakılan şal onların arasına düştü. Bunun üzerine onlara: «İşte şalınız! Masum olmama rağmen beni çalmakla suçladığınız şal işte bu!» dedim."

Daha sonra bu cariyeye Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip müslüman oldu. Bu cariyenin Mescid'de bir çadırı veya küçük bir odası vardı. Arada yanıma gelip sohbet ederdi. Ne zaman yanıma gelip otursa:

"Şal günü Rabbimin mucizevi günlerindendi

O günde beni küfür diyarından kurtardı” derdi.

Ona: “Neden yanımda her oturmanda bu sözleri söylüyorsun?” diye sorduğumda da bana bu olayı anlattı.¹

Ubeyd, Ubeyd b. İsmâil el-Kureşî el-Hebârî el-Kûfî’dir. Asıl isminin Abdullah olduğu, lakabı olan Ubeyd’in ismine baskın çıkıp bu şekilde tanındığı da söylenmiştir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme el-Kureşî el-Kûfî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Araplardan bir kabilenin yaşlı ve siyahi bir cariyesi vardı. Bu cariyeyi azat etmelerine rağmen onları bırakmamış ve aralarında yaşamaya devam etmişti. Bir defasında bu kabilenin genç kızlarından biri dışarı çıkarken deriden kırmızı bir şalı da boynuna takmıştı. Kız dışarıdayken bu şalı boynundan çıkarınca veya bir şekilde boynundan düşünce oradan geçen bir çaylak kuşu onu gördü ve et parçası sanıp kaptığı gibi uçup gitti.

Kızın ailesi bu şalı tüm aramalara rağmen bulamadı. Bulamayınca da cariyeden şüphelenip üzerini aradılar. Hatta orada saklamış olabileceğini düşünüp avret yerlerine de baktılar. Cariyenin üzerini bu şekilde ararlarken şalı kapıp giden çaylak kuşu uçarak bulundukları yere geldi ve şalı ortalarına bıraktı. Çaylak kuşu şalı bu şekilde bırakınca cariyeye oradakilere kendisini haksız yere suçladıklarını, masum olduğunu ve aradıkları şalın da şu an ellerinde bulunduğunu söyledi. Daha sonra bu cariyeye Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip müslüman oldu.

Cariyenin Mescid’de bir çadırı veya ufak bir odası vardı ve orada yatıp kalkıyordu. Arada Hz. Âişe’nin yanına gelip oturur, sohbet ederdi. Ancak her oturmasında: “Şal günü Rabbimin mucizevi günlerindendi! O günde beni küfür diyarından kurtardı” beyitini okurdu. Bu durum Hz. Âişe’nin dikkatini çekince nedenini sordu. Cariye de başından geçen söz konusu olayı anlattı.

¹ Hadis ayrıca 3835’te geçmektedir.

٥٨ - باب نَوْمِ الرِّجَالِ فِي الْمَسْجِدِ

58- ERKEKLERİN MESCİDDE UYUMASI

وَقَالَ أَبُو فَلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَدِمَ رَهْطٌ مِنْ عُكْلٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَكَانُوا فِي اللَّصْفَةِ . وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ كَانَ أَصْحَابُ الصُّفَّةِ الْفُقَرَاءَ . تحفة ٩٤٥

Ebû Kılâbe'nin bildirdiğine göre Enes: "Ukl kabilesinden bir heyet Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde Suffa'da kaldılar" demiştir. Abdurrahman b. Ebî Bekr de: "Suffa'da kalanlar fakir kişilerdi" demiştir.

Başlık, erkeklerin mescidde uyumasının caiz olduğuyla ilgilidir.

Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd'in Enes b. Mâlik'ten bildirdiğine göre Araplardan bir kabile olan Ukl kabilesinden bir heyet Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde Mescid-i Nebvî'nin arka taraflarında gölgelik gibi olan ve miskinlerin kaldığı Suffa denilen yerde misafir edilmiş, orada kalmışlardı. Ebû Kılâbe'nin bu rivayetini Buhârî, *Muhâribîn* konusu içinde mevsûl olarak aktarmıştır.

Abdurrahman b. Ebî Bekr de Suffa'da fakirlerin kaldığını söylemiştir. Onun da bu sözü *Peygamberlik Alametleri* konusu içinde uzunca bir hadiste mevsûl olarak zikredilecektir.

٤٤٠ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ

اللَّهِ أَنَّهُ كَانَ يَنَامُ وَهُوَ شَابٌّ أَعَزَبُ لَا أَهْلَ لَهُ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ . أطرافه ١١٢١ ،

٨١٧٣ تحفة ٧٠٣٠ ، ٧٠٢٨ ، ٧٠١٥ ، ٣٧٤٠ ، ٣٧٣٨ ، ١١٥٦

440- "Müsedded — Yahya — Ubeydillah" isnâdıyla Nâfi' şöyle demiştir: "Abdullah (b. Ömer) ailesi olmayan bekar bir gençken Mescid-i Nebvî'de yatardı."¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

¹ Hadis ayrıca 1121, 1156, 3738, 3740, 7015, 7028 ve 7030'da geçmektedir.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Ömerî'dir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Abdullah, henüz ailesi olmayan genç bir bekarken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mescidi olan Mescid-i Nebvî'de yatardı. Ailesi olmamasından kasıt karısı olmamasıdır. Bekar ifadesinden her ne kadar karısı olmadığı anlaşılıyor olsa da tekid babından ailesi olmadığı da ifade edilmiştir. Ya da aileden kasıt hem karısı, hem de akrabalarıdır.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

٤٤١ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْتَ فَاطِمَةَ ، فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فِي الْبَيْتِ فَقَالَ « أَيْنَ ابْنُ عَمِّكَ » . قَالَتْ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ شَيْءٌ ، فَعَاَصَبَنِي فَخَرَجَ فَلَمْ يَقُلْ عِنْدِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِإِنْسَانٍ « انْظُرْ أَيْنَ هُوَ » . فَجَاءَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ ، قَدْ سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شِقِّهِ ، وَأَصَابَهُ تُرَابٌ ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُهُ عَنْهُ وَيَقُولُ « قُمْ أَبَا تُرَابٍ ، قُمْ أَبَا تُرَابٍ » . أطرافه ٣٧٠٣ ، ٦٢٠٤ ،

٦٢٨٠ - تحفة ٤٧١٤

441- “Kuteybe b. Saîd — Abdulazîz b. Ebî Hâzım — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl b. Sa’d anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma’nın yanına geldi, ancak Ali’yi bulamadı. Ona: “Amcan oğlu nerede?” diye sorunca, Fâtıma: “Onunla aramızda bir şey oldu, kızarak çıktı. Kaylûleyi yanımda yapmadı (ögle uykusu uyumadı)” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birine: “*Nerede olduğuna bak*” buyurdu. Bir süre sonra adam geldi ve: “Ey Allah’ın Resûlü! Mescid’de uyuyor” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde Ali

¹ Müslim (2479)

uzanmıştı. Ridası yan tarafından düşmüş, vücuduna toprak bulaşmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir yandan üzerindeki toprağı silmeye, bir yandan da: “*Kalk ey Ebû Turâb! Kalk ey Ebû Turâb!*” demeye başladı.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd b. Cemîl es-Sekafî’dir. İsmi Yahya olmasına rağmen Kuteybe olan lakabı daha baskın çıkmış ve öyle tanınmıştır.

Abdulazîz b. Ebî Hâzım, Medine’de Mâlik’ten sonra kendisinden daha âlim birinin olmadığı söylenmiştir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A’rec’tir.

Sehl, Sehl b. Sa’d b. Mâlik el-Ensârî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kızı Fâtıma’nın evine geldi. Ancak damadı Ali b. Ebî Tâlib’i evde göremedi. Hz. Fâtıma’ya: “*Amcan oğlu nerede?*” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Fâtıma ile Ali arasında bir sorunun olduğunu sezdiğinden, aralarını yumuşatmak için aradaki akrabalığı hatırlatıp “kocan” veya “babanın amcası oğlu” demek yerine “amcan oğlu” ifadesini kullanmıştır.

Hz. Fâtıma, kocası Ali ile bir sorun yaşadığını ve kaylûle olan öğle vakti dinlenmesini evde yapmak yerine çıkıp gittiğini söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birine, gidip Ali’nin nerede olduğuna bakmasını söyledi.

İbn Hacer der ki: “Gördüğüm kadarıyla bu kişi hadisi rivayet eden kişinin bizzat kendisidir. Zira rivayette o sırada Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında başkalarının olduğu zikredilmiş değildir.”

Buhârî bu hadisi *Edeb* eserinde naklederken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Fâtıma’ya: “*Amcan oğlu nerede?*” diye sorduğunu, Fâtıma’nın da: “Mescid’de” dediğini zikreder. İki rivayet arasında da herhangi bir çelişki yoktur. Zira Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) birine: “*Nerede olduğuna bak*” sözü “Mescid’in neresinde olduğuna bak” anlamında da söylenmiş olabilir.

Gönderdiği kişi gelip Ali’nin Mescid’de olduğunu söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gittiğinde Ali, Mescid’de uzanmıştı. Giysisinin bir bölümü yan tarafından düşmüş, o yerine toprak bulaşmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Hadis ayrıca 3703, 6204 ve 6280’de geçmektedir.

vesellem) Ali'nin üzerine bulaşan toprağı silkelerken bir yandan da: "Kalk ey Ebû Turâb!" demeye başladı.

Hadisten damatlara iyi davranılması gerektiğini, fakir olmayanların da mescidlerde yatıp buna benzer mubah şeylerde mescidi kullanabileceğini ve kişinin, oğlunun isminden başka bir isimle künyelenebileceğini çıkarıyoruz.

Buhârî'nin hocası dışında hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî'nin hocası ise Belhlidir. Buhârî hadisi ayrıca *İstizân* ve *Ali'nin Faziletleri* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ de *Fadâil* konusu içinde tahrir etmiştir.

٤٤٢ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عِيسَى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ رَأَيْتُ سَبْعِينَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ ، مَا مِنْهُمْ رَجُلٌ عَلَيْهِ رِدَاءٌ ، إِلَّا إِزَارًا وَإِمَامًا كِسَاءً ، قَدْ رَبَطُوا فِي أَعْنَاقِهِمْ ، فَمِنْهَا مَا يَلْبَسُ نِصْفَ السَّاقَيْنِ ، وَمِنْهَا مَا يَلْبَسُ الْكَعْبَيْنِ ، فَيَجْمَعُهُ بِيَدِهِ ، كَرَاهِيَةً أَنْ تُرَى عَوْرَتُهُ . تحفة ١٣٤٢٤

442- "Yûsuf b. İsa — İbn Fudayl — İbn Fudayl'ın babası — Ebû Hâzım" isnâdıyla Ebû Hureyre anlatıyor: "Suffa'da kalanlardan yetmiş kişi gördüm ve hiçbirinin de ridası yoktu. Ya izarları ya da boyunlarına bağladıkları tek parçalık bir giysileri vardı ki bu giysi de kiminin bacaklarının yarısına kadar, kiminin de topuklarına kadar geliyordu. (Namazda) avret yerleri görünür endişesiyle de elleriyle onu toplarlardı."

Yûsuf, Yûsuf b. İsa el-Mervezî'dir.

İbn Fudayl, Muhammed b. Fudayl b. Ğazvân el-Kûfî'dir.

İbn Fudayl'ın babası, Fudayl b. Ğazvân'dır.

Ebû Hâzım, tâbîinden Selmân el-Eşcaî el-Kûfî'dir. Bir önceki hadiste geçen Ebû Hâzım değildir. Sehl'den rivayette bulunan Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr'dır. Ebû Hureyre'den rivayette bulunan Ebû Hâzım ise Selmân el-Eşcaî'dir.

Ebû Hureyre, Suffa'da kalanlardan yetmiş kişiyi gördüğünü dile getirmiştir. Bu yetmiş kişi içinden hiç birinin de üst tarafını örtecek ridası

¹ Müslim (2409)

(üstlüğü) bulunmuyordu. Bunların ya sadece izarları ya da tek parçalık giysileri vardı. Bu tek parçalık giysinin de uçlarını boyunlarına bağladıkları için alt taraftan kiminin bacaklarının yarısına kadar, kiminin de topuklarına kadar yetişiyordu. Namaz kılarken avret yerleri açılmasın diye de elleriyle bu giysiyi bir arada tutarlardı.

Ebû Hureyre'nin gördüğünü söylediği bu yetmiş kişi Bir-i Maûne'de şehit edilenler değildir. Onlar da Suffa'da kalıyorlardı, ancak Ebû Hureyre'nin Müslümanlığından önce şehit edilmişlerdi.

٥٩ - بَابُ الصَّلَاةِ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ

59- YOLCULUK DÖNÜŞÜNDE NAMAZ KILMAK

وَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بِالمَسْجِدِ فَصَلَّى فِيهِ .

Ka'b b. Mâlik: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir yolculuktan döndüğü zaman ilk önce Mescid'e uğrayıp namaz kılardı" demiştir.

Başlık, yolculuktan dönen kişinin mescidde namaz kılmasıyla ilgilidir. Ka'b b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir seferden döndüğü zaman önce Mescid'e uğrayıp namaz kılardı. Ka'b'ın bu sözü Tebûk savaşından geri kalışını anlattığı uzunca bir hadiste geçmektedir. Bu hadisi de Buhârî mevsûl olarak rivayet etmiştir.

٤٤٣ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَارِبُ بْنُ دِنَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ

عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ - قَالَ مِسْعَرٌ أَرَاهُ قَالَ ضَحَى - فَقَالَ « صَلِّ

رَكَعَتَيْنِ » . وَكَانَ لِي عَلَيْهِ دَيْنٌ فَقَضَانِي وَزَادَنِي . أطرافه ١٨٠١ ، ٢٠٩٧ ، ٢٣٠٩ ،

٢٣٨٥ ، ٢٣٩٤ ، ٢٤٠٦ ، ٢٤٧٠ ، ٢٦٠٣ ، ٢٦٠٤ ، ٢٧١٨ ، ٢٨٦١ ، ٢٩٦٧ ،

٣٠٨٧ ، ٣٠٨٩ ، ٣٠٩٠ ، ٤٠٥٢ ، ٥٠٧٩ ، ٥٠٨٠ ، ٥٢٤٣ ، ٥٢٤٤ ، ٥٢٤٥ ،

٥٢٤٦ ، ٥٣٦٧ ، ٦٣٨٧ - تحفة ٢٥٧٨

443- "Hallâd b. Yahya — Mis'ar — Muhârib b. Disâr" isnâdıyla Câbir b. Abdillâh şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de iken

yanına geldim. —Mis'ar: "Sanırım Muhârib kuşluk vaktinde olduğunu söyledi" demiştir— Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: *"İki rekat namaz kıl"* buyurdu. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) alacağım da vardı. Borcu ödedi, bir miktar da fazladan verdi.¹

Muhârib, Kufe kadısı Muhârib b. Dîsâr es-Sedûsî'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh el-Ensârî'dir.

Câbir, Mescid'e geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) oradaydı. Ravinin dediğine göre Câbir kuşluk vaktinde Mescid'e gelmişti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona iki rekat kılmasını söyledi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kılmasını söylediği bu iki rekat tahiyetu'l-mescid denilen mescidi selamlama namazı değil yolculuktan dönüş namazıdır. Zira hadiste geçtiğine göre Câbir'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) alacağı da vardı. Bu borçlanma olayı da bir yolculuk sırasında olmuştur. Yolculuk dönüşü de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Câbir'e olan borcunu ziyadesiyle vermiştir.

Buhârî bu hadisi yirmiye yakın yerde bazen uzun, bazen kısa, bazen mevsûl, bazen de muallak olarak zikretmiştir. Bu rivayetlerden birinde zikredildiğine göre Câbir, Mescid'in kapısında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaşmıştır. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: *"Yolculuktan şimdi mi döndün?"* diye sorunca, Câbir: *"Evet!"* demiştir. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Girip iki rekat kıl"* buyurmuştur.

Ravilerin tümü Kufelidir. Hadisi ayrıca Müslim², Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٦٠ - بَابُ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ

60- MESCİDE GİREN KİŞİ İKİ REKAT NAMAZ KILSIN

Başlık, mescide giren kişinin iki rekat namaz kılmasıyla ilgilidir. Asîlî nüshasında başlık: *"Biriniz mescide girdiği zaman iki rekat namaz kılın"*

¹ Hadis ayrıca 1801, 2097, 2309, 2385, 2394, 2406, 2470, 2603, 2604, 2718, 2861, 2967, 3087, 3089, 3090, 4052, 5079, 5080, 5243, 5244, 5245, 5246, 5247, 5367 ve 6387'de geçmektedir.

² Müslim (715)

şeklinde yer almıştır. İbn Asâkir'in rivayetinde: "oturmadan önce" ziyadesi yer alır.

٤٤٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ

عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيُّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ السَّلَمِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا دَخَلَ

أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ ». طرفه ١١٦٣ - تحفة ١٢١٢٣

444- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Âmir b. Abdillâh b. ez-Zübeyr — Amr b. Süleym ez-Zurakî" isnâdıyla Ebû Katâde es-Sülemî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Biriniz Mescid'e girdiği zaman oturmadan önce iki rekat namaz kılın" buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Âmir, Âmir b. Abdillâh b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Kureşî el-Medenî'dir.

Amr, Amr b. Süleym ez-Zurakî el-Ensârî'dir.

Ebû Katâde, Hâris b. Rib'î es-Sülemî'dir. Hicri 54 yılında Medine'de vefat etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mescide giren kişinin oturmadan önce tahiyetu'l-mescid olarak iki rekat namaz kılmasını emretmiştir. Bu namaz da nafil bir namazdır.

Kişi mescide girip oturduktan sonra kalkıp bu namazı kılabilir mi? Bazı âlimler oturan kişinin artık kalkıp bu namazı kılamayacağını söylemiştir. Nevevî'nin *Tahkîk*'te dediğine göre ise kişi unutarak ve çok kısa olacak şekilde oturmuşsa kalkıp bu namazı kılabilir. *er-Ravda* eserinde de İbn Abdân'dan aynı görüşü nakletmiştir. Bu görüşü de bu yönde gelen bir rivayetle desteklemiştir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minber üzerinde oturmuşken Suleyk el-Ğatafânî Mescid'e girmiş ve namaz kılmadan oturmuştur. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Kalkıp iki rekat kıl!" buyurmuştur. Nevevî'nin *el-Mecmû'* eserinde dediğine göre bu hadis, kişi bilmeden veya sehven namaz kılmadan oturduğu zaman şayet oturması

¹ Hadis ayrıca 1163'te geçmektedir.

kısa sürmüŖse kalkıp iki rekat kılabilceği anlamına gelmektedir. Tercih edilen görüŖ de budur.

Nevevî'nin *Ŗerhu'l-Mühezzebe*'de dediğine göre kiŖinin böylesi bir namazı tek bir selamla iki rekattan daha fazla kılması caizdir. Zira iki rekâtı da kapsadığı için tahiyyetu'l-mescidden sayılır. KiŖi mescide girdiğinde oturmadan farz veya baŖka bir nafile namaz kılınca da tahiyyetu'l-mescidi yerine getirmiŖ olur. Bunları kılariken bu namaza da niyet edip etmemesi durumu deđiŖtirmez. Zira burada maksat mescide girdikten sonra oturmazdan namaz kılmaktır. KiŖi farz veya nafile namaz kılınca bu maksat hasıl olur. Tahiyyetu'l-mescid niyetinin olmamasının buna bir zararı olmaz. Tahiyyetu'l-mescid namazı bizatihi kendisi emredilen bir namaz değildir. Mescide girilince kılınan herhangi bir namaz tahiyyetu'l-mescid namazı yerini tutar. Bundan dolayı farz namazın aksine baŖlı baŖına bir niyeti gerektirmez. Diğer namazlar ise niyetsiz sahih olmaz. Tek rekat veya cenaze namazı veya tilavet secdesi veya Ŗükür secdesi tahiyyetu'l-mescid yerini tutmaz.

Mescid-i Haram'a giren kiŖi için ise tavaf ve benzeri Ŗeylerle meŖgul olacağı için bu namaz sünnet değildir. Kılınan tavaf namazı da tahiyyetu'l-mescid namazı yerine geçer. Mescide girdiğinde farz namaza baŖlandıđını gören kiŖi için de bu namaz sünnet değildir. Zira Buhârî ile Müslim'e ait *Sahîh*'lerde gelen rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kamet getirildiği zaman farz namaz dıŖında namaz kılınmaz*" buyurmuŖtur. Müezzin kamete baŖladıđı veya kamet için kalktığı zaman da bu namaz artık kılınmaz.

Nevevî'nin *er-Ravda*'da belirttiğine göre Cuma günü minbere çıkmak üzere olan hatip için de bu namaz sünnet değildir. Ebû Hanîfe, öğrencileri ve Mâlik'e göre kerahet vakti girdiği zaman da kiŖi için bu namaz mekruhtur. Ŗâfiîlerden gelen sahih görüŖe göre ise mekruh değildir.

İlk ravi dıŖında hadisin bütün ravileri Medinelidir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiŖtir.

¹ Müslim (714)

٦١ - باب الْحَدَّثِ فِي الْمَسْجِدِ

61- MESCİDDE HADES

Başlık, mescidde kişinin abdestini bozan yellenme ve benzeri şeylerin hükmüyle ilgilidir.

٤٤٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِي مُصَلَّاهُ الَّذِي صَلَّى فِيهِ ، مَا لَمْ يُحْدِثْ ، تَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ » . أطرافه ١٧٦ ، ٤٧٧ ، ٦٤٧ ،

٦٤٨ ، ٦٥٩ ، ٢١١٩ ، ٣٢٢٩ ، ٤٧١٧ - تحفة ١٣٨١٦

445- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu'z-Zinâd — A'rec” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Biriniz namaz kıldığı yerde abdestini bozmadan durduğu müddetçe melekler ona hayırlar dileyip: «Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamet et!» derler.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişi, namaz sonrası namaz kıldığı yerde abdestini bozacak bir durum hasıl olmadan durduğu müddetçe melekler ona hayır duada bulunup Allah'tan ona bağışlanma ve merhamet dilerler.

Ancak abdestini bozacak bir durum hasıl olduğu zaman meleklerin ona bağışlanma ve merhamet dilemesinden mahrum kalır. Abdesti bozulmasına rağmen namaz kıldığı yerde oturmaya devam etmesi halinde de pis kokusuyla onlara eziyet vereceği için bir vebale dönüşür. Bu da abdestin bozulmasının mescide balgam ve benzeri şeyleri atmaktan daha ağır

¹ Hadis ayrıca 176, 477, 647, 648, 659, 2119, 3229 ve 4717'de geçmektedir.

olduğuna işaret etmektedir. Zira balgam atmanın bir kefareti vardır, o da onu gömmektir. Ancak abdest bozmanın böylesi bir kefareti yoktur.

Bu yöndeki diğer açıklamalar kişinin diğer namaz vaktini oturup beklemesi konusu içinde gelecektir. Bu hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٦٢ - بَابُ بُنْيَانِ الْمَسْجِدِ

62- MESCİD'İN İNŞASI

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ كَانَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ . وَأَمَرَ عُمَرُ بِبِنَاءِ الْمَسْجِدِ وَقَالَ أَكِنَّ النَّاسَ مِنَ الْمَطَرِ ، وَإِيَّاكَ أَنْ تُحْمَرَّ أَوْ تُصْفَرَّ ، فَفَتَنَ النَّاسَ . وَقَالَ أَنَسٌ يَتَبَاهَوْنَ بِهَا ، ثُمَّ لَا يَعْمُرُونَهَا إِلَّا قَلِيلًا . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَتُزَخَرِفَتْهَا كَمَا زَخَرَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى .

Ebû Saîd: “Mescid’in tavanı hurma dallarıyla örtülmüştü” demiştir.

Hz. Ömer de Mescid’i inşa ederken yapıcıya: “İnsanları yağmurdan koru! Ancak kırmızı veya sarı şeyler kullanma ki insanları fitneye düşürmeysin!” demiştir.

Enes de: “Mescidlerle övünürler de onları çok az ihya ederler” demiştir.

İbn Abbâs da: “Yahudi ve Hıristiyanların mabetlerini süslediği gibi sizler de onları süsleyeceksiniz” demiştir.

Başlık, Mescid-i Nebevî’nin inşasıyla ilgilidir. Ebû Saîd el-Hudrî’nin dediğine göre Mescid-i Nebevî’nin tavanı, yaprakları alınmış hurma dallarıyla kapatılmıştı. Ebû Saîd’in bu rivayetini Buhârî, *İtikâf* konusu içinde mevsûl olarak zikretmiştir.

Hz. Ömer, Mescid-i Nebevî’yi genişletme kararı aldığı zaman bu işi yapacak adama tavanı, müslümanları yağmurdan ve sıcaklardan koruyacak şekilde yapmasını, ek olarak yapılacak kısımda kırmızı ve sarı renkler kullanmamasını söyledi. Bunu gerekçelendirirken de renkli şeylerin

¹ Müslim (362, 649)

Müslümanları fitneye düşürebileceğini dile getirdi.

Enes b. Mâlik de insanların, inşa ettikleri mescidlerle birbirlerine karşı övündüklerini, ancak namaz ve zikirle onları çok az ihya ettiklerini söylemiştir. Enes'in bu sözünü Ebû Ya'lâ *Müsned*'de, İbn Huzeyme de *Salûh*'de mevsûl olarak nakletmiştir.

Ebû Dâvud ve İbn Hibbân'ın mevsûl olarak zikrettiklerine göre Abdullah b. Abbâs, kitaplarını tahrif edip dinlerini değiştiren Yahudi ve Hristiyanların kilise ve havralarını altın ve benzeri şeylerle süslemesi gibi Müslümanların da mescidlerini bu şekilde süsleyeceklerini söylemiştir.

İbn Abbâs'ın bu sözünden mescidleri süslemenin mekruh olduğunu çıkarıyoruz. Bunun sebebi de bu tür şeylerin, kişinin namazda gözüne takılıp aklını meşgul etmesi veya gereksiz yere mal harcanmasıdır. Ancak mescidlere verilen değer bir göstergesi olarak yapılıyorsa ve bunun harcamaları devlet hazinesinden karşılanmıyorsa bir sakıncası olmaz.

Kişi kendi malından bir mescidin sağlamlaştırılmasını veya süslenmesini vasiyet etse bu vasiyeti yerine getirilir. Çünkü yeni çıkan şeyler sayısınca yeni fetvalar gerekmektedir. İbnu'l-Müneyyir'in dediğine göre mümin olsun, kafir olsun bütün insanlar evlerini sağlamlaştırmakta ve süslemektedir. Böylesi sağlam, yüksek ve süslü yapılar içinde mescidleri basit bir şekilde sadece kerpiçe inşa etmek onların değerini düşürecektir.

Onun bu görüşüne itiraz babında da şöyle denilmiştir: "Eğer mescidleri süslemenin yasaklanması lüksü terk etme konusunda selefe tâbi olma babından ise dediği doğrudur. Ancak bu yasa; süslemelerin, namaz kılan kişinin aklını meşgul etmesi endişesinden kaynaklanıyorsa dedikleri geçersizdir. Zira aynı endişe hâlâ devam etmektedir."

٤٤٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ قَالَ حَدَّثَنَا نَافِعٌ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ الْمُسْجِدَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَبْنًى بِاللَّبَنِ ، وَسَقْفُهُ الْجَرِيدُ ، وَعُمْدَتُهُ خَشَبُ النَّخْلِ ، فَلَمْ يَزِدْ فِيهِ أَبُو بَكْرٍ شَيْئًا ، وَزَادَ فِيهِ عُمَرُ وَبَنَاهُ عَلَى بُنْيَانِهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِاللَّبَنِ وَالْجَرِيدِ ، وَأَعَادَ عُمْدَتَهُ خَشَبًا

ثُمَّ غَيَّرَهُ عُثْمَانُ ، فَزَادَ فِيهِ زِيَادَةً كَثِيرَةً ، وَبَنَى جِدَارَهُ بِالْحِجَارَةِ الْمَنْقُوشَةِ وَالْقَصَصِ ، وَجَعَلَ
عُمْدَهُ مِنْ حِجَارَةٍ مَنْقُوشَةٍ ، وَسَقَفَهُ بِالسَّاجِ . تحفة ٧٦٨٣

446- “Ali b. Abdillâh — Yâkub b. İbrâhîm b. Sa’d — Yâkub’un babası — Sâlih b. Keysân — Nâfi” isnâdıyla Abdullâh b. Ömer) şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Mescid kerpiçle inşa edilmişti. Tavanı hurma dallarıyla örtülmüş, direklerinde ise hurma kütükleri kullanılmıştı. Ebû Bekr, Mescid’in bu yapısına herhangi bir ilavede bulunmadı. Ömer ise Mescid’i genişletirken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında olduğu gibi kerpiç ve hurma dalları kullandı. Direk olarak yine ağaç kütüğü kullandı. Osmân ise yapısında değişikliğe gidip daha çok genişletti. Duvarlarında süslemeli taşlar ve kireç kullandı. Sütunlarını nakışlı taşlardan yaptı. Tavanını da sâc denilen ağaçla kapattı.”

Ali, Ali b. Abdillâh b. Câfer b. Necîh el-Basrî’dir. İbnu’l-Medîni olarak şöhret bulmuştur.

Yâkub, Yâkub b. İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf el-Medîni’dir. Aslen Iraklıdır.

Yâkub’un babası, İbrâhîm b. Sa’d’dır.

Sâlih b. Keysân, Ömer b. Abdilazîz’in oğlunun müeddibidir.

Nâfi’, Abdullâh b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Mescid-i Nebevî kerpiçle inşa edilmişti. Tavanı yaprakları alınmış hurma dallarıyla kapatılmıştı. Direk olarak da hurma kütükleri kullanılmıştı. Ebû Bekr, hilafeti zamanında Mescid’de herhangi bir değişiklik yapmadı ve olduğu gibi bıraktı.

Ömer b. el-Hattâb ise kendi hilafeti zamanında Mescid’in eni ve boyu konusunda değişiklik yaptıysa da malzeme olarak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında kullanılan malzemenin aynısını, yani kerpiç ve hurma dallarını kullandı. Eskiyip çürüyen direklerin yerine yine hurma kütüklerinden yeni direkler koydu.

Osmân b. Affân ise kendi döneminde hem Mescid’i daha fazla genişletirken malzeme olarak da eskisinden farklı bir malzeme kullandı.

Mescid'e ek olarak yaptığı yerlerin duvarlarında kerpiç yerine süslemeli taşlar ve kireç kullandı. Direk olarak hurma kütükleri yerine yine süslemeli taşlardan sütunlar yaptırdı. Tavanını da Hindistan bölgesine has bir ağaç türü olan sâc ağacı tahtalarıyla kapattı.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. İsnâdında akran yani aynı tabakadan olan Sâlih ve Nâfi'nin birbirinden rivayeti vardır. Yine isnâdında tâbiînin tâbiînden rivayeti vardır. Hadisi Ebû Dâvud da *Salât* konusu içinde tahric etmiştir.

٦٣ - بَابُ التَّعَاوُنِ فِي بِنَاءِ الْمَسْجِدِ

63- MESCİD YAPIMINDA YARDIMLAŞMA

﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾.

“Allah’a ortak koşanların, inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah’ın mescidlerini imar etmeleri düşünülemez. Onların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar ateşte ebedî kalacaklardır. Allah’ın mescidlerini, ancak Allah’a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.”¹

Başlık, mescid yapımı ve inşasında yardımlaşma ile ilgilidir.

Rivayet edildiğine göre Bedir savaşında Abbâs esir düştüğü zaman müşrik biri olması ve akrabalık bağlarını gözetmemesi bakımından Müslümanlar onu kınadılar. Hz. Ali de ona ağır laflar etti. Abbâs: “İyiliklerimizi görmezden gelip sadece kötü yönlerimizi mi dilinize doluyorsunuz? Oysa Mescid-i Harâm’ı imar ediyor, Kâbe’nin bakımını yapıyor, hacılara su içiriyor ve zor durumda olana yardımda bulunuyorduk” deyince Yüce Allah: “Allah’a ortak koşanların,

¹ Tevbe Sur. 17, 18

inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken, Allah'ın mescidlerini imar etmeleri düşünülemez. Onların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar ateşte ebedî kalacaklardır. Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır"¹ âyetini indirmiştir.

Âyette müşriklerin, birbirine zıt olan iki şeyi, yani Allah'ın mescidlerini imar etme ile başkasına ibadet etmeyi bir arada yapamayacakları dile getirilmiştir. Âyete göre yapmakla övündükleri iyilikleri heba olacaktır. Zira küfür bu amellerin sevabını silmektedir ve bu küfürden dolayı da cehennemde ebedi olarak kalacaklardır.

Allah'ın mescidlerini imar edecek olan kişilerin de Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazları kılan, zekat veren ve sadece Allah'tan korkan, yani hem ilmi, hem de ameli bakımdan en güzel meziyetlere sahip olan kişiler oldukları bildirilmiştir. Mescidlerin süslenmesi, içine yaygıların döşenmesi, aydınlatılması, bakımının yapılması, içinde ibadet edilmesi, zikredilmesi ve ilim öğrenilmesi de mescidlerin imarından sayılır.

Abd b. Humeyd'in *Müsned*'de Enes b. Mâlik'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüce Allah'ın evlerini imar edenler, Allah'ın yakınlarıdır"* buyurmuştur.

Yine rivayet edildiğine göre Yüce Allah: *"Benim yeryüzündeki evlerim mescidlerdir. Burayı ziyaret edenler de onları imar edenlerdir. Evinde temizlenip de evime beni ziyarete gelene ne mutlu! Zira ev sahibi kendisini ziyaret edenlere mutlaka ikramda bulunur"* buyurmuştur.

Âyette zikredilen vasıflara sahip olan kişilerin doğru yola ermişlerden olmalarının umulacağı dile getirilmiştir. Bu cümle doğru yolda olduklarını kesin bir dille söyleyen kafirlere karşı cevap niteliğindedir. Zira böylesi güzel vasıflara sahip müminlerin bile doğru yolda olmaları sadece umuluyorken kafirlerin kesin bir şekilde doğru yolda olduklarını iddia etmelerinin hiçbir değeri olmayacaktır.

¹ Tevbe Sur. 17, 18

٤٤٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحْتَارٍ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ
 عِكْرِمَةَ قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ وَلِابْنِهِ عَلِيٌّ انْطَلَقَا إِلَى أَبِي سَعِيدٍ فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ . فَانْطَلَقْنَا
 فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ يُصْلِحُهُ ، فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَاحْتَبَى ، ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى أَتَى ذِكْرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ
 فَقَالَ كُنَّا نَحْمِلُ لَبَنَةً لَبَنَةً ، وَعَمَّارٌ لَبَتَيْنِ لَبَتَيْنِ ، فَرَأَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَيَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْهُ وَيَقُولُ
 « وَيَحْ عَمَّارٍ تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ ، يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ ، وَيَدْعُونَهُ إِلَى النَّارِ » . قَالَ يَقُولُ عَمَّارٌ
 أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ . طرفه ٢٨١٢ - تحفة ٤٢٤٨

447- “Müsedded — Abdulazîz b. Muhtâr — Hâlid el-Hazzâ” isnâdıyla İkrime anlatıyor: İbn Abbâs bana ve oğluna: “Ebû Saîd’in yanına gidip sohbetini dinleyin” dedi. Yanına gittiğimizde bahçesinde çalışıyordu. Ridâsına (üstlüğüne) sarınıp oturdu ve konuşmaya başladı. Konu Mescid’in inşasına gelince şöyle dedi: “Bizler birer kerpiç taşıırken Ammâr ikişer kerpiç taşıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce üzerine bulaşan tozu silkerek: «*Vah Ammâr’a! Onu isyankâr bir topluluk öldürecek! Kendisi onları cennete, onlar ise kendisini cehenneme davet edecek*» buyurdu. Ammâr da: «Fitnelerden Allah’a sığınırım!» dedi.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed el-Esedî el-Basrî’dir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Muhtâr ed-Dabbâğ el-Ensârî el-Basrî’dir.

İkrime, Abdullah b. Abbâs’ın azatlısıdır.

İbn Abbâs, İkrime ile oğlunu Ebû Saîd el-Hudrî’nin yanına gönderdi ve onun sohbetini dinlemelerini istedi. İbn Abbâs’ın oğlu Ali b. Abdillâh b. Abbâs’tır. Âbid ve zahid biridir. Hicri 120 yılından sonra vefat etmiştir. Ali b. Ebî Tâlib’in öldürüldüğü gün doğduğu için ona bu isim konulmuştur. Denildiğine göre Kureyşliler içinden kendisinden daha güzel yüzlü bulunmuyordu.

Ali ile İkrime, Ebû Saîd’in yanına gittiklerinde onu bahçesinde çalışırken buldular. Ebû Saîd onları görünce giysisine sarınıp oturdu ve sohbe-

¹ Hadis ayrıca 2812’de geçmektedir.

başladılar. Konu Mescid-i Nebevî'nin inşasına geldi.

Ebû Saîd'in onlara anlattığına göre Mescid'in inşasında herkes birer kerpiç taşıırken Ammâr b. Yâsir ikişer kerpiç taşıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce yanına geldi. Üzerine bulaşan tozu silip temizlerken bir yandan da: *"Valı Ammâr'a! Onu isyancı bir topluluk öldürecek! Kendisi onları cennete, onlar ise kendisini cehenneme davet edecek"* demeye başladı.

"Veyh" ifadesi hak etmediği bir musibete maruz kalan kişiye şefkat bâbından söylenen bir söz veya hak eden kişi için ceza dileme ifadesidir.

Burada isyancı topluluktan kasıt, Sıffîn savaşında ona karşı savaşan Muâviye ve askerleridir. Ammâr'ın onları cennete davet etmesi de cennete girmeye vesile olacak şeye davet etmesi demektir. O da Ali b. Ebî Tâlib'e itaattir. Zira Hz. Ali zamanın meşru ve kendisine itaat edilmesi farz olan imamı, halifesiydi.

Karşı taraf ise kendisini cehenneme, yani cehenneme girmeye sebep olacak şeye davet etmektedir. Ancak yorum ve ictihada dayalı olduğu için bu konuda mazur görülebilirler. Zira ictihadlarına göre bu daveti yapanlar onu cennete davet ettiklerini zannediyorlardı. Doğrusu aksi olsa da bu konuda kınanamazlar. Çünkü burada ictihadi zanna göre hareket etmişlerdir. İctihad eden kişi de isabet etmesi durumunda iki sevap, hata etmesi durumunda ise bir sevap alır.

Hadiste isyancı olan topluluğun kimler olduğu açık bir şekilde ifade edilmiş değildir. Ancak es-Sağânî bu hadisi naklederken isyancı topluluk konusunda "Bunlar da Şam ahalisidir" ziyadesine yer verir. Buhârî'nin bu ziyadeye rivayetinde yer vermemesine gelince Ebû Saîd el-Hudrî bu hadisi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat işitmiş değildir. Bezzâr'ın "Dâvud b. Ebî Hind — Ebû Nadra" kanalıyla Ebû Saîd'den yaptığı rivayette bu açıkça görülür. Bu rivayete göre Ebû Saîd: "Ben bizzat işitmiş değilim, ama arkadaşlarımin bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Ey Sümeyye'nin oğlu! Seni isyancı topluluk öldürecek!» buyurmuştur" demiştir.

Bu hadisin isnâdı, Müslim'in şartlarını taşısa da Buhârî'nin şartlarını taşımamaktadır. Bundan dolayı da Buhârî bu hadisten sadece Ebû Saîd'in bizzat Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) duyduğu kısmını zikretmekle yetinmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü üzerine de Ammâr maruz kalacağı her türlü fitneden Allah'a sığındığını dile getirmiştir.

Fitnelerden Allah'a sığınmanın müstehab olduğunu hadisten çıkarıyoruz. Kişi fitne zamanlarında hakka tutunacağını ve sapmayacağını bilse dahi bazen fitneler kişinin hesaba katmadığı şeyleri de beraberinde getirebilir. Bundan dolayı her halükârda fitnelerden Allah'a sığınmak müstehaptır.

Hadis, "Fitnelerden Allah'a sığınmayın veya fitneleri kötü görmeyin! Zira fitneler münafıkları ortaya çıkarır" şeklinde dillerde dolaşan, ancak aslı olmayan söze de verilmiş güzel bir cevaptır.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Cihâd* ve *Fiten* konuları içinde tahrir etmiştir.

٦٤ - بابِ الْإِسْتِعَانَةِ بِالنَّجَارِ وَالصَّنَّاعِ فِي أَعْوَادِ الْمِنْبَرِ وَالْمَسْجِدِ

64- MESCİDİN AHŞAP YERLERİ VE MİNBERİNİN YAPIMINDA MARANGOZ VE USTALARDAN YARDIM ALMAK

Başlık, mescidin minberi ve benzeri ahşap yerlerinin yapımında marangoz ve söz konusu şeylerin ustasından yardım almanın hükmüyle ilgilidir.

٤٤٨ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ

اللَّهِ ﷺ إِلَى امْرَأَةٍ أَنْ مَرَى غُلَامَكَ النَّجَّارَ يَعْمَلُ لِي أَعْوَادًا أَجْلِسُ عَلَيْهَا . أَطْرَافُهُ ٣٧٧ ،

٩١٧ ، ٢٠٩٤ ، ٢٥٦٩ - تحفة ٤٧١١

448- "Kuteybe — Abdulazîz — Ebû Hâzım" isnâdıyla Sehl der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kadına: "Marangoz olan kölene söyle de üzerinde oturabileceğim basamaklar yapsın" diye haber yolladı.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Abdulazîz, Abdulaziz b. Ebî Hâzım'dır.

Sehl, Sehl b. Sa'd es-Sâidî'dir.

Ensâr'dan Âişe adında bir kadının marangoz bir kölesi vardı. Resûlullah

¹ Hadis ayrıca 377, 917, 2094 ve 2569'da geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) bu kadına haber gönderdi ve Mescid'de üzerinde oturmak için kölesine basamaklı bir şey yaptırtmasını söyledi. Bu kölenin ismi konusunda kimi Bâkûm, kimi Meymûn, kimi Minâ, kimi de Kabîsa demiştir.

Hadisin ravileri Belhli ve Medinelidir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٤٤٩ - حَدَّثَنَا خَلَادٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَلَا أَجْعَلُ لَكَ شَيْئًا تَقْعُدُ عَلَيْهِ ، فَإِنِّي لِي غُلَامًا نَجَارًا قَالَ « إِن شِئْتَ » .
فَعَمِلَتِ الْمِنْبَرَ . أطرافه ٩١٨ ، ٢٠٩٥ ، ٣٥٨٤ ، ٣٥٨٥ - تحفة ٢٢١٥

449- "Hallâd — Abdulvâhid b. Eymen — Abdulvâhid'in babası" isnâdıyla Câbir der ki: Kadının biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Marangoz olan bir kölem var. Üzerine oturabileceğin bir şey yaptırayım mı?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İstiyorsan yap" buyurdu. Bunun üzerine kadın minberi yaptırdı.²

Hallâd, Hallâd b. Yahya b. Safvân es-Sülemî el-Kûfî'dir.

Abdulvâhid, Neccâr oğullarının azatlılarından Abdulvâhid b. Eymen el-Habeşî'dir.

Abdulvâhid'in babası, Eymen el-Habeşî'dir.

Câbir, Câbir b. Abdillâh'tır.

Bir önceki hadiste zikredilen ve Ensâr'dan olan kadın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), marangoz bir kölesi olduğunu, istemesi halinde Mescid'de üzerinde oturması için bir minber yaptırabileceğini söyledi. Bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onayını alınca da kölesine bir minber yaptırdı.

Bir önceki hadiste minber yapılmasını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) istediği zikredilirken bu rivayette minber yapma teklifinin kadın tarafından geldiği bildirilmiştir. Belki de önce kadın böylesi bir teklifi getirmiştir. Ancak köle tarafından minberin yapımı gecikince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu ona hatırlatmış ve nasıl bir şey yapması gerektiği konusunda bilgi vermiştir.

¹ Müslim (544)

² Hadis ayrıca 918, 2095, 3584 ve 3585'de geçmektedir.

Ya da kadının bu teklifi üzerine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “İstiyorsan yap” cevabını vermesi minber yapımının geç başlamasına sebep olmuştur.

Hadisin ravileri Kufeli ve Mekkelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Buyû’* ve *Peygamberlik Alametleri* konuları içinde tahric etmiştir.

٦٥ - بَابُ مَنْ بَنَى مَسْجِدًا

65- MESCİD İNŞA EDEN KİŞİ

٤٥٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ اللَّهِ الْحَوْلَانِيَّ أَنَّهُ سَمِعَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَقُولُ عِنْدَ قَوْلِ النَّاسِ فِيهِ حِينَ بَنَى مَسْجِدَ الرَّسُولِ ﷺ إِنَّكُمْ أَكْثَرْتُمْ ، وَإِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ بَنَى مَسْجِدًا - قَالَ بُكَيْرٌ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ - يَتَّبِعِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ ، بَنَى اللَّهُ لَهُ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ » . تحفة ٩٨٢٥

450- “Yahya b. Süleymân — İbn Vehb — Amr — Bukeyr — Âsım b. Ömer b. Katâde” isnâdıyla Ubeydullah el-Havlânî şöyle demiştir: Osmân'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'ini genişletmesi konusunda insanların ileri konuşmaları üzerine şöyle dediğini işittim: “Bu konuda çok fazla konuştunuz! Oysa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Mescid inşa eden kişiye —Bukeyr: “Sanırım Âsım «Allah rızasını gözeterek» ifadesini de kullandı” demiştir— Yüce Allah cennette aynısını inşa eder» buyurduğunu işittim.”

Yahyâ, Yahya b. Süleymân el-Cu'fî'dir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb'dir.

Amr, Durretu'l-Ğirâs lakaplı Amr b. el-Hâris'tir.

Bukeyr, Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşec'dir. Medineli olup Basra'da ikamet etmiştir.

Âsım, Âsım b. Amr b. Ömer b. Katâde el-Ensârî'dir. Hicri 120 yılında Medine'de vefat etmiştir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. el-Esved el-Havlânî'dir. Müminlerin annesi

Meymûne'nin üvey oğludur.

Osmân b. Affân, Mescid-i Nebevî'yi genişletirken duvarlarında süslemeli taşlar ve kireç kullandı. Sütunları süslemeli taşlardan yaptı. Tavanını da sâc ağacı tahtalarıyla kapattı. Hz. Osmân bunları meşhur görüşe göre hicri 30 yılında yapmıştı. Mescid'i de baştan inşa etmemiş, sadece genişletip bazı yerlerini yükseltmiştir.

Ancak Hz. Osmân'ın Mescid konusunda böylesi değişikliğe gitmesini bazı Müslümanlar doğru bulmadı. Bu yönde iler geri konuşanlar oldu ve bu konuşmalar da çoğaldı. Bunun üzerine Hz. Osmân, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Mescid inşa eden kişiye Yüce Allah cennette ayınısını inşa eder”* buyurduğunu işittiğini söyleyerek bu tür konuşmaların önüne geçmek istemiş ve yaptığıının gerekçesini dile getirmiştir.

Hadiste zikredilen mescid inşası gerçek anlamda olabileceği gibi mecazi anlamda da olabilir. Bu mescidin küçük veya büyük olması arasında da bir fark yoktur. Zira İbn Huzeyme'de gelen rivayette: *“Bir bağırtlak kuşu yuvası kadar olsa dahi mescid inşa eden...”* lafzı yer alır. Kuş yuvası kadar olan bir miktarın namaz için yeterli olmayacağı da açıktır. Ancak burada mübalağa edilmiştir. Zira bazen gerçekleşmeyecek şeyler üzerinden örneklemeler yapılabilir. Örneğin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“İmamlar Kureys'tendir”* buyurmasına rağmen başka bir yerde: *“Başınızdaki Habeşli bir köle olsa dahi onu dinleyip itaat edin”* buyurur.

Mescid'in inşası gerçek anlamında olabileceği gibi mecazi anlamda da olabilir, demiştik. Zira bazen mescid inşası sıfırdan yapılabilirken, bazen var olan bir mescidi genişletme şeklinde gerçekleşebilir. Ya da bir mescidin inşasını birkaç kişi ortak olarak üstlenebilir. Bu şekilde her bir kişi ortaya koyduğu emek veya yaptığı harcama nisbetinde karşılığını alacaktır.

Mescidden kasıt yerin yani bir kişinin namaz kılabilceği kadarlık bir yer de olabilir. Mecazi olarak da inşa denilmiştir. Fakat hadisi ilk yani gerçek anlamıyla anlamak tercihe şayandır.

İbn Huzeyme'nin rivayetinde özellikle bağırtlak kuşu örneğinin verilmesi bu kuşun yuvasını ağaç üzerinde veya dağ başlarında değil de düzlük olan bir yerde yapmasından dolayıdır. Bağırtlak kuşları yuvalarına bağlılıklarıyla bilinirler, yuvaları da oldukça basittir. Örnek olarak bu kuş verilerek sanki mescid yapımında Allah'a ihlas vurgulanmış gibidir. Ebu'l-Hasan eş-Şâzîli bu

yönde: “Halis ibadet, riya ve gösterişten uzak bir şekilde şeri hükümleri yerine getirmektir” der. Bazılarına göre bu konuda bağırıtlak kuşu örneğinin verilmesinin sebebi yuvalarının şekil ve yapı olarak mescidlere benzemesinden dolayıdır.

Bukeyr bunu naklederken hocası Âsım’ın “*Allah rızasını gözeterek*” lafzını zikretmiş olabileceğini de söylemiştir. Bu da bize mescid inşasında sadece Allah rızasının gözetilmesi, riya ve gösterişten uzak durulması gerektiğini göstermektedir. Bukeyr bunu unuttuğu ve söylendiği konusunda emin olmadığı için “sanırım” ifadesiyle bu ziyadeyi zikretmiştir.

İbnu’l-Cevzî’ye göre yaptırdığı mescide kendi adını yazdıran kişi böylesi bir ihlastan uzaklaşmış olur.

Sonuç olarak Allah rızasını gözeterek böylesi bir mescid inşa eden kişiye Yüce Allah cennette aynısından bir mekan inşa eder. Ancak bu yer dünyada inşa edilen mescidden daha geniş ve benzeri görülmemiş, duyulmamış ve akla da gelmeyecek güzellikte olacaktır.

İmam Ahmed, leyyin bir isnâdla Abdullah b. Amr b. el-Âs’tan merfû olarak: “*Allah için bir mescid inşa eden kişiye Yüce Allah daha geniş bir ev inşa eder*” hadisini rivayet etmiştir. Yüce Allah’ın yapılan bir iyiliğe daha fazlasıyla karşılık vermesi esasına dayanarak bir mescid inşa eden kişiye cennette birden daha fazla evin inşa edilebileceği de muhtemeldir. Bu durumda yapılan bir iyiliğe bir iyilikle karşılık vermek adalet, daha fazlasıyla karşılık vermek ise Yüce Allah’ın bir ihsanı olacaktır.

Hadisin yedi ravisinden üçü Mısırlı, üçü de Medinelidir. Bir diğeri olan Bukeyr ise Medineli olmasına rağmen Mısır’da ikamet etmiştir. Isnâdında tâbiînden üç kişi vardır. Hadisi Müslim¹ ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

٦٦ - بَابُ يَأْخُذُ بِنُصُولِ النَّبْلِ إِذَا مَرَّ فِي الْمَسْجِدِ

66- MESCİDDEN GEÇEN KİŞİNİN OKLARIN SİVRİ KISMINDAN TUTMASI

Başlık, oklarıyla mescidden geçen kişinin başkasına zarar vermemesi için

¹ Müslim (533)

bu okların sivri olan kısımlarından tutması gerektiğiyle ilgilidir.

٤٥١ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ قُلْتُ لِعِمْرٍو أَسَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ مَرَّ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ سِهَامٌ ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَمْسِكْ بِنِصَالِهَا » .
طرفاه ٧٠٧٣ ، ٧٠٧٤ - تحفة ٢٥٢٧

451- Kuteybe b. Saîd, Süfyân'dan bildiriyor: Amr (b. Dînâr)'a: "Câbir b. Abdillâh'ın: «Adamın biri yanında oklarıyla Mescid'e girince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Sivri yerlerinden tut" buyurdu» dediğini işittin mi?" diye sordum.¹

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne el-Kûfî el-Mekkî'dir.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî es-Sülemî'nin bildirdiğine göre adamın biri yanında oklarıyla birlikte Mescid-i Nebevî'ye geldi. Bu okların sivri uçları da açıkta duruyordu. Müslim'de gelen rivayette adamın okları sadaka olarak dağıtmak için Mescid'e geldiği zikredilir. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) oklarıyla diğer Müslümanlara zarar vermemesi için adama onları sivri taraflarından tutmasını söyledi. Bu da bize Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüksek ahlâkını göstermektedir.

Süfyân, Amr'a, Câbir'in bu hadisini duyup duymadığını sormuştur. Kuteybe bu rivayette Amr b. Dînâr'ın, Süfyân'ın bu sorusuna verdiği cevabı zikretmemiştir. Asîlî'nin nüshasında ise Amr'ın: "Evet, işittim" dediği zikredilir. Buhârî de hadisi *Fiten* konusu içinde Kuteybe dışında birinden rivayet ederken Amr'ın bu cevabı verdiğini zikreder. Hadis âlimlerinin geneline ve Buhârî'ye göre böylesi bir durumda hocanın "Evet" cevabını vermesi şart değildir. Hoca, öğrencinin sorduğu sorunun farkındaysa susması da yeterli olacaktır.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Fiten* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim², Nesâî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 7073 ve 7074'te geçmektedir.

² Müslim (2614)

٦٧ - بَابُ الْمُرُورِ فِي الْمَسْجِدِ

67- MESCİDDEN GEÇİP GİTMEK

Başlık, sivri olan taraflarından tuttuktan sonra kişinin oklarıyla mescidden geçip gitmesinin caiz olduğuyla ilgilidir.

٤٥٢ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا أَوْ أَسْوَاقِنَا بِنَبْلٍ ، فَلْيَأْخُذْ عَلَى نَصَالِهَا ، لَا يَعْقِرَ بِكَفِّهِ مُسْلِمًا » . طرفه ٧٠٧٥ - تحفة ٩٠٣٩

452- “Musa b. İsmâil — Abdulvâhid — Ebû Burde b. Abdillâh — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Burde’nin babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yanında oklarıyla mescidlerimize veya çarşılarımıza uğrayan kişi, onları sivri yerlerinden tutsun ki herhangi bir müslümanı yaralamasın.”¹

Musa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî’dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Abdî’dir.

Ebû Burde b. Abdillâh, Bureyd b. Abdillâh b. Ebî Mûsa el-Eş’arî el-Kûfî’dir.

Ebû Burde, Bureyd’in dedesi Âmir’dir.

Ebû Burde’nin babası, Ebû Mûsa el-Eş’arî Abdullâh b. Kays’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yanında oklarıyla mescide veya çarşıya uğrayacak olan kişilerin, diğer Müslümanlara herhangi bir zarar vermemesi için oklarının sivri uçlarından tutmasını söylemiştir.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Fiten* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim², Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 7075’te geçmektedir.

² Müslim (2615)

٦٨ - بَابُ لِلشَّعْرِ فِي الْمَسْجِدِ

68- MESCİDDE ŞİİR OKUMAK

Başlık, mescidde şiir okumanın hükmüyle ilgilidir.

٤٥٣ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّهُ سَمِعَ حَسَّانَ بْنَ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيَّ يَسْتَشْهِدُ أَبَا هُرَيْرَةَ أَنَشُدَكَ اللَّهَ هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « يَا حَسَّانُ ، أَجِبْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، اللَّهُمَّ أَيَّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ » . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ نَعَمْ . طرفاه ٣٢١٢ ، ٦١٥٢ - تحفة ١٥١٥٥ ،

٣٤٠٢

453- “Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâfi' — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf şöyle demiştir: Hassân b. Sâbit el-Ensârî'nin Ebû Hureyre'ye: “Allah aşkına söyle! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Ey Hassân! Resûlullah adına sen cevap ver! Allahım! Onu Rûhu'l-Kuds ile destekle!» buyurduğunu işitmedin mi?” diye sorup şahitliğini istediğini işittim. Ebû Hureyre: “Evet, işittim!” karşılığını verdi.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi' el-Behrânî el-Hımsî'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Umevî el-Hımsî'dir. Ebû Hamza'nın da adı Dînâr'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Ebû Seleme, Abdullah —veya İsmâil— b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî'dir. Buhârî bu hadisi *Bed'ul-Halk* konusu içinde “Süfyân b. Uyeyne — Zührî” kanalıyla rivayet ederken Ebû Seleme yerine Saîd b. el-Müseyyeb'i zikretmiştir. Bu da hadise herhangi bir hâlel getirmez. Zira Buhârî bu hadisi bazen Ebû Seleme'den bazen de Saîd'den olmak üzere tahrir etmiştir.

Hassân, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şairi Hassân b. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm el-Ensârî'dir.

¹ Hadis ayrıca 3212 ve 6152'de geçmektedir. Müslim (2485)

Hassân bir konuda Ebû Hureyre'nin şahitliğini, yani anlatacağı olayın olup olmadığı konusunda onun onayı almak istedi. Zamanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hassân'a: *"Ey Hassân! Resûlullah adına sen cevap ver! Allahım! Onu Rûhu'l-Kuds ile destekle!"* buyurmuştu. Hassân bu olayı aktarıp Ebû Hureyre'ye kendisinin de bunu işitip işitmediğini sordu. Ebû Hureyre: *"İşittim"* diyerek Hassân'ı onayladı.

Burada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hassân'a cevap vermesini söylemesi, sorulan bir soruya cevap vermesi değil, şiirle yapılan bir saldırıya yine şiirle cevap vermesidir. Vereceği cevap konusunda da Rûhu'l-Kuds yani Cebrâil'in ona destek olması için Allah'a dua etmiştir.

Hadiste Hassân'ın Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda Mescid'de şiir okuduğuna dair herhangi bir şey olmadığı, dolayısıyla hadisin başlıkla bir ilgisinin bulunmadığı söylenebilir. Cevap olarak denilebilir ki Buhârî böylesi durumlarda işaretlerle zihni harekete geçirmeyi hedefler. Zira bu hadisten anlıyoruz ki bazı şiirler, söylenmesinde Cebrâil'den destek istenecek kadar haktır. Böylesi şiirler de mescidlerde okunabilir. Mescidlerde okunması yasaklanan şiirler de batıl bir içeriğe sahip olan ve mescidlerin yapılış amacına aykırı gelen şiirlerdir.

Bed'ul-Halk konusu içinde gelen rivayetten de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hassân'a bunu Mescid içinde söylediği anlamı çıkmaktadır. Bu şekilde Hassân, Mescid içinde müşriklerin yaptıkları hicivlere şiirle gereken cevabı vermiştir. Bundan dolayı hadisin başlıkla dolaylı da olsa bir ilgisi bulunmaktadır.

Bir rivayete göre Hz. Ömer, Mescid'e uğradığında orada şiir okuyan Hassân'ı terslemiş, Hassân da: *"Senden daha hayırlı biri içindeyken de burada şiir okumuştum"* karşılığını vermiş ve Ebû Hureyre'ye dönüp: *"Allah için söyle..."* demiştir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Bed'ul-Halk* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٦٩ - بَابُ أَصْحَابِ الْحِرَابِ فِي الْمَسْجِدِ

69- HARBELİ KİŞİLERİN MESCİDE GİRMESİ

Başlık, harbe denilen kısa mızrak sahibi olan kişilerin, harbe uçları

açıktayken mescide girmelerinin caiz olmasıyla ilgilidir.

٤٥٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا عَلَى بَابِ حُجْرَتِي ، وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ ، أَنْظُرُ إِلَى لَعِبِهِمْ . أطرافه ٤٥٥ ، ٩٥٠ ، ٩٨٨ ، ٢٩٠٦ ، ٣٥٢٩ ، ٥١٩٠ ، ٥٢٣٦ - تحفة

١٦٤٩٨

454- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhîm b. Sa’d — Sâlih — İbn Şihâb — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Habeşliler Mescid’de harbeleriyle oynarken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) odamın kapısında durduğunu gördüm. Benim de onları izlemem için Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) beni ridâsının (üstlüğüünün) arkasına almıştı.”¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Yahya el-Kureşî el-Âmirî el-Medenî’dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Sa’d b. İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Sâlih, Sâlih b. Keysân’dır.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid el-Esedî el-Medenî’dir.

Müminlerin annesi Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre bir defasında Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid’de harbeleriyle gösteri yapan Habeşlileri odasının kapısından izlerken görmüştür. Mescid’de harbelerle yapılan bu tür gösteriler düşmana karşı eğitim mahiyetindedir. Dine faydalı bir şey olduğu için de mescidlerde yapılması caiz görülmüştür.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odanın kapısında onları izlerken Âişe’yi de arkasında almış ve o da onları izlemiştir. Burada Hz. Âişe Habeşlilerin kendilerini değil, harbeleriyle yaptıkları gösteriyi izlemiştir. Zira kadının kendisine yabancı olan bir erkeği izlemesi caiz değildir. Bu da olayın hicâb ile ilgili âyetin nazil olmasından sonra gerçekleştiğini göstermektedir. Belki de

¹ Hadis ayrıca 455, 950, 988, 2906, 3529, 5190 ve 5236’da geçmektedir. Müslim (892)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bunları izleyip iyice öğrenmesi, daha sonra da başkalarına aktarması için Âişe'nin izlemesine izin vermiştir.

٤٥٥ - زَادَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْزِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ بِحِجَابِهِمْ . أَطْرَافَهُ ٤٥٤ ، ٩٥٠ ، ٩٨٨ ، ٢٩٠٦ ، ٣٥٢٩ ، ٥١٩٠ ، ٥٢٣٦ - تحفة ١٦٧١٠

455- İbrâhîm b. el-Münzir de bu hadisi “İbn Vehb — Yûnus — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Âişe'den: “Habeşliler harbeleriyle oynarken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları izlediğini gördüm” ziyadesiyle nakletmiştir.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir b. Abdillâh el-Esedî el-Hâzmî'dir.

İbn Vehb, Abdullâh b. Müslim el-Kureşî'dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

İbrâhîm b. el-Münzir'in hadiste yaptığı ziyade sadece “Habeşliler harbeleriyle oynarken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onları izlediğini gördüm” lafzıdır. Başlık ile hadis arasındaki mutabakat da bu lafızla sağlanmıştır.

Hadisin ravileri Medineli, Mısırlı ve Eylelidir. İsnâdında üç tâbîi vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Bayramlar* ve *Kureyş'in Menkıbeleri* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim² de *Bayramlar* konusu içinde tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 454, 950, 988, 2906, 3529, 5190 ve 5236'da geçmektedir.

² Müslim (892)

۷۰ - باب ذِكْرِ الْبَيْعِ وَالشَّرَاءِ عَلَى الْمِنْبَرِ فِي الْمَسْجِدِ

70- MESCİDDE MİNBER ÜZERİNDE ALIŞVERİŞTEN BAHSETMEK

٤٥٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَتَتْهَا بَرِيرَةُ تَسْأَلُهَا فِي كِتَابَتِهَا فَقَالَتْ إِنْ شِئْتَ أُعْطِيتُ أَهْلَكَ وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لِي . وَقَالَ أَهْلُهَا إِنْ شِئْتَ أُعْطِيتُهَا مَا بَقِيَ - وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً إِنْ شِئْتَ أُعْطِيتُهَا وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لَنَا - فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَتْهُ ذَلِكَ فَقَالَ « ابْتَاعِيهَا فَأَعْتِقِيهَا ، فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ » . ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ - وَقَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ - فَقَالَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ » . قَالَ عَلِيُّ بْنُ يَحْيَى وَعَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ . وَقَالَ جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ عَنْ يَحْيَى قَالَ سَمِعْتُ عَمْرَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ . رَوَاهُ مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَمْرَةَ أَنَّ بَرِيرَةَ . وَلَمْ يَذْكُرْ صَعِدَ الْمِنْبَرِ . أطرافه ١٤٩٣ ، ٢١٥٥ ، ٢١٦٨ ، ٢٥٣٦ ، ٢٥٦٠ ، ٢٥٦١ ، ٢٥٦٣ ، ٢٥٦٤ ، ٢٥٦٥ ، ٢٥٧٨ ، ٢٧١٧ ، ٢٧٢٦ ، ٢٧٢٩ ، ٢٧٣٥ ، ٥٠٩٧ ، ٥٢٧٩ ، ٥٢٨٤ ، ٥٤٣٠ ، ٦٧١٧ ، ٦٧٥١ ، ٦٧٥٤ ، ٦٧٥٨ ، ٦٧٦٠ - تحفة ١٧٩٣٨

456- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Yahya” isnâdıyla Amre şöyle demiştir: Âişe'nin bildirdiğine göre Berîre, efendileriyle yaptığı anlaşma bedeli konusunda yardım için yanına geldi. Âişe ona: “İstersen velâ hakkının benim olması kaydıyla borcunu efendilerine ödeyeyim” dedi. Ancak efendileri: “İstiyorsan borcundan kalanı ödeyebilirsin, ancak velâ hakkı bizde kalır” karşılığını verdiler. —Ravi Süfyân başka bir defasında bunu rivayet ederken efendilerin: “İstiyorsan onu azat edebilirsin, ancak velâ hakkı bizde kalır” dediklerini zikretti.—

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde Âişe olayı anlattı. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu satın alıp azat et. Velâ hakkı da azat eden kişindir”

buyurdu. Sonra da minberin üzerinde durdu —ravi Süfyân başka bir defasında bunu rivayet ederken: “Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktı” demiştir— ve şöyle buyurdu: *“Bazılarına ne oluyor da Yüce Allah’ın Kitâb’ında yeri olmayan bazı şartlar ileri sürüyorlar! Yüce Allah’ın Kitâb’ında yeri olmayan bir şart, bir değil yüz defa koşulmuş olsa dahi bir değeri yoktur!”*

Ali bunu “Yahya ve Abdulvehhâb — Yahya — Amre” isnâdıyla rivayet etmiştir.

Câfer b. Avn bunu Yahya kanalıyla Amre’den rivayet ederken Yahya’nın: “Amre’den şöyle işittim” dediğini, Amre’nin de: “Âişe’den şöyle işittim” dediğini zikreder.

Mâlik de bunu Yahya kanalıyla rivayet ederken Amre’nin: “Berîre (Âişe’ye geldi)...” dediğini zikretmiş, ancak “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktı” ifadesine yer vermemiştir.¹

Ali, Ali b. Abdillâh b. Câfer es-Sa’dî’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Ensârî’dir.

Amre, Ensâr’dan Amre binti Abdirrahman b. Sa’d b. Zurâre’dir.

Berîre binti Safvân, bir bedel üzerinden efendileriyle mükâtebe yapmıştı. Mükâtebe bedelinin kalan taksitleri konusunda da yardım istemek üzere Hz. Âişe’ye geldi. Hz. Âişe velâ hakkı kendisinin olması şartıyla taksitlerinden kalan miktarı onun adına efendilerine ödeyebileceğini söyledi. Ancak efendileri bu teklifi kabul etmedi ve istiyorsa kalan taksitleri ödeyebileceğini, fakat velâ hakkını ona vermeyip kendilerinde kalacağı cevabını verdi.

Ravi Süfyân başka bir defasında bunu rivayet ederken, Berîre’nin efendilerinin: “İstiyorsan borcundan kalanı ödeyebilirsin” değil de: “İstiyorsan onu azat edebilirsin” dediklerini zikretmiştir. Berîre’nin anlaşma bedelinden kalan miktar da 5 ükiyye gümüştü ve bunu beş yıl içinde ödemesi

¹ Hadis ayrıca 1493, 2155, 2168, 2536, 2560, 2561, 2563, 2564, 2565, 2578, 2717, 2726, 2729, 2735, 5097, 5279, 5284, 5430, 6717, 6751, 6754, 6758 ve 6760’ta geçmektedir.

gerekiyordu. Bu yöndeki detay ve açıklamalar kendi konusu içinde zikredilecektir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelince Hz. Âişe bu durumu ona aktardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun kalan bedelini verip azat etmesini, velâ hakkının da azat eden kişide olacağını söyledi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda konuşmak üzere minbere çıktı ve: *"Bazılarına ne oluyor da Yüce Allah'ın Kitâb'ında yeri olmayan bazı şartlar ileri sürüyorlar! Yüce Allah'ın Kitâb'ında yeri olmayan bir şart, bir değil yüz defa koşulmuş olsa dahi bir değeri yoktur!"* buyurdu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yüce ahlâkından dolayı hiç kimseye yüzüne karşı hoşlanmayacağı bir şekilde hitap etmezdi. Onun için sözlerine muhataplarını rencide etmeden *"Bazılarına ne oluyor ki"* şeklinde başlamıştır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazılarının Allah'ın Kitâb'ında bulunmayan bazı şartlar koştuklarını söylemiştir. Burada Yüce Allah'ın Kitâb'ından kasıt hükümleridir. Bu hükümler de Kur'ân'da veya sünnette zikredilmiş olabilir. Ya da Kitâb'dan kasıt Levh-i Mahfûz olabilir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Allah'ın Kitâb'ında yer almayan bir şartı koşan kişinin, bunu yüz defa koşmuş olsa dahi bir değerinin olmadığını bildirmiştir. Burada yüz sayısının verilmesi sayı belirtme değil, mübalağa babındandır. Fakat hadisten Kur'ân'da, hakkında hüküm bulunmayan bir şeyin batıl olduğu anlamı da çıkmaz. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Velâ hakkı azat eden kişininindir"* sözü de Kur'ân'da bulunmamaktadır. Ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği bir hükümdür. Ancak Yüce Allah: **"Peygamber size ne veriyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının"**¹ buyurduğuna göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği hükümler de Kur'ân'da zikredilmiş hükümler değerindedir.

Bu yönde diğer açıklamalar kendi konusu içinde zikredilecektir. Hadisin ravileri Medineli ve Kufelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Zekât, Itk, Buyû', Hibe, Ferâid, Talâk, Şurût, At'ime* ve *Keffâretu'l-Eymân* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim²,

¹ Haşr Sur. 7

² Müslim (1075, 1504)

Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

Ali b. el-Medîni bunu “Yahya b. Saîd el-Kattân ve Abdulvehhâb b. Abdilmecîd es-Sekafî — Yahya b. Saîd el-Ensârî — Amre” isnâdıyla rivayet ederken minber olayı ile Hz. Âişe’yi zikretmemiştir. Ali’nin bu rivayetini de İsmâîlî mevsûl olarak nakletmiştir.

Câfer b. Avn bunu Yahya b. Saîd el-Ensârî kanalıyla Amre’den rivayet ederken Yahya’nın: “Amre’den şöyle işittim” dediğini, Amre’nin de: “Âişe’den şöyle işittim” dediğini zikreder. Bu kanal da Yahya’nın Amre’den, Amre’nin de Âişe’den hadisi bizzat işittiğini açıkça ortaya koymuştur. Bu da isnâdda irsâlin (kopukluğun) olmadığını göstermektedir. Oysa Ali’nin söz konusu rivayeti “an’ane” sigasıyla gelmiştir ve Hz. Âişe de zikredilmemiştir. Câfer’in bu rivayetini de Nesâî ve İsmâîlî mevsûl olarak nakletmişlerdir.

İçinde minberin zikredilmesinden dolayı başlıkla mutabık düştüğü için Buhârî başlık altında Süfyân’ın rivayetine yer vermiştir.

Mâlik de bunu Yahya kanalıyla rivayet ederken Amre’nin: “Berîre (Âişe’ye geldi)...” dediğini zikretmiş, ancak “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minbere çıktı” ifadesine yer vermemiştir. Burada da hadis Hz. Âişe’ye isnat edilmemiştir. Bundan dolayı da mürsel bir rivayet görünümündedir. Mâlik’in bu rivayetini Buhârî, *Mukâteb* konusu içinde mevsûl olarak zikretmiştir.

٧١ - بَابُ التَّقَاضِي وَالْمُلَازِمَةِ فِي الْمَسْجِدِ

71- MESCİDDE BORCU İSTEMEK VE BORÇLUYU SIKIŞTIRMAK

Başlık, alacaklı olan kişinin borçludan bu borcu mescidde istemesinin ve borcu alana kadar da ondan ayrılmamasının hükmü ile ilgilidir.

٤٥٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ عَنْ كَعْبٍ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَدَرٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ ، فَلَرْتَفَعَتْ أَصْوَاهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ فَنَادَى « يَا كَعْبُ » . قَالَ لَيْتَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « ضَعُ

مِنْ دَيْنِكَ هَذَا . وَأَوْمَأَ إِلَيْهِ أَيْ الشَّطْرَ قَالَ لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « قُمْ فَأَقِضْهِ » .

أطرافه ٤٧١، ٢٤١٨، ٢٤٢٤، ٢٧٠٦، ٢٧١٠ - تحفة ١١١٣٠

457- “Abdullah b. Muhammed — Osmân b. Ömer — Yûnus — Zührî” isnâdıyla Abdullah b. Ka’b b. Mâlik anlatıyor: Ka’b’ın İbn Ebî Hadred’den bir alacağı vardı ve alacağını ondan Mescid’de istedi. Yükselen seslerini odasında bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işitti. Onlara doğru yöneldi ve odanın perdesini aralayarak: “Ey Ka’b!” diye seslendi. Ka’b: “Ey Allah’ın Resûlü! Buyur, emrindeyim” karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Alacağının bir kısmını düş” buyurdu ve yarısını düşmesi konusunda eliyle işaret etti. Ka’b: “Düştüm ey Allah’ın Resûlü!” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ebî Hadred’e: “Kalkıp borcunu öde” buyurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed b. Abdillâh b. Câfer el-Müsnedî’dir.

Osmân, Osmân b. Ömer b. Fâris el-Basrî el-Abdî’dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Ka’b b. Mâlik el-Ensârî es-Sülemî el-Medenî’dir.

Ka’b, şairdir ve Tebûk gazvesine katılmayıp geride kalan üç kişiden biridir.

Ka’b’ın, İbn Ebî Hadred’den bir alacağı vardı. Taberânî’nin bildirdiğine göre Ka’b’ın alacağı iki ûkiyye idi. Ka’b alacağını Mescid-i Nebvî’de ondan istedi ve verene kadar da peşini bıraktı. Bu arada sesleri yükseldi ve odasında bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların sesini duydu. Seslerini duyunca da onlara doğru yöneldi. Odasının perdesini araladı ve Ka’b’a seslendi. Ka’b, vereceği emirleri hemen yerine getireceğini bildirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle işaret ederek alacağının yarısını düşmesini istedi. Buradan muhatap olan kişi kastı anlıyorsa işaretin söz yerine geçebileceğini anlıyoruz. Ka’b alacağının yarısını düştüğünü söyleyince de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ebî Hadred’e, kalkıp kalan borcunu ödemesini söyledi.

¹ Hadis ayrıca 471, 2418, 2424, 2706 ve 2710’da geçmektedir.

Hadisin başlıkla ilgisine gelince, mescidde borcun istendiği hadisten açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) duyacak şekilde seslerinin duyulması da Kab'ın bu konuda onu sıkıştırdığını ve bırakmadığını göstermektedir. Buhârî aynı hadisi *Sulh* konusu içinde rivayet ederken Ka'b'ın onu bırakmayıp sıkıştırdığını açık bir şekilde zikreder. Burada da o hadise işaret etmekle yetinmiş olabilir.

Bu yönde diğer açıklamalar kendi konusu içinde zikredilecektir. Hadisin ravileri Buhâralı, Basralı ve Medinelidir. İsnâdında oğlun babadan rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Sulh* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmişlerdir.

٧٢ - بَابُ كَنْسِ الْمَسْجِدِ وَالتَّقَاطِ الْخَرَقِ وَالْقَذَى وَالْعِيدَانِ

72- MESCİDİ SÜPÜRMEK, İÇİNDE BULUNAN PAÇAVRALARI VE ÇERÇÖPÜ TOPLAMAK

Başlık, mescidi süpürüp temizleme, mescid içinde bulunan bez, paçavra, çerçöp ve benzeri şeyleri temizlemekle ilgilidir.

٤٥٨ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا أَسْوَدَ - أَوْ امْرَأَةً سَوْدَاءَ - كَانَ يَقُمُّ الْمَسْجِدَ ، فَمَاتَ ، فَسَأَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْهُ فَقَالُوا مَاتَ . قَالَ « أَفَلَا كُنْتُمْ أَذْنَتُمُونِي بِهِ دُلُونِي عَلَى قَبْرِهِ » . - أَوْ قَالَ قَبْرِهَا - فَأَتَى قَبْرَهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ . طرفاه ٤٦٠ ، ١٣٣٧ - تحفة ١٤٦٥٠

458- “Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Sâbit — Ebû Râfi” isnâdıyla Ebû Hureyre der ki: Zenci bir adam —veya zenci bir kadın— vardı ve Mescid’i süpürüp temizlerdi. Vefat ettikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu sordu. “Öldü” dediklerinde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana haber verseydiniz ya! Mezarını bana gösterin” buyurdu. Sonrasında mezarına gidip üzerine namaz kıldı.²

¹ Müslim (1558)

² Hadis ayrıca 460 ve 1337’de geçmektedir.

Süleymân, Mekke kadısı Süleymân b. Harb el-Ezdî el-Vâşihî el-Basrî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî el-Hımsî el-Basrî'dir.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî'dir.

Ebû Râfi', tâbiînden Nufey' es-Sâîğ el-Basrî'dir. Sahabeden olan Ebû Râfi' değildir. Çünkü Sâbit sahabe olan Ebû Râfi'ye yetişmemiştir.

Mescid'i süpürüp temizleyen zenci bir adam veya bir kadın vardı. Burada bu temizliği yapan kişinin erkek mi, kadın mı olduğu konusunda tereddüt edilmiştir. İbn Huzeyme'de gelen rivayette ise tereddütsüz bir şekilde zenci bir kadın olduğu geçer. Ebu's-Şeyh de *Salât* eserinde bu kişinin kadın olduğunu söylemiştir. Buradaki tereddüt ise tercih edilen görüşe göre Sabit'e aittir. Beyhakî bunu rivayet ederken kadının adının Ümmü Mihcen olduğunu zikreder.

Mescid'in temizliğini yapan bu kişi vefat etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu ortalıkta göremeyince ashâbına, ona ne olduğunu sordu. Ashâbı vefat ettiğini söyleyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) defin esnasında neden kendisine haber vermediklerini sordu. Zira onun cenaze namazını kılmak istemişti. Beyhakî rivayet ederken onun vefat haberini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) veren kişinin Ebû Bekr olduğunu zikretmiştir.

Buhârî, *Cenâiz* konusu için bu hadisi zikrederken bu kişinin ölümünü fazla önemsemedikleri için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber vermediklerini zikreder. İbn Huzeyme'deki rivayette ise: "Gece vakti öldüğü için seni uyandırmak istemedik" dedikleri geçer.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mezarını göstermelerini istedi. Gösterdiklerinde de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mezarına gidip namaz kıldı. Taberânî bunu İbn Abbâs'tan rivayet ederken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Kadını cennette, Mescid'den çerçöpü temizlerken gördüm*" buyurduğu ilavesini yapar.

Bu hadis mezara doğru namaz kılmayı yasaklayan Mâlikîlerin aleyhinde delildir. Bu yöndeki diğer açıklamalar kendi konusu içinde yapılacaktır.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Cenâiz* konusu

içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۷۳ - بَابُ تَحْرِيمِ تِجَارَةِ الْخَمْرِ فِي الْمَسْجِدِ

73- MESCİDDE İÇKİ TİCARETİNİN YASAKLANMASI

Başlık, mescidde içki ticaretinin yasaklanması ve hükümlerinin açıklanmasıyla ilgilidir. Burada kasıt içki ticaretinin sadece mescid içinde yasak olması değildir, zira mescid dışında da böylesi bir ticaret yasaktır. Veya başlıktan kasıt, içki ticaretinin yasaklanmasının Mescid’de gerçekleştiğidir. Başlık altındaki hadisin zahirinden de anlaşılan budur.

۴۵۹ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي حَزْزَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا أُنْزِلَ الْآيَاتُ مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي الرَّبَا ، خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَقَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاسِ ، ثُمَّ حَرَّمَ تِجَارَةَ الْخَمْرِ . أطرافه ۲۰۸۴ ، ۲۲۲۶ ، ۴۵۴۰ ، ۴۵۴۱ ، ۴۵۴۲ ، ۴۵۴۳ - تحفة ۱۷۶۳۶

459- “Abdân — Ebû Hamza — A’miş — Müslim — Mesrûk” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Faiz konusunda Bakara Suresi’ndeki âyetler nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’e gelip inen bu âyetleri Müslümanlara okudu. Ardından içki ticaretini yasakladı.”²

Abdân, Abdân b. Abdillâh b. Osmân el-Mervezî’dir. Aslen Basralıdır.

Ebû Hamza, Muhammed b. Meymûn es-Sukkerî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Müslim, Müslim b. Subayh Ebu’d-Duhâ el-Kûfî’dir.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda’ el-Kûfî’dir.

“Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar...”³ âyetiyle başlayıp sûrenin sonuna kadar devam eden,

¹ Müslim (956)

² Hadis ayrıca 2084, 2226, 4540, 4541, 4542 ve 4543’te geçmektedir.

³ Bakara Sur. 275

faizle ilgili âyetler nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’e çıktı ve bu âyetleri müslümanlara okudu. Faiz genelde gıda maddelerinde olduğu için faiz konusunda “yeme” ifadesi kullanılmıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) faiz ile ilgili nazil olan âyetleri okuduktan sonra içki ticaretini de yasakladı. Ahmed’de gelen rivayette ise: “İçki ile ticaret yapılmasını yasakladı” ifadesi yer alır. Bu da haram olan bir şeye sebep olan araçların yasaklanması babındandır.

İçkinin yasaklanması, faizin yasaklanmasından öncedir. Kâdı İyâd’ın bildirdiğine göre faizin haram kılınmasından uzun bir süre önce içki haram kılınmıştı. Muhtemelen bu yöndeki yasağın vurgulanması için bu yasak ikinci kez tekrar edilmiştir. Belki de içki ticaretinin yasaklanması içkinin bizatihi kendisinin yasaklanmasından sonra gerçekleşmiştir.

Bakara Suresi’nin tefsiri içinde bu yöndeki diğer açıklamalar zikredilecektir. Hadisin ravileri Mervli ve Kufelidir. İsnâdında üç tane tâbî vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Buyû’* ve *Tefsîr* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۷۴ - بَابُ الْخَدَمِ لِلْمَسْجِدِ

74- MESCİDİN HİZMETİNDE BULUNMAK

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا﴾ لِلْمَسْجِدِ يَخْدُمُهُ .

İbn Abbâs, “Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım”² âyetini açıklarken: “Mescidin hizmeti için adamıştır” demiştir.

İbn Abbâs’ın bu âyetin tefsirinde anlattığına göre Firavun’un karısı Hanne binti Fâkûz kısrıdı. Bir defasında yavrusunu yediren bir kuş gördü ve çocuğunun olmasını arzu etti. Yüce Allah’a yalvarıp kendisine bir çocuk ihsan etmesini isteyince Yüce Allah bu isteğine icabet etti. Kocasıyla olan birlikteliğinden de hamile kaldı. Hanne hamile kaldığından emin olunca âyette de zikredildiği gibi: “Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek

¹ Müslim (1580)

² Âl-i İmrân Sur. 35

üzere adadım”¹ dedi ve onu Mescid-i Aksa’nın hizmetine adadığını, başka bir şeyde çalıştırmayacağını ifade etti. O zamanlarda erkek çocukları konusunda öylesi adaklar meşrû idi. Hanne de bir erkek çocuğunun olmasını arzu ettiği için böylesi bir beklentiye dayanarak bu adağını adadı.

Kız doğurunca da üzüntü içinde hayıflanarak: “Rabbim! Kız doğurdum”² dedi. Zira Hanne erkek çocuğu doğurmayı ve onu Mescid’in hizmetine adamayı istiyordu. Ancak Yüce Allah erkek yerine kız çocuğuna da razı olup bu adağı güzel bir şekilde kabul etti. Adağı güzel bir şekilde kabul etmesinden kasıt da, erkek çocuk üzerinden yapılan adağı kız çocuğu olarak da kabul etmesidir.

İbn Abbâs’ın bu açıklamasını İbn Ebî Hâtim mevsûl olarak nakletmiştir.

٤٦٠ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ وَاقِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ امْرَأَةً - أَوْ رَجُلًا - كَانَتْ تَقُمُّ الْمَسْجِدَ - وَلَا أَرَاهُ إِلَّا امْرَأَةً - فَذَكَرَ حَدِيثَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ صَلَّى عَلَى قَبْرِهِ . طرفاه ٤٥٨ ، ١٣٣٧ - تحفة ١٤٦٥٠

460- “Ahmed b. Vâkıd — Hammâd — Sâbit” isnâdıyla Ebû Râfi’ şöyle demiştir: Ebû Hureyre: “Mescid’in temizliğiyle ilgilenen bir kadın veya bir adam vardı” dedi. Ama sanırım bunu yapan bir kadındı. Sonrasında Ebû Hureyre, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), onun mezarında namaz kılması olayını zikretti.³

Ahmed, Ahmed b. Abdillâh b. Vâkıd el-Harrânî’dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Vâkıd’a nisbet edilmiştir. Hicri 221 yılında Bağdat’ta vefat etmiştir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir.

Sâbit, Sâbit el-Bunânî’dir.

Ebû Râfi’, Nufey’ es-Sâîğ el-Basrî’dir.

Ebû Râfi’, Mescid’in temizliğiyle ilgilenen kişinin ölmesi, Resûlullah’ın

¹ Âl-i İmrân Sur. 35

² Âl-i İmrân Sur. 36

³ Hadis ayrıca 458 ve 1337’de geçmektedir. Müslim (956)

(sallallahu aleyhi vesellem) onu sorması, daha sonra mezarında namaz kılmasıyla ilgili bir önceki hadisin benzerini Ebû Hureyre'den naklederken bu kişinin erkek mi, kadın mı olduğu konusundaki tereddüde yönelik: “Sanırım bunu yapan bir kadındı” diyerek bu kişinin kadın olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir.

۷۵ - باب الأسير أو العريم يُرَبَطُ فِي الْمَسْجِدِ

75- ESİR VEYA BORÇLUNUN MESCİDDE BAĞLI TUTULMASI

Başlık, esir veya borçlunun mescidde tutulup bağlanması hükmüyle ilgilidir.

٤٦١ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنْ عَفَرِيَّتًا مِنَ الْجِنِّ تَقَلَّتْ عَلَى الْبَارِحَةِ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا - لَيَقْطَعَ عَلَى الصَّلَاةِ ، فَأَمَكَنِي اللَّهُ مِنْهُ ، فَأَرَدْتُ أَنْ أُرْبِطَهُ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ ، حَتَّى تُصْبِحُوا وَتَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ ، فَذَكَرْتُ قَوْلَ أَخِي سُلَيْمَانَ رَبِّ هَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي . قَالَ رَوْحٌ فَرَدَّهُ خَاسِئًا . أَطْرَافُهُ ١٢١٠ ، ٣٢٨٤ ،

٣٤٢٣ ، ٤٨٠٨ - تحفة ١٤٣٨٤

461- “İshâk b. İbrâhîm — Ravh ve Muhammed b. Câfer — Şu’be — Muhammed b. Ziyâd” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Dün gece cinlerden bir ifrit namazımı bozmak için üzerime geldi —veya Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) buna benzer bir ifade kullandı—. Yüce Allah’ın inayetiyle onu yenebildim. Sabah hepiniz onu görebilesiniz diye de Mescid’in direklerinden birine bağlamak istedim. Ancak kardeşim Süleymân’ın: «Bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlanlık ver»¹ sözü aklıma geldi.”

¹ Sâd Sur. 35

Ravh der ki: “Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu kovup geri çevirdi.”¹

İshâk, İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh’tir.

Ravh, Ravh b. Ubâde’dır.

Muhammed b. Câfer, Ğunder lakabıyla meşhurdur.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Muhammed, Osmân b. Maz’ûn oğullarının azatlısı Muhammed b. Ziyâd el-Kureşî el-Cumahî’dır.

Bir gece cinlerden bir ifrit Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) saldırıp namazını bozmak istedi. Ravinin dediğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunu ifade ederken buna yakın bir söz de söylemiş olabilir. Ancak Yüce Allah'ın inayetiyle Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu saldırıyı püskürtüp ifriti yakalamıştır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu yakaladıktan sonra sabah gelen Müslümanlar onu görsünler diye Mescid'in direklerinden birine bağlamak istedi. Ancak Hz. Süleymân'ın: “**Bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümrânlık ver**”² sözünü hatırladı. Yüce Allah'ın onun bu duasına icabetini göz önünde bulundurarak onu bağlama imkanı olmasına rağmen bundan vazgeçti.

Hadisin ravileri Mervli ve Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Tefsîr*, *Ehâdisu'l-Enbiyâ* ve *Sıfatu İblîs* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Ravh b. Ubâde bu hadisi tek başına naklettiği rivayette: “Bu şekilde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu kovup geri çevirdi” demiştir. Buhârî, *Ehâdisu'l-Enbiyâ* konusu içinde bu hadisi naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sonunda: “*Rezil olmuş bir şekilde onu geri çevirdim*” buyurduğunu zikreder.

Hadisten esir kişinin, ona kıyas ederek de borçlu olan kişinin mescidde bağlanmasının caiz olduğunu çıkarıyoruz.

¹ Hadis ayrıca 1210, 3284, 3423 ve 4808'de geçmektedir. Müslim (541)

² Sâd Sur. 35

۷۶ - باب الإِغْتِسَالِ إِذَا أَسْلَمَ وَرَبَطَ الْأَسِيرَ أَيْضًا فِي الْمَسْجِدِ

76- MÜSLÜMAN OLAN KİŞİNİN YIKANMASI VE ESİRİN MESCİDDE BAĞLI TUTULMASI

وَكَانَ شُرَيْحُ يَأْمُرُ الْغَرِيمَ أَنْ يُجْبَسَ إِلَى سَارِيَةِ الْمَسْجِدِ .

(Kadı) Şurayh, borçlunun mescidin direğine bağlanmasını söylerdi.

Başlık, kafirken müslüman olan kişinin yıkanması, esirin mescidde bağlanmasının da caiz olmasıyla ilgilidir.

Şurayh, Şurayh b. el-Hâris el-Kindî en-Nehaî'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanına yetişmiş olsa da onu görememiştir. Hz. Ömer'in Kufe kadısıydı. Ondan sonra da 60 yıl boyunca kadılık yapmıştır. Hicri 80'den önce veya sonra vefat etmiştir.

Şurayh, borçlu olan kişinin gidip kendini mescidin direklerinden birine bağlamasını söylerdi. Rivayetin tamamını Ma'mer mevsûl olarak Eyyûb kanalıyla İbn Sîrîn'den nakletmiştir. Buna göre Şurayh devamında: "Borcunu ödeyene kadar bağlı kalır. Ödemezse de hapsedilir" demiştir.

٤٦٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ خِيَلًا قَبَلَ نَجْدٍ ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أَثَالٍ ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةِ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « أَطْلِقُوا ثُمَامَةَ » . فَانْطَلَقَ إِلَى نَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ ، فَاعْتَثَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ . أطرافه ٤٦٩ ، ٢٤٢٢ ، ٢٤٢٣ ، ٤٣٧٢ - تحفة

١٣٠٠٧

462- "Abdullah b. Yûsuf — Leys — Şu'be — Saîd b. Ebî Saîd" isnâdıyla Ebû Hureyre anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Necd taraflarına bir süvari birliği gönderdi. Bu birlik Hanîfe oğullarından Sumâme b. Usâl adında bir adamı getirdi ve onu Mescid'in direklerinden birine bağladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına çıktığında: "Sumâme'yi serbest bırakın!" buyurdu. Sonrasında Sumâme, Mescid'e yakın bir suya

gidip yıkandı. Sonra Mescid'e geldi ve: "Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet ederim" dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Leys, Leys b. Sa'd el-Mısrî'dir.

Saîd, Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 6. yılda, Muharrem ayının 10'nunda Necd taraflarında bulunan ve Ebû Bekr b. Kilâb oğullarının bir kolu olan Kartâ boyu üzerine 30 kişilik bir süvari birliği gönderdi. Birlik döndüğünde yanlarında esir olarak Hanîfe oğullarından Sumâme b. Usâl'i getirdi. Onu Mescid'in direklerinden birine bağladılar.

İbn İshâk'ın *Meğâzî*'de bildirdiğine göre onu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emriyle direğe bağlamışlardır. Bu da bir önceki başlıkta geçen ifritin bağlanması hadisine benzemektedir. Orada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bağlamayı düşünmüş, ancak bir sebepten dolayı bundan vazgeçmiştir. Burada ise esirin bağlanmasını emretmiştir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Sumâme'nin yanına gelip çözülmesini söyledi. Çözülmesini söylemesi de ona acımasından veya iman edeceğini sezmesinden olabilir. Ya da İbn Huzeyme ve İbn Hibbân'ın rivayetlerinde zikredildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geldiğinde Sumâme müslüman olmuş, Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem) serbest bırakılmasını söylemiştir.

Sumâme çözülüp serbest bırakıldıktan sonra Mescid'e yakın bir yerde bulunan suya gidip yıkandı. Sonra Mescid'e döndü ve şahadet getirerek müslüman oldu. Müslüman olan kafirin yıkanmasının meşruiyetini buradan çıkarıyoruz. İmam Ahmed ise bu yıkanmanın vacip olduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Mısırlı ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim², Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 469, 2422, 2423 ve 4372'de geçmektedir.

² Müslim (1764)

۷۷ - باب الْخِيْمَةِ فِي الْمَسْجِدِ لِلْمَرْضَى وَغَيْرِهِمْ

77- HASTA VE BENZERİ KİŞİLER İÇİN MESCİDDE ÇADIR KURMAK

Başlık, hastalık ve benzeri durumlar için mescidlerde çadır kurmanın caiz olmasıyla ilgilidir.

٤٦٣ - حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يُحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَصِيبَ سَعْدُ يَوْمَ الْحَنْدَقِ فِي الْأَكْحَلِ ، فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ خِيْمَةً فِي الْمَسْجِدِ لِيَعُوْدَهُ مِنْ قَرِيبٍ ، فَلَمْ يَرْعُهُمْ - وَفِي الْمَسْجِدِ خِيْمَةٌ مِنْ بَنِي غِفَارٍ - إِلَّا الدَّمُ يَسِيلُ إِلَيْهِمْ فَقَالُوا يَا أَهْلَ الْخِيْمَةِ ، مَا هَذَا الَّذِي يَأْتِينَا مِنْ قَبْلِكُمْ فَإِذَا سَعْدٌ يَغْذُو جُرْحُهُ دَمًا ، فَمَاتَ فِيهَا . أطرافه ٢٨١٣ ، ٣٩٠١ ، ٤١١٧ ، ٤١٢٢ - تحفة ١٦٩٧٨

463- “Zekeriyyâ b. Yahya — Abdullah b. Numeyr — Hişâm — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe anlatıyor: Hendek savaşında Sa’d, kolundaki atar damardan yaralandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yakından ilgilenebilmek için Mescid’de onun için bir çadır kurdurdu. Mescid’de Gifâr oğullarının da bir çadırı vardı. Sa’d’ın çadırından onlara doğru akan kanlardan ürkünce: “Ey çadır ahalisi! Sizin taraftan bize doğru gelen bu şey de ne?” demeye başladılar. Bu kan da Sa’d’ın yarısından akan kandı. Aldığı bu yaradan dolayı da vefat etti.¹

Zekeriyyâ, Zekeriyyâ b. Yahya el-Belhî el-Luluî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Sa’d b. Muâz, Zilka’de ayında gerçekleşen Hendek savaşında kolundan yaralanmış, atar damarlarından biri kesilmişti. Sa’d, Evs kabilesinin efendisiydi ve rivayete göre vefatına Rahmân’ın Arş’ı sarsılmıştır. Onu yaralayan Âmir b. Luey oğullarından biri olan İbnu’l-Arka’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tedavisiyle yakından ilgilenmek için Mescid’de

¹ Hadis ayrıca 2813, 3901, 4117 ve 4122’de geçmektedir. Müslim (1769)

Sa'd'a özel bir çadır kurdurdu. Mescid'de Ğifâr oğullarının da bir çadırı vardı. Sa'd'ın yarasından o kadar çok kan aktı ki onların çadırına doğru süzüldü. Ğifâr oğulları da akan bu kanlardan ürküp Sa'd'ın çadırında olanları uyarmak zorunda kaldı. Sa'd aldığı bu yaradan dolayı iyileşemedi ve vefat etti.

Hadisin ravileri Medineli ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٧٨ - بَابُ إِدْخَالِ الْبَعِيرِ فِي الْمَسْجِدِ لِلْعِلَّةِ

78- İHTİYAÇTAN DOLAYI MESCİDE DEVE SOKMAK

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ طَافَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى بَعِيرٍ .

İbn Abbâs: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesi üzerinde tavaf etti” demiştir.

Başlık, bir ihtiyaçtan dolayı deveyi mescide sokmanın caiz olmasıyla ilgilidir. Buhârî'nin, *Hac* konusu içinde mevsûl olarak İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesi üzerinde tavaf etmiştir.

٤٦٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ شَكَّوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَشْتَكِي . قَالَ « طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ » . فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ ، يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابِ مَسْطُورٍ . أَطْرَافُهُ ١٦١٩ ، ١٦٢٦ ، ١٦٣٣ ، ٤٨٥٣ -

تحفة ١٨٢٦٢

464- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Muhammed b. Abdirrahman b. Nevfel — Urve — Zeyneb binti Ebî Seleme” isnâdıyla Ümmü Seleme şöyle demiştir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) hasta olduğumu söylediğimde: “Bineğin üzerinde ve erkeklerin arkasında tavafını yap” buyurdu. Ben de tavafımı bu şekilde yaptım. O sırada da Resûlullah

(sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin yanında namaz kılıyor, namazda da Tûr Suresi'ni okuyordu.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Muhammed, Muhammed b. Abdirrahman b. el-Esved b. Nevfel'dir. Urve b. ez-Zübeyr'in yetimidir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr'dir.

Zeyneb, Zeyneb binti Ebî Seleme Abdullah b. Abdilesed el-Mahzûmî'dir.

Ümmü Seleme, müminlerin annesi Hind binti Ebî Umeyye'dir.

Hac esnasında Ümmü Seleme rahatsız olunca durumunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) tavafını bineği üzerinde ve insanların arkasında yapmasını söyledi.

Ümmü Seleme de devesi üzerinde tavafını yerine getirmiştir. Tavafını yaparken de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Kâbe'nin yanında namaz kıldığını, bu namazında Tûr Suresi'ni okuduğunu görmüştür.

Bazılarının dediğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) devesi eğitimli bir deveydi. Bu yüzden onunla tavaf edilirken Mescid'i pisletmesi konusunda herhangi bir endişe taşınmıyordu. Ümmü Seleme'nin devesinin de aynı şekilde eğitimli olması muhtemeldir.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden, onun da sahabiden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Hac* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim de² *Hac* konusu içinde tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1619, 1626, 1633 ve 4853'te geçmektedir.

² Müslim (1276)

۷۹ - باب

79- BÂB

٤٦٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ ﷺ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ ، وَمَعَهُمَا مِثْلُ الْمَصْبَاحَيْنِ يُضِيَانِ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا ، فَلَمَّا افْتَرَقَا صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَاحِدٌ حَتَّى أَتَى أَهْلَهُ . طرفاه ٣٦٣٩ ، ٣٨٠٥ - تحفة ١٣٧٢

465- “Muhammed b. el-Müsennâ — Muâz b. Hişâm — Muâz'ın babası — Katâde” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: “Ashâbdan iki adam gece karanlığında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanından çıktılar. Sanki ellerinde lamba varmış gibi de önlerinde bir ışık ilerliyorlardı. Birbirlerinden ayrıldıklarında evlerine girene kadar her birinin önünde aynı ışık yollarını aydınlatmaya devam etti.”¹

Muâz'ın babası, Hişâm ed-Destuvâî el-Basrî'dir.

Katâde, Katâde b. Di'âme es-Sedûsî el-Basrî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Buhârî'nin *Menâkıb* konusu içinde de zikrettiğine göre ashâbdan Abbâd b. Bişr ile Useyd b. Hudayr karanlık bir gecede Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikteyken Mescid'den çıktıklarında her birinin elinde bir lamba varmış gibi önlerinde bir ışıkla ilerliyorlardı. Bu, onların için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir bereketiydi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) için de peygamberliğinin bir alametiydi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ihtiyaç duyan ashâbından bazılarına böylesi bir kerameti göstermiştir. Bu keramet de bir bakıma: “Gece karanlığında mescidlere yürüyenleri kıyamet gününde tam bir nurla müjdele” hadisinin de dünyadayken kendini göstermesidir. Ashâbdan bu iki kişi evlerine gitmek için birbirlerinden ayrıldıklarında aynı ışık her birinin önünü evine ulaşana kadar

¹ Hadis ayrıca 3639 ve 3805'te geçmektedir.

aydınlatmaya devam etti. *Peygamberlik Alâmetleri* konusu içinde bu yönde diğer açıklamalar yapılacaktır.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Peygamberlik Alâmetleri* ve *Menâkıb* konuları içinde tahrir etmiştir.

٨٠ - باب الْخَوْخَةِ وَالْمَمَرِّ فِي الْمَسْجِدِ

80- MESCİDE KAPI VE GİRİŞLER AÇMAK

٤٦٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « إِنَّ اللَّهَ خَيْرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ . فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقُلْتُ فِي نَفْسِي مَا يُبْكِي هَذَا الشَّيْخَ إِنْ يَكُنِ اللَّهُ خَيْرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ الْعَبْدُ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا . قَالَ « يَا أَبَا بَكْرٍ لَا تَبْكُ ، إِنَّ أَمْرَ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبُو بَكْرٍ ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا مِنْ أُمَّتِي لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ ، وَلَكِنْ أُخْوَةُ الْإِسْلَامِ وَمَوَدَّتُهُ ، لَا يَبْقَيْنِ فِي الْمَسْجِدِ بَابٌ إِلَّا سُدَّ إِلَّا بَابُ أَبِي بَكْرٍ » .

طرفه ٣٦٥٤ ، ٣٩٠٤ - تحفة ٣٩٧١ ، ٤١٤٥

466- “Muhammed b. Sinân — Fuleyh — Ebu’n-Nadr — Ubeyd b. Huneyn — Busr b. Saîd” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verip: “Yüce Allah kulundan, dünya ile kendi katında bulunanlar arasında bir seçim yapmasını isteyince kulu Allah’ın katındakileri tercih etti” buyurdu. Bunu duyan Ebû Bekr ağlamaya başlayınca içimden: “Yüce Allah kulundan, dünya ile katında bulunanlar arasında bir seçim yapmasını istemiş, kul da Allah’ın katında olanı tercih etmişse bu yaşlı adam neden ağlıyor ki?” dedim.

Oysa o kul Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) idi ve Ebû Bekr de bundan kastı hepimizden iyi anlamıştı. Bu durum karşısında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Ebû Bekr! Ağlama!” buyurdu ve şöyle devam etti: “İnsanlar içinde hem arkadaşlığı, hem de malıyla bana en cömert davranan kişi Ebû

Bekr'dir. Ümmetim içinden kendime bir dost edinecek olsaydım Ebû Bekr'i dost edinirdim. Fakat aramızda İslam kardeşliği ve sevgisi vardır. Mescid'e açılan kapılardan Ebû Bekr'in kapısı dışındaki tüm kapılar kapatılsın!"¹

Fuleyh, Fuleyh b. Süleymân'dır.

Ebu'n-Nadr, Sâlim b. Ebî Umeyye'dir.

Ubeyd, Ubeyd b. Huneyn el-Medenî'dir.

Busr, İbnu'l-Hadramî'nin azatlısı Busr b. Saîd el-Medenî'dir.

Asîlî ise bunu "Ubeyd b. Huneyn — Ebû Saîd el-Hudrî" kanalıyla rivayet edip aradan Busr b. Saîd'i düşürmüştür. Firebrî de, rivayetinin aslında Busr b. Saîd'in olmadığını söylemiştir. İbnu's-Seken'in Firebrî'den naklettiğine göre Buhârî: "Muhammed b. Fuleyh hadisi Fuleyh'ten bu şekilde rivayet etmiştir, ancak yanlıştır. Doğrusu ise «Ubeyd b. Huneyn ve Busr b. Saîd — Ebû Saîd el-Hudrî» şeklinde olmalıdır" demiştir.

İbn Hacer de bu konuda şöyle der: "Belki de Ebu'n-Nadr bu hadisi iki hocadan işitmiş, hocalarından her biri de bunu Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet etmiştir. Ubeyd ile Busr arasındaki atıf edatının düşürölmesi de Muhammed b. Sinân veya Fuleyh tarafından gelmiştir."

Bu durumda Dârekutnî'nin bu hadiste Buhârî'yi tenkit etmesi boşa çıkmış olur. Böylesi bir durum da hadisin sıhhatine halel getirmez.

Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir hutbe verdi. Hutbesinde Yüce Allah'ın, bir kulunu hayatta kalıp yaşama ile Allah katında olanlar arasında bir tercih yapmasını istediğini, kulun da Allah katında olanları tercih ettiğini dile getirdi.

Ebû Bekr bu sözleri duyunca ağlamaya başladı. Ebû Bekr ağlayınca Ebû Saîd onun bu haline şaşırdı ve içinden: "Yüce Allah kulundan, dünya ile katında bulunanlar arasında bir seçim yapmasını istemiş, kul da Allah'ın katında olanı tercih etmişse bu yaşlı adam neden ağlıyor ki?" dedi.

Oysa Ebû Bekr bu konuda diğerlerinden daha anlayışlı çıkmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) isim vermeden "kul" diyerek ashâbı içinden bunun künhüne

¹ Hadis ayrıca 3654 ve 3904'te geçmektedir.

kimin varacağını ortaya çıkarmak istemiş, diğerleri içinden de en yakın arkadaşı olan Ebû Bekr bundan kastın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatı olduğunu anlamıştı. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) ayrılacağına üzüntüsünden dolayı da ağlamıştı. Başka bir rivayette Ebû Bekr'in ona: "Mallarımız sana feda olsun!" dediği zikredilir.

Ebû Bekr'in bu halini gören Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağlamamasını söyleyip onu sakinleştirmek ve teselli etmek istedi. Sonra insanlar içinde hem arkadaşlık, hem de mal konusunda kendisine en cömert davranan kişinin Ebû Bekr olduğunu söyledi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunu dile getirirken her ne kadar "minnet" ifadesini kullansa da ortada Ebû Bekr tarafından bir başa kakma durumu söz konusu değildir. Zira başa kakma yapılan bir iyiliği heba edip bozar. Bunun yanında Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kimse minnet altında bırakamaz.

Kurtubî bu konuda şöyle der: "Ebû Bekr'in yaptığı iyiliklerden dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde öyle hakları vardır ki aynı iyilikleri başkası yapmış ve böylesi haklara sahip olmuş olsaydı başa kakar, onu minnet altında bırakırdı. Ebû Bekr, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ilk inanan kişilerden biriydi. Elinden geldiği kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için malını harcamış, her zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında durmuştur. Bu yönde pek çok şey sayılabilir. Bütün bunlara rağmen Ebû Bekr minnetin ancak Yüce Allah ve Resûl'üne ait olduğunu düşünmüştür. Fakat Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yüce ahlakı ve asaletinden dolayı teşekkür babında Ebû Bekr'in bu yönünü öne çıkarmış ve ona minnettarlığını dile getirmiştir. Tirmizî'nin Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *«Ebû Bekr hariç kim bize bir iyilik yaptıysa mutlaka ona bunun karşılığını vermişizdir! Ebû Bekr'e ise karşılığını Yüce Allah kıyamet gününde verecektir»* buyurmuştur."

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ümmeti içinde bir halîl yani dost edinecek olsaydı bunun Ebû Bekr olacağını söyledi. Çünkü Ebû Bekr bu yönde bütün vasıfları taşıyordu ve buna ehil birisiydi. Ancak buna bir engel vardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kalbi marifetullah ve Allah sevgisiyle dolmuş, kalbi bununla yoğrulmuştu. Bundan dolayı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kalbi başka birinin dostluğunu kaldıramazdı. Buradan anlıyoruz ki kişinin sadece bir dostu (halîl) olabilir. Böylesi bir dostluk dışında kişinin

kalbinde yer alan kişiler de onun dostları değil sevdikleri olur. Bundan dolayıdır ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), insanlar içinde en sevdiği kişilerin zevcesi Âişe ve babası Ebû Bekr olduğunu söylemiş, sevginin daha üstünde bir yere sahip olan dostluk konusunda onlara herhangi bir pay vermemiştir.

Hız. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunu dile getirdikten sonra aralarında İslam kardeşliği ve sevgisinin bulunduğunu ve bu bağı da dostluğun yerini tutacağını dile getirmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İslam dini üzerinden kardeşlik ile sevgi bağına öne çıkarmış, başka sebeplerden dolayı ise dostluğu bunların dışında tutmuştur. Allah'ın dini için ve daha fazla sevap elde etmek için verilen çabaya göre de bu İslamî kardeşlik ile sevginin derecesi kişiden kişiye değişecektir. Bu açıdan Ebû Bekr, ashâbın içinden sıyrılıp daha fazla öne çıktığı için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun bu yönüne dikkat çekmiştir.

Daha sonra ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid'e açılan kapıların tümünün kapatılmasını, bu kapılar içinden sadece Ebû Bekr'in kapısının açık tutulmasını söyledi. Bu kapıdan kasıt da Ebû Bekr'in bizzat kendi kapısı değil, Mescid'e girmek için kullandığı kapıdır. Bazılarına göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü kendisinden sonra Ebû Bekr'in hilafeti ve imametine işaret etmektedir.

Ancak Tirmizî'de bu yönde gelen rivayetle buna itiraz edilmiştir. Zira Tirmizî'nin İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ali'nin kapısı dışında diğer kapıları kapatın"* buyurmuştur.

Fakat Tirmizî'nin kendisi bile bu hadisin rivayeten garîb olduğunu belirtmiştir. İbn Asâkir de yanılı olduğunu söylemiştir. Ancak hadisi takviye eden başka hadisler de vardır. Hatta İbn Hacer bu hadislerden bazılarının isnâdının kavi, bazılarının ravilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir. Mescid'in de herkesin kullandığı belli kapıları, sadece ihtiyaç anında da kullanılan girişleri vardı. *Fadâil* konusu içinde bu yöndeki detay ve açıklamalar zikredilecektir.

Buhârî hadisi *Fadâil* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim¹ de *Fadâil* konusu içinde tahrir etmiştir.

¹ Müslim (2382)

٤٦٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ سَمِعْتُ يَعْلَى بْنَ حَكِيمٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ عَاصِبُ رَأْسِهِ بِخِرْقَةٍ ، فَقَعَدَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « إِنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ أَحَدٌ أَمَنَ عَلَى فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ مِنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي قُحَافَةَ ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنَ النَّاسِ خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا ، وَلَكِنْ خُلَّةَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ ، سُدُّوا عَنِّي كُلَّ خَوْخَةٍ فِي هَذَا الْمَسْجِدِ غَيْرَ خَوْخَةٍ أَبِي بَكْرٍ » . أطرافه ٣٦٥٦ ، ٣٦٥٧ ، ٦٧٣٨ - تحفة ٦٢٧٧

467- “Abdullah b. Muhammed el-Cu’fi — Vehb b. Cerîr — Vehb’in babası — Ya’lâ b. Hakîm — İkrime” isnâdıyla İbn Abbâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vefatına sebep olan hastalığı sırasında başını bir bez parçasıyla bağlamış bir şekilde çıktı. Minberde oturduktan sonra Yüce Allah’a hamdu senâda bulundu ve şöyle buyurdu: “İnsanlar içinde hem canı, hem de malıyla bana en cömert davranan kişi Ebû Bekr b. Ebî Kuhâfe’dir. Şayet insanlardan kendime bir dost edinecek olsaydım Ebû Bekr’i edinirdim. Fakat İslam dostluğu daha üstündür. Mescid’e açılan kapılar arasında Ebû Bekr’in kapısı dışındaki tüm kapıları kapatın!”¹

Abdullah, Abdullah b. Muhammed el-Cu’fi el-Müsned’dir.

Vehb’in babası, Cerîr b. Hâzım el-Atekî’dir.

Ya’lâ, Ya’lâ b. Hakîm es-Sekâfî el-Mekkî el-Basrî eş-Şâmî el-Medenî’dir.

İkrime, İbn Abbâs’ın azatlısıdır.

Vefatıyla sonuçlanan hastalığı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başını bir bezle sarmış bir şekilde Mescid’e geldi. Minbere çıkıp Allah’a layıkıyla hamd ü senada bulundu. Sonra insanlar içinde hem can, hem de mal konusunda kendisine en cömert davranan kişinin Ebû Bekr olduğunu söyledi. Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ümmeti içinde bir halîl yani dost edinecek olsaydı bunun Ebû Bekr olacağını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Hadis ayrıca 3656, 3657 ve 6738’de geçmektedir.

vesellem) bunu dile getirdikten sonra aralarında Müslümanlıktan kaynaklanan İslam dostluğunun bulunduğunu ve kendileri için bunun daha üstün olduğunu dile getirdi. Daha sonra ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mescid'e açılan kapıların tümünün kapatılmasını, bu kapılar içinden sadece Ebû Bekr'in kapısının açık tutulmasını söyledi.

Buhârî bu hadisi daha uzun bir metinle *Ferâid* konusu içinde tahrir etmiştir. Nesâî de *Menâkıb* konusu içinde tahrir etmiştir.

٨١ - باب الْأَبْوَابِ وَالْعَلَقِ لِلْكَعْبَةِ وَالْمَسَاجِدِ

81- KÂBE VE MESCİDLER İÇİN KAPI İLE KİLİTLER EDİNMEK

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ قَالَ لِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ يَا عَبْدَ الْمَلِكِ ، لَوْ رَأَيْتَ مَسَاجِدَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَأَبْوَابَهَا . تحفة ٥٨٠٤

Ebû Abdillâh der ki: Abdullah b. Muhammed, Süfyân'dan naklen İbn Cüreyc'in şöyle dediğini bana bildirdi: İbn Ebî Muleyke bana: "Ey Abdulmelik! İbn Abbâs'ın mescidleri ile kapılarını görmeliydin!" dedi.

Başlık, koruma ve muhafaza amaçlı mescid ve Kâbe için kapı ile kilit edinmeye ilgilidir.

İbn Ebî Muleyke'nin İbn Cüreyc'e dediğine göre İbn Abbâs'ın mescidleri ve bunların kapıları şaşılabilecek derecede güzeldi.

٤٦٨ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ وَقُتَيْبَةُ قَالََا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدِمَ مَكَّةَ ، فَدَعَا عُثْمَانَ بْنَ طَلْحَةَ ، فَفَتَحَ الْبَابَ ، فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَبِلَالٌ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ ، ثُمَّ أُغْلِقَ الْبَابُ ، فَلَبِثَ فِيهِ سَاعَةً ثُمَّ خَرَجُوا . قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَبَدَرْتُ فَسَأَلْتُ بِلَالَ فَقَالَ صَلَّى فِيهِ . فَقُلْتُ فِي أَيِّ قَالَ بَيْنَ الْأُسْطُوَانَتَيْنِ . قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَذَهَبَ عَلَيَّ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى . أطرافه ٣٩٧ ، ٥٠٤ ، ٥٠٥ ، ٥٠٦ ، ١١٦٧ ،

٧٥٣٣ ، ٢٠٣٧ تحفة ٤٤٠٠ ، ٤٢٨٩ ، ٢٩٨٨ ، ١٥٩٩ ، ١٥٩٨

468- “Ebu’n-Nu’mân ve Kuteybe — Hammâd — Eyyûb — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke’ye geldiği zaman Osmân b. Talha’yı çağırıp Kâbe kapısını açtırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeriye Bilâl, Usâme b. Zeyd ve Osmân b. Talha ile birlikte girdi. Girdikten sonra da kapı kapatıldı. Bir süre içeride kaldıktan sonra da çıktılar. Öne atılıp Bilâl’a Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığını sordum. Bilâl, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) içerde namaz kıldığını söyledi. “Neresinde?” diye sorduğumda: “İki direk arasında” dedi. Ancak kaç rekat kıldığını sormayı akıl edemedim.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. Fadl es-Sedûsî el-Basrî’dir.

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Nâfi, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke’nin fethinde Osmân b. Talha’yı çağırıp ve Kâbe’nin kapısını açmasını söyledi. Osmân kapıyı açınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeriye müezzini Bilâl, hizmetkarı Usâme b. Zeyd ve Osmân ile birlikte girdi. Osmân o zamanlarda Kâbe’nin bakımıyla ilgileniyordu. Bu görevden alındığı düşünülmesin diye Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu da Kâbe’nin içine aldı. İçeriye girdikten sonra da kapıyı geri kapattı. Bunu da diğer insanlar onun içeride ne yaptığını görmek için izdiham çıkarmasınlar diye yaptı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeride bir süre kaldıktan sonra da dışarıya çıktı. Çıkınca İbn Ömer ileriye atılıp Bilâl’a Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) içerde namaz kılıp kılmadığını sordu. Bilâl kıldığını söyleyince, Ömer nerede kıldığını sordu. Bilâl, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) iki direk arasında namaz kıldığını söyledi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) içerde kaç rekat kıldığını sormak ise o sırada İbn Ömer’in aklına gelmedi.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Meğâzî* ve *Cihâd*

¹ Hadis ayrıca 397, 504, 505, 506, 1167, 1598, 1599, 2988, 4289 ve 4400’de geçmektedir.

konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۸۲ - بَابُ دُخُولِ الْمُشْرِكِ الْمَسْجِدَ

82- MÜŞRİKLERİN MESCİDE GİRMESİ

۴۶۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ ، فَجَاءَتْ بَرْجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ . أَطْرَافُهُ ٤٦٢ ، ٢٤٢٢ ، ٢٤٢٣ ، ٤٣٧٢ - تحفة ١٣٠٠٧

469- “Kuteybe — Leys — Saîd b. Ebî Saîd” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Necd taraflarına bir süvari birliği gönderdi. Bu birlik Hanîfe oğullarından Sumâme b. Usâl adında bir adamı getirdi ve onu Mescid’in direklerinden birine bağladı.”²

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dır.

Leys, Leys b. Sa’d’dır.

Saîd, Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Necd taraflarına bir süvari birliği gönderdi. Necd, Tihâme ile Irak arasında bir bölgedir. Bu süvari birliği dönüşte Hanîfe oğullarından Sumâme b. Usâl’i esir olarak getirip Mescid’in direklerinden birine bağladı. Muhtemeldir ki bunu Müslümanların bir araya gelip namaz kılması ve benzeri hallerini görüp kalbinin yumuşaması için yapmışlardır.

Bu hadis daha önce uzun bir metinle gelmişti. Buhârî bu başlık altında sadece başlık ile ilgili kısmını, yani müşrik birinin mescide girebilmesiyle ilgili kısmını zikretmiştir.

Şâfiîler bu konuda Mescid-i Harâm ile diğer mescidler arasında bir ayrıma

¹ Müslim (1329)

² Hadis ayrıca 462, 2422, 2423 ve 4372’de geçmektedir. Müslim (1764)

gider, “Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram’a yaklaşmasınlar”¹ âyetine dayanarak da müşriklerin Mescid-i Harâm’a giremeyeceklerini söylerler. Diğer mescidlere girmelerinde ise bu hadise dayanarak herhangi bir engelin bulunmadığını düşünürler. Zira müşrik zatı itibariyle necis değildir. Bundan dolayı da bir müslümanın izniyle mescide girebilir.

Hanefiler mutlak bir şekilde müşriklerin mescidlere girebileceğini söylemişlerdir. Mâlikîler ve Müzenî’ye göre Allah’ın sembollerine saygı babından, müşrikler mutlak bir şekilde hiçbir mescide giremezler. Bu yönde diğer açıklamalar *Meğâzî* konusu içinde inşâallah zikredilecektir.

۸۳ - بَابُ رَفْعِ الصَّوْتِ فِي الْمَسَاجِدِ

83- MESCİDLERDE SESİ YÜKSELTMEK

Başlık, mescidlerde sesi yükseltmenin yasak olup olmamasıyla ilgilidir.

۴۷۰ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا الْجُعَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ خُصَيْفَةَ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كُنْتُ قَائِمًا فِي الْمَسْجِدِ فَحَصَّبَنِي رَجُلٌ ، فَانْظَرْتُ فَإِذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ اذْهَبْ فَأَتِنِي بِهَذَيْنِ . فَجِئْتُهُ بِهِمَا . قَالَ مَنْ أَنْتُمْ - أَوْ مِنْ أَيْنَ أَنْتُمْ قَالَا مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ . قَالَ لَوْ كُنْتُمَا مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ لَأَوْجَعْتُكُمَا ، تَرْفَعَانِ أَصْوَاتَكُمَا فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَحْفَةً ۱۰۴۴۲

470- “Ali b. Abdillâh — Yahya b. Saîd — Cuayd b. Abdirrahman — Yezîd b. Husayfe” isnâdıyla Sâib b. Yezîd anlatıyor: Mescid’de dururken adamın biri bana çakıl taşı attı. Baktığımda Ömer b. el-Hattâb olduğunu gördüm. Bana: “Gidip şu iki adamı yanıma getir” dedi. Onları getirdiğimde Ömer: “Kimsiniz” veya “Kimlerdensiniz?” diye sordu. Adamlar: “Tâif ahalisindeniz” karşılığını verdiklerinde Ömer: “Buralı olsaydınız canınızı yakardım! Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’inde sesinizi mi yükseltiyorsunuz!” dedi.

Ali, Ali b. Abdillâh el-Medîni'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Cuayd, Cuayd b. Abdirrahman b. Evs'tir. Cuayd yerine Ca'd da diyen olmuştur.

Yezîd, Yezîd b. Abdillâh b. Husayfe'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Husayfe'ye nisbet edilmiştir.

Sâib, ashâbdan Sâib b. Yezîd el-Kindî'dir. Yezîd b. Husayfe'nin amcasıdır.

Sâib, Mescid'de durmuşken, başka bir rivayete göre uzanmışken biri ona bir çakıl taşı attı. Sâib atana bakınca Ömer b. el-Hattâb olduğunu gördü. Sonrasında Ömer, iki adamı işaret ederek Sâib'e onları yanına çağırmasını söyledi. Sâib o iki adamı çağırıp Ömer'in yanına getirdi. Ömer onlara nereli veya kimlerden olduklarını sorunca Tâif ahalisinden olduklarını söylediler. Bunun üzerine Ömer, Medineli olsalardı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'inde seslerini yükseltmelerinden dolayı onları cezalandırıp canlarını yakacağını söyledi.

Sanki iki adam nereli olduklarını sorduktan sonra onları cezalandıracaklarını söylemesi üzerine bunun sebebini sormuş gibidirler. Adamlar Medineli olsaydı Mescid-i Nebvî'de sesi yükseltmenin yasak olduğunu bilir ve bunu yapmazlardı. Bundan dolayı Ömer önce onlara nereli olduklarını sormuştur. Medineli olmadıklarını söyleyince de Ömer onları mazur görmüştür.

Hadisin ravileri Medineli ve Basralıdır.

٤٧١ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَذَرٍ دَيْنًا لَهُ عَلَيْهِ ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ وَنَادَى « يَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ، يَا كَعْبُ » . قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ ضَعِ الشَّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ

قَالَ كَعْبٌ قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قُمْ فَأَقِضْهِ » . أطرافه ٥٧ ،

١١١٣٠ تحفة - ٢٧١٠ ، ٢٧٠٦ ، ٢٤٢٤ ، ٢٤١٨

471- “Ahmed — İbn Vehb — Yûnus b. Yezîd — İbn Şihâb” isnâdıyla Abdullah b. Ka’b b. Mâlik şöyle demiştir: Ka’b b. Mâlik’in İbn Ebî Hadred’den bir alacağı vardı ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında alacağını ondan Mescid’de istedi. Yükselen seslerini odasında bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işitti. Onlara doğru yöneldi ve odanın perdesini aralayarak: “Ey Ka’b b. Mâlik! Ey Ka’b!” diye seslendi. Ka’b: “Ey Allah’ın Resûlü! Buyur, emrindeyim” karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) alacağının yarısını düşmesi için eliyle işarette bulundu. Ka’b: “Düştüüm ey Allah’ın Resûlü!” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ebî Hadred’e: “*Kalkıp borcunu öde*” buyurdu.¹

Ahmed, isnâdında herhangi bir nisbe zikredilmiş değildir. Ancak Firebrî nüshasında Ahmed b. Sâlih el-Mısırî olarak zikredilmiştir. İbnu’s-Seken de bu olduğunu söylemiştir.

İbn Vehb, Abdullah b. Vehb el-Mısırî’dir.

Yûnus, Yûnus b. Yezîd el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Ka’b, Ka’b b. Mâlik el-Ensârî es-Sülemî el-Medenî’dir.

Ka’b’ın İbn Ebî Hadred künyeli Abdullah b. Selâme’den bir alacağı vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında Ka’b bu alacağını İbn Ebî Hadred’den Mescid’de istedi. Yükselen seslerini de odasında bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işitti.

Hadisten anladığımız kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların bu şekilde seslerini yükseltmelerine itiraz etmiş değildir. Çünkü olay bir hakkın talep edilmesiyle ilgiliydi. Mâlik ise: “Kişi kasıtlı veya kasıtsız Mescid’de sesini yükseltmez” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) seslerini duyunca odasından onlara doğru

¹ Hadis ayrıca 457, 2418, 2424, 2706 ve 2710’da geçmektedir. Müslim (1558)

yöneldi. Odanın perdesini aralayıp Ka'b b. Mâlik'e seslendi. Ka'b karşılık verince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) alacağının yarısını düşmesi konusunda ona eliyle işarette bulundu. Ka'b, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) işaretini anlayıp alacağının yarısını düşüğünü söyleyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ebî Hadred'e kalkıp borcundan kalanı ödemesini söyledi.

٨٤ - بَابُ الْحَلَقِ وَالْجُلُوسِ فِي الْمَسْجِدِ

84- MESCİDDE HALKA OLUŞTURMAK VE OTURMAK

Başlık, ilim öğrenmek, Kur'ân okumak, zikir ve benzeri şeyler için mescidlerde halka oluşturma ve oturmanın caiz olmasıyla ilgilidir.

٤٧٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا بَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ مَا تَرَى فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ قَالَ « مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا خَشِيَ الصُّبْحَ صَلَّى وَاحِدَةً ، فَأَوْتَرْتُ لَهُ مَا صَلَّى . وَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ اجْعَلُوا آخِرَ صَلَاتِكُمْ وَتَرَا ، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِهِ . أطرافه ٤٧٣ ، ٩٩٠ ، ٩٩٣ ، ٩٩٥ ، ١١٣٧ - تحفة ٧٨١٤

472- “Müsedded — Bısr b. el-Mufaddal — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberde iken adamın biri geldi ve: «Gece namazı konusunda ne dersin?» diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «İkişer ikişer kılınır. Sabah namazı vaktinin girmesinden endişe edildiği zaman da tek rekat daha kılınır. Bu tek rekat daha önce kılınanları vitre çevirir» buyurdu.”

Ravi der ki: İbn Ömer: “Gece vakti son kıldığınız namaz vitir olsun. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu emretmiştir” derdi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer el-Ömerî'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberin üzerindeyken adamın biri ona gece

¹ Hadis ayrıca 473, 990, 993, 995 ve 1137'de geçmektedir. Müslim (749-750)

namazının nasıl kılınması gerektiğini sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama ikişer ikişer kılınacağını söyledi. Burada ifadenin tekrarı tekid içindir. Zerkeşî, bazılarının sayı konusunda böylesi bir tekrarı imla kuralı açısından sorunlu gördüğünü söylese de ifadede amaç tekrar değil lafzî tekiddir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazının bu şekilde ikişer rekat olarak kılınacağını belirttiikten sonra gece sonunda sabah namazı vaktinin girmesinden endişe edildiğinde tek rekatlık namaz kılınmasını, bu tek rekatın da önce kılınan çift sayıdaki rekatları vitre yani teke çevireceğini bildirdi.

Şâfiî, bu hadise dayanarak vitrin asgari bir rekatla olacağını söylemiştir. Bunda İbn Ömer'den merfû olarak gelen: *"Vitir gece sonunda kılınan tek bir rekattır"* hadisine de dayanmıştır. Mâlikîler ise öncesinde kılınan asgari iki rekatla birlikte kılınacak tek bir rekatla olabileceğini söylemiştir. Bu yöndeki diğer açıklamalar inşâallah kendi konusu içinde zikredilecektir.

Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer de gece namazı kılanlara kılacakları son namazın vitir olmasını, zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu emrettiğini söyledi.

Hadisin başlıkla ilgisine gelince, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) minberde olması Mescid'de oturan bir cemaatin bulunduğu anlamına gelmektedir. Bu cemaatten biri de gece namazı konusunda soruyu soran kişidir.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir.

٤٧٣ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يَخْطُبُ فَقَالَ كَيْفَ صَلَاةُ اللَّيْلِ فَقَالَ « مَثْنَى مَثْنَى ، فَإِذَا خَشِيتَ الصُّبْحَ فَأَوْتِرْ بِوَاحِدَةٍ ، تُؤْتِرُ لَكَ مَا قَدْ صَلَّيْتَ » . قَالَ الْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُمْ أَنَّ رَجُلًا نَادَى النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ . أَطْرَافُهُ ٤٧٢ ،

٧٣٠٦ ، ٧٥٥٤ تحفة ١١٣٧ ، ٩٩٥ ، ٩٩٣ ، ٩٩٠

473- "Ebu'n-Nu'mân — Hammâd — Eyyûb — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberde hutbe verirken adamın biri geldi ve: "Gece namazı nasıl kılınır?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"İkişer rekat olarak kılınır. Sabah namazı vaktinin*

girmesinden endişe ettiği zaman da tek rekat daha kılar. Bu tek rekat daha önce kıldıklarını vitre çevirir” buyurdu.

Velîd b. Kesîr’in Ubeydullah b. Abdillâh’tan bildirdiğine göre İbn Ömer şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’deyken adamın biri ona şöyle seslendi...”¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl’dır.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dır.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minberin üzerinde hutbe verirken adamın biri geldi ve gece namazının nasıl kılınması gerektiğini sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama ikişer kılınacağını, gece sonunda sabah namazı vaktinin girmesinden endişe etmesi durumunda tek rekatlık namaz kılınmasını, bu tek rekatın da daha önce kıldığı rekatları vitre yani teke çevireceğini söyledi.

Velîd b. Kesîr el-Kureşî el-Mahzûmî el-Medenî el-Kûfî’nin Ubeydullah b. Abdillâh kanalıyla bildirdiğine göre İbn Ömer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’deyken adamın biri ona şöyle seslendi...” demiştir. Velîd’in bu rivayetini Müslim² mevsûl olarak nakletmiştir.

Bu hadiste Mescid’de halka oluşturmanın zikredilmediği söylenebilir. Ancak burada Buhârî, Mescid’de hutbe veren Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) etrafında oturan cemaati, âlimin çevresinde halka oluşturup oturanlara benzetmiştir. Çünkü genelde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) minber üzerinde hutbe verdiği zaman Mescid’de bulunan herkese ona doğru dönüp bakar ve dikkatle dinlerdi.

٤٧٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّ أَبَا مَرْثَةَ مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي وَقِيدٍ اللَّيْثِيِّ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ فَأَقْبَلَ ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ ، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَذَهَبَ وَاحِدٌ ، فَأَمَّا

¹ Hadis ayrıca 472, 990, 993, 995 ve 1137’de geçmektedir.

² Müslim (749, 751)

أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةً فَجَلَسَ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ ، فَلَمَّا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ الثَّلَاثَةِ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّهِ ، فَأَوَاهُ اللَّهُ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَحْيَا ، فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ ، فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ » . طرفه ٦٦ - تحفة ١٥٥١٤

474- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha — Akîl b. Ebî Tâlib’in azatlısı Ebû Murra” isnâdıyla Ebû Vâkîd el-Leysî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’deyken karşıdan üç adam göründü. İçlerinden ikisi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bulunduğu yere yönelirken diğeri gitti. Bu iki kişiden biri halkada boş bir yer görünce oraya oturdu. Diğeri halkada oturanların arkasına oturdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözünü bitirince şöyle buyurdu: “Size bu üç kişinin durumunu bildireyim mi? Biri Allah’a sığındı, Allah da onu korumasına aldı. İkincisi hayâ etti, Allah da ondan hayâ etti. Diğeri ise yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha el-Ensârî el-Buhârî’dir.

Ebû Murra, Akîl b. Ebî Tâlib’in azatlısı Yezîd’dir.

Ebû Vâkîd, Hâris b. Avf el-Leysî el-Bedrî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine Mescid’inde ashâbıyla birlikte otururken karşıdan üç kişi göründü. Bu üç kişi Mescid’e girdikten sonra ikisi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bulunduğu tarafa yönelirken biri geri dönüp gitti. Bu iki kişiden biri oturan halkada boş bir yer buldu ve oraya oturdu. Hadisin başlıkla ilgili olan kısmı da burasıdır. İkincisi, kimseyi rahatsız etmemek için en arkada oturdu. Üçüncüsü ise yoluna devam edip gitti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o sırada ashâbına Kur’ân veya ilmi bir konu öğretiyordu veya bir konuda konuşuyordu. İşini bitirdikten sonra ashâbına: “Size bu üç kişinin durumunu bildireyim mi?” diye sordu ve birinci adam için: “Biri Allah’a sığındı, Allah da onu korumasına aldı” buyurdu. Allah’a

¹ Hadis ayrıca 66’da geçmektedir. Müslim (2176)

sığınması Allah’a iltica etmesi veya Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) meclisine katılması anlamındadır. Allah’ın onu korumasına alması da adamın bu davranışına karşılık onu rahmeti ile rızasına katmasıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci adam için: *“İkincisi hayâ etti, Allah da ondan hayâ etti”* buyurdu. Hayâ etmesi de Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbını rahatsız etmekten ve mecliste onları sıkıştırmaktan utanmasıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üçüncü adam için: *“Diğeri ise yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi”* buyurdu. Bu adam Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) meclisinden yüz çevirip gittiği için Yüce Allah da ondan yüz çevirdi. Allah’ın ondan yüz çevirmesi ona kızıp öfkelenmesi anlamındadır. Zira yüz çevirmek de hayâ etmek de insânî vasıflardır. Allah için böylesi bir şey düşünölemeyeceği için bu ifadeler mecazidir.

Hadiste ilim öğrenme ve zikir için halka oluşturulduğu dile getirilmiştir ki bu durum başlıkta da zikredilmiştir. Bu hadis daha önce *İlim* konusu içinde “Mecliste Halkanın Bittiği Yerde Oturan Kişi ile Boş Bulduğu Yere Oturan Kişi” başlığı altında zikredilmiştir.

۸۵ - باب الاستلقاء في المسجد ومد الرجل

85- MESCİDDE UZANMAK VE AYAKLARI UZATMAK

Başlık, mescidde uzanmanın ve ayakları uzatmanın caiz olmasıyla ilgilidir.

۴۷۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبَادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ

أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُتَلَقِّيًا فِي الْمَسْجِدِ ، وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى . وَعَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ كَانَ عُمَرُ وَعُثْمَانُ يَفْعَلَانِ ذَلِكَ . طر فاه ۵۹۶۹ ،

۶۲۸۷ - تحفة ۵۲۹۸ ، ۱۰۴۴۶ ، ۹۸۰۴

475- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb — Abbâd b. Temîm” isnâdıyla Abbâd’ın amcası şöyle demiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’de sırt üstü uzanıp bir ayağını diğerinin üzerine koyduğunu gördüm.”

İbn Şihâb'ın da bildirdiğine göre Saîd b. el-Müseyyeb: "Ömer ve Osmân da bunu yaparlardı" demiştir.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Abbâd'ın amcası, Abdullah b. Zeyd b. Âsım el-Mâzinî'dir.

Abbâd'ın amcası Abdullah, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'de sırtüstü uzanmış, bir ayağını diğerinin üzerine atmış bir şekilde görmüştür. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yapmasının sebebi, caiz olduğunu göstermektir. Müslim'de Câbir'den naklen rivayet edilen ve sırtüstü uzanan kişinin bir ayağını diğerinin üzerine atmasını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığına dair hadis ya neshedilmiştir ya da avret yerini açıkta bırakması kaydına bağlıdır. Yani bu şekilde uzanması durumunda avret yeri görünecekse yasaktır, aksi halde yasak değildir.

Hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Libâs* ve *İstizân* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve Tirmizî de tahrir etmiştir. Tirmizî hadis için "hasen sahih" demiştir.

İbn Şihâb'ın Saîd b. el-Müseyyeb'den naklettiğine göre Ömer b. el-Hattâb ve Osmân b. Affân da bu şekilde uzanırlardı. Saîd b. el-Müseyyeb değerli âlimlerden biridir ve mürsellerinin en sahih mürseller olduğu konusunda ittifak vardır. İbnu'l-Medîni: "Tâbiûn içinde ilmi ondan daha geniş olan birini görmüş değilim" demiştir. Hicri 90'lardan sonra 80 yaşlarındayken vefat etmiştir.

Humeydî ise bunu İbn Mes'ûd'dan naklederken Ebû Bekr es-Siddîk'in de bu şekilde uzandığı eklemesini yapar. Bu da bu şekilde uzanmanın sadece Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) has olduğunu söyleyenlere bir cevap niteliğindedir.

¹ Hadis ayrıca 5969 ve 6287'de geçmektedir. Müslim (2100)

۸۶ - باب الْمَسْجِدِ يَكُونُ فِي الطَّرِيقِ مِنْ غَيْرِ ضَرَرٍ بِالنَّاسِ

86- İNSANLARA ZARARI OLMADIĞI SÜRECE YOL ÜZERİNDE MESCİD YAPILABİLİR

وَبِهِ قَالَ الْحَسَنُ وَأَيُّوبُ وَمَالِكٌ .

Hasan, Eyyûb ve Mâlik de bunun caiz olduğunu söylediler.

Başlık, kimseye bir zararı olmadıktan sonra kullanımı meşru olan yollarda mescid yapımının caiz oluşuyla ilgilidir. Hasan el-Basrî, Eyyûb es-Sahtiyânî ve Mâlik b. Enes bu şartlarda mescid yapımının caiz olduğunu söylemiştir. Cumhurun da görüşü bu yöndedir. Abdurrezzâk'ta bunun yasak olduğuna dair Hz. Ali ve İbn Ömer'den gelen rivayetin isnâdı zayıftır ve hucet değildir.

٤٧٦ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لَمْ أَعْقِلْ أَبَوَى إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ ، وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفِي النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً ، ثُمَّ بَدَأَ لِأَبِي بَكْرٍ فَأَبْتَنَى مَسْجِدًا بِنَاءِ دَارِهِ ، فَكَانَ يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ ، فَيَقِفُ عَلَيْهِ نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ ، وَأَبْنَاؤُهُمْ يَعْجَبُونَ مِنْهُ وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ ، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَغَاءً لَا يَمْلِكُ عَيْنِيهِ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ ، فَأَفْرَعَ ذَلِكَ أَشْرَافَ قُرَيْشٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ . أطرافه ٢١٣٨ ، ٢٢٦٣ ، ٢٢٦٤ ،

٢٢٩٧ ، ٣٩٠٥ ، ٤٠٩٣ ، ٥٨٠٧ ، ٦٠٧٩ تحفة ١٦٥٥٢

476- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) eşi Âişe şöyle demiştir: “Kendimi bildim bileli annem ile babam müslümandı. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) her gün sabah ve akşam mutlaka bize uğradı. Bir ara babamın aklına evin avlusunda bir mescid yapmak geldi. Bu mescidde namaz kılar, Kur'ân okurdu. Müşrik kadınları ve çocukları da şaşkınlık içinde onu izlerdi. Ebû Bekr sulu gözlü biriydi ve Kur'ân okurken

yaşlarına hakim olamazdı. Ancak bu durum Kureyş'in ileri gelen müşriklerini endişelendirdi.”¹

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî el-Mısırî'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Bukeyr'e nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa'd el-Mısırî'dir.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Hiz. Aîşe'nin bildirdiğine göre çocukluğundan beri babası Ebû Bekr ile annesi Ümmü Rûmân müslümandılar. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) her gün sabahları ve akşamları onlara uğrardı. Bir ara Ebû Bekr, Mekke'den başka bir yere hicret etmiş, ibadetini açıktan yapmama şartıyla da İbnu'd-Duğne'nin himayesinde tekrar Mekke'ye giriş yapmıştı. Bu yöndeki detay ve açıklamalar *Hicret* konusu içinde zikredilecektir.

Ebû Bekr ibadetini rahat bir şekilde yapabilmek için evinin avlusunda bir mescid yapmayı düşündü ve bu düşüncesini de gerçekleştirdi. Yaptığı bu mescidde namazı kılar, o zamana kadar nazil olan Kur'ân âyetlerini burada okurdu. Namaz kılıp Kur'ân okuduğu zamanlarda da müşrik kadınlar çocuklarıyla birlikte durup şaşkınlık içinde onu izlerdi.

Ebû Bekr yufka yürekli ve sulu gözlü biriydi. Bundan dolayı Kur'ân okurken yaşlarını tutamaz ağlardı. Müşrik kadınlar ile çocuklarının bu şekilde durup Ebû Bekr'i izlemesi Kureyş'in ileri gelen müşriklerini endişelendiriyordu. Zira bu kadın ve çocukların İslâm'a meyletmesinden korkuyorlardı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in yaptığı bu mescidi görmüş, bu yönde herhangi bir itirazda bulunmayıp onu onaylamıştı. Hadisin başlıkla ilgisi de buradadır.

Hadisin ravilerinden üçü Mısırlı, üçü de Medinelidir. İsnâdında tâbînin tâbîinden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *İcâret*, *Kefâlet*, *Edeb*, *Hicret* ve *Meğâzî* konuları içinde tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 2138, 2263, 2264, 2297, 3905, 4093, 5807 ve 6079'da geçmektedir. Müslim (362, 649)

۸۷ - باب الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ السُّوقِ

87- ÇARŞI MESCİDİNDE NAMAZ KILMAK

وَصَلَّى ابْنُ عَوْنٍ فِي مَسْجِدٍ فِي دَارٍ يُغْلَقُ عَلَيْهِمُ الْبَابُ .

İbn Avn, üzerlerine kapıların kapatıldığı bir evin mescidinde namaz kılmıştır.

Başlık, çarşı mescidinde namaz kılmanın caiz oluşuyla ilgilidir. “En kötü yerler çarşılar, en hayırlı yerler ise mescidlerdir” şeklinde Bezzâr’da yer alan rivayetin isnâdı sahih olmadığı için herhangi bir delâleti yoktur. Sahih olsa bile çarşıda mescid yapmaya engel teşkil etmez, zira bu durumda en kötü yerlerden sayılan bir mekan mescid yapımıyla hayırlı bir yere dönüşecektir.

Rivayet edildiğine göre de Abdullah b. Avn, namaz esnasında cemaatin üzerine kapının kapanacağı evde bulunan mescidde namaz kılmıştır. Bu rivayette çarşı zikredilmemiştir, bundan dolayı rivayetin başlıkla münasebetini Allah bilir.

٤٧٧ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « صَلَاةُ الْجَمِيعِ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ ، وَصَلَاتِهِ فِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً ، فَإِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وَأَتَى الْمَسْجِدَ ، لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ ، لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً ، وَحَطَّ عَنْهُ خَطِيئَةٌ ، حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ ، وَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِي صَلَاةٍ مَا كَانَتْ تَحْسِبُهُ ، وَتُصَلَّى - يَعْنِي عَلَيْهِ - الْمَلَائِكَةُ مَا دَامَ فِي مَجْلِسِهِ الَّذِي يُصَلَّى فِيهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ » . أطرافه ١٧٦ ، ٤٤٥ ،

٦٤٧ ، ٦٤٨ ، ٦٥٩ ، ٢١١٩ ، ٣٢٢٩ ، ٤٧١٧ - تحفة ١٢٥٠٢

477- “Müsedded — Ebû Muâviye — A’meş — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Cemaatle kılınan namaz kişinin evinde ve çarşıda kıldığı namazdan yirmi beş derece daha üstündür. Biriniz abdestini güzelce alıp da sadece namaz kılmak için mescide çıktığı zaman mescide girene kadar attığı

her bir adımda Yüce Allah derecesini bir derece yükseltir ve bir günahını siler. Mescide girince de içeride kaldığı sürece namazdaymış gibi sayılır. Namaz kıldığı yerde durduğu ve abdesti bozulmadığı sürece melekler ona: «Allahım! Onu bağışla! Allahım! Ona merhamet et!» diye dua ederler.»¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Ebû Muâviye, Muhammed b. Hâzım ed-Darîr'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân ez-Zeyyât el-Medenî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişinin cemaatle kıldığı bir namaz tek başına evinde veya çarşıda kıldığı bir namazdan yirmi beş kat daha üstündür. Böylesi rakamların da hakikati ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirmeleriyle anlaşılabilir. Cemaatin fazileti konusu içinde bu yönde neden özellikle 25 rakamının kullanıldığına dair gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Yine Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre bu 25 kat fazilete ek olarak kişi abdestini güzel bir şekilde alıp da sadece namaz kılmak için mescide çıktığı zaman mescidin içine girene kadar attığı her bir adımda Yüce Allah onun derecesini bir derece yükseltip günahlarından birini siler. Zira cemaatle namaz için yürüyen bir kişi, attığı her bir adımın sevabını umar ve günahlardan uzaklaşmaya çalışır. Kişi günahlardan uzak durmaya çalıştığı ve onlardan uzaklaştığı oranda kurtuluşun basamaklarında yükselecektir.

Kişinin mescide gidişi namaz dışında itikaf ve benzeri diğer ibadetler için de olabilir. Ancak genelde mescide namaz için gidilmesinden dolayı namazı zikretmekle yetinilmiştir.

Kişi bu şekilde gelip mescide girince içeride kaldığı sürece namazdaymış gibi sayılır ve bunun da sevabını alır. Namaz kıldıktan sonra abdestini bozmadan orada durduğu sürece de melekler ona Allah'tan bağışlanma ve merhamet dilerler.

Hadisin ravileri Basralı, Medineli ve Kufelidir. İsnâdında tâbîînin tâbîînden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Cemaat* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 176, 445, 647, 648, 659, 2119, 3229 ve 4717'de geçmektedir.

٨٨ - بَابُ تَشْبِيكِ الْأَصَابِعِ فِي الْمَسْجِدِ وَغَيْرِهِ

88- MESCİDDE VE MESCİD DIŞINDA PARMAKLARI KENETLEMELİK

Başlık, mescid ve diğer yerlerde parmakları kenetlemenin caiz oluşuyla ilgilidir.

٤٧٨ و ٤٧٩ - حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ عَنْ بِشْرِ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ حَدَّثَنَا وَاقِدٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ

ابْنِ عُمَرَ أَوْ ابْنِ عَمْرِو شَبَّكَ النَّبِيُّ ﷺ أَصَابِعَهُ . تحفة ٧٤٢٨

478-479- “Hâmid b. Ömer — Bişr — Âsım — Vâkıd — Vâkıd’ın babası” isnâdıyla İbn Ömer veya İbn Amr’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) parmaklarını kenetlemiştir.

Hâmid, Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî’dir. Hicri 233 yılının başlarında Nisabur’da vefat etmiştir.

Bişr, Bişr b. el-Mufaddal er-Rakkâşî’dir. Denildiğine göre gûnaşırı oruç tutar, günde 400 rekat namaz kılar. Hicri 189 yılında vefat etmiştir.

Âsım, Âsım b. Muhammed b. Zeyd b. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Ömerî el-Medenî’dir.

Vâkıd, Âsım’ın kardeşi Vâkıd b. Muhammed’dir.

Vâkıd’ın babası, Muhammed b. Zeyd’dir.

İbn Ömer, Abdullah b. Ömer’dir.

İbn Amr, Abdullah b. Amr b. el-Âs’tır.

İbn Ömer veya İbn Amr’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) parmaklarını kenetlemiştir. Bunu nakledenin ikisinden hangisi olduğu konusunda tereddüt, ravi Vâkıd’a aittir.

٤٨٠ - وَقَالَ عَاصِمٌ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ بْنُ مُحَمَّدٍ سَمِعْتُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ أَبِي فَلَمْ

أَحْفَظْهُ ، فَقَوْمَهُ لِي وَاقِدٌ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي وَهُوَ يَقُولُ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

ﷺ « يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو ، كَيْفَ بِكَ إِذَا بَقِيتَ فِي حُثَالَةٍ مِنَ النَّاسِ بِهَذَا » . تحفة ٧٤٢٨

480- Âsım b. Ali’nin bildirdiğine göre Âsım b. Muhammed şöyle demiştir: Bu hadisi babamdan işittim, ancak iyice ezberleyemedim.

Vâkıd bu hadisi babasından naklen bana rivayet ederek doğru bir şekilde öğretti. Vâkıd'ın babasından işiterek bildirdiğine göre Abdullah: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: «Ey Abdullah b. Amr! İşe yaramaz insanlarla başbaşa kaldığın zaman ne yapacaksın?» buyurdu” demiştir.

Âsım, Buhârî'nin hocası Âsım b. Ali b. Âsım b. Suheyb el-Vâsıtî'dir. Hicri 221 yılında vefat etmiştir. Onun bu rivayetini İbrâhîm el-Harbî, *Ğarîbu'l-Hadîs* eserinde mevsûl olarak nakletmiştir.

Âsım b. Muhammed'in bildirdiğine göre bir önceki hadisi babasından işitmiş, ancak iyice aklında tutup ezberleyememiştir. Sonradan kardeşi Vâkıd bunu babasından, o da Abdullah b. Amr'dan naklen ona rivayet edince hadisi iyice öğrenip ezberlemiştir.

Bu hadiste Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Ey Abdullah b. Amr! İşe yaramaz insanlarla başbaşa kaldığın zaman ne yapacaksın?” buyurmuştur.

Humeydî bunu *el-Cem'u beyne's-Sahîhayn* eserinde İbn Mes'ûd'dan naklen zikrederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “İnsanlar ahde vefa ile güvenilirliği kaybettiği, ihtilafa düşüp şu şekilde birbirlerine girdiği zaman ne yapacaksın?” buyurduğu ve parmaklarını birbirine kenetlediği eklemesini yapar. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde parmaklarını kenetlemesi de nasıl birbirlerine gireceklerini göstermek içindir. Bir bakıma soyut olanı somutlaştırarak anlatmasıdır.

Bu hadis, nüshaların çoğunda düşmüştür. İsmâîlî ve Ebû Nuaym da *Müstahrec* eserlerinde bunu zikretmemişlerdir. el-Birzâlî bu hadisi kendi el yazısıyla eklemiştir. Ebû Mes'ûd da *Etrâf* eserinde bu hadisi İbn Rumejh'in kitabında “Firebrî — Hammâd b. Şâkir — Buhârî” kanalıyla gördüğünü söylemiştir. Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir.

٤٨١ - حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا » . وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ . طرفاه ٢٤٤٦ ، ٦٠٢٦ - تحفة ٩٠٤٠

481- “Hallâd b. Yahya — Süfyân — Ebû Burde b. Abdillâh b. Ebî Burde — Ebû Burde'nin dedesi” isnâdıyla Ebû Mûsa şöyle demiştir:

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Müminler birbirlerini sıkıca tutan bir duvar gibidir” buyurdu ve parmaklarını kenetledi.

Hallâd, Hallâd b. Yahya es-Sülemî el-Kûfî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Ebû Burde, Yezîd b. Abdillâh b. Ebî Burde'dir.

Ebû Burde'nin dedesi, Ebû Burde b. Ebî Mûsa'dır.

Ebû Mûsa, Abdullâh b. Kays el-Eş'arî'dir.

Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müminlerin birbirlerine karşı, kerpiçleri birbirine kenetlenmiş bir duvar gibi olduklarını bildirmiş ve bunu göstermek için de parmaklarını kenetlemiştir.

Hadisin ravileri Kufelidir. İsnâdında oğlun dedesinden, dedenin de babasından rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Edeb* ve *Mezâlim* konuları içinde tahrir etmiştir. Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.¹

٤٨٢ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ شُمَيْلٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِحْدَى صَلَاتِي الْعِشِيِّ - قَالَ ابْنُ سِيرِينَ سَمَّاهَا أَبُو هُرَيْرَةَ وَلَكِنْ نَسِيتُ أَنَا - قَالَ فَصَلَّى بِنَا رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ، فَقَامَ إِلَى خَشَبَةٍ مَعْرُوضَةٍ فِي الْمَسْجِدِ فَاتَّكَأَ عَلَيْهَا ، كَأَنَّهُ غَضْبَانٌ ، وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى ، وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ ، وَوَضَعَ خَدَّهُ الْأَيْمَنَ عَلَى ظَهْرِ كَفِّهِ الْيُسْرَى ، وَخَرَجَتِ السَّرْعَانُ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ ، فَقَالُوا قَصُرَتِ الصَّلَاةُ . وَفِي الْقَوْمِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ ، وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ فِي يَدَيْهِ طَوْلٌ يُقَالُ لَهُ دُو الْيَدَيْنِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَنْسَيْتَ أَمْ قَصُرَتِ الصَّلَاةُ قَالَ « لَمْ أَنْسَ ، وَلَمْ تُقْصَرْ » . فَقَالَ « أَكْمَا يَقُولُ دُو الْيَدَيْنِ » . فَقَالُوا نَعَمْ . فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى مَا تَرَكَ ، ثُمَّ سَلَّمَ ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ . فَرَبَّمَا سَأَلُوهُ ثُمَّ سَلَّمَ فَيَقُولُ نُبِّئْتُ أَنَّ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ

¹ Müslim (2585)

ثُمَّ سَلَّمَ . أطرافه ٧١٤ ، ٧١٥ ، ١٢٢٧ ، ١٢٢٨ ، ١٢٢٩ ، ٦٠٥١ ، ٧٢٥٠ - تحفة

أ ١٠٨٩١ ، ١٤٤٦٩

482- “İshâk — İbn Şumeyl — İbn Avn — İbn Sîrîn” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gündüz namazlarından birini —İbn Sîrîn: “Ebû Hureyre hangi namaz olduğunu söyledi, ancak ben unuttum” demiştir— kıldırırken ikinci rekatta selam verdi. Sonra Mescid’in bir tarafında bulunan bir kütüğe gidip yaslandı. Öfkeli görünüyordu. Sonra sağ elini sol elinin üzerine koyup parmaklarını kenetledi ve bu şekilde getirip sol elini sağ yanağına dayadı. Bazıları aceleyle Mescid’in kapılarından çıkıp: «Namaz kısaldı!» demeye başladı.

Cemaatin içinde Ebû Bekr ve Ömer de vardı. İki Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmaya çekindiler. Cemaatte yine «Zu’l-Yedeyn» lakaplı, kolları uzun olan bir adam vardı. Adam: «Ey Allah’ın Resûlü! Namaz mı kısaldı, yoksa unuttun mu?» diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «*Ne unuttum, ne de kısaldı*» karşılığını verdi ve cemaate: «*Zu’l-Yedeyn’in dediği gibi mi oldu?*» diye sordu. Cemaat: «Evet!» deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öne geçip kalan rekatları kıldırdı ve selam verdi. Sonra tekbir getirip daha önceki secde gibi veya daha uzun bir şekilde secde etti. Sonra başını kaldırıp tekbir getirdi. Sonra tekbir getirip daha önceki secde gibi veya daha uzun bir şekilde secde etti. Sonra başını kaldırıp tekbir getirdi.”

Ravi der ki: Sanırım raviye: “Daha sonra selam mı verdi?” diye soruldu. O da: “Bana bildirildiğine göre İmrân b. Husayn sonrasında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdiğini söylemiştir” dedi.¹

İshâk, İshâk b. Mansûr’dur.

İbn Şumeyl, Nadr b. Şumeyl’dir.

İbn Avn, Abdullah b. Avn’dır.

¹ Hadis ayrıca 714, 715, 1227, 1228, 1229, 6051 ve 7250’de geçmektedir.

İbn Sîrîn, Muhammed b. Sîrîn'dir.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara gündüz namazlarından birini kıldırdı. Ebû Hureyre hangi namaz olduğunu belirtmiş olsa da ravi İbn Sîrîn, öğle namazı mı yoksa ikindi namazı mı olduğunu unuttuğunu dile getirmiştir. Hamevî ise rivayet ederken bunun yatsı namazı olduğunu söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dört rekatlık namazın iki rekatını kıldırdıktan sonra selam verdi. Selamın ardından Mescid'in bir yerinde duran kütüğün yanına gitti ve ona yaslandı. Tavırlarından öfkeli olduğu anlaşıyordu. Kütüğe yaslanmışken sağ elini sol elinin üzerine koyarak parmaklarını kenetledi. Sonra ellerini kaldırıp sol elinin arkasını sağ yanağına yapıştırdı. Bu arada acele edip Mescid'den ilk çıkanlar namazın iki rekat kılınması üzerine: "Namaz kıaldı" diyorlardı.

Cemaatin içinde Ebû Bekr ve Ömer de bulunuyordu. Namazı bu şekilde kıldırması konusunda saygılarından dolayı Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmaya çekiniyorlardı. Cemaatin içinde kollarının uzunluğundan dolayı kendisine Zu'l-Yedeyn denilen bir adam da vardı. Adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) unutarak mı yoksa kıaldığı için mi namazı bu şekilde kıldırıldığını sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bildiği kadarıyla unutmadığını, namazın da kıaldığını söyledi.

Ancak sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaate dönüp adamın söylediklerinin doğru olup olmadığını sordu. Cemaat, Zu'l-Yedeyn'in bu konuda doğru söylediği karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tekrardan öne geçti ve kalan iki rekatı da kıldırdı. Selam verdikten sonra tekbir getirip secdeye gitti. Bir önceki secdeler kadar veya biraz daha uzun secdede kaldıktan sonra tekbir getirip başını kaldırdı. Ardından bir tekbir daha getirip secdeye gitti. Bir önceki kadar veya daha uzun kaldıktan sonra tekbirle secdeden kalktı.

Ravi İbn Avn'ın dediğine göre bunu nakleden İbn Sîrîn'e sonrasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) selam verip vermediği sorulunca, İbn Sîrîn: "Bana bildirildiğine göre İmrân b. Husayn sonrasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) selam verdiğini söylemiştir" demiştir.

Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'nin "Eş'as — İbn Sîrîn — Hâlid el-Hazzâ — Ebû Kılâbe — Ebû Kılâbe'nin amcası Ebu'l-Muhelleb" isnâdıyla İmrân b.

Husayn'dan rivayet ettiklerine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara namaz kıldırırken dalıp yanlış kıldırması, namaz sonrası iki sehiv secdesi etmiş, secde sonrası teşehhüde oturduktan sonra selam vermiştir. Bu rivayette Eş'as, İbn Sîrîn ile İmrân arasındaki vasıtayı zikredip belirtmiştir.

Sehiv konusu içinde bu yönde diğer açıklamalar yapılacaktır. Hadisin ravileri Mervli ve Basralıdır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٨٩ - باب الْمَسَاجِدِ الَّتِي عَلَى طُرُقِ الْمَدِينَةِ وَالْمَوَاضِعِ الَّتِي صَلَّى فِيهَا النَّبِيُّ ﷺ

89- MEDİNE YOLLARINDAKİ MESCİDLER VE RESÛLULLAH'IN (sallallahu aleyhi vesellem) NAMAZ KILDIĞI YERLER

Başlık, Mekke-Medine arasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kullandığı yollarda yapılan mescidler ile buralarda namaz kıldığı halde sonradan mescid edinilmeyen yerlerle ilgilidir.

٤٨٣ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ رَأَيْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَتَحَرَّى أَمَاكِينَ مِنَ الطَّرِيقِ فَيُصَلِّي فِيهَا ، وَيُحَدِّثُ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يُصَلِّي فِيهَا ، وَأَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي فِي تِلْكَ الْأَمْكِنَةِ . وَحَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي فِي تِلْكَ الْأَمْكِنَةِ . وَسَأَلْتُ سَالِمًا ، فَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا وَافَقَ نَافِعًا فِي الْأَمْكِنَةِ كُلِّهَا إِلَّا أَنَّهُمَا اخْتَلَفَا فِي مَسْجِدِ بَشْرِفِ الرُّوحَاءِ . أَطْرَافُهُ ١٥٣٥ ، ٢٣٣٦ ، ٧٣٤٥ - تحفة ٧٠٣١ ، ٨٤٧٥ ،

483- "Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî — Fudayl b. Süleymân" isnâdıyla Mûsa b. Ukbe şöyle demiştir: Sâlim b. Abdillâh'ın yollarda bir yerleri aradığını ve o yerlerde namaz kıldığını gördüm. Babasının da bu

¹ Müslim (573)

yerlerde namaz kıldığını, onun da Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bu yerlerde namaz kılarken gördüğünü anlatırdı.

Nâfi'nin de bana bildirdiğine göre İbn Ömer söz konusu o yerlerde namaz kılardı. Sâlim'e söz konusu yerleri sorduğumda bir yer hariç Nâfi'yle aynı yerleri söyledi. Sadece Şerefu'r-Revhâ denilen yerdeki namaz yeri konusunda ihtilaf ettiler.¹

Muhammed, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî el-Basrî'dir. Hicri 234 yılında vefat etmiştir.

Fudayl, Fudayl b. Süleymân en-Numeyrî'dir.

Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Mekke ile Medine arasında giderken yolda bir yerleri arayıp bulur ve oralarda namaz kılardı. Babası Abdullah b. Ömer'in de aynı yerlerde namaz kıldığını anlatır, babası Abdullah'ın oralarda namaz kılmasını da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) oralarda namaz kılmasına bağlardı.

Ravi Mûsa'nın bildirdiğine göre İbn Ömer'in azatlısı Nâfi' de ona Abdullah b. Ömer'in aynı yerlerde namaz kıldığını zikretmiştir. Mûsa namaz kılınan bu yerleri Sâlim'e sorunca biri hariç bu yerleri Nâfi'nin söylediği gibi zikretmiştir. Sâlim'in Nâfi' ile ihtilaf ettikleri yer ise Şerefu'r-Revhâ denilen yerdir.

Şerefu'r-Revhâ denilen yer Müslim'in *Ezân* konusu içinde zikrettiğine göre Medine'ye 36 mil uzaklıktadır. İbn Ebî Şeybe'de gelen rivayette aradaki mesafenin 30 mil olduğu zikredilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yer hakkında: *"Bu vadi cennet vadilerinden biridir. Benden önce 70 peygamber burada namaz kılmıştır. Mûsa b. İmrân da hac veya umresini yaparken buradan geçmiştir"* buyurmuştur.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir.

٤٨٤ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ حِينَ يَغْتَوِرُ ، وَفِي حَاجَّتِهِ حِينَ حَجَّ ، تَحْتَ سَمُرَةٍ فِي مَوْضِعِ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ ، وَكَانَ إِذَا رَجَعَ

¹ Hadis ayrıca 1535, 2336 ve 7345'te geçmektedir. Müslim (1346)

مِنْ غَزْوٍ كَانَ فِي تِلْكَ الطَّرِيقِ أَوْ حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ هَبَطَ مِنْ بَطْنٍ وَادٍ ، فَإِذَا ظَهَرَ مِنْ بَطْنٍ وَادٍ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي عَلَى شَفِيرِ الْوَادِي الشَّرْقِيَّةِ ، فَعَرَّسَ ثُمَّ حَتَّى يُصْبِحَ ، لَيْسَ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِحِجَارَةٍ ، وَلَا عَلَى الْأَكْمَةِ الَّتِي عَلَيْهَا الْمَسْجِدُ ، كَانَ ثُمَّ خَلِيجٌ يُصَلِّي عَبْدُ اللَّهِ عِنْدَهُ ، فِي بَطْنِهِ كُتُبٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ يُصَلِّي ، فَدَحَا السَّيْلُ فِيهِ بِالْبَطْحَاءِ حَتَّى دَفَنَ ذَلِكَ الْمَكَانَ الَّذِي كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي فِيهِ . أطرافه ١٥٣٢ ، ١٥٣٣ ، ١٧٩٩ - تحفة ٨٤٧٥

484- "İbrâhîm b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Mûsa b. Ukbe" isnâdıyla Nâfi' anlatıyor: "Abdullah'ın bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umreye gittiği zamanlarda Zu'l-Huleyfe'de konaklardı. Vedâ haccına gittiği zaman da Zu'l-Huleyfe'de, bugün yerinde mescid bulunan bir semure ağacının altında konaklardı. Aynı güzergahta bir gazveden veya hacdan veya umreden dönerken de vadiye iner, vadiden çıkınca doğu ucundaki Bathâ denilen yerde konaklayıp, diğer gün sabaha kadar burada kalırdı. Yani konakladığı yer bugün taş mescidin bulunduğu ya da üzerinde mescid olan tepe değildir.

Abdullah b. Ömer'in namaz kıldığı vadinin içinde kum tepecikleri vardı ki Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) orada namaz kılardı. Daha sonraları sellerle Bathâ'dan sürüklenen kumlar bu tepecikleri yok etti. Bu şekilde Abdullah'ın namaz kıldığı yer de belirsiz oldu."¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir b. Abdillâh el-Medînî el-Huzâmî'dir.

Enes, Enes b. İyâd el-Medenî'dir. Hicri 180 yılında vefat etmiştir.

Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) umreye gittiği zaman Medinelilerin meşhur mikat yeri olan Zu'l-Huleyfe'de konaklardı. Vedâ haccını yaptığı zaman da Mekke'ye girmeden önce Zu'l-Huleyfe'de aynı yerde (bir akasya ağacı türü olan) semure ağacının altında konaklamıştır. Altında konakladığı bu semure ağacının yerinde bugün bir mescid vardır.

Gazveden veya hacdan veya umreden dönüşünde aynı güzergahı yani Hudeybiye yolunu kullanacağı zaman da Vâdî'l-Akîk denilen vadiye girerdi.

¹ Hadis ayrıca 1532, 1533 ve 1799'da geçmektedir. Müslim (1257)

Vadi çıkışının doğu ucuna ulaştığı zaman da Bathâ denilen geniş ve açık bir alanda konaklar, sabaha kadar burada kalırdı.

Bazıları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), o günlerde üzerinde taş mescid bulunan yerde veya yine mescid yapılan tepede namaz kıldığını söylüyordu. Bu söylentiler üzerine Nâfi' öylesi bir açıklama yapmış, dedikleri yerde değil de açıkladığı yerde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazlarını kıldığını bildirmiştir.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) o yerde namaz kıldı diye Abdullah b. Ömer'in de namaz kıldığı vadide kum tepecikleri bulunuyordu. Daha sonraları sel suları ile Bathâ'da bulunan kumlar bu vadinin içine sürüklenmiş ve vadide bulunan bu tepecikleri kapatıp yok etmiştir. Bundan dolayı da Abdullah b. Ömer'in namaz kıldığı yerler tanınamaz hale gelmiştir.

٤٨٥ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى حَيْثُ الْمَسْجِدُ الصَّغِيرُ الَّذِي دُونَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِشَرْفِ الرُّوحَاءِ ، وَقَدْ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَعْلَمُ الْمَكَانَ الَّذِي كَانَ صَلَّى فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ ثُمَّ عَنْ يَمِينِكَ حِينَ تَقُومُ فِي الْمَسْجِدِ تُصَلِّي ، وَذَلِكَ الْمَسْجِدُ عَلَى حَافَةِ الطَّرِيقِ لِلْيَمْنَى ، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمَسْجِدِ الْأَكْبَرِ رَمِيَّةٌ بِحَجَرٍ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ . تحفة ٨٤٧٥ .

485- Yine Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Şerefu'r-Revhâ'da bulunan mescidin berisine düşen küçük mescidin yerinde namaz kılardı. Abdullah, orada Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nerede namaz kıldığını bilir ve: "Mescidde namaza durduğun zaman sağ tarafına düşer" şeklinde tarif ederdi. Bu mescid Mekke'ye giderken yolun sağına düşmektedir. Büyük mescidle arasında bir taş atımlığı veya buna yakın bir mesafe vardır.

Bir önceki isnâdla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Şerefu'r-Revhâ denilen yerde bulunan mescidin berisine düşen küçük mescidin yerinde namaz kılardı. Şerefu'r-Revhâ, Medine'ye iki günlük mesafesi olan bir kasabadır. Daha önce Medine ile arasında 36 veya 30 mil olduğu zikredilmişti.

Abdullah b. Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu mekanda tam olarak nerede namaz kıldığını iyi bilirdi. Başkalarına tarif ederken orada bulunan mescidi kastederek: “Mescidde namaza durduğün zaman sağ tarafına düşer” derdi. Bu yer Mekke’ye doğru giden kişi için yolun sağ tarafına düşmektedir. Bu yer ile büyük mescid arasında da bir taş atımlığı veya buna yakın bir uzaklık vardır.

٤٨٦ - وَأَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُصَلِّي إِلَى الْعِرْقِ الَّذِي عِنْدَ مُنْصَرَفِ الرُّوحَاءِ ، وَذَلِكَ الْعِرْقُ انْتِهَاءُ طَرَفِهِ عَلَى حَافَةِ الطَّرِيقِ ، دُونَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْمُنْصَرَفِ ، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ . وَقَدْ ابْتَنَى ثُمَّ مَسْجِدٌ ، فَلَمْ يَكُنْ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ ، كَانَ يَتْرُكُهُ عَنْ يَسَارِهِ وَوَرَاءَهُ ، وَيُصَلِّي أَمَامَهُ إِلَى الْعِرْقِ نَفْسِهِ ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَرُوحُ مِنَ الرُّوحَاءِ ، فَلَا يُصَلِّي الظُّهْرَ حَتَّى يَأْتِيَ ذَلِكَ الْمَكَانَ فَيُصَلِّي فِيهِ الظُّهْرَ ، وَإِذَا أَقْبَلَ مِنْ مَكَّةَ فَإِنْ مَرَّ بِهِ قَبْلَ الصُّبْحِ بِسَاعَةٍ أَوْ مِنْ آخِرِ السَّحْرِ عَرَسَ حَتَّى يُصَلِّيَ بِهَا الصُّبْحَ . تحفة ٨٤٧٥

486- Yine İbn Ömer, Revhâ'nın bitiminde bulunan İrk'a doğru namazı kılırdı. Bu tepe de Mekke'ye doğru giderken Revhâ'nın bitimi ile tepe arasında inşa edilen mescide varmadan yolun kenarında biterdi. Orada sonradan bir mescid inşa edilmiştir. Ancak Abdullah namazı bu mescidde değil de mescidi soluna veya arkasına, İrk'ı da önüne alarak namazı kılırdı. Abdullah, günün ilk saatlerinde Ravhâ'dan çıktığı zaman bu mekana kadar öğle namazını kılmazdı. Bu mekana ulaştığında da öğle namazını kılırdı. Mekke'den dönüşte ise bu mekana sabah namazı vaktinden bir süre önce veya gece sonunda ulaşırsa sabah namazını kılana kadar burada mola verirdi.

İrk, Revhâ kasabasının bitimi veya çıkışında bulunan küçük bir dağdır veya İrkü'z-Zabya olarak bilinen vadidir. Revhâ ile bu tepe veya vadi arasında bir mescid inşa edilmişti. Bu tepe veya vadi Mekke'ye doğru giderken söz konusu bu mescide ulaşmadan biterdi. İbn Ömer sonradan burada inşa edilen mescidde değil, bu mescidi soluna veya arkasına alır, İrk'a da doğru döner ve namazı öyle kılırdı.

İbn Ömer, günün ilk saatlerinde Revhâ'dan ayrıldığı zaman öğle namazını buraya ulaştığında kılardı. Mekke'den gelirken ise bu yere sabah namazı girmemişken veya gece sonunda ulaştığı zaman mola verir, sabah namazını burada kılana kadar beklerdi.

٤٨٧ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ تَحْتَ سَرَحَةٍ ضَخْمَةٍ دُونَ الرُّوَيْثَةِ عَنْ يَمِينِ الطَّرِيقِ ، وَوَجَاةِ الطَّرِيقِ فِي مَكَانٍ بَطْحٍ سَهْلٍ ، حَتَّى يُفِضَى مِنْ أَكْمَةِ دُوَيْنَ بَرِيدِ الرُّوَيْثَةِ بِمِيلَيْنِ ، وَقَدْ انْكَسَرَ أَعْلَاهَا ، فَانْتَنَى فِي جَوْفِهَا ، وَهِيَ قَائِمَةٌ عَلَى سَاقٍ ، وَفِي سَاقِهَا كُتُبٌ كَثِيرَةٌ . تحفة ٨٤٧٥

487- Yine Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ruveyse'ye ulaşmadan önce yolun sağına düşen ve yolu karşısına alan düz ve geniş yerde bulunan büyük bir ağacın altında namazı kılardı. Bu alan Ruveyse'deki mola yerine iki mil uzaklıkta olan bir tepeciğin biraz berisine kadar uzanır. Ağacın üst tarafları kırılmış, içi de oyulmuştur. Tek gövde üzerinde yükselen ağacın dibinde bir çok kum yığını vardır.

Ruveyse, Medine'ye 17 fersah uzaklıkta bulunan bir kasabadır ve bu bölgede bir de konaklama yeri vardır. Ruveyse'ye varmadan yolun sağ tarafında, yol boyunca uzanan geniş ve düz bir alan vardır. Bu alan Ruveyse'deki mola yerine iki mil uzaklıkta olan bir tepeye ulaşmadan biter. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuğunda buradan geçerken bu alanda bulunan büyük bir ağacın altında mola verirdi. Ağacın üst dalları kırık, içi oyuk, ancak tek gövde üzerinde durmaktadır. Ağacın altında irili ufaklı bir çok kum yığını bulunmaktadır.

٤٨٨ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي طَرَفِ تَلْعَةٍ مِنْ وَرَاءِ الْعَرْجِ وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَضْيَةٍ عِنْدَ ذَلِكَ الْمَسْجِدِ قَبْرَانِ أَوْ ثَلَاثَةٌ ، عَلَى الْقُبُورِ رَضْمٌ مِنْ حِجَارَةٍ عَنْ يَمِينِ الطَّرِيقِ ، عِنْدَ سَلِمَاتِ الطَّرِيقِ ، بَيْنَ أُولَئِكَ السَّلِمَاتِ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَرُوحُ مِنَ الْعَرْجِ بَعْدَ أَنْ تَمِيلَ الشَّمْسُ بِالْمُحَاجِرَةِ ، فَيَصِلُ الظُّهْرَ فِي ذَلِكَ الْمَسْجِدِ . تحفة ٨٤٧٥

488- Yine Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Arc'ın arkasına düşen ve hafif eğimli olan dere yatağının

kenarında, kayalıklar arasında namaz kılmıştır. Namaz kıldığı yerin yanında iki veya üç mezar vardı. Yolun sağ kenarında duran kayaların yakınında bulunan bu mezarların üzerinde taş yığınları vardı. Abdullah, öğle vakti güneş tepe noktasını aştıktan sonra Arc'tan çıkar, öğle namazını da işte bu yerde kılarıdı.

Arc, Ruveyse kasabası ile arasında 13 veya 14 mil bulunan bir kasabadır. Arc kasabasının arka taraflarında hafif eğimli bir dere yatağı, bu dere yatağının da sağ kenarında işaret babında kayalar bulunuyordu. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kayalıklar arasında namaz kılmıştır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerin yanında iki veya üç tane de mezar bulunuyordu. Mezarların üstünde taş yığınları vardı. Abdullah b. Ömer öğle sıcağında güneş tepe noktasını aştıktan sonra Arc'tan çıkınca öğle namazını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı bu yerde kılarıdı.

٤٨٩ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَزَلَ عِنْدَ سَرَاحٍ عَنْ يَسَارِ الطَّرِيقِ ، فِي مَسِيلٍ دُونَ هَرَشَى ، ذَلِكَ الْمَسِيلُ لِأَصْقِ بِكَرَاعِ هَرَشَى ، بَيْنَهُ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ قَرِيبٌ مِنْ غُلْوَةٍ ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُصَلِّي إِلَى سَرَاحٍ ، هِيَ أَقْرَبُ السَّرَاحِ إِلَى الطَّرِيقِ وَهِيَ أَطْوَاهُنَّ . تحفة ٨٤٧٥

489- Yine Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Herşâ dağına varmadan yolun solunda bulunan dere yatağındaki büyük ağaçların yanında mola vermiştir. Bu dere yatağı da Herşâ dağının eteklerine kadar uzanmıştır. Bu yer ile yol arasında bir ok atımlığı kadar bir mesafe vardır. Abdullah yola en yakın ve en uzun olan ağaca doğru namazını kılarıdı.

Herşâ, Cuhfe'ye yakın Medine ile Şam yolunun birleştiği noktada bulunan bir dağdır. Herşâ dağına varmadan yolun solunda bir dere yatağı, bu dere yatağında da büyük ağaçlar vardır. Dere yatağı Herşâ dağının eteklerine kadar uzanır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işte bu ağaçların yanında mola vermiştir. Mola verdiği yer ile yol arasında bir ok atımlığı kadar mesafe vardır. Abdullah b. Ömer de buraya geldiği zaman bu ağaçlar içinde yola en yakın ve en büyük olan ağaca doğru namazı kılarıdı.

٤٩٠ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ فِي الْمَسِيلِ الَّذِي فِي أَدْنَى مَرِّ الظُّهْرَانِ ، قَبْلَ الْمَدِينَةِ حِينَ يَهْبِطُ مِنَ الصَّفْرَاوَاتِ يَنْزِلُ فِي بَطْنِ ذَلِكَ الْمَسِيلِ عَنْ يَسَارِ الطَّرِيقِ ، وَأَنْتَ ذَاهِبٌ إِلَى مَكَّةَ ، لَيْسَ بَيْنَ مَنْزِلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ الطَّرِيقِ إِلَّا رَمِيَّةٌ بِحَجَرٍ . تحفة ٨٤٧٥

490- Yine Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Merru'z-Zahrân'a Medine tarafından en yakın olan yerdeki dere yatağında mola verirdi. Safrâvât'tan inerken Mekke'ye gidene göre yolun soluna düşen dere yatağının orta yerinde konaklardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mola verdiği bu yer ile yol arasında ancak bir taş atımlığı kadar mesafe vardır.

Merru'z-Zahrân, bugün Batn-ı Merv olarak isimlendirilen yerdir. Safrâvât, Merru'z-Zahrân'dan sonra gelen vadiler veya dağlardır. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Safrâvat denilen yeri inip aştıktan sonra Medine istikametinden Merru'z-Zahrân'a en yakın yerde bulunan dere yatağında mola verirdi. Mekke'ye doğru giden kişi için bu dere yatağı yolun soluna düşerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu dere yatağının orta yerinde molasını verirdi. Mola verdiği bu yer ile yol arasında da bir taş atımı kadar bir mesafe vardır.

٤٩١ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ بِذِي طَوَى وَيَبِيتُ حَتَّى يُصْبِحَ ، يُصَلِّي الصُّبْحَ حِينَ يَقْدُمُ مَكَّةَ ، وَمُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَلِكَ عَلَى أَكْمَةِ غَلِيطَةٍ ، لَيْسَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بُنِيَ ثُمَّ ، وَلَكِنْ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ عَلَى أَكْمَةِ غَلِيطَةٍ . طرفاه ١٧٦٧ ، ١٧٦٩ - تحفة ٨٤٧٥ ، ٨٤٦٠

491- Yine Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Zû Tuvâ'da mola verir ve sabaha kadar burada kalırdı. Mekke'ye girmeden önce de sabah namazını burada kılardı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı bu yer yüksekçe kayalık bir tepeydi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yer sonradan mescid yapılan yer değil, daha aşağısında bulunan bu taş tepenin üzeriydi.¹

Zû Tuvâ, Mekke bölgesinde bir yerdir. İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'den Mekke'ye gittiği zaman Mekke'ye varmadan Zû Tuvâ'da mola verir, burada sabahlardı. Sabah namazını burada kıldıktan sonra da Mekke'ye devam ederdi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada namaz kıldığı yer çevresine göre biraz yüksekçeydi veya tek kayadan oluşan bir tepeydi. Sonradan burada bir mescid yapılmış olsa da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yer mescidin yeri değil, söz konusu tepenin üzeriydi.

٤٩٢ - وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَقْبَلَ فُرْصَتِي الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ نَحْوَ الْكَعْبَةِ ، فَجَعَلَ الْمَسْجِدَ الَّذِي بَيْنِي ثُمَّ يَسَارَ الْمَسْجِدِ بِطَرَفِ الْأَكْمَةِ ، وَمُصَلَّى النَّبِيِّ ﷺ أَسْفَلَ مِنْهُ عَلَى الْأَكْمَةِ السَّوْدَاءِ ، تَدْعُ مِنَ الْأَكْمَةِ عَشْرَةَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا ، ثُمَّ نُصَلِّي مُسْتَقْبِلَ الْفُرْصَتَيْنِ مِنَ الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْكَعْبَةِ . تحفة ٨٤٦٢ ، ٨٤٧٥

492- Yine Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namazda kendisi ile Kâbe istikametinde olan yüksek dağ arasında bulunan geçidi karşısına alırdı. Abdullah da burada namaza dururken, daha sonra buraya yapılan mescidi, taş tepenin üzerinde bulunan mescidin soluna almış olurdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yer ise bu mescidin daha alt tarafında, siyah tepenin üzeridir. Namaza duracağın zaman tepeden on arşın veya buna yakın bir mesafe uzaklaşır, sonra Kâbe istikametinde olan yüksek dağ arasında bulunan geçidi karşısına alırsın.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke yakınlarında kendisi ile Kâbe istikametinde bulunan yüksek dağ arasında bulunan geçidi karşısına alıp namaza durmuştur. Daha sonra buraya bir mescid inşa edilmiştir.

¹ Hadis ayrıca 1767 ve 1769'da geçmektedir. Müslim (1259-60)

Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer, sonradan burada inşa edilen mescid, taş tepedeki mescidin soluna düşecek şekilde namaza dururdu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada namaz kıldığı yer, sonradan yapılan mescidin alt tarafında kalan siyah tepenin üzeridir. Kişinin tam olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerde durması için tepeden on arşın veya buna yakın bir mesafe uzaklaşıp, Kâbe istikametinde olan yüksek dağ arasında bulunan geçidi karşısına alması gerekmektedir.

İbn Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı bu yerlerde bereketini umarak namazlarını kılardı. Babası Ömer'in böylesi bir şeyi mekruh görmesi de onun bu uygulamasıyla çelişmez. Çünkü söz konusu kerahet bu tür yerlerde namaz kılınması gerektiğini düşünenler içindir. İbn Ömer için ise böylesi bir endişe söz konusu değildir.

Hatta Şâfiîlerden Beğavî şöyle der: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı sâbit olmuş yerlerde namaz kılmayı adayan kişi Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ'da namaz kılmayı adanmış gibi bunu yerine getirmelidir.”

İbn Ömer ile babası Ömer'in bu konudaki tutumlarının her birinin ayrı bir önemi vardır. İbn Ömer'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerleri arayıp orada namaz kılmaya gayret etmesi teberrüktendir ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) saygı babındandır. Ömer'in namaz için özellikle bu yerlerin aranması konusundaki yasağı ise olası herhangi bir bidatın önüne geçmektir. Zira Ömer, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı böylesi yerlerin kutsal yerlerden olmadığı, değer bakımından da diğer üç büyük mescid mertebesinde sayılmayacağına dikkat çekmiştir.

Bu rivayetlerde zikredilen yerler içinden bugün sadece Zu'l-Huleyfe'deki yer tam olarak bilinmektedir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Revhâ'da namaz kıldığı yerleri ise tam olarak ancak bölge ahalisi bilmektedir.

أبواب سترة المصلي

NAMAZ KILANIN SÜTRESİ

٩٠ - باب سُتْرَةُ الْإِمَامِ سُتْرَةٌ مَنْ خَلْفَهُ

90- İMAMIN SÜTRESİ ARKASINDA OLANLARIN DA SÜTRESİDİR

Başlık, cemaate namaz kıldırın ve önünde duvar ve benzeri bir engel olmayan imamın kullandığı sütünin, arkasında namaz kılan kişilerin de sütüni olmasıyla ilgilidir.

٤٩٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ لَقَبْتُ رَاكِبًا عَلَى حِمَارٍ أَتَانِ ، وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الْإِخْتِلَامَ ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِالنَّاسِ بِيَمْنِي إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ ، فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ ، فَتَزَلْتُ وَأَرْسَلْتُ الْأَتَانَ تَرْتَعُ ، وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ ، فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ . أَطْرَافُهُ ٧٦ ، ٨٦١ ، ١٨٥٧ ، ٤٤١٢ - تحفة ٥٨٣٤

493- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe” isnâdıyla Abdullah b. Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ’da önünde bir duvar olmadan namaz kıldırıyordu. Ben de buluş çağına girmek üzereydim. Dışı bir merkep üzerinde gelip saflardan birinin önünde durdum. Merkebi otlanması için salıp safa girdim. Bu yaptığıma kimse ses çıkarmadı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Minâ’da namaz kıldırırken İbn Abbâs, dışı bir merkep üzerinde geldi. Müslim’in İbn Uyeyne kanalıyla rivayet ettiğine göre ise bu olay Arafat’ta yaşanmıştır. Nevevî bunların iki farklı olay olduğunu

¹ Hadis ayrıca 76, 861, 1857 ve 4412’de geçmektedir. Müslim (504)

söyleyerek her iki rivayeti uzlaştırmak istemiştir. İbn Hacer ise olayın Arafat'ta gerçekleştiğini söyleyen İbn Uyeyne'nin rivayetinin şâz olduğunu söylemiş, ancak olayın Vedâ haccında olduğu konusunda bir şüphenin bulunmadığını ifade etmiştir.

Bu olay yaşandığında İbn Abbâs buluş çağına girmemişti, ama yaklaştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldırırken önünde duvar bulunmuyordu. Buradaki duvardan kasıt, Şâfiî'ye göre sütredir. Yani Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) önünde sütire olarak bir şey olmadan namazı kıldırıyordu. Bu durumda hadisle başlık arasında herhangi bir mutabakat olmaz. Beyhakî ise bu hadisi sütresiz namaz kılma başlığı altında zikretmiştir. Ancak bazıları “bir duvar olmadan” lafzından duvar dışında sütire olarak bir şeyin bulunduğu anlamını çıkarmış ve bu açıdan başlıkla mutabakatının olduğunu söylemiştir. Zira “bir duvar olmadan” lafzından “önünde duvar dışında bir şey varken” anlamı çıkmaktadır.

İbn Abbâs gelip safların önünde durmuş, merkebinin otlanması için bırakıp namaz kılmak üzere safa girmiştir. Bu yaptığına da namaz sonrası ne Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne de ashâbdan kimsenin ses çıkarmadığını ve onu yadırgamadığını söylemiştir.

Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) saflardan dolayı İbn Abbâs'ın bu yaptığını görmediği, bundan dolayı da itiraz etmediği akla gelebilir. Buna cevap olarak denilebilir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazdayken arkasını da önu gibi görmekteydi. Buhârî bu hadisi *Hac* konusu içinde naklederken İbn Abbâs'ın, ilk safın önünden geçtiği zikredilir. Bu durumda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu görmesi arasında herhangi bir engel olmayacaktır.

٤٩٤ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ أَمَرَ بِالْحَرْبَةِ فَتَوَضَّعَ بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَيُصَلِّي إِلَيْهَا وَالنَّاسُ وَرَاءَهُ ، وَكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السَّفَرِ ، فَمِنْ ثَمَّ اتَّخَذَهَا الْأُمَرَاءُ . أَطْرَافُهُ ٤٩٨ ،

٩٧٣ ، ٩٧٢ - تحفة ٧٩٤٠

494- “İshâk — Abdullah b. Numeyr — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazına çıktığı zaman önüne harbe dikilmesini emreder, sütire olarak ona doğru namazı

kılar, Müslümanlar da arkasında saf tutardı. Yolculuklarında da bunu yapardı. Daha sonraki yöneticiler de bunu edindiler.”¹

İshâk, İshâk b. Mansûr’dur.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî el-Medenî’dir. Hicri 149 yılında vefat etmiştir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bayram namazına çıktığı zaman hizmetçisine harbe yani kısa bir sopayı da almasını söylerdi. Namazgâha geldiği zaman emrederek bu sopa önüne dikilirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında saf tutan Müslümanlarla birlikte bu sopaya doğru namazı kılardı. Namazında sûtire olarak kısa sopa dikme sadece bayram namazlarına has değildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuklarında da namazda böylesi bir sopa diktirirdi. Daha sonra gelen yöneticiler de bayram ve diğer namazlara çıkarken bu uygulamasına dayanarak önden böylesi bir sopa çıkartırlardı.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. Hadisi Müslim² ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

٤٩٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِهِمْ بِالْبَطْحَاءِ - وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ - الظُّهْرَ رَكَعَتَيْنِ ، وَالْعَصْرَ رَكَعَتَيْنِ ، ثُمَّ بَيْنَ يَدَيْهِ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ . أطرافه ١٨٧ ، ٣٧٦ ، ٤٩٩ ، ٥٠١ ، ٦٣٣ ، ٦٣٤ ، ٣٥٥٣ ،

١١٨١٠ تحفة ٥٨٥٩ ، ٥٧٨٦ ، ٣٥٦٦

495- “Ebu’l-Velîd — Şu’be — Avn b. Ebî Cuhayfe” isnâdıyla Avn’ın babası şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bathâ’da önüne dikilen kısa bir mızrağa karşı öğle ve ikinci namazlarını ikişer rekat olarak kıldırdı. Önünden de kadınlar ve merkepler gelip geçiyordu.”

Ebu’l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

¹ Hadis ayrıca 498, 972 ve 973’te geçmektedir.

² Müslim (501)

Avn'ın babası, künyesi Ebû Cuhayfe'dir. İsmi de Vehb b. Abdillâh es-Suvâî el-Kûfî'dir.

Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke dışında bulunan Bathâ veya Abtah denilen yerde önüne dikilen kısa bir mızrağa karşı öğle ve ikindi namazlarını ikişer rekat olarak kıldırdı. Âdem'den gelen rivayette ise bu namazları öğle sıcağında kıldırdığı zikredilmiştir. Bu konuda Nevevî: “Bu durumda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ile ikindi namazlarını öğle vakti içinde camederek kıldırmasıdır” dedi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldırıldığı sırada önünden kadınlar ve merkepler gelip geçiyordu. Bunlar da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile kısa mızrak arasından değil mızrağın ilerisinden geçmekteydiler. Zira “Kırmızı Giysiyle Namaz Kılmak” başlığı altında Ömer b. Ebî Zâide'den gelen rivayette Ebû Cuhayfe'nin: “Sopanın ilerisinden de insanlar ve hayvanların gelip geçtiğini gördüm” dediği zikredilir.

Kişinin önünden geçince namazını bozan şeyler konusunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları Müslim'de yer alan Ebû Zer'in rivayetinin zahirine dayanarak önünden kadın veya köpeğin geçmesi durumunda kişinin namazının bozulacağını söylemiştir. İmam Ahmed: “Siyah köpeğin geçmesinde namazın bozulacağı konusunda şüphe yoktur. Ancak kadın veya merkebin geçmesi durumu konusunda içimde bazı tereddütler var” demiştir.

Şâfiîlere göre köpek olsun, merkep olsun, kadın olsun başka bir şey olsun, kişinin önünden geçen hiçbir şey namazını bozmaz. Bu yönde gelen uyarılar da kişinin kalbinin geçen şeyle meşgul olmamasına yöneliktir. İbn Abbâs'ın bu rivayeti de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından 80 gün öncedir. Bu durumda Ebû Zer'in sözkonusu rivayetinin hükmünü nesh etmektedir. Doğrusunu da Allah bilir.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Setr-i Avret*, *Ezân*, *Sıfatu'n-Nebiy*, *Libâs* ve *Mekke'de Sütire* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (503)

٩١ - بَابُ قَدْرِ كَمْ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْمُصَلِّيِّ وَالسُّتْرَةِ

91- NAMAZ KILAN İLE SÜTRE ARASINDA NE KADAR MESAFE OLMALIDIR?

Başlık, namaz kılan kişi ile önündeki sütre arasındaki mesafenin ne kadar olması gerektiğiyle ilgilidir.

٤٩٦ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلٍ

قَالَ كَانَ بَيْنَ مُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ الْجِدَارِ مَمْرُ الشَّاةِ . طرفه ٤ ٧٣٣ - تحفة ٤٧٠٧

496- “Amr b. Zurâre — Abdulazîz b. Ebî Hâzım — Abdulazîz’in babası” isnâdıyla Sehl şöyle demiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaza durduğu yer ile duvar arasında bir koyunun geçebileceği kadar bir mesafe vardı.”¹

Amr, Amr b. Zurâre en-Nîsâbü’rî’dir. Hicri 283 yılında vefat etmiştir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Seleme’dir.

Abdulazîz’in babası, Seleme b. Dînâr’dır.

Sehl, Sehl b. Sa’d es-Sâid’dir.

Sehl’in bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’de namaz kıldırmak için durduğu yer ile kible duvarı arasında bir koyunun geçebileceği kadar bir mesafe vardı.

Dört ravili bir hadistir. Isnâdında oğlun babadan rivayeti vardır. Hadisi Müslim² ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

٤٩٧ - حَدَّثَنَا الْمُكِّيُّ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ قَالَ كَانَ جِدَارُ الْمَسْجِدِ

عِنْدَ الْمِنْبَرِ مَا كَادَتْ الشَّاةُ تَجُوزُهَا . تحفة ٥٣٧

¹ Hadis ayrıca 7334’te geçmektedir.

² Müslim (508)

497- “Mekkî — Yezîd b. Ebî Ubeyd” isnâdıyla Seleme der ki: “Mescid’in duvarı ile minber arasında ancak bir koyunun geçebileceği kadar bir mesafe vardı.”

Mekkî, Mekkî b. İbrâhîm el-Belhî’dir.

Yezîd, Seleme b. el-Ekva’nın azatlısı Yezîd b. Ebî Ubeyd el-Eslemî’dir. Hicri 140 küsur yıllarında vefat etmiştir.

Seleme, Seleme b. el-Ekva’ el-Eslemî’dir.

Seleme’nin bildirdiğine göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldırmak için durduğu yer ile minberin yanındaki kible duvarı arasında ancak bir koyunun zar zor geçebileceği kadar bir mesafe vardı. Bundan kasıt minber ile kible duvarı arasındaki mesafe de olabilir.

İbn Hacer, *el-Feth*’te bu konuda şöyle der: “Bu hadisi İsmâîlî, Âsım kanalıyla Yezîd’den: «Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında minber ile kible duvarı arasında bir keçinin geçebileceği kadar bir mesafe vardı» lafzıyla rivayet etmiştir. Siyakından da hadisin merfû olduğu anlaşılmaktadır.”

Bu rivayetler de bize namaz kılan kişi ile sütresi arasındaki mesafenin en az bir koyunun geçebileceği kadar olması gerektiğini anlatmaktadır. Bazıları asgari mesafenin üç arşın olması gerektiğini söylemiştir. Şâfiî ve İmam Ahmed bu görüştedir.

Ebû Dâvud da Sehl b. Ebî Hasme kanalıyla merfû olarak: “*Biriniz bir sûtreye doğru namaz kıldığı zaman ona iyice yaklaşsın ki şeytan namazını kesmesin*” hadisini nakletmiştir.

Üç ravili bir hadistir. Hadisi Müslim¹ de tahrir etmiştir.

۹۲ - بَابُ الصَّلَاةِ إِلَى الْحَرْبَةِ

92- HARBEYE DOĞRU NAMAZ KILMAK

Başlık, kişinin önüne dikilen harbeye doğru namaz kılmasıyla ilgilidir.

¹ Müslim (508)

٤٩٨ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُرَكِّزُ لَهُ الْحَرْبَةَ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا . أطرافه ٤٩٤ ، ٩٧٢ ، ٩٧٣ - تحفة ٨١٧٢

498- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla Abdullah (b. Ömer): “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne bir harbe dikilir ve ona doğru namazını kılardı” dedi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs'tır.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Harbe, mızraktan daha kısa ve enli olan bir silahtır. İbn Ömer'in bildirdiğine göre bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) açık alanda namaz kılariken yerde önüne böylesi bir harbe dikilir, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona doğru namazı kıldırırdı.

٩٣ - بَابُ الصَّلَاةِ إِلَى الْعَنْزَةِ

93- ANEZEYE DOĞRU NAMAZ KILMAK

Aneze, harbeden daha kısa, ucu demirli ve enli olan bir mızrak türüdür. Başlık, ona karşı namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

٤٩٩ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْحَاجِرَةِ ، فَأَتَى بِوُضُوءٍ فَتَوَضَّأَ فَصَلَّى بِنَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنْزَةٌ ، وَالْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ يَمْرُونَ مِنْ وَرَائِهَا . أطرافه ١٨٧ ، ٣٧٦ ، ٤٩٥ ، ٥٠١ ،

١١٨١٠ تحفة ٥٨٥٩ ، ٥٧٨٦ ، ٣٥٦٦ ، ٣٥٥٣ ، ٦٣٤ ، ٦٣٣

499- “Âdem — Şu'be — Avn b. Ebî Cuhayfe” isnâdıyla Avn'ın babası şöyle demiştir: “Öğle sıcağında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıktı. Su getirilince abdestini aldı. Sonra bize öğle ile ikinci namazlarını

¹ Hadis ayrıca 494, 972 ve 973'te geçmektedir. Müslim (501)

önüne dikilen anezeye doğru kıldı. Anezenin önünden de kadınlar ve merkepler gelip geçiyordu.”¹

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be- Şu’be b. el-Haccâc el-Vâsitî el-Basrî’dir.

Avn’ın babası, Ebû Cuhayfe künyeli Vehb b. Abdullah’tır.

Avn’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle sıcağında ashâbının yanına çıktı. Abdest için su getirilince abdestini aldı. Abdest sonrası öğle ile ikindi namazlarını cemederek ikişer rekat olarak kıldırdı. Namazı kıldırırken önünde bir aneze dikiliydi ve bu anezenin ilerisinden kadınlar ve merkepler gelip geçiyordu.

İbn Mâlik’e göre burada merkepten kasıt, merkep ile üzerine binen kişidir. Merkep denilince üzerine binen kişi de anlaşıldığı için sadece merkep demekle yetinilmiştir.

۵۰۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنُ بَرِيْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَاذَانُ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا خَرَجَ لِحَاجَتِهِ تَبِعْتُهُ أَنَا وَغُلَامٌ وَمَعَنَا عُكَّازَةٌ أَوْ عَصَا أَوْ عَنَزَةٌ وَمَعَنَا إِدَاوَةٌ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ حَاجَتِهِ نَاوَلَنَاهُ الْإِدَاوَةَ. أَطْرَافَهُ
۱۰۹۴ تحفة - ۲۱۷، ۱۵۲، ۱۵۱، ۱۵۰

500- “Muhammed b. Hâtim b. Bezî’ — Şâzân — Şu’be — Atâ b. Ebî Meymûne” isnâdıyla Enes b. Mâlik anlatıyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) def-i hacet için çıktığı zaman bizden bir çocukla birlikte yanımızda baston veya sopa veya aneze ve bir kap suyla birlikte peşinden giderdik. Hacetini giderdikten sonra su kabını ona verirdik.”²

Şâzân, Şâzân b. Âmir el-Bağdâdî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Atâ, tâbiûndan Atâ b. Ebî Meymûne el-Basrî’dir.

¹ Hadis ayrıca 187, 376, 495, 501, 633, 634, 3553, 3566, 5786 ve 5859’da geçmektedir. Müslim (503)

² Hadis ayrıca 150, 151, 152 ve 217’de geçmektedir. Müslim (271)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) def-i hacet için çıktığı zaman Enes b. Mâlik yanında bir çocukla birlikte yanlarına sütünce olarak baston veya sopa veya aneze, taharet için de su hazırlayıp peşinden giderdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) def-i hacet sonrası suyla taharetlenip abdestini alırdı. Getirilen sopa veya anezeyle de yer sert ise sidik üzerine sıçramasını diye onu biraz eşelerdi. Daha sonra da sütünce olarak yere dikip ona doğru namazını kılardı.

٩٤ - بَابُ السُّتْرَةِ مَكَّةَ وَغَيْرَهَا

94- MEKKE'DE VE BAŞKA YERLERDE SÜTRE KULLANMAK

Başlık, Mekke'de veya Mekke dışında namaz kılan kişinin, önünden geçenlere engel olmak için sütünce kullanmasının müstehap olmasıyla ilgilidir.

٥٠١ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ أَبِي جَحِيفَةَ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْهَاجِرَةِ فَصَلَّى بِالْبَطْحَاءِ الظَّهَرِ وَالْعَصَرِ رَكَعَتَيْنِ ، وَنَصَبَ بَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةً ، وَتَوَضَّأَ ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَتَمَحَّحُونَ بِوُضُوئِهِ . أَطْرَافُهُ ١٨٧ ، ٣٧٦ ، ٤٩٥ ، ٤٩٩ ، ٦٣٣ ،

١١٧٩٩ تحفة ٥٨٥٩ ، ٥٧٨٦ ، ٣٥٦٦ ، ٣٥٥٣ ، ٦٣٤

501- “Süleymân b. Harb — Şu'be — Hakem” isnâdıyla Ebû Cuhayfe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle sıcağında yanımıza çıktı. Bathâ'da bize öğle ile ikinci namazlarını ikişer rekat olarak kıldırdı. Namazlarda önüne bir aneze dikilmişti. Abdest aldığı anda insanlar onun abdestinden artan suyu alıp vücutlarına sürüyorlardı.”¹

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Hakem, Hakem b. Uyeyne'dir.

Ebû Cuhayfe, Vehb b. Abdillâh'tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle sıcağında Mekke dışındaki Bathâ'da ashâbının yanına çıktı. Abdest aldığı anda abdestinden arta kalan suları ashâbı teberrükten alıp üzerlerine sürmüşlerdi. Abdest sonrası Resûlullah'ın (sallallahu

¹ Hadis ayrıca 187, 376, 495, 499, 633, 634, 3553, 3556, 5786 ve 5859'da geçmektedir. Müslim (503)

aleyhi vesellem) önüne bir aneze dikildi. Bu anezeye doğru Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikinci namazlarını camederek ikişer rekat olarak kıldırdı.

Hadisten salih kişilerin dokunduğu şeylerin bereketinin umulabileceğini ve abdestte kullanılan suyun temiz olduğunu anlıyoruz. Namazda sütre kullanmanın hikmeti de namaz kılan kişinin önünden birilerini geçmesine engel olmaktır. Şâfiîlerde de olduğu gibi sütre kullanmak Mekke’de de, Mekke dışında da müstehaptır. Namaz kılan kişinin önünden geçme yasağı konusunda Mekke veya Mekke dışında bulunma arasında bir fark yoktur. Bazıları ise zarurettten dolayı sadece tavaf edenlerin böylesi bir yasağın dışında tutulabileceğini söylemiştir.

٩٥ - بَابُ الصَّلَاةِ إِلَى الْأُسْطُوَانَةِ

95- DİREĞE DOĞRU NAMAZ KILMAK

وَقَالَ عُمَرُ الْمُصَلُّونَ أَحَقُّ بِالسَّوَارِي مِنَ الْمُتَحَدِّثِينَ إِلَيْهَا . وَرَأَى عُمَرُ رَجُلًا يُصَلِّي بَيْنَ أُسْطُوَانَتَيْنِ فَأَذَنَاهُ إِلَى سَارِيَةٍ فَقَالَ صَلِّ إِلَيْهَا .

H. Ömer: “Namaz kılacak olanlar direklerde, yanında sohbet edeceklerden daha fazla hak sahibidirler” demiştir.

Yine Ömer iki direk arasında namaz kılan bir adam görünce onu direklerden birine yaklaştırmış ve: “Buna doğru namaz kıl” demiştir.

Başlık, bir direğe karşı namaz kılmanın müstehap olmasıyla ilgilidir.

H. Ömer direkler konusunda, direğe karşı namaz kılacak olan kişinin o direğe dayanıp da sohbet edecek olan kişilerden daha öncelikli olduğunu söylemiştir. Her ikisinin de direğe ihtiyacı olsa da namaz kılacak olan kişi hakiki bir ibadeti ifa edeceği için direkte daha fazla hak sahibidir.

Yine H. Ömer iki direk arasında namaz kılan bir adam görünce onu tutup direklerden birine doğru yaklaştırmış ve namazını ona doğru kılmasını söylemiştir.

٥٠٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ كُنْتُ أَتَى مَعَ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ فَيُصَلِّي عِنْدَ الْأُسْطُوَانَةِ الَّتِي عِنْدَ الْمُصْحَفِ . فَقُلْتُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ أَرَأَاكَ تَتَحَرَّى

الصَّلَاةَ عِنْدَ هَذِهِ الْأُسْطُوَانَةِ . قَالَ فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَهَا . تَحْفَۃ

٤٥٤١

502- “Mekkî b. İbrâhîm’in bildirdiğine göre Yezîd b. Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Seleme b. el-Ekva’ ile birlikte ne zaman gelsem Mushaf’ın yanındaki direğin yanında namazını kılardı. Ona: “Ey Ebû Müslim! Özellikle bu direğin yanında namaz kılmaya çalışıyorsun” dediğimde: “Çünkü Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) özellikle bunun yanında namaz kılmaya çalıştığını gördüm” karşılığını verdi.

Mekkî, Mekkî b. İbrâhîm en-Nehaî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Ebî Ubeyd el-Eslemî’dir.

Yezîd, Seleme ile Mescid’e geldiği zamanlarda Seleme özellikle Mushaf’ın yanındaki direğin yanında namaz kılmaya çalışırdı. Bu Mushaf da Osmân b. Affân zamanında Mescid’de tutuluyordu. Seleme’nin bu tutumu Yezîd’in dikkatini çekmiş ve bunu Seleme’ye sormuş, Seleme de Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) özellikle bu direğin yanında namaz kılarken gördüğünü söylemiştir. Zira direk sopadan daha sağlam ve daha belirgin olduğu için sütre olarak kullanımı tercihe şayandır.

Üç ravilî bir hadistir. Hadisi Müslim¹ ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٥٠٣ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ

كِبَارَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يَبْتَدِرُونَ السَّوَارِيَ عِنْدَ الْمَغْرِبِ . وَزَادَ شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ أَنَسٍ

حَتَّى يَخْرُجَ النَّبِيُّ ﷺ . طَرَفَهُ ٦٢٥ - تَحْفَۃ ١١١٢

503- “Kabîsa — Süfyân — Amr b. Âmir” isnâdıyla Enes: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının ileri gelenlerinin akşam namazında direkleri kapmak için yanıstıklarını görürdüm” dedi.

Şu’be ise bunu Amr kanalıyla Enes’ten rivayet ederken: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkana kadar” eklemesini yapar.¹

¹ Müslim (509)

Kabîsa, Kabîsa b. Ukbe el-Kûfî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Amr, Amr b. Âmir el-Kûfî el-Ensârî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından ileri gelenler akşam ezanı okunup da namaz için Mescid'e geldiklerinde direğin karşısında durabilmek için birbirleriyle âdeta yarışırlardı.

Şu'be bunu rivayet ederken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldırmak için Mescid'e çıkana kadar öylesi bir yarışa girdiklerini zikreder.

Hadisin ravileri Kufelidir.

٩٦ - بَابُ الصَّلَاةِ بَيْنَ السَّوَارِي فِي غَيْرِ جَمَاعَةٍ

96- KİŞİNİN DİREKLER ARASINDA TEK BAŞINA NAMAZA DURMASI

Başlık, kişinin cemaatle değil de, tek başına direkler arasında namazı kılmasının hükmüyle ilgilidir. Bazıları Enes'ten sahih bir isnâdla gelen ve direkler arasında namazı yasaklayan hadise dayanarak bunu mekruh görmüştür. Hâkim'in naklettiği bu hadis üç *Sünen*'de de yer almıştır. Tirmizî de hadisi hasen bulmuştur. Kerih görülmesinin sebebine gelince, cemaatle namazda safların düzgün olması istenir. İki direk arasında tek başına duran kişi ise safin bozulmasına sebep olur.

٥٠٤ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْبَيْتَ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ وَبِلَالٌ ، فَأَطَالَ ثُمَّ خَرَجَ ، وَكُنْتُ أَوَّلَ النَّاسِ دَخَلَ عَلَى أَثَرِهِ فَسَأَلْتُ بِلَالاً أَيْنَ صَلَّى قَالَ يَنْزِلُ الْعَمُودَيْنِ الْمُقَدَّمَيْنِ . أَطْرَافُهُ ٣٩٧ ، ٧٦٤١

٢٠٣٧٠

¹ Hadis ayrıca 625'te geçmektedir. Müslim (837)

504- “Mûsa b. İsmâil — Cuveyriye — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Usâme b. Zeyd, Osmân b. Talha ve Bilâl ile birlikte Kâbe’nin içine girdi. Uzun bir süre içeride kaldıktan sonra da çıktı. Çıktıktan sonra peşinden ilk giren kişi ben oldum. Bilâl’a Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) içeride nerede namaz kıldığını sorduğumda: “Öndeki iki direk arasında” dedi.¹

Musa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî el-Basrî’dir.

Cuveyriye, Cuveyriye b. Esmâ ed-Dubbaî el-Basrî’dir.

Nâfi, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına hizmetkârı Usâme b. Zeyd’i, Kâbe anahtarı kendisinde bulunan Osmân b. Talha’yı ve müezzini Bilâl’i alarak Kâbe’nin içine girdi. İçerde uzun bir süre kaldıktan sonra da çıktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeriden çıktıktan sonra peşinden içeriye giren ilk kişi, İbn Ömer oldu. İbn Ömer, Bilâl’a Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) içeride nerede namaz kıldığını sordu. Bilâl, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) öndeki iki direk arasında namaz kıldığını söyledi.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir.

٥٠٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحُجَبِيُّ فَأَغْلَقَهَا عَلَيْهِ وَمَكَثَ فِيهَا ، فَسَأَلْتُ بِلَالَ حِينَ خَرَجَ مَا صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ جَعَلَ عَمُودًا عَنْ يَسَارِهِ ، وَعَمُودًا عَنْ يَمِينِهِ ، وَثَلَاثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ ، وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ ، ثُمَّ صَلَّى . وَقَالَ لَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي مَالِكٌ وَقَالَ عَمُودَيْنِ عَنْ يَمِينِهِ . أَطْرَافُهُ ٣٩٧ ، ٤٦٨ ، ٥٠٤ ، ٥٠٦ ، ١١٦٧ ، ١٥٩٨ ، ١٥٩٩ ، ٢٩٨٨ ، ٤٢٨٩ ، ٤٤٠٠ تحفة ٨٣٣١ ،

¹ Hadis ayrıca 397, 468, 505, 506, 1167, 1598, 1599, 2988, 4289 ve 4400’de geçmektedir. Müslim (1329)

505- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla Abdullah b. Ömer anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Usâme b. Zeyd, Bilâl ve Osmân b. Talha el-Hacebî ile birlikte Kâbe’nin içine girdi. Girdikten sonra kapıyı kapatıp içeride bir süre kaldı. Çıktıktan sonra Bilâl’a, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) içeride ne yaptığını sorduğumda: “Bir direği soluna, bir direği sağına, üç direği de arkasına alıp namaz kıldı” dedi. O zamanlar Kâbe’nin altı direği vardı.

İsmâil bunu Mâlik’ten rivayet ederken Bilâl’in: “İki direği sağına aldı” dediğini zikreder.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Usâme b. Zeyd, Bilâl ve Osmân b. Talha ile birlikte Kâbe’nin içine girdi. Girdikten sonra da arkadan kapıyı kapattı. İçeride bir süre kaldıktan sonra çıktı. Çıktıktan sonra İbn Ömer, Bilâl’a Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) içeride ne yaptığını sordu. Bilâl, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe’nin direklerinden birini soluna, birini sağına, üç direği de arkasına alıp namaz kıldığını söyledi.

Bir önceki rivayette iki direk arasında namaz kıldığı zikredilmişken, burada bir direği soluna, birini sağına, üçünü de arkasına alıp namaz kıldığı söylenmiştir. Ancak ikisi arasında herhangi bir çelişki yoktur. Fakat “O zamanlar Kâbe’nin altı direği vardı” sözü, bazılarında sorun teşkil etmiştir. Zira böylesi bir durumda sağında veya solunda iki direk olacağı anlamı çıkmaktadır. Oysa hadiste sağına ve soluna birer direk aldığı söylenmiştir.

Cevap olarak denilebilir ki “O zamanlar Kâbe’nin altı direği vardı” sözünden Kâbe’nin yapısının daha sonraları değiştiğini de çıkarıyoruz. Bu durumda sağına veya soluna iki direk düştüğünü söylemek, Kâbe’nin Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanındaki yapısına göredir. Daha sonradan iç yapısı değiştirildiği için sağına ve soluna birer direk düşecek şekilde rivayet

¹ Hadis ayrıca 397, 468, 504, 506, 1167, 1598, 1599, 2988, 4289 ve 4400’de geçmektedir. Müslim (1329)

aktırılmıştır.

Ya da burada direk sayı olarak değil cins olarak zikredilmiştir. Bu durumda cins anlamıyla “direk” demek sayı olarak bir direk anlamına gelebileceği gibi daha fazla olacağı anlamına da gelebilir. Veya üç direkten ikisi simetrik iken biri değildir. Bir önceki rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) öndeki iki direk arasında namaz kıldığının söylenmesi de buna işaret etmektedir.

Buhârî'nin dediğine göre İsmâil b. Ebî Uveys bunu Mâlik'ten naklederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sağına iki direği aldığı zikredilir. İki direğin sağa alınması lafzı konusunda İsmâil'e, İbnu'l-Kâsım, Ka'nebî, Ebû Mus'ab, Muhammed b. el-Hasan, Ebû Huzâfe, Şâfiî ve bir rivayetinde İbn Mehdî muvafakat etmişlerdir.

۹۷ - باب

97- BÂB

۵۰۶ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْكَعْبَةَ مَشَى قِبَلَ وَجْهِهِ حِينَ يَدْخُلُ ، وَجَعَلَ الْبَابَ قِبَلَ ظَهْرِهِ ، فَمَشَى حَتَّى يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِدَارِ الَّذِي قِبَلَ وَجْهِهِ قَرِيبًا مِنْ ثَلَاثَةِ أَذْرُعَ ، صَلَّى يَتَوَخَّى الْمَكَانَ الَّذِي أَخْبَرَهُ بِهِ بِلَالٌ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِيهِ . قَالَ وَلَيْسَ عَلَى أَحَدِنَا بَأْسٌ إِنْ صَلَّى فِي أَيِّ نَوَاحِي الْبَيْتِ شَاءَ . أطرافه ۳۹۷ ، ۴۶۸ ، ۵۰۴ ، ۵۰۵ ، ۱۱۶۷ ، ۱۵۹۸ ،

۱۵۹۹ ، ۲۹۸۸ ، ۴۲۸۹ ، ۴۴۰۰ تحفة ۸۴۷۶ ، ۲۰۳۷

506- “İbrâhîm b. el-Münzir — Ebû Damra — Mûsa b. Ukbe” isnâdıyla Nâfi' anlatıyor: Abdullah (b. Ömer), Kâbe'ye girdiği zaman kapıyı arkasına alır ve karşı duvarla arasında üç arşına yakın kalana kadar dümdüz yürüyüp orada namazını kıldır. Elinden geldiğince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıldığı ve Bilâl'in kendisine gösterdiği

yerde namaz kılmaya çalışırdı. İbn Ömer: “Kâbe’nin istediğimiz herhangi bir yerinde namaz kılmamızın da bir sakıncası olmaz” derdi.¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir el-Huzâmî el-Medenî’dir.

Ebû Damra, Enes b. İyâd’dır.

Nâfi’, İbn Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer’dir.

İbn Ömer, Kâbe’ye namaz kılmak için girdiği zaman kapıyı arkasına alıp dümdüz yürürdü. Kible duvarı ile arasında üç arşın kadar bir mesafe kaldığında da durup orada namazını kılardı. Bilâl kendisine, Kâbe’nin içinde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yeri göstermişti. Bundan dolayı İbn Ömer içerde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerde namazı kılmaya özellikle dikkat ederdi. Ancak yine de Kâbe’nin içinin herhangi bir yerinde namaz kılmanın bir sakıncasının olmadığını söylerdi.

۹۸ - باب الصَّلَاةِ إِلَى الرَّاحِلَةِ وَالْبَعِيرِ وَالشَّجَرِ وَالرَّحْلِ

98- BİNEĞE, DEVEYE, AĞACA VE SEMERE DOĞRU NAMAZ KILMAK

Başlık, yük devesine veya binmek için kullanılan deveye, ağaca ve semere doğru namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

۵۰۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمَقْدَمِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ

عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يُعَرِّضُ رَاحِلَتَهُ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا . قُلْتُ أَفَرَأَيْتَ إِذَا هَبَّتِ الرِّكَابُ .

قَالَ كَانَ يَأْخُذُ هَذَا الرَّحْلَ فَيَعْدِلُهُ فَيُصَلِّي إِلَى آخِرَتِهِ - أَوْ قَالَ مُؤَخَّرِهِ - وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ -

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَفْعَلُهُ . طَرَفَهُ ۴۳۰ - تَحْفَهُ ۸۱۱۹

¹ Hadis ayrıca 397, 468, 504, 505, 1167, 1598, 1599, 2988, 4289 ve 4400’de geçmektedir. Müslim (1329)

507- “Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî — Mu'temir — Ubeydullah — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesini tam karşısına alır ve ona doğru namazını kılardı” dedi.

Ubeydullah der ki: Nâfi'ye: “Binek huysuzlaştığı zaman ne yapılır?” diye sorduğumda: “Şu semeri alıp diker ve onun arkasına doğru namazını kılardı. İbn Ömer de böyle yapardı” dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Ebî Bekr el-Mukaddemî el-Basrî'dir.

Mu'temir, Mu'temir b. Süleymân'dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer'dir.

Nâfi', İbn Ömer'in azatlısıdır.

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen yük için kullandığı devesini önüne koyar, sonra ortalayarak ona doğru namaz kılardı.

Ubeydullah bunu nakleden Nâfi'ye devenin huysuzlaşması durumunda ne yapılması gerektiğini sordu. Zira kendisine doğru namaz kılınan deve huysuzlaşınca hareket edip yerinden ayrılabilir veya hareketiyle namazda olan kişinin aklını karıştırıp yanılmasına sebep olabilir.

Nâfi' buna cevap verirken öyle bir endişenin olması durumunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), semeri sütte olarak ön tarafına dikip onun arka tarafına doğru namaz kıldığını söylemiştir. Nâfi'nin bildirdiğine göre İbn Ömer de deveye ve semere karşı namaz hususunda aynı şekilde yapardı.

Hadiste yük devesine karşı namaz kılmaktan bahsedilmiştir. Başlıkta zikredilen binek deve ile ağaca karşı da namaz kılmanın caiz olduğu nasıl çıkarılabilir? Cevap olarak denilebilir ki Buhârî, binek deveyi yük devesi hükmünde, ağacı da semer hükmünde saymıştır. Ya da diğer ikisine doğru namaz kılmanın caizliği konusunda Nesâî'nin sahih bir isnâdla Ali'den yaptığı rivayete işarette bulunmuştur. Bu rivayete göre Hz. Ali: “Bedir savaşı sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dışında herkesin uyuduğu zamanı iyi hatırlıyorum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise sabaha kadar bir ağaca doğru namaz kılıp dua etti” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 430'da geçmektedir.

Başlıktaki hadisten sâbit duran hayvanın da sütire olarak kullanılabileceğini çıkarıyoruz. Hadis dört raviyle Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayanan bir hadistir. Hadisi Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۹۹ - بَابُ الصَّلَاةِ إِلَى السَّرِيرِ

99- YATAĞA DOĞRU NAMAZ KILMAK

Başlık, yatağa doğru namaz kılmanın hükmüyle ilgilidir.

۵۰۸ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعَدَلْتُمُونَا بِالْكَلْبِ وَالْحِمَارِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي مُضْطَجِعَةً عَلَى السَّرِيرِ ، فَيَجِيءُ النَّبِيُّ ﷺ فَيَتَوَسَّطُ السَّرِيرَ فَيُصَلِّي ، فَأَكْرَهُ أَنْ أُسَنَّحَهُ فَأَنْسَلُ مِنْ قَبْلِ رَجُلِي السَّرِيرَ حَتَّى أَنْسَلُ مِنْ لِحَافِي . أطرافه ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵،

۵۱۹، ۹۹۷، ۱۲۰۹، ۶۲۷۶ - تحفة ۱۵۹۸۷

508- “Osmân b. Ebî Şeybe — Cerîr — Mansûr — İbrâhîm — Esved” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Siz bizleri köpek ve merkeplerle bir tutuyorsunuz. Oysa ben yatağa uzanmışken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gelip yatağı ortalar ve ona doğru namazı kılar. Namazda onun karşısında olmaktan hoşlanmadığım için de yatağın ayak tarafından ve yorganın altından süzülüp çıkardım.”²

Osmân, Osmân b. Muhammed b. Ebî Şeybe'dir. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

Cerîr, Cerîr b. Abdilhamîd er-Râzî'dir. Aslen Kufelidir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir es-Sülemî el-Kûfî'dir.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Yezîd en-Nehaî el-Kûfî'dir.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî'dir.

¹ Müslim (502)

² Hadis ayrıca 382, 383, 384, 511, 512, 513, 514, 515, 519, 997, 1209 ve 6276'da geçmektedir. Müslim (512, 744)

Müminlerin annesi Âişe'nin yanında, namaz kılan kişinin önünden geçen kadın, köpek ve merkeplerin onun namazını bozacağından bahsedildi. Âişe kadınları köpek ve merkeplerle bir tutmalarına karşı çıktı ve buna itiraz ederken bazen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken kendisinin de içinde bulunduğu yatağı tam karşısına alarak namaza durduğunu söyledi. Namazda olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tam karşısında durmak istemediği için de yatağın ayak tarafından süzülüp çıktığını anlattı.

Âişe'nin yataktan bu şekilde süzülüp çıkması, namazda olan Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önünden geçmesi gibidir. Buradan da namaz kılan kişinin önünden geçen kadının, aynı zamanda önünde bulunan kadının onun namazını bozmadığını çıkarıyoruz.

Hadisin ravileri Kufelidir. İsnâdında tâbînin sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim de tahrir etmiştir.

۱۰۰ - بَابُ يَرُدُّ الْمُصَلِّيَّ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

100- NAMAZDA OLAN KİŞİ ÖNÜNDEN GEÇENLERE ENGEL OLUR

وَرَدَّ ابْنُ عُمَرَ فِي التَّشَهُّدِ وَفِي الْكُعْبَةِ وَقَالَ إِنَّ أَبِي إِلَّا أَنْ تُقَاتِلَهُ فَقَاتِلَهُ .

İbn Ömer, teşehhüdde ve Kâbe'de önünden geçenlere engel olmuş, bu konuda: "Şayet onunla kavga etmeden geri durmayacaksa kavga et!" demiştir.

Başlık, namazda olan kişinin, insan olsun başka bir şey olsun önünden geçecek olanlara engel olabileceğiyle ilgilidir.

Abdurrezzâk ve İbn Ebî Şeybe'nin mevsûl olarak rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ömer, namazda teşehhüdde iken önünde geçen kişiye engel olmuştur. Önünden geçen kişinin Abdullah b. Dînâr olduğu söylenmiştir. İbn Ömer, Kâbe'de olsun başka bir yerde olsun namazdayken önünden geçenlere engel olurdu. Burada kendisinden nakledilen rivayette önünden geçeni engellediği namazı Kâbe'de kılıyor olabilir. Bu durumda Kâbe'de namazı kılarken teşehhüde oturunca önünden biri geçmek istemiş, İbn Ömer de ona engel olmuştur.

İbn Kurkûl bazı rivayetlerde “Kâbe” yerine “rekat” lafzının kullanıldığını zikretmiş ve bu lafzın, rivayetin manasına daha uygun düşeceğini söylemiştir. Ancak Buhârî’nin hocası Ebû Nuaym’ın bildirdiğine göre Sâlih b. Keysân: “İbn Ömer’i Kâbe’de namaz kılarken gördüm. Önünden kimsenin geçmesine izin vermiyor, geçmek isteyenlere engel oluyordu” demiştir. Başlık altındaki rivayette özellikle Kâbe’nin de zikredilmesi Kâbe’de kıldığı namazlarda izdiham mazereti olsa dahi buna izin vermediğini belirtmek içindir.

Yine Abdurrezzâk’ın mevsûl olarak naklettiğine göre bu yönde İbn Ömer, namaz kılan kişinin önünden geçmek isteyen kişiye engel olmak için kavga etmek gerekse dahi bunun yapılmasını söylemiştir. Burada kavga konunun ehemmiyetine dikkat çekmek maksadıyla mübalağa bâbında zikredilmiştir. Gerçek mânâda değil, kavgada birini iter gibi önünden geçmek isteyen kişiyi ittirmek anlamındadır.

٥٠٩ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا يُونُسُ عَنْ هُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَحَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ قَالَ حَدَّثَنَا هُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَدَوِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ السَّمَّانُ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فِي يَوْمٍ جُمُعَةٍ يُصَلِّي إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ ، فَأَرَادَ شَابٌّ مِنْ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَدَفَعَ أَبُو سَعِيدٍ فِي صَدْرِهِ ، فَتَنَطَّرَ الشَّابُّ فَلَمْ يَجِدْ مَسَاغًا إِلَّا بَيْنَ يَدَيْهِ ، فَعَادَ لِيَجْتَازَ فَدَفَعَهُ أَبُو سَعِيدٍ أَشَدَّ مِنَ الْأُولَى ، فَنَالَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَى مَرْوَانَ فَشَكَا إِلَيْهِ مَا لَقِيَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ ، وَدَخَلَ أَبُو سَعِيدٍ خَلْفَهُ عَلَى مَرْوَانَ فَقَالَ مَا لَكَ وَلِابْنِ أَخِيكَ يَا أَبَا سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ ، فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَدْفَعْهُ ، فَإِنْ أَبَى فَلْيَقَاتِلْهُ ، فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ » .
طرفه ٣٢٧٤ - تحفة ٤٠٠٠

509- “Ebû Ma’mer — Abdulvâris — Yûnus — Humeyd b. Hilâl — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Saîd’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur... Yine “Âdem b. Ebî İyâs — Süleymân b. el-Muğîre — Humeyd b. Hilâl el-Adevî” isnâdıyla Ebû Sâlih es-Semmân şöyle

demoştur: Bir cuma gününde Ebû Saîd el-Hudrî'yi namaz kılarken gördüm. Kimse önünden geçmesin diye sûtire olarak önüne bir şey koymuştu. O esnada Ebû Muayt oğullarından bir genç Ebû Saîd'in önünden geçmek istedi. Ebû Saîd bu genci göğsünden iterek geçmesine engel oldu. Ancak genç geçmek için Ebû Saîd'in önünden başka bir yer bulamayınca bir daha gelip geçmek istedi. Bu sefer Ebû Saîd öncekinden daha sert bir şekilde onu itti. Bunun üzerine genç Ebû Saîd'e hakaret etti.

Daha sonra bu genç, Mervân'a gidip Ebû Saîd'in yaptığını şikayet etti. Ebû Saîd de gencin arkasından Mervân'ın yanına girdi. Mervân ona: "Seninle kardeşinin oğlu arasında ne oldu?" diye sorunca Ebû Saîd şu karşılığı verdi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «*Biriniz bir sûtreye karşı namaza durduğu zaman biri bu sûtire ile arasından geçmek isterse onu engellesin. Geçmekte ısrar ederse onunla kavga etsin, zira bu kişi bir şeytandır*» buyurduğunu işittim."¹

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Amr el-Basrî'dir. Hicri 224 yılında Basra'da vefat etmiştir.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd b. Zekvân el-Anberî el-Basrî'dir. Hicri 180 yılında vefat etmiştir.

Yûnus, Yûnus b. Ubeyd b. Dînâr el-Basrî'dir. Hicri 139 yılında vefat etmiştir.

Humeyd, tâbiûndan Humeyd b. Hilâl el-Adevî'dir.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân'dır.

Süleymân, Süleymân b. el-Muğîre el-Kaysî el-Basrî'dir.

Buhârî, Süleymân'ın rivayetini Yûnus'un rivayetine eklemiş, ancak hadisi Süleymân'ın lafzıyla zikretmiştir.

Bir cuma günü Ebû Saîd el-Hudrî Mescid'de namaz kılıyordu. Kimseler önünden geçmesin diye de önüne sûtire niyetine bir şeyler koymuştu. Namaz kılarken Ebû Muayt oğullarından bir genç önünden geçmek istedi. Buhârî'nin

¹ Hadis ayrıca 3274'te geçmektedir.

hocası Ebû Nuaym bu hadisi rivayet ederken bu gencin adının Velîd b. Ukbe b. Ebî Muayt olduğunu söylemiştir. Başkası olduğunu söyleyenler de vardır.

Bu genç geçmek isterken Ebû Saîd onu göğsünden geri itip geçmesine engel oldu. Genç etrafına bakındı, geçmek için Ebû Saîd'in önünden başka bir yer göremeyince yine geçmek istedi. Ebû Saîd bu sefer bir öncekinden daha sert bir şekilde genci geri itti. Genç bu şekilde itilince durup Ebû Saîd'e hakaretler etti.

Daha sonra genç, Mervân'ın yanına girdi. *Mervân*, Mervân b. Hakem el-Umevî'dir. Hicri 65 yılında 63 yaşındayken vefat etmiştir. Genç, Ebû Saîd'le aralarında geçenleri Mervân'a anlattı. Gencin arkasından da Ebû Saîd, Mervân'ın yanına girdi. Mervân ona kardeşinin oğluna neden böyle davrandığını sordu. Genç, Ebû Saîd'in gerçekte kardeşinin oğlu değildir. Mervân, İslâm kardeşliğine gönderme yaparak öylesi bir ifade kullanmıştır. Bu da gencin Velîd b. Ukbe b. Ebî Muayt olduğunu söyleyenlere bir cevap niteliğindedir. Zira Velîd'in babası Ukbe kafir biri olarak öldürülmüştür.

Ebû Saîd gence bu şekilde davranmasını Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği bir söze dayandırdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), sütreye karşı namaz kılan kişinin önünden başka birinin geçmek istemesi durumunda onu engellemesini, geçmekte ısrar etmesi durumunda onunla kavga etmesini, zira bunda, ısrar eden kişinin şeytan olacağını söylemiştir.

Kurtubî bu engellemeyi açıklarken işaretle ve hafif bir şekilde iterek olması gerektiğini söylemiştir.

Nevevî bu konuda: "Namazda olan kişinin, önünden geçene bu şekilde engel olmasının vacip olduğunu söyleyen hiçbir fakih bilmiyorum. Hocalarımız bunun mendub olduğunu söylemiştir" demiştir. Ancak Zahiri mezhebinden olanlara göre namazda olan kişinin önünden geçeni engellemesi vaciptir.

Beyhakî'nin bildirdiğine göre Şâfiî, hadiste geçen kavgadan kastın, bir öncekinden daha sert bir şekilde itme olduğunu söylemiştir. Bizim hocalarımıza göre ise kişi başta geçmek isteyene en hafif şekliyle engel olur. İsrar etmesi durumunda daha sert bir şekilde engel olmaya çalışır. Bu durum adamlarla kavga etmesine ve adamın ölmesine sebep olsa dahi öldürene bir ceza verilmez. Zira bu yönde şerî hükmü koyan onunla kavgayı mubah kılmıştır. Mubah sayılan bu kavganın sebep olduğu sonuçlarda da tazminat

olmaz. Kavgadan kasıt da ona silah çekme veya üzerine yürüme değildir. Namaz kılan kişi durduğu yerde eliyle önünden geçmek isteyene engel olmaya çalışır ki böylesi bir engelleme namazı bozacak derecede fazla hareketten sayılmaz.

Geçmekte ısrar eden kişinin şeytan olarak isimlendirilmesine gelince, bu isimlendirme mecazidir ve yaptığı şeyin şeytanın amellerinden olduğu anlamındadır. Burada hüküm isme değil mânâya yöneliktir. Yoksa namaz kılanın önünden geçmesiyle kişi şeytan olacak değildir.

Hadisin sekiz ravisinden altısı Basralıdır. Ebû Sâlih Medineli, Âdem ise Askalanlıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiînden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Sıfatu İblîs* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

۱۰۱ - بَابُ إِثْمِ الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي

101- NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇEN KİŞİNİN GÜNAHI

۵۱۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ أَرْسَلَهُ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ يَسْأَلُهُ مَاذَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي فَقَالَ أَبُو جُهَيْمٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ». قَالَ أَبُو النَّضْرِ لَا أَدْرِي أَقَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ شَهْرًا أَوْ سَنَةً. تحفة ۱۱۸۸۴

510- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ömer b. Ubeydillah’ın azatlısı Ebu’n-Nadr” isnâdıyla Busr b. Saîd şöyle demiştir: Zeyd b. Hâlid beni Ebû Cuheym’e gönderdi ve namaz kılan kişinin önünden geçmenin günahı konusunda Allah Resûlü’nden (sallallahu aleyhi vesellem) neler duyduğunu sormamı istedi. Ebû Cuheym şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Namaz kılan birinin önünden geçen kişi, bunun günahını bilseydi orada kırk

¹ Müslim (505)

(gün veya ay veya yıl) beklemeyi (namaz kılanın) önünden geçmesinden daha hayırlı bulurdu» buyurdu.

Ebu'n-Nadr der ki: "Kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı dediğini tam olarak bilmiyorum."

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Ebu'n-Nadr, Sâlim b. Ebî Umeyye'dir.

Busr, Busr b. Saîd el-Hadramî el-Medenî'dir.

Zeyd b. Hâlid, Busr'u Ebû Cuheym'in yanına gönderdi ve namaz kılan birinin önünden geçen kişinin günahı konusunda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) neler işittiğini sormasını istedi. Busr bunu sorunca Ebû Cuheym ona bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis nakletti. Bu hadise göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaz kılan birinin önünden geçmenin günahını bilen kişinin, geçmek yerine orada kırk gün veya ay veya yıl beklemenin kendisi için daha hayırlı bulacağını bildirmiştir.

Burada namaz kılan kişinin önünden geçmek kendisi ile secde yeri ya da kendisi ile sütresi ya da kendisi ile üç arşın mesafe arasından geçmek demektir. Kişi bunun günahını bilseydi, geçmek yerine onun namazını bitirmesi için kırk gün veya ay veya yıl beklemeyi tercih edecektir. Zira dünyadaki ceza ne kadar büyük olsa âhiret azabının yanında pek hafif kalacaktır.

Ebu'n-Nadr, bunu kendisine nakleden Busr'un kırk gün mü, yoksa ay mı, yoksa yıl mı dediğini tam olarak bilemediği için sadece "kırk" demekle yetinmiştir. Bezzâr'da bu rivayet "kırk yıl" lafzıyla geçer. İbn Hibbân ise bunun Ebû Hureyre'den: "Yüz yıl" lafzıyla nakleder. Zaman her ne olursa olsun, bunun vebalinin ve günahının ağır olduğunu ifade etmektedir.

Hadisin isnâdında bir tâbîî ve iki sahâbi vardır. Hadisi Altı Hadis İmamı da tahrir etmiştir.¹

¹ Müslim (507)

۱۰۲ - باب اسْتِقْبَالِ الرَّجُلِ صَاحِبَهُ أَوْ غَيْرَهُ فِي صَلَاتِهِ وَهُوَ يُصَلِّي

102- NAMAZ KILAN KİŞİNİN ÖNÜNDE DURMAK

وَكِرَهُ عُثْمَانُ أَنْ يُسْتَقْبَلَ الرَّجُلُ وَهُوَ يُصَلِّي ، وَإِنَّمَا هَذَا إِذَا اشْتَغَلَ بِهِ ، فَأَمَّا إِذَا لَمْ يَشْتَغَلْ فَقَدْ قَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ مَا بَالَيْتُ إِنْ الرَّجُلَ لَا يَقْطَعُ صَلَاةَ الرَّجُلِ .

Hız. Osmân, namaz kılan kişinin karşısında durulmasını kerih görürdü. Ancak bu, namaz kılanı meşgul etmesi durumunda geçerlidir. Namaz kılan kişiyi meşgul etmiyorsa sakıncası olmaz. Zira Zeyd b. Sâbit: “Böylesi bir duruma aldırmam! Zira namaz kılan birinin önünde başkasının bulunması namazını bozmaz” demiştir.

Başlık, kişinin namaz kılan birinin önünde ve karşısında durmasının hükmüyle ilgilidir.

Osmân b. Affân, namaz kılan kişinin önünde durmayı kerih görmüştür. Buhârî onun bu kerahetini namaz kılan kişinin aklı, kalbi ve haşyetini meşgul edip etkilemesine bağlamıştır. Namaz kılan kişide bu tür bir meşguliyetle sebep olmayacaksa da bir sakıncasının olmadığını söylemiştir. Buhârî bu açıklamasında Zeyd b. Sâbit’in bir sözüne dayanır. Zira Zeyd b. Sâbit namaz kılan birinin önünde duran kişinin onun namazını bozmayacağını dolayısıyla kendisinin öylesi bir şeye aldırmadığını söylemiştir.

İbn Hacer, Osmân’ın söz konusu kerâhiyetine yönelik ondan gelen herhangi bir şey görmediğini söylemiştir.

۵۱۱ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ - يَعْنِي ابْنَ صُبَيْحٍ - عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا ذَكَرَتْ عِنْدَهَا مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ فَقَالُوا يَقْطَعُهَا الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ وَالْمَرْأَةُ . قَالَتْ قَدْ جَعَلْتُمُونَا كِلَابًا ، لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - يُصَلِّي ، وَإِنِّي لَبَيْنُهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ ، وَأَنَا مُضْطَجِعَةٌ عَلَى السَّرِيرِ ، فَتَكُونُ لِي الْحَاجَّةُ ، فَأَكْرَهُ أَنْ أَسْتَقْبِلَهُ فَأَنْسَلُ أَنْسِلًا . وَعَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ نَحْوَهُ . أطرافه ۳۸۲ ، ۳۸۳

تحفة - ٦٢٧٦، ١٢٠٩، ٩٩٧، ٥١٩، ٥١٥، ٥١٤، ٥١٣، ٥١٢، ٥٠٨، ٣٨٤،

١٥٩٧٣، ١٥٩٥٢، ١٧٦٠٥، ١٧٦٤٢

511- “İsmâil b. Halîl — Ali b. Müshir — A’miş — Müslim b. Subayh” isnâdıyla Mesrûk anlatıyor: Âişe’nin yanında kişinin namazını bozan şeyler zikredilip: “Köpek, merkep ve kadınlar bozar” denilince Âişe şu karşılığı verdi: “Bizi köpekten saydınız! Oysa bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken kıblesinde bulunan yatağın üzerinde uzandığımı bilirim. Bir ihtiyacım olduğunda da karşısına geçip Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) rahatsız etmemek için yataktan süzülerek çıkardım.”

A’miş, “İbrâhîm — Esved” kanalıyla da Âişe’den aynısını nakletmiştir.¹

İsmâil, İsmâil b. Halîl el-Harrâz el-Kûfî’dir. Hicri 225 yılında vefat etmiştir.

Ali, Musul kadısı Ali b. Müshir el-Kûfî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda’dır.

Hiz. Âişe’nin yanında, kişinin önünden geçip de namazını bozan şeylerden bahsedildi. Birileri köpek, merkep ve kadınların geçmesi durumunda kişinin namazının bozulacağını söyleyince Âişe, namazı bozma konusunda kadınların köpek ve merkeplerle aynı hükümde konulmalarına karşı çıktı ve bu konuda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yaşadığı bir durumu anlattı. Buna göre bazen Hiz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazını kılarken Âişe de kıblesinde bulunan yatağın içinde uzanmış bir şekilde bulunurdu. Bir ihtiyacı için kalkacağı zaman da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) karşısında dikilmeyi istemediğinden yatağın ayak ucundan süzülüp çıkardı.

Aynı isnâdla A’miş mâna olarak Müslim’in² Mesrûk’tan olan rivayetinin

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 384, 508, 512, 513, 514, 515, 519, 977, 1209 ve 6276’da geçmektedir.

² Müslim (512, 744)

aynısını “İbrâhîm en-Nehâî — Esved b. Yezîd en-Nehâî” kanalıyla Âişe’den rivayet etmiştir.

۱۰۳ - بَابُ الصَّلَاةِ خَلْفَ النَّائِمِ

103- UYUYAN BİRİNE DOĞRU NAMAZ KILMAK

Başlık, uyuyan birine doğru namaz kılmanın caiz olduğuyla ilgilidir. Bunun yasak olduğuna dair Ebû Dâvud, İbn Mâce, İbn Adiy ve Taberânî’de gelen rivayetler de zayıftır ve huccet değildir.

۵۱۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا رَاقِدَةٌ مُعْتَرِضَةٌ عَلَى فِرَاشِهِ ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَيقَظَنِي فَأَوْتَرْتُ . أطرافه ۳۸۲ ، ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۳ ، ۵۱۴ ، ۵۱۵ ، ۵۱۹ ،

۹۹۷ ، ۱۲۰۹ ، ۶۲۷۶ - تحفة ۱۷۳۱۲

512- “Müsedded — Yahya — Hişâm — Hişâm’ın babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken ben de karşısındaki yatakta uyuyor olurdum. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) vitir namazını kılacağı zaman beni uyandırır, ben de vitri kıldım.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Hız. Âişe’nin bildirdiğine göre bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken kendisi de kiblesinde bulunan yatakta uyuyor olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vitri kılmak istediği zaman da onu uyandırır, o da vitir namazını kıldı.

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 384, 508, 511, 513, 514, 515, 519, 997, 1209 ve 6276’da geçmektedir. Müslim (512, 744)

Nesâî, özel bir delile dayanmadıktan sonra şerî hükümlerde erkek ile kadınların aynı konumda olduğunu söylemiştir. Bu görüşe göre de başlık ile hadis arasındaki mutabakat sağlanmış olur. Ya da başlıktaki “biri” ifadesi erkeği de, kadını da içine alacak şekilde genel olarak kullanılmıştır.

Mâlik, Mücâhid ve Tâvus ise kişinin uyuyan birine doğru namaz kılmasını mekruh görmüşlerdir. Zira uyuyan kişinin üzeri açılıp avret yerleri görülebilir ve bu da namaz kılan kişinin dikkatini dağıtıp namazından meşgul edebilir. Bunun yanında uyuyan kişiden herhangi bir şey çıkabilir. Bu da namaza, o şekilde kılan kişinin sebep olduğu bir tür saygısızlık olacaktır.

İbn Battâl ise: “Bu yönde sâbit olan sünnete göre doğrusu bunun caiz olduğunu söyleyenlerin görüşüdür” demiştir. Ebû Dâvud’un İbn Abbâs’tan naklettiği Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Uyuyana veya konuşana doğru namaz kılmayın*” hadisine gelince isnâdında ismi verilmeyen bir ravi vardır. Isnâdındaki Hişâm b. Yezîd el-Basrî de zayıf biridir.

۱۰۴ - بَابُ التَّطَوُّعِ خَلْفَ الْمَرْأَةِ

104- KADINA DOĞRU NAFİLE NAMAZ KILMAK

Başlık, kadına doğru nafîle namaz kılmanın caiz olduğuyla ilgilidir.

۵۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُيَيْدٍ
اللَّهُ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ كُنْتُ أَنَامُ بَيْنَ يَدَيْ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَجُلَايَ فِي قِبْلَتِهِ ، فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي فَقَبَضْتُ رِجْلِي ، فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهَا .
قَالَتْ وَالْبُيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحٌ . أطرافه ۳۸۲ ، ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ،

۵۱۲ ، ۵۱۴ ، ۵۱۵ ، ۵۱۹ ، ۹۹۷ ، ۱۲۰۹ ، ۶۲۷۶ - تحفة ۱۷۷۱۲

513- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ömer b. Ubeydillah’ın azatlısı Ebu’n-Nadr — Ebû Seleme b. Abdirrahman” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken ben ayaklarımı kiblesiyle arasına uzatır uyurdum. Secdeye gideceği zaman dürter, ben

de ayaklarımı çekerdim. Secdeden kalkınca da geri uzatırdım. O zamanlarda evlerde henüz lambalar yoktu.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebû Seleme, Abdullah b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Hiz. Âişe’nin bildirdiğine göre bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken kendisi ayaklarını kıblesine doğru uzatıp uyuyor olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gitmek istediği zaman onu dürtür, Âişe ayaklarını çekerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeden kalkınca da Âişe tekrar ayaklarını uzatırdı. Âişe bu durumu o zamanlarda evlerde lambaların olmamasına bağlamıştır. Zira lamba olsaydı Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gittiğini görecekti, o dürtmeden ayaklarını çekecekti.

Hadisin başlıkla münasebetine gelince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazlarını Mescid’de kıldığı için hadiste zikredilen namazın nafile olduğunu anlıyoruz. Hadisten çıkardığımız başka bir hüküm de kadının, başkasının namazını kesmeyeceği ve bozmayacağıdır.

İmam Mâlik’in kadına doğru namaz kılmayı kerih görmesi de fitneye ve dikkat dağıtmaya sebebiyet verme endişesidir. Ancak nefse hakim olma konusunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) herkesten farklıdır. Buna dayanarak bu şekilde namaz kılmanın Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) özel bir durum olduğu söylenebilir. Oruçlunun karısını öpmesi konusunda Hiz. Âişe: “Hanginiz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi nefesine hakim olabilir ki?” demesi de öylesi özel bir duruma işaret etmektedir. Ancak hadisle başlığın mutabakatını sağlamak için bunun Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) özel bir durum olmadığı da söylenebilir.

۱۰۵ - بَابُ مَنْ قَالَ لَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ شَيْءٌ

105- HİÇBİR ŞEYİN NAMAZI KESMEYECEĞİNİ SÖYLEYENLER

Başlık, başkalarının yapmış olduğu herhangi bir şeyden dolayı kişinin

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 384, 508, 511, 512, 514, 515, 519, 997, 1209 ve 6276’da geçmektedir. Müslim (512, 744)

namazının bozulmayacağını söyleyenler ile ilgilidir.

۵۱۴ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ . قَالَ الْأَعْمَشُ وَحَدَّثَنِي مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ ذَكَرَ عِنْدَهَا مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ وَالْمَرْأَةُ فَقَالَتْ شَبَّهُتُمُونَا بِالْحُمْرِ وَالْكِلَابِ ، وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي ، وَإِنِّي عَلَى السَّرِيرِ - بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ - مُضْطَجِعَةً فَتَبَدُّو لِي الْحَاجَّةُ ، فَأَكْرَهُ أَنْ أَجْلِسَ فَأُوذِيَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَنْسَلُ مِنْ عِنْدِ رِجْلَيْهِ . أطرافه ۳۸۲ ، ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ، ۵۱۵ ، ۵۱۹ ، ۹۹۷ ، ۱۲۰۹ ، ۶۲۷۶ - تحفة ۱۵۹۵۲ ، ۱۷۶۰۵ ، ۱۷۶۴۲ ، ۱۵۹۷۳

514- "Ömer b. Hafs — Ömer'in babası — A'meş — İbrâhîm — Esved" isnâdıyla Âişe şöyle demiştir... A'meş der ki: Müslim'in de bana Mesrûk'tan naklen bildirdiğine göre Âişe'nin yanında köpek, merkep ve kadınların kişinin namazını kestiklerinden bahsedilince şöyle dedi: "Bizi köpek ve merkeplerle bir mi tutuyorsunuz! Vallahi bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken kiblesinde bulunan yatağın üzerinde uzandığımı bilirim. Bir ihtiyacım olduğunda da doğrulup Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) rahatsız etmemek için ayaklarının dibinden süzülür giderdim."¹

Ömer, Ömer b. Hafs b. Ğiyâs'tır.

Ömer'in babası, Hafs b. Ğiyâs'tır.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî'dir.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî'dir.

Müslim, Müslim b. Subayh'tır.

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda'dır.

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 384, 508, 511, 512, 513, 515, 519, 997, 1209 ve 6276'da geçmektedir. Müslim (512, 744)

H. Âîşe'nin yanında kişinin önünden geçip de namazını bozan şeylerden bahsedilirken köpek, merkep ve kadınların geçmesi durumunda kişinin namazının bozulacağı söylendi. Âîşe: "Bizleri merkeplere ve köpeklere benzettiniz!" diyerek karşı çıktı.

Ubeydullah kanalıyla Kâsım'dan rivayet edildiğine göre Âîşe: "Bizleri köpek ve merkebe benzeterek ne kötü ettiniz!" demiştir. Âîşe bununla kız kardeşinin oğlu Urve ile Ebû Hureyre'ye bir çıkış yapmıştır.

Zira Müslim'in naklettiğine göre Urve b. ez-Zübeyr: "Âîşe: «Kişinin namazını neler keser?» diye sorunca ben: «Kadın, köpek... » karşılığını verdim..." demiş ve sözkonusu hadisi nakletmiştir.

İbn Abdilber'in de naklettiğine göre Kâsım: "Âîşe, Ebû Hureyre'nin «Kadın namazı keser...» dediğinden haberdar oldu..." demiştir.

Fakat Ahmed'de Âîşe'den naklen gelen bir rivayete göre: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Merkep, kafır, köpek ve kadın dışında kişinin namazını hiçbir şey kesmez" buyurunca, Âîşe ona: "Ey Allah'ın Resûlü! Bizleri kötü şeylerle bir tuttun" demiştir. Âîşe böylesi bir hadisi rivayet etmişken namazı bozma konusunda kadını köpek ve merkeplerle birlikte zikredenlere neden karşı çıktığı sorulabilir. Cevap olarak da diyebiliriz ki Âîşe ne bu yönde gelen hadisi inkar etmiş, ne de Ebû Hureyre'yi yalanlamıştır. Burada karşı çıktığı şey, böylesi bir hükmün hâlâ bâki olduğunun düşünülmesidir. Zira Âîşe bunun neshedildiğini düşünüyordu.

Böyle düşündüğü için de namaz konusunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yaşadığı durumu onlara aktarmıştır. Buna göre bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazı kılarken kendisi kıblesinde bulunan yatağın üzerinde uzanmış olurdu. Bir ihtiyacından dolayı yataktan kalkmak istediği zaman da kalkınca Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) karşısında durmamak için yatağın ayak ucundan süzülüp çıkardı. Kalbi meşgul edecek şeylerin başında gelen kadın, eğer kişinin namazını kesmiyorsa köpek, merkep ve benzeri şeylerin kesmemesi evlâ olacaktır.

Müslim'de Ebû Zer'den naklen gelen: "Kadın, merkep ve siyalı köpek namazı keser" hadisine dayanarak bazı âlimler bu üç şeyin namazı keseceğini söylemiştir. Bu yönde Ebû Dâvud ve İbn Mâce'de de rivayet gelmiş, fakat bunlarda kadının hayız olması kaydı yer almıştır. Ancak Mâlik, Şâfiî ve âlimlerin çoğu bu görüşe karşı çıkmıştır.

İmam Ahmed: “Bu yönde gelen hadise muhalif bir rivayet olmadığı için siyah köpek kişinin namazını keser. Ancak muhalif rivayetlerin bulunmasından dolayı kadının veya merkebin namazı keseceği konusunda emin değilim” demiştir. Ahmed’in muhalif dediği hadisten kastı, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarına doğru namaz kıldığını söyleyen rivayetlerdir.

Bunların namazı keseceğini söyleyenler ise bunu gerekçelendirirken her üçünün de şeytan hükmünde sayılacağını söylemişlerdir. Köpeğin namazı kesmesi Ebû Zer’in siyah köpekler konusunda gelen rivayetine dayanır. Kadının namazı kesmesi onun şeytan suretinde gelip aynı surette gitmesi ve şeytanın tuzaklarından biri olmasındandır. Merkebin namazı kesmesine gelince, Hz. Nûh’un gemi kıssasında zikredildiğine göre şeytanı fark edebilmesinden dolayıdır.

Çoğu âlim ise bu konuda: “*Hiçbir şey namazı kesmez*” hadisine itibar etmiş, kesmeye yönelik Ebû Zer ve İbn Abbâs’tan gelen rivayetleri ise kişinin zihnini meşgul etmeleri endişesiyle mübalağalı bir uyarı şeklinde yorumlamışlardır.

“*Hiçbir şey namazı kesmez*” hadisinin mutlak, köpek, merkep ve kadınla ilgili rivayetlerin ise mukayyed olduğu, mukayyed olanın mutlak olanı geçersiz kılacağı, dolayısıyla namazı hiçbir şeyin kesmediğini söyleyen hadise tutunmanın isabetli olmayacağı söylenebilir. Cevap olarak denilebilir ki mukayyed olanı da geçersiz kılan rivayet gelmiştir. O da Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), kiblesinde bulunan zevcelerine karşı namaz kılmasıdır.

Tahâvî ve başkalarına göre Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcelerine karşı namaz kılması, Ebû Zer’in rivayeti ile o yönde gelen rivayetleri neshetmiştir. Buna itiraz edilirken neshin gerçekleşebilmesi için iki olayın tarihlerinin tam olarak bilinmesi ve iki olayı bir arada düşünmenin mümkün olmaması gerektiği söylenmiş, bu konuda farklı olan iki olayın tam tarihleri belli olmadığı, her iki olayın bir arada düşünülebileceği ileri sürülmüştür.

Bu itiraza da şöyle cevap verilmiştir: İbn Ömer, kişinin namazının, önünden birinin geçmesiyle kesileceğini söyleyen rivayeti naklettikten sonra: “Müslümanın namazını hiçbir şey kesmez” demiştir. Şayet önceki hükmün neshedildiği yanında sâbit olmasaydı böylesi bir sözü söylemezdi. Bunlarla namazın kesileceğine dair İbn Abbâs’tan gelen rivayetler de bunun mekruh olduğu yönünde yorumlanmıştır.

Şâfiî ve başkaları ise namazı kesme ifadesini namazın bozulması olarak değil de, huşuyu eksiltmesi olarak düşünmüşlerdir. Çünkü bu yöndeki hadisi rivayet eden sahabi, köpeğin siyah olması şartının hikmetini sorunca: “Çünkü şeytandır” cevabını almıştır. Oysa şeytanın, namaz kılan kişinin önünden geçmesi durumunda namazının bozulmayacağı malumdur.

۵۱۵ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ أَنَّهُ سَأَلَ عَمَّهُ عَنِ الصَّلَاةِ يَقْطَعُهَا شَيْءٌ فَقَالَ لَا يَقْطَعُهَا شَيْءٌ ، أَخْبَرَنِي عُروَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُومُ فَيُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ، وَإِنِّي لَمُعْتَزِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ عَلَى فِرَاشِ أَهْلِهِ . أَطْرَافُهُ ٣٨٢ ، ٣٨٣ ، ٣٨٤ ، ٥٠٨ ، ٥١١ ، ٥١٢ ، ٥١٣ ، ٥١٤ ، ٥١٩ ، ٩٩٧ ، ١٢٠٩ ، ٦٢٧٦ - تحفة ١٦٦١٥

515- İshâk'ın bildirdiğine göre Yâkub b. İbrâhîm şöyle demiştir: İbn Şihâb'ın erkek kardeşinin oğlunun bana bildirdiğine göre amcasına kişinin namazını nelerin keseceğini sorunca: “Hiçbir şey kesmez” demiş ve şöyle devam etmiştir: “Urve b. ez-Zübeyr'in bana bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Âişe: «Bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece namazına durduğu zaman ben de kiblesinde bulunan ve eşiyle yattığı yatağın üzerinde uzanmış olurdum» demiştir.”¹

İshâk, İshâk b. Râheveyh el-Hanzalî'dir.

Yâkub, Yâkub b. İbrâhîm b. Sa'd'dır.

İbn Şihâb'ın erkek kardeşinin oğlu, Muhammed b. Abdillâh b. Müslim'dir.

İbn Şihâb'ın yeğeni, amcası Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî'ye kişinin namazını kesen şeyleri sorunca, İbn Şihâb hiçbir şeyin namazı kesmeyeceğini söyledi. Bundan kastı, hakkında ihtilaf bulunan köpek, merkep ve kadının namazı bozmayacağı da olabilir.

İbn Şihâb bu sözünü de Urve b. ez-Zübeyr'in Âişe'den naklen kendisine aktardığı rivayete dayandırmıştır. Bu rivayete göre bazen Resûlullah (sallallahu

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 384, 508, 511, 512, 513, 514, 519, 997, 1209 ve 6276'da geçmektedir. Müslim (512, 744)

aleyhi vesellem) namaza durduğu zaman Âişe de onun kıblesinde bulunan ve Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) eşleriyle yatmak için kullandığı yatakta uzanmış olurdu. Buradan da anlıyoruz ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sözkonusu namazı yatağa doğru kılmıştır.

Hadisin ravileri, İshâk dışında Medinelidir. İshâk ise Mervlidir. İsnâdında tâbiînin tâbiînden, onun da sahabiden rivayeti vardır.

۱۰۶ - بَابُ إِذَا حَمَلَ جَارِيَةً صَغِيرَةً عَلَى عُنُقِهِ فِي الصَّلَاةِ

106- NAMAZDA KÜÇÜK KIZ ÇOCUĞUNU BOYUNDA TAŞIMAK

Başlık, namazda boynunda küçük kız çocuğu taşıyan kişinin namazının bozulmayacağıyla ilgilidir.

۵۱۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةَ بِنْتَ زَيْنَبَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا بِي الْعَاصِ بْنِ رَيْعَةَ بْنِ عَبْدِ شَمْسٍ ، فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا ، وَإِذَا قَامَ حَمَلَهَا . طرفه ۵۹۹۶ - تحفة ۱۲۱۲۴

516- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Âmir b. Abdillâh b. ez-Zübeyr — Amr b. Süleyym ez-Zurakî” isnâdıyla Ebû Katâde el-Ensârî şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaz kılarken, kızı Zeyneb'den ve kocası Ebu'l-Âs b. Rabîa b. Abdişems'ten olan torunu Umâme'yi taşırdı. Secdeye giderken yere koyar, kalkınca da onu geri alırdı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Amr, Amr b. Süleyym ez-Zurakî el-Ensârî'dir.

Ebû Katâde, Hâris b. Rib'î es-Sülemî el-Ensârî'dir.

Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaz kılarken torunu Umâme'yi omuzunda taşırdı. Umâme, Resûlullah'ın

¹ Hadis ayrıca 5996'da geçmektedir.

(sallallahu aleyhi vesellem) kızı Zeyneb'in kızıdır. Zeyneb'in kocası da Ebu'l-Âs b. Rabîa b. Abdiluzza b. Abdişems'tir. Ebu'l-Âs künyesidir. İsmi konusunda kimi Lukayt, kimi Kâşım, kimi Lukaym, kimi Mihşem, kimi Huşeym, kimi de Yâsir demiştir. Bedir savaşında kafir biri olarak esir alındı. Daha sonra müslüman olup hicret etti. Müslüman olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona kızı Zeyneb'i yeniden verdi. Hz. Zeyneb de onunla evliyken vefat etti. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hayırla yad ettiği bu damadı Ebû Bekr'in hilafeti zamanında öldü.

Farklı kanallarla Müslim, Abdurrezzâk ve Ahmed'in naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) torunu Umâme'yi namazda boynunda taşımıştır. Secdeye giderken onu yere bırakıyor, secdeden kalkınca da tekrar alıp boynuna koyuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi bir şeyin caiz olduğunu göstermek için bunu yapmıştır ve bizim için kıyamet gününe dek meşru ve caizdir. Bizim mezhebimiz böyledir. Ebû Hanife ve Ahmed'in de mezhebine göre caizdir.

Mâlikiler ise namazda böylesi fiillerin haram olduğunu ileri sürmüştür. Ancak bir değeri yoktur. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) torunu Umâme'yle olan bu olayı: *"Namazda kişi için yeterince bir meşguliyet vardır"* sözünü söylemesinden çok sonra gerçekleşmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü hicretten önce söylemiştir. Umâme kıssası ise hicretten çok çok sonraları olmuştur.

Eşheb'in bildirdiğine göre Mâlik, Umâme olayının nafilâ namazda vaki olduğunu düşünmüştür. Bunun da kabul edilecek bir tarafı yoktur. Zira Müslim'de: *"Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Umâme boynundayken cemaate namaz kıldırıldığını gördüm"* rivayeti vardır. Ebû Dâvud'da da: *"Bilâl Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ve ikindi namazları için çağırmıştı. Onu beklerken kızının kızı olan Umâme binti Ebi'l-Âs'ı boynuna almış bir şekilde geldi. Umâme boynundayken namaza durunca biz de arkasında durduk"* rivayeti yer alır. İbn Bekkâr da *Kitâbu'n-Neseb* eserinde Amr b. Süleym'den naklen bu olayın sabah namazında gerçekleştiğini bildirir. Bu da bu namazın nafilâ değil, farz namazı olduğunu göstermektedir.

Bunun farz namazından önce kılınan nafilâ namaz da olduğu söylenebilir. Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nafilâ namazı cemaatle kıldığı vaki değildir. Bunun yanında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) nafilâ namazlarını

Mescid’de değil, evinde kılardı. Mescid’e de kamet getirildikten sonra çıkardı.

Hattâbî ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu kasten yapmadığını düşünür. Ona göre Umâme, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) çok bağlıydı ve devamlı yanında gezinirdi. Bu namazı kılariken de yanında olduğu için üzerine çıkmış, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) buna müsaade etmiş ve kendisinden uzaklaştırmamıştır. Secdeye giderken onu yere koyuyordu. Secdeden kalkınca da Umâme onun isteği dışında tekrar üzerine çıkıyor ve diğer secdeye kadar üzerinde kalıyordu. Hattâbî’ye göre bunun böyle anlaşılması gerekmektedir. Aksi halde namazda kasıtlı bir şekilde yapılmış gereğinden fazla harekete girecektir.

Ancak Ebû Dâvud’un Makburî kanalıyla Amr b. Süleym’den yaptığı rivayet bu yorumu geçersiz kılmaktadır. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rükûya gitmek istediği zaman Umâme’yi indirip yere bırakıyor, rükû ve secdeleri bitirdikten sonra da onu yerden alıp geri üzerine koyuyordu. Ahmed’in de İbn Cureyc kanalıyla naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeden kalkınca onu yerden alıp boynuna koyuyordu. Buradan anlıyoruz ki Umâme kendisi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerine çıkmıyor, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendi isteğiyle onu yere koyup geri üzerine alıyordu.

Namazda da az ve aralıklı yapılan hareketler namazı bozmaz. Bu olayda da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazın rükünlerini gereği gibi yerine getirdiğine göre indirme ve bindirme olayları peşpeşe değil, aralıklarla yapılmıştır.

Bunun Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) özel bir durum olduğu, zira üzerine aldığı o kız çocuğunun çişinden korunduğu iddiasının bir değeri yoktur. Çünkü hükümlerde asıl olan onların kişiye özel olmamasıdır. Bazılarına göre de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zorunluluktan onu üzerine almıştır. Çünkü o kız çocuğuyla orada ilgilenecek kimseler yoktu. Kendisi de ilgilenmese çocuk ağlayacak, ağlaması da namazda onu üzerinde taşımasından daha fazla kendisini meşgul edecekti. Bu yorumun da bir değeri yoktur. Nevevî bu yorumlara yönelik: “Böylesi açıklamalar herhangi bir delile dayanmadığı için batıldır. Hadiste de şerî esaslara aykırı bir durum bulunmamaktadır” demiştir.

Buhârî’nin hocası dışında hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca

Edeb konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۰۷ - بَابُ إِذَا صَلَّى إِلَى فِرَاشٍ فِيهِ حَائِضٌ

107- HAYIZLI KADININ BULUNDUĞU YATAĞA DOĞRU NAMAZ KILMAK

Kişinin, hayız olan karısının bulunduğu yatağa doğru kıldığı namaz sahih olur mu? Böylesi bir şey kerih görülür mü görülmez mi? Başlık bununla ilgilidir.

۵۱۷ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ بْنِ الْهَادِ قَالَ أَخْبَرَنِي خَالَتِي مَيْمُونَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ قَالَتْ كَانَ فِرَاشِي حَيْالَ مُصَلَّى النَّبِيِّ ﷺ قُرْبًا وَقَعَ ثَوْبُهُ عَلَيَّ وَأَنَا عَلَى فِرَاشِي . أطرافه ۳۳۳ ، ۳۷۹ ، ۳۸۱ ، ۵۱۸ - تحفة

۱۸۰۶۰

517- “Amr b. Zurâre — Huşeym — Şeybânî — Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd” isnâdıyla Abdullah’ın teyzesi Meymûne binti’l-Hâris: “Yatağım Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldığı yerin hizasında idi. Bazen ben yatağımdayken giysisinin kenarı bana değdi” dedi.²

Amr, Amr b. Zurâre b. Vâkıd en-Nisâbûrî’dir. Hicri 238 yılında vefat etmiştir.

Huşeym, Huşeym b. Beşîr el-Vâsıtî’dir.

Şeybânî, Ebû İshâk Süleymân b. Feyrûz el-Kûfî’dir.

Abdullah, Abdullah b. Şeddâd b. Usâme b. el-Hâd el-Leysî el-Medenî’dir. Tâbiûnun büyüklerindendir ve güvenilir biridir.

Abdullah’ın teyzesi ve Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Meymûne’nin bildirdiğine göre yatağı, Allah Resûlü’nün (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Müslim (543)

² Hadis ayrıca 333, 379, 381 ve 518’de geçmektedir. Müslim (513)

namaz kıldığı yerin tam hizasında bulunuyordu. Bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken giysisinin kenarı yatakta bulunan ve hayız olan Meymûne'ye değerci.

Hadisin ravileri Vâsıtlı ve Kufelidir.

٥١٨ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ سُلَيْمَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ قَالَ سَمِعْتُ مَيْمُونَةَ تَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا إِلَى جَنْبِهِ نَائِمَةٌ ، فَإِذَا سَجَدَ أَصَابَنِي ثَوْبُهُ ، وَأَنَا حَائِضٌ . وَزَادَ مُسَدَّدٌ عَنْ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ ، وَأَنَا حَائِضٌ . أَطْرَافُهُ ٣٣٣ ، ٣٧٩ ، ٣٨١ ، ٥١٧ - تحفة ١٨٠٦٠

518- “Ebu’n-Nu’mân — Abdulvâhid b. Ziyâd — eş-Şeybânî Süleymân — Abdullah b. Şeddâd” isnâdıyla Meymûne şöyle demiştir: “Bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken ben de hayız bir şekilde yan tarafında uyuyor olurdum. Secdeye gittiği zaman giysisi bana değerci.”

Müsedded de bunu “Hâlid — Süleymân eş-Şeybânî” kanalıyla rivayet ederken: “Ben hayızken” lafzını kullanmıştır.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl’dır.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd el-Abdî’dır.

Şeybânî, Ebû İshâk Süleymân b. Feyrûz el-Kûfî’dır.

Müminlerin annesi Meymûne’nin bildirdiğine göre bazen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken kendisi de yanı başında ve hayız bir şekilde uzanmış olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gittiği zaman da giysisinin kenarı Meymûne’ye değerci.

Bazı nüshalarda ve rivayetlerde Meymûne’nin hayız olduğu ifadesine yer verilmemiştir. Müsedded b. Müserhed de bunu Hâlid b. Abdillâh b. Abdîrrahman b. Yezîd et-Tahhân el-Vâsıtî kanalıyla Süleymân eş-Şeybânî’den rivayet ederken Meymûne’nin hayız olduğunu zikretmiştir.

¹ Hadis ayrıca 333, 379, 381 ve 517’de geçmektedir. Müslim (513)

۱۰۸ - بَابُ هَلْ يَغْمِزُ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ عِنْدَ السُّجُودِ لِكَيْ يَسْجُدَ

108- KİŞİ NAMAZ KILARKEN SECDE İÇİN KARISINI DÜRTEBİLİR Mİ?

۵۱۹ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ بِسْمًا عَدَلْتُمُونَا بِالْكَلْبِ وَالْحِمَارِ ، لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي ، وَأَنَا مُضْطَجِعَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ غَمَزَ رَجُلًا فَقَبَضَتْهُمَا .
أطرافه ۳۸۲ ، ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۵۰۸ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ، ۵۱۴ ، ۵۱۵ ، ۹۹۷ ،

۱۲۰۹ ، ۶۲۷۶ - تحفة ۱۷۵۳۷

519- “Amr b. Ali — Yahya — Ubeydullah — Kâsım” isnâdıyla Âişe der ki: “Bizi köpek ve merkeplere benzeterек ne kötü ettiniz! Oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılarken kıblesinde uzandığım zamanları bilirim. Secdeye gitmek istediği zaman ayağımı dürter, ben de onları çekerdim.”¹

Amr, Amr b. Ali el-Fellâs el-Bâhîrî’dir

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah el-Ömerî’dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr’dir.

Hız. Âişe, kadın, köpek ve merkeplerin kişinin namazını kestiği sözüne cevap verirken, hüküm olarak kadınların köpek ve merkeplerle aynı değerde tutarak kötü bir benzetme yaptıklarını dile getirdi ve bu yönde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yaşadığı bir durumu anlattı. Anlattığına göre Hız. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bazen namaz kılarken kendisi kıblesinde ayaklarını uzatıp uzanmış olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gitmek istediği zaman ayağını dürter, Âişe de secdesine yer açmak için ayaklarını çekerdi. Yatağa doğru namaz kılma konusu içinde bu yönde gerekli

¹ Hadis ayrıca 382, 383, 384, 508, 511, 512, 513, 514, 515, 997, 1209 ve 6276’da geçmektedir.

açıklamalar yapılmıştı.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir.

۱۰۹ - بَابُ الْمَرْأَةِ تَطْرَحُ عَنِ الْمُصَلِّي شَيْئًا مِنَ الْأَذَى

109- KADIN NAMAZ KILANIN ÜZERİNDE OLAN VE ONA RAHATSIZLIK VEREN BİR ŞEYİ KALDIRABİLİR

۵۲۰ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ السُّرْمَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا

إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ ، وَجَمْعُ قُرَيْشٍ فِي مَجَالِسِهِمْ إِذْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ أَلَا تَنْظُرُونَ إِلَى هَذَا الْمُرَائِي أَيُّكُمْ يَقُومُ إِلَى جُزُورِ آلِ فُلَانٍ ، فَيَعِمُّدُ إِلَى فَرْثِهَا وَدِمَافِهَا وَسَلَافِهَا فَيَجِيءُ بِهِ ، ثُمَّ يُمِهُلُهُ حَتَّى إِذَا سَجَدَ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ فَانْبَعَثَ أَشْقَاهُمْ ، فَلَمَّا سَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ ، وَثَبَتَ النَّبِيُّ ﷺ سَاجِدًا ، فَضَحِكُوا حَتَّى مَالَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ مِنَ الضَّحِكِ ، فَانْطَلَقَ مُنْطَلِقًا إِلَى فَاطِمَةَ - عَلَيْهَا السَّلَامُ - وَهِيَ جُوزِيرَةٌ ، فَأَقْبَلَتْ تَسْعَى وَثَبَتَ النَّبِيُّ ﷺ سَاجِدًا حَتَّى أَلْقَتْهُ عَنْهُ ، وَأَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَسْبِيحُهُمْ ، فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ قَالَ « اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ ، اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ ، اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ - ثُمَّ سَمَى - اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِعَمْرِو بْنِ هِشَامٍ ، وَعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ ، وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ ، وَالْوَلِيدَ بْنَ عُتْبَةَ ، وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ ، وَعُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ ، وَعُمَارَةَ بْنَ الْوَلِيدِ » . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَوَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُمْ صَرَغَى يَوْمَ بَدْرٍ ، ثُمَّ سُجُّوا إِلَى الْقَلْبِ قَلْبٍ بَدْرٍ ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَأَتْبَعَ أَصْحَابُ الْقَلْبِ لَعْنَةً » . أطرافه ۲۴۰ ، ۲۹۳۴ ، ۳۱۸۵ ، ۳۸۵۴ ، ۳۹۶۰ - تحفة ۹۴۸۴

520- “Ahmed b. İshâk es-Surmârî — Ubeydullah b. Mûsa — İsrâil — Ebû İshâk — Amr b. Meymûn” isnâdıyla Abdullah anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'nin yanında namaz kılarken Kureyşli bir grup da meclislerinde oturuyordu. İçlerinden biri: “Şu riyakâra baksanıza!” deyip: “Hanginiz falan oğullarının deve kestikleri yerden işkembe pisliği,

kanı ve dölüşü getirip, (Muhammed) secdeye gittiği zaman sırtına atar?" diye sordu. İçlerinden en kötü olanı bu yapmak üzere harekete geçti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gittiğinde de bunları sırtına koydu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) secdede öylece bekledi. Sonra gülmeye başladılar ki gülmekten birbirlerinin üzerine yıkılıyorlardı.

Biri, henüz küçük bir kız olan Fâtıma'nın yanına gidip durumu haber verdi. Fâtıma koşarak geldi. Fâtıma üzerindikileri kaldırıp atana kadar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede öylece kaldı. Ardından Fâtıma onlara dönüp hakaretler etti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazını bitirdiği zaman: *"Allahım! Kureyş'i sana havale ediyorum! Allahım! Kureyş'i sana havale ediyorum! Allahım! Kureyş'i sana havale ediyorum!"* diye beddua etti. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Allahım! Amr b. Hişâm'ı, Utbe b. Rabîa'yı, Şeybe b. Rabîa'yı, Velîd b. Utbe'yi, Umeyye b. Halefi, Ukbe b. Ebî Muayt'ı ve Umâra b. el-Velîd'i sana havale ediyorum"* diyerek bedduasını isim vererek tekrarlardı.

Canım elinde olana yemin olsun ki Bedir savaşında bu kişilerin ölü olarak yere serildiklerini gördüm. Öldürüldükten sonra sürüklenerek çukura, Bedir kuyusuna atıldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Çukura atılanlar lanete de maruz kalacaklar!"* buyurdu.¹

Ahmed b. İshâk es-Surmârî, Buhara kasabalarından biri olan Surmâr kasabasına nisbet edilmiştir. Cesaret konusunda darb-ı mesel olacak kadar cesur biriydi. Türklerden bin kişi öldürmüştür. Hicri 242 yılında vefat etmiştir.

Abdullah, Abdullah b. Mûsa b. Bâzâm el-Kûfî'dir.

İsrâîl, İsrâîl b. Yûnus b. Ebî İshâk es-Sebîî'dir.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh'tır.

Amr, Amr b. Meymûn el-Kûfî el-Evdî'dir.

Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kâbe'de namaz kılarken Kureyşli bir grup kendi meclislerinde oturup onu izliyordu. İçlerinden biri ibadetini تنها bir

¹ Hadis ayrıca 240, 2934, 3185, 3854 ve 3960'ta geçmektedir. Müslim (1794)

yerde yapmak yerine herkesin görebileceği yerde yapmasını kastederek: “Şu riyakâra baksanıza!” dedi. Sonra bir ailenin adını vererek onların deve kestikleri yerden işkembe pislği, kan ve döleşı getirilmesini ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede iken üzerine atılmasını teklif etti. Bunu kimin yapabileceğini sorunca içlerinden en kötüsü olan Ukbe b. Ebî Muayt bunu üstlendi ve gidip sözkonusu şeyleri getirdi.

Ukbe bunları getirdikten sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gitmesini bekledi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) secdeye gidince de bunları sırtına koydu. Bunlar üzerine konulunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdeden kalkmayıp öylece kalakaldı. Onlar da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu durumuna katıla katıla gülmeye başladılar.

Bu olanları gören biri hemen gidip durumu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma'ya bildirdi. İbn Hacer bu kişinin Abdullah b. Mes'ûd olabileceğini söylemiştir. Fâtıma da o zamanlar henüz küçük bir kız çocuğuydu. Koşarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sırtına konulanlardan dolayı secdede o şekilde duruyordu. Fâtıma o pislikleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sırtından kaldırıp attı. Bunu yapan Kureyşlilere de dönüp hakaretler etti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerindeki pislikler kaldırılıp atıldıktan sonra namazına devam etti. Namazını bitirdikten sonra üç defa: “*Allahum! Kureyş'i sana havale ediyorum!*” diyerek Kureyş kafirlerinin helak olmasını diledi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) genel olarak yaptığı bedduayı tek tek isim vererek: “*Allahum! Amr b. Hişâm'ı, Utbe b. Rabîa'yı, Şeybe b. Rabîa'yı, Velîd b. Utbe'yi, Umeyye b. Halef'i, Ukbe b. Ebî Muayt'ı ve Umâra b. el-Velîd'i sana havale ediyorum*” şeklinde tekrarladı.

Abdullah b. Mes'ûd, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bedduasında saydığı kişilerin, Umâra b. el-Velîd dışında daha sonra yapılan Bedir savaşında ölü olarak yere serildiklerini gördüğünü söylemiştir. Umâra b. el-Velîd ise Bedir savaşına katılmamıştı. Hz. Ömer'in hilafeti zamanında Habeşistan bölgesinde vefat etmiştir. Bu öldürülenler de sürüklendiler ve savaş öncesi kapatılmayan kuyulardan birine atıldılar.

Bu şekilde öldürölüp kuyuya atıldıktan sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Çukura atılanlar lanete de maruz kalacaklar!*” buyurdu. Bu, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) verdiği haberlerden biridir ve “Dünyada bu şekilde

öldürölmelerinin yanında kıyamet gününde Allah'ın rahmetinden de mahrum kalacaklardır" anlamındadır.

9- NAMAZ VAKİTLERİ

1- NAMAZ VAKİTLERİ VE FAZİLETLERİ

¹ Nisâ Sur. 103

لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَتَ الصَّلَاةِ . قَالَ عُرْوَةُ كَذَلِكَ كَانَ بَشِيرُ بْنُ أَبِي مَسْعُودٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ

. طرفاه ٣٢٢١، ٤٠٠٧ - تحفة ٩٩٧٧

521- Abdullah b. Mesleme'nin kendisine kıraat ettiği Mâlik'ten naklettiğine göre İbn Şihâb şöyle demiştir: Bir defasında Ömer b. Abdilazîz namazı geciktirdi. Bunun üzerine Urve b. ez-Zübeyr yanına girdi ve şöyle dedi: "Muğîre b. Şu'be bir gün Irak'tayken namazı geciktirince Ebû Mes'ûd el-Ensârî yanına girdi ve: «Bu ne ey Muğîre! Cebrâîl'in inip namaz kıldığını, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ardından namaz kıldığını, Cebrâîl bir daha namaz kılınca Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ardından namaz kıldığını, Cebrâîl bir daha namaz kılınca Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ardından namaz kıldığını, Cebrâîl bir daha namaz kılınca Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ardından namaz kıldığını, Cebrâîl bir daha namaz kılınca Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) ardından namaz kıldığını, sonrasinda Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Böyle yapmam emredildi" dediğini bilmiyor musun?» dedi."

Ömer, Urve'ye: "Ne söylediğine dikkat et! Namaz vakitlerini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) belirleyen Cebrâîl mi?" deyince, Urve: "Beşîr b. Ebî Mes'ûd babasından naklen böyle anlatırdı" dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Bir defasında Râşid halifelerden biri olan Ömer b. Abdilazîz b. Mervân ikinci namazını biraz geciktirdi. Geciktirmesi de güneş batana kadar değil, kılınması müstehab olan vakti geçene kadardır. Zira onun bu namazı vakti geçecek şekilde geciktirdiği düşünülemez. "Müezzin ikinci namazı için ezan okudu, ancak Ömer b. Abdilazîz bu namazı kılmadan akşamı etti" şeklinde Taberânî'de yer alan rivayet de akşam vakti girene kadar namazı kılmadığı değil, akşam namazı vaktine yakın bir zamana kadar namazı geciktirdiği

¹ Hadis ayrıca 3221 ve 4007'de geçmektedir. Müslim (610)

anlamındadır. Âlimler de bir namazı vaktini geçirmedikten sonra geciktirmenin caiz olduğunu söylemişlerdir.

Ömer namazı bu şekilde geciktirince Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm yanına girdi ve bu yönde ona Muğîre b. Şu'be ile ilgili bir olayı anlattı. Anlattığına göre ashâbdan Muğîre b. Şu'be bir gün bir namazı geciktirdi. "Bir gün" ifadesinden Muğîre'nin bunu âdet edinmediğini, nadiren yaptığını anlıyoruz. Muğîre o zamanlar Muâviye b. Ebî Süfyan'ın Irak valisiydi. *Muvattâ*'da gelen rivayette Kûfe valisi olduğu zikredilir. Ancak Kûfe de Irak sınırları içindedir.

Muğîre namazı bu şekilde geciktirince Ebû Mes'ûd künyeli Ukbe b. Amr el-Bedrî el-Ensârî yanına girdi ve: "Bu geciktirme nedir?" diye ona çıkıştı. Her namazın belirlenmiş bir vaktinin olduğunu ifade etmek için de Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) namaz vakitlerini bildirmek üzere Cebraîl'in inip namaz kıldırmasını anlattı.

Ebû Mes'ûd'un anlattığına göre Cebraîl inip namaz kılmış, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) onun arkasından aynı şekilde namazı kılmıştır. Bir zaman sonra Cebraîl bir daha namaz kılınca Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) aynı şekilde arkasından namaz kılmıştır. Bu şekilde Cebraîl beş ayrı vakitte namaz kılıp hangi namazın hangi vakitte kılınacağını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) göstermiş, en sonunda da: "Böyle yapmam emredildi" diyerek Allah tarafından verilen bir emirle bu vakitlerde namaz kılmasının veya bu vakitleri kendisine tebliğ etmesinin emredildiğini ifade etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Cebraîl'le birlikte namazların farz kılındığı gece olan İsrâ gecesinin sabahında bu şekilde beş vakit namazı kılmıştır. Hadisin lafızlarından anladığımız kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her vakit namazı Cebraîl'in kılmasından sonra kılmıştır. Başka rivayetlerde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazları Cebraîl'in imamlığında kıldığı zikredilir.

Buhârî bunu Leys'ten: "*Cebraîl indi ve onun imamlığında namazı kıldım*" lafzıyla nakleder. Bu durumda hadiste zikredilen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Cebraîl'in ardından namaz kılması, Cebraîl namazda bir rüknü yaptığı zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peşi sıra aynı rüknü yapması anlamındadır. Çünkü Cebraîl bir şeyi bildirip açıklamak için inmiştir. Dolayısıyla bildirilen şeyi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ondan sonra yapması gerekmektedir. Hakikatte bir imama uymak da bu şekilde olur.

Cebrâil namazları bu şekilde kıldıktan sonra kendisine verilen emrin bu yönde olduğunu dile getirmiştir. Bazıları metinde geçen “أُمِرْتُ” (yapmam emredildi)” lafzını “أُمِرْتُ” (yapman emredildi)” şeklinde zikretmiş ve: “İsrâ gecesinde sana genel olarak emredilen namazın günlük olarak açıklama ve uygulaması budur” şeklinde anlam vermiştir.

Bu hadiste namazların vakitlerine yönelik herhangi bir açıklamanın olmadığı söylenemez. Çünkü hadiste muhatap olan şahıs onların hangi vakitler olduğunu bilmektedir.

Urve b. ez-Zübeyr bu olayı aktarınca Ömer: “Ne söylediğine dikkat et!” diyerek onu uyarmıştır. Zira böyle demek: “Namaz vakitlerini Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) belirleyen kişi Cebrâil'di” demek anlamına geliyordu. Ömer'in bu çıkışı da vakitleri Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Cebrâil'in bizzat kendi uygulamasıyla bildirdiği konusunda bir bilgisinin olmadığını göstermektedir. Bundan dolayı Urve'ye ne dediğine dikkat etmesini söylemiştir.

Urve ise Ömer'in bu uyarısı karşısında Beşîr b. Ebî Mes'ûd'un da babasından naklen olayı bu şekilde aktardığını ifade etmiştir.

Beşîr, tâbiûnun ileri gelen ve güvenilir kişilerinden biri olan Beşîr b. Ebî Mes'ûd el-Ensârî el-Medenî'dir. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüşlüğü vardır. Babası da Ebû Mes'ûd Ukbe b. Amr'dır. Ebû Mes'ûd'un bu rivayeti sahabe mürsellerinden sayılır. Zira bu olaya yetişmiş biri değildir. Belki sonradan bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmiştir. Veya olaya şahit olan biri tarafından kendisine aktarılmıştır.

Buhârî bunu Leys kanalıyla rivayet ederken Ebû Mes'ûd'un: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim” dediğini ve bu olayı naklettiğini zikreder. İbn Şihâb'ın dediğine göre Ebû Mes'ûd'un bu ifadesi bu yöndeki sorunları gidermektedir.

٥٢٢ - قَالَ عُرْوَةُ وَلَقَدْ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْعَصْرَ ،

وَالشَّمْسُ فِي حُجْرَتِهَا قَبْلَ أَنْ تَظْهَرَ . أَطْرَافُهُ ٥٤٤ ، ٥٤٥ ، ٥٤٦ ، ٣١٠٣ - تحفة

522- Urve der ki: “Âişe’nin de bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığında güneş henüz odasından çıkmamış olurdu.”¹

Hız. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığı zaman güneş henüz Âişe’nin odasında olurdu. Bazıları burada güneşten kastın güneşin gölgesi olduğunu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığı zaman gölgenin odada henüz yükselmemiş olduğunu söylemiştir.

İbnu’s-Seyyid ise fakihlerden naklen bunun anlamının gölgenin oda duvarında henüz yükselmemiş olduğunu zikreder. Ancak birinci anlamı hadise daha uygundur. Zira hadiste gölgeden bahsedilmemiş, güneş ifadesi kullanılmıştır.

Ebû Abdillâh el-Ebbî de bu iki rivayetin ikinci namazını geciktiren Ömer b. Abdilâzîz’in aleyhinde delil sayıldığını ve namazda esas olanın onu geciktirmeden hemen kılmak olduğunu söylemiştir.

Bu hadiste diğer namazların vakitlerine yönelik herhangi bir şey yoktur. Kendi başlıkları içinde de bu yönde yeterli olacak şekilde açıklamalar yapılacaktır.

İbnu’l-Arabî, Urve’nin bu rivayetlerinden nafîle namaz kılan birinin imamlığında farz namazı kılmanın caiz olacağını çıkarmıştır. Çünkü melek insanlar gibi namaz kılmakla mükellef değildir.

Ancak bu durumda o namazın Resûlullah’a da (sallallahu aleyhi vesellem) farz olmadığına muhtemel olduğu söylenerek bu çıkarıma itiraz edilmiştir. Bu olayın, namazın farz kılındığı İsrâ gecesinde sabahında gerçekleştiği, dolayısıyla Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) farz olduğu söylenerek bu itiraza cevap verilmiştir. Buna da cevap olarak şöyle denilmiştir: “Namazın farz olması Cebrâil’in o açıklamasına bağlıydı. Farz olması da Cebrâil’in bu namazı kıldırmasından sonra gerçekleşmiştir. Cebrâil o namazı tebliğ etmekle mükellefti, dolayısıyla onu kılarken nafîle olarak kılmıyordu. Bu durumda da farz namaz kılan birinin arkasında kılınan farz bir namaz olmaktadır.”

¹ Hadis ayrıca 544, 545, 546 ve 3103’te geçmektedir. Müslim (611)

Hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Bed'ul-Halk* ve *Meğâzî* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۲ - باب مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

2- "Hepiniz O'na Yönelerek O'na Karşı Gelmekten Sakının, Namazı Kılın, Müşriklerden Olmayın."¹

Âyetle Allah'a yönelme, O'na karşı gelmekten sakınma, en büyük itaatin göstergesi olan namazı kılma emredilmiştir. Müşrik olmak yerine Allah'ı birleyen ve ihlaslı bir şekilde O'na ibadet edenlerden olunması söylenmiştir.

Bu âyet, namazı bırakanı tekfir edenlerin dayandıkları âyetlerden biridir. Onlara göre bu âyetin mefhumu böylesi bir tekfiri gerektirmektedir. Ancak âyet, namazı terk etmenin müşriklerin fiillerinden olduğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla burada müşriklere benzememe açısından namaz vurgusu yapılmıştır. Yoksa maksat onlar gibi namaz kılmayanların müşrik olduğunu bildirmek değildir. Bu âyet de namazın fazileti konusunda Kur'ân'da gelen önemli âyetlerden biridir.

۵۲۳ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبَّادٌ - هُوَ ابْنُ عَبَّادٍ - عَنْ أَبِي جَمْرَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ وَفَدُ عَبْدُ الْقَيْسِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا إِنَّا مِنْ هَذَا الْحَيِّ مِنْ رَبِيعَةٍ ، وَلَسْنَا نَصِلُ إِلَيْكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ ، فَمَرْنَا بِشَيْءٍ نَأْخُذُهُ عَنْكَ ، وَنَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ وَرَاءِنَا . فَقَالَ « أَمْرُكُمْ بِأَرْبَعٍ ، وَأَنْهَاكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ - ثُمَّ فَسَّرَهَا هُمْ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ ، وَأَنْ تُؤَدُّوا إِلَيَّ خُمْسَ مَا غَنِمْتُمْ ، وَأَنْتُمْ عَنِ الدُّبَاءِ وَلِخْتَمِ وَالْمَقِيرِ وَالنَّقِيرِ » . أطرافه ۵۳ ، ۸۷ ، ۱۳۹۸ ، ۳۰۹۵ ، ۳۵۱۰ ،

۶۵۲۴ تحفة ۷۵۵۶ ، ۷۲۶۶ ، ۶۱۷۶ ، ۴۳۶۹ ، ۴۳۶۸

523- “Kuteybe b. Saîd — Abbâd b. Abbâd — Ebû Cemre” isnâdıyla İbn Abbâs anlatıyor: Abdulkays kabilesinin heyeti Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiği zaman: “Bizler Rabîa oğullarından bir kabileyiz ve yanına ancak haram ayda gelebiliyoruz. Bize bir şeyler emret ki onlara tutunalım ve geride bıraktığımız kabilemizi de buna davet edelim” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Size dört şeyi emredip dört şeyi de yasaklıyorum. Allah’a imanı emrediyorum” buyurdu ve bu iman: “Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in Allah Resûlü olduğuna şahadet etmektir” diyerek açıkladı. Ardından şöyle devam etti: “Namaz kılmayı, zekat vermeyi ve ganimetten elde ettiğinizin beşte birini (humus) ödemeyi emrediyorum. Dubbâ, hantem, mukayyer ve nakîr denilen kaplarda şıra yapımını da size yasaklıyorum.”¹

Abbâd, Abbâd b. Abbâd b. Habîb b. el-Muhelleb b. Ebî Sufra el-Basrî’dir.

Ebû Cemre, Nasr b. İmrân el-Basrî’dir.

Mekke’nin fethedildiği yıl Abdulkays kabilesinden bir heyet Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi. Abdulkays, Rabîa’nın torunlarından. Bundan dolayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Rabîa oğullarından olduklarını söylemişlerdir. Heyettekiler bazı sebeplerden dolayı ancak haram aylarda yanına gelebildiklerinden söz ettiler. Bundan dolayı yapmaları için kendilerine emirlerini bildirmesini, bunları hem kabilenin geri kalan insanlarına aktarıp hem de onlarla amel etmek istediklerini dile getirdiler.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlara dört şeyi emretti, dört şeyi de yasakladı. İlk önce sadece Allah’a iman etmelerini emretti. Hemen ardından onlara bunun Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in de Allah Resûlü olduğuna şahadet etme anlamına geldiğini söyledi. Bunun yanında farz olan namazı kılmayı, farz olan zekatı vermeyi ve ganimetten elde edilen malların beşte birini (humus) ödemelerini emretti. Allah’a imandan sonra hemen namazı zikretmesi de tevhîdden sonra namazın İslam’ın en önemli esaslarından ve Allah’a yaklaşmanın en önemli araçlarından biri olmasından dolayıdır.

¹ Hadis ayrıca 53, 87, 1398, 3095, 3510, 4368, 4369, 6176, 7266 ve 7556’da geçmektedir. Müslim (17)

Humusun ödenmesinin imandan olması konusu içinde bu hadis rivayet edilmişti. O rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), emirleri arasında Ramazan orucunu da zikretmiştir. Ramazan orucu hicretin ikinci yılında farz kılınmıştı. Abdulkays heyeti ise Mekke'nin fethedildiği yıl gelmiştir. Bu hadiste Ramazan orucunun zikredilmemesine gelince İbnu's-Salâh'a göre bu, ravilerden kaynaklanan bir hatadır. Yoksa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir yerde Ramazan orucunu zikredip başka bir yerde zikretmemiş değildir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara dört şeyi emrettikten sonra dört şeyi de yasakladı. Yasakladığı şeylerden biri *dubbâ* denilen kap içinde şıra yapılmasıdır. *Dubbâ* içi boşaltılmış kabaktan yapılan kaplardır. Bir diğeri *hantem* denilen kap içinde şıra yapılmasıdır. *Hantem* yeşil veya kırmızı testilerdir. Bir diğeri *mukayyer* denilen kap içinde şıra yapılmasıdır. *Mukayyer* de içi katranla sıvanmış küplerdir. Bir diğer yasağı *nakîr* denilen kap içinde şıra yapılmasıdır. *Nakîr* içi oyulmuş hurma kütüğünden yapılan kaplardır.

Bu hadis daha önce humusu vermenin imandan sayılması konusu içinde geçmişti. Başlıktaki âyette şirkin olumsuzlanması namaz kılmaya bağlanmıştır. Hadiste de tevhidin olumlanması namazı kılmaya bağlanmıştır. Hadisin başlıkla ilgisi bu yöndendir.

Hadisin ravileri Belhli ve Basralıdır.

۳ - باب الْبَيْعَةِ عَلَى إِقَامَةِ الصَّلَاةِ

3- NAMAZ KILMAK ÜZERE BİAT ETMEK

۵۲۴ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنَا فَيْسُ عَنْ

جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالنَّضْحِ

لِكُلِّ مُسْلِمٍ . أطرافه ۵۷ ، ۱۴۰۱ ، ۲۱۵۷ ، ۲۷۱۴ ، ۲۷۱۵ ، ۷۲۰۴ - تحفة ۳۲۲۶

524- "Muhammed b. el-Müsennâ — Yahya — İsmâil — Kays" isnâdıyla Cerîr b. Abdillâh: "Namazı kılmak, zekatı vermek ve her müslümana

karşı samimi bir şekilde nasihatkar olmak üzere Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettim" dedi.¹

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

İsmâil, İsmâil b. Ebî Hâlid'dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım el-Belhî el-Kûfî'dir. Muhadram olan tâbîndendir

Cerîr, Cerîr b. Abdillâh el-Becelî'dir. Hicri 51 yılında vefat etmiştir.

Cerîr'in bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), farz olan namazı kılmak, farz olan zekatı vermek ve her müslümana karşı samimi bir şekilde nasihatkar olmak üzere biat etmiştir.

Biatında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Cerîr'e özellikle samimi bir şekilde nasihatkar olma şartını koşması Becîle kabilesinin efendisi ve lideri olmasından dolayıdır. Kabilesinin buna ihtiyacından dolayı ona samimi bir şekilde onlara nasihatkar olma şartını koşmuştur. Abdulkays heyetine ise komşuları olan Mudar kafirleriyle bir savaş içinde oldukları için humusu vermelerini söylemiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her bir topluluğa ihtiyaçlarına göre emirler verip sorumluluklar yüklemiştir. İman konusunun "Din Samimiyettir" başlığı altında bu yönde gerekli açıklamalar yapılmıştı.

٤ - بَابُ الصَّلَاةِ كَفَّارَةً

4- NAMAZ KEFÂRETTİR

Başlık, namazın günah ve hatalara kefâret olmasıyla ilgilidir.

٥٢٥ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ الْأَعْمَشِ قَالَ حَدَّثَنِي شَقِيقٌ قَالَ سَمِعْتُ حَدِيثَهُ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالَ أَيُّكُمْ يَحْفَظُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْفِتْنَةِ قُلْتُ أَنَا ، كَمَا قَالَ . قَالَ إِنَّكَ عَلَيْهِ - أَوْ عَلَيْهَا - جَرِيءٌ . قُلْتُ « فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ تُكْفَرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّوْمُ وَالصَّدَقَةُ وَالْأَمْرُ وَالنَّهْيُ » . قَالَ لَيْسَ هَذَا أَرِيدُ ، وَلَكِنْ الْفِتْنَةُ الَّتِي تَمُوجُ كَمَا يَمُوجُ الْبَحْرُ . قَالَ لَيْسَ عَلَيْكَ مِنْهَا بَأْسٌ يَا أَمِيرَ

¹ Hadis ayrıca 57, 1401, 2157, 2714, 2715 ve 7204'te geçmektedir. Müslim (56)

المُؤْمِنِينَ ، إِنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا بَابًا مُغْلَقًا . قَالَ أَيْكَسْرُ أَمْ يُفْتَحُ قَالَ يُكْسَرُ . قَالَ إِذَا لَا يُغْلَقُ أَبَدًا . قُلْنَا أَكَانَ عُمَرُ يَعْلَمُ الْبَابَ قَالَ نَعَمْ ، كَمَا أَنَّ دُونَ الْعَدِ اللَّيْلَةَ ، إِنِّي حَدَّثْتُهُ بِحَدِيثٍ لَيْسَ بِالْأَعْلَى . فَهَبْنَا أَنْ نَسْأَلَ حُذَيْفَةَ ، فَأَمَرَنَا مَسْرُوقًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ الْبَابُ عُمَرُ . أطرافه ١٤٣٥ ، ١٨٩٥ ، ٣٥٨٦ ، ٧٠٩٦ - تحفة ٣٣٣٧

525- “Müsedded — Yahya — A’miş — Şakîk” isnâdıyla Huzeyfe şöyle demiştir: “Ömer’in yanında otururken bize: «İçinizden Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) fitne konusundaki sözünü kim aklında tutuyor?» diye sordu. Ben: «Ben dediği şekliyle aklımda tutuyorum» karşılığını verdiğimde, bana: «Pek cüretkârsın» dedi. Sonrasında ona: «*Kişinin ailesi, malı, çocukları ve komşularından yana maruz kaldığı fitneye namaz, oruç, zekat ve (iyiliği) emir ile (kötülüğü) yasaklama kefâret olur*» hadisini aktardım.”

Ravi der ki: Ömer: “Ben bunu değil, denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitneyi kastettim” deyince, Huzeyfe ona: “Ey müminlerin emiri! O fitneden yana endişelenme! Zira onunla aranda kapalı bir kapı var” karşılığını verdi. Ömer: “Bu kapı açılacak mı, yoksa kırılacak mı?” diye sorunca, Huzeyfe ona: “Kırılacak!” karşılığını verdi. Bunun üzerine Ömer: “O zaman bir daha asla kapanmayacaktır” dedi.

Biz: “Ömer bu kapıyı biliyor mu ki?” diye sorduğumuzda, Huzeyfe: “Evet! Yarından önce bugünün geldiğini bildiği gibi! Zira ona içinde yalan olmayan bir hadis aktardım” dedi. Biz kapıyı Huzeyfe’ye sormaya çekindiğimiz için Mesrûk’un sormasını istedik. Mesrûk kapıyı sorunca, Huzeyfe: “Bu kapı Ömer’dir” dedi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Şakîk, Ebû Vâil b. Seleme el-Esedî’dir.

¹ Hadis ayrıca 1435, 1895, 3586 ve 7096’da geçmektedir.

Huzeyfe, Huzeyfe b. el-Yemân'dır.

Huzeyfe'nin bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb'ın yanında otururlarken bir ara Ömer, içlerinde fitne (siyasi kargaşa) konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediği sözü aklında tutan birinin olup olmadığını sordu. Huzeyfe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda söylediği sözü aynısıyla aklında tuttuğunu söyleyince Ömer bu yönde onun pek cüretkâr olduğunu ifade etti. Zira Ömer onun hadisi aynıyla aktarabileceğini beklemiyordu. Beklemediği için de Huzeyfe'nin aynısıyla aktarma iddiasını pek cüretkar bulmuştu.

Sonrasında Huzeyfe, fitne konusunda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiği: *“Kişinin ailesi, malı, çocukları ve komşularından yana maruz kaldığı fitneye namaz, oruç, zekat ve (iyiliği) emir ile (kötülüğü) yasaklama kefâret olur”* hadisini aktardı.

Fitne demek kişinin bazı şeylerle sınanıp imtihan edilmesi demektir. Kişinin ailesinden yana fitneye maruz kalması onlar için helal olmayan şeyleri söylemesi ve yapmasıyla olur. Malından yana fitneye maruz kalması onu meşrû olmayan yerlerden kazanıp yine meşrû olmayan yerlerde harcamasıyla olur. Çocuklarından yana fitneye maruz kalması onların sevgi ve ilgisiyle çoğu hayırlı şeyden geri kalması veya onlar için haramlardan sakınmadan mal kazanmaya çalışmasıyla olur. Komşularından yana fitneye maruz kalması da maddi durumu iyi olan komşusunun elindeki her şeyi kaybetmesini temenni etmesiyle olur.

Maruz kalınan bu tür fitnelere, kişinin namaz kılması, sadaka vermesi ve iyiliği emredip kötülükten sakındırması kefâret olur. Fakat bütün bunlar kişinin küçük günahlarına kefâret olur. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Büyük günahlardan uzak durulduğu müddetçe kişinin kıldığı namaz bir sonraki namaza kadar işleyeceği günahlara kefâret olur”* buyurmuştur. Hadis genel olanı kayıt altına almıştır.

Peki büyük günahlardan uzak durulması kişinin küçük günahlarına kefâret oluyorsa beş vakit namaz neyin kefâreti oluyor? Cevap olarak denilebilir ki kişinin büyük günahlardan sakınmış sayılabilmesi için beş vakit namazı kılması gerekmektedir. Bu namazları kılmıyorsa büyük günahlardan sakınmıyor demektir. Bundan dolayı kefâret olma durumu bu namazların kılınmasına bağlıdır.

Huzeyfe bu hadisi aktarıncı Ömer, fitne ile ilgili hadisten kastının bu olmadığını denizin dalgalanması gibi dalgalanan büyük fitneyi kastettiğini söyledi. Huzeyfe de ona bu fitneden yana endişelenmemesini, zira fitne ile arasında kapalı bir kapının bulunduğunu dile getirdi. Bununla kastı Ömer hayatta olduğu sürece o kapıdan fitneye yönelik herhangi bir şeyin çıkmayacağıdır.

Ömer, Huzeyfe'ye: "Bu kapı kırılacak mı yoksa açılacak mı?" diye sorunca, Huzeyfe bu kapının kırılacağını söyledi. Ömer de bu kapının kırılması durumunda bir daha asla kapanmayacağını dile getirdi. Zira kapı sağlam ise açıldıktan sonra geri kapatılabilir. Ancak kırılmışsa artık bir yeri korumak veya bir şeye engel olmak için işe yaramayacaktır. Bundan dolayı Hz. Osmân'ın öldürülmesiyle fitneye yönelik kıyamet gününe kadar kapatılamayacak gedikler açılmıştır.

Ravi Şakîk'in bildirdiğine göre Huzeyfe'ye Ömer'in bu kapıyı bilip bilmediğini sorduklarında Huzeyfe, Ömer'in bu kapıyı, yarından önce bugünün geldiğini bilmesi gibi bildiğini, zira ona içinde yalan bulunmayan bir hadisi aktardığını söyledi.

Ömer'in bu kapıyı bilmesine gelince, bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yanında Ebû Bekr, Ömer ve Osmân'la birlikte Hirâ dağına çıkmıştı. Dağ sarsılınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Üzerindekiler bir Sıddîk ile iki şehittir" buyurmuştu.

Şakîk'in dediğine göre bu kapıyı Huzeyfe'ye sormak istedilerse de ondan çekindiklerinden dolayı soramadılar. Sorma işini Mesrûk'a verdiler. Mesrûk kapıyı ona sorunca da Huzeyfe bu kapının Ömer olduğunu söyledi.

Daha önce fitneyle Ömer'in arasında bir kapının olduğunun söylenmesi ile burada Ömer'in kapının kendisi olduğunun söylenmesi arasında herhangi bir çelişki yoktur. Ömer'le fitne arasında bir kapının olduğunun söylenmesinden kasıt, Ömer yaşadığı sürece bu fitnenin çıkmayacağıdır. Hadisin siyakından, soru ve cevaptan da Huzeyfe'nin bu konudaki bilgisinin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandığını anlıyoruz.

Bazılarının dediğine göre Ömer, Müslümanların durumunun değiştiğini fark edince çıkacak olan fitneyi bu şekilde sormuştur. Fitnenin kendisinden sonra çıkacağını bilmesine rağmen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki hadisini unutmuş olabileceğini düşünmüş, böylesi bir fitneye maruz kalma

endişesiyle de içlerinde sözkonusu hadisi aklında tutan birinin olup olmadığını sormuştur.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî bu hadisi ayrıca *Peygamberlik Alâmetleri*, *Fitneler* ve *Savm* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٥٢٦ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِي عُمَرَ النَّهْدِيِّ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنْ امْرَأَةٍ قُبْلَةً ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ (أَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ) . فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْ هَذَا قَالَ « جَمِيعُ أُمَّتِي كُلِّهِمْ » . طرفه ٦٨٧ - تحفة ٩٣٧٦

526- “Kuteybe — Yezîd b. Zuray’ — Süleymân et-Teymî — Ebû Osmân en-Nehdî” isnâdıyla İbn Mes’ûd der ki: Adamın biri bir kadını öptü ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip bunu anlattı. Bunun üzerine Yüce Allah: “Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir”² âyetini indirdi. Adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu yalnız benim için mi?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bütün ümmetim için” karşılığını verdi.³

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

Süleymân, Süleymân b. Tarhân et-Teymî el-Basrî'dir.

Ebû Osmân, Abdurrahman b. Melle en-Nehdî'dir.

İbn Mes'ûd, Abdullah b. Mes'ûd'dur.

Bir adam cinsel ilişki olmadan Ensâr'dan bir kadını sadece öpmüştü. Bu adamın kim olduğu konusunda kimi Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr el-Ensârî Ebû Habbe et-Temmâr, kimi İbn Mu'teb el-Ensârî, kimi Ebû Mukbil Âmir b. Kays el-Ensârî, kimi Nebhân et-Temmâr, kimi de Abbâd demiştir.

¹ Müslim (144)

² Hûd Sur. 114

³ Hadis ayrıca 4687'de geçmektedir.

Adam bu yaptığından pişman oldu ve hatasını telafi etmek istedi. Bundan dolayı gelip yaptığını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattı. Bunun üzerine Yüce Allah: “Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir”¹ âyetini indirdi. Gündüzün iki ucundaki namazlardan kasıt, sabah namazı ile ikindi namazıdır. Bazıları gündüzün iki ucundaki namazlardan kastın öğle ile ikindi namazları olduğunu söylemiştir. Gecenin ilk saatlerindeki namazlar da akşam ile yatsı namazlarıdır.

“Büyük günahlardan uzak durulduğu müddetçe kişinin kıldığı namaz bir sonraki namaza kadar işleyeceği günahlara kefâret olur” hadisini de göz önünde bulundurarak yapılan iyiliklerin kötülöklere, yani küçük günahlara kefâret olduğunu söyleyebiliriz.

Adam bu durumun kendisine özel bir durum olup olmadığını sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun tüm ümmeti için geçerli olduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri, Kuteybe dışında Basralıdır. İsnâdında tâbiînin tâbiiden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim², Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

5 - بَابُ فَضْلِ الصَّلَاةِ لَوَقْتِهَا

5- NAMAZI VAKTİNDE KILMANIN FAZİLETİ

٥٢٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ الْوَلِيدُ بْنُ الْعِزَّارِ أَخْبَرَنِي قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الشَّيْبَانِيَّ يَقُولُ حَدَّثَنَا صَاحِبُ هَذِهِ الدَّارِ وَأَشَارَ إِلَى دَارِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ قَالَ « الصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا ». قَالَ ثُمَّ أَيُّ قَالَ « ثُمَّ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ ». قَالَ ثُمَّ أَيُّ قَالَ « الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ». قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ وَلَوْ اسْتَزَدْتُهُ لَزَادَنِي . أطرافه ٢٧٨٢ ، ٥٩٧٠ ، ٧٥٣٤ - تحفة ٩٢٣٢

¹ Hûd Sur. 114

² Müslim (2763)

527- “Ebu’l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik – Şu’be” isnâdıyla Velîd b. el-Ayzâr der ki: Ebû Amr eş-Şeybânî, Abdullah’ın evini göstererek şöyle dedi: Bu evin sahibi bize şunu anlattı: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): «Allah’ın en sevdiği amel hangisidir?» diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Vaktinde kılınan namazdır*» karşılığını verdi. «Sonra hangisi?» diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Anne babaya iyi davranmaktır*» karşılığını verdi. «Sonra hangisi?» diye sorduğumda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): «*Allah yolunda cihaddır*» karşılığını verdi. Bana bunları söyledi. Daha fazla sorsaydım yine de cevap verirdi.”¹

Ebu’l-Velîd, Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Velîd, Velîd b. el-Ayzâr b. Hureys el-Kûfi’dir.

Ebû Amr, Sa’d b. İyâs eş-Şeybânî el-Kufî’dir. Hicri 95 veya 96 yılında 120 yaşındayken vefat etmiştir.

Velîd’in bildirdiğine göre Ebû Amr eş-Şeybânî, Abdullah b. Mes’ûd’un evine doğru işaret etmiş ve ismini zikretmeden “Bu evin sahibi” diyerek ondan naklen bir olayı anlatmıştır. Buhârî hadisi *Cihâd* konusu içinde naklederken: “Eliyle Abdullah’ın evine doğru işaret etti” diyerek Abdullah’ın ismini açık bir şekilde zikretmiştir.

Amr’ın anlatımıyla Abdullah b. Mes’ûd, Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) Allah katında en sevilen amelin hangisi olduğunu sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bunun vaktinde kılınan namaz olduğunu söyledi. Bunu Dârekutnî ve Hâkim de rivayet etmişlerdir. Burada diğer ameller arasından vaktinde kılınan namazın Allah katında en makbul amel sayılması, uyuma veya unutma gibi bir özürden dolayı vakti dışında kılınan namazı konu dışında bırakır. Zira böylesi bir mazeretten dolayı namazı vakti dışında kılmak haram değildir, ancak sonradan vakti dışında kılınması her ne kadar iyi olsa da böylesi bir namazı en faziletli amellerden yapmaz. Namazı ameller içinden Allah katında en sevimli amel yapan şey, vaktinde kılınmasıdır. Hadisin başlıkla mutabakatı da buradadır.

¹ Hadis ayrıca 2782, 5970 ve 7534’te geçmektedir.

Abdullah, namazdan sonra Allah katında en sevimli ve faziletli amelin hangisi olduğunu sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) anne-babaya iyi davranma olduğunu söylemiştir. Anne-babaya iyilik yapmak, hizmetlerini görmek, ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara karşı gelmemek Allah katında ikinci en sevilen ameldir.

Abdullah, anne-babaya iyilik yapmaktan sonra Allah katında en sevilen amelin hangisi olduğunu sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun Allah yolunda cihad olduğunu söylemiştir. Bu da Allah'ın emir ve buyruklarını, İslâm'ın şiarlarını canla ve malla ayakta tutmaktır.

Abdullah, Allah katında en sevilen amellere yönelik Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona bu üç tanesini bildirdiğini söylemiştir. Ancak sormaya devam etmesi halinde başkalarını da sayacağını dile getirmiştir.

Başka rivayetlerde ise Allah katında en hayırlı ameller, başkalarına yemek yedirme ve benzeri şeyler olarak zikredilir. Buradan anlıyoruz ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda soru soranın durumuna göre cevap vermiştir. Her topluluğun ihtiyacına, imkanlarına ve layık olduğu şeye göre cevapları da farklılık arz etmiştir. Ya da bu yöndeki farklılıklar zamanın farklılığına göredir. Mesela İslâm'ın ilk dönemlerinde cihad en faziletli ameldi. Çünkü cihad diğer amellerin yerine getirilmesine imkan sağlıyordu.

Namazın sadakadan daha faziletli olduğu konusunda şüphe yoktur. Ancak zor durumda kalanlara yardım edilmesi gereken zamanlarda sadaka namazdan daha faziletli olacaktır. Sonuç olarak bu üstünlük ya duruma göre değişmeyen mutlak mânâdadır ya da açıkladığımız gibi durum ve şartlara bağlı olarak değişmektedir.

Hadisin ravileri Basralı ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Cihâd*, *Edeb* ve *Tevhîd* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (85)

٦ - بَابُ لِلصَّلَاةِ الْخَمْسِ كَفَّارَةٌ

6- BEŞ VAKİT NAMAZ KEFÂRETTİR

Başlık, cemaatle veya yalnız olarak ama vaktinde kılınan namazların kişinin günah ve hatalarına kefâret olmasıyla ilgilidir.

٥٢٨ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ وَالْدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ يَزِيدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ ، يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلُّ يَوْمٍ خَمْسًا ، مَا تَقُولُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ » . قَالُوا لَا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا . قَالَ « فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَاةِ الْخَمْسِ ، يَمْحُو اللَّهُ بِهَا الْخَطَايَا » . تحفة ١٤٩٩٨

528- “İbrâhîm b. Hamza — İbn Ebî Hâzım ve ed-Derâverdî — Yezîd — Muhammed b. İbrâhîm — Ebû Seleme b. Abdirrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Birinizin kapısının önünden bir ırmak aksa ve her gün içinde beş defa yıkansa sizce üzerinde kirden bir şey kalır mı?” diye sorunca, ashâb: “Üzerinde kirden eser kalmaz” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Beş vakit namaz da böyledir. Yüce Allah onlarla günahları silip temizler” buyurdu.

İbrâhîm, İbrâhîm b. Hamza b. Muhammed b. Hamza ez-Zübeyrî el-Medenî’dir.

İbn Ebî Hâzım, Abdulazîz b. Seleme b. Dinâr el-Medenî’dir.

ed-Derâverdî, Abdulazîz b. Muhammed b. Ubeyd ed-Derâverdî’dir.

Yezîd, Yezîd b. Abdillâh b. el-Hâd el-Leysî’dir.

Muhammed, tâbiûndan Muhammed et-Teymî’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına birinin kapısının önünden bir ırmak akıyor olsa ve bu kişi bu ırmakta her gün beş defa yıkansa üzerinde kirden bir şey kalıp kalmayacağını sordu. Ashâbı da bu durumda kişide kirden eser

kalmayacağını söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beş vakit namazın da böyle olduğunu ve kişinin küçük günahlarının silinip temizlenmesine vesile olacağını bildirdi.

ed-Demâmînî bu konuda şöyle demiştir: “Bazı günahları işleyen, ancak beş vakit namazı kılmaya riayet eden müslüman, bu günahlardan kurtulma konusunda, evinin kapısında akan ırmakta her gün beş defa yıkanıp da kirlerinden temizlenen kişiye benzetilmiştir. Hadiste namaz bir ırmağa benzetilmiştir. Zira ırmak suyunun bedenin kirlerini temizlemesi gibi namaz da kişinin günahlarını temizler. Namazları kılmanın kolaylığı da ırmağın kişiye çok yakın, hemen kapısının önünde olmasına benzetilmiştir. Namazın günde beş defa eda edilmesi günde beş defa ırmakta yıkanmaya benzetilmiştir. Verdiği zarar bakımından da manevi olan günahlar da maddi olan kirlere benzetilmiştir. Manevi olan günahlardan temizlenme de maddi olan kirlere temizlenmeye benzetilmiştir.”

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında Yezîd, Muhammed ve Ebû Seleme olmak üzere üç tâbiî vardır. Hadisi Müslim¹ ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۷ - بَابُ تَضْيِيعِ الصَّلَاةِ عَنْ وَقْتِهَا

7- NAMAZ VAKİTLERİNİ HEBA ETMEK

Namazların vakitlerini heba etmekten kasıt, vakti çıkacak şekilde geciktirmektir.

۵۲۹ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ عَنْ غَيْلَانَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَا أَعْرِفُ

شَيْئًا مِمَّا كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ . قِيلَ الصَّلَاةُ . قَالَ أَلَيْسَ ضَيَعْتُمْ مَا ضَيَعْتُمْ فِيهَا . تَحْفَة

۱۱۳۰

529- “Mûsa b. İsmâil – Mehdî” isnâdıyla Gaylân şöyle demiştir: Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanından aynıyla kalan bir şey göremiyorum” dedi. Ona: “Namaz var!” denilince, Enes: “Onda da bazı şeyleri heba etmediniz mi?” karşılığını verdi.

¹ Müslim (667)

Musa, Musâ b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî'dir.

Mehdî, Mehdi b. Meymûn'dur.

Ġaylân, Ġaylân b. Cerîr el-Ma'velî'dir. Me'âvil, Ezd kabilesinin bir koludur.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Haccâc'ın bir namazı geciktirmesi üzerine Enes b. Mâlik, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yapılıp da aynı şekilde muhafaza edilen bir şeyi artık göremediğini dile getirdi. İbn Sa'd, *Tabakât*'ta bunu rivayet ederken Enes'in: "Lâ ilâhe illallah şehadetinden başka bir şey kalmadı" dediğini zikreder.

Ebû Râfi', bundan yakınan Enes'e namazın bulunduğu ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında eda edildiği gibi şimdi de eda edildiğini, dolayısıyla bu şekilde genelleyerek konuşmanın isabetli olmayacağını söyleyince Enes, namazda bile bazı şeylere riayet edilmeyip heba edildiğini dile getirdi. Burada namazın heba edilmesinden kasıt da, vakti geçecek şekilde onu geciktirmektir.

Yüce Allah: "Onlardan sonra, namazı heba eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi"¹ buyurur ki burada da namazı heba etmekten kasıt namazı bırakmaları veya vakti geçecek şekilde geciktirmeleridir.

Daha önce zikredildiği gibi Ebû Mes'ûd el-Ensârî'nin bu yönde Muğîre b. Şu'be'ye çıkışı ve ona yaptığı rivayet de Enes'in bu yakınmasını desteklemektedir.

İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ta Sâbit el-Bunânî'den yaptığı rivayet de bunu desteklemektedir. Zira bu rivayete göre adamın biri Enes'e: "Ey Ebû Hamza! Namaz var ya?" deyince, Enes: "Öğle namazını akşama doğru kılıyorsunuz! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazı böyle miydi?" karşılığını vermiştir. Bazıları namazı heba etmekten kastın tümünden vaktinin geçirilmesi değil, kılınması müstehap olan vakti geçecek şekilde geciktirilmesi olduğunu söylemiştir.

¹ Meryem Sur. 59

Nesefî dışındakiler ise hadisi “ضيعتم (heba ettiniz)” yerine “صنعتم (neler ettiniz)” lafzıyla rivayet etmişlerdir. Ancak buradaki lafız başlığa daha uygundur.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerden biridir.

٥٣٠ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ وَاصِلٍ أَبُو عُبَيْدَةَ الْحَدَّادُ عَنْ
عُثْمَانَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ أَخَى عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ دَخَلْتُ عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ
بِدِمَشَقَ وَهُوَ يَبْكِي فَقُلْتُ مَا يُبْكِيكَ فَقَالَ لَا أَعْرِفُ شَيْئًا مِمَّا أَذْرَكْتُ إِلَّا هَذِهِ الصَّلَاةَ ،
وَهَذِهِ الصَّلَاةُ قَدْ ضُيِّعَتْ . وَقَالَ بَكْرٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ أَخْبَرَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي
رَوَّادٍ نَحْوَهُ . تحفة ١٥١٤

530- “Amr b. Zurâre — Abdolvâhid b. Vâsıl Ebû Ubeyde el-Haddâd — Abdulazîz'in kardeşi Osmân b. Ebî Revvâd” isnâdıyla Zührî şöyle demiştir: Dimaşk'ta Enes b. Mâlik'in yanına girdiğimde ağlıyordu. Ona: “Neden ağlıyorsun?” diye sorduğumda: “Öncelerde yetiştiğim şeylerden bu gün sadece bir namaz kalmıştı. Namaz da heba edildi” dedi.

Bekr de Muhammed b. Bekr el-Bursânî kanalıyla Osmân b. Ebî Revvâd'dan aynıısını rivayet etmiştir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Vâsıl Ebû Ubeyde el-Haddâd es-Sedûsî el-Basrî'dir.

Osmân, Osmân b. Meymûn el-Horasânî'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Enes b. Mâlik, zamanın Irak valisi Haccâc'ı Velîd b. Abdilmelik b. Mervân'a şikayet etmek için Dimaşk'a gelmişti. Dimaşk'tayken Zührî yanına girdiğinde Enes'i ağlarken gördü. Neden ağladığını sorunca Enes, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yapılan şeyler içinde namaz dışında düzgün yapılan bir şeyin kalmadığını, ancak namazın da heba edildiğini ve bu duruma ağladığını söyledi.

Enes de bunu Şam ve Basra'da gördükleri üzerine söylemiştir. Zira Haccâc, onun emiri Velîd ve başkaları namazları geciktirerek kılıyorlardı.

Geciktirerek kılmaları da müstehap olan vakti geçecek şekilde geciktirmeleridir.

Hadisin ravileri Nisaburlu, Horasanlı, Basralı ve Medinelidir.

Bekr b. Halef el-Basrî de Muhammed b. Bekr el-Bursânî el-Vâsîlî kanalıyla Osmân b. Ebî Revvâd'dan aynısını rivayet etmiştir. Bekr'in bu rivayetini de İsmâîlî mevsûl olarak nakletmiştir.

۸ - باب الْمُصَلَّى يُتَاجَى رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

8- NAMAZDA OLAN KİŞİ RABBIYLE KONUŞUYOR DEMEKTİR

Başlık, namazda olan kişinin Rabbiyle konuşuyor olmasıyla ilgilidir. Rab ile konuşmanın da kul için en yüksek derecelerden biri olduğu malumdur.

۵۳۱ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى يُتَاجَى رَبَّهُ فَلَا يَتَفَلَّنَ عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى . » .
وَقَالَ سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ لَا يَتَفَلُّ قُدَامَهُ أَوْ بَيْنَ يَدَيْهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ . وَقَالَ شُعْبَةُ لَا يَبْزُقُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ . وَقَالَ حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « لَا يَبْزُقُ فِي الْقِبْلَةِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ » .
أطرافه ۲۴۱، ۴۰۵، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۷، ۵۳۲، ۸۲۲، ۱۲۱۴ تحفة ۱۳۷۳، ۱۲۰۵

۱۲۶۱، ۸۱۹،

531- “Müslim b. İbrâhîm — Hişâm — Katâde” isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Biriniz namazda iken Rabbiyle konuşuyor demektir. Bundan dolayı sağ tarafına tükürmesin. Bunun yerine sol ayağının altına tükürsün.*”

Saîd ise bunu Katâde'den: “*Bundan dolayı ön tarafına —veya önüne— tükürmesin. Bunun yerine sol tarafına veya ayaklarının altına tükürsün*” lafzıyla aktarmıştır.

Şu'be ise: “*Ön tarafına veya sağına tükürmesin. Bunun yerine soluna veya ayağının altına tükürsün*” lafzıyla aktarmıştır.

Humeyd de bunu Enes kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): *"Kiblesine veya sağına tükürmesin. Bunun yerine soluna veya ayağının altına tükürsün"* lafzıyla rivayet etmiştir.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Basrî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Ebî Abdillâh ed-Destuvâî'dir.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre namazda olan kişi, Rabbiyle muhatap oluyor ve onunla konuşuyor gibidir. Bilinmelidir ki dil kalpte olanları ifade edebiliyorsa böylesi bir konuşma gerçekleşebilir. Bu konuşmadan kasıt da, kişinin namazdaki kıraati ve zikirleridir. Şayet kalbin üzerinde gaflet perdesi varsa, Yüce Allah'ın yüceliği ve azametinden gafil ise, dil de âdetten ve alışkanlıktan hareket edip bazı şeyleri söylüyorsa namazı kabulden uzaklaştırıcaktır.

Ğazâlî de Bişr-i Hâfî'den naklen: *"Haşyeti olmayanın namazı da fasit olur"* demiştir.

Hasan da: *"Kalbin hazır bulunmadığı her bir namaz, kişiyi cezaya daha da yaklaştırır"* demiştir.

Âlimler, Bişr-i Hâfî ve Hasan'ın zikrettiği şekilde olmayan namazın sahih olacağını söyleseler de kişi Rabbiyle böylesi bir konuşmanın, böylesi bir münâcâtın lezzetine varmak için ihtiyatlı olmalı değil midir?

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu belirttikten sonra namazda olan kişinin sağ tarafına tükürmemesini, tükürecekse de sol ayağının altına tükürmesini söylemiştir.

Aynı isnâdla Saîd b. Ebî Arûbe bu hadisi Katâde'den: *"Bundan dolayı ön tarafına —veya önüne— tükürmesin. Bunun yerine sol tarafına veya ayaklarının altına tükürsün"* lafzıyla rivayet etmiştir. *"Ön tarafına"* veya *"önüne"* lafzı konusundaki tereddüt lafzî bir tereddüttür ve anlamı değiştirmemektedir. Bu hadisi Ahmed ve İbn Hibbân mevsûl olarak rivayet etmişlerdir.

¹ Hadis ayrıca 241, 405, 412, 413, 417, 532, 822 ve 1214'te geçmektedir. Müslim (493)

Aynı isnâdla Şu'be b. el-Haccâc bu hadisi Katâde'den: "Ön tarafına veya sağına tükürmesin. Bunun yerine soluna veya ayağının altına tükürsün" lafzıyla rivayet etmiştir. Buhârî bu hadisi daha önce Âdem kanalıyla mevsûl olarak nakletmişti.

Yine aynı isnâdla Humeyd de bunu Enes kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem): "Kiblesine veya sağına tükürmesin. Bunun yerine soluna veya ayağının altına tükürsün" lafzıyla aktarmıştır.

۵۳۲ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « اَعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ ، وَلَا يَسْطُرْ ذِرَاعِيهِ كَالْكَلْبِ ، وَإِذَا بَرَقَ فَلَا يَبْزُقَنَّ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ ، فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ » . أطرافه ۲۴۱ ، ۴۰۵ ، ۴۱۲ ، ۴۱۳ ،

۴۱۷ ، ۵۳۱ ، ۸۲۲ ، ۱۲۱۴ - تحفة ۱۴۴۳

532- "Hafs b. Ömer — Yezîd b. İbrâhîm — Katâde" isnâdıyla Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Secdede itidalli olun. Kişi secdede köpek gibi kollarını yaymasın. Tükürecekse önüne veya sağına tükürmesin. Zira (namazda) Rabbiyle konuşma halindedir."¹

Hafs, Hafs b. Ömer b. el-Hâris el-Ezdî en-Nemrî el-Havdî'dir.

Yezîd, Yezîd b. İbrâhîm et-Tusterî'dir.

Katâde, Katâde b. Di'âme b. Katâde es-Sedûsî el-Basrî'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kişinin secdede itidalli olması gerektiğini söylemiştir. Bunu yaparken de avuçlar yere konur, kollar yere ve yanlara yapıştırılmadan dikilir, karın da bacakların üzerine konulmaz. Kişi secdede böyle yaparak tevazua daha yakın durmuş, alnını yere daha sağlam bir şekilde koymuş ve tembel bir görüntü vermemiş olur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede olan kişinin köpeğin yaptığı gibi kollarını yaymamasını söylemiştir. Zira böyle yapması namazı önemsemediği ve ona gereken değeri vermediği şeklinde bir intiba oluşturabilir.

¹ Hadis ayrıca 241, 405, 412, 413, 417, 531, 822 ve 1214'te geçmektedir. Müslim (493)

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine namazda olan kişinin Rabbiyle münâcât halinde olduğunu, bundan dolayı ön tarafına veya sağına tükürmemesini söylemiştir.

۹ - باب الإِبْرَادِ بِالظُّهْرِ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ

9- AŞIRI SICAKLARDA ÖĞLE NAMAZINI SERİNLİĞE BIRAKMAK

۵۳۳-۵۳۴- حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ حَدَّثَنَا الْأَعْرَجُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَغَيْرُهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَنَافِعُ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهَا حَدَّثَاهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا لَشْتَدَّ الْحَرُّ فَابْرُدُوا عَنِ الصَّلَاةِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » . ۵۳۶ - تحفة ۱۳۶۴۹ ، ۱۵۴۹۸ أ

533-534- “Eyyûb b. Süleymân — Ebû Bekr — Süleymân — Sâlih b. Keysân — A’rec Abdurrahman ve başkası” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir... Yine Abdullah b. Ömer’in azatlısı Nâfi’nin Abdullah b. Ömer ve Ebû Hureyre’den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Aşırı sıcaklarda namazı serinliğe bırakın. Zira aşırı sıcaklar, cehennemin kaynamasındandır” buyurmuştur.¹

Eyyûb, Eyyûb b. Süleymân b. Bilâl’dır.

Ebû Bekr, Abdulhamîd b. Ebî Uveys el-Asbahî’dır.

Süleymân b. Bilâl, Buhârî’nin hocası Eyyûb b. Süleymân’ın babasıdır.

A’rec, Abdurrahman b. Hüzmüz’dür. İbn Hacer, isnâdda zikredilen “başkası” ifadesinden kastın Ebû Seleme b. Abdurrahman olabileceğini söylemiştir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), aşırı sıcaklarda öğle namazının geciktirilip serinliğe bırakılmasını söylemiştir. İklimi sıcak olan bölgede gölgeliği bulunmayan büyük mescitte cemaatle kılınacak öğle namazında da sıcakın

¹ Hadis ayrıca 536’da geçmektedir. Müslim (615)

şiddeti geçene kadar öğle namazı geciktirilir. Ancak bu geciktirme hava tamamen serinleyene kadar değil, sadece sıcaklığın etkisi kırılıncaya kadardır. Zira havanın tamamen serinlemesi gün sonuna doğru gerçekleşir ve bu durumunda öğle namazı vakti de çıkmış olur.

İklimi ılıman olan bölgede yaşayanlar, sadece bir mahalleye has olan mescidler, namazı evde tek başına kılacak olanlar, mescide uzaktan yürüyerek gelse de gölgede gelenler bunun dışındadır.

Bazıları buna dayanarak aşırı sıcaklarda Cuma namazının serinliğe bırakılmasını müstehab görmüştür. Zira Cuma namazı da hem ibadet olarak, hem de vakit olarak öğle namazı hükmündedir. Doğrusu ise Cumanın serinliğe bırakılmasının müstehab olmayacağıdır. Zira Cuma namazını vaktinde değil de geciktirerek kılmak insanlara meşakkat verecektir. Bundan dolayı müstehab olan Cuma namazını geciktirmeden vaktinde kılmaktır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aşırı sıcakların cehennemin nefeslenmesinden/ kaynamasından kaynaklandığını bildirmiştir. Rivayetlerde zikredildiğine göre cehennemin şikayeti üzerine yılda iki defa nefeslenmesine izin verilmiştir. Bazılarına göre cehennemin bu yöndeki şikayetini mecazi olarak kabul etsek de nefeslenmesi gerçek mânâdadır ve mecaza yormak doğru değildir. Çünkü nefes almasına izin verilmesi üzerine bu nefeslenmeden dolayı ortaya çıkan aşırı sıcaklar mecaz kaldırmaz.

Ya da burada bir benzetme yapılmıştır. Aşırı sıcaklar cehennem ateşinin sıcaklığına benzetilmiş, bu sıcaklardan ve sebep olacağı zarardan korunma konusunda uyarı yapılmıştır. Fakat birinci görüş daha isabetlidir.

Yüce Allah'a yakınmasından dolayı cehennemin yılda iki defa nefeslenmesine izin verilmiştir. Yazın nefeslendiğinde aşırı sıcaklar baş göstermektedir. Aşırı sıcaklar namazda kişinin haşyetini olumsuz yönde etkileyeceği için bu namazın serinliğe bırakılması söylenmiştir. Bazılarına göre aşırı sıcaklarda cehennem ateşi tutuşturulmaktadır, bundan dolayı serinliğe bırakılması söylenmiştir. Ancak namazın rahmete de sebep olması beklentisinden dolayı serinliğe bırakmanın illetinin cehennemin tutuşturulması olduğu görüşüne itiraz edilmiştir.

Bazı âlimlere göre bu yönde hüküm koyucu tarafından belirlenen illet, mânâ ve maksadı tam olarak anlaşılmasa da kabul edilmelidir. Bu sıcakların ortaya çıkması azabın bir göstergesi de olacağı için şefaatte olduğu gibi

kendilerine izin verilenler dışında bu vakitte taleplerin kimseye bir faydası olmayacaktır. Şefaatte de Allah'ın gazabından dolayı diğer tüm peygamberler şefaathat konusunda geri dururken kendisine izin verilen Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şefaatte bulunur.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında iki sahâbi, üç de tâbiî vardır.

٥٣٥ - حَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْمُهَاجِرِ أَبِي الْحَسَنِ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ أَدْنَى مُؤَدِّنِ النَّبِيِّ ﷺ الظُّهْرَ فَقَالَ « أَبْرِدْ أَبْرِدْ - أَوْ قَالَ - اُنْتَظِرْ اُنْتَظِرْ ». وَقَالَ « شِدَّةُ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ ، فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ » .
حَتَّى رَأَيْنَا فَيْءَ التَّلُّولِ . أطرافه ٥٣٩ ، ٦٢٩ ، ٣٢٥٨ - تحفة ١١٩١٤

535- “İbn Beşşâr — Ğunder — Şu’be — Muhâcir Ebu’l-Hasan — Zeyd b. Vehb” isnâdıyla Ebû Zer der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müezzini ezan okumak isteyince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Serinliği bekle! Serinliği bekle!” veya: “Bekle! Bekle!” buyurdu ve: “Aşırı sıcaklar cehennemın kaynamasındandır. Aşırı sıcaklarda namazı serinliğe bırakın” diye devam etti. Bunun üzerine namazı tepelerin gölgelerini görene kadar geciktirdik.¹

İbn Beşşâr, Bundâr lakaplı Muhammed b. Beşşâr el-Abdî'dir.

Ğunder, Muhammed b. Câfer'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Muhâcir Ebu'l-Hasan, Muhâcir sıfatı değil ismidir.

Zeyd, Zeyd b. Vehb el-Hemdânî el-Cuhenî'dir.

Ebû Zer, Cundub b. Cunâde el-Ğifârî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müezzini Bilâl, öğle vakti içinde öğle ezanını okumak isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) serinliğe kadar beklemesini söyledi. Peki serinliğe bırakılması istenen namazken ezanın neden serinliğe bırakılması emredilmiştir? Bu konu ezanın ne için olduğu tartışmasına dayalıdır. Çünkü bazılarına göre ezan, namaz vaktinin girdiğini

¹ Hadis ayrıca 539, 629 ve 3258'de geçmektedir.

bildirmek için okunur. Bazıları ise namaz kılmak için okunduğunu söyler ki bu konudaki ihtilaf meşhurdur. Ancak bu hadisin zahirinden ezanın namaz için okunduğu anlaşılmaktadır.

Ya da hadisteki ezandan kasıt kamettir. Tirmizî'de bu hadis: “Bilâl kamet getirmek isteyince...” lafzıyla yer alır. Bu da buradaki ezandan kastın kamet olduğunu gösterir. Bilâl ezanı okumak isteyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) serinliği beklemesini söylemiştir. Bu da serinliğe bırakılması istenen şeyin sadece namaz değil aynı şekilde ezan da olduğuna işaret etmektedir. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o sırada ezanı okumasına engel olmuştur.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bunun gerekçesi olarak aşırı sıcakların cehennemden nefeslenmesinden olduğunu ifade etmiş, böyleleri sıcaklarda da öğle namazının serinliğe bırakılmasını söylemiştir. Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü üzerine öğle namazı tepelerin gölgeleri görülene kadar geciktirilmiştir.

Tepeler genelde dikey değil de yatay bir yüksekliğe sahip olduğu için ancak öğle vaktinin çoğu geçtikten sonra gölgeleri ortaya çıkar. Bu gölge de güneş tepe noktasını aştıktan sonra görülen gölgedir. Dikey bir yüksekliğe sahip olan yerlerin gölgesi güneş tepe noktasını aştıktan hemen sonra ortaya çıkarken, yatay bir yüksekliğe sahip tepelerde gölgenin görülmesi biraz daha uzun bir zaman alır. Gölgeleri ortaya çıkınca da sıcaklığın etkisi azalmış olur.

Öğle namazının girmesi zevalden sonra gölgenin görülmesine bağlıdır ve bu gölge görülmeden öğle namazı vakti girmiş olmaz. Yolculukta namazı serinliğe bırakma konusu içinde bu yönde gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Hadisin ravileri Medineli ve Kufelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Sıfatu'n-Nâr* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٥٣٦ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَفِظْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ

بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا لَشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ

الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » . طرفه ٥٣٣ - تحفة ١٣١٤٢

¹ Müslim (616)

536- “Ali b. Abdillâh — Süfyân — Zührî — Saîd b. el-Müseyyeb” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Aşırı sıcaklarda namazı serinliğe bırakın. Zira aşırı sıcaklar cehennemın kaynamasındandır.”*¹

Ali, Ali b. Abdillâh b. el-Medîni’dir.

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne’dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aşırı sıcaklarda namazın serinliğe bırakılmasını söylemiştir. Buradaki namazdan kasıt da öğle namazıdır, zira günün en etkili sıcakları öğle vaktinde olur.

Namazın serinliğe bırakılması emrinden bunun vacip olduğu anlaşılabilir mi? Cevap olarak denilebilir ki böylesi bir emir geciktirmeyi vaciplikten ziyade mendub yapar. Zira geciktirmeden maksat, aşırı sıcakların namaz kılana vereceği meşakkatin önüne geçmektedir. Bu da namaz kılana acıma ve onu rahatlatma bâbındandır.

Habbâb’ın: “Yerin sıcaklarından yana Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) yakındık, ama bunu bir mazeret olarak görmedi” şeklindeki rivayeti ile bu hadis arasında herhangi bir çelişki yoktur. Zira serinliğe bırakmak bir ruhsattır, namazı ilk vaktinde kılmak ise efdaldır. Ya da Habbâb’ın hadisi serinliğe bırakmayı söyleyen hadisle neshedilmiştir. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bir emri ve uygulaması olduğu için de aşırı sıcaklarda namazı serinliğe bırakmak müstehabdır. Ya da Habbâb’ın söz konusu rivayetinde namaz serinliğe bırakılmış, ancak ashâb daha fazla zaman isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu taleplerine onay vermemiştir.

٥٣٧ - « وَاشْتَكَيْتِ النَّارَ إِلَى رَبِّهَا فَقَالَتْ يَا رَبِّ أَكَلْتُ بَعْضِي بَعْضًا . فَأَذِنَ لَهَا بِنَفْسَيْنِ نَفْسٍ فِي الشِّتَاءِ ، وَنَفْسٍ فِي الصَّيْفِ ، فَهُوَ أَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الْحَرِّ ، وَأَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الزَّمْهِرِيرِ . » طرفه ٣٢٦٠ - تحفة ١٣١٤٢

¹ Hadis ayrıca 533’te geçmektedir. Müslim (615, 617)

537- “*Cehennem: «Rabbim! Kendi kendimi yiyorum» diyerek Rabbine şikayette bulununca biri kışın, biri de yazın olmak üzere iki defa nefeslenmesine izin verildi. Kavurucu sıcaklar ile zemherî soğuklar da bu yüzdendir.*”¹

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre cehennem ateşi kendi kendini yediğinden yana şikayette bulunup bu durumdan yakındı. Kâdî İyâd'a göre cehennemin Yüce Allah'a şikayette bulunması mecazi değil, gerçek mânâdadır ve Allah'ın onda yaratacağı canlılık vasfıyla gerçekleşir. Ancak el-Ebbî, böylesi bir şikayete bulunmak için canlılığın yanında idrak etme vasfının da yaratılması gerektiğini söyleyerek buna itiraz etmiştir.

Mesâbîh'te nakledildiğine göre ise Ebu'l-Velîd et-Tartûşî şöyle demiştir: “Bunun gerçek mânâda olduğunu söylersek cehennemin dile gelip konuşması için gereken tek şey cisim olacaktır. Ancak bazı şeylerden şikayet edip yakınmak için konuşmanın yanında farkındalığa işaret eden bir ilmin de bulunması gerekmektedir. Ya da bu konuşma mecazidir ve hâl diliyle konuşma anlamındadır. Kişi «Yolculuğun uzunluğundan yana devam bana yakındı» derken de lisân-ı hâl ile bunun denildiğini kasteder.”

Beydâvî ise bu konuda şöyle der: “Buradaki şikayet, mecazidir ve kaynamasını ifade etmektedir. Kendi kendini yemesi de parçalarının birbirine girmesi anlamındadır. Nefes almasıyla da ateşinden havalanıp çıkan şeyler kastedilmektedir.”

Nevevî ise bu şikayetin gerçek mânâda görülmesini daha isabetli bulmuştur. İbnu'l-Müneyyir de tercih edilen görüşün bu olduğunu söylemiştir. Başka rivayetlerde cehennemin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ve müminlere: “Geçip git ey mümin! Zira nurun benim alevimi söndürdü!” dediği zikredilir ki bunu mecaza yormak zayıf bir yorum olacaktır.

Cehennemin bu şekilde şikayeti üzerine Yüce Allah biri yazın, biri de kışın olmak üzere yılda iki defa nefes almasına izin verdi. Yazın görülen kavurucu sıcaklar da cehennemin yazın aldığı bu nefesten dolaydır. Cehennemin şikayetini mecaza yorsak bile görülen kavurucu sıcaklar kaynamasının mecazi olmadığını bize göstermektedir. Nesâî'nin: “*Gördüğünüz aşırı ve kavurucu*

¹ Hadis ayrıca 3260'ta geçmektedir.

sıcaklar cehennemin sıcaklığındandır” lafzıyla rivayet ettiği hadis de bunu desteklemektedir.

Kışın görülen zemherî soğuklar da cehennemin kışın aldığı nefesten dolayıdır. Zemherî soğukların ateşten kaynaklanmasının önünde de herhangi bir engel yoktur. Çünkü burada ateşten kasıt, bu ateşin bulunduğu yerdir ve o da cehennemdir. Cehennemin içinde zemherî soğukların bulunduğu bir tabaka da vardır. Melekleri kar ve ateşten yaratan da zıt olan iki şeyi bir araya getirmekten aciz değildir.

Cehennemin şu an var olmadığını ve kıyamet gününde yaratılacağını söyleyen Mutezile’nin aksine hadisten cehennemin yaratılmış ve halihazırda var olduğunu anlıyoruz. Manevi tevatürden dolayı da bu kesin bir durumdur.

Hadis beş ravili bir hadistir. Hadisi Nesâî de tahrir etmiştir.

۵۳۸ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَبْرِدُوا بِالظُّهْرِ ، فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » . تَابَعَهُ سُفْيَانُ وَيَحْيَى وَأَبُو عَوَانَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ . طرفه ۳۲۵۹ - تحفة ۴۰۰۶

538- “Ömer b. Hafs — Ömer’in babası — A’miş — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Saîd’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Öğle namazını serinliğe bırakın. Zira aşırı sıcaklar cehennemin kaynamasındandır*” buyurmuştur.

Süfyân, Yahya ve Ebû Avâne de bunu A’miş’ten rivayet ederek mutâbaât etmişlerdir.¹

Ömer, Ömer b. Hafs b. Ğiyâs’tır.

Ömer’in babası, Hafs b. Talk’tır.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân es-Semmân ez-Zeyyât el-Medenî’dir.

Ebû Saîd, Ebû Saîd el-Hudrî’dir.

¹ Hadis ayrıca 3259’da geçmektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aşırı sıcaklarda öğle namazının serinliğe bırakılmasını söylemiş, aşırı sıcakların cehennem kaynamasından/ nefeslenmesinden kaynaklandığını bildirmiştir.

Şâfiî, namazın serinliğe bırakılmasını bu namazı evinde ve tek başına kılan için değil, cemaatle kılacaklar için tanınmış bir ruhsat olduğunu söylemiş, bunun da sadece öğle namazı için geçerli olduğunu dile getirmiştir. Öğle namazından başka diğer namazlarda da böylesi bir geciktirmenin olabileceğini Eşheb dışında söyleyen yoktur. Eşheb bu yönde: “Öğle namazında olduğu gibi ikindi namazı da serinliğe bırakılabilir” demiştir.

Ahmed: “Yazın yatsı namazı öğle namazı gibi geciktirilebilir” demiştir. İbn Habîb ise: “Geceler uzun olduğu için kışın yatsı namazı geciktirilebilir, yazın gecelerin kısa olmasından dolayı ise geciktirilmeden hemen kılınır” demiştir.

Daha önce de zikredildiği gibi başlığın hadisinden Cuma namazının da serinliğe bırakılmasının meşrû olduğu çıkmaktadır. Şâfiîlerden bazı âlimler bu görüştedir. Buhârî’nin de görüşünün bu yönde olduğunu anlıyoruz.

Hadisin isnâdında oğlun babasından rivayeti vardır.

Hadisi “Öğle namazını serinliğe bırakın” lafızıyla Süfyân es-Sevrî de A’miş’ten rivayet ederek Hafs b. Ğiyâs’a mutâbaât etmiştir. Süfyân’ın bu hadisini Buhârî, *Sıfatu’n-Nâr* konusu içinde mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Aynı şekilde Yahya b. Saîd el-Kattân da A’miş’ten rivayet ederek Hafs b. Ğiyâs’a mutâbaât etmiştir. Yahya’nın bu hadisini Ahmed, *Müsned*’de mevsûl olarak rivayet etmiştir.

Yine aynı lafızla Ebû Avâne Vaddâh b. Abdillâh da A’miş’ten rivayet ederek Hafs b. Ğiyâs’a mutâbaât etmiştir.

١٠ - بَابُ الْإِبْرَادِ بِالظُّهْرِ فِي السَّفَرِ

10- YOLCULUKTA ÖĞLE NAMAZINI SERİNLİĞE BIRAKMAK

Başlık, yolcu olan kişinin şayet seyir halinde değilse mukîm kişi gibi sıcaklarda öğle namazını serinliğe bırakabileceğiyle ilgilidir.

٥٣٩ - حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا مُهَاجِرُ أَبُو الْحَسَنِ مَوْلَى لِبْنِي تَيْمٍ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ عَنْ أَبِي ذَرِّ الْغِفَارِيِّ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ ، فَأَرَادَ الْمُؤَذِّنُ أَنْ يُؤَذِّنَ لِلظُّهْرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَبْرِدْ » . ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَذِّنَ فَقَالَ لَهُ « أَبْرِدْ » . حَتَّى رَأَيْنَا فِيءَ التَّلَوْلِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ ، فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ » . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ تَتَفَيَّأُ تَتَمَيَّلُ . أطرافه ٥٣٥ ، ٦٢٩ ، ٣٢٥٨ - تحفة

١١٩١٤

539- “Âdem b. Ebî İyâs — Şu’be — Teymullah oğullarının azatlısı Muhâcir Ebu’l-Hasan — Zeyd b. Vehb” isnâdıyla Ebû Zer el-Ğifârî şöyle anlatmıştır: Bir yolculukta Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken müezzin öğle namazı için ezan okumak istedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Serinliği bekle” buyurdu. Bir süre sonra müezzin yine ezanı okumak istedi, ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Serinliği bekle” buyurdu. Bu şekilde namazı tepelerin gölgesi görününceye kadar geciktirdik. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Şiddetli sıcaklar cehennemnin kaynamasındandır. Bundan dolayı aşırı sıcaklarda namazı serinliğe bırakın” buyurdu.

İbn Abbâs da “تَتَفَيَّأُ” ifadesini: “Meyleder” şeklinde açıklamıştır.¹

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Muhâcir, Teymullah oğullarının azatlısı Muhâcir Ebu’l-Hasan el-Kûfî’dir. Muhâcir de onun sıfatı değil, ismidir.

Zeyd, Zeyd b. Vehb el-Cühenî el-Kûfî’dir.

Ebû Zer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir yolculuktayken müezzin Bilâl, öğle namazı için ezan okumak istedi. Bir önceki rivayette serinliğe bırakma, mutlak bir şekilde zikredilmişken burada yolculuk kaydı vardır. Namazı serinliğe bırakmadaki amaç kolaylaştırma ve sıcaklardan

¹ Hadisaynca 535, 629 ve 3258’de geçmektedir. Müslim (616)

dolayı oluşacak meşakkati ortadan kaldırma olduğu için mukîm olma ile yolcu olma arasında bir fark bulunmadığına dikkat çekilmek istenmiş gibidir.

Bilâl, öğle namazı için ezanı okumak isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) serinliği beklemesini söyledi. Bir süre sonra Bilâl yine ezanı okumak isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha serinliği beklemesini söyledi. Ebu'l-Velîd bunu Şu'be'den rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona iki veya üç defa serinliği beklemesini söylediğini zikreder. Müslim b. İbrâhîm ise bunu Şu'be'den rivayet ederken tereddütsüz bir şekilde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üç defa serinliği beklemesini söylediğini nakleder.

Bu şekilde öğle namazını tepelerin gölgesi görününceye kadar geciktirmişlerdir. Öğle namazı da serinliğe bırakılırken en fazla güneş tepe noktasını aştıktan sonra bir şeyin gölgesi bir arşın veya bir insanın boyunun dörtte biri veya üçte biri veya yarısı oluncaya kadar geciktirilebilir. Bazıları mevsime göre bu zamanın süresinin belirleneceğini söylemiştir. Her halükârda diğer namazın vakti girene kadar geciktirilmemelidir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aşırı sıcakların, cehennemden nefeslenmesinden/ kaynamasından olduğunu dile getirmiş ve böylesi sıcaklarda öğle namazının serinliğe bırakılmasını söylemiştir.

İbn Abbâs “يَتَفَيَّؤُا ظِلَّاهُ” ifadesini: “Gölgesi meyleder” şeklinde açıklamıştır. İbn Abbâs'ın bu açıklamasını İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*'de mevsûl olarak nakletmiştir.

۱۱ - بَابُ وَقْتِ الظُّهْرِ عِنْدَ الزَّوَالِ

11- ÖĞLE NAMAZININ VAKTİ ZEVAL VAKTİDİR

وَقَالَ جَابِرٌ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي بِهَا جَرَةً .

Câbir der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sıcağın en şiddetli olduğu zamanda namazı kılardı.”

Öğle namazı vakti güneşin tepe noktasını aşması, yani batıya doğru kaymasıyla başlar.

¹ Nahl Sur. 48

Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), öğle namazını gün ortasında sıcaklığın en etkili olduğu zamanda kılardı. Câbir'in bu rivayetini tam metniyle Buhârî "Akşam Namazının Vakti" başlığı içinde zikretmiştir.

٥٤٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ فَصَلَّى الظُّهْرَ ، فَقَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَذَكَرَ السَّاعَةَ ، فَذَكَرَ أَنَّ فِيهَا أُمُورًا عِظَامًا ثُمَّ قَالَ « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسْأَلَ عَنْ شَيْءٍ فَلْيَسْأَلْ ، فَلَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا » . فَأَكْثَرَ النَّاسُ فِي الْبُكَاءِ ، وَأَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ « سَلُونِي » . فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُدَافَةَ السَّهْمِيُّ فَقَالَ مَنْ أَبِي قَالَ « أَبُوكَ حُدَافَةُ » . ثُمَّ أَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ « سَلُونِي » . فَبَرَكَ عُمَرُ عَلَى وَكْبَتَيْهِ فَقَالَ رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا . فَكَتَبْتُ ثُمَّ قَالَ « عُرِضَتْ عَلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ أَنْفَا فِي عُرْضِ هَذَا الْحَائِطِ فَلَمْ أَرَ كَالْحَتِيرِ وَالشَّرِّ » . أطرافه ٩٣ ، ٧٤٩ ، ٤٦٢١ ، ٦٣٦٢ ، ٦٤٦٨ ، ٦٤٨٦ ، ٧٠٨٩ ، ٧٠٩٠ ،

٧٠٩١ ، ٧٢٩٤ ، ٧٢٩٥ - تحفة ١٤٩٣

540- "Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî" isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle der ki: Güneş tepe noktasını aştığı zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp öğle namazını kıldırdı. Sonra minbere çıkıp kıyametten ve o günde meydana gelecek büyük olaylardan bahsetti. Ardından: "Bir şey sormak isteyen sorsun. Burada durduğum sürece bana soracağınız her şeye cevap vereceğim" buyurdu. Oradakiler hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birkaç defa: "Bana sorun!" buyurunca Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî kalktı ve: "Babam kim?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Baban Huzâfe'dir" karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: "Bana sorun!" sözünü çokça tekrar edince Ömer dizlerinin üzerine kalkarak: "Rab olarak Allah'tan, din olarak İslam'dan, peygamber olarak da Muhammed'den razıyız!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sustu. Sonra: "Demin bana şu

duvarın üzerinde cennet ile cehennem gösterildi. Hayrın ve şerrin böylesini görmüş değilim” buyurdu.¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zülrî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), zeval vaktinde yani güneş tepe noktasını aştığında çıkıp öğle namazını kıldırdı.

Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-Kulûb* eserinde şöyle der: “Üç çeşit zeval vardır. Birincisini sadece Yüce Allah bilir. İkincisini sadece mukarreb melekler bilir. Üçüncüsünü de insanlar bilir.”

Bir rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Cebrâil'e: “*Güneş tepe noktasını aştı mı?*” diye sorunca, Cebrâil: “Hayır, evet!” karşılığını vermiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Hayır, evet nasıl oluyor?*” diye sorunca da Cebrâil şöyle demiştir: “Ey Allah'ın Resûlü! Ben hayır dedikten sonra evet diyene kadar güneş yörüngesinde beş yüz yıllık bir mesafe kat etti.”

İnsanların bildiği zeval, gölgelerde kendini gösteren zevaldir. Düz bir yere bir şey dikildiği zaman sabah vakti batı tarafından en uzun gölgeye sahip olacaktır. Daha sonra güneş yükseldikçe bu gölge kısalır. Güneş o şeyin tam tepesine geldiği zaman gölgesi dibine düşer ve ne uzar ne de kısalır. Gün ortası veya istivâ vakti denilen vakit bu vakittir. Bir süre sonra da gölge, dikilen şeyin doğusuna doğru uzamaya başlayacaktır. Doğuya doğru uzamaya başlaması zevaldir ve öğle vaktinin başlangıcıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını işte bu vakitte kıldı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını zevalden önce kıldığına dair hiçbir rivayet yoktur. İcma da öğle namazının zevalden sonra kılınacağı yönündedir. Bu hadis, öğle namazını serinliğe bırakmayı söyleyen hadislerle çelişmez. Serinliğe bırakma Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözüyle sâbittir. Bu ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hem sözü, hem de uygulamasıyla sâbittir. Bundan dolayı hem söz, hem de uygulamayla sâbit olan diğerine tercih edilir.

¹ Hadis ayrıca 93, 749, 4621, 6362, 6468, 6486, 7089, 7090, 7091, 7294 ve 7295'te geçmektedir. Müslim (2359)

Beydâvî bu konuda: “Serinliğe bırakma, öğle namazını vakti çıkmayacak şekilde olabildiğince geciktirmez” demiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını kıldırıdıktan sonra minbere çıktı. Kıyamet saatinden ve o günde meydana gelecek olan büyük olaylardan bahsetti. Ardından sorusu olan varsa sormasını, zira orada bulunduğu sürece kendisine sorulacak bütün sorulara cevap vereceğini söyledi.

Oradakiler bunu duyunca hıçkırma hıçkırma ağlamaya başladı. O sıralarda münafıklar bazı şeyler söylemiş, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) buna kızmıştı. Müslümanlar, peygamberlerinin öfkesine sebep olan önceki ümmetlerin başına geldiği gibi bir azaba maruz kalma endişesi içinde ağlamış olabilirler. Ya da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıyamete ve o günde meydana gelecek büyük olaylara yönelik söylediği sözlerden etkilenip ağlamışlardır.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) minberde birkaç defa sorusu olan varsa sormasını söyleyince Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî kalkıp babasının kim olduğunu sordu. Çünkü babasından başkasına nisbet ediliyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), babasının Huzâfe olduğunu söyledi.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine birkaç defa sorusu olanın bunu sormasını söyleyince Ömer b. el-Hattâb dizlerinin üzerine kalktı ve: “Rab olarak Allah’tan, din olarak İslam’dan, peygamber olarak da Muhammed’den (sallallahu aleyhi vesellem) razıyız!” dedi.

Ömer böyle deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir süre sustu. Daha sonra az önce cennet ile cehennemin, duvarın üzerinde kendisine gösterildiğini söyledi. Gösterilmesi ya ikisinin yükseltilmesi ya da yakınlaştırılması şeklinde gerçekleşmiştir. Bir benzerleri gösterilmiş de olabilir. Kendi konusu içinde bu yöndeki açıklamalar zikredilecektir.

Ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cennetteki hayırlar gibi bir hayrı, cehennemdeki şer gibi de bir şerri daha önce hiç görmediğini dile getirdi. Bundan kasıt, cennete girmek için itaat, cehenneme girmek için de masiyet gibisini görmediği de olabilir.

٥٤١ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ عَنْ أَبِي بَرَزَةَ كَانَ النَّبِيُّ

ﷺ يُصَلِّي الصُّبْحَ وَأَحَدُنَا يَعْرِفُ جَلِيسَهُ ، وَيَقْرَأُ فِيهَا مَا بَيْنَ السَّتِّينِ إِلَى الْمِائَةِ ، وَيُصَلِّي

الظُّهْرَ إِذَا زَالَتْ الشَّمْسُ ، وَالْعَصْرَ وَأَحَدُنَا يَذْهَبُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ ثُمَّ يَرْجِعُ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ ، وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ ، وَلَا يُبَالِي بِتَأْخِيرِ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلْثِ اللَّيْلِ . ثُمَّ قَالَ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ . وَقَالَ مُعَاذٌ قَالَ شُعْبَةُ ثُمَّ لَقِيَهُ مَرَّةً فَقَالَ أَوْ ثُلْثِ اللَّيْلِ . أطرافه ٥٤٧ ، ٥٦٨ ، ٥٩٩ ، ٧٧١ - تحفة ١١٦٠٥ ،

541- "Hafs b. Ömer — Şu'be — Ebu'l-Minhâl" isnâdıyla Ebû Berze şöyle demiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldırınca, birimiz yanındakini tanıyacağı şekilde ortalık aydınlanmış olurdu. Bu namazda 60 ile 100 âyet arasında kıraat yapardı. Öğle namazını güneş tepe noktasını aştığı zaman kıldırırdı. İkinci namazını kıldırdıktan sonra da birimiz Medine'nin öbür ucuna gidip döndüğünde güneş henüz canlı olurdu. —Ravi: "Akşam namazı konusunda (Ebû Berze'nin) ne dediğini hatırlamıyorum" demiştir. — Yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmekte de bir sakınca görmezdi."

Ravi der ki: "Daha sonra (Ebu'l-Minhâl) bunu bana rivayet ederken «gece yarısına kadar» ifadesini kullandı.

Muâz'ın bildirdiğine göre Şu'be şöyle demiştir: "Daha sonra onunla (Ebu'l-Minhâl ile) karşılaştığımda hadisi bana «veya gecenin üçte birine kadar» lafzıyla aktardı."¹

Hafs, Hafs b. Ömer b. el-Hâris el-Ezdî en-Nemrî el-Havdî'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'tır.

Ebu'l-Minhâl, Seyyâr b. Selâme el-Basrî'dir.

Ebû Berze, Nadle b. Ubeyd el-Eslemî'dir.

Ebû Berze'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara sabah namazını kıldıracağı zaman her bir kişi yanında bulunanı tanıyacak kadar ortalık aydınlık olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazlarında 60 ile 100 âyet arasında okurdu.

¹ Hadis ayrıca 547, 568, 599 ve 771'de geçmektedir.

Öğle namazını da güneş tepe noktasını aşıp batıya geçtiği zaman kıldırdı. İkinci namazını kıldırdığı zaman kişi namaz sonrası Medine'nin öbür ucundaki evine gittiği zaman güneş henüz canlı, yani rengini ve ısını kaybetmemiş olurdu.

Hadisin metninde “رجع” ifadesi kullanılmış olsa da bundan kasıt, Medine'nin öbür ucuna gidip geri dönme değildir. Bu gidip dönmeden kasıt, Mescid'de namazı kılan kişinin Medine'nin öbür ucundaki evine gitmesi, Mescid'den evine dönmesidir.

Daha sonra zikredilecek olan rivayette Avf: “İkinci namazından sonra kişi Medine'nin öbür ucundaki evine döndüğü zaman güneş henüz canlı olurdu” der ki bu sözü bu hadisteki dönüş ifadesinin anlamını daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Çünkü Avf'ın rivayetinde sadece gidiş vardır ve geri dönüşten bahsedilmez.

Ebû Dâvud da Hafs b. Ömer'den hadisi: “İkinci namazını kıldırdıktan sonra da birimiz Medine'nin öbür ucuna gittiğinde güneş henüz canlı olurdu” lafzıyla rivayet eder ki Avf'ın söz konusu rivayetinden farklı bir lafza sahiptir. Ancak burada da kasıt, Mescid'den eve gitme yani eve dönmedir. Bu yöndeki hadisler birbirini açıklar mahiyettedir. Kişi Medine'nin bir ucundan Mescid'e geldiği için evine tekrar gidişi dönüş olarak isimlendirilmiştir.

Ebû Berze, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam namazını kıldıрма vakti konusunda da bir şeyler demiş, ancak bunu ondan rivayet eden Ebu'l-Minhâl hatırlamadığını söylemiştir. Ebû Berze'nin dediğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirir ve bunda bir sakınca görmezdi.

Şu'be'nin bildirdiğine göre daha sonra Ebu'l-Minhâl bunu rivayet ederken yatsı namazı konusunda “gecenin üçte biri” yerine “gece yarısı” demiştir. Nevevî de *Şerhu Müslim*'de bunu tercih etmiştir. *Şerhu'l-Mühezzeb*'deki sözlerinden anlaşıldığına göre de âlimlerin çoğu lafız konusunda bu görüştedir.

Özetle yatsı namazının dört vakti vardır. En faziletlisi ilk vaktinde kılınmasıdır. İkincisi, kişinin tercihinine bağlı olarak gecenin üçte birine kadar geciktirilmesi. Üçüncüsü fecr-i sadık çıkana kadar geciktirilmesi ki bu vakitte kılmak caizdir. Dördüncüsü ise mazeret halinde camederek kılacak kişi için akşam namazı vaktinde kılınmasıdır.

Şu'be'nin dediğine göre daha sonra Ebu'l-Minhâl ile karşılaşınca bu hadisi ona: “veya gecenin üçte birine kadar” lafzıyla rivayet etmiş, gece yarısı ile gecenin üçte biri arasında tereddüt etmiştir. Müslim ise bunu Hammâd b. Seleme kanalıyla Ebû Seleme'den tereddütsüz bir şekilde “gecenin üçte biri” lafzıyla aktarmıştır.

Hadisin ravileri Basralı ve Vâsıtlıdır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٥٤٢ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ - يَعْنِي ابْنَ مُقَاتِلٍ - قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي غَالِبُ الْقَطَّانُ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزْنِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالظَّهَائِرِ فَسَجَدْنَا عَلَى ثِيَابِنَا اتَّقَاءَ الْحَرِّ . طرفاه ٣٨٥ ، ١٢٠٨ - تحفة ٢٥٠

542- “Muhammed b. Mukâtil — Abdullah — Hâlid b. Abdirrahman — Ğâlib el-Kattân — Bekr b. Abdillâh el-Müzenî” isnâdıyla Enes b. Mâlik: “Sıcaklarda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında namazı kıldığımızda sıcaktan korunmak için giysimizin üzerine secde ederdik” dedi.²

Muhammed, Muhammed b. Mukâtil el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek el-Hanzalî el-Mervezî'dir.

Hâlid, Hâlid b. Abdirrahman b. Bukeyr es-Sülemî el-Basrî'dir. Bu eserde sadece burada zikredilmiştir.

Ğâlib, Ğâlib el-Kattân b. Hattâf'tır. İbn Ebî Ğaylân olarak tanınmıştır.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında öğle namazını sıcaklığın en etkili olduğu zamanlarda kıldıklarında secdelerde yerin sıcaklığından korunmak için giysilerinin üzerine secde ederlerdi.

Hadisin ravileri Mervli ve Basralıdır. Hadisi Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (461, 647)

² Hadis ayrıca 385 ve 1208'de geçmektedir. Müslim (620)

۱۲ - بَابُ تَأْخِيرِ الظُّهْرِ إِلَى الْعَصْرِ

12- ÖĞLE NAMAZINI İKİNDİ VAKTİNE KADAR GECİKTİRMEK

Başlık, öğle namazının ikindi namazının ilk vaktine kadar, yani öğle namazı kılındıktan sonra hemen ikindi namazı vakti girecek şekilde geciktirilmesidir.

۵۴۳ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ - هُوَ ابْنُ زَيْدٍ - عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِالْمَدِينَةِ سَبْعًا وَثَمَانِيَا الظُّهْرَ وَالْعَصَرَ ، وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ . فَقَالَ أَيُّوبُ لَعَلَّهُ فِي لَيْلَةِ مَطِيرَةٍ . قَالَ عَسَى . طرفاه ۵۶۲ ، ۱۱۷۴ -

تحفة ۵۳۷۷

543- “Ebu’n-Nu’mân — Hammâd b. Zeyd — Amr b. Dînâr — Câbir b. Zeyd” isnâdıyla İbn Abbâs: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’de öğle ve ikindi namazlarını sekiz, akşam ile yatsı namazlarını da yedi rekat olarak kıldırdı” dedi.

Eyyûb: “Bunu yağmurlu bir günde yapmış olabilir mi?” deyince, Câbir: “Olabilir” karşılığını verdi.¹

Ebu’n-Nu’mân, Muhammed b. el-Fadl’dır.

Câbir, Ebu’ş-Şa’sâ künyeli Câbir b. Zeyd’dır.

İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Medine’de öğle ve ikindi namazlarını cemederek sekiz rekat olarak, akşam ile yatsı namazlarını da cemederek yedi rekat olarak kıldırıştır.

Eyyûb es-Sahtiyânî bunu rivayet eden Câbir (b. Zeyd)’e, hava yağmurlu diye mi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazları bu şekilde cemederek kıldırıldığını sorunca Câbir sebebinin yağmur olabileceğini söylemiştir. Aşırı yağmurların olduğu günlerde her namaz için Mescid’e gelmek Müslümanlara zor ve meşakkatli geleceği için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazları cemederek kıldırıştır. Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel’in görüşü bu yöndedir.

¹ Hadis ayrıca 562 ve 1174’te geçmektedir.

Mâlik de bu hadisi İbn Abbâs'tan naklettikten sonra cemetme sebebi olarak bunu görmüştür. Ancak "Medine'de" yerine: "Korku taşıyamıyorken ve yolcu da değilken" lafzını kullanmıştır.

Fakat bilindiği üzere cemetme takdim ile yapılır. Yani öğle ile ikindi namazı cemedilecekse ikisi öğle vaktinde kılınır. Başlıkta ise geciktirme zikredilmiştir. Bu durumda hadis ile başlık arasındaki mutabakat belirsiz kalmaktadır.

Bazıları ise bu hadiste cemetme sebebinin hastalık olarak görmüştür. Zira hastalık durumunun meşakkati yağmur durumundan daha ağırdır. Ancak hadisin zahirine muhalif olduğu gerekçesiyle buna itiraz edilmiş, hadiste herhangi bir tahsis ve kayıt olmadığı söylenmiştir.

Bazıları da hadisin zahirine dayanarak cemetmeyi, onu âdet edinmeyen mukîm kişi için de caiz görmüştür. Eşheb ve Kaffâl eş-Şâşî bu görüştedir. Hattâbî de bir grup hadis âliminden bu görüşü nakletmiştir. Bazıları ise burada bildiğimiz mânâda bir cemetmenin olmadığını, öğle namazının son vaktinde, ikindi namazının ise ilk vaktinde kılındığını bunun da cemetme şeklinde görüldüğünü söylemiştir. Ancak hadisin zahirine muhalif olduğu için bu görüş zayıf bulunmuştur.

Hadisin ravileri Amr b. Dînâr dışında Basralıdır. Amr ise Mekkelidir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۳ - بَابُ وَقْتِ الْعَصْرِ

13- İKİNDİ NAMAZI VAKTI

۵۴۴ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ قَالَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ لَمْ تَخْرُجْ مِنْ حُجْرَتِهَا . وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ مِنْ قَعْرِ حُجْرَتِهَا . أطرافه ۵۲۲ ، ۵۴۵ ، ۵۴۶ ، ۳۱۰۳ - تحفة ۱۶۷۶۵
أ ۱۱۶۸۳۳ ،

¹ Müslim (705)

544- “İbrâhîm b. el-Münzir — Enes b. İyâd — Hişâm” isnâdıyla Hişâm’ın babası şöyle demiştir: “Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığında güneş odasından henüz çıkmamış olurdu.”¹

İbrâhîm, İbrâhîm b. el-Münzir b. Abdillâh el-Ësedî el-Huzâmî’dir.

Enes b. İyâd, Ebû Damra el-Leysî el-Medenî’dir.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığında güneş henüz odasından çıkmamış olurdu. Burada güneş denilmesi mecazidir ve bundan kasıt güneşin ışığıdır. Zira güneşin bizzat kendisinin odaya girmesi veya odadan çıkması düşüncülemez.

Hadis namaz vakitleri konusu içinde geçmişti. Başka nüshalarda “güneş odasının orta yerinde olurdu” lafzıyla rivayet edilir ki bu da ikinci namazının geciktirilmeden hemen kılındığını göstermektedir.

٥٤٥ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ

اللَّهِ ﷺ صَلَّى الْعَصْرَ وَالْثَّمَسُ فِي حُجْرَتِهَا ، لَمْ يَظْهَرِ الْفَيْءُ مِنْ حُجْرَتِهَا . أَطْرَافُهُ ٥٢٢ ،

١٦٥٨٥ تحفة ٣١٠٣ ، ٥٤٦ ، ٥٤٤

545- “Kuteybe — Leys — İbn Şihâb” isnâdıyla Urve şöyle demiştir: “Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığında güneş henüz odasında bulunur, gölge odada yükselmemiş olurdu.”²

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd’dir.

Leys, Mısırlıların imamı Leys b. Sa’d’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

¹ Hadis ayrıca 522, 545, 546 ve 3103’te geçmektedir. Müslim (611)

² Hadis ayrıca 522, 544, 546 ve 3103’te geçmektedir. Müslim (611)

Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığında güneş henüz odasında bulunur ve gölge de henüz odada yükselmemiş olurdu. Güneş henüz odanın içine vururken gölge odaya düşmemiş ve yükselmemiş olur. Gölgenin odaya düşüp yükselmesi de güneşin odadan çıkmasıyla olur.

٥٤٦ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي صَلَاةَ الْعَصْرِ وَالشَّمْسُ طَالِعَةً فِي حُجْرَتِي لَمْ يَظْهَرِ الْفَيْءُ بَعْدُ . وَقَالَ مَالِكٌ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَشُعَيْبٌ وَابْنُ أَبِي حَفْصَةَ وَالشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ تَظْهَرَ أَطْرَافَهُ ٥٢٢ ،

١٦٥٩٧ ، ١٦٦١٤ ، ١٦٤٨٤ ، ١٦٦٨٥ ، ١٦٤٤٠ تحفة - ٣١٠٣ ، ٥٤٥ ، ٥٤٤

546- “Ebû Nuaym — İbn Uyeyne — Zührî — Urve” isnâdıyla Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığında güneş henüz odamdan çıkmamış, gölge odamda yükselmemiş olurdu” dedi.

Mâlik, Yahya b. Saîd, Şuayb ve İbn Ebî Hafsa ise bunu “Güneş henüz odada yükselmemiş” lafzıyla rivayet etmişlerdir.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

İbn Uyeyne, Süfyân b. Uyeyne'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldığında güneş henüz odasında bulunur ve gölge de odasında yükselmemiş olurdu.

Mâlik b. Enes, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Şuayb b. Ebî Hamza ve İbn Ebî Hafsa künyeli Muhammed b. Meysera el-Basrî ise bunu “Güneş odada yükselmemiş olurdu” lafzıyla rivayet etmişlerdir. Bunların rivayetinde yükselmeyen güneş iken diğerlerinde gölgedir. Mâlik'in rivayetini Buhârî daha önce mevsûl olarak zikretmişti. Yahya'nın rivayetini Zühelî, *Zühriyyât*'ta mevsûl olarak

¹ Hadis ayrıca 522, 544, 545 ve 3103'te geçmektedir. Müslim (611)

zikretmiştir. Şuayb'ın rivayetini de Taberânî, *Müsnedu's-Şâmiyyîn*'de mevsûl olarak zikretmiştir.

Her şeyin gölgesi kendi boyu kadar olduğu zaman ikindi namazının vakti başlar. Görüldüğü kadarıyla Buhârî ikindi namazı vaktinin başlangıcına yönelik şartlarını taşıyan sahih bir hadis bulamayınca istinbât ile bu vakte işaret eden bu hadisleri zikretmekle yetinmiştir.

٥٤٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا عَوْفٌ عَنْ سَيَّارِ بْنِ سَلَامَةَ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَأَبِي عَلَى أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ ، فَقَالَ لَهُ أَبِي كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْمَكْتُوبَةَ فَقَالَ كَانَ يُصَلِّي الْهَجِيرَ الَّتِي تَدْعُونَهَا الْأُولَى حِينَ تَدْحَضُ الشَّمْسُ ، وَيُصَلِّي الْعَصْرَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ أَحَدُنَا إِلَى رَحْلِهِ فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ - وَنَسِيتُ مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ - وَكَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُؤَخَّرَ الْعِشَاءُ الَّتِي تَدْعُونَهَا الْعَتَمَةُ ، وَكَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا ، وَكَانَ يَنْفَتِلُ مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ حِينَ يَعْرِفُ الرَّجُلُ جَلِيسَهُ ، وَيَقْرَأُ بِالسَّيِّئِ إِلَى الْمِائَةِ . أَطْرَافُهُ ٥٤١ ، ٥٦٨ ، ٥٩٩ ، ٧٧١ - تحفة ١١٦٠٥

547- “Muhammed b. Mukâtîl — Abdullah — Avf” isnâdıyla Seyyâr b. Selâme anlatıyor: Babamla birlikte Ebû Berze el-Eslemî'nin yanına girdik. Babam ona: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazları ne zaman kılardı?” diye sorunca, Ebû Berze şöyle dedi: “Sizin ilk namaz dediğiniz öğle namazını güneş tepe noktasını aştıktan sonra kılardı. İkinci namazını kıldırdıktan sonra birimiz Medine'nin öbür ucundaki evine gittiğinde güneş henüz canlı olurdu. —Ravi: “Akşam namazı konusunda ne dediğini unuttum” demiştir.— Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sizin *ateme* dediğiniz yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmeyi severdi. Yatsı namazından önce uyumayı, sonrasında ise konuşmayı (sohbeti) sevmezdi. Sabah namazını bitirdiğinde ortalık yanıımızdakini tanıyacak kadar aydınlık olurdu. Sabah namazında 60 âyet ile 100 âyet arasında okurdu.”¹

¹ Hadis ayrıca 541, 568, 599 ve 771'de geçmektedir. Müslim (461, 647)

Muhammed, Muhammed b. Mukâtil Ebu'l-Hasan el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Avf, Avf el-A'râbî'dir.

İbn Ziyâd'ın Basra'dan çıkarıldığı zamanlarda Seyyâr b. Selâme, babası Selâme ile birlikte Ebû Berze künyeli Nadle b. Ubeyd el-Eslemî'nin yanına girdi. Selâme, Ebû Berze'ye Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazları hangi vakitlerde kıldığını sordu.

Ebû Berze'nin anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanların ilk namaz dedikleri öğle namazını zevalden, yani güneş tepe noktasını aştıktan sonra kıları. İlk namaz denilmesinin sebebi de Cebrâil'in Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) kıldırıldığı ilk namaz olmasıdır. Beydâvî ise ilk namaz denilmesinin sebebini gündüzün ilk namazı olmasına bağlar.

İkinci namazını kıldırıldığında ise kişi namaz sonrası Medine'nin öbür ucundaki evine gidip yettiği zaman güneş henüz ısını ve ışığını kaybetmemiş, canlı olurdu. Ebû Berze akşam namazı vakti konusunda da bir şeyler demiş, ancak ravi bunu hatırlayamadığını ifade etmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanların ateme namazı dedikleri yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmeyi severdi. Bundan da yatsı namazının biraz geciktirilerek kılınmasının müstehap olduğu çıkmaktadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra ise dünyevi konularda konuşmayı sevmezdi.

Sabah namazını kıldırıp bitirdiğinde ise herkes yanındakini tanıyabilecek kadar ortalık aydınlanmış olurdu. Sabah namazının kıraatinde 60 ile 100 âyet arasında okurdu. Taberânî bunu Hakkâ Sûresi olarak takdir etmiştir.

٥٤٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نَصَلِّي الْعَصْرَ ثُمَّ يُخْرِجُ الْإِنْسَانَ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ فَجَدُّهُمْ يُصَلُّونَ الْعَصْرَ . أطرافه ٥٥٠ ، ٥٥١ ، ٧٣٢٩ - تحفة ٢٠٢

548- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha" isnâdıyla Enes b. Mâlik: "İkinci namazını kıldıktan sonra biri, Amr b.

Avf oğullarına gittiği zaman onları henüz ikinci namazını kılarken bulurdu” dedi.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İshâk, İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha el-Ensârî el-Medenî’dir.

Enes’in bildirdiğine göre ikinci namazını kıldıktan sonra kişi, Amr b. Avf oğullarına gittiği zaman onları ikinci namazını kılarken bulurdu. Amr b. Avf oğulları Kubâ’da oturlardı ve Medine ile aralarında iki millik bir uzaklık vardı. Tarla ve bahçe işleriyle meşgul oldukları için de ikinci namazını biraz geciktirirlerdi. İşleri bitince temizlenmekle uğraştıkları için de ikinci namazını biraz geciktirerek kılardı.

Hadis lafzen mevkûf, hükmen ise merfûdur. Çünkü sahâbi bu hadisi delil olarak zikretmiştir. Nesâî’de: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldırıldığında...” şeklinde yer alan hadis de bunu desteklemektedir.

Dört ravili bir hadistir. Hadisi Müslim² ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٥٤٩ - حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَهْلٍ بْنُ حَنِيفٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ يَقُولُ صَلَّيْنَا مَعَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الظُّهْرَ ، ثُمَّ خَرَجْنَا حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَوَجَدْنَاهُ يُصَلِّي الْعَصْرَ فَقُلْتُ يَا عَمُّ ، مَا هَذِهِ الصَّلَاةُ الَّتِي صَلَّيْتَ قَالَ الْعَصْرُ ، وَهَذِهِ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّتِي كُنَّا نُصَلِّي مَعَهُ . أَطْرَافُهُ ٥٥٠ ، ٥٥١ ،

٧٣٢٩ - تحفة ٢٢٥

549- “İbn Mukâtil — Abdullah — Ebû Bekr b. Osmân b. Sehl b. Huneyf” isnâdıyla Ebû Umâme der ki: Ömer b. Abdilâzîz’in arkasında öğle namazını kıldıktan sonra çıkıp Enes b. Mâlik’in yanına girdik. Onu ikinci namazını kılarken bulduk. Ona: “Amcacığım! Bu kıldığın namaz

¹ Hadis ayrıca 550, 551 ve 7329’da geçmektedir.

² Müslim (621)

ne namazı?” diye sorduğumda: “İkinci namazı! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kıldığımız namaz da böyleydi” dedi.¹

İbn Mukâtil, Ebu'l-Hasan Muhammed el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Osmân b. Sehl b. Huneyf el-Ensârî el-Evsî'dir.

Ebû Umâme, Es'ad b. Sehl b. Huneyf el-Ensârî'dir. En doğru görüşe göre Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüşlüğü vardır, ancak ondan bir şey işitmemiştir.

Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Ömer b. Abdilazîz'in arkasında öğle namazını kıldıktan sonra evi Mescid'e yakın olan Enes b. Mâlik'in yanına girdiler. Enes o zamanlar vali yardımcılığı yapıyordu.

Girdiklerinde Enes'i namaz kılarken gördüler. Ebû Umâme ona: “Amcacığım!” diye seslenip kıldığı bu namazın ne namazı olduğunu sordu. Ebû Umâme saygısından dolayı ona amca demiştir, yoksa gerçekte amcası değildir. Enes kıldığı namazın ikinci namazını olduğunu söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte ikinci namazını o vakitlerde kıldığını da dile getirdi.

Ömer b. Abdilazîz'in ikinci vaktinin girişine yakın öğle namazını geciktirmesi de seleflerine uyma babındandır. Zira bu yöndeki sünnetin öğleyi hemen ve ilk vaktinde kılmak olduğunu bilmiyordu. Ya da başka bir mazeretten dolayı öğle namazını bu kadar geciktirmişti.

Hadisin ravileri Mervli ve Medinelidir. İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim² ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٥٥٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ حَيَّةٌ ، فَيَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى الْعَوَالِي

¹ Hadis ayrıca 550, 551 ve 7329'da geçmektedir.

² Müslim (623)

فَيَأْتِيهِمْ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ ، وَبَعْضُ الْعَوَالِي مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَمْيَالٍ أَوْ نَحْوِهِ . أَطْرَافَهُ

١٤٩٥ تحفة - ٧٣٢٩ ، ٥٥١ ، ٥٤٨

550- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldırırken güneş henüz yüksekte ve canlı olurdu. Namaz sonrası kişi civar köylere yetiştiğinde güneş yine yüksekte olurdu. Civar köylerden bazıları Medine’ye 4 mil veya buna yakın bir uzaklıktaydı.”¹

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi’ el-Hımsî’dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kıldırırken güneş yüksekte, ısısını ve ışığını kaybetmemiş olurdu. Namaz sonrası kişi, Necd tarafından Avâlî denilen civar köylere vardığında güneş yine yüksekte olurdu. Civar köylerden bazıları da Medine’ye 4 mil uzaklıktaydı.

Dârekutnî’de gelen rivayette civar köylerin Medine’ye 6 mil uzaklıkta olduğu zikredilir. Abdurrezzâk’ta ise 2 mil olduğu geçer. Buna göre Medine’ye en yakın köy 2, en uzak köy de 6 mil uzaklıkta sayılabilir.

Kâdî İyâd ise Medine’ye en uzak köyün 8 mil uzaklıkta olduğunu dile getirmiştir. İbn Abdilber ve İbn Kesîr de uzaklık konusunda bunu söylemiştir.

Hadisten anladığımız kadarıyla Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını geciktirmeden hemen ilk vaktinde kıldırıyordu. Zira namaz sonrası 4 mil gidildikten sonra güneşin ısısı ve ışığının değişmediği görülüyorsa, ikinci namazı ilk vaktinde yani her şeyin gölgesi kendi boyu kadar olduğu bir vakitte kılınıyor demektir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Hadisi Müslim², Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 548, 551 ve 7329’da geçmektedir.

² Müslim (621)

۵۵۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ثُمَّ يَذْهَبُ الدَّاهِبُ مِنَّا إِلَى قُبَاءٍ ، فَيَأْتِيهِمْ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ . أَطْرَافَهُ
۱۵۳۱ تحفة ۷۳۲۹، ۵۵۰، ۵۴۸

551- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb” isnâdıyla Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “İkinci namazını kıldıktan sonra birimiz Kubâ’ya gidip yetiştiginde güneş henüz yüksekte olurdu.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ikinci namazını kıldıktan sonra kişi, Kubâ’da bulunan evine döndüğünde güneş henüz yüksekte olurdu. Enes’in burada “kişi” olarak bahsettiği kendisidir. Zira Nesâî ve Tahâvî’de Ebu’l-Ebyad kanalıyla gelen rivayette Enes’in: “Namaz sonrası Medine’nin bir ucundaki evime döndüğümde...” dediği zikredilmiştir.

Kubâ, ismini bir kuyudan almıştır ve Medine’ye 3 mil uzaklıktadır. İbn Abdilber: “Doğrusu «Avâlî ile Kub’a» olması lazımdır. Sadece Kubâ diyerek Mâlik hata etmiştir ve Zührî’nin hocaları arasında bu lafızla kendisine mutâbaât eden yoktur” demiştir.

Ancak “Bâci’nin Dârekutnî’den nakletmesi gibi İbn Ebî Zi’b de bu lafızla rivayet etmiştir” denilerek İbn Abdilber’e itiraz edilmiştir. Kubâ da Avâlî denilen civar köylerden biridir. Ancak Avâlî, Kubâ’dan ibaret değildir.

۱۴ - بَابُ إِثْمِ مَنْ قَاتَتْهُ الْعَصْرُ

14- İKİNDİ NAMAZINI GEÇİREN KİŞİNİN GÜNAHI

۵۵۲ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الَّذِي تَفُوتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ كَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلُهُ وَمَالُهُ » . تحفة ۸۳۴۵

¹ Hadis ayrıca 548, 550 ve 7329’da geçmektedir. Müslim (621)

552- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*İkinci namazını geçiren kişi, ailesini ve malını kaybetmiş gibidir*” buyurmuştur.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

İbn Ömer, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre ikinci namazını geçiren kişinin, ailesi ve malını kaybetmiş gibi olacağını bildirmiştir. Namazı geçirme de kişinin ikinci namazını kasıtlı bir şekilde vakti geçinceye kadar geciktirmesiyle olabileceği gibi bu namazı güneşin sararmasına kadar geciktirmesiyle de olabilir.

Evzaî bu hadisi: “Geçirilmesi de güneşin sararmasına kadar geciktirilmesiyle olur” eklemesi ve açıklamasıyla birlikte rivayet etmiştir. Suyûtî, *Şerhu’t-Takrîb*’de Kâdî İyâd’ın hadisi böyle zikrettiğini söyler, Nevevî ise buna itiraz eder.

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde bu ekleme Evzaî’den ayrı bir isnâdla: “Bu da güneşin renginin sarıya dönmesiyle olur” şeklinde zikredilir. Bu da eklemenin hadisin kendi metninden değil Evzaî’nin kendi sözü ve açıklaması olduğu izlenimini vermektedir.

İbn Ebî Hâtim’in *İlel*’inde ise şöyle denilir: Babama Evzaî’nin Nâfi’ kanalıyla İbn Ömer’den merfû olarak naklettiği: “İkinci namazını geçiren kişi ailesini ve malını kaybetmiş gibidir. Geçirilmesi de güneşin sararmasına kadar onun geciktirilmesiyle olur” hadisi sorduğumda: “Açıklama babında olan son cümle Nâfi’nin kendi sözüdür” dedi.

Bazıları ise geçirilmesinden kastın cemaatle kılınmasını kaçırmak olduğunu söylese de bu konuda tercih edilen ilk görüştür. İbn Ebî Şeybe’nin *Musannef*’inde İbn Ömer’den merfû olarak: “*İkinci namazını güneş batana kadar geciktiren kişi...*” lafzıyla nakledilen hadis de ilk görüşü desteklemektedir.

Hadiste ikinci vaktini geçirip kaçırın kişinin ailesi ile malını kaybetmiş gibi olacağı, bundan dolayı ailesini ve malını kaybetmemeye dikkat ettiği gibi ikinci namazını kaçırmamaya dikkat etmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bu yönde özellikle ikinci namazının zikredilmesi bazılarına göre Müslümanların namazlarında hazır bulunan gündüz ve gece meleklerinin bir araya geldikleri namaz olmasından dolayıdır. Ancak sabah namazında da bu meleklerin bir araya geldikleri söylenerek buna itiraz edilmiştir.

İkinci namazına yönelik böylesi bir uyarının yapılması sabah namazının aksine onu kaçırmak için uyku gibi bir mazeretin olmamasından dolayıdır. Ancak kişi ikinci vakti uyuyorsa bu da bir mazeret olabilir.

İbn Abdilber, ikinci namazı konusunda gelen bir soru üzerine özellikle ikinci namazının zikredilerek böylesi bir cevap verildiğini düşünmüştür. Ancak hadiste ikinci namazının zikredilmesi bunun diğer namazlar için de geçerli sayılmasına engel değildir. Belki de işlerinden dolayı insanların en yorgun olduğu bir zamana denk geldiği için özellikle ikinci namazı zikredilmiştir.

Bazılarına göre illet müşterek olduğu zaman hakkında nas bulunmayan konular hakkında nas olan konuların hükmüne sokulabilir. Burada ise ikinci namazı ile diğer vakitler arasında müşterek bir illet olmadığı için hadis sadece ikinci namazı içindir ve diğer namazları kapsamamaktadır.

Bazılarına göre ise burada sadece ikinci namazı zikredilmiş olsa da hüküm diğer namazlar için de geçerlidir. Zira genel bir lafızla gelen başka rivayetler de vardır. İbn Ebî Şeybe, Ebû Kılâbe kanalıyla Ebu'd-Derdâ'dan bu yöndeki hadisi: *"Vakti geçene kadar bir namazı geciktiren kişi..."* lafzıyla nakletmiştir.

Ancak Ebû Kılâbe'nin Ebu'd-Derdâ'dan bir şey işitmediği, dolayısıyla bunun isnâdında kopukluk olduğu söylenerek itiraz edilmiştir.

Ahmed ise bunu Ebu'd-Derdâ'dan: *"Namazı bırakan kişi..."* lafzıyla rivayet etmiştir. Bu şekilde Ebu'd-Derdâ'nın hadisinden kastın özellikle ikinci namazı olduğu ortaya çıkmaktadır.

İbnu'l-Müneyyir bu konuda: *"Yüce Allah namazlar içinde dilediği namazı dilediği şekilde diğerlerinden üstün tutar"* demiştir.

Başlığın hadisini Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۵ - بَابُ مَنْ تَرَكَ الْعَصْرَ

15- İKİNDİ NAMAZINI BIRAKAN KİŞİ

۵۵۳ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ قَالَ كُنَّا مَعَ بُرَيْدَةَ فِي غَزْوَةٍ فِي يَوْمٍ ذِي غَيْمٍ فَقَالَ بَكَّرُوا بِصَلَاةِ الْعَصْرِ فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ ». طرفه ۵۹۴ - تحفة ۲۰۱۳

553- “Müslim b. İbrâhîm — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Ebu'l-Melîh şöyle demiştir: Bulutlu bir günde Bureyde ile bir savaştaydık. Bureyde şöyle dedi: “İkinci namazını hemen vaktinde kılın! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «İkinci namazını bırakan kişinin amelleri hebâ olur» buyurdu.”²

Müslim, Müslim b. İbrâhîm el-Ferâhîdî el-Ezdî el-Basrî'dir.

Hişâm, Hişâm b. Abdillâh ed-Destuvâî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr et-Tâî el-Yemâmî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullâh b. Zeyd'dir.

Ebu'l-Melîh, Âmir b. Usâme el-Huzelî'dir.

Ebu'l-Melîh'in bildirdiğine göre Bureyde ile bir savaşa çıkılmıştı ve hava da bulutluydu. *Bureyde*, Bureyde b. el-Hasîb el-Eslemî'dir. Horasan'da ashâbdan en son vefat eden kişidir. Hicri 62 yılında vefat etmiştir.

Bureyde bulutların ardından güneşin görünmesi veya kendi görüşüne dayanarak ikinci vaktinin girdiğini görünce yanındaki Müslümanlara ikinci namazını geciktirmeden hemen kılmalarını söyledi. Bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), ikinci namazını bırakan kişinin amellerinin heba olacağını buyurduğunu da aktardı.

¹ Müslim (626)

² Hadis ayrıca 594'te geçmektedir. Müslim (594)

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğuna göre ikinci namazını kasıtlı bir şekilde bırakan kişinin amelinin sevabı heba olur. Burada bunun vebalinin ağır olduğuna dikkat çekmek için amellerinin heba olacağı söylenmiştir. Bundan kasıt da amellerinin heba olmuş gibi sayılacağıdır. Zira “**Kim iman etmeyi reddederse yaptığı ameller heba olmuştur**”¹ âyetine göre ameller ancak şirk durumunda heba olur.

Bu konuda özellikle bulutlu havanın zikredilmesine gelince, hava bulutlu olduğu zaman ikinci namazının vakti konusunda kişi ihtiyatlı davranıp onu geciktirebilir. Bu geciktirme de haddini aşabilir. Hadiste imkan dahilinde ikinci namazının vaktinin içtihatla da olsa belirlenmesi ve geciktirilmeden kılınmasına dikkat çekilmiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. İsnâdında üç tâbiî vardır. Hadisi Nesâî ve İbn Mâce de tahric etmiştir.

۱۶ - بَابُ فَضْلِ صَلَاةِ الْعَصْرِ

16- İKİNDİ NAMAZININ FAZİLETİ

Başlık, çoğu âlime göre orta namaz (salâtu'l-vustâ) olması hasebiyle de ikinci namazının diğer namazlardan üstünlüğüne dairdir.

۵۵۴ - حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسٍ عَنْ جَرِيرٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَنَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةً - يَعْنِي الْبَدْرَ - فَقَالَ « إِنَّكُمْ سَتَرُونَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرُونَ هَذَا الْقَمَرَ لَا تَضَامُونَ فِي رُؤْيَيْهِ ، فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تُغْلِبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلِ الْغُرُوبِ فَافْعَلُوا » . ثُمَّ قَرَأَ ﴿ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴾ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ لَفْعَلُوا لَا تَقْوَتَنَّاكُمْ . أطرافه ۵۷۳ ، ۴۸۵۱ ، ۷۴۳۴ ،

۷۴۳۵ ، ۷۴۳۶ - تحفة ۳۲۲۳

554- “Humeydî — Mervân b. Muâviye — İsmâil — Kays” isnâdıyla Cerîr anlatıyor: Mehtaplı bir gecede Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Mâide Sur. 5

yanındayken dolunaya baktı ve: “Bu Ay’ı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz, görme konusunda da bir sıkıntı yaşamayacaksınız. Elinizden geldiği kadarıyla güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazları kılmaya çalışın” buyurdu ve: “Güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabbinizi hamd ederek tespih et”¹ âyetini okudu.

İsmâil ise bunu: “Kılmaya ve kaçırmamaya çalışın” lafzıyla rivayet etmiştir.²

Humeydî, Abdullah b. ez-Zübeyr el-Kureşî el-Mekkî’dir.

Mervân, Mervân b. Muâviye b. el-Hâris el-Fezârî’dir.

İsmâil, İsmâil b. Ebî Hâlid’dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım el-Becelî el-Kûfî’dir. Muhadram biridir. Resûlullah’ı (sallallahu aleyhi vesellem) görmüşlüğü olduğunu söyleyenler de vardır. Aşere-i Mübeşşere’den rivayette bulunduğu zikredilmiştir. Hicri 90 yılından sonra veya önce 100 yaşlarında iken vefat etmiştir.

Cerîr, Cerîr b. Abdillâh el-Becelî’dir.

Mehtaplı bir gecede ashâbıyla birlikte bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dolunaya baktı. Ardından ashâbına, bu dolunayı gördükleri gibi kıyamet gününde bütün Müslümanların Rablerini görececeklerini, bu görme konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamayacaklarını bildirdi. Burada görünen bir şey görünen başka bir şeye değil, bir şeyi görme şekli başka bir şeyi görme şekline benzetilmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müminlerin Yüce Allah’ı görme konusunda bir sıkıntı yaşamayacaklarını söylemiştir. İnsanlar Ay’a bakarken kimileri onu daha iyi, kimileri daha fazla, kimileri daha soluk, kimileri de daha açık ve net görebilir. Görünen şey konusunda da bazıları tereddüt ve şüphe de taşıyabilir. Ancak Yüce Allah’ı görme konusunda böylesi bir farklılık ve sıkıntının yaşanmayacağı dile getirilmiş, bu görmenin çok açık ve tereddütsüz bir şekilde olacağı bildirilmiştir.

¹ Kâf Sur. 39

² Hadis ayrıca 573, 4851, 7434, 7435 ve 7436’da geçmektedir.

Daha sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), her ne sebeple olursa olsun güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazların kılınmasını, buna elden geldiğince dikkat edilmesini söylemiştir. Müslim’de gelen rivayete göre de bu vakitlerdeki namazlar sabah ve ikinci namazlarıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki vakitteki namaz konusuna değindikten sonra da: **“Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ederek tespih et”**¹ âyetini okumuştur. Müslim’de gelen rivayette ise âyeti okuyanın ravi Cerîr b. Abdillâh olduğu zikredilir. Âyette güneşin doğuşundan ve batışından önceki vakitlerde Yüce Allah’ı acizlikten ve her türlü eksiklikten tenzih etme, verdiği nimetlere karşılık layıkıyla ona hamd etme emredilmiştir.

Bir sonraki hadiste de zikredildiği gibi sabah ile ikinci namazlarının diğer namazlara üstünlüğü vardır. Zira bu iki namazda gece melekleri ile gündüz melekleri bir araya gelmekte, ameller Yüce Allah’ın huzuruna çıkmaktadır.

Rivayet edildiğine göre rızıklar sabah namazından sonra taksim edilir, ameller de gündüzün sonunda Allah’ın huzuruna çıkarılır. Bundan dolayı bu iki vakitte Rabbine ibadetle meşgul olan kişinin rızkı bereketli, ameli de diğer zamanlarda yapılan bütün amellerden daha üstün ve faziletli olur.

İsmâil b. Ebî Hâlid ise bunu: *“Kılmaya ve kaçırmamaya çalışın”* lafzıyla rivayet etmiştir.

Hadisin ravileri Mekkeli ve Kufelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Salât*, *Tefsîr* ve *Tevhîd* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim² ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

٥٥٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ ، وَيَجْمَعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ يَخْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ

¹ Kâf Sur. 39

² Müslim (633)

أَعْلَمَ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ .

أطرافه ٣٢٢٣ ، ٧٤٢٩ ، ٧٤٨٦ - تحفة ١٣٨٠٩

555- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Bazı melekler geceleri, bazıları da gündüzleri nöbetleşe yanınıza uğrar, bunlar sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Gece vakti sizin yanınızda kalan melekler huzura çıktıklarında, Allah kullarını herkesten daha iyi bilmesine rağmen onlara: «Kullarımı nasıl bıraktınız?» diye sorar. Melekler: «Bıraktığımızda namaz kılıyorlardı. Yanlarına gittiğimizde de namaz kılıyorlardı» derler.”*¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân el-Kureşî el-Medenî’dir.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre bazı melekler gündüz vakti, bazı melekler de gece vakti nöbetleşe ve sırayla müminlerin yanına gelirler. Çoğu âlime göre bu meleklerden kasıt, Hafaza melekleridir. Ancak Hafaza meleklerinin insanlardan ayrılmadığı, bunlar arasında gece melekleri ile gündüz melekleri şeklinde ayrımın bulunmadığı söylenerek itiraz edilmiş ve bu meleklerden kastın Hafaza melekleri olamayacağı söylenmiştir.

Hiz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gece ile gündüz meleklerinin de sabah ve ikindi namazlarında bir araya geldiklerini bildirmiştir. Melekler nöbetleşe müminlerin yanına iniyorken bir araya gelmeleri nasıl olabilir? Meleklerden bu iki sınıfın nöbetleşe inmeleri onların bir araya gelmelerine engel değildir. Çünkü nöbetleşe gelme bu şekilde bir araya gelmeyi de içine alabilecek şekilde genel bir ifadedir. Ya da buradaki bir araya gelme ifadesinden kasıt, meleklerin cemaatle namaza katılmalarıdır.

Meleklerin özellikle ibadet vakitlerinde inip çıkmaları müminlerin lehine olan şahitliklerinin daha güzel ve daha çok övgüye mazhar bir şekilde

¹ Hadis ayrıca 3223, 7429 ve 7486’da geçmektedir.

gerçekleşmesi içindir ki bu da müminler için bir lütuf ve ihsandır. Bundan dolayı müminler yalnızken ve dünyevi ihtiyaçlarını karşılarken melekler söz konusu vakitlerde olduğu gibi yanlarına gelmezler.

Gece vakti müminlerin yanında kalan melekler, diğer meleklerin inişi sırasında huzura çıkarlar. Allah kullarının durumunu herkesten daha iyi bilmesine rağmen bu meleklerle kullarının durumunu sorar. Hadiste sadece gece meleklerine böylesi bir soru sorulduğu zikredilmiştir. Birine böylesi bir soru sorulması, aynı görevi yapan melekler için de geçerli olacağı için sadece birini zikretmekle yetinilmiştir. Ancak mânâ olarak gündüz meleklerine de aynı sorunun sorulduğu anlaşılmaktadır. Nesâî hadisi Mûsa b. Ukbe kanalıyla Ebu'z-Zinâd'dan naklederken: *"Onlardan sonra diğer melekler huzura çıkar"* lafzını kullanır ki, bu da dediğimiz mânâyı desteklemektedir.

İbn Huzeyme'nin *Sahîh*'de Ebû Hureyre'den naklettiği hadis bu yöndeki diğer rivayetlerden daha açıklayıcı ve nettir. Bu hadiste Ebû Hureyre, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen şöyle der: *"Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazı ile ikinci namazlarında bir araya gelirler. Sabah namazında bir araya geldikten sonra gece melekleri huzura çıkarken gündüz melekleri yanınızda kalır. İkinci namazında bir araya geldikten sonra da gündüz melekleri huzura çıkarken gece melekleri yanınızda kalır."*

Yüce Allah, huzuruna çıkan meleklerle, kullarını bıraktıklarında ne durumda olduklarını sorunca melekler: *"Bıraktığımızda namaz kılıyorlardı"* cevabını verirler. Fakat meleklerin bu cevabı onlarla namazı kılmadan yanlarından ayrıldıklarını göstermektedir. Oysa hadiste meleklerin müminlerle namazı kıldıkları belirtilmiştir. Muhtemeldir ki melekler namazı ilk vaktinde kılanlarla birlikte hazır bulunmuşlardır. Ya da namaza başlayanlara veya namaz için hazırlık yapanlara veya namazı bekleyenlere şahit olduktan sonra huzura çıkmışlardır. Zira namaz hazırlığı içinde olan veya namazı bekleyen kişi de namazda olan kişi hükmündedir.

Meleklerin verdiği cevap sorulan sorunun tam karşılığıdır. Ancak namaz kılanların faziletine vurgu yapmak ve bağışlanmayı hak ettiklerini ifade etmek için ayrıca: *"Yanlarına gittiğimizde de namaz kılıyorlardı"* demişlerdir. Burada maksat, müminlerin namazları hakkında bilgi vermektir. Amel konusunda da son amele itibar edildiği için önce son amellerini söylemiş, sonra da ilk amellerini ayrıca dile getirmişlerdir.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Medinelidir. Buhârî'nin hocası Abdullah b. Yûsuf ise Tenislidir. Buhârî hadisi ayrıca *Tevhîd* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۱۷ - بَاب مَنْ أَذْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ الْغُرُوبِ

17- GÜNEŞ BATMADAN İKİNDİ NAMAZININ BİR REKATINA YETİŞEN KİŞİNİN HÜKMÜ

۵۵۶ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَذْرَكَ أَحَدُكُمْ سَجْدَةً مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَلْيَتِمَّ صَلَاتَهُ ، وَإِذَا أَذْرَكَ سَجْدَةً مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَلْيَتِمَّ صَلَاتَهُ » .

طرفاه ۵۷۹ ، ۵۸۰ - تحفة ۱۵۳۷۵

556- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya — Ebû Seleme” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Güneş batmadan ikindi namazından bir rekata yetişen kişi namazını tamamlasın. Güneş doğmadan sabah namazından bir rekata yetişen kişi de namazını tamamlasın.”²

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahman et-Teymî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Abdullah b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Hadiste bildirildiğine göre güneş batmadan önce ikindi namazının ilk rekatını yetiştiren kişi, bu namaza vaktinde yetişmiş gibi olur ve namazını tamamlayıp kılar. Hadis metninde rekat yerine “secde” ifadesi kullanılmıştır, zira bir rekat secdelerden sonra tamamlanır.

¹ Müslim (632)

² Hadis ayrıca 579 ve 580'de geçmektedir.

Aynı şekilde güneş doğmadan önce sabah namazının ilk rekatını yetiştiren kişi bu namaza vaktinde yetişmiş gibi olur ve namazını tamamlayıp kılar. Bu konuda icma vardır. Ancak Ebû Hanîfe bu konuda farklı düşünür ve: “Güneşin doğmasıyla namaz kılmanın yasaklandığı vakit de girdiği için sabah namazı fasit olur” der.

Peki güneşin doğuşundan veya batışından sonra kılınan namaz vaktinde kılınan namazdan mı, yoksa kaza namazından mı sayılır? Bizim yanımızda bu namaz vaktinde kılınan namazdan sayılır. Cumhura göre ise ilk rekat vaktinde kılınan namazdan, diğer rekatlar ise kaza namazı hükmünde olur.

Bu şekilde kılınan namazın vaktinde kılınan eda namazı olduğunu söyleyenlere göre bir rekatta namazın bütün rükünleri vardır ve diğer rekatlar ilk rekatın bir tekrarı gibidir. Bundan dolayı vaktin geçmesinden sonra kılınan rekatlar bu ilk rekatın hükmünde sayılmıştır. Bu rekatları kaza namazı olarak görenlere göre ise kişi namazı bu vakte kadar geciktirmesinden dolayı günaha girmiştir.

Hadisin ravileri Basralı, Kufeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٥٥٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّمَا بَقَاؤُكُمْ فِيَمَا سَلَفَ قَبْلَكُمْ مِنْ الْأُمَمِ كَمَا بَيْنَ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ ، أَوْتِيَ أَهْلُ التَّوْرَةِ التَّوْرَةَ فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ النَّهَارُ عَجَزُوا ، فَأُعْطُوا قِيرَاطًا قِيرَاطًا ، ثُمَّ أُوْتِيَ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ الْإِنْجِيلَ فَعَمِلُوا إِلَى صَلَاةِ الْعَصْرِ ، ثُمَّ عَجَزُوا ، فَأُعْطُوا قِيرَاطًا قِيرَاطًا ، ثُمَّ أُوْتِيَ الْقُرْآنَ فَعَمِلْنَا إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ ، فَأُعْطِينَا قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ ، فَقَالَ أَهْلُ الْكِتَابَيْنِ أَيْ رَبَّنَا أَعْطَيْتَ هَؤُلَاءِ قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ ، وَلَعُطِينَا قِيرَاطًا قِيرَاطًا ، وَنَحْنُ كُنَّا أَكْثَرَ عَمَلًا ، قَالَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

¹ Müslim (608)

هَلْ ظَلَمْتُمْ مِّنْ أَجْرِكُمْ مِّنْ شَيْءٍ قَالُوا لَا ، قَالَ فَهَوَ فَضْلِي أَوْتِيهِ مَنَ أَشَاءَ . ا أطرافه

٦٧٩٩ تحفة - ٧٥٣٣ ، ٧٤٦٧ ، ٥٠٢١ ، ٣٤٥٩ ، ٢٢٦٩ ، ٢٢٦٨

557- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhim — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Sâlim’in babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Sizden önceki ümmetlere nazaran sizin (dünyada) kalacağınız süre, ikindi namazı ile güneş batımı arasında olan süre kadardır. Tevrat ahalisine Tevrat indirildi ve gün ortasına kadar onunla amel ettiler. Sonrası için aciz kalınca her birine birer kırât ödendi. Sonra İncil ahalisine İncil indirildi. Onlar da ikindi namazına kadar onunla amel ettiler. Onlar da sonrası için aciz kalınca her birine birer kırât ödendi. Sonra bizlere Kur’ân indirildi. Biz de güneş batana kadar onunla amel edeceğiz ve karşılığında her birimize ikişer kırât verilecek. Her iki Kitab’ın ahalisi: «Rabbimiz! Biz onlardan daha fazla amel etmişken neden bunun karşılığında bize birer kırât, onlara ise ikişer kırât verildi?» dediklerinde, Yüce Allah onlara: «Karşılığını verirken sizlere haksızlık ettim mi?» diye soracak. «Hayır!» dediklerinde, Yüce Allah: «Bu, benim ihsanımdır ve onu dilediğime veririm» buyuracak.”¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh el-Uveysî’dir.

İbrâhim, İbrâhim b. İbrâhim b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Kureşî el-Medenî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Sâlim, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer’dir.

Sâlim’in babası, Abdullâh b. Ömer b. el-Hattâb’dir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre geçmiş ümmetlere nazaran müslüman ümmetinin dünyada kalacağı süre, ikindi namazı ile güneş batımı arasında olan süre kadardır. Yeryüzündeki tüm yaşam, tek bir güne benzetilirse geçmiş ümmetler günün başından ikindi namazı vaktine kadar yaşamış, Müslümanlar da ikindi vaktinden güneşin batımına kadar kalan bir süreyi yaşayacaklardır.

¹ Hadis ayrıca 2268, 2269, 3459, 5021, 7467 ve 7533’te geçmektedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu benzetme üzerinden anlatımına göre kendilerine Tevrât gönderilen Yahudiler bu kitaba göre gün ortasına kadar amel etmişlerdir. Günü tamamlayamadan öldükleri için amellerine devam edememişlerdir. Yaptıkları amellerin karşılığı da kendilerine birer kîrat olarak verilmiştir. Kîrat, yarım dânik'tir. Kîrat'tan kasıt da amellerine karşı hak ettikleri ücret ve mükafattır.

Kendilerine İncil gönderilen Hristiyanlar da gün ortasından ikinci namazı vaktine kadar kitaplarıyla amel etmişler, günü tamamlayamadan öldükleri için de amellerine devam edememişlerdir. Onların da amellerinin karşılığı kendilerine birer kîrat olarak verilmiştir.

Daha sonra gelen Müslümanlar kendilerine gönderilen Kur'ân'a göre ikinci namazı vaktinden güneş batımına kadar amel edecekler, onlara ise amellerinin karşılığı ikişer kîrat olarak verilecektir.

Kıyamet gününde Yüce Allah'ın huzurunda Yahudiler ile Hristiyanlar, Müslümanlara göre daha fazla amel etmelerine rağmen neden karşılığını birer kîrat olarak aldıklarını, Müslümanlara ise ikişer kîrat verildiğini soracaklardır. Zira sabahtan ikinci vaktine kadar olan zaman dilimi, ikinci vaktinden güneş batımına kadar olan zaman diliminden daha uzundur.

Ebû Hanife'ye göre ikinci vakti, bir şeyin gölgesi kendisinin iki katı olmasıyla başlamaktadır. Ebû Hanife'nin iki öğrencisi ile Şâfiîlere göre ise bir şeyin gölgesi kendisi kadar olduğunda ikinci namazı vakti girmektedir. Hristiyanların bu söylemi de ikinci namazının vakti konusunda bu görüşte olanlara göre doğru sayılabilir.

Ya da bu iki gruptan birinin amelleri Müslümanların amellerinden daha fazla olmasa da ikisinin toplam ameli Müslümanların amelinden daha fazla olabilir. Ya da amellerinin daha fazla olması bu amelleri yaptıkları zaman diliminin daha uzun olmasını gerektirmemektedir. Çünkü bazen kısa zamanda daha fazla amel edilebilir.

Bu sözlerine karşılık Yüce Allah, amelleri için söz verdiği mükafat konusunda onlara bir haksızlık yapıp yapmadığını sorar. Onlar da yaptıkları amellerin karşılığı ve mükafatını eksiksiz bir şekilde aldıklarını dile getirirler. Bunun üzerine Yüce Allah verdiği ve vereceği mükafatın kendi ihsanı olduğunu ve ihsanını da dilediği kişilere dilediği ölçüde verebileceğini söyler.

Hadisin başlıkla mutabakatı “güneş batana kadar” sözündedir. Bu söz bize ikinci namazı vaktinin güneşin batmasıyla bittiğini göstermektedir. Bundan dolayı güneş batımından önce ikinci namazının bir rekâtını yetiştirebilen kişi bu namaza vaktinde yetişmiş gibidir ve kalan rekâtları da kılıp namazı tamamlamalıdır.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *İcâret*, *Fadlu'l-Kur'ân* ve *Tevhîd* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

٥٥٨ - حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « مَثَلُ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالنَّصَارَى كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ قَوْمًا يَعْمَلُونَ لَهُ عَمَلًا إِلَى اللَّيْلِ ، فَعَمِلُوا إِلَى نِصْفِ النَّهَارِ ، فَقَالُوا لَا حَاجَةَ لَنَا إِلَى أَجْرِكَ ، فَاسْتَأْجَرَ آخَرِينَ فَقَالَ أَكْمَلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ ، وَلَكُمْ الَّذِي شَرَطْتُ ، فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا كَانَ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ قَالُوا لَكَ مَا عَمِلْنَا . فَاسْتَأْجَرَ قَوْمًا فَعَمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ ، وَانْكَمَلُوا أَجَرَ الْفَرِيقَيْنِ » . طرفه ٢٢٧١ - تحفة ٩٠٧٠

558- “Ebû Kureyb — Ebû Usâme — Bureyd — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa’nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Müslümanlar ile Yahudi ve Hristiyanların durumu şuna benzer: Adamın biri, bir işinde ücret karşılığında akşama kadar çalıştırmak üzere birileriyle anlaşır. Bunlar gün ortasına kadar çalıştıktan sonra: «Vereceğin ücreti istemiyoruz» deyip işi bırakırlar. Adam başka birilerini bulur ve: «Geri kalan işi tamamlayın ve söylediğim ücretin tümünü alın» der. Bunlar da ikinci namazına kadar çalıştıktan sonra işi bırakıp: «Çalıştığımız da senin olsun» derler. Bunun üzerine adam başka birilerini tutar. Onlar da güneş batana kadar geri kalan işi tamamlayıp her iki grubun ücretini alırlar.”¹

Ebû Kureyb, Muhammed b. el-Alâ’dır.

¹ Hadis ayrıca 2271’de geçmektedir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Bureyd, Bureyd b. Abdillâh b. Ebî Burde el-Kûfî'dir.

Ebû Burde, Âmir b. Ebî Mûsa el-Eş'arî'dir. Bureyd'in dedesidir.

Ebû Mûsa, Abdullâh b. Kays el-Eş'arî'dir. Ebû Burde'nin babasıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanların kendi peygamberleri ile Yahudi ve Hristiyanların kendi peygamberleriyle ilişkilerini bir benzetme üzerinden anlatmıştır. Buna göre adamın biri bir işte belli ücret karşılığında sabahdan akşama kadar çalıştırmak için birilerini tutar. Burada bir ümmet ile bu ümmetin peygamberi, işveren ile işçiye benzetilmiştir.

Adamın tuttuğu işçiler sabahdan gün ortasına kadar çalıştıktan sonra kendilerine verilecek ücreti artık istemediklerini, o ana kadar yaptıkları işi de yapılmamış saydıklarını söyleyip işi bırakırlar.

Adam kalan işi tamamlamak üzere başkalarını tutar ve kalan işi tamamlamaları halinde daha öncekilere söz verdiği ücretin tümünü onlara vereceğini söyler. Bunlar da gün ortasında ikindi namazı vaktine kadar çalıştıktan sonra öncekiler gibi kendilerine verilecek ücreti artık istemediklerini, o ana kadar yaptıkları işi de yapılmamış sayacaklarını söyleyip işi bırakırlar.

Adam akşama az bir sürenin kaldığını, işi tamamlayıp ücretin tümünü almalarını söylemesine rağmen yine kabul etmezler. Bunun üzerine adam işi tamamlamak üzere başkalarını tutar. Bunlar da işin geri kalanını güneş batımına kadar bitirirler ve öncekilerin alacağı ücretin tümünü alırlar.

Bu örnek ve benzetmede Yüce Allah'ın hidayetini ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) getirdiklerini kabul eden Müslümanlar ile dinlerini tahrif edip peygamberlerini inkar eden Yahudi ve Hristiyanların durumu anlatılmaktadır. Bunlar bir önceki hadiste zikredilen Yahudi ile Hristiyanlardan farklıdır. Zira bir önceki hadiste bunlara ücret olarak birer kîrat verildiği zikredilmiştir. Zira bunlar kitaplarının başka bir kitapla nesh edilmesinden önce ölmüşlerdir, yani bu konuda mazeretleri vardır. Bundan dolayı da bir önceki hadiste aciz kalıp amellerine devam edemedikleri ifade edilmiştir.

Hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır. İsnâdında kişinin dedesinden, oğlun da babasından rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *İcâret* konusu içinde tahrir etmiştir.

۱۸ - بَابُ وَقْتِ الْمَغْرِبِ

18- AKŞAM NAMAZI VAKTİ

وَقَالَ عَطَاءٌ يَجْمَعُ الْمَرِيضُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ .

Atâ: “Hasta olan kişi akşam ile yatsı namazını cemederek kılar” demiştir.

Abdurrezzâk’ın *Musannef*’te İbn Cureyc’ten naklen mevsûl olarak bildirdiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh, hasta olan kişinin akşam ile yatsı namazlarını cemederek kılabilceğini söylemiştir. Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râheveyh şartsız bir şekilde bunu caiz görmüşlerdir. Şâfiîlerden bazıları da bu görüştedir. İmam Mâlik ise bazı şartlarda bunun caiz olacağını söylemiştir. Ancak Şâfiî ve öğrencilerinden gelen meşhur görüş, bunu caiz görmedikleri yönündedir.

Nevevî, *er-Ravda* eserinde: “Hastalık veya çamur mazeretleri durumunda namazı cemetmek caiz değildir” demiştir. Ancak hocalarımızdan bazıları hastalık veya çamur gibi mazeretler bulunması durumunda namazı cemederek kılmanın caiz olduğunu söylemiştir. Hattâbî ve Kâdî Hüseyin bu görüştedir. Rûyânî ise böylesi bir durumda cemederek kılmayı müstehab görmüştür.

Sonrasında Nevevî: “Hastalık durumunda namazların cemederek kılınabileceğini söyleyen görüş, bu yönde gelen rivayetlerin zahirinden anlaşılan ve tercih edilen görüştür” diyerek kendi görüşünü dile getirmiştir.

Müslim’in *Sahîh*’de zikrettiğine göre de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ortada herhangi bir korku durumu veya yağmur yokken Medine’de namazları cemederek kılmıştır.

Nevevî, *el-Mühimmât* eserinde ise bu yöndeki rivayetlerin zahirinden hastalık durumunda da namazların cemedileceğinin anlaşıldığını söyler ve Şâfiî’nin bu konuda: “Yolculukta, yağmurda ve hastalıkta namazları cemederek kılmak caizdir” dediğini zikreder.

٥٥٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ قَالَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو النَّجَّاشِيِّ هُوَ عَطَاءُ بْنُ صُهَيْبٍ مَوْلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يَقُولُ كُنَّا نُصَلِّي الْمَغْرِبَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَيَنْصَرِفُ أَحَدُنَا وَإِنَّهُ لَيَبْصُرُ مَوَاقِعَ نَبْلِهِ . تحفة ٣٥٧٢

559- “Muhammed b. Mihrân — Velîd — Evzâi — Râfi’ b. Hadîc’in azatlısı Ebu’n-Necâşî Atâ b. Suheyb” isnâdıyla Râfi’ b. Hadîc şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte akşam namazını kılıp bitirdikten sonra ortalık, birimiz attığı okun nereye düştüğünü görebilecek şekilde henüz kararmamış olurdu.”

Muhammed, Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl’dır.

Velîd, Şam âlimlerinden Velîd b. Müslim el-Umevî’dır.

Evzâi, Abdurrahman b. Amr’dır.

Râfi’, Râfi’ b. Hadîc el-Ensârî el-Evsî el-Medenî’dır.

Râfi’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte akşam namazını kılıp bitirdikten sonra Mescid’den çıktıklarında kişi, attığı okun nereye düştüğünü görebilecek kadar ortalık henüz kararmamış ve aydınlık olurdu. Bu da akşam namazını hemen ilk vaktinde kıldıklarını göstermektedir.

Ahmed’in *Müsned*’de Ali b. Bilâl kanalıyla bildirdiğine göre Ensar’dan bazıları: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte akşam namazını kıldıktan sonra evlerimize dönerken ok atışı yapardık. Ulaşana kadar da oklarımızın düştüğü yerleri görürdük” demiştir. Bu da bize akşam namazını geciktirmeden hemen ilk vaktinde kıldıklarını ve bu namazı da uzun tutmadıklarını göstermektedir.

Akşam namazının ufuktaki aydınlığın kaybolmasına kadar geciktirildiğine dair gelen rivayetler de bu vakitte akşam namazını kılmanın caiz olduğunu gösterme babındandır.

Hadisin ravileri Reyli, Şamlı ve Medinelidir. Hadisi Müslim¹ ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (637)

٥٦٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَدِمَ الْحَجَّاجُ فَسَأَلَنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ بِالْهَاجِرَةِ ، وَالْعَصْرَ وَالشَّمْسُ نَقِيَّةً ، وَالْمَغْرِبَ إِذَا وَجِبَتْ ، وَالْعِشَاءَ أَحْيَانًا وَأَحْيَانًا ، إِذَا رَأَاهُمْ اجْتَمَعُوا عَجَلًا ، وَإِذَا رَأَاهُمْ أَبْطَأُوا آخَرَ ، وَالصُّبْحَ كَانُوا - أَوْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي بِهَا بَغْلَسٍ . طرفه ٥٦٥ - تحفة ٢٦٤٤

560- “Muhammed b. Beşşâr — Muhammed b. Câfer — Şu’be — Saîd” isnâdıyla Muhammed b. Amr b. el-Hasan b. Ali anlatıyor: Haccâc geldiğinde Câbir b. Abdillâh’a (namaz vakitlerini) sorduk. Câbir şöyle dedi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını günün en sıcak olduğu zamanda kıları. İkinci namazını güneş henüz beyazken kıları. Akşam namazını güneş batınca kıları. Yatsı namazında ise duruma göre hareket ederdi. Cemaatin toplandığını görünce geciktirmeden hemen kıldırırdı. Cemaatin yavaş yavaş toplandığını görünce de biraz geç kıldırırdı. Sabah namazını ise ashâb —veya Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)— karanlıkta kıları.”¹

Muhammed, Ğunder olarak tanınan Muhammed b. Câfer’dır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Sa’d, Sa’d b. İbrâhim b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Abdumelik b. Mervân hicri 74 yılında, İbnu’z-Zübeyr’in öldürülmesinden hemen sonra Haccâc b. Yûsuf es-Sekaff’i Medine’ye vali olarak atanmıştı. Haccâc, Medine’deyken namazları geç kıldırıyordu. Muhammed b. Amr b. el-Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib, Haccâc’ın namazları geciktirerek kılması üzerine Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’ye namaz vakitlerini sordu.

Câbir’in anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını, aşırı sıcaklarda serinliğe bırakmayacaksa sıcakların en etkili olduğu zamanlarda kıları. İkinci namazını güneş henüz beyazken ve rengi değişmemişken kıları. Akşam namazını güneş battığında kıları. Güneş ufukta

¹ Hadis ayrıca 565’te geçmektedir.

görünmeyecek şekilde tamamen kaybolduğunda akşam namazı vakti girmiş demektir.

Yatsı namazında ise cemaatin durumuna göre hareket ederdi. Cemaatin hemen toplandığını gördüğünde geciktirmeden hemen ilk vaktinde kıldırırdı. Cemaatin toplanmada ağır davrandığını, yavaş yavaş toplandığını gördüğünde ise biraz geciktirirdi. Sabah namazını ise gecenin sonundaki karanlıkta kıldırırdı. Bu namazda yatsı namazında olduğu gibi cemaatin erken veya geç toplanmasına itibar etmezdi.

Hadiste: “Sabah namazını ise ashâb —veya Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)— karanlıkta kıları” şeklinde tereddütlü bir ifade kullanılmış olsa da her iki ihtimalde mânâ aynıdır. Zira ashâb da bu namazı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte kılmaktadır.

Hadisin ravileri Basralı, Medineli ve Kufelidir. İsnâdında iki tâbîi vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Salât* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.¹

٥٦١ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي

مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْمَغْرِبَ إِذَا تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ . تحفة ٤٥٣٥

561- “Mekkî b. İbrâhim — Yezîd b. Ebî Ubeyd” isnâdıyla Seleme şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile akşam namazını güneş hicapla (ufuk çizgisini geçip) gizlendiği zaman kılardık.”

Mekkî, Mekkî b. İbrâhim b. Beşîr el-Belhî'dir.

Yezîd, Seleme'nin azatlısı Yezîd b. Ebî Ubeyd'dir.

Seleme, ashâbdan Seleme b. el-Ekva'dır.

Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte akşam namazını güneş battığında kılarlardı. Hadiste güneşin ufukta kaybolması kadının hicap arkasında gizlenmesine benzetilmiştir.

Müslim ise bunu Yezîd b. Ebî Ubeyd'den: “Güneş batıp hicapla gizlendiği zaman” lafzıyla rivayet etmiştir. İbn Hacer bu konuda: “Buradan da başlık

¹ Müslim (646)

altındaki hadisin metninde Buhârî'nin hocası tarafından kısaltma yapıldığını anlıyoruz” demiştir.

Üç ravili bir hadistir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۵۶۲ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ سَبْعًا جَمِيعًا وَثَمَانِيًا جَمِيعًا . طر فاه ۵۴۳ ، ۱۱۷۴ -
تحفة ۵۳۷۷

562- “Âdem — Şu’be — Amr b. Dînâr — Câbir b. Zeyd” isnâdıyla İbn Abbâs: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cem ederek (namazları) yedi rekat ve sekiz rekat olarak kıldırdı” dedi.²

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs’tır.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Amr, Amr b. Dînâr el-Mekkî’dir.

Câbir, Câbir b. Zeyd el-Ezdî el-Cevfî Ebu’ş-Şa’sâ el-Basrî’dir.

Abdullah b. Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle ile ikinci namazlarını cem ederek sekiz rekat olarak, akşam ile yatsı namazlarını da cem ederek yedi rekat olarak kıldırmasıdır.

Bu namazlar ilk namazın vaktinde kılınmış olabileceği gibi ikinci namazın vaktinde de kılınmış olabilir. Hadisin lafzı, her iki anlamı da verecek şekilde gelmiştir. Ancak hadisin başlıkla mutabakatını sağlamak için bu namazların ikinci namazın vaktinde yani geciktirilerek kılınmış olmasını tercih ediyoruz.

¹ Müslim (646)

² Hadis ayrıca 543 ve 1174’te geçmektedir. Müslim (705)

۱۹ - بَابُ مَنْ كَرِهَ أَنْ يُقَالَ لِلْمَغْرِبِ الْعِشَاءُ

19- AKŞAM NAMAZINA "MAĞRİB"
YERİNE "İŞÂ" DENİLMESİNİ KERİH GÖRENLER

۵۶۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ - هُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو - قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنِ الْحُسَيْنِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ الْمُرْنِيُّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَغْلِبْكُمْ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمُ الْمَغْرِبِ ». قَالَ الْأَعْرَابُ وَتَقُولُ هِيَ الْعِشَاءُ . تحفة ۹۶۶۱

563- "Ebû Ma'mer Abdullah b. Amr — Abdolvâris — Hüseyin — Abdullah b. Bureyde" isnâdıyla Abdullah el-Müzenî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Akşam namazının adı konusunda bedeviler size baskın çıkmasın. Zira bedeviler bu namazın vaktine «işâ» diyorlar."

Ebû Ma'mer, Abdullah b. Amr el-Minkarî el-Basrî'dir.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd b. Zekvân el-Anberî'dir.

Hüseyin, Hüseyin b. Zekvân el-Avzî el-Basrî'dir.

Abdullah b. Bureyde, Merv kadısıdır.

Abdullah, Abdullah b. el-Muğaffel el-Müzenî'dir.

Bedeviler akşam (mağrib) namazına yatsı namazını andıracak şekilde "işâ" namazı derler ve onu bu isimle anarlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara, akşam namazının ismi konusunda bedevilerin daha baskın çıkmamasını, "işâ" yerine "mağrib" namazı demeleri konusunda onları uyarmıştır. Zira Yüce Allah bu namazı "işâ" değil "mağrib" namazı olarak zikretmiştir. Yüce Allah'ın isimlendirmesi de her zaman için önceliklidir.

Bu yönde uyarı yapılmasının sebebi de, Müslümanların bu namazı başka bir namazla karıştırmaları endişesidir. Fakat: "Ateme namazının faziletini bilseydiniz..." hadisi isimlendirme konusundaki bu yasağın haramlık derecesinde olmadığını göstermektedir. Bu uyarı ve bu yöndeki yasaklama sadece bedevilere de yapılmış olabilir. Ancak genele yapılmış olması daha isabetlidir.

Kirmânî “Zira bedeviler bu namazın vaktine «işâ» diyorlar” sözünün Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) değil de, ravi Abdullah b. el-Müzenî'ye ait olduğunu düşünür. Ancak sözün Abdullah'a ait sayılması için bunu destekleyen başka bir rivayetin olması gerektiği söylenerek buna itiraz edilmiştir. Hadisin zahirinden anlaşılan da son cümlenin öncekinin devamı olduğudur.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî'nin rivayette tek kaldığı hadislerden biridir.

۲۰ - باب ذِكْرِ الْعِشَاءِ وَالْعَتَمَةِ وَمَنْ رَأَاهُ وَاسِعًا

20- YATSI (İŞÂ) NAMAZINA ATEME DENİLMESİ, BU İSİMLENDİRMEYİ CAİZ GÖRENLER

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « أَثْقَلُ الصَّلَاةِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ لِلْعِشَاءِ وَالْفَجْرِ ». وَقَالَ « لَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي اللَّعَنَةِ وَالْفَجْرِ ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَالْإِخْتِيَارُ أَنْ يَقُولَ الْعِشَاءُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَمَنْ بَعْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ﴾ . وَيُذَكَّرُ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنَّا نَتَنَاقَشُ النَّبِيَّ ﷺ عِنْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ فَأَعْتَمَ بِهَا . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَعَائِشَةُ أَعْتَمَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعِشَاءِ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ عَنْ عَائِشَةَ أَعْتَمَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْعَتَمَةِ . وَقَالَ جَابِرٌ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الْعِشَاءَ . وَقَالَ أَبُو بَرَّةَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُؤَخِّرُ لِلْعِشَاءِ . وَقَالَ أَنَسٌ أَخَّرَ النَّبِيُّ ﷺ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ . وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ وَأَبُو أَيُّوبَ وَابْنُ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ .

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Münafıklara en zor gelen namazlar, işâ ve sabah namazlardır” buyurmuştur.

Yine: “Ateme ve sabah namazlarındaki fazileti bilselerdi...” buyurmuştur.

Ebû Abdillâh (Buhârî) şöyle demiştir: Yatsı namazı için “işâ” denilmesi tercih edilir. Zira Yüce Allah yatsı namazını zikrederken: “وَمِنْ بَعْدِ صَلَوةِ الْعِشَاءِ”¹ buyurmuştur.

Zikredildiğine göre Ebû Mûsa: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile işâ namazını kılmak için nöbetleşe giderdik. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı karanlık iyice çöktüğü zaman kıldırırdı” demiştir.

İbn Abbâs ve Âişe de: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işâ namazını karanlık iyice çökünce kıldırırdı” demişlerdir.

Bazılarının bildirdiğine göre Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ateme namazını karanlık iyice çöktüğünde kıldırırdı” demiştir.

Câbir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işâ namazını... kıldırırdı” demiştir.

Ebû Berze: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işâ namazını geciktirirdi...” demiştir.

Enes: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işâ’l-ahîre namazını geciktirdi...” demiştir.

İbn Ömer, Ebû Eyyûb ve İbn Abbâs: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) akşam ile işâ namazını... kıldırırdı” demişlerdir.

Buhârî’nin “Yatsı Namazının Fazileti” başlığı altında mevsûl olarak Ebû Hureyre kanalıyla naklettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), münafıklara en zor ve ağır gelen namazların işâ (yatsı) ve sabah namazları olduğunu bildirmiştir. Zira bu vakitler beden dinlendiği vakitlerdir.

Yine Buhârî’nin *Ezân* konusu içinde Ebû Hureyre kanalıyla bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ateme (yatsı) ve sabah namazlarının faziletini bilmiş olsalardı sürünerek de olsa bunları cemaatle kılmaya geleceklerini bildirmiştir.

Her iki hadiste de görüldüğü gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını bazen “işâ” bazen de “ateme” ismiyle zikretmiştir.

Buhârî, yatsı namazının ismi konusunda “işâ” isminin tercih edileceğini söylemiş ve bunu da Yüce Allah’ın: “وَمِنْ بَعْدِ صَلَوةِ الْعِشَاءِ” buyurmasına

¹ Nûr Sur. 58

dayandırmıştır. Zira âyette Yüce Allah yatsı namazını “işâ” ismiyle zikretmiştir.

Ebû Mûsa el-Eş’arî de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile yatsı namazını cemaatle kılmak için nöbetleşe gitmelerini anlatırken bu namaz için “işâ” ismini kullanmış, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı karanlık iyice koyulaşınca kadar geciktirdiğini de dile getirmiştir.

Buhârî, Ebû Mûsa’nın sözünü mânâ olarak naklettiği için “zikredildiğine göre” diyerek söze temrîz sigasıyla (eda sigası mechûl fiille) yer vermiştir. Demâmînî ve Zerkeşî: “Bu da Buhârî’nin temrîz sigasıyla muallak olarak zikrettiği rivayetlerin yanında sahih olmayabileceğini iddia eden İbnu’s-Salâh’a verilmiş bir cevaptır” demişlerdir.

Birmâvî ise onların bu sözüne itiraz ederken: “İbnu’s-Salâh, Buhârî’nin bu şekilde yer verdiği rivayetlerin zayıf olabileceğini değil, sahih oldukları anlamına gelmeyeceğini söylemiştir ki ikisi arasında fark vardır” demiştir.

Abdullah b. Abbâs ve Hz. Âişe de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını karanlık iyice çökünce kıldırıldığını naklederken yatsı namazını “işâ” ismiyle zikretmişlerdir. İbn Abbâs’ın rivayetini Buhârî “Yatsı Namazından Önce Uyuma” başlığı altında mevsûl olarak nakletmiştir. Hz. Âişe’nin de rivayetini “Yatsı Namazından Önce Uyuma” başlığı altında mevsûl olarak nakletmiştir.

Başka birinin bildirdiğine göre Hz. Âişe, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını karanlık iyice çökünce kıldırıldığını naklederken yatsı namazını “ateme” ismiyle zikretmiştir. Buhârî, Hz. Âişe’nin bu rivayetini “Kadınların Gece Vakti Mescidlere Girmesi” başlığı altında mevsûl olarak zikretmiştir.

Buhârî, yatsı namazının “ateme” ismiyle zikredilmesine yönelik muallak olarak bu rivayetlerine yer verdikten sonra bu namazı “işâ” ismiyle zikreden diğer rivayetleri zikretmiştir.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını kıldırmasını anlatırken bu namazı “işâ” ismiyle zikretmiştir. Buhârî bu rivayeti de hem akşam ve yatsı namazlarının vakti başlıkları altında mevsûl olarak nakletmiştir.

Ebû Berze el-Eslemî de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirerek kıldırmasını anlatırken bu namazı “işâ” ismiyle zikretmiştir. Buhârî bu rivayeti “İkinci Namazı Vakti” konusu içinde uzun bir metinle mevsûl olarak aktarmıştır.

Enes b. Mâlik de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirerek kıldırmasını anlatırken bu namazı “işâ” ismiyle zikretmiştir. Buhârî bu rivayeti yatsı namazının gece yarısına kadar geciktirilmesi konusu içinde uzun bir metinle mevsûl olarak nakletmiştir.

Abdullah b. Ömer, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Abdullah b. Abbâs da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akşam ve yatsı namazlarını cemederek kıldırmasını naklederken yatsı namazını “işâ” ismiyle zikretmişlerdir. İbn Ömer'in rivayetini Buhârî *Hac* konusu içinde mevsûl olarak aktarmıştır. Ebû Eyyûb'un rivayetini *Vedâ Haccı* konusu içinde mevsûl olarak zikretmiştir. İbn Abbâs'ın rivayetine de “Öğle Namazının İkinci Vaktine Kadar Geciktirilmesi” başlığı altında mevsûl olarak yer vermiştir.

٥٦٤ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَأَلْتُ
أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ - وَهِيَ الَّتِي يَدْعُو النَّاسُ
لِلْعَتَمَةِ - ثُمَّ انْصَرَفَ فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا فَقَالَ « أَرَأَيْتُمْ لَيْتَكُمْ هَذِهِ فَإِنْ رَأَسَ مِائَةَ سَنَةٍ مِنْهَا لَا
يَبْقَى مِنْهُ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ » . طرفاه ١١٦ ، ٦٠١ - تحفة ٧٠٠٣

564- “Abdân — Abdullah — Yûnus — Zührî — Sâlim” isnâdıyla Abdullah şöyle demiştir: Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanların “ateme” dedikleri yatsı namazını kıldırıktan sonra bize doğru döndü ve: “Şu geceniz var ya, bu geceden yüz yıl sonra bugün yeryüzünde bulunanlardan hiç kimse hayatta olmayacaktır” buyurdu.¹

Abdân, Abdullah b. Osmân el-Mervezî'dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Mübârek'tir.

Yunus, Yunus b. Yezîd'dir.

¹ Hadis ayrıca 116 ve 601'de geçmektedir.

Zühri, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Abdullah, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'tır.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), insanların "ateme" dedikleri yatsı namazını kıldırdıktan sonra cemaate doğru dönmüş ve: *"Şu geceniz var ya, bu gecedен yüz yıl sonra bugün yeryüzünde bulunanlardan hiç kimse hayatta olmayacaktır"* buyurmuştur.

İbn Ömer bu olayı aktarırken insanların yatsı namazına "ateme" dediklerini de bildirmiştir. Bu da bize isimlendirme konusundaki yasaktan haberdar olmayan kişiler arasında yatsı namazına yönelik bu isimlendirmenin yaygın olduğunu göstermektedir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz sonrası içinde bulundukları gece itibariyle yeryüzünde bulunan hiç kimsenin bir yüz yıl sonra hayatta olmayacağını bildirmiştir. O gece itibariyle yaşı az veya çok olsun bir yüz yıl geçtikten sonra içlerinden hayatta olan kimse kalmayacaktır. Ancak hadiste, o gecedен sonra doğan birinin yüz yıldan daha fazla yaşamayacağına delâlet eden herhangi bir şey de yoktur.

Buhârî ve başkaları bu hadise dayanarak Hızır'ın vefat etmiş olduğunu söylemiştir. Onlara muhalif olanlara göre ise hadisteki ifade genel, ancak maksat özeldir. Ya da hadiste geçen "yeryüzü" ifadesinden kasıt Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) doğduğu ve üzerinde yaşadığı bölgedir. Hızır da Arap yarımadası dışında bir yerde yaşıyor olabilir, bundan dolayı da hayatta olabilir.

Âlimlerden ve salih kişilerden çok kişi de aynı görüşü paylaşmıştır ki onların görüşlerine burada yer vermek konuyu gereğinden fazla uzatacaktır. Daha önce "Gece Vakti İlmi Sohbet Yapmak" başlığı altında bu yönde bazı açıklamalar yapılmıştı.

Hadisin ravileri Mervli, Medineli ve Eylelidir. İsnâdında tâbînin tâbîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim de *Fadâil* konusu içinde tahrir etmiştir.¹

¹ Müslim (2527)

۲۱ - بَابُ وَقْتِ الْعِشَاءِ إِذَا اجْتَمَعَ النَّاسُ أَوْ تَأَخَّرُوا

21- CEMAATİN TOPLANMA ZAMANINA
GÖRE YATSI NAMAZININ VAKTİ

۵۶۵ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو - هُوَ ابْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ - قَالَ سَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ صَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ كَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ بِالْهَاجِرَةِ ، وَالْعَصْرَ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ ، وَالْمَغْرِبَ إِذَا وَجِبَتْ ، وَالْعِشَاءَ إِذَا كَثُرَ النَّاسُ عَجَلًا ، وَإِذَا قَلُّوا آخَرَ ، وَالصُّبْحَ بَعَلَسَ . طرفه ۵۶۰ تحفة ۲۶۴۴

565- “Müslim b. İbrâhim — Şu’be — Sa’d b. İbrâhim” isnâdıyla Muhammed b. Amr b. el-Hasan b. Ali anlatıyor: Câbir b. Abdillâh’a Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazlarını sorduğumuzda şöyle dedi: “Öğle namazını günün en sıcak olduğu zamanda kılardı. İkinci namazını güneş henüz canlıyken kılardı. Akşam namazını güneş batınca kılardı. Yatsı namazında ise cemaat çok olunca geciktirmeden, az olunca da biraz geç kıldırırdı. Sabah namazını ise karanlıkta kılardı.”¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ferâhîdî el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Sa’d, Medine kadısı Sa’d b. İbrâhim b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî’dir.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öğle namazını sıcakların en etkili olduğu, insanların işi gücü bıraktığı zamanda kıldırırdı. İkinci namazını güneş henüz canlıyken, yani beyaz renkte iken kıldırırdı. Akşam namazını güneş battığı zaman kıldırırdı.

Yatsı namazında ise cemaatin durumuna göre hareket ederdi. Cemaat çok ise hemen ilk vaktinde kıldırırdı. Yatsının ilk vakti de Şâfiî, İmam Muhammed ve İmam Yûsuf’a göre kırmızı şafağın kaybolmasıyla başlar. Ebû Hanîfe’ye göre ise beyaz şafağın kaybolmasıyla başlar. Ebû Hanîfe’den yatsının ilk vaktinin kırmızı şafağın kaybolmasıyla başladığına dair görüş de nakledilmiştir. Hanefilerin bu namazın vaktine yönelik fetvası da bu yöndedir.

¹ Hadis ayrıca 560’ta geçmektedir. Müslim (646)

Yatsının ilk vaktinde cemaat az ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı gecenin ilk üçte birine kadar geciktirirdi. Şâfiîlerin çoğu da böylesi bir geciktirmeden yanadır. Mâlik ve Ahmed de bunu söylemiştir. Sahabe ve tâbiûnun çoğu da bu görüştedir. Şâfiî yeni Risâle'sinde geciktirilerek kılınacağını söyler. Eski Risâle'sinde ise geciktirilmeden hemen ilk vaktinde kılınmasının daha iyi olacağını dile getirir. Nevevî ve bir grup âlim de bu görüşün daha isabetli olduğunu ifade eder.

Şâfiîlerden bazıları yatsı namazının gece yarısına kadar geciktirilmesini söylemiştir. Bunda da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ümmetime ağır gelmeyeceğini bilsem yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirirdim*” hadisine dayanmışlardır. Hâkim bu hadisi sahih bulmuş, Nevevî de *Şerhu Müslim*'de bu görüşü tercih etmiştir.

Nevevî'nin *Şerhu'l-Mühezzeb*'deki sözlerinden de âlimlerin çoğunun bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Aynı eserde cemaatle kılmak için yatsı namazının geciktirilmesinin, tek olarak ilk vaktinde kılınmasından daha üstün olduğuna işaret vardır. Hatta daha kalabalık bir cemaatle kılmak için bu namazı geciktirmenin daha az cemaatle ilk vaktinde kılınmasından daha üstün olduğu anlaşılmaktadır. Ancak namazı geciktirmek namaza gelenlere sıkıntı verecekse geciktirmeden kılmak tercihe şayandır.

Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını gece sonunda kıldırırdı. Bu hadis daha önce “Akşam Namazı Vakti” başlığı altında zikredilmişti.

۲۲ - بَابُ فَضْلِ الْعِشَاءِ

22- YATSI NAMAZININ FAZİLETİ

Başlık, yatsı namazının veya bu namazı beklemenin faziletiyle ilgilidir.

۵۶۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً بِالْعِشَاءِ ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَفْشُوَ الْإِسْلَامُ ، فَلَمْ يَخْرُجْ حَتَّى قَالَ عُمَرُ نَامِ النِّسَاءَ وَالصَّبِيَّانُ . فَخَرَجَ فَقَالَ لِأَهْلِ الْمَسْجِدِ « مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ غَيْرُكُمْ » . أطرافه ۵۶۹ ، ۸۶۲ ، ۸۶۴ - تحفة ۱۶۵۴۴

566- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geç bir vakte kadar geciktirdi. O zamanlar İslam dini insanlar arasında henüz yayılmamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkmakta o kadar gecikti ki sonunda Ömer: “Kadınlar ve çocuklar uyudu!” diye seslendi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktı ve Mescid’de bulunanlara: *“Yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yok”* buyurdu.¹

Yahya, Yahya b. Abdillâh b. Bukeyr el-Mahzûmî’dir. Dedesiyle şöhret olduğu için ona nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa’d el-Mısırî’dir.

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Hız. Âişe’nin bildirdiğine göre bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirdi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) âdeti de namazı geciktirmeden ilk vaktinde kılmaktır. Bu geciktirme de İslam dininin Medine dışında henüz pek fazla yayılmadığı bir zamanda olmuştu. Medine dışında yayılması da Mekke’nin fethinden sonra olmuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıkmada o kadar gecikti ki sonunda Ömer b. el-Hattâb orada bulunan kadınlar ile çocukların uyuduğu uyarısını yaptı. Ömer’in özellikle kadın ile çocukları zikretmesi uykusuzluğa daha az dayanmalarından dolayıdır. Müslim ise bunu rivayet ederken: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını o kadar geciktirdi ki gecenin çoğu geçti ve Mescid’de bulunanlar uykuya daldı” lafzını kullanır.

Hız. Ömer bu uyarıyı yapınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıktı ve Mescid’de bulunanlara: *“Yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yok!”* buyurdu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle demesinin sebebi de ya Medine’de o zamanlar onlardan başka bu namazı kılanların bulunmaması ya da diğer dinlerden olanlarda namazın olmamasıdır.

¹ Hadis ayrıca 569, 862 ve 864’te geçmektedir.

Altı ravili bir hadistir. İsnâdında tâbîînin tâbîîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca “Uykusu Bastıran Kişinin Yatsı Namazından Önce Uyuması” başlığı altında zikretmiştir. Hadisi Müslim de tahrir etmiştir.¹

٥٦٧ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنْتُ أَنَا وَأَصْحَابِي الَّذِينَ قَدِمُوا مَعِيَ فِي السَّفِينَةِ نَزُولًا فِي بَقِيعِ بَطْحَانَ ، وَالنَّبِيُّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ ، فَكَانَ يَتَنَوَّبُ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ كُلَّ لَيْلَةٍ نَقَرُ مِنْهُمْ ، فَوَافَقْنَا النَّبِيَّ ﷺ أَنَا وَأَصْحَابِي وَلَهُ بَعْضُ الشُّغْلِ فِي بَعْضِ أَمْرِهِ فَأَعْتَمَ بِالصَّلَاةِ حَتَّى ابْتَهَارَ اللَّيْلُ ، ثُمَّ خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى بِهِمْ ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لِمَنْ حَضَرَهُ « عَلَى رِسْلِكُمْ ، أَبْشَرُوا إِنَّ مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ يُصَلِّي هَذِهِ السَّاعَةَ غَيْرُكُمْ » . أَوْ قَالَ « مَا صَلَّى هَذِهِ السَّاعَةَ أَحَدٌ غَيْرُكُمْ » . لَا يَذِرُ أَى الْكَلِمَتَيْنِ قَالَ . قَالَ أَبُو مُوسَى فَرَجَعْنَا فَفَرَحْنَا بِمَا سَمِعْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . تحفة ٩٠٥٨

567- “Muhammed b. el-Alâ — Ebû Usâme — Bureyd — Ebû Burde” isnâdıyla Ebû Mûsa anlatıyor: Benimle birlikte gemiyle gelen arkadaşlarımla Bakîu Buthân’da konaklamıştık. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’deydi. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında yatsı namazını kılmaya gruplar halinde sırayla giderdik. Bizim sıramızda arkadaşlarımla birlikte gittiğimizde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir işle meşguliyetinden dolayı yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp namazı bize kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra da orada bulunanlara: “*Gitmede acele etmeyin! Sevinin! Şu saatte insanlar içinde sizden başka namaz kılanın bulunmaması*” veya: “*Bu saatte sizden başka kimsenin namaz kılmaması Yüce Allah’ın size bir nimetidir*” buyurdu. Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu ikisinden hangisini söylediğini tam olarak hatırlamıyorum. Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) duyduğumuza sevinmiş bir şekilde de yerimize döndük.

¹ Müslim (638)

Muhammed b. el-Alâ, Ebû Kureyb'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Bureyd, Bureyd b. Abdillâh b. Ebî Burde el-Kûfî'dir.

Ebû Burde, Bureyde'nin dedesi Âmir'dir.

Ebû Mûsa, Abdullâh b. Kays el-Eş'arî'dir.

Ebû Mûsa el-Eş'arî yanındaki Müslümanlarla birlikte gemiyle geldiklerinde Medine'de bir vadi olan Bakîu Buthân'da konakladılar. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'de bulunuyordu. Yatsı namazını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında kılmak için de gruplar halinde ve sırayla konakladıkları vadiden Medine'ye gidiyorlardı.

Kendi grubunun sırasında yatsı namazı için Medine'ye gittiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir işle meşguldü. Taberânî'de zikredildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o sırada bir ordu hazırlamakla meşguldü. Bu meşguliyetinden dolayı da yatsı namazını gece yarısına veya yıldızların çıkıp birbirine karıştığı veya koyu karanlığın çöktüğü zamana kadar geciktirmek zorunda kaldı.

Daha sonrasında Mescid'e çıkıp yatsı namazını kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra namazda hazır bulunanlara gitmekte acele etmemelerini söyledi. Ardından o saatte yatsı namazını onlardan başka kılanın bulunmamasının Yüce Allah'ın onlar bir nimeti olduğunu ve bundan dolayı sevinmelerini söyledi.

Ebû Mûsa da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözleri ve müjdesine sevinmiş bir şekilde konakladıkları vadiye döndüklerini ifade etmiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından Yüce Allah'ın bir nimeti olarak nitelendirilen ve sevabı çok olan bu ibadeti eda etmek o saatlerde sadece kendilerine nasip olmuştu. Böylesi bir nimeti Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında eda etmenin sevinci ve huzuru içinde de konakladıkları yere geri dönmüşlerdi.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (641)

۲۳ - بَاب مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّوْمِ قَبْلَ الْعِشَاءِ

23- YATSİ NAMAZINDAN ÖNCE UYUMANIN KERİH GÖRÜLMESİ

۵۶۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ عَنْ أَبِي بَرَزَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَ الْعِشَاءِ وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا . أطرافه ۵۴۱، ۵۴۷، ۵۹۹، ۷۷۱ - تحفة ۱۱۶۰۶

568- “Muhammed b. Selâm — Abdulvehhâb es-Sekafî — Hâlid el-Hazzâ — Ebu'l-Minhâl” isnâdıyla Ebû Berze: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazından önce uyumayı, sonrasında ise konuşmayı (sohbeti) kerih görürdü” dedi.¹

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilmecîd b. es-Salt es-Sekafî el-Basrî'dir.

Hâlid, Hâlid b. Mihrân Ebu'l-Minhâl el-Basrî el-Hazzâ'dır.

Ebu'l-Minhâl, Seyyâr b. Selâme er-Riyâhî'dir.

Ebû Berze, Nadle el-Eslemî'dir.

Ebû Berze'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını kılmadan önce uyumayı kerih görürdü. Bu kerahiyet de tenzihi bir kerahiyettir. Zira kişi uyanamayabilir ve namazın vaktini geçirebilir. Ancak kendisini uyandıran biri bulunan kişi için böylesi bir uyku mubahtır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazı sonrası dünyevi konularda konuşma ve sohbeti de sevmezdi. Zira sohbe dalan kişi yorulup uykuya yenik düşebilir. Bu durumda gece namazına kalkamayabilir veya gece zikrini yapamayabilir veya sabah namazını kaçırabilir. Ancak ilim öğrenme, salih kişilerin hikayelerini anlatma, misafirle ilgilenme gibi dinin maslahatına olan konularda sohbet etmede kerahiyet yoktur.

¹ Hadis ayrıca 541, 547, 599 ve 771'de geçmektedir. Müslim (461)

۲۴ - باب النَّوْمِ قَبْلَ الْعِشَاءِ لِمَنْ غَلَبَ

24- UYKUSU BASTIRAN KİŞİNİN YATSI
NAMAZINDAN ÖNCE UYUMASI

Başlık, uykusu bastıran kişi için yatsı namazı öncesi uykunun kerih olmamasıyla ilgilidir. Zira böylesi bir uyku kişinin kendi tercihi ve iradesi dışında sayılır.

۵۶۹ - حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ عَنْ سُلَيْمَانَ قَالَ صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْعِشَاءِ حَتَّى نَادَاهُ عُمَرُ الصَّلَاةَ ، نَامَ النَّسَاءُ وَالصَّبِيَّانُ . فَخَرَجَ فَقَالَ « مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ غَيْرُكُمْ » . قَالَ وَلَا يُصَلِّيْ يَوْمَئِذٍ إِلَّا بِالْمَدِينَةِ ، وَكَانُوا يُصَلُّونَ فِيمَا بَيْنَ أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ الْأَوَّلِ . أطرافه ۵۶۶ ، ۸۶۲ ، ۸۶۴ - تحفة ۱۶۴۹۹

569- “Eyyûb b. Süleymân — Ebû Bekr — Süleymân — Sâlih b. Keysân — İbn Şihâb — Urve” isnâdıyla Âişe der ki: Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını o kadar geciktirdi ki sonunda Hz. Ömer: “Namaz! Kadınlar ve çocuklar uyudu!” diye seslendi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktı ve: “Yeryüzünde bu namazı sizden başka bekleyen yok” buyurdu.

Ravi der ki: “O zamanlarda da Medine ahalisi dışında namaz kılan yoktu. Bu namazı da şafağın kaybolmasından gecenin ilk üçte birine kadar olan vakit içinde kılarlardı.”¹

Eyyûb, Eyyûb b. Süleymân b. Hilâl el-Kureşî’dir.

Ebû Bekr, Abdulhamîd b. Abdillâh b. Uveys el-Asbahî el-A’şâ’dır.

Süleymân, Süleymân b. Hilâl el-Kureşî el-Medenî’dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

¹ Hadis ayrıca 566, 862 ve 864’te geçmektedir. Müslim (638)

Hız. Âişe'nin bildirdiğine göre bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını o kadar geciktirdi ki sonunda Ömer b. el-Hattâb namaz uyarısı yaptı ve Mescid'de bulunan kadınlarla çocukların uyuduğunu söyledi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıktı ve: *"Yeryüzünde bu namazı sizden başka bekleyen yok"* buyurdu.

Hız. Âişe bu olayı aktardıktan sonra o zamanlarda yatsı namazının Medine dışında başka bir yerde kılınmadığı bilgisini verir. Çünkü Mekke'deki Müslümanlar o sırada güçsüzdü ve namazları gizlice kılıyorlardı. Mekke ile Medine dışındaki şehirlere de henüz İslamiyet girmiş değildi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile ashâbı yatsı namazını kırmızı şafağın kaybolmasından gecenin ilk üçte birine kadar olan zaman dilimi içinde kılardı. Ebû Hanîfe'de ise yatsı namazı vaktinin başlaması kırmızı şafağın değil beyaz şafağın kaybolmasıyla olur.

Yedi ravili bir hadistir. İsnâdında tâbînin tâbîden, onun da sahabiden rivayeti vardır.

٥٧٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَغِلَ عَنْهَا لَيْلَةً ، فَأَخْرَجَهَا حَتَّى رَقَدْنَا فِي الْمَسْجِدِ ، ثُمَّ لَسْتِ قَظْنَا ثُمَّ رَقَدْنَا ثُمَّ لَسْتِ قَظْنَا ، ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَالَ « لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يَتَتَبَرُّ الصَّلَاةَ غَيْرُكُمْ » . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يُبَالِي أَقَدَمَهَا أَمْ أَخْرَجَهَا إِذَا كَانَ لَا يَخْشَى أَنْ يَغْلِبَهُ النَّوْمُ عَنْ وَقْتِهَا ، وَكَانَ يَرَقُدُ قَبْلَهَا . تحفة ٧٧٧٦

570- "Mahmûd — Abdurrazzâk — İbn Cureyc — Nâfi" isnâdıyla Abdullah b. Ömer anlatıyor: Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meşguliyetinden dolayı yatsı namazını geciktirdi. Öyle ki biz arada Mescid'de uyuduk, sonra kalktık. Ardından yine uyuduk, sonra da kalktık. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıktı ve: *"Bu gece yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yoktur"* buyurdu.

Ravi der ki: "Bundan dolayı İbn Ömer uyuyakalıp vakti geçirmekten korkmadığı sürece yatsı namazını hemen ilk vaktinde kılma ile geciktirerek kılma arasında bir fark görmezdi. Yatsı namazından önce de uyuduğu olurdu."

Mahmûd, Mahmûd b. Ğaylân el-Mervezî'dir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' el-Himyerî el-Yemânî es-San'ânî'dir.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Cureyc'tir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirdi. Öyle ki Mescid'de bulunanlar uyudular ve kalktılar. Burada uyumaları sağlam bir şekilde oturarak veya uzanmış bir şekilde fazla dalmadan sadece uyuklama ya da tam olarak dalma şeklindedir. Ancak dalıp normal bir uyuma olması durumunda kalktıktan sonra abdest de almışlardır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için çıkışı gecikince bir daha aynı şekilde uyuyup kalktılar. Sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e çıktı ve: "Bu gece yeryüzünde sizden başka bu namazı bekleyen yoktur" buyurdu.

Nâfi'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer, vakti kaçırarak şekilde uyuyup kalma endişe taşımadıktan sonra yatsı namazını hemen ilk vaktinde kılma ile geciktirerek kılma arasında bir fark görmezdi. Bazen yatsı namazından önce uyuduğu da olurdu. Bu da bize yatsı namazı öncesi uyumanın kerahiyetinin tahrimen değil, tenzihen mekruh olduğunu göstermektedir.¹

٥٧١ - وَقَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً بِالْعِشَاءِ حَتَّى رَقَدَ النَّاسُ وَاسْتَيْقَظُوا ، وَرَقَدُوا وَاسْتَيْقَظُوا ، فَقَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ الصَّلَاةُ . قَالَ عَطَاءٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَخَرَجَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ الْآنَ ، يَقْطُرُ رَأْسُهُ مَاءً ، وَاضِعًا يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ فَقَالَ « لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُصَلُّوهَا هَكَذَا » . فَاسْتَبْتُ عَطَاءً كَيْفَ وَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى رَأْسِهِ يَدَهُ كَمَا أَنْبَأَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ ، فَبَدَّدَ لِي عَطَاءٌ بَيْنَ أَصَابِعِهِ شَيْئًا مِنْ تَبْدِيدٍ ، ثُمَّ وَضَعَ أَطْرَافَ أَصَابِعِهِ عَلَى قَرْنِ الرَّأْسِ ثُمَّ ضَمَّهَا ، يُمِرُّهَا كَذَلِكَ عَلَى الرَّأْسِ حَتَّى مَسَّتْ إِبْهَامُهُ طَرَفَ الْأُذُنِ مِمَّا يَلِي الْوَجْهَ عَلَى الصُّدْغِ ، وَنَاحِيَةِ اللَّحْيَةِ ، لَا يُقَصِّرُ وَلَا

¹ Müslim (639)

يَبْطِشُ إِلَّا كَذَلِكَ وَقَالَ «لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ أَنْ يُصَلُّوا هَكَذَا». طرفه ٧٢٣٩
- تحفة ٥٩١٥

571- Ravi (Atâ) der ki: İbn Abbâs'ın şöyle dediğini işittim: “Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirdi. Öyle ki cemaat arada uyudu, sonra kalktı. Ardından bir daha uyudu ve kalktı. Daha sonra Ömer b. el-Hattâb kalkıp: «Namaza!» diye seslendi. O esnada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktı. Şu an sanki onu görür gibiyim. Saçlarından su damlıyordu ve elini başının orta yerine koymuştu. Çıktığında: «Şayet ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim, yatsı namazını bu vakitte kılmalarını emrederdim» buyurdu.”

Ravi der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elini başına koymasını İbn Abbâs'ın bildirdiği gibi Atâ'nın da bana göstermesini istedim. Bunun üzerine Atâ, parmaklarını biraz ayırdı, ellerini başının tepesine koydu. Ardından parmaklarını birleştirip acele etmeden çok da yavaş davranmadan, baş parmağı ön taraftan kulak memesine ve sakalların başladığı yere değene kadar başının üzerinde yürüttü. Ardından Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Şayet ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim, yatsı namazını bu vakitte kılmalarını emrederdim” buyurduğunu söyledi.¹

Atâ b. Ebî Rebâh'ın İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirdi. Öyle ki arada Mescid'de bulunanlar birkaç defa uyuyup kalktılar. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıkışı fazla gecikince Ömer b. el-Hattâb kalkıp namazı hatırlattı.

O esnada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıktı. Henüz yeni yıkandığı için saçlarından sular damlıyordu. Eli de başındaydı ve saçlarındaki suyu gidermeye çalışıyordu. İbn Abbâs bunu anlatırken bu görüntünün hâlâ gözleri önünde durduğunu söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığında: “Şayet ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim yatsı namazını bu vakitte kılmalarını emrederdim” buyurdu.

¹ Hadis ayrıca 7239'da geçmektedir.

Ravi İbn Cureyc, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) elini başına koymasını İbn Abbâs'ın naklettiği şekilde Atâ b. Ebî Rebâh'tan göstermesini isteyince, Atâ ellerinin parmaklarını az bir araladı ve başının üzerine koydu. Çok yavaş çok da hızlı olmayacak şekilde ellerini başının üst tarafından öne doğru, başparmaklar kulak memelerine değene kadar yürüttü. Ardından da İbn Abbâs'tan naklen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözkonusu sözünü aktardı.

Hadisin ravileri Mervli, Yemenli ve Mekkelidir. Hadisi Müslim¹ ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

٢٥ - بَابُ وَقْتِ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ

25- YATSI NAMAZI VAKTİ GECE YARISINA KADARDIR

وَقَالَ أَبُو بَرَزَةَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَحِبُّ تَأْخِيرَهَا .

Ebû Berze: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı geciktirmeyi severdi” demiştir.

Başlık, yatsı namazının tercih edilen vaktinin gece yarısı olduğuyla ilgilidir.

Ebû Berze'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirerek kılmayı severdi. Ebû Berze'nin bu rivayeti mevsûl olarak daha önce zikredilmişti. Ancak buradaki sözünde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) geciktirerek kıldığı namazın yatsı namazı olduğuna dair bir şey bulunmamaktadır.

٥٧٢ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ الْمُحَارِبِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَخَّرَ النَّبِيُّ ﷺ صَلَاةَ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ ، ثُمَّ صَلَّى ثُمَّ قَالَ « قَدْ صَلَّى النَّاسُ وَنَامُوا ، أَمَا إِنَّكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا أَنْتُمْ بِمُتَمَوِّهَا » . وَزَادَ ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ سَمِعَ أَنَسًا كَانِي أَنْظُرُ إِلَى وَبَيْصٍ خَاتَمِهِ لَيْلَتِيذ . أطرافه ٦٠٠ ، ٦٦١ ، ٨٤٧ ، ٥٨٦٩ -

تحفة ٦٥٧ ، ٧٩١

¹ Müslim (642)

572- “Abdurrahîm el-Muhâribî — Zâide — Humeyd et-Tavîl” isnâdıyla Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir defasında yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Daha sonra kıldırđı ve: “İnsanlar namazı kılıp uyudular. Siz ise namazı beklediğiniz sürece namazdasınız demektir” buyurdu.

İbn Ebî Meryem ise bunu rivayet ederken şu eklemeyi yapar: Yahya b. Eyyûb’un bildirdiğine göre Humeyd, Enes’in: “Bunu söylerken yüzüğünün parlaklığını şu an bile görür gibiyim” dediğini işitmiştir.¹

Abdurrahûm, Abdurrahîm b. Abdirrahman b. Muhammed el-Muhâribî el-Kûfî’dir.

Zâide, Zâide b. Kudâme’dir.

Humeyd, Humeyd b. Ahmed el-Basrî’dir. Hicri 142 veya 143 yılında namazda iken vefat etmiştir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirdi. Daha sonra çıkıp namazı kıldırđı. Namaz sonrası da orada bulunmayanların bu namazı kılıp uyuduklarını, Mescid’de olup da bu namazı gece yarısına kadar bekleyenlerin bekleme süresi içinde namazdaymış gibi sevabını alacaklarını bildirdi.

Hadisin zahirinden gece yarısından sonra yatsı namazının vaktinin çıktığını anlıyoruz. Ulemânın çoğunluğu ise tercihe bağlı olarak yatsı namazının gece yarısına kadar geciktirilebileceğini söylemiştir. Nevevî de *Şerhu Müslim*’de yatsı namazının gece yarısına kadar geciktirilerek kılınacağını söyleyen görüşü tercih etmiştir.

Hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır.

Saîd b. el-Hakem b. Muhammed b. Sâlim b. Ebî Meryem el-Cumahî el-Mısırî bu hadisi Yahya b. Eyyûb el-Ėâfikî kanalıyla Humeyd et-Tavîl’den rivayet ederken Enes b. Mâlik’in söz konusu gecede: “Bunu söylerken yüzüğünün parlaklığını şu an bile görür gibiyim” dediği eklemesini yapmıştır.

¹ Hadis ayrıca 600, 661, 847 ve 5869’da geçmektedir. Müslim (640)

Muallak olarak gelen bu rivayeti de el-Muhallis, *Fevâid*'de mevsûl olarak nakletmiştir. Buhârî'nin bu rivayete yer vermesinin sebebi de, Humeyd'in hadisi Enes'ten işittiğini göstermektir.

۲۶ - بَابُ فَضْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ

26- SABAH NAMAZININ FAZİLETİ

۵۷۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا قَيْسٌ قَالَ لِي جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ فَقَالَ « أَمَا إِنَّكُمْ سَتَرُونَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرُونَ هَذَا ، لَا تُضَامُونَ - أَوْ لَا تَضَاهُونَ - فِي رُؤْيَيْهِ ، فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تَغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ ، وَقَبْلَ غُرُوبِهَا فَافْعَلُوا » . ثُمَّ قَالَ « فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا » . أطرافه ۵۵۴ ، ۴۸۵۱ ، ۷۴۳۴ ، ۷۴۳۵ ، ۷۴۳۶ - تحفة ۳۲۲۳

573- “Müsedded — Yahya — İsmâil — Kays” isnâdıyla Cerîr b. Abdillâh anlatıyor: Mehtaplı bir gecede Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındayken dolunaya baktı ve: “Bu Ay'ı gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz, görme konusunda da bir sıkıntı yaşamayacaksınız —veya: tereddütte kalmayacaksınız—. Elinizden geldiği kadarıyla güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazları kılmaya çalışın” buyurdu ve: “Güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabbinizi hamd ederek tespih et”¹ âyetini okudu.²

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

İsmâil, İsmâil b. Ebî Hâlid'dir.

Kays, Kays b. Ebî Hâzım'dır.

Mehtaplı bir gecede ashâbıyla birlikte bulunan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dolunaya baktı. Ardından ashâbına, bu dolunayı gördükleri gibi

¹ Kâf Sur. 39

² Hadis ayrıca 554, 4851, 7434, 7435 ve 7436'da geçmektedir. Müslim (633)

kiyamet gününde bütün Müslümanların Rablerini göreceklerini, bu görme konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamayacaklarını, görülen şey konusunda da şüpheyi düşmeyeceklerini bildirdi.

Daha sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), her ne sebeple olursa olsun güneşin doğuşundan ve batışından önceki namazların kılınmasını, buna elden geldiğince dikkat edilmesini söylemiştir. Müslim’de gelen rivayete göre de bu vakitlerdeki namazlar sabah ve ikinci namazlarıdır. Hadisten Yüce Allah’ı görme nimetinin, özellikle bu iki namaza devam eden kişiler için umulacağı anlaşılmaktadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki vakitteki namaz konusuna değindikten sonra da: “Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ederek tespih et”¹ âyetini okumuştur. “İkinci Namazının Fazileti” başlığı altında bu hadis zikredilmiş, gerekli açıklamalar yapılmıştır.

۵۷۴ - حَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنِي أَبُو جَهْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ صَلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ ». وَقَالَ ابْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ أَبِي جَهْرَةَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ أَخْبَرَهُ بِهَذَا . تحفة ۹۱۳۸
حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ عَنْ حَبَّانٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا أَبُو جَهْرَةَ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ . تحفة ۹۱۳۸

574- “Hudbe b. Hâlid — Hemmâm — Ebû Cemre — Ebû Bekr b. Ebî Mûsa” isnâdıyla Ebû Bekr’in babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İki serinlik namazını kılan cennete girer” buyurmuştur.

İbn Recâ der ki: “Hemmâm’ın Ebû Cemre’den bildirdiğine göre Ebû Bekr b. Abdillâh b. Kays da kendisine bunu bildirmişti.”

İshâk da “Habbân — Hemmâm — Ebû Cemre — Ebû Bekr b. Ebî Mûsa — Ebû Bekr’in babası” isnâdıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını rivayet etmiştir.²

¹ Kâf Sur. 39

² Müslim (635)

Hudbe, Hudbe b. Hâlid el-Kaysî el-Basrî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya'dır.

Ebû Cemre, Nasr b. İmrân ed-Dubbaî el-Basrî'dir.

Ebû Bekr'in babası, Ebû Mûsa Abdullah b. Kays el-Eş'arî'dir.

İshâk, İshâk b. Mansûr b. Behrâm el-Kevsec et-Temîmî el-Mervezî'dir.
İshâk b. Râheveyh değildir.

Habbân, Habbân b. Hilâl el-Bâhilî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki serinlik namazını kılanların cennete gireceğini bildirmiştir. Bu iki namaz da sabah ve ikindi namazlarıdır. Zira bu namazlar günün iki ucunda sayılır. Bu vakitlerde sıcaklığın etkisi kırılmış, hava da her zamankinden daha serin olur.

Diğerleri içinden özellikle sabah ile ikindi namazlarının zikredilmesi gündüz ile gece meleklerinin bu iki namazda bir araya gelmelerinden dolayıdır. Bundan dolayı özellikle bu iki namazın kılınması üzerinde durulmuş, bu konuda ayrıca teşviklerde bulunulmuştur.

Ebû Recâ Abdullah el-Basrî el-Ğadenî'nin bildirdiğine göre Hemmâm b. Yahya da bu hadisi Ebû Cemre kanalıyla Ebû Bekr b. Abdillâh b. Kays el-Eş'arî'den rivayet etmiştir.

Buhârî'nin muallak olan bu rivayeti zikretmesi başlığın ilk hadisinde geçen Ebû Bekr'in Ebû Bekr b. Ebî Mûsa el-Eş'arî olduğunu göstermektedir. Çünkü kim olduğu konusunda ihtilaf edilmiş, bazıları bu hadisin Ebû Bekr b. Umâra b. Rueybe es-Sekafî'nin rivayetiyle mahfûz olduğunu söylemiştir.

İshâk da "Habbân — Hemmâm — Ebû Cemre — Ebû Bekr b. Ebî Mûsa — Ebû Bekr'in babası" isnâdıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını rivayet etmiştir.

Üç rivayet de Hemmâm'a dayanmaktadır. Ayrıca üç rivayetten Ebû Cemre'nin hocasının iddia edildiği gibi Ebû Bekr b. Umâra b. Rueybe değil, Ebû Bekr b. Abdillâh olduğu ortaya çıkmaktadır.

۲۷ - باب وَقْتِ الْفَجْرِ

27- SABAH NAMAZI VAKTİ

۵۷۵ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ حَدَّثَهُ أَنَّهُمْ تَسَحَّرُوا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ . قُلْتُ كَمْ بَيْنَهُمَا قَالَ قَدْرُ خَمْسِينَ أَوْ سِتِّينَ - يَعْنِي آيَةً - ح . طرفه ۱۹۲۱ - تحفة ۳۶۹۶

575- “Amr b. Âsım — Hemmâm — Katâde” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Zeyd b. Sâbit, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte sahur yaptıktan sonra namaza çıktıklarını söyledi. Ona: “İkisi arasında ne kadarlık bir zaman vardı?” diye sorduğumda: “Elli veya altmış âyet okuyacak kadar” dedi.¹

Amr, Amr b. Âsım el-Basrî'dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya'dır.

Katâde, Katâde b. Diâme'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

Zeyd b. Sâbit ve arkadaşları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte sahur yemeğini yedikten sonra kalkıp sabah namazını kıldılar. Enes, Zeyd'e sahur yemeğini bitirme ile sabah namazına başlama arasında ne kadarlık bir zaman olduğunu sorunca, Zeyd kişinin elli veya altmış âyet okuyabilecek kadar bir zaman olduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Oruç* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim², Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۵۷۶ - حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ صَبَّاحٍ سَمِعَ رَوْحًا حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ تَسَحَّرَا ، فَلَمَّا فَرَّغَا مِنْ سَحُورِهِمَا قَامَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَى

¹ Hadis ayrıca 1921'de geçmektedir.

² Müslim (1097)

الصَّلَاةَ فَصَلَّيَا. قُلْنَا لِأَنَسٍ كَمْ كَانَ بَيْنَ فَرَاغِهِمَا مِنْ سَحُورِهِمَا وَدُخُولِهِمَا فِي الصَّلَاةِ قَالَ قَدَرُ مَا يَقْرَأُ الرَّجُلُ حَسِينَ آيَةٍ. طرفه ١١٣٤ - تحفة ١١٨٧

576- “Hasan b. Sabbâh — Ravh — Saîd” isnâdıyla Katâde şöyle demiştir: Enes b. Mâlik: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Zeyd b. Sâbit birlikte sahuru yaptılar. Bitirdikten sonra da Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp namaz kıldılar” dedi. Enes’e: “Sahuru bitirmeleri ile namaza başlamaları arasında ne kadarlık bir zaman vardı?” diye sorduğumuzda: “Kişinin elli âyet okuyacağı kadar” karşılığını verdi.¹

Ravh, Ravh b. Ubâde’dır.

Saîd, Saîd b. Ebî Arûbe’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile Zeyd b. Sâbit sahur yemeğini yediler. Yemek sonrası da kalkıp Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile sabah namazını kıldılar.

Ravi Saîd bunu nakleden Enes’e sahuru bitirmeleri ile namaza durmaları arasında ne kadarlık bir zaman olduğunu sorunca, Enes kişinin elli âyet okuyacağı kadar bir zaman olduğunu söyledi.

Beş ravili bir hadistir. Enes’in müsnedlerinden biridir. Bir önceki hadis ise Zeyd b. Sâbit’in müsnedlerindendir.

٥٧٧ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ عَنْ أَخِيهِ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ كُنْتُ أَتَسَحَّرُ فِي أَهْلِ ثَمَّ يَكُونُ سُرْعَةً بِي أَنْ أُدْرِكَ صَلَاةَ الْفَجْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. طرفه ١٩٢٠ - تحفة ٤٦٩٦

577- “İsmâil b. Ebî Uveys — İsmâil’in kardeşi — Süleymân — Ebû Hâzım” isnâdıyla Sehl b. Sa’d: “Ailemle birlikte sahuru yaptıktan sonra

¹ Hadis ayrıca 1134’te geçmektedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında sabah namazına yetişmek için aceleyle giderdim” dedi.¹

İsmâîl, İsmâîl b. Abdillâh el-Asbahî el-Medenî'dir. Mâlik b. Enes'in kız kardeşinin oğludur.

İsmâîl'in kardeşi, Abdulhamîd Ebû Bekr b. Ebî Uveys'tir.

Süleymân, Süleymân b. Bilâl'dir.

Ebû Hâzım, Seleme b. Dînâr el-A'rec el-Medenî'dir.

Sehl, ashâbdan Sehl b. Sa'd b. Mâlik el-Ensârî es-Sâidî'dir.

Sehl'in bildirdiğine göre ailesiyle birlikte sahur yemeğini yedikten sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) arkasında sabah namazına yetişmek için aceleyle Mescid'e giderdi. Bu da sahur yemeğinin bitirilmesi ile sabah namazı arasında uzun bir zaman diliminin olmadığını göstermektedir.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında kardeşin kardeşten rivayeti vardır.

٥٧٨ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي
عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ كُنَّ نِسَاءُ الْمُؤْمِنَاتِ يَشْهَدْنَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
صَلَاةَ الْفَجْرِ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ، ثُمَّ يَنْقَلِبْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ حِينَ يَقْضِينَ الصَّلَاةَ ، لَا يَعْرِفُهُنَّ
أَحَدٌ مِنَ الْغُلَامِ . أطرافه ٣٧٢ ، ٨٦٧ ، ٨٧٢ - تحفة ١٦٥٥٥

578- “Yahya b. Bukeyr — Leys — Ukayl — İbn Şihâb — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Âişe der ki: Mümin kadınlar örtülerine sarınarak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte sabah namazını kılarlardı. Namaz bitimi evlerine döndüklerinde kimse onları tanımayacak kadar ortalık karanlık olurdu.”²

Yahya, Yahya b. Abdillâh el-Mahzûmî'dir. Kendisiyle şöhret bulduğu için dedesi Bukeyr'e nisbet edilmiştir.

Leys, Leys b. Sa'd el-Mısırî'dir.

¹ Hadis ayrıca 1920'de geçmektedir.

² Hadis ayrıca 372, 867 ve 872'de geçmektedir. Müslim (645)

Ukayl, Ukayl b. Hâlid el-Eylî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte cemaatle sabah namazına bazı mümin kadınlar da katılırdı. Namaza giderlerken *mırt* denilen bir giysi giyip ona sarınırlardı. Mırt da keten veya yünden dokunan ya da çarşaf gibi tüm bedeni kaplayan yeşil renkte bir tür örtüdür. Namaz sonrası eve döndüklerinde ortalık henüz aydınlanmadığı için kimse onları tanıyamazdı.

Daha önce Ebû Berze'den naklen gelen rivayette sabah namazı sonrası ortalığın, kişinin yanında oturduğu kişiyi tanıyabilecek kadar aydınlık olduğu zikredilmişti. Bu rivayetin onunla çeliştiği düşünülebilir. Ancak burada örtüsüne sarınan kadının dışarıda görülmesinden bahsedilmektedir. Ebû Berze'nin rivayetinde ise kişinin hemen yanında oturan kişiyi tanıyabilmesi zikredilmiştir ki ikisi arasında fark vardır. Doğrusunu da Allah bilir.

۲۸ - بَابُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الْفَجْرِ رَكْعَةً

28- SABAH NAMAZININ BİR REKATINA YETİŞEN KİŞİNİN HÜKMÜ

۵۷۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ وَعَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ وَعَنِ الْأَعْرَجِ يُحَدِّثُونَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ ، وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصَرَ » . طرفاه ۵۵۶ ، ۵۸۰ - تحفة ۱۲۲۰۶ ، ۱۴۲۱۶ ،

۱۳۶۴۶

579- "Abdullah b. Mesleme — Mâlik — Zeyd b. Eslem — Atâ b. Yesâr + Busr b. Saîd + A'rec" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Güneş doğmadan sabah namazından bir rekâtı yetiştiren kişi, sabahı vaktinde kılmış olur. Güneş

batmadan ikindi namazından bir rekatı yetiştiren kişi de, ikindi namazını vaktinde kılmış olur.”¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Zeyd, Zeyd b. Eslem el-Adevî’dir.

Atâ, Meymûne’nin azatlısı Atâ b. Yesâr el-Hilâlî el-Medenî’dir.

Busr, Busr b. Saîd el-Medenî’dir.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Hadiste bildirildiğine göre güneş doğmadan önce ikindi namazının ilk rekatını yetiştiren kişi, bu namaza vaktinde yetişmiş gibi olur ve namazını tamamlayıp kılar. Ahmed, Şâfiî ve ulemânın çoğunluğunun görüşü budur. Ancak Ebû Hanîfe bu konuda farklı düşünür ve güneşin doğmasıyla namaz kılmanın yasaklandığı vakit de girdiği için sabah namazı fasit olacağını söyler.

Bundan kasıt, sabah namazı değil de bu namazın vakti de olabilir. Bu durumda sabah namazı vaktinden bir rekat kılablecek kadarlığına yetişen kişi namazı kılmalıdır ve bu kıldığı namaz da vaktinde kılınmış namaz hükmündedir.

Örneğin sabah namazı vaktinden bir rekat kılablecek kadar bir zaman kalmışken kafir biri müslüman olduğunda veya çocuk buluğa erdiğinde veya hayız kadın temizlendiğinde veya deli olan kişi akıllandığında veya baygın kişi kendine geldiğinde sabah namazını kılması farz olur. Böylesi mazeretleri olan kişi için namaz vaktinden bir tekbir getirebilecek kadar bir vaktin kalması durumunda bile o vaktin namazı kendisine farz olur. Zira bir tekbir kadarlık vakit de bir rekatlık vaktin parçasıdır.

Hadiste namazın vaktinde kılınmış sayılması için belirtilen zaman miktarı, bir rekat kılmaya yetecek kadar olan zaman dilimidir. Bundan dolayı bir rekatlık zamandan daha azına yetişmiş olan kişi, bu namazı vaktinde kılmış olmaz.

Aynı şekilde güneş batmadan önce ikindi namazının ilk rekatını yetiştiren kişi ulemanın çoğunluğuna göre bu namaza vaktinde yetişmiş ve onu

¹ Hadis ayrıca 556 ve 580’de geçmektedir. Müslim (608)

vaktinde kılmış olur. “Güneş Batmadan İkinci Namazının Bir Rekatına Yetişen Kişinin Hükümü” başlığı altında bu konuda gerekli açıklamalar yapılmıştı.

۲۹ - بَابُ مَنْ أَذْرَكَ مِنَ الصَّلَاةِ رَكْعَةً

29- NAMAZIN BİR REKATINA YETİŞEN KİŞİNİN HÜKMÜ

Namazın bir rekatını vakti içinde yetiştirebilen kişi, bu namazı vakti içinde kılmış sayılır. Bir önceki başlıkta konu, sabah ve ikinci namazları üzerinden işlenmiştir. Çünkü namazın vaktini kaçırmalar genelde bu iki namazda olur. Bu başlıkta ise genel olarak namazın bir rekatına yetişen kişinin hükmüne değinilmiştir.

۵۸۰ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَذْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أَذْرَكَ الصَّلَاةَ ». طرفاه ۵۵۶، ۵۷۹ - تحفة ۱۵۲۴۳

580- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Ebû Seleme b. Abdirrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “(Vakti geçmeden önce) namazdan bir rekatı yetiştiren kişi o namazı vaktinde kılmış olur” buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf’tır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), farz namazlardan birinin, vakti içinde tek bir rekatına dahi olsa yetişen kişinin bu namazı vaktinde kılmış gibi sayılacağını bildirmiştir. Cemaatle namazı kılmış sayılma konusunda ise imam selam vermiş olmadıktan sonra kişinin bir rekattan daha azına yetişmesi de yeterli olur. Doğrusunu da Allah bilir.

¹ Hadis ayrıca 556 ve 579’da geçmektedir. Müslim (607)

۳۰ - باب الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ

30- SABAH NAMAZINDAN SONRA GÜNEŞ YÜKSELİNCEYE KADAR KILINAN NAMAZ

Başlık, sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğuncaya kadar kılınacak namazların hükmüyle ilgilidir.

۵۸۱ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ شَهِدَ عِنْدِي رَجُلٌ مَرَضِيٌّ وَأَرَضَاهُمْ عِنْدِي عُمَرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَشْرُقَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ . تحفة ۱۰۴۹۲

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ سَمِعْتُ أَبَا الْعَالِيَةِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنِي نَاسٌ بِهَذَا . تحفة ۱۰۴۹۲

581- “Hafs b. Ömer — Hişâm — Katâde — Ebu’l-Âliye” isnâdıyla İbn Abbâs der ki: “Yanımda kendilerine güvendiğim bazı kişiler vardı ki içlerinde en güvendiğim kişi Ömer’di. Bunların şahadet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazından sonra güneş doğana kadar, ikindi namazından sonra da güneş batana kadar namaz kılmayı yasaklamıştır.”

Müsedded de “Yahya — Şu’be — Katâde — Ebu’l-Âliye” isnâdıyla İbn Abbâs’ın: “Bazıları bana şunu bildirdi” dediğini zikredip söz konusu hadisi bildirmiştir.

Hafs, Hafs b. Ömer el-Havdî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Ebu’l-Âliye, Rufey’ b. Mihrân er-Riyâhî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sabah namazından sonra güneş doğana kadar nafîle namaz kılmayı yasaklamıştır. Aynı şekilde ikindi namazından sonra güneş batana kadar nafîle namaz kılmayı yasaklamıştır.

Burada yasaklanan namaz, nafile namazdır. Ancak kaçırılan bir farzın veya nafilenin kazası olurlarsa bu vakitlerde namaz kılmak caiz olur. Çünkü Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikindi namazından sonra öğlenin sünnetini kılmıştır. Bu açıdan bu vakitlerde kaçırılan farz veya sünnet namazlarını kılmak, nafile namaz kılmaktan önceliklidir.

Aynı şekilde cenaze namazı, Ay ve Güneş tutulması namazları, tahiyetu'l-mescid namazı, şükür ve tilavet secdeleri bu vakitlerde kılınabilir ve bu tür ibadetler yasağın dışındadır.

Ebû Hanife ise bu namazları da hadisteki yasağa dahil edip mutlak bir şekilde kılınamayacağını söyler ve sadece günün geciken ikindi namazının söz konusu vakit içinde kılınabileceğini dile getirir.

Müslim'de gelen rivayete göre güneş doğuşundan bir mızrak boyu kadar yükselinceye kadar, güneş tam tepedeyken batıya kayana kadar, güneşin sararmasından batışına kadar namaz kılınması yasaklanmıştır.

İbn Abbâs, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yasağını güvenilir saydığı kişilerin kendisine naklettiğini söylemiştir. Bunlar içinde en güvendiği kişinin de Hz. Ömer olduğunu dile getirmiştir. Güvenilirlikleri de adaletleri, doğrulukları ve dindarlıkları konusunda herhangi bir şüphenin bulunmamasıdır. İbn Abbâs'ın dile getirdiği şahadet de, hâkim karşısında yapılan şahadet değil bildirme, haber verme anlamındadır.

Beş ravili bir hadistir. İsnâdında tâbîînin tâbîîden, onun da sahabiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۵۸۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ أَخْبَرَنِي
ابْنُ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَحْرَوْا بِصَلَاتِكُمْ طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا » .
أطرافه ۵۸۵، ۵۸۹، ۱۱۹۲، ۱۶۲۹، ۳۲۷۳ - تحفة ۷۳۲۲

582- "Müsedded — Yahya b. Saîd — Hişâm — Hişâm'ın babası" isnâdıyla İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

¹ Müslim (826)

“Namazlarınızı güneşin doğduğu veya battığı vakitlere bırakmayın” buyurmuştur.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Hişâm, Hişâm b. Urve’dir.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namazların kasıtlı bir şekilde güneş doğacağı veya batacağı zamanlara bırakılmamasını söylemiştir. Ancak kişi bu vakitlerde uykusundan uyanmışsa veya kılmayı unuttuğu bir namazı hatırlamışsa durum kasıtlı olmaktan çıkar.

Nevevî, *er-Ravda* eserinde şöyle der: “Kişinin kerahet vakitlerinde mescide girip tahiyyetu’l-mescid kılmak istemesi konusunda iki görüş vardır. Kıyasa en uygun olanı, farz olan namazı kerahet vaktine kadar geciktirmesinin mekruh sayılması gibi bunu kılmasının mekruh olacağıdır.”

Zekeriyâ el-Ensârî, *el-Ğureru’l-Behiyye*’de şöyle der: “Kerahetin tahiyyetu’l-mescid için mescide girme ya da farz bir namazı o vakte kadar geciktirme konusunda olması gerekir. Yoksa kişinin kılması gereken bir namazı eda etmesi neden mekruh olsun ki? Vakti bu zamana kadar geciktirmek mekruh olsa da bu vakitlerde kılmak mekruh değil vaciptir.”

Bize göre ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Namazlarınızı güneşin doğduğu veya battığı vakitlere bırakmayın” buyruğundan dolayı namazın geciktirilmesi gibi bu vakitlerde kılınması da mekruhtur. Bu namazların kişiye vacip olması da onları bu vakitlerde sahih olacağı anlamına gelmez. Çünkü bu yöndeki emir bilinmesine rağmen namazı bu vakitlere kadar geciktirmek şeri hükme itibar etmemek demektir. Bunun yanında vaciplik ile yasak bir araya geldiği zaman yasağa öncelik tanınır.

Bazılarına göre bu hadis bir önceki hadisin bir açıklamasıdır. Yani sabah ve ikinci namazlarından sonra namaz kılmak için güneşin doğuşunu ve batışını bekleyen kişi için mekruhtur. Âlimlerin çoğu ise bu yöndeki yasağın

¹ Hadis ayrıca 585, 589, 1192, 1629 ve 3273’te geçmektedir.

namazlardan müstakil bir yasak olduğunu söylemiştir. Kerahet ise namazın kasten bu vakitlere bırakılıp bırakılmadığına göre ortaya çıkar.

Bazılarına göre ise güneşin doğuşu ile batışını bekleyen ve Allah'a değil de güneşe secde eden bazı topluluklar bulunduğu için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara benzememek adına bunu yasaklamıştır.

Hadisin isnâdında oğlun babasından rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Sıfatu İblîs* konusu içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

٥٨٣ - وَقَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَأَخْرُوا الصَّلَاةَ حَتَّى تَرْتَفِعَ ، وَإِذَا غَابَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَأَخْرُوا الصَّلَاةَ حَتَّى تَغِيبَ » .
تَابَعَهُ عَبْدُهُ . طَرَفَهُ ٣٢٧٢ - تحفة ١٠٥٤٤ ، ٧٣٢٢

583- Yine İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Güneşin kaş görününce namaz için tam olarak doğmasını bekleyin. Güneşin kaş batınca da namaz için tam olarak batmasını bekleyin."*

Abde de bunu rivayet ederek mutâbaât etmiştir.²

Urve b. ez-Zübeyr'in Abdullah b. Ömer'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sabah namazından sonra güneşin kaşının görünmesi durumunda beklenmesini, doğup yükseldikten sonra nafie namaz kılınmasını söylemiştir. Güneşin kaşından kasıt üst tarafıdır. Çünkü doğarken ilk görünen kısmı bu kısımdır. Bundan dolayı insan kaşına benzetilmiştir.

Aynı şekilde akşam vakti güneşin kaşının kaybolması durumunda beklenmesini, güneş iyice battıktan sonra nafie namaz kılınmasını söylemiştir.

Buhârî, *Bed'ul-Halk* konusu içinde Abde kanalıyla bu hadisi: *"Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında doğar"* eklemesiyle zikretmiştir. Müslim ise

¹ Müslim (828)

² Hadis ayrıca 3272'de geçmektedir. Müslim (829)

Amr b. Abese kanalıyla bunu: “Çünkü bu zamanlarda kafirler ona secde eder” eklemesiyle rivayet etmiştir.

Bir önceki hadiste Urve bunu İbn Ömer’den “ahbarenî (bana haber verdi)” siygasıyla, burada ise “haddesenî (bana anlattı)” siygasıyla rivayet etmiştir. Buhârî aradaki farka dikkat çekmek ve her iki hadisi de sağlam bir şekilde ezberlediğini göstermek için bunlara yer vermiştir.

Abde b. Süleymân da bunu rivayet ederek Yahya el-Kattân’ın Hişâm’dan olan hadisine mutâbaat etmiştir. Abde’nin hadisini de Buhârî, *Bed’ul-Halk* konusu içinde tahrir etmiştir.

٥٨٤ - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ حُجَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعَتَيْنِ وَعَنْ لَيْسَتَيْنِ وَعَنْ صَلَاتَيْنِ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ ، وَعَنْ لَشْتَالِ الصَّائِءِ وَعَنِ الْإِحْتِبَاءِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ يُفْضَى بِفَرْجِهِ إِلَى السَّمَاءِ ، وَعَنِ الْمُنَابَذَةِ وَالْمَلَامَسَةِ . أَطْرَافُهُ ٣٦٨ ، ٥٨٨ ، ١٩٩٣ ، ٢١٤٥ ، ٢١٤٦ ، ٥٨١٩ ، ٥٨٢١ - تحفة ١٢٢٦٥

584- “Ubeyd b. İsmâil — Ebû Usâme — Ubeydullah — Hubeyb b. Abdurrahman — Hafs b. Âsım” isnâdıyla Ebû Hureyre der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki tür satış şeklini, iki tür giyiniş şeklini ve iki vakitte namaz kılmayı yasakladı. Güneş doğana kadar sabah namazından sonra, güneş batana kadar da ikindi namazından sonra namaz kılmayı yasakladı. İstimâl-i sammâ denilen giyim şekli ile oturunca avret yerini havaya doğru açıkta bırakacak şekilde tek parçalık giysiye sarınmayı yasakladı. Münâbeze ile mülâmese türü satışı da yasakladı.”¹

Ubeyd, Ubeyd b. İsmâil el-Kureşî el-Hebârî’dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme’dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs el-Ömerî’dir.

¹ Hadis ayrıca 368, 588, 1993, 2145, 2146, 5819 ve 5821’de geçmektedir.

Hubeyb, Hubeyb b. Abdirrahman el-Ensârî el-Hazrecî'dir.

Hafs, Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'dır.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki tür satış ile iki tür giyimi yasaklamıştır. Yine güneş doğana kadar sabah namazından sonra, güneş batana kadar da ikindi namazından sonra olmak üzere iki vakitte namaz kılmayı yasaklamıştır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı giyim şekillerinden biri, iştimâl-i sarınmâ denilen giyinme şeklidir. İştimâl-i sammâ, kişinin kolları da içeride kalacak şekilde bir giysiye tümünden sarınmasıdır. Yasakladığı diğer bir giyinme şekli de kişinin, dizlerini kırarak kalçası üzerinde oturduğunda avret yeri açıkta kalacak şekilde tek parçalık bir giysiye sarınmasıdır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı satış türlerinden biri, münâbeze türü satıştır. Bu da giysinin atılmasıyla satışın gerçekleştiği bir alışveriş türüdür. Bu satış türünde müşteri, satıştan önce giysiye bakıp onu kontrol edemez ve inceleyemez.

Yasakladığı diğer bir satış türü de mülâmese denilen satış türüdür. Mülâmese türü satışta da müşteri giysiyi alıp incelemeyen sadece ona dokunmasıyla ve aldıktan sonra cayma hakkına sahip olmadan satın almış sayılır. Bu yöndeki diğer açıklamalar inşaallah kendi konusu içinde gelecektir.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Buyû'* ve *Libâs* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۳۱ - بَابُ لَا يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ

31- KİŞİ NAMAZ İÇİN GÜNEŞİN BATIŞININ HEMEN ÖNCESİNİ SEÇMEMELİDİR

۵۸۵ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ

اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَتَحَرَّى أَحَدُكُمْ فَيُصَلِّيَ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَلَا عِنْدَ غُرُوبِهَا ». أَطْرَافُهُ

۵۸۲، ۵۸۹، ۱۱۹۲، ۱۶۲۹، ۳۲۷۳ - تحفة ۸۳۷۵

¹ Müslim (825, 1511)

585- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi” isnâdıyla İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Biriniz namaz için bilhassa güneşin doğduğu veya battığı zamanları seçip bu vakitlerde kılmasın”* buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için güneşin doğduğu veya battığı zamanların seçilmemesini ve böylesi vakitlerde namaz kılınmamasını söylemiştir. Burada yasaklama, hem böylesi vakitleri seçme, hem de bu vakitlerde namaz kılmaya yöneliktir.

Bu hadiste sadece güneşin doğuşu ve batışı sırasında namaz kılma yasaklanmıştır. Başka rivayetlerden ise yasağın doğuştan sonra güneş yükselineceye kadar, ikindi namazı sonrası da güneşin sararıp değişmesinden batışına kadar devam edeceği anlaşılmaktadır.

۵۸۶ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ الْجُنْدَعِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا صَلَاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ ، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ » . أطرافه ۱۱۸۸ ، ۱۱۹۷ ، ۱۸۶۴ ، ۱۹۹۲ ، ۱۹۹۵ - تحفة

۴۱۵۵

586- “Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhîm b. Sa’d — Sâlih — İbn Şihâb — Atâ b. Yezîd el-Cundâi” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Sabah namazından sonra güneş doğana kadar, ikindi namazından sonra da güneş batana kadar namaz olmaz.”*²

¹ Hadis ayrıca 582, 589, 1192, 1629 ve 3273’te geçmektedir. Müslim (828)

² Hadis ayrıca 1188, 1197, 1864, 1992 ve 1995’te geçmektedir.

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Yahya el-Kureşî el-Uveysî el-Medenî'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Sa'd b. İbrâhim b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Kureşî'dir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân'dır. Ömer b. Abdilazîz'in oğlunun öğretmenidir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Atâ, Atâ b. Yezîd el-Leysî el-Cundaî'dir.

Ebû Saîd, Sa'd b. Mâlik el-Hudrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sabah namazından sonra güneş doğana kadar kılınacak namazların sahih olmayacağını bildirmiştir. Aynı şekilde ikindi namazından sonra güneş batana kadar kılınacak namazların da sahih olmayacağını söylemiştir. Tabi bu da sebepsiz kılınacak nafile namazlar içindir. Kaza namazı, tahiyetu'l-mescid, cenaze namazı, şükür secdesi, tilavet secdesi ve benzeri namazlar bunun dışındadır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada sabah namazından sonra veya ikindi namazından sonra namaz kılmayın der gibidir. Söz konusu vakitlerde kılınan namazlar da sahih olmayacaksa boşuna girilmiş bir çabadan öte olmayacaktır.

Hadisin ravileri Medinelidir. İsnâdında tâbiînin tâbiîden, onun da sahâbiden rivayeti vardır. Hadisi Müslim¹ ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۵۸۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ

سَمِعْتُ هُمْرَانَ بْنَ أَبَانَ يُحَدِّثُ عَنْ مُعَاوِيَةَ قَالَ إِنَّكُمْ لَتُصَلُّونَ صَلَاةً ، لَقَدْ صَحِبْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَمَا رَأَيْنَاهُ يُصَلِّيُهَا ، وَلَقَدْ نَهَى عَنْهَا ، يَعْنِي الرَّكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ . طرفه ۳۷۶۶ -

تحفة ۱۱۴۰۶

587- "Muhammed b. Ebân — Gunder — Şu'be — Ebu't-Teyyâh" isnâdıyla Humrân b. Ebân der ki: Muâviye ikindi namazından sonra kılınan iki rekâtı kastederek: "Siz böylesi bir namaz kılıyorsunuz, ancak

¹ Müslim (827)

biz Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile o kadar beraber bulunduk ve bu namazı kıldığını görmedik. Hatta onu kılmayı yasakladı” dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Ebân el-Belhî’dir. Vâsıtlı olduğunu söyleyenler de vardır.

Ğunder, Muhammed b. Câfer’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’tır.

Ebu’t-Teyyâh, Yezîd b. Humeyd ed-Dubbaî el-Basrî’dir.

Muâviye b. Ebî Süfyân, bazılarının ikinci namazından sonra iki rekat namaz kıldıklarını görünce, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bulundukları süre boyunca onun böylesi bir namazı kılmadığını, hatta kılmayı yasakladığını söyledi.

Muâviye’nin bu namazı olumsuzlayan rivayeti bu namazı olumlayan başka rivayetlere muhaliftir. Zira başka rivayetlerde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazından sonra bu namazı kıldığı zikredilmiştir. Bir uygulama konusunda da biri müsbet, biri de menfi olan iki rivayet geldiği zaman müsbet olana öncelik tanınır.

Bu namazın kılındığına dair rivayetler de bunu yasaklayan rivayetlerle çelişmez, zira kılınması bazı sebeplere dayanmaktadır. Bundan dolayı sebebi olan namazlar bu vakitte kılınabilirken sebebi olmayan namazlar da yasağın genel olan hükmüne dahil edilir.

٥٨٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ خُبَيْبٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَلَاتَيْنِ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ . أطرافه ٣٦٨ ، ٥٨٤ ، ١٩٩٣ ، ٢١٤٥ ،

٢١٤٦ ، ٥٨٢١ - تحفة ١٢٢٦٥

588- “Muhammed b. Selâm — Abde — Ubeydullah — Hubeyb — Hafs b. Âsım” isnâdıyla Ebû Hureyre: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazından sonra güneş doğana kadar, ikinci namazından sonra da

¹ Hadis ayrıca 3766’da geçmektedir.

güneş batana kadar olmak üzere iki zaman aralığında namaz kılmayı yasakladı” dedi.¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm es-Sülemî el-Bîkendî’dir.

Abde, Abde b. Süleymân’dır.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs’tır.

Hubeyb, Hubeyb b. Abdirrahman’dır.

Hafs, Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki vakitte namaz kılmayı yasaklamıştır. Bunlardan biri, sabah namazından sonra güneş doğana kadar olan vakittir. Burada güneşin doğmasından kasıt yükselmesidir. Bir diğeri, ikindi namazından sonra güneş batana kadar olan vakittir.

Mâlik, Şâfiî ve Ahmed bu görüştedir. Hanefilerin de görüşü budur, ancak bu iki vakitteki yasağı diğer vakitlerde olan yasaktan daha hafif olduğunu düşünürler. Başkaları ise bu iki vakitte namazın mekruh olmadığı görüşündedir. İbnu’l-Münzir de bu görüşü benimsemiştir.

Bu yöndeki farklı görüşleri bir arada düşünecek olursak, ikindi namazından sonraki yasağı, namazın kılınma vaktine göredir. Şayet kişi böylesi bir namazı fazla geciktirmeden kılsa yasağın zamanı genişlemiş, geciktirirse yasağın zamanı daralmış olur.

Sabah namazının farzından sonrası için ise ihtilaf edilmiştir. Şâfiî: “Bu yönde gelen hadislerle göre bu vakit daha öncesi gibidir. Kerâhet de nafîle namaz kılındıktan sonra başlar” demiştir. Mâlikiler ve Hanefilere göre ise kerahet, şafak söktükten sonra başlar ve bu arada sadece sabahın sünneti kılınabilir. Ahmed’in görüşleri arasında da en meşhuru budur. Şâfiîlerden bazıları da böyle düşünür. İbnu’s-Sabbâğ, Şâfiî mezhebinde görüldüğü kadarıyla görüşün bu yönde olduğunu söylerken, Mütevellî, *et-Tetimme*’de bunu Şâfiîlerin genel görüşü olarak dile getirir.

Ebû Dâvud, *Sünen*’de İbn Ömer’in azatlısı Yesâr’dan bildiriyor: İbn Ömer şafak söktükten sonra namaz kıldığını görünce şöyle dedi: “Ey Yesâr! Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza çıktığında biz de bu namazı kılıyorduk.

¹ Hadis ayrıca 368, 584, 1993, 2145, 2146, 5819 ve 5821’de geçmektedir.

Bize: «Şafağın sökmesinden sonra sadece iki rekatlık namaz vardır. Bunu burada olanlar olmayanlara bildirsin!» buyurdu.”

Dârekutnî ise Yesâr'ın bu hadisini: “Şafağın sökmesinden sonra iki rekattan başka (nafile) namaz kılınmaz” lafzıyla rivayet eder.

Peki zikredilen bu vakitlerde namaz tahrimen mi, yoksa tenzihen mi yasaklanmıştır?

Nevevî, *er-Ravda* ve *Şerhu'l-Mühezzeb* eserlerinde bu yasağın tahrimen olduğu görüşünü doğru görmüştür. Hadiste “Namaz kılmayın!” sözünden anlaşılan da budur. “Namaz olmaz” sözü de yasaklama anlamında bir haber cümlesidir. Şâfiî, *er-Risâle*'de bunu dile getirmiştir. *et-Tahkîk* eserinde ise Nevevî bu yasağın tenzihen olduğunu söyleyen görüşün isabetli olduğunu dile getirmiştir.

Peki bu vakitlerde kılınan namaz sahih mi, batıl mı olur? Nevevî, *er-Ravda* eserinde Râfiî gibi batıl olduğunu söyleyen görüşü doğru bulmuştur. Nasların zahirinden de bu vakitlerde kılınan namazın batıl olduğu anlaşılmaktadır. Yasağı tenzihen kabul etsek bile yasak, namaza yönelik olduğu için bu namazın sıhhat durumu değişmeyecektir. Çünkü bir ibadetin sahih olması için onun istenen bir ibadet olması gerekmektedir. Oysa burada bu vakitlerde böylesi ibadetlerin yapılması yasaklanmıştır.

Şâfiîler bu vakitlerde Mekke'de kılınan namazları bu kerahetin dışında tutarlar. Mekke'de tavaf namazı olsun, başka bir nafile namaz olsun mekruh olabilecek hiçbir namaz yoktur. Çünkü Cübeyr'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Abdimenâfoğulları! Gündüz olsun, gece olsun herhangi bir vakitte Kâbe'yi tavaf edip namaz kılacak olan hiç kimseye engel olmayın!” buyurmuştur. Ebû Dâvud ve başkaları bu hadisi rivayet etmişlerdir.¹

İbn Hazm bu rivayete yönelik şöyle demiştir: “Cübeyr çok geç bir dönemde, Mekke'nin fethinde müslüman olmuştur. Müslüman olması da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söz konusu vakitlerde namaz kılmayı yasaklamasından sonradır. Bu konuda herhangi bir şüphe yoktur. Bu bakımdan Mekke bu yasağın dışında tutulmalıdır.”

¹ Müslim (828, 1511)

۳۲ - بَابُ مَنْ لَمْ يَكْرِهْ الصَّلَاةَ إِلَّا بَعْدَ الْعَصْرِ وَالْفَجْرِ

32- SADECE İKİNDİ VE SABAH NAMAZLARINDAN SONRA NAMAZ KILMAYI KERİH GÖRENLER

رَوَاهُ عُمَرُ وَابْنُ عُمَرَ وَأَبُو سَعِيدٍ وَأَبُو هُرَيْرَةَ .

Hız. Ömer, İbn Ömer, Ebû Saîd ve Ebû Hureyre bunu rivayet etmiştir.

Başlık, sadece ikindi ve sabah namazlarından sonra kılınan namazları kerih görenlerle ilgilidir. Buradan da bu vakitler dışında diğer vakitlerde, örneğin güneş tam tepe noktasındayken kılınacak namazın caiz olduğunu anlıyoruz. İmam Mâlik bu görüştedir. Bunun caiz olduğunu Hz. Ömer, oğlu Abdullah b. Ömer, Ebû Saîd el-Hudrî ve Ebû Hureyre de rivayet etmişlerdir. Buhârî bunları önceki başlıklarda mevsûl olarak aktarmıştır. Ancak bu rivayetlerde güneş tepe noktasındayken namaz kılmaya değinilmemiştir.

۵۸۹ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ أَصَلَّى كَمَا رَأَيْتُ أَصْحَابِي يُصَلُّونَ ، لَا أَمْنَى أَحَدًا يُصَلِّي بَلِيلٍ وَلَا نَهَارٍ مَا شَاءَ ، غَيْرَ أَنْ لَا تَحْرَوْا طُلُوعَ الشَّمْسِ وَلَا غُرُوبَهَا . أطرافه ۵۸۲ ، ۵۸۵ ، ۱۱۹۲ ، ۱۶۲۹ ، ۳۲۷۳ - تحفة ۷۵۳۲

589- "Ebu'n-Nu'mân — Hammâd b. Zeyd — Eyyûb — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer şöyle demiştir: "Arkadaşlarımla nasıl namaz kıldıklarını gördüysem ben de öyle kılıyorum. Kişi gecenin veya gündüzün istediği vaktinde namaz kılabilir, ona kılma demem. Sadece namaz için güneşin doğduğu ile battığı zamanları seçmeyin."¹

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî'dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî el-Cahdamî el-Basrî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

¹ Hadis ayrıca 582, 585, 1192, 1629 ve 3273'te geçmektedir. Müslim (828)

İbn Ömer, ashâb nasıl namaz kılıyorsa kendisi de namazları o şekilde kıldığını söylemiştir. Zira ashâbın namazı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından onaylanmıştır. Ya da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra ashâbın, üzerinde icma ettikleri namazı kıldığını ifade etmek istemiştir. İcma da ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra olabilir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayattayken onun vereceği hükümlere itibar edilir.

İbn Ömer, isteyen herkesin istediği vakitte namaz kılabileceğini, bu yönde hiç kimseye bir yasaklama getirmeyeceğini söylemiş, sadece namaz için güneşin doğuşu ile batışının seçilmemesini istemiştir.

Bu hadisten güneş tepe noktasındayken yani istivâ vaktinde namaz kılmanın bir sakıncasının olmadığı anlaşılmaktadır. İmam Mâlik bu görüştedir.

İbn Ebî Şeybe'nin rivayet ettiğine göre Mesrûk gün ortası namaz kıldı. Ona: "Cehennem kapıları gün ortasında açılıyor!" denilince, Mesrûk: "Cehennem kapıları açıldığı zaman en çok sığınmak isteyeceğim şey namazdır" karşılığını vermiştir.

Şâfiî, Ebû Hanîfe ve Ahmed ise Ukbe b. Âmir'in Müslim'de geçen hadisine dayanarak bu vakitte namaz kılınmayacağını söylemiştir. Bu hadiste namaz kılınmayacak vakitlerden söz edilirken: "*Gün ortası ayakta duran kişinin gölgesi yokken*" denilir. Beyhakî ise bunu: "*Güneş bir mızrak gibi tepende dururken kılma, batıya kayınca ise kıl*" lafzıyla rivayet etmiştir.

Şâfiî ve bu konuda onun gibi düşünen âlimler Cuma namazını istisna ederler. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günü namazın erken kılınması konusunda uyarılarda bulunmuş, imam namaz için çıkana kadar da namaz kılınması konusunda teşviklerde bulunmuştur. İmam da Cuma namazına zevelden yani güneş tepe noktasını aştıktan sonra çıkar.

Ebû Katâde'nin de bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Cuma günü dışında gün ortası namaz kılmayı kerih görmüştür. Ancak bunun isnâdında kopukluk vardır. Beyhakî bu hadise şahidler getirmiştir. Bu şahidler zayıf olsa da toplandığında rivayeti güçlendirmektedir.

۳۳ - بَابُ مَا يُصَلَّى بَعْدَ الْعَصْرِ مِنَ الْفَوَائِتِ وَنَحْوِهَا

33- İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA KILINAN KAZA NAMAZI VE BENZERİ NAMAZLAR

وَقَالَ كُرَيْبٌ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ بَعْدَ الْعَصْرِ رَكْعَتَيْنِ وَقَالَ « شَغَلَنِي نَاسٌ مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ عَنِ الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الظُّهْرِ ». تحفة ١٨٢٠٧

Kureyb'in bildirdiğine göre Ümmü Seleme şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikindi namazından sonra iki rekat kıldı ve: "Abdulkays heyetinden bazıları beni meşgul ettiği için öğle namazından sonraki iki rekatı kılamamıştım" buyurdu.

Başlık, ikindi namazından sonra kılınan kaza namazı, cenaze namazı ve benzeri nafile namazların hükmü ile ilgilidir.

İbn Abbâs'ın azatlısı Kureyb'in, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Ümmü Seleme'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikindinin farzından sonra iki rekat kılmış, sonra da bu iki rekatın öğle namazında mutad olarak kıldığı ancak yanına gelen Abdulkays heyetiyle meşgul olduğu için kılamadığı iki rekat olduğunu söylemiştir.

Kureyb'in bu rivayetini Buhârî, namazda işaretle konuşma konusu içinde uzun bir metinle mevsûl olarak nakletmiştir. Şâfiîler bu hadise dayanarak bu vakitte bir sebebe dayanan namazların kılınmasının mekruh olmadığını söylemişlerdir. Kılınamayacağını söyleyenler ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu uygulamasının kendisine özel olduğunu iddia etmiştir.

۵۹۰ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ قَالَتْ وَالَّذِي ذَهَبَ بِهِ مَا تَرَكْهُمَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ ، وَمَا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى حَتَّى تُقْلَ عَنِ الصَّلَاةِ ، وَكَانَ يُصَلِّي كَثِيرًا مِنْ صَلَاتِهِ قَاعِدًا - تَعْنِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ - وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّيهِمَا ، وَلَا يُصَلِّيهِمَا فِي الْمَسْجِدِ خَافَةَ أَنْ يُثْقَلَ عَلَى أُمَّتِهِ ، وَكَانَ يُحِبُّ مَا يُخَفِّفُ عَنْهُمْ

. أطرافه ٥٩١، ٥٩٢، ٥٩٣، ١٦٣١ - تحفة ١٦٠٤٢

590- “Ebû Nuaym — Abdolvâhid b. Eymen — Abdolvâhid’in babası” isnâdıyla Âişe şöyle demiştir: “Canını alana yemin olsun ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Allah’a kavuşana kadar bu iki rekâtı kılmayı bırakmış değildir. Allah’a kavuştuğunda da namaz kılacak gücü kalmamıştı. Bu namazlarının çoğunu da oturarak kıları. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) —ikinci namazından sonraki— bu iki rekâtı kıları, ancak ümmetine ağır gelir endişesiyle bunları Mescid’de kılmazdı. Zira onların yükünü hafifletmeyi isterdi.”¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dır.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Eymen el-Mahzûmî el-Mekkî’dir.

Abdolvâhid’in babası, Eymen’dır.

Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edene kadar ikinci namazından sonraki iki rekâtı kılmayı bırakmamıştır. Vefatına yakın da artık namaz için ayakta duracak takati kalmamıştı. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazların çoğunu oturarak kıları.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki rekâtı devamlı olarak kılmasına rağmen ümmetine ağır gelmemesi için Mescid’de değil evinde kıları. Zira Mescid’de kılacak olsa onu gören Müslümanlar da kılacaktı. Oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her zaman ümmetinin yükünü hafifletmek ister ve buna çalışırdı.

Tirmizî’nin “Cerîr — Atâ b. es-Sâib — Saîd b. Cübeyr” kanalıyla bildirdiğine göre İbn Abbâs: “Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) mal gelmişti ve bunları dağıtmakla meşgul olduğu için öğle namazından sonra her zaman kıldığı iki rekâtı kılamamıştı. İkinci namazından sonra kıldığı iki rekât öğlenin bu iki rekâtıydı. Sonrasında ise ikindiden sonra bu şekilde namaz kılmadı” demiştir. Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Bu rivayet de ravinin, kılınabileceğine yönelik diğer rivayetleri bilmediğine yorulmuştur. Bir uygulama konusunda da biri müsbet, biri de menfi olan iki rivayet geldiği zaman müsbet olana öncelik tanınır.

Hadisin ravileri Kufeli ve Mekkelidir.

¹ Hadis ayrıca 591, 592, 593 ve 1631’de geçmektedir. Müslim (835)

۵۹۱ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَتْ عَائِشَةُ ابْنُ أُخْتِي مَا تَرَكَ النَّبِيُّ ﷺ السَّجْدَتَيْنِ بَعْدَ الْعَصْرِ عِنْدِي قَطُّ . أطرافه ۵۹۰ ، ۵۹۲ ، ۵۹۳ ، تحفة ۱۷۳۱۱

591- “Müsedded – Yahya – Hişâm” isnâdıyla Hişâm’ın babası şöyle demiştir: Âişe bana: “Ey kız kardeşimin oğlu! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımda olduğu sürece ikindiden sonraki iki rekâtı kılmayı hiç bırakmadı” dedi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya b. Saîd el-Kattân’dır.

Hişâm’ın babası, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm’dır.

Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem),yanında bulunduğu süre içinde ikindi namazından sonraki iki rekâtı kılmayı hiçbir zaman bırakmış değildir. Urve’nin annesi Ümmü Urve, Esmâ binti Ebî Bekr’dir. Bundan dolayı Âişe, Urve’ye “Kız kardeşimin oğlu” demiştir.

İkindi namazından sonra kaza namazı ve benzeri sebebe dayanan namazların kılınmasını caiz görenler bu hadisi delil olarak getirmişlerdir. Kılınamayacağını söyleyenler ise bunun Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir uygulama olduğunu söylemişlerdir. Ancak burada Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) has olan durum bu namazın kılınması değil, bu namaza devam edilmesidir.

۵۹۲ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ رَكَعَتَانِ لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُهُمَا سِرًّا وَلَا عَلَانِيَةً رَكَعَتَانِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ ، وَرَكَعَتَانِ بَعْدَ الْعَصْرِ . أطرافه ۵۹۰ ، ۵۹۱ ، ۵۹۳ ، تحفة ۱۶۳۱ ، ۱۶۰۰۹

¹ Hadis ayrıca 590, 592, 593 ve 1631’de geçmektedir. Müslim (835)

592- “Mûsa b. İsmâil — Abdulvâhid — Şeybânî — Abdurrahman b. el-Esved — Abdurrahman’ın babası” isnâdıyla Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gizliden olsun, açıktan olsun iki namazı asla bırakmış değildir. Bunlar da sabah namazından önceki iki rekat ile ikindi namazından sonraki iki rekattır” dedi.¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâil el-Minkarî’dir.

Abdulvâhid, Abdulvâhid b. Ziyâd’dır.

Şeybânî, Ebû İshâk Süleymân b. Feyrûz el-Kûfî’dir.

Abdurrahman’ın babası, Esved b. Yezîd b. Kays en-Nehaî el-Kûfî’dir.

Hiz. Âişe’nin bildirdiğine göre evde olsun, dışarıda olsun Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki namazı her zaman kılmıştır. Bunlardan biri, sabah namazından önceki iki rekat, diğeri de ikindi namazından sonraki iki rekattır. Burada ikindiden sonra kıldığı iki rekâtı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazın farz kılınmasından itibaren kılmış değildir. Âişe’nin burada kastı, meşguliyetinden dolayı öğle vakti kılamadığı iki rekâtı ikindiden sonra kılması olayından itibaren bu namazı kılmaya devam ettiğidir.

۵۹۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَرَعَرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ رَأَيْتُ الْأَسْوَدَ وَمَسْرُوقًا شَهِدَا عَلَى عَائِشَةَ قَالَتْ مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِينِي فِي يَوْمٍ بَعْدَ الْعَصْرِ إِلَّا صَلَّى رَكَعَتَيْنِ . أَطْرَافَهُ ٥٩٠ ، ٥٩١ ، ٥٩٢ ، ١٦٣١ - تحفة ١٦٠٢٨ ، ١٧٦٥٦

593- “Muhammed b. Ar’ara — Şu’be” isnâdıyla Ebû İshâk şöyle demiştir: Esved ile Mesrûk’un, Âişe’nin: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne zaman ikindi namazından sonra yanıma gelse mutlaka iki rekat kılardı” dediğine dair şahitlik ettiklerini gördüm.²

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Ebû İshâk, Amr b. Abdillâh el-Hemdânî es-Sebî’î el-Kûfî’dir.

Esved, Esved b. Yezîd en-Nehaî’dir.

¹ Hadis ayrıca 590, 591, 593 ve 1631’de geçmektedir. Müslim (835)

² Hadis ayrıca 590, 591, 592 ve 1631’de geçmektedir. Müslim (835)

Mesrûk, Mesrûk b. el-Ecda' el-Vâdî el-Kûfî'dir. Künyesi Ebû Âişe'dir.

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ikinci namazından sonra yanına geldiği zamanlarda hep iki rekat kıları.

İkinci namazı sonrası namazı yasaklayan hadis ile bu hadisi bir arada düşünecek olursak yasağa yönelik hadis, sebepsiz namaz kılmaya yöneliktir. Buradaki ikinci sonrası kılınan namaz ise daha önce öğlenin sünnetine yönelik zikredildiği gibi kaza namazı gibi bir sebebe dayanan namazdır.

۳۴ - باب التَّبَكُّيرِ بِالصَّلَاةِ فِي يَوْمِ غَيْمٍ

34- BULUTLU GÜNLERDE NAMAZI ERKENDEN KILMAK

Başlık, bulutlu ve kapalı havalarda vaktin geçmesi endişesinden dolayı namazı erkenden kılmayla ilgilidir.

۵۹۴ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى - هُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ - عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّ أَبَا الْمَلِيحِ حَدَّثَهُ قَالَ كُنَّا مَعَ بُرَيْدَةَ فِي يَوْمٍ ذِي غَيْمٍ فَقَالَ بَكَّرُوا بِالصَّلَاةِ فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ حَبِطَ عَمَلُهُ ». طرفه ۵۵۳ - تحفة ۲۰۱۳

594- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Ebu'l-Melîh şöyle demiştir: Bulutlu bir günde Bureyde ile birlikteyken bize şöyle dedi: “Namazı (ikinci namazını) erkenden kılın! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «İkinci namazını bırakan kişinin amelleri hebâ olur» buyurdu.”¹

Muâz, Muâz b. Fadâle ez-Zehrâvî el-Basrî'dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr et-Tâî el-Yemâmî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî'dir.

Ebu'l-Melîh, Âmir b. Usâme el-Huzelî'dir.

Bureyde, Bureyde b. el-Hasîb el-Eslemî'dir.

¹ Hadis ayrıca 553'te geçmektedir.

Ebu'l-Melîh, bulutlu bir günde Bureyde ile olduğunu dile getirir. Daha önce de zikredildiği gibi bu birliktelik bir savaş sırasındaydı. İkinci namazının vakti girince Bureyde, yanındaki Müslümanlara ikinci namazını geciktirmeden hemen kılmalarını söyledi. Bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), ikinci namazını bırakan kişinin amellerinin heba olacağını buyurduğunu da dile getirdi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğuna göre ikinci namazını kasıtlı bir şekilde veya herhangi bir sorumluluk hissetmeden bırakan kişinin amelinin sevabı heba olur. İmam Ahmed: “Namazı terk eden kişi küfre girer, bu küfründen dolayı da amelleri heba olur” demiştir. Amellerin heba olması bu şekilde de gerçekleşebilir.

Burada bunun vebalinin ağır olduğuna dikkat çekmek için amellerinin heba olacağı söylenmiştir. Vaktin geçme endişesi varsa erkenden kılma konusunda diğer namazlar da ikinci namazı gibidir.

Hadisin başlıkla mutabakatı “Namazı erkenden kılın” sözünden ve ikinci namazını kaçırma illeti üzerinden dolaylı olarak çıkarılmaktadır. Hadis daha önce “İkinci Namazını Bırakan Kişi” başlığı altında zikredilmişti.

۳۵ - باب الْأَذَانِ بَعْدَ ذَهَابِ الْوَقْتِ

35- VAKTİ ÇIKTIKTAN SONRA NAMAZ İÇİN EZAN OKUMAK

Başlık, bir namazın vakti çıktıktan sonra onu kılmak için ezan okunmasının hükmüyle ilgilidir.

۵۹۵ - حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ قَالَ حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سِرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةً فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ لَوْ عَرَّسْتَ بِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « أَخَافُ أَنْ تَنَامُوا عَنِ الصَّلَاةِ » . قَالَ بِلَالٌ أَنَا أَوْقِظُكُمْ . فَاضْطَجَعُوا وَأَسْنَدَ بِلَالٌ ظَهْرَهُ إِلَى رَاحِلَتِهِ ، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ فَنَامَ ، فَاسْتَيْقِظَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَدْ طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ فَقَالَ « يَا بِلَالُ أَيْنَ مَا قُلْتَ » . قَالَ مَا أَلْقَيْتُ عَلَى نَوْمَةٍ مِثْلِهَا قَطُّ . قَالَ « إِنَّ اللَّهَ

قَبَضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ ، وَرَدَّهَا عَلَيْكُمْ حِينَ شَاءَ ، يَا بِلَالُ قُمْ فَأَذِّنْ بِالنَّاسِ بِالصَّلَاةِ .
فَتَوَضَّأَ فَلَمَّا ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ وَابْيَاضَتْ قَامَ فَصَلَّى . طرفه ٧٤٧١ - تحفة ١٢٠٩٦

595- “İmrân b. Meysere — Muhammed b. Fudayl — Husayn — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah’ın babası anlatıyor: Bir gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte yolculuk ettik. Bazıları: “Ey Allah’ın Resûlü! Mola versen olmaz mı?” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Uyuyakalıp namazı kaçırmanızdan endişe ediyorum*” buyurdu. Bilâl: “Ben uyandırırım” deyince uyumaya koyulduk. Bilâl da sırtını devesine yasladı, fakat uykusu ağır basıp o da uyudu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyandığında güneş görünmüştü. “*Ey Bilâl! Hani bizi uyandıracaktın?*” diye sorunca, Bilâl: “Daha önce hiç böylesine uykum gelmemişti” dedi. Allah Resûlü de (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yüce Allah dilediği zaman ruhunuzu alır, dilediği zaman da size onu geri verir. Ey Bilâl! Kalk ve namaz için ezan oku*” buyurdu. Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest aldı. Güneş yükselip beyazlaşınca da kalkıp namazı kıldırdı.¹

İmrân, İmrân b. Meysere Ebu’l-Hasan el-Basrî el-Edmî’dir.

Muhammed, Muhammed b. Fudayl b. Ğazvân el-Kûfî’dir.

Husayn, Husayn b. Abdirrahman el-Vâsıtî’dir.

Abdullah’ın babası, Ebû Katâde el-Hâris b. Rib’î’dir.

Ebû Katâde’nin bildirdiğine göre bir yolculukta Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte gece boyunca yol aldılar. Müslim’de Ebû Hureyre’dan naklen gelen rivayette bunun Hayber dönüşü olduğu zikredilir. Fakat buna itirazlar da olmuştur.

Gece sonunda biri Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) mola verip dinlenmelerinin kendilerine iyi geleceğini söyledi. Bunun diyen kişinin Hz. Ömer olduğu söylenir. İbn Hacer ise bu kişinin ismine yönelik herhangi bir şey görmediğini dile getirir.

¹ Hadis ayrıca 7471’de geçmektedir.

Adamın bu teklifi üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mola verilmesi durumunda uyuyakalıp sabah namazının kaçırılılabileceğini söyledi. Böylesi bir durumda kendilerini namaza kimin kaldıracacağını sorunca Bilâl kendisinin kaldıracacağını söyleyip bu görevi üstlendi. Bilâl, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müezzini olduğu ve sabahları namaz öncesi gelip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber verdiği için o günde de bunu yapabileceğini düşündü ve bu göreve talip oldu.

Mola verilip uykuya geçildiğinde Bilâl da başını devesinin ayağına dayayıp beklemeye koyuldu. Ancak yorgunluktan dolayı gözleri uykuya yenik düşüp o da uyudu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyandığında da güneş ufukta görünmüştü. Bunun üzerine Bilâl'a: *"Hani bizi uyandıracaktın?"* buyurup neden bu sözünü yerine getirmediğini sordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ona bunu söylemesi böylesi konularda kişinin kendine fazla güvenmemesi yönünde bir uyarı mahiyetindeydi. Zira uyku gibi kişinin iradesi ve tercihi dışında gerçekleşen durumlar kişinin iddiası ve sözlerini boşa çıkarabilir.

Bilâl böylesi vakitlerde o ana dek bu şekilde hiç uykusunun gelmediğini söyleyerek mazeretini bildirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın ruhu insan bedeninden istediği an çekip alacağını, istediği an da onu bedene geri koyacağını dile getirdi. Zira kişinin uyku halindeyken bedeni üzerinde herhangi bir tasarrufu olmaz. Ruhu alınmış bir ölü gibidir. Uyanmasıyla da uykudayken alınan ruhu kendisine tekrar verilmiş gibi olur.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'a kalkıp namaz için ezan okumasını söyledi. Arada Müslümanlarla birlikte abdestini aldı. Güneş yükselip beyazlaşınca da onlara sabah namazını kıldırdı.

Burada kaza namazı için ezan okunmuştur. Ahmed ve eski Risâle'sinde Şâfiî kaza namazı için ezan okunacağı görüşündedir. Yeni Risâle'sinde ise Şâfiî: "Kaza namazı için ezan okunmaz" demiştir. Mâlik de kaza namazı için ezan gerekmediği görüşündedir. Nevevî ise bu konuda gelen sâbit hadislerle dayanarak ezan okunacağı görüşünü benimsemiştir.

Hadisin ravileri Kufeli ve Medinelidir. İsnâdında oğlun babasından rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Tevhîd* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.¹

۳۶ - بَابُ مَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ جَمَاعَةً بَعْدَ ذَهَابِ الْوَقْتِ

36- VAKTİ ÇIKTIKTAN SONRA NAMAZI CEMAATLE KILDIRMAK

۵۹۶ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَصَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ جَاءَ يَوْمَ الْحَنْدَقِ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كِدْتُ أُصَلِّيَ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ . قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا » . فَقُمْنَا إِلَى بُطْحَانَ ، فَتَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ ، وَتَوَضَّأْنَا لَهَا فَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ . أطرافه ۵۹۸ ، ۶۴۱ ، ۹۴۵ ، ۴۱۱۲ -

تحفة ۳۱۵۰

596- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya — Ebû Seleme” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh anlatıyor: Hendek savaşında Ömer b. el-Hattâb güneş battıktan sonra geldi. Kureyş kafirlerine hakaret edip: “Ey Allah'ın Resûlü! İkinci namazını kılamadan güneş battı” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Vallahi ben de onu kılamadım*” buyurdu. Bunun üzerine Buthân'a gittik. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alınca bizler de abdest aldık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) güneş battıktan sonra ikinci namazını kıldı(ırdı). Ardından akşam namazını kıldı(ırdı).²

Muâz, Muâz b. Fadâle ez-Zehrâvî el-Basrî'dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dır.

¹ Müslim (681)

² Hadis ayrıca 598, 641, 945 ve 4112'de geçmektedir.

Hicri 4. yılda gerçekleşen Hendek savaşı sırasında Ömer b. el-Hattâb güneş battıktan sonra geldi. Bölgede bulunan Kureyş kafirlerine hakaretler edip sövmeye başladı. Sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), güneşin battığını ve namazı kılamadığını söyledi. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) aynı sebepten dolayı namazı kılamadığını bildirdi.

Daha sonra Medine'de bir vadi olan Buthân'a gittiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) abdest alınca diğer Müslümanlar da abdest aldılar. Güneş batmış olmasına rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaatle onlara önce ikindi namazını, ondan sonra da akşam namazını kıldırıldı.

Bu hadis kaza namazlarının tertibe göre kılınması gerektiğine dair delil teşkil etmez. Ama Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Nasıl namaz kıldığımı görüyorsanız siz de öyle kılın"* buyruğunun genel olan hükmünden böylesi bir gereklilik çıkarılabilir.

Mâlik, *Muvattâ'*da bunu başka bir kanalla rivayet ederken de güneş batımından sonra kıldıkları namazların öğle ve ikindi namazları olduğunu zikreder.

Ancak Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'lerinde kaçırılan bu namazın öğle değil, ikindi namazı olduğu geçer. Tercih edilen de budur. Hz. Ali'den: "Bizi orta namaz olan ikindi namazını kılmaktan meşgul ettiler..." şeklindeki rivayeti de bunu desteklemektedir.

*Muvattâ'*daki rivayet ile diğer rivayetleri bir arada düşünecek olursak, bilindiği üzere Hendek savaşı günlerce sürmüştür. Belki de bir günde öğle namazını kaçırmışken, başka bir günde ikindi namazını kaçırmışlardır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı geciktirmesini bazıları unutmasına yormuştur. Bazıları ise unutmadığını ancak namazı kılma imkanı bulamadığını söylemiştir. Bu olay da korku namazı ile ilgili âyetler nazil olmadan gerçekleşmiştir.

Hadisin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla kaçırılan bu namazı cemaatle kıldırılmıştır. İsmâîlî ise bunu rivayet ederken açık bir şekilde "Bize ikindi namazını kıldırıldı" lafzını kullanmıştır.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Korku Namazı* ile *Meğâzî* konuları içinde tahrir etmiştir. Hadisi Müslim¹, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۳۷ - بَابُ مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا وَلَا يُعِيدُ إِلَّا تِلْكَ الصَّلَاةَ

37- BİR NAMAZI UNUTAN KİŞİ ONU HATIRLAYINCA KILAR VE BAŞKA BİR NAMAZI İADE ETMESİ GEREKMEZ

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ مَنْ تَرَكَ صَلَاةً وَاحِدَةً عَشْرِينَ سَنَةً لَمْ يُعِدْ إِلَّا تِلْكَ الصَّلَاةَ الْوَاحِدَةَ .

İbrâhim şöyle der: “Bir namazı yirmi yıl boyunca kılamayan kişi, kaza olarak sadece bu namazı kılar.”

Başlık, bir namazı unutup da vakti çıkıncaya kadar kılamayan kişinin hatırladığı zaman bu namazı kılmasıyla ilgilidir. Kişi böylesi bir durumda arada olan namazları yeniden kılmaz, sadece unuttuğu namazı kaza eder.

İmam Mâlik’e göre kişi bir namazı kıldıktan sonra bir önceki namazı kılmadığını hatırlarsa tertibe riayet için önce kılmadığı namazı kaza etmesi, sonra da kılmış olduğu namazı yeniden kılması müstehaptır.

İbrâhim en-Nehaî de bir namazı kılmayı unutan kişi, kılmadığını yirmi yıl sonra hatırlamış olsa dahi sadece kılmadığı o namazı kaza edeceğini söylemiştir. İbrâhim’in bu sözünü Sevrî, *el-Câmi’*de Mansûr ve başkaları kanalıyla mevsûl olarak nakletmiştir.

۵۹۷ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ وَمُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَا حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ

النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا ، لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ » . ﴿وَأَقِمِ

الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾

قَالَ مُوسَى قَالَ هَمَّامٌ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بَعْدُ ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِلذِّكْرِ﴾ تحفة ۱۳۹۹

وَقَالَ حَبَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ . تحفة ۱۳۹۹

¹ Müslim (631)

597- “Ebû Nuaym ve Mûsa b. İsmâil — Hemmâm — Katâde” isnâdıyla Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Bir namazı unutan kişi hatırladığı zaman onu kılсын. O namazın bundan başka da kefâreti yoktur. Yüce Allah: «Beni anmak için namaz kıl»¹ buyurur.”

Mûsa’nın bildirdiğine göre Hemmâm şöyle demiştir: Daha sonraları Katâde’nin bu hadisi naklederken âyetteki “لِذِّكْرِي” lafzını “لِلذِّكْرِ” şeklinde okuduğunu işittim.

Habbân der ki: Hemmâm da “Katâde — Enes” kanalıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını bildirmiştir.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Musa, Musa b. İsmâil el-Minkarî et-Tebûzekî’dir.

Hemmâm, Hemmâm b. Yahya’dır.

Katâde, Katâde b. Diâme’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bir namazı unutan kişinin onu hatırladığında kılmasını söylemiştir. Müslim bunu rivayet ederken unutmanın yanında “veya uyuyakalıp kılamayan” eklemesini yapar. Kişi mazeretsiz bir şekilde farz bir namazı kılmadığı zaman bunu kaza etmesi farzdır. Ancak unutma ve uyuma gibi mazeretlerden dolayı kaçırıldığı zaman kaza etmesi mendub olur. Her halükârda kaçırılan bir namazın onu kaza etmekten de başka bir kefâreti yoktur.

Yüce Allah: “Beni anmak için namaz kıl”² buyurur.

Mûsa b. İsmâil’in Hemmâm’dan bildirdiğine göre daha sonraları Katâde bu hadisi naklederken âyetteki “لِذِّكْرِي” lafzını “لِلذِّكْرِ” şeklinde okumuştur.

Âyetle emir, Hz. Mûsa’ya verilmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu âyeti okuyarak Hz. Mûsa’nın bu yöndeki şeriatının bizim de şeriatımız olduğuna dikkat çekmiştir. Unutarak namazı kılamayan kişinin, günahı olmasa da bu

¹ Tâhâ Sur. 14

² Tâhâ Sur. 14

namazı kaza etmesi gerekirken, kasıtlı bir şekilde kılmayan kişinin kaza etmesi evla olacaktır. Hadiste namaz genel bir şekilde zikredilerek belli bir vakte bağlı olan nafîle namazları da kapsamaktadır. Ancak Ay ve Güneş tutulması namazları bunun dışındadır. Zira bu namazları kaçırma ve unutma gibi bir durum söz konusu olamaz.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Basralıdır. Buhârî'nin hocası Ebû Nuaym ise Kûfelidir. Hadisi Müslim¹ ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

Habbân b. Hilâl der ki: Hemmâm da “Katâde — Enes” kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynısını bildirmiştir. Başlık altındaki hadisi Katâde, Enes'ten “an'ane” sigasıyla nakletmiştir. Burada ise hadisi Enes'ten “Haddesenâ (=bize anlattı)” sigasıyla nakletmiş, Katâde'nin hadisi Enes'ten işittiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu şekilde Katâde'nin tedlis yaptığı şüphesi ortadan kalmış olur. Habbân'ın bu rivayetini de Ebû Avâne, *Sahîh*'de Ammâr b. Recâ kanalıyla Habbân'dan mevsûl olarak nakletmiştir.

۳۸ - بَابُ قَضَاءِ الصَّلَاةِ الْأُولَى قَالَ الْأُولَى

38- NAMAZLAR SIRASINA GÖRE KAZA EDİLİR

۵۹۸ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى - هُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ - عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ جَعَلَ عُمَرُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ يَسُبُّ كُفَّارَهُمْ وَقَالَ مَا كِدْتُ أَصَلِّي الْعَصْرَ حَتَّى غَرَبَتْ . قَالَ فَتَزَلْنَا بَطْحَانَ ، فَصَلَّى بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ .

أطرافه ۵۹۶، ۶۴۱، ۹۴۵، ۴۱۱۲ - تحفة ۳۱۵۰

598- “Müsedded — Yahya — Hişâm — Yahya b. Ebî Kesîr — Ebû Seleme” isnâdıyla Câbir der ki: Hendek savaşı sırasında Ömer, (Kureyşli) kafirlere hakaret edip: “İkinci namazını kılamadan güneş battı” dedi. Sonrasında Buthân'a indik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını güneş battıktan sonra kıldı. Ardından akşam namazını kıldı.²

¹ Müslim (684)

² Hadis ayrıca 596, 641, 945 ve 4112'de geçmektedir. Müslim (631)

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

Hişâm, Hişâm b. Ebî Abdillâh Senber el-Basrî ed-Destuvâî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr et-Tâî'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdîrrahman b. Avf'tır.

Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Ömer b. el-Hattâb, Hendek savaşı sırasında güneş batmış olmasına rağmen ikinci namazını kılamadığı için buna sebep olan Kureyş kafirlerine sövüp saydı. Resûlullah'a da (sallallahu aleyhi vesellem) ikinci namazını kılamadan güneşin battığını söyledi.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu namazı kılamayan Müslümanlarla birlikte Buthân vadisine indi. Güneş batmış olmasına rağmen ashâbına bu namazı kıldırды. Ardından da akşam namazını kıldırды.

Bu hadis daha önce geçmişti ve gerekli açıklamalar orada yapılmıştı.

۳۹ - بَاب مَا يُكْرَهُ مِنَ السَّمَرِ بَعْدَ الْعِشَاءِ

39- YATSI NAMAZINDAN SONRA KERİH GÖRÜLEN SOHBET

Başlık, yatsı namazından sonra mekruh görülen sohbet türleri ile ilgilidir. Başlıkta geçen “semer” ifadesi, ay ışığı anlamındadır. Gece sohbetleri bu ışığın altında yapıldığı için bu isimle anılmıştır.

۵۹۹ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا عَوْفٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّهَّالِ قَالَ انْطَلَقْتُ مَعَ أَبِي إِلَى أَبِي بَرَزَةَ الْأَسْلَمِيِّ فَقَالَ لَهُ أَبِي حَدَّثَنَا كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْمَكْتُوبَةَ قَالَ كَانَ يُصَلِّي الْهَجِيرَ وَهِيَ الَّتِي تَدْعُوهَا الْأُولَى حِينَ تَدْخُضُ الشَّمْسُ ، وَيُصَلِّي الْعَصْرَ ، ثُمَّ يَرْجِعُ أَحَدُنَا إِلَى أَهْلِهِ فِي أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ ، وَنَسِيتُ ، مَا قَالَ فِي الْمَغْرِبِ . قَالَ وَكَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُؤَخَّرَ الْعِشَاءُ . قَالَ وَكَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا ، وَكَانَ يَنْفَتِلُ مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ حِينَ يَعْرِفُ أَحَدُنَا جَلِيسَهُ ، وَيَقْرَأُ مِنَ السُّتَيْنِ إِلَى

599- “Müsedded — Yahya — Avf” isnâdıyla Ebu'l-Minhâl anlatıyor: Babamla birlikte Ebû Berze el-Eslemî'nin yanına girdik. Babam ona: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazları ne zaman kıldığını bize anlat” deyince Ebû Berze şu karşılığı verdi: “Sizin ilk namaz dediğiniz öğle namazını güneş tepe noktasını aştıktan sonra kılardı. İkinci namazını kıldırdıktan sonra birimiz Medine'nin öbür ucundaki evine gittiğinde güneş henüz canlı olurdu. —Ravi: “Akşam namazı konusunda ne dediğini unuttum” demiştir.— Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatsı namazını geciktirmeyi severdi. Yatsı namazından önce uyumayı, sonrasında ise konuşmayı (sohbeti) sevmezdi. Sabah namazını bitirdiğinde ortalık yanıımızdaki tanıyacak kadar aydınlık olurdu. Sabah namazında 60 ile 100 âyet arasında okurdu.”¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed'dir.

Yahya, Yahya el-Kattân'dır.

Avf, Avf el-A'râbî'dir.

Ebu'l-Minhâl, Seyyâr b. Selâme'dir.

Ebu'l-Minhâl, babası Selâme ile birlikte Ebû Berze künyeli Nadle b. Ubeyd el-Eslemî'nin yanına girdi. Selâme, Ebû Berze'den Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazları hangi vakitlerde kıldığını anlatmasını istedi.

Ebû Berze'nin anlattığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanların ilk namaz dedikleri öğle namazını zevelden, yani güneş tepe noktasını aştıktan sonra kılardı.

İkinci namazını kıldırıldığında ise kişi, namaz sonrası Medine'nin öbür ucundaki evine ulaştığı zaman güneş henüz ısını ve ışığını kaybetmemiş, canlı olurdu. Ebû Berze akşam namazı vakti konusunda da bir şeyler demiş, ancak ravi bunu hatırlayamadığını söylemiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirmeyi severdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) vaktini geçirir korkusuyla yatsı namazından önce uyumayı, yatsı namazından sonra ise dünyevi konularda konuşmayı sevmezdi.

¹ Hadis ayrıca 541, 547, 568 ve 771'de geçmektedir. Müslim (461, 647))

Hadisin başlıkla ilgili olan kısmı da son kısmıdır. Zira yatsı namazından sonra oturup yapılan sohbet kişinin sabah namazını kaçırmasına sebep olabilir. Ya da müstehab görülen vakti içinde kılınmasına engel olabilir. Ya da böylesi bir sohbet kişiyi yorup gece namazı kılmasının önüne geçebilir.

Bazıları gecelerin kısa veya uzun oluşuna göre bunun hükmünün değişeceğini iddia ederken, buradaki kerahetin mutlak ve kayıtsız olduğu, bundan dolayı gecenin kısa veya uzun oluşu arasında fark olmayacağı söylenerek buna itiraz edilmiştir.

Ancak fıkıh ve benzeri ilmi konular ile hayırlı meselelerde yapılan sohbet bu kerahetin dışında tutulmuştur. Bu yöndeki açıklamalar kendi konusu içinde inşaallah yapılacaktır.

Ebû Berze'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldırıp bitirdiğinde herkes yanındakini tanıyabilecek kadar ortalık aydınlanmış olurdu. Sabah namazının kıraatinde 60 ile 100 âyet arasında okurdu.

٤٠ - باب السَّمَرِ فِي الْفِقْهِ وَالْخَيْرِ بَعْدَ الْعِشَاءِ

40- YATSI NAMAZINDAN SONRA İLMÎ KONULAR VE HAYIRLI MESELELERDE SOHBET

٦٠٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّبَّاحِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ

اُنْتَظَرْنَا الْحَسَنَ وَرَأَتْ عَلَيْنَا حَتَّى قَرُبْنَا مِنْ وَقْتِ قِيَامِهِ ، فَجَاءَ فَقَالَ دَعَانَا جِيرَانُنَا هَؤُلَاءِ .
ثُمَّ قَالَ قَالَ أَنَسٌ نَظَرْنَا النَّبِيَّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ حَتَّى كَانَ شَطْرُ اللَّيْلِ يَبْلُغُهُ ، فَجَاءَ فَصَلَّى لَنَا ،
ثُمَّ خَطَبَنَا فَقَالَ « أَلَا إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا ثُمَّ رَقَدُوا ، وَإِنَّكُمْ لَمْ تَرَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا اُنْتَظَرْتُمْ
الصَّلَاةَ » . قَالَ الْحَسَنُ وَإِنَّ الْقَوْمَ لَا يَزَالُونَ بِخَيْرٍ مَا اُنْتَظَرُوا الْخَيْرَ . قَالَ قُرَّةُ هُوَ مِنْ حَدِيثِ

أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . أطرافه ٥٧٢ ، ٦٦١ ، ٨٤٧ ، ٥٨٦٩ - تحفة ٥٢٦

600- “Abdullah b. es-Sabbâh — Ebû Ali el-Hanefî” isnâdıyla Kurra b. Hâlid anlatıyor: Bir defasında (ders için) Hasan'ı bekledik, ancak gelmesi gecikti. Kalkacağı vakit yaklaşıncı çıkageldi. “Şu komşularımız bizi çağırmıştı” dedi ve şöyle devam etti: “Enes'in bildirdiğine göre bir gece

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıkmasını beklediler. Neredeyse gece yarısı olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp onlara namazı kıldırdı. Namaz sonrası onlara bir konuşma yaptı ve: «*İnsanlar namazı kılıp uyudular. Siz ise namazı beklediğiniz sürece namazdasınız demektir*» buyurdu.”

Sonrasında Hasan: “İnsanlar da hayırlı olan bir şeyi bekledikleri sürece hayırdadırlar demektir” dedi. Hasan'ın bu son cümlesi Enes'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) olan rivayetinin cümlesindendir.¹

Abdullah, Abdullah b. es-Sabbâh el-Attâr el-Basrî'dir.

Ebû Ali, Ubeydullah b. Abdilmecîd el-Hanefî el-Basrî'dir.

Kurra, Kurra b. Hâlid es-Sedûsî'dir.

Kurra'nın bildirdiğine göre bir defasında Hasan el-Basrî'nin mescide gelmesini beklemişler, ancak Hasan gelmekte çok gecikmişti. Hasan'ın uykudan teheccüde kalkma zamanı veya uyku için mescidden evine gitme zamanı yaklaşıncı Hasan çıkıp gelmiş ve bir komşusunun davetinden dolayı onlarla oturmak için gelmekte geciktiğini söyleyip mazeretini bildirmiştir. Zira genelde Hasan, yatsı namazı sonrası mescidde ilim öğretmek için cemaatle birlikte otururdu.

Sonrasında Hasan, Enes'in bir rivayetini oradakilere aktarmıştır. Bu rivayete göre bir defasında namaz için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e çıkmasını beklemiş, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece yarısına doğru çıkıp namazı kıldırması. Namaz sonrası da Mescid'de bulunanlara diğer insanların yatsı namazını kılıp uyuduklarını, ancak onların bu namaz için beklediklerini, namazı bekledikleri sürece de namazdaymış gibi sevabını alacaklarını söylemiştir.

Hasan, Enes'ten naklen bu rivayeti oradakilere aktardıktan sonra da insanlar hayırlı olan bir şeyi bekledikleri sürece hayırda olacaklarını söylemiştir. Hasan hadisteki namazı bekleme hükmünü genelleyerek hayırlı olan bütün şeyler için geçerli saymış, mescidde onu bekleyen arkadaşlarını teselli babından ilim öğrenme gibi hayırlı bir şeyi bekledikleri sürece hayır içinde olacaklarını dile getirmiştir.

¹ Hadis ayrıca 572, 661, 847 ve 5869'da geçmektedir.

Ravi Kurra, Hasan'ın son sözünün mânâ olarak Enes'in Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiği hadisin bir parçası olduğunu dile getirmiştir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Müslim de tahrir etmiştir.¹

٦٠١ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي حَسْمَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاةَ الْعِشَاءِ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ ، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « أَرَأَيْتُمْ لَيْتَكُمْ هَذِهِ فَإِنَّ رَأْسَ مِائَةٍ لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ » . فَوَهَلَ النَّاسُ فِي مَقَالَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى مَا يَتَحَدَّثُونَ مِنْ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ عَنْ مِائَةِ سَنَةٍ ، وَإِنَّمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ » يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنَّهَا تَحْرِمُ ذَلِكَ الْقَرْنَ . طرفاه ١١٦ ، ٥٦٤ - تحفة ٦٨٤٠ ،

٨٥٧٨

601- “Ebu'l-Yemân — Şuayb — Zührî — Sâlim b. Abdillâh b. Ömer ve Ebû Bekr b. Ebî Hasme” isnâdıyla Abdullâh b. Ömer şöyle demiştir: Ömrünün sonlarına doğru Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize yatsı namazını kıldırdı. Selam verdikten sonra kalktı ve: “Şu gecenez var ya, bu geceden yüz yıl sonra bugün yeryüzünde bulunanlardan hiç kimse hayatta olmayacaktır” buyurdu. İnsanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözünü yanlış anladılar ve bu yüz sene konusunda değişik sözler söylemeye başladılar. Oysa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüz yıl sonra yeryüzünde bulunanlardan hiç kimse hayatta olmayacaktır” sözüyle o nesilden kimsenin hayatta kalmayacağını anlatmak istemiştir.²

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî'dir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

¹ Müslim (640)

² Hadis ayrıca 116 ve 564'te geçmektedir. Müslim (2537)

Ebû Bekr, Ebû Bekr b. Süleymân b. Ebî Hasme'dir. Dedesiyle şöhret bulduğu için ona nisbet edilmiştir.

Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayatının sonlarına doğru, yani vefatından bir ay önce Müslümanlara yatsı namazını kıldırdı. Selam verip bitirdikten sonra ayağa kalktı ve: *"Şu gecenez var ya, bu geceden yüz yıl sonra bugün yeryüzünde bulunanlardan hiç kimse hayatta olmayacaktır"* buyurdu.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namaz sonrası içinde bulundukları geceyi akıllarında tutmalarını, zira bu gece itibarıyla yeryüzünde bulunan hiç kimsenin bir yüz yıl sonra hayatta olmayacağını söylemiştir. Bundan kasıt, o zamanın insanların tanıyıp bildikleri kişilerin yaşadığı bölge olabileceği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içinde büyüdüğü ve peygamber olarak gönderildiği Arap yarımadası da olabilir.

İbn Ömer, müslümanların, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yüz yıl sonra bugün yeryüzünde bulunanlardan hiç kimse hayatta olmayacaktır"* sözünü yanlış anladıklarını, yanlış anladıkları için de bunun anlamına yönelik değişik ve yanlış olan şeyler söylediklerini, isabetli olmayan yorumlarda bulunduklarını dile getirmiştir.

Zira bazıları bu söze dayanarak söz konusu yüz yıl geçtikten sonra kıyametin kopacağını söylüyordu. Taberânî'de Ebû Mes'ûd el-Bedrî'den gelen rivayette bu yoruma yer verilir. Ancak Ali b. Ebî Tâlib böylesi bir yoruma itiraz edip gerekli cevabı vermiştir.

İbn Ömer bu söz hakkında yapılan yorumların yanlışlığını dile getirdikten sonra bu sözden kastın, sözün söylendiği zamanda yaşayan nesilden bir yüz yıl sonra kimsenin hayatta kalmayacağı olduğunu söylemiştir.

Bu da peygamberliğin alâmetlerinden biridir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü söylediği zamanda yaşayanlardan biri de Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâsile'dir. Ashâbdan en son vefat eden kişinin de Ebu't-Tufeyl olduğu konusunda hadis âlimlerinin görüş birliği vardır. Vefat tarihi konusunda değişik görüşler olsa da en fazla hicri 110 yılına kadar yaşadığı söylenmiştir ki bu tarih de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) o sözünden yüz yıl sonrasına denk gelmektedir.

Daha önce “Gece Vakti İlmî Sohbet Yapmak” başlığı altında hadis hakkında diğer açıklamalar yapılmıştı.

٤١ - بَابُ السَّمْرِ مَعَ الضَّيْفِ وَالْأَهْلِ

41- MİSAFİRLE VE AİLEYLE GECE SOHBETİ

Başlık, kişinin gece vakti eşi, çocuk, çocuğu, ailesi veya yanında bulunan misafirlerle sohbet etmesiyle ilgilidir.

٦٠٢ - حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ قَالَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو عَثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ كَانُوا أَنَاسًا فَقَرَاءَ ، وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامٌ اثْنَيْنِ فَلْيَذْهَبْ بِثَالِثٍ ، وَإِنْ أَرْبَعٍ فَخَامِسٍ أَوْ سَادِسٍ » . وَأَنَّ أَبَا بَكْرٍ جَاءَ بِثَلَاثَةٍ فَانْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ بِعَشْرَةٍ ، قَالَ فَهَوَ أَنَا وَأَبِي وَأُمِّي ، فَلَا أَدْرِي قَالَ وَامْرَأَتِي وَخَادِمٌ بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ . وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ لَبِثَ حَيْثُ صَلَّيْتُ الْعِشَاءَ ، ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتَّى تَعَشَّى النَّبِيُّ ﷺ فَجَاءَ بَعْدَ مَا مَضَى مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ اللَّهُ ، قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ وَمَا حَبَسَكَ عَنْ أَصْيَافِكَ - أَوْ قَالَتْ ضَيْفِكَ - قَالَ أَوْ مَا عَشَّيْتِهِمْ قَالَتْ أَبَوْا حَتَّى تَحْجِيَ ، قَدْ عَرِضُوا فَأَبَوْا . قَالَ فَذَهَبْتُ أَنَا فَاخْتَبَأْتُ فَقَالَ يَا عُنْثَرُ ، فَجَدَعٌ وَسَبٌّ ، وَقَالَ كُلُوا لَا هَنِيئًا . فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ أَبَدًا ، وَإِنَّمَا اللَّهُ مَا كُنَّا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ إِلَّا رَبًّا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرُ مِنْهَا . قَالَ يَعْنِي حَتَّى شَبِعُوا وَصَارَتْ أَكْثَرُ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذَلِكَ ، فَنَظَرَ إِلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ فَإِذَا هِيَ كَمَا هِيَ أَوْ أَكْثَرُ مِنْهَا . فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ يَا أُخْتُ بَنِي فِرَاسٍ مَا هَذَا قَالَتْ لَا وَقَرَّةٌ عَيْنِي لَهَا الْآنَ أَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلِكَ بِثَلَاثِ مَرَّاتٍ . فَأَكَلَ مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ - يَعْنِي يَمِينَهُ - ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً ، ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ ، وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمٍ عَقْدٌ ، فَمَضَى الْأَجَلَ ، فَفَرَقْنَا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ، مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ

أَتَأْسُ ، اللَّهُ أَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ ، أَوْ كَمَا قَالَ . أطرافه ٣٥٨١ ،

٦١٤٠ ، ٦١٤١ - تحفة ٩٦٨٨

602- “Ebu’n-Nu’mân — Mu’temir b. Süleymân — Mu’temir’in babası — Ebû Osmân” isnâdıyla Abdurrahman b. Ebî Bekr anlatıyor: Suffa’da kalanlar fakir insanlardı. Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kimin yanında iki kişilik yemek varsa bunlardan yanına üçüncü olacak bir kişi alsın. Kimin yanında dört kişilik yemek varsa bunlardan yanına beşinci veya altıncı olacak bir kişi alsın”* buyurdu.

Sonrasında Ebû Bekr üç kişi alırken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanına on kişiyi aldı. Ebû Bekr’in getirdikleri dışında evde ben, babam (Ebû Bekr), annem ve Ebû Bekr’in evi ile benim evin işlerini gören bir hizmetçi vardı. —Ravi der ki: Abdurrahman bunu rivayet ederken evde bulunanlar içinde karısını zikredip zikretmediğini bilmiyorum.—

Ebû Bekr, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında akşam yemeğini yedi. Yatsı namazına kadar da kaldı. Namazdan sonra tekrar Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yemeği yiyene kadar yanında kaldı. Gecenin bir vaktine kadar orada kaldıktan sonra da geldi.

Geldiğinde karısı: “Neden misafirlerinin yanına gelmedin?” deyince, Ebû Bekr: “Onlara akşam yemeği verdin mi?” diye sordu. Karısı: “Sen gelmeden yemeyi kabul etmediler. Israr ettik, ama yine kabul etmediler” dedi. Ben gidip saklandım, ama arkamdan: “Ey cahil!” diye seslenerek sayıp sövdü. Sonra misafirlere: “Yiyin, içinize sinmesin! Vallahi ben artık bu yemekten asla yemem” dedi.

Vallahi yemek yerken alınan her bir lokmanın yerine alttan daha fazlasının geldiğini gördük. Misafirler doyduğunda yemek ilk halinden daha fazlaydı. Ebû Bekr yemeğin aynıyla veya daha fazlasıyla durduğunu görünce karısına: “Ey Firâs oğullarının kız kardeşi! Bu ne?” diye sordu. Karısı üç defa: “Gözümün nuruna yemin olsun ki yemek öncekinden daha fazla olmuş” dedi.

Ebû Bekr: “Yeminlerimize şeytan karıştı” diyerek yemekten yedi. Ebû Bekr bir lokma daha aldıktan sonra yemeği Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü. Sabaha kadar yemek orada kaldı. Bir toplulukla anlaşmamız vardı ve anlaşma süresi bittiği için de bize gelmişlerdi. Gelenleri on iki gruba ayırdık. Her bir grupta bulunan kişi sayısını da Allah bilir. Hepsi de bu yemekten yedi.¹

Ebu'n-Nu'mân, Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî'dir.

Mu'temir, Mu'temir b. Süleymân et-Teymî'dir.

Mu'temir'in babası, Süleymân b. Tarhân'dır.

Ebû Osmân, Abdurrahman b. Melle en-Nehdî'dir.

Mescid-i Nebvî'nin arka taraflarında bulunan, üzeri örtülmüş bir gölgelikten ibaret olan Suffa'da kalanlar, fakir ve yoksul kişilerdi. Bir defasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Müslümanlara, evinde iki kişilik yemek bulunanların üçüncü kişi olarak Suffa'da kalanlardan birini, dört kişilik yemeği olanların beşinci veya altıncı olarak Suffa'da bulunanlardan birilerini götürmesini söyledi.

O zamanlarda Müslümanların genel olarak maddi imkanları iyi değildi. Bundan dolayı Müslümanlardan her birine yemek miktarına göre Suffa'dan birini almasını söylemiştir. Buradan yöneticinin açlık ve kıtlık zamanlarında fakirleri Müslümanlar arasında güçlerini aşmayacak şekilde paylaştırabileceğini çıkarıyoruz.

Bu sözün ardından Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yedirmek için yanına Suffa'dan on kişi alırken Ebû Bekr üç kişi aldı. Olayı nakleden Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman'ın bildirdiğine göre Ebû Bekr'in evinde Suffa'dan gelenler dışında kendisi, babası Ebû Bekr, annesi ve babası ile kendi evlerinin hizmetini gören bir hizmetçi vardı.

Bunu Abdurrahman'dan nakleden Ebû Osmân, Abdurrahman'ın kendi karısı olan Umeyme binti Adiy b. Kays es-Sehmî'yi evde bulunanlar arasında sayıp saymadığını hatırlayamadığını dile getirmiştir.

¹ Hadis ayrıca 3581, 6140 ve 6141'de geçmektedir.

Ebû Bekr, Suffa'dan üç kişiyi evine getirdikten sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti ve akşam yemeğini orada yedi. Yatsı namazına kadar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında kaldı. Yatsı namazından sonra da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti. Gecenin bir vaktine kadar yanında kaldı. Müslim'de gelen rivayette Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) uykusu gelene kadar yanında kaldığı zikredilir:

Ebû Bekr gecenin bir vakti evine gidince karısı ona neden getirdiği misafirlerinin yanında kalıp onlarla ilgilenmediğini söyledi. Ebû Bekr'in karısı Firâs b. Ğanm b. Mâlik b. Kinâne oğullarından Ümmü Rûmân Zeyneb binti Duhmân'dır.

Ebû Bekr de karısına misafirlere yemek verip vermediğini sordu. Karısı onlara yemek koyduğunu ancak kendisi gelene kadar yemekten yemediklerini, bu konuda onlara ısrar edilmesine rağmen yine kabul etmediklerini söyledi.

Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman durumu görünce babasının öfkesi ve sözlerinden çekinerek saklandı. Ebû Bekr misafirlere gerekli ilgiyi göstermediğini ve hakkıyla ikramda bulunmadığını düşündüğü oğlunun arkasından hakaretler edip sövüp saydı. Ancak geç saate kadar yemeğin yenilmemesinin misafirlerden kaynaklandığını öğrenince onlara: "Yiyin, içinize sinmesin!" dedi.

Ebû Bekr bununla kızgınlığını ifade etmiştir. Zira misafir olarak davet edilmelerine rağmen ev sahibinin oğlunun bulunmasını yeterli görmemiş, babasının gelmesini beklemişlerdi. Ya da yemeği vaktinde, yenilmesi gereken vakitte yiyemedikleri için sonradan bu yemeğin onlara çok da afiyetli gelmeyeceğini ifade etmek istemiştir. Ardından Eb  Bekr o yemekten yemeyeceğine dair yemin etti.

Abdurrahman'ın bildirdiğine göre o yemekten her bir lokma alı larında altından daha fazlası geliyor ve yemek çoğalıyordu. Yemek yenilip doyulduğunda da sofraya ilk halinden daha fazla dolu hale gelmişti. Eb  Bekr yemeğin bu durumunu görünce  a ırmı  bir şekilde karısına bunun ne anlama geldiğini sordu. Karısı gözünün nuruna yemin ederek yemeğin öncekinden daha fazla olduğunu dile getirdi ve bunu üç defa tekrarladı.

Burada mahluk olan bir şey üzerine yemin edilmiştir. Ya da bu söz "gözümün nurunu yaratana yemin olsun ki" anlamındadır. Araplar bu ifadeyi

mutlu oldukları, kendilerini sevindiren bir şey gördükleri zamanlarda kullanırlar.

Asmaî ise bu ifadeyi açıklarken şöyle der: “Sevinçten dolayı akan gözyaşları soğuk, üzüntüden dolayı akan gözyaşları ise sıcak olur. Bundan dolayı birine mutluluk için dua edileceği zaman «*akarrallahu aynehu*» denilir.”

Ancak bazıları Asmaî'nin bu açıklamasına itiraz etmiş, gözden akan yaşın her zaman sıcak olacağını, bu ifadeden huzur ve mutluluğun kastedildiğini söylemiştir.

Yemeğin bu şekilde artıp çoğalması, Ebû Bekr'in kerametlerinden biridir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ise peygamberliğinin alametlerindendir ve Ebû Bekr'de kendini göstermiştir.

Ebû Bekr öncesinde bu yemekten yemeyeceğine dair yemin etmişti. Ancak sonradan bu yeminine şeytanın karıştığını, onun vesvesesi ile böylesi bir yemine kalkıştığını söyleyip yemekten yemiştir. Bazıları Ebû Bekr'in bu yemininin, bu yemeği onlarla birlikte yemeyeceği veya o saatte bu yemeği yemeyeceği anlamında olduğunu söylemiştir. Bazıları da öfke anında edilen yeminlerden biri olarak görmüştür.

Ebû Bekr, misafirlerin gönüllerini almak veya yalnız yememeleri için yemekten kendisi de yedikten sonra yemeği Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) götürdü. Bu yemek de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında sabaha kadar kaldı.

O aralarda Müslümanların bir toplulukla barış anlaşması vardı ve anlaşmanın süresi bittiği için bu topluluk görüşmeler yapmak üzere Medine'ye gelmişti. Bu gelenler on iki gruba ayrıldı ve gruplar halinde Ebû Bekr'in getirdiği bu yemekten hepsi yedi.

Hadisle başlık arasındaki mutabakata gelince, Ebû Bekr'in gecenin bir vaktinde evine gelmesi, ailesinden misafirlerin durumunu öğrenmesi, bu konuda arada geçen konuşmalar yatsı namazı sonrası bir sohbetin olduğunu göstermektedir.

Beş ravili bir hadistir. İsnâdında sahabinin sahabiden rivayeti vardır. İsnâdında muhadram biri olan Ebû Osmân bulunmaktadır. Buhârî hadisi

ayrıca *Peygamberlik Alametleri* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹ ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

¹ Müslim (2057)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

۱ - الأذان

10. EZAN

۱ - باب بدء الأذان

1- EZANIN BAŞLANGICI

وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ﴾ وَقَوْلُهُ ﴿إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ﴾ .

Yüce Allah: “Namaza çağırduğınızda onu alay ve eğlenceye alırlar. Bu, onların akletmeyen bir topluluk olmasındandır”¹ buyurmuştur.

Yine: “Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, alışverişi bırakarak hemen Allah'ın zikrine koşun”² buyurmuştur.

Başlık, ezanın başlangıcı ve ilk ortaya çıkışıyla ilgilidir.

Yüce Allah: “Namaza çağırduğınızda onu alay ve eğlenceye alırlar. Bu, onların akletmeyen bir topluluk olmasındandır”³ buyurur. Âyette amellerin en hayırlısı olan namaz için çağrı yapıldığı, yani ezan okunduğu zaman kafirlerin namazı veya ezanı alaya aldıkları, bunu da Allah'a ibadetin ve O'nun buyruklarının ne anlama geldiğini, hakikatini akledemediklerinden

¹ Mâide Sur. 58

² Cum'a Sur. 9

³ Mâide Sur. 58

yaptıkları bildirilmiştir. Bazıları bu âyete dayanarak ezanın meşruiyetinin sadece rüyaya değil, nassa da dayandığını söylemiştir.

İbn Hacer'in bildirdiğine göre Zührî: "Yüce Allah bu âyette namaza çağrı diyerek ezanı zikretmiştir" demiştir. Zührî'nin bu sözünü İbn Ebî Hâtim rivayet etmiştir.

Yüce Allah başka bir âyette de: "Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, alışverişi bırakarak hemen Allah'ın zikrine koşun"¹ buyurmuştur. Ebu's-Şeyh'in İbn Abbâs'tan bildirdiğine göre namaz için ezan okuma bu âyetle birlikte emredilmiştir. Ancak âlimlerin çoğu, Abdullah b. Zeyd'in ve başkasının gördüğü rüya üzerine ezanın başladığını söylemiştir.

Başlık ile âyetlerin mutabakatına gelince, bu âyetler Medenî âyetlerdir. Ezan da Medine döneminde başlamıştır. Tercih edilen görüşe göre ezan hicretin birinci yılında okunmaya başlamıştır.

٦٠٣ - حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ ذَكَرُوا النَّارَ وَالنَّاقُوسَ ، فَذَكَرُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى ، فَأَمَرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُؤَيِّرَ الْإِقَامَةَ . أطرافه ٦٠٥ ، ٦٠٦ ، ٦٠٧ ، ٣٤٥٧ - تحفة ٩٤٣

603- "İmrân b. Meysere — Abdolvâris — Hâlid el-Hazzâ — Ebû Kılâbe" isnâdıyla Enes: "(Namaza çağrı için) ateş ve çan önerildi. Ancak bunların Yahudi ve Hıristiyanların âdeti olduğu hatırlatıldı. Sonrasında Bilâl'e ezanın lafızlarını ikişer defa, kametin lafızlarını ise birer defa söylemesi emredildi" dedi.²

İmrân, İmrân b. Meysere el-Edmî el-Basrî'dir.

Abdolvâris, Abdolvâris b. Saîd b. Zekvân et-Tennûrî el-Basrî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Yezîd'dir.

Enes, Enes b. Mâlik'tir.

¹ Cum'a Sur. 9

² Hadis ayrıca 605, 606, 607 ve 3457'de geçmektedir.

Namaza çağrı konusunda bazıları ateş yakmayı, bazıları da çan çalmayı önerdi. Ancak bunların Yahudi âdetlerinden olduğu hatırlatılınca bundan vazgeçildi.

Abdolvâris'in rivayeti bu şekilde muhtasar olarak gelmiştir. Tam metniyle ise bir sonraki başlıkta Abdulvehhâb tarafından rivayet edilmiştir. Buna göre Medine'de Müslümanların sayısı çoğalınca namaz vaktini bildirmek üzere herkes tarafından bilinebilecek bir duyurunun yapılması söylendi. Bazıları bunun için çan çalınmasını, bazıları da ateş yakılmasını önerdi.

Nesâî ve başkasının Abdulvehhâb'dan naklen bildirdiğine göre sonunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'a ezanın lafızlarını ikişer defa söylemesini emretmiştir. Burada lafızlara yönelik genel bir ifade kullanılmıştır. Yoksa ezanın başındaki tekbir dört defa, sonundaki tevhîd ifadesi bir defa söylenir. Aynı şekilde "Kad kâmeti's-salâtu" lafzı dışında kametin lafızlarını da birer defa söylemesini emretmiştir.

Bazıları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bunu Bilâl'a emretmesine dayanarak ezanın farz olduğunu söylemiştir. Ancak cumhura göre ezan sünnettir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca İsrâîl Oğulları konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦٠٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ كَانَ الْمُسْلِمُونَ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَجْتَمِعُونَ فَيَتَحَيَّوْنَ الصَّلَاةَ ، لَيْسَ يُنَادَى لَهَا ، فَتَكَلَّمُوا يَوْمًا فِي ذَلِكَ ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ اتَّخَذُوا نَاقُوسًا مِثْلَ نَاقُوسِ النَّصْلَوَى . وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ بُوْقًا مِثْلَ قَرْنِ الْيَهُودِ . فَقَالَ عُمَرُ أَوْلَا تَبْعَثُونَ رَجُلًا يُنَادِي بِالصَّلَاةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا بِلَالُ قُمْ فَنادِ بِالصَّلَاةِ » . تحفة ٧٧٧٥

604- "Mahmûd b. Ğaylân — Abdurrezzâk — İbn Cureyc — Nâfi" isnâdıyla İbn Ömer der ki: Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde namaz

¹ Müslim (378)

için tahmine göre toplanır, bu konuda herhangi bir çağrıda bulunulmazdı. Bir gün bu konuda aralarında konuştular. Bazıları: “Hristiyanlarda olduğu gibi çan çalalım” derken, bazıları: “Onun yerine Yahudilerde olduğu gibi boru çalalım” teklifini getirdi. Ömer: “Neden birini görevlendirip namaz için çağrıda bulunmasın?” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Bilâl! Kalk ve namaz için çağrı yap!*” buyurdu.

Mahmûd, Mahmûd b. Ğaylân el-Adevî el-Mervezî’dir.

Abdurrezzâk, Abdurrezzâk b. Hemmâm’dır.

İbn Cureyc, Abdulmelik b. Cureyc’tir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

İbn Ömer’in bildirdiğine göre Müslümanlar Mekke’den Medine’ye hicret ettiklerinde namaz için herhangi bir çağrı yapılmıyor, namaz vakti tahmin edilerek toplanıp cemaatle kılınıyordu. Bir gün ashâb toplanıp namaz için toplanma konusunda aralarında konuştular.

Bazıları namaz vaktinde Hristiyanların ibadet vaktinde yaptıkları gibi çan çalınması önerisini getirdi. Bazıları da Yahudilerde olduğu gibi namaz vaktinde Yahudilerde olduğu gibi boru çalınmasını önerdi. Ancak bir karara varamadan dağıldılar. Abdullah b. Zeyd ezanla ilgili gördüğü rüyayı gelip Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatınca Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onu onayladı.

Başka rivayetlere göre Hz. Ömer bunların yerine namaz vaktinde birinin çıkıp bunu ilan etmesi teklifini getirmiş, ondan sonra da dağılmışlardır. Kurtubî bu görüştedir.

İbn Hacer ise Abdullah b. Zeyd’in rüyası konusundaki hadisin siyakına dayanarak Kurtubî’nin görüşüne itiraz etmiştir. Bu rüyanın anlatıldığı rivayete göre Abdullah b. Zeyd gördüğü rüyayı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattıktan sonra ezan okunmaya karar verilince Ömer b. el-Hattâb ezan sesini duymuş ve hemen Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Abdullah’ın gördüğü rüyanın aynısını ben de gördüm” demiştir. Bu da Abdullah b. Zeyd’in bu rüyayı Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) anlattığında Ömer’in orada hazır bulunmadığını göstermektedir. Hadisin zahirinden anlaşılan da çan ve boru önerileri getirildikten sonra Hz. Ömer bu teklifi getirmiştir. Abdullah b.

Zeyd'in gelip gördüğü rüyayı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatması da daha sonra gerçekleşmiştir.

Aynî de Ebû Bişr'in Ebû Umeyr b. Enes'ten, onun da amcalarından birinden yaptığı ve Ebû Dâvud'un naklettiği bir hadise dayanarak İbn Hacer'e itirazda bulunmuştur. Bu rivayete göre de Abdullah b. Zeyd: "Rüyamda biri gelip bana ezanı gösterdi" dediğinde Ömer daha önce aynı rüyayı görmüş, ama kimseye söylememişti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) ona neden bu rüyasını anlatmadığını sormuştur. Bu rivayette Ömer'in ezan sesini duyup da çıkıp gelmesinden bahsedilmez. Bu rivayet, diğer taraftan Kurtubî'nin bu yöndeki görüşünü desteklerken İbn Hacer ve onun gibi düşünenlerin görüşüne cevap vermektedir.

İbn Hacer bu itiraza cevap verirken şöyle der: "Ebû Umeyr'in rivayetinde Ömer'in ezan sesini duyup çıkması zikredilmemiş, ancak İbn Ömer rivayet ederken bunu dile getirmiştir. İbn Ömer'in rivayet ederken Ömer'in orada olmadığını dile getirmesi Abdullah'ın rüyasını anlatırken orada bulunmadığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Ebû Umeyr'in rivayetiyle buna itiraz edilemez."

Nihayetinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'a, insanların duyması için yüksek bir yere çıkıp namaz için çağrı yapmasını emretmiştir. Nevevî bu hadisten ezanın ayakta okunması gerektiğini çıkarmıştır. İbn Huzeyme, İbnu'l-Münzir ve İyâd da aynı görüştedir. Allame Celâl el-Mahallî de ezanın ayakta okunması konusunda bu hadisi delil olarak getirmiştir. Bize göre ezanın ayakta okunması sünnettir.

Ezanın vahye değil de, bir adamın rüyasına dayandırılmasının hikmetine gelince, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şanını yüceltmek içindir. Çünkü ezanın vahiy dışında başkası tarafından dile getirilmesi onun şanı ve zikrini daha da yüceltecektir.

Ebû Dâvud'un *Merâsîl*'de bildirdiğine göre Hz. Ömer ezanı rüyasında görüp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) anlatmak için geldiğinde ezan konusunda vahyin nazil olduğunu ve Bilâl'in ezanı okumaya başladığını gördü. Bundan dolayı rüyasını Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bildirince Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu konuda vahiy seni geçti" buyurmuştur.

Beş ravili bir hadistir. Hadisi Müslim¹, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲ - بَابُ الْأَذَانِ مَثْنَى مَثْنَى

2- EZANIN LAFIZLARI İKİŞER DEFA SÖYLENİR

۶۰۵ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ سِمَاكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أُمِرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُؤَيِّرَ الْإِقَامَةَ إِلَّا الْإِقَامَةَ . أَطْرَافَهُ
۹۴۳ - تحفة ۳۴۵۷، ۶۰۷، ۶۰۶، ۶۰۳

605- “Süleymân b. Harb — Hammâd b. Zeyd — Simâk b. Atiyye — Eyyûb — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Enes şöyle demiştir: Bilâl’a ezanın lafızlarını ikişer defa, kametin lafızlarını ise “Kad kâmeti’s-salâtu” lafzı dışında birer defa söylemesi emredildi.²

Süleymân, Süleymân b. Harb el-Ezdî el-Vâşihî el-Basrî’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd b. Dirhem b. el-Cahdamî el-Basrî’dir.

Simâk, Simâk b. Atiyye el-Basrî el-Mizyedî’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî el-Basrî’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Enes’in bildirdiğine göre Bilâl’a ezanın lafızlarını ikişer defa, kametin lafızlarını ise “Kad kâmeti’s-salâtu” lafzı dışında birer defa söylemesi emredilmiştir. Kametteki bu lafız ise iki defa söylenir.

Bazıları rivayetin mevkûf olduğunu iddia etse de burada Bilâl’a emri Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vermiştir. Zira şeri konularda emir ve yasaklar onun tarafından gelebilir.

¹ Müslim (377)

² Hadis ayrıca 603, 606, 607 ve 3457’de geçmektedir. Müslim (378)

٦٠٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا كَثُرَ النَّاسُ قَالَ - ذَكَّرُوا - أَنْ يَعْلَمُوا وَقْتَ الصَّلَاةِ بِشَيْءٍ يَعْرِفُونَهُ ، فَلَذَكَّرُوا أَنْ يُورُوا نَارًا أَوْ يَضْرِبُوا نَاقُوسًا ، فَأَمَرَ بِإِلَالٍ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَأَنْ يُوتَرَ الْإِقَامَةَ . أطرافه ٦٠٣ ، ٦٠٥ ، ٦٠٧ ، ٣٤٥٧ - تحفة ٩٤٣

606- “Muhammed — Abdulvehhâb — Hâlid el-Hazzâ — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Enes b. Mâlik der ki: “Müslümanların sayısı artınca namaz vaktinin duyurusunu bilinen bir şeyle yapmak istediler. Bazıları ateş yakılmasını veya çan çalınmasını önerdi. Sonunda Bilâl’a ezanın lafızlarını ikişer defa, kametin lafızlarını ise birer defa söylemesi emredildi.”¹

Muhammed, Muhammed b. Selâm’dır.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb es-Sekafî’dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ b. Mihrân’dır.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd el-Cermî el-Basrî’dir.

Enes’in bildirdiğine göre Medine’de Müslümanların sayısı artınca namaz vaktinin duyurusunun herkesçe bilinebilecek ve anlaşılabilir bir şeyle yapılmasını düşündüler. Bazıları namaz vakti geldiğinde Mecusilerde olduğu gibi ateş yakılması önerisini getirirken, bazıları Hristiyanlarda olduğu gibi vakit girdiğinde çan çalınmasını önerdi. Nihayetinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl’a, ezanın lafızlarını ikişer defa kametin lafızlarını ise birer defa söylemesi emrini verdi.

Ezanın lafızları ikişer defa, kametin lafızları ise birer defa söylenir. Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel’in mezhebi bu yöndedir. Ezan ve kamet konusundaki bu emir de lafızların çoğuna yöneliktir. Zira bir önceki hadiste de zikredildiği gibi kamette “Kad kâmeti’s-salâtu” lafzı dışında diğer lafızlar birer defa söylenir. Ezanda da baştaki tekbir lafzı dört defa, tevhidi ifade eden son lafız da bir defa söylenir.

¹ Hadis ayrıca 603, 605, 607 ve 3457’de geçmektedir.

Metinde geçen “شفع” ifadesi hem ikilemeyi, hem de ikilemenin tekrar edilmesiyle dörtlemeyi içine alır. Ezandaki tekbirin dört defa söylenmesi de başlığın hadisiyle çelişmez. Çünkü iki tekbir görünüşte iki, hüküm olarak ise tek lafızdır. Bundan dolayı da her iki tekbirin tek nefeste söylenmesi müstehabdır.

İmam Mâlik ve onun mezhebinden olanlar ise Ebû Mahzûre ve İbn Zeyd’in ezanlarına yönelik gelen bazı rivayetlere dayanarak ezanın başındaki tekbirin sadece iki defa söylenmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Kendi zamanlarına kadar da Medine’de Sa’d el-Karaz oğullarındaki uygulama bu şekildedir. Ebû Mahzûre’nin hadisini Müslim¹, Ebû Avâne ve Hâkim rivayet etmiştir. Şâfiî’nin de İbn Zeyd’in hadisine dayanarak görüşü bu yöndedir.

Müslim’in rivayetine göre kametin lafızları on bir, ezanın ise tercî ile birlikte on dokuzdur. Tercî de ezandaki şahadetlerin açıktan söylenmeden önce sessizce birer defa söylenmesidir. Tercînin özellikle şahadetlerde yapılması ezanın en önemli lafızları olmalarından dolayıdır. Hanefiler de ise tercî sünnet değildir. Çünkü bu yönde gelen rivayetler ittifakla, vefat edene kadar Bilâl ile Amr b. Ümmü Mektûm’un ezanlarında tercî olmadığını söylemektedir. Doğrusunu da Allah bilir.

۳ - بَابُ الْإِقَامَةِ وَاحِدَةً إِلَّا قَوْلَهُ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ

3- “KAD KÂMETİ’S-SALÂTU” LAFZI DIŞINDA KAMETİN LAFIZLARI BİRER DEFA SÖYLENİR

Başlık, namaz için getirilen kamette “Kad kâmeti’s-salât” lafzı dışında diğer lafızların birer defa söylenmesiyle ilgilidir. İbn Hibbân’ın İbn Ömer’den yaptığı rivayette ezanın lafızlarının ikişer defa, kametin lafızlarının ise birer defa söylendiği zikredilir.

¹ Müslim (378)

٦٠٧ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ أُمِّرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ ، وَأَنْ يُوتَرَ الْإِقَامَةَ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ فَذَكَرْتُ لِأَيُّوبَ فَقَالَ إِلَّا الْإِقَامَةَ . أَطْرَافُهُ ٦٠٣ ، ٦٠٥ ، ٦٠٦ ، ٣٤٥٧ - تحفة ٩٤٣

607- “Ali b. Abdillâh — İsmâîl b. İbrâhîm — Hâlid — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Enes: “Bilâl’a ezanın lafızlarını ikişer defa, kametin lafızlarını ise birer defa söylemesi emredildi” dedi.

İsmâîl der ki: Eyyûb’e bunu zikrettiğimde: “Kad kâmeti’s-salâtu lafzı dışında kamette diğer lafızlar birer defa söylenir” dedi.¹

Ali, zamanının hadis otoritelerinden Ali b. Abdillâh b. Câfer el-Medîni el-Basrî’dir.

İsmâîl, İsmâîl b. İbrâhîm b. Uleyye’dir.

Hâlid, Hâlid el-Hazzâ’dır.

Ebû Kılâbe, Abdullâh b. Zeyd’dir.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Enes’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl’a ezanın lafızlarını ikişer defa, kametin lafızlarını ise birer defa söylemesini emretmiştir. Kamet namaza başlanacağını ilan etmek için söylenen sözlerdir. Lafızlarının birer defa söylenmesiyle de ezandan ayrılır.

Bu hadis, kametin lafızlarının ikişer defa söyleneceğini ileri süren Hanefilere karşı da bir delildir. Hanefiler bunda Bilâl’in vefat edene kadar kametin lafızlarını ikişer defa söylediğini zikreden rivayete dayanmışlardır. Aynı şekilde Tirmizî’de Abdullâh b. Yezîd tarafından: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ezanın da, kametin de lafızları ikişer defa söylenirdi” şeklinde rivayet edilen hadise dayanmışlardır.

İsmâîl b. Uleyye, Hâlid’in bu hadisini Eyyûb es-Sahtiyânî’ye zikredince, Eyyûb: “Kad kâmeti’s-salâtu lafzı dışında kamette diğer lafızlar birer defa söylenir” demiştir. Çünkü kametin amacı bu lafızdadır.

¹ Hadis ayrıca 603, 605, 606 ve 3457’de geçmektedir. Müslim (378)

İbn Mende, bir önceki başlıkta Simâk'tan gelen rivayette “Kad kâmeti's-salâtu, lafzı dışında” ifadesinin Eyyûb'un sözü olduğunu ve müsned olmadığını iddia eder. Asîlî de bunun Simâk'ın değil Eyyûb'un sözü olduğunu söyler. Bunda da Abdurrezzâk'ın Ma'mer kanalıyla Eyyûb'dan yaptığı rivayete dayanırlar. Zira bu rivayete göre Eyyûb: “Bilâl ezanın lafızlarını ikişer defa söylerdi. Kametin lafızlarını ise «Kad kâmeti's-salâtu» lafzı dışında birer defa söylerdi” demiştir.

Ancak bir rivayette geçen bir ifade, aksini söyleyen bir delil olmadıktan sonra o rivayetin içinden sayılır. İsmâîl'den gelen bu rivayette de bu yönde bir delil yoktur. Zira Hâlid bunu “Kad kâmeti's-salâtu, lafzı dışında” ifadesini zikretmeden rivayet ederdi. Eyyûb ise rivayet ederken bu ifadeyi zikrederdi. Her ikisi de hadisi Ebû Kîlâbe kanalıyla Enes'ten rivayet etmişlerdir. Eyyûb'un rivayetinde hafız olan biri tarafından gelen bir ziyade vardır ve böylesi kişiden gelen bir ziyade kabul edilir.

Mâlik dışında ulemânın çoğunluğu da kametteki bu ifadenin iki defa söyleneceği görüşündedir. Bir önceki başlığın birinci hadisi de göz önünde bulundurulunca ikinci hadisinde Mâlik'in bu görüşünü destekleyen herhangi bir şey yoktur. Mâlik'in bu konuda Medine ahalisinin uygulamasını delil kabul etmesi Mekke ahalisinin uygulamasına muhaliftir. Zira hac mevsimleri ile diğer zamanlarda Mekke'de daha fazla kişi bir araya gelmektedir.

٤ - بَابُ فَضْلِ التَّأْذِينِ

4- EZAN OKUMANIN FAZİLETİ

٦٠٨ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْذِينَ ، فَإِذَا قَصَى النِّدَاءَ أَقْبَلَ ، حَتَّى إِذَا نُوبَّ بِالصَّلَاةِ أَدْبَرَ ، حَتَّى إِذَا قَصَى الشَّوَيْبَ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطُرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ ، يَقُولُ اذْكُرْ كَذَا ، اذْكُرْ كَذَا . لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ ، حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ لَا يَذْكُرُ كَمْ صَلَّى . » أطرافه ١٢٢٢ ، ١٢٣١ ، ١٢٣٢ ، ٣٢٨٥ - تحفة

608- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu’z-Zinâd — A’rec” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *“Namaz için ezan okunduğu zaman şeytan onu duymamak için osurarak oradan uzaklaşır. Ezan bitince de geri döner. Namaz için kamet getirilince de oradan uzaklaşır. Kamet bitince de geri döner ve kişinin aklını karıştırmak için «Şunu hatırla! Bunu hatırla!» diyerek aklında olmayan şeyleri getirmeye çalışır. Sonunda kişi ne kadar kıldığını bilemez hale gelir.”*¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebu’z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân’dır.

A’rec, Abdurrahman b. Hürmüz’dür.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre namaz için çağrı yapıldığı, yani ezan okunduğu zaman orada bulunan şeytan osurarak kaçır. Bazı rivayetlerde Ravhâ’ya kadar ulaştığı zikredilir. Osurması da ezan sesini bastırıp duymamak içindir. Şeytanın bu şekilde kaçması, İslam’ın esas ve temellerini içeren ezanı duymamak için olabileceği gibi kıyamet gününde müezzinin lehine şahitlik etmemek için de olabilir. Zira rivayete göre müezzinin ezan sesini duyan cin, insan ne kadar şey varsa kıyamet gününde onun lehine şahitlikte bulunurlar. Şeytan da cinlerden olduğundan böylesi bir şahitliği etmemek için ezanı duyunca kaçır.

Bazıları ise şeytanın böylesi bir şahitliğe layık olmadığını, çünkü kafir olduğunu, dolayısıyla kaçmasının sebebinin bu olamayacağını söylemiştir. Bunlara göre rivayetlerde zikredilen cinlerden kasıt, mümin olan cinlerdir.

İçinde Kur’ân okunmasına rağmen geneli sessizce münacât şeklinde eda edildiği için namazda şeytan müminin yanına gelir ve vesveseleriyle namazını bozmaya, haşyetine zarar vermeye çalışır. Ezanda durum ise farklıdır. Ezanda bütün müezzinler tek bir ses gibi çağrılarını yaparlar. Ezan anında müminlerin genelinin üzerine rahmet iner. Şeytan müezzinlerin bu çağrısına engel olamayacağını, buna karşılık Yüce Allah’ın onlara ihsan ettiği sevabın önüne

¹ Hadis ayrıca 1222, 1231, 1232 ve 3285’te geçmektedir. Müslim (389)

geçemeyeceğini anlayıp hüsrân ve korku içinde o bölgeden uzaklaşmaya çalışır. Bu korkuyla da gaz çıkarır.

Bazıları ise çağrısı yapılan namazda, Yüce Allah'ın kendisine emrettiği, ama şeytanın yapmaya karşı çıkıp isyan ettiği secde vardır. Şeytan bu çıkışı ile isyanını devam ettirmektedir. Bundan dolayı ezanla içinde secde bulunan namaza çağrı yapıldığı zaman oradan kaçıp uzaklaşır.

Müezzin namaz çağrısı olan ezanı bitirdiğinde şeytan geri döner. Namaz için kamet getirilince de oradan kaçıp uzaklaşır. Kamet de bitip namaza başlanınca şeytan geri gelir ve vesveselerle kişinin namazını bozmaya çalışır. Kişinin kendini huşu içinde namaza tam olarak vermesinin önüne geçer. Namaz öncesi aklına gelmeyen şeyleri hatırlatmaya çalışıp aklını karıştırır. Bu şekilde de kişi kaç rekat kıldığını bilemez hale gelir.

Ezanda olduğu gibi kamette şeytanın osurarak uzaklaşmasından bahsedilmez. Bunun sebebi ilkinde zikredilmesiyle yetinilmesi olabileceği gibi ezanın aniden şeytanın kulağına düşüp onu ürkütmesinden dolayı da olabilir. Zira ezan kametten daha yüksek bir sesle okunmaktadır.

Hadis bize ezanın faziletini ve değerini açık bir şekilde göstermektedir. Zira şeytan, ezandan daha faziletli olan namaz esnasında kaçmazken ezanda bölgeden kaçıp uzaklaşmaktadır.

Beş ravili bir hadistir. Hadisi Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

5 - بَابُ رَفْعِ الصَّوْتِ بِالنِّدَاءِ

5- EZANI YÜKSEK SESLE OKUMAK

وَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَذُنٌ أَذَانًا سَمَحًا وَإِلَّا فَأَعْتَرَلْنَا .

Ömer b. Abdilazîz: “Ya nağme yapmadan ezanı oku ya da bu görevi bırak” demiştir.

Başlık, ezanı yüksek sesle okumak, ezanda sesi yükseltmekle ilgilidir.

Ömer b. Abdilazîz, müezzine nağme yapmadan ezanı okumasını, aksi halde müezzinlik görevini bırakmasını emretmiştir. Burada Ömer'in nağme yapmaya yönelik bir yasaklaması olmasına rağmen Buhârî'nin bunu başlık

altında zikretmesinin sebebi ezanda her yüksek sesin istenen ve övülen bir şey olmadığını göstermektir.

٦٠٩ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ الْأَنْصَارِيِّ ثُمَّ الْمَازِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ لَهُ « إِنِّي أَرَاكَ تُحِبُّ الْغَنَمَ وَالْبَادِيَةَ ، فَإِذَا كُنْتَ فِي غَنَمِكَ أَوْ بِادِيَتِكَ فَأَذْنَتَ بِالصَّلَاةِ فَارْفَعْ صَوْتَكَ بِالنِّدَاءِ ، فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ حِينَ وَلَا إِنْسٍ وَلَا شَيْءٍ إِلَّا شَهِدَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . قَالَ أَبُو سَعِيدٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . طرفاه ٣٢٩٦ ، ٧٥٤٨ -

تحفة ٤١٠٥

609- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdurrahman b. Abdillâh b. Abdirrahman b. Ebî Sa’sa’a el-Ensârî el-Mâzinî” isnâdıyla Abdurrahman’ın babası şöyle demiştir: Ebû Saîd el-Hudrî bana şöyle dedi: “Gördüğüm kadarıyla koyunları ve kırları seviyorsun. Koyunları otlatırken veya kıra çıktığında namaz vakti ezan okuyacağın zaman yüksek sesle oku. Çünkü müezzini işiten cin veya insan ne kadar şey varsa kıyâmet gününde onun lehine şahitlikte bulunurlar. Böyle olduğunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittim.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Ebû Saîd el-Hudrî, Abdullah’ın koyun sürüsünü ve kırları çok sevdiğini, vaktinin genelini sürüsüyle kırlarda geçirdiğini görünce sürüsünü otlatırken veya kıra çıktığında namaz vakitlerinde ezanı yüksek sesle okumasını söyledi. Ezan sesini işiten cin, insan, canlı cansız ne kadar şey varsa kıyâmet gününde onun lehinde şahitlik edeceğini bildirdi.

Nesâî’de gelen rivayette müezzinin sesinin gittiği yer kadarıyla bağışlanmaya mazhar olacağı, ezan sesini işiten canlı veya cansız ne kadar şey varsa kıyâmet gününde onun lehine şahitlikte bulunacağı zikredilir. İbn

¹ Hadis ayrıca 3296 ve 7548’de geçmektedir.

Huzeyme’de gelen rivayette ise müezzinin sesini duyan ağaç, taş, toprak, cin, insan ne kadar şey varsa kıyamet gününde onun lehine şahitlikte bulunacağı söylenir.

Kâdı Beydâvî’ye göre müezzinin sesinin ulaştığı en uzak yerde bulunanlar böylesi bir şahitlikte bulunuyorlarsa onun yakınında olanların şahitliği evla olacaktır. Şahit olarak Allah yeterli olsa da buradaki şahitlikten kasıt, kişinin faziletine ve derecesinin yüksekliğine yönelik bir şahitliktir. Yüce Allah da bazılarını şahitlikle rezil ederken yine şahitlikle bazılarının değerini yükseltir.

Ahmed’in Ebû Hureyre’den tahrîc ettiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Müezzin sesinin ulaştığı uzaklık oranınca bağışlanır, canlı cansız ne kadar şey varsa da onu tasdik eder”* buyurmuştur.

Hattâbî bu hadisi açıklarken müezzin ezanda en yüksek sesini kullandığı zaman sesinin en uzak yere ulaşacağını, sesini yükseltmesine göre bağışlanma oranının artacağını söylemiştir. Ya da burada bir benzetme yapılmıştır ve müezzinin, bulunduğu yer ile sesinin ulaştığı en uzak nokta arasını dolduracak kadar günahı olsa bu günahlarının bağışlanacağı anlamındadır.

Sonunda Ebû Saîd, müezzinin sesini duyanların kıyamet gününde onun lehine şahitlikte bulunacakları konusunu Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğini Abdullah’a söylemiştir.

Hadisin ravileri Buhârî’nin hocası dışında Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Tevhîd* konusu içinde tahrir etmiştir. Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦ - بَابُ مَا يُحَقَّنُ بِالْأَذَانِ مِنَ الدَّمَاءِ

6- EZANIN KAN DÖKÜLMESİNE ENGEL OLMASI

Başlık, ezan okumanın bazılarının kanının dökülmesinin önüne geçmesiyle ilgilidir.

٦١٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا غَزَا بِنَا قَوْمًا لَمْ يَكُنْ يَغْزُو بِنَا حَتَّى يُصْبِحَ وَيَنْظُرَ ، فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا كَفَّ عَنْهُمْ ، وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا أَغَارَ عَلَيْهِمْ ، قَالَ فَخَرَجْنَا إِلَى خَيْبَرَ فَاتَّهَيْنَا إِلَيْهِمْ لَيْلًا

فَلَمَّا أَصْبَحَ وَلَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا رَكِبَ وَرَكِبْتُ خَلْفَ أَبِي طَلْحَةَ ، وَإِنَّ قَدَمِي لَتَمَسَّ قَدَمَ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ فَخَرَجُوا إِلَيْنَا بِمَكَاتِلِهِمْ وَمَسَاحِيهِمْ فَلَمَّا رَأَوْا النَّبِيَّ ﷺ قَالُوا مُحَمَّدٌ وَاللَّهِ ، مُحَمَّدٌ وَالْحَمِيسُ . قَالَ فَلَمَّا رَأَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، خَرِبَتْ خَيْبَرُ ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ » . أطرافه ٣٧١ ، ٩٤٧ ، ٢٢٢٨ ، ٢٢٣٥ ، ٢٨٨٩ ، ٢٨٩٣ ، ٢٩٤٣ ، ٢٩٤٤ ، ٢٩٤٥ ، ٢٩٩١ ، ٣٠٨٥ ، ٣٠٨٦ ، ٣٣٦٧ ، ٣٦٤٧ ، ٤٠٨٣ ، ٤٠٨٤ ، ٤١٩٧ ، ٤١٩٨ ، ٤١٩٩ ، ٤٢٠٠ ، ٤٢٠١ ، ٤٢١١ ، ٤٢١٢ ، ٤٢١٣ ، ٥٠٨٥ ، ٥١٥٩ ، ٥١٦٩ ، ٥٣٨٧ ، ٥٤٢٥ ، ٥٥٢٨ ، ٥٩٦٨ ،

٦١٨٥ ، ٦٣٦٣ ، ٦٣٦٩ ، ٧٣٣٣ - تحفة ٥٨١

610- "Kuteybe b. Saîd — İsmâil b. Câfer — Humeyd" isnâdıyla Enes b. Mâlik anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir topluluğa karşı savaşa çıktığında saldırıya geçmeden önce sabahı beklerdi. Sabah vakti dinler, şayet ezan sesi gelirse vazgeçer, ezan sesi gelmezse de saldırıya geçerdi. Hayber savaşına çıktığımızda gece vakti bölgeye yetiştik. Sabah olup da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezan sesi duymayınca bineğine bindi. Ben de Ebû Talha'nın bineğinin arkasına bindim. Giderken ayaklarım Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ayaklarına değiyordu. Hayberliler kazma ve kürekleriyle işe çıkmışlardı. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördüklerinde: "Muhammed! Vallahi Muhammed ve ordusu gelmiş!" demeye başladılar. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) onları görünce: "Allahu Ekber! Allahu Ekber! Hayber harab olacaktır! Zira biz bir topluluğun sahasına girdiğimiz zaman uyarılanların sabahı çok kötü olur!" buyurdu.¹

Kuteybe, Kuteybe b. Saîd'dir.

İsmâil, İsmâil b. Câfer el-Ensârî'dir.

¹ Hadis ayrıca 371, 947, 2228, 2235, 2889, 2893, 2943, 2944, 2945, 2991, 3085, 3086, 3367, 3647, 4083, 4084, 4197, 4198, 4199, 4200, 4201, 4211, 4212, 4213, 5085, 5159, 5169, 5387, 5425, 5528, 5968, 6185, 6363, 6369 ve 7333'te geçmektedir.

Humeyd, Humeyd et-Tavîl'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlarla birlikte bir toplulukla savaşmak üzere çıktığı zaman onların bölgesine ulaştığında hemen saldırıya geçmez sabahı beklerdi. Sabah olunca da topluluğun bulunduğu bölgeden ezan sesinin gelip gelmediğine bakardı. Ezan sesi geldiğini duyduğunda saldırmaktan vazgeçerdi. Ancak ezan sesi gelmediğini gördüğünde de haberleri olmadan baskın yapıp saldırdı.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Müslümanlar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte Hayber'e doğru yola çıktılar. Gece vakti de Yahudilerin bulunduğu bölgeye ulaştılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gece vakti saldırıya geçmedi ve mola verip sabaha kadar bekledi.

Sabah olup da Hayber'den ezan sesi gelmediğini görünce saldırmak üzere bineğine bindi. Ebû Talha da bineğine binince Enes onun arkasına bindi. Ebû Talha, Sehl b. Zeyd el-Ensârî'dir ve Enes'in annesinin kocasıdır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bineği ile Ebû Talha'nın bineği yan yana gittiği için Enes'in dizi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dizine değiyordu.

Sabah vakti Hayber'e girildiğinde Yahudiler ellerinde kazma ve kürekleriyle işlerine gitmeye hazırlanıyorlardı. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) görünce: "Muhammed ve ordusu!" diye bağışmaya başladılar. Burada ordu beşli anlamında "Hamîs" lafzıyla ifade edilmiştir. Çünkü genelde ordu ön, orta, arka ve iki kanat olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) onları görünce: "*Allahu Ekber! Allahu ekber! Hayber harab olacaktır! Zira biz bir topluluğun sahasına girdiğimiz zaman uyarılanların sabahı çok kötü olur!*" buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü, inen bir vahiy üzerine söylemiş olabileceği gibi yıkım işinde kullanılan kazma ve küreklerle çıktıklarını görmesi üzerine yapılmış bir beddua da olabilir.

Hadisten İslam'ın zahiri şiarlarından olan ezanın farz olduğunu ve hiçbir durumda okunmasının bırakılmaması gerektiğini çıkarıyoruz. Bir bölge ahalisi de ezan okumama konusunda ittifak etseler onlarla savaşılır.

Bize göre ise Hanefilerde ve Malikilerde olduğu gibi ezan sünnettir. Ancak Mâlikiler ezanın, namazı cemaatle kılmak isteyenler için gerekli olduğunu söyler, bu konuda namazı cemaatle kılacak olanlar ile tek kılacak olanlar

ayrımını yaparlar.

Buhârî bu hadisi ayrıca *Cihâd* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim¹ de sadece ezanla ilgili kısmını tahrir etmiştir.

۷ - بَاب مَا يَقُولُ إِذَا سَمِعَ الْمُنَادِيَ

7- EZANI DUYAN KİŞİ NE DER?

Başlık, müezzinin ezan okuduğunu işiten kişinin söyleyeceği şeyler ile ilgilidir.

٦١١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ » . تحفة ٤١٥٠

611- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — İbn Şihâb — Atâ b. Yezîd el-Leysî” isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ezan sesini işittiğiniz zaman siz de müezzinin söylediklerini tekrar edin” buyurmuştur.²

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, İbn Şihâb ez-Zührî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ezan okunduğunu duyan kişilerin müezzinin söylediklerini tekrar etmesini emretmiştir. Aynı şekilde kamette de müezzinin söylediklerinin aynısı tekrar edilir. Sadece “Hayya ale’s-salât” ile “Hayya ale’l-felâh” sözleri tekrar edilmez, müezzin bunları söyleyince “Lâ havle velâ kuvvete illâ billah” denilir.

Sabah ezanında da müezzin *tesvîb* yaptığında yani “es-Salâtu hayrun mine’n-nevm” dediğinde “Sadakte ve berirte (=Doğru söyleyip iyilik yaptın)” denilir.

¹ Müslim (1365)

² Müslim (383)

Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* eserinde bir rivayete dayanarak, müezzin kamette “Kad kâmeti’s-salâtu” dediğinde “Allah namazı kâim ve dâim kılsın” denileceğini söylemiştir.

Kişi ezan esnasında heladaysa veya cinsel ilişkideyse bir şey demesi gerekmez. Kişi ezanı duyduğunda namazda ise müezzinin sözlerini tekrar etmesi mekruh olur, namazı bitirdiğinde de söylemesi gerekenleri söyler.

Hanefi mezhebinden Serahsî ve Mâlikî mezhebinden İbn Vehb’in aksine cumhurun yanında bu yöndeki emir, vacip hükmünde değildir.

Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), müezzinin söylediklerini tekrar etme konusunda mazi yerine muzarî bir fiil kullanması ezanın bitiminden sonra değil, ezan esnasında her lafzın ardından bunun söylenmesi gerektiğine işaret içindir.

Nesâî’de Ümmü Habîbe’den gelen rivayet de bunu desteklemektedir. Zira Ümmü Habîbe’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanındayken müezzinin ezan okuduğunu işittiğinde bitirene kadar söylediklerini tekrar ederdi.

Müezzin ezanı bitirene kadar söylediklerini tekrar edemeyen kişinin ezan sonrası fazla vakit geçirmeden tekrar etmesi müstehabdır.

Kişi okunan bir ezanla müezzinin söylediklerini tekrarladıktan sonra başka bir ezanı duysa onun da söylediklerini tekrar eder mi? Nevevî bu konuda hocalarından gelen bir şey bulamadığını söyler. *el-Mecmû’* eserinde ise tekrar etmenin faziletinin duyulacak bütün ezanlar için geçerli olduğunu dile getirip, ilk duyulan ezanda söylenenleri tekrar etmenin müekked sünnet olduğunu, terk etmenin de mekruh olacağını zikreder. İbn Abdisselâm ise tekrarın işitilen her bir ezan için yapılması gerektiğini, ancak ilk duyulan ezandaki tekrarın en faziletli tekrar olacağını söyler.

٦١٢ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ يَوْمًا فَقَالَ مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ « وَأَشْهَدُ أَنَّ

مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ». طرفاه ٦١٣ ، ٩١٤ - تحفة ١١٤٣٤

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ رَاهَوِيٍّ قَالَ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى نَحْوَهُ

تحفة ١١٤٣٤

612- “Muâz b. Fadâle — Hişâm — Yahya — Muhammed b. İbrâhim b. el-Hâris” isnâdıyla İsa b. Talha şöyle demiştir: Bir gün Muâviye’nin, müezzin ezan okurken “Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah!” lafzına kadar söylediklerini tekrar ettiğini işittim.

İshâk b. Râheveyh de “Vehb b. Cerîr — Hişâm — Yahya” kanalıyla aynısını rivayet etmiştir.¹

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Muhammed, Muhammed b. İbrâhim b. el-Hâris el-Medenî’dir.

İsa, İsa b. Talha b. Abdillâh’tır.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

İsa’nın bildirdiğine göre Muâviye b. Ebî Süfyân müezzin ezan okurken “Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah” lafzına kadar onun söylediklerini tekrar etmiştir.

İshâk b. Râheveyh de “Vehb b. Cerîr — Hişâm — Yahya” kanalıyla aynısını, yani metnin tümünü zikretmeden muhtasar bir şekilde rivayet etmiştir

٦١٣ - قَالَ يَحْيَى وَحَدَّثَنِي بَعْضُ إِخْوَانِنَا أَنَّهُ قَالَ لَمَّا قَالَ حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ . قَالَ لَا

حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . وَقَالَ هَكَذَا سَمِعْنَا نَبِيَّكُمْ ﷺ يَقُولُ . طرفاه ٦١٢ ، ٩١٤ - تحفة

١١٤٣٤

613- Yahya der ki: Kardeşlerimizden birinin bildirdiğine göre de müezzin: “Hayya ale’s-salât!” deyince, Muâviye: “Lâ havle velâ kuvvete illâ billah” demiştir. Sonunda da: “Peygamberinizin de (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde söylediğini işittim” demiştir.²

¹ Hadis ayrıca 613 ve 914’te geçmektedir.

² Hadis ayrıca 612 ve 914’te geçmektedir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Yahya'nın, kardeşlerinden birinden naklen bildirdiğine göre müezzin "Hayya ale's-salât!" deyince, Muâviye: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" demiş, sonunda da Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) burada böyle derken işittiğini bildirmiştir.

Yahya'nın kardeşlerimden biri dediği kişi için İbn Hacer: "Şayet Yahya kendisine yetişmişse büyük bir ihtimalle bu kişi Alkame b. Ebî Vakkâs'tır. Aksi taktirde Alkame'nin oğullarından Abdullah b. Alkame veya Amr b. Alkame'dir" demiştir. Kirmânî ise bu kişinin Evzâî olduğunu söylemiştir.

Hayya ale's-salât, kişinin bedeni ve benliğiyle dünyada hidayet ve nur olan, ahirette ise kurtuluşa ve nimetlere vesile olan namaza yönelmesi konusunda bir çağrıdır.

Müezzin "Hayya ale'l-felâh" dediğinde de kişi: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" der, ancak hadiste sadece birini zikretmekle yetinilmiştir.

İbn Huzeyme ve başkasının Alkame b. Ebî Vakkâs'tan bildirdiğine göre de müezzin: "Hayya ale's-salât!" deyince, Muâviye: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" demiştir. Müezzin: "Hayya ale'l-felâh" dediğinde de Muâviye: "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" demiştir. Sonrasında da müezzinin söylediklerini aynen tekrar etmiştir. Sonunda da Muâviye, Resûlullah'ın da (sallallahu aleyhi vesellem) böyle dediğini dile getirmiştir.

"Hayya ale's-salât" ile "Hayya ale'l-felâh" namaza davet oldukları için duyan kişinin bunları aynen tekrar etmesinin bir anlamı yoktur. Tekrar etmek yerine bunların ardından cennet hazinelerinden biri olan "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" sözünü söyleyip tekrardan kaynaklanan sevap kaybını telafi eder.

et-Tîbî buralarda kişinin "Lâ havle velâ kuvvete illâ billah" demesini açıklarken: "Burada kişi «Çağrısı yapılan bu şey büyük bir şeydir ve Allah'ın inayeti ve desteği olmadan ben zayıf halimle onu yerine getiremem» diyor gibidir" demiştir.

۸ - باب الدُّعَاءِ عِنْدَ النَّدَاءِ

8- EZAN SIRASINDA DUA ETMEK

Başlık, ezan bittikten sonra kişinin dua etmesiyle ilgilidir.

٦١٤ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّدِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النَّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتُهُ ، حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ » . طرّفه ٤٧١٩ - تحفة ٣٠٤٦

614- “Ali b. Ayyâş — Şuayb b. Ebî Hamza — Muhammed b. el-Münkedir” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Ezanı duyup da bittikten sonra: «Şu eksiksiz davetin ve kılınacak olan namazın Rabbi olan Allahım! Muhammed'e vesîle'yi ve fazîleti ihsan et. Onu vaad ettiğin Makam-ı mahmûd'a eriştir» diyen kişi, kıyâmet gününde şefaati nail olur.”¹

Ali, Ali b. Ayyâş el-Elhânî el-Hımsî'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre ezan bittikten sonra: “Şu eksiksiz davetin ve kılınacak olan namazın Rabbi olan Allahım! Muhammed'e vesîle'yi ve fazîleti ihsan et. Onu vaad ettiğin Makam-ı mahmûd'a eriştir” diyen kişi, kıyâmet gününde onun şefaati nail olur.

Bu dua, ezan okunurken değil ezan bittikten sonra yapılır. Zira Müslim'in İbn Ömer'den naklen bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Müezzinin söylediklerini siz de tekrar edin, sonunda da bana dua edin” buyurmuştur. Bu da bu duanın ezan bittikten sonra yapılacağını göstermektedir.

Yapılan duada eksiksiz davetten kasıt, kıyâmet gününe dek aynı kalacak ve değişmeyecek olmasıdır. Ya da İslâmî itikatların tümünü eksiksiz bir

¹ Hadis ayrıca 4719'da geçmektedir.

şekilde kendinde bir araya getirmesidir.

Vesîle, cennette Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) özel olarak ihsan edilecek yüksek derecedir. Fazilet, diğer tüm insanlardan ayrı olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) nail olacağı mertebedir.

Makâm-ı Mahmûd, “Belki de Rabbin seni Makâm-ı Mahmûd’a ulaştırır”¹ âyetinde de zikredildiği gibi öncekilerin ve sonrakilerin kendisini öveceği bir makamdır. Bu da, büyük şefaati makamıdır. “Şüphesiz sen vaadinden caymazsın!”² âyetine dayanılarak da Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vaad edilen bu makamın ihsan edilmesi istenmektedir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre ezan sonrası bu duayı eden kişi, şefaatine nail olur. Buradaki şefaati, günahkarların günahlarının bağışlanmasına yönelik olabileceği gibi hesapsız cennete sokulma veya derecelerin yükseltilmesine yönelik de olabilir.

Buhârî hadisi ayrıca *Tefsîr* konusu içinde tahrir etmiştir. Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

۹ - باب الاستِهام في الأذان

9- EZAN İÇİN KURA ÇEKMEK

وَيُذَكِّرُ أَنَّ أَقْوَامًا اخْتَلَفُوا فِي الْأَذَانِ فَأَقْرَعَ بَيْنَهُمْ سَعْدٌ .

Zikredildiğine göre bir topluluk ezan okuma konusunda ihtilafa düşünce Sa'd aralarında kura çekmiştir.

Başlık, gerektiğinde ezan okuma konusunda kura çekilebilmesiyle ilgilidir.

Seyf b. Ömer'in ve Taberânî'nin Abdullah b. Şubume kanalıyla Şakîk'ten mevsûl olarak bildirdiğine göre Kâdisiyye savaşı dönüşü bazıları kimin ezanı okuyacağı konusunda anlaşamayınca komutanları olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'a başvurmuşlar, Sa'd da aralarında kura çekmiş, kurada ismi çıkan kişi de ezanı okumuştur.

¹ İsrâ sur. 79

² Âl-i İmrân Sur. 194

٦١٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهَجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا » . أطرافه ٦٥٤ ، ٧٢١ ، ٢٦٨٩ - تحفة ١٢٥٧٠

615- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebû Bekr’in azatlısı Sumey — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “İnsanlar ezan okuma ile cemaatte ilk safta yer almanın sevabını bilselerdi, bunlar için kura çekmekten başka yol bulamasalar da kura çekerlerdi. Namazları ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi o vakitte kılmak için yarışarlardı. İnsanlar ateme (yatsı) ile sabah namazını cemaatle kılmanın sevabını bilselerdi emekleyerek de olsa gelirlerdi.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Sumey, Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm el-Kureşî’nin azatlısıdır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât’tır.

Hadis, ezanı okumanın, namazda ilk safta yani imamın hemen arkasında durmanın ve namazı hemen ilk vaktinde kılmanın önemine dikkat çekmektedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezanı okuma ile namazda ilk safta yer almadaki sevabın, hayır ve bereketlerin bilinmesi durumunda aralarında kura çekmekten başka yol bulamasalar insanların kura çekip ezanı okumaya ve ilk safta durmaya çalışacaklarını bildirmiştir.

Aynı şekilde namazı geciktirmeden hemen ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi, namazı geciktirmeden kılmak için birbirleriyle yarışacaklarını dile getirmiştir. Yine ateme namazı da denilen yatsı namazı ile sabah namazını

¹ Hadis ayrıca 654, 721 ve 2689’da geçmektedir.

cemaatle kılmanın sevabını bilselerdi emekleyerek de olsa bu namaza geleceklerini ifade etmiştir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) özellikle bu iki namazı zikretmesi bu iki namazı cemaatle kılmaya gelmenin meşakkatinden dolayıdır. Ayrıca yatısı namazını “ateme” şeklinde zikretmesi de bu isimlendirmeye yönelik yasağın tahrimen değil de, tenzihen olduğunu göstermektedir.

Hadisin ravileri Buhârî'nin hocası dışında Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Şahadetler* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Nesâî ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۱۰ - بَابُ الْكَلَامِ فِي الْأَذَانِ

10- EZAN ARASINDA KONUŞMAK

وَتَكَلَّمَ سُلَيْمَانُ بْنُ صُرْدٍ فِي أَذَانِهِ . وَقَالَ الْحَسَنُ لَا بَأْسَ أَنْ يَضْحَكَ وَهُوَ يُؤَدِّنُ أَوْ يُقِيمُ .

Süleymân b. Surad ezanı okurken arada konuşmuştur. Hasan da: “Kişinin ezan okurken veya kamet getirirken gülmesinde bir sakınca yoktur” demiştir.

Başlık, müezzinin ezan esnasında ezan lafızları dışında bir şeyler söylemesiyle ilgilidir.

Ashâbdan Süleymân b. Surad b. Ebi'l-Cevn el-Huzâî askeri karargahta ezanı okurken bir yandan da bazı şeylerin yerine getirilmesi için emirler verirdi. Süleymân'ın bu rivayetini Buhârî, *Târîh*'te Ebû Nuaym'dan mevsûl olarak zikretmiştir. Namaz konusu içinde de sahih bir isnadla mevsûl olarak aktarmıştır.

Hasan el-Basrî de müezzinin ezan okurken veya kamet getirirken gülmesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir.

٦١٦ - حَدَّثَنَا مُسْلَدٌ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ وَعَبْدِ الْحَمِيدِ صَاحِبِ الزِّيَادِيِّ

وَعَاصِمِ الْأَحْوَلِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ خَطَبَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ فِي يَوْمٍ رَدَغٍ ، فَلَمَّا بَلَغَ

¹ Müslim (437)

الْمُؤَذِّنُ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ . فَأَمَرَهُ أَنْ يُنَادِيَ الصَّلَاةُ فِي الرَّحَالِ . فَنَظَرَ الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَقَالَ فَعَلَ هَذَا مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ وَإِنَّهَا عَزْمَةٌ . طرفاه ٦٦٨ ، ٩٠١ - تحفة ٥٧٨٣

616- “Müsedded — Hammâd — Eyyûb + Ziyâdî’nin öğrencilerinden Abdulhamîd + Âsım el-Ahvel” isnâdıyla Abdullah b. el-Hâris şöyle demiştir: İbn Abbâs çamurlu bir günde bize hutbe verdi. Müezzin ezanda “Hayya ale’s-salât” kısmına ulaştığı zaman ona “Namazınızı evinizde kılın!” şeklinde seslenmesini söyledi. Orada bulunanlar birbirine bakınca İbn Abbâs: “Ondan daha hayırlı olan biri de bunu yaptı. Çünkü bu namazın ifası kaçınılmazdır (vaciptir)” dedi.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Hammâd, Hammâd b. Zeyd’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Abdulhamîd, Abdulhamîd b. Dînâr’dır.

Âsım, Âsım b. Süleymân el-Ahvel’dir.

Abdullah, Abdullah b. el-Hâris el-Basrî’dir. Muhammed b. Sîrîn’in amcası oğludur.

Abdullah’ın bildirdiğine göre yağmurlu ve çamurlu bir Cuma gününde İbn Abbâs kendilerine hutbe okudu. Müezzin ezanda “Hayya ale’s-salât” kısmına ulaştığında veya müezzin bunu diyeceği sırada İbn Abbâs ona, insanların namazlarını çadırlarında veya bulundukları yerde kılmaları yönünde çağrı yapmasını söyledi.

İbn Uleyye’de gelen rivayette ise İbn Abbâs’ın ona: “Eşhedu enne Muhammeden Resûlullah, dedikten sonra «Hayya ale’s-salât» deme” dediği zikredilir.

İbn Ömer’in rivayetine göre ise müezzin, namazı çadırlarda kılma çağrısını ezan bittikten sonra yapmıştır. Şâfiî’nin *el-Ümm*’de de belirttiğine göre her iki durum da caizdir. Ancak ezanın düzeninin bozulmaması açısından bu çağrının ezan bittikten sonra yapılması daha güzel ve uygundur.

¹ Hadis ayrıca 668 ve 901’de geçmektedir.

Abdurrezzâk sahih bir isnâdla Nuaym b. en-Neccâm'dan şöyle bildirir: Soğuk bir gecede Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müezzini ezanı okudu. İçinden onun: "Gelmemenizde bir sakınca yoktur!" demesini temenni ettim. "es-Salâtu hayrun mine'n-nevm" dedikten sonra da düşündüğüm gibi gelmemenin bir sakıncası olmayacağı çağrısını yaptı.

İbn Abbâs'ın emriyle müezzinin ezanda yaptığı bu değişikliği duyanlar durumu yadırgayıp şaşkınlık içinde birbirlerine bakınca İbn Abbâs ondan, yani kendisinden daha hayırlı olan kişinin de böyle yaptığını söyledi. İbn Abbâs'ın burada daha hayırlı olarak bahsettiği kişi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) idi. Ardından Cuma namazının vacip olduğunu, insanları da çamurda yürütüp onlara eziyet çektirmek istemediğini ifade etti.

Hadisin başlıkla mutabakatına gelince, gerekli durumlarda ezana başka sözler de eklenebiliyorsa, ihtiyaç duyulması halinde ezan arasında konuşma da caiz olacaktır. Ancak Dâvudî buna itiraz etmiş ve hadisin ezan arasında konuşmanın caiz olacağına dair delil teşkil etmediğini söylemiştir. Ona göre İbn Abbâs'ın yaptırdığı ekleme o durumda meşru olan bir eklemedir ve ezanın bir parçası sayılmaktadır.

İmam Ahmed ezan sırasında konuşmaya ruhsat vermiştir. Bizim de görüşümüz bu yöndedir. Fakat Nevevî, *el-Mecmû'* eserinde bu konuşmanın ezanın içeriğine hâlel getirecek şekilde kötü sözleri içermemesi gerektiği şartını koymuştur. Kısa ve az bir konuşmanın da ezana bir zararı dokunmaz.

Mâlikiler ise müezzinin konuşmasını gerektiren çok önemli bir durum olmadıktan sonra mutlak bir şekilde ezan harici her türlü konuşmayı yasaklar. İbnu'l-Kâsım da bu konuda aynı şekilde düşünür. Aynî'nin naklettiğine göre ise Hanefiler, Mâlikilerin bu görüşünün evlâ olana muhalif olduğunu söylemişlerdir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Isnâdında birbirinden rivayette bulunan üç tâbîi vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Namaz* ve *Cuma* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (699)

۱۱ - بَابُ أَذَانِ الْأَعْمَى إِذَا كَانَ لَهُ مَنْ يُخْبِرُهُ

11- VAKTİN GİRİŞİNİ KENDİSİNE SÖYLEYEN BİRİ OLDUKTAN SONRA KÖR OLAN KİŞİNİN EZAN OKUMASI

Başlık, kendisine vaktin girdiğini söyleyen birinin bulunması durumunda kör olan kişinin de ezan okumasının caiz olmasıyla ilgilidir.

۶۱۷ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ بِلَالَ لَا يُؤَدِّنُ بِلِيلٍ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » . ثُمَّ قَالَ وَكَانَ رَجُلًا أَعْمَى لَا يُنَادِي حَتَّى يُقَالَ لَهُ أَصْبَحْتَ أَصْبَحْتَ . أَطْرَافَهُ

٦٢٠، ٦٢٣، ١٩١٨، ٢٦٥٦، ٧٢٤٨ - تحفة ٦٩١٧

617- “Abdullah b. Mesleme — Mâlik — İbn Şihâb — Sâlim b. Abdillâh” isnâdıyla Sâlim’in babası şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bilâl henüz gece iken ezanı okuyor. Onun için İbn Ümmü Mektûm’un ezanını da duyana kadar yiyip içebilirsiniz” buyurdu. İbn Ümmü Mektûm de âmâ biriydi ve biri ona “Sabah oldu! Sabah oldu!” dediği zaman ezanı okurdu.¹

Abdullah, Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

İbn Şihâb, Muhammed b. Müslim ez-Zührî’dir.

Sâlim’in babası, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb’dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl’in ezanı vakit henüz gece vakti iken okuduğunu, bundan dolayı oruç tutacakların İbn Ümmü Mektûm’un ezanını duyana kadar yeme ile içmeye devam edebileceklerini bildirmiştir.

İbn Ümmü Mektûm, Amr veya Abdullah b. Kays b. Zâide el-Kureşî’dir. Annesi Ümmü Mektûm’un ismi de Âtike binti Abdillâh el-Mahzûmiyye’dir.

İbn Ömer veya İbn Şihâb’ın dediğine göre İbn Ümmü Mektûm âmâ biriydi. Sabah vakti yaklaşıncâ kendisine bu vaktin yaklaştığı söylendikten sonra

¹ Hadis ayrıca 620, 523, 1918, 2656 ve 7248’de geçmektedir. Müslim (1092)

ezanı okuyordu.

İbn Ümmü Mektûm, Bedir savaşındaki iki yıl sonra gözlerini kaybetmiştir. Bazılarına göre de kör olarak doğmuştur. Bundan dolayı da annesi, gözleri görmeyen kişinin annesi anlamında Ümmü Mektûm künyesiyle anılmıştır.

Hadiste İbn Ümmü Mektûm'a yapılan "Sabah oldu" uyarısı sabah vaktinin girmesi değil yaklaştığı anlamındadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ümmü Mektûm'un ezanı duyuluncaya kadar oruç tutacakların yiyip içebileceğini söylemiştir. Eğer İbn Ümmü Mektûm sabah namazı vakti girdikten sonra bu ezanı okuyorsa Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrine göre oruç tutacaklar vakit girdikten sonra da yiyip içiyor olacaktırlar.

Fakat Bilâl'in ezanı gece vakti okuduğunun söylenmesi, İbn Ümmü Mektûm'un bunun aksine ezanı sabah vaktinde okuduğu anlamını da vermektedir. Buhârî, *Oruç* konusu içinde bu konuda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*İbn Ümmü Mektûm ezanı okuyana kadar yiyip için. Zira İbn Ümmü Mektûm ezanı fecir doğduktan sonra okumaktadır*" buyurduğunu zikreder.

Olası bir karışıklığa karşı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), İbn Ümmü Mektûm'un ezanını yeme içmeyi kesmeye (imsaka) bir işaret olarak yaptığı söylenebilir. Anlaşıldığı kadarıyla vakit konusunda İbn Ümmü Mektûm'u uyaran kişi ezanı bitirmesini fecrin doğuşuna denk getirecek şekilde onu uyarmaktadır.

Hadisten sabah vaktinin girmesinden önce de ezanın okunmasının caiz olacağını çıkarıyoruz. Peki sabah namazı için fecrin doğuşundan önce okunan ezanla yetinilir mi yoksa fecir doğduktan sonra ayrıca bir ezan okunur mu?

Şâfiî, Mâlik, Ahmed ve bu mezheplerin âlimleri fecir öncesi okunan ezanın yeterli olacağını söylemişlerdir. Şâfiî'nin eski Risâle'sinde rivayet ettiğine göre Ömer b. el-Hattâb: "Sabah ezanını erkenden okuyun ki gece sonunda sefere çıkacak kişi yola düşsün, fahişe de bulunduğu yerden çıkıp ayrılısın" demiştir.

Nevevî, *er-Ravda* eserinde sabah ezanı vaktinin gecenin son yarısının başında başlayacağı görüşünü benimsemiştir. Çünkü bu ezan herkes uykuda iken okunur, bu şekilde gece namazı kılmadan uyuyanlar kalkıp namaz kılabilir. Ebû Yûsuf'un ve Mâliklerden İbn Habîb'in görüşü bu yöndedir.

Ancak Buhârî'nin *Oruç* konusu içinde Kâsım b. Muhammed'den naklettiği

ve Bilâl'in ezanı ile İbn Ümmü Mektûm'un ezanı arasında sadece birinin ezan okuduğu yerden inip diğerinin çıkabileceği kadar bir süre olduğuna dair rivayeti bu görüşü zayıflatmaktadır.

Nesâî de Âişe kanalıyla yaptığı rivayette bunu Kâsım'ın sözü olarak zikreder. Mürsel olarak gelen bu söz, sabah ezanının gece vakti okunacağını söyleyen görüşü olumsuzlarken, Bilâl'in ezanı gece vakti okuduğuna dair gelen ifadenin de zaman olarak kapsamını daraltmaktadır.

Sübkî de *Şerhu'l-Minhâc*'da Kâsım'ın bu rivayeti üzerinden bu görüşü tercih etmiş ve Kâdı Hüseyin, Mütevellî ve Beğavî'nin de bu görüşü benimsediklerini söylemiştir. Bunlara göre sabah ezanı seher vakti de olan fecrin doğuşundan hemen önce okunur.

İmam Ebû Hanîfe ve Muhammed (b. el-Hasan) sabah ezanının fecirden önce okunamayacağını, okunması durumunda fecir doğduktan sonra tekrar okunmasını gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vaktinden önce sabah ezanını okuyan kişiye: *"Fecri görmedikçe ezanı okuma!"* buyurmuştur.

Mâliklerde ise meşhur görüşe göre gecenin son altıda birinde sabah ezanını okumak caizdir. Mâverdî ise yatsı namazı kılındıktan sonra da okunabileceğini zikretmiştir. Bu yöndeki diğer açıklamalar kendi konusu içinde inşâallah yapılacaktır.

۱۲ - بَابُ الْأَذَانِ بَعْدَ الْفَجْرِ

12- EZANI FECİRDEN SONRA OKUMAK

Başlık, sabah ezanını fecir doğduktan sonra okumayla ilgilidir.

۶۱۸ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ أَخْبَرْتَنِي حَفْصَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا اعْتَكَفَ الْمُؤَذِّنُ لِلصُّبْحِ وَبَدَأَ الصُّبْحُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ تُقَامَ الصَّلَاةُ . طرفاه ۱۱۷۳ ، ۱۱۸۱ - تحفة ۱۵۸۰۱

618- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi' — Abdullah b. Ömer" isnâdıyla Hafsa şöyle demiştir: "Müezzin sabah vaktini gözlemeye

koyulup sabahın vakti de başlayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kamet getirilmeden önce kısa iki rekat kılardı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî’dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes’tir.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Müminlerin annesi Hafsa’nın bildirdiğine göre müezzin ezan okumak için sabah vaktinin girişini gözlemeye başlayınca, ardından sabah vakti de girince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazı için kamet getirilmeden önce sabahın sünneti olarak kısa iki rekat kılardı.

Hadiste müezzinin ezanı okumak için fecrin doğuşunu beklediği zikredilmiştir. Asîlî, Kâbisî, Ebû Zer ve Buhârî’nin diğer tüm ravileri hadisi bu şekilde nakletmişlerdir.

Abdullah b. Yûsuf ise bunu Mâlik’ten: “Müezzin sabah ezanını okuyup bitirdiğinde...” lafzıyla rivayet eder ki İbn Hacer de doğrusunun bu olduğunu söylemiştir.

Hadisin ravileri Abdullah b. Yûsuf dışında Medinelidir. Hadisi Müslim², Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦١٩ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ كَانَتِ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَيْنَ النَّدَاءِ وَالْإِقَامَةِ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ . طرفه ١١٥٩ - تحفة

١٧٧٨٣

619- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya — Ebû Seleme” isnâdıyla Âişe: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazı vaktinde ezan ile kamet arasında kısa iki rekat kılardı” dedi.³

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahman et-Teymî’dir.

¹ Hadis ayrıca 1173 ve 1181’de geçmektedir.

² Müslim (723)

³ Hadis ayrıca 1159’da geçmektedir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Abdullah b. Abdirrahman b. Avf'tır.

Müminlerin annesi Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sabah vaktinde ezandan sonra farz namazı için kamet getirilmeden önce sabahın sünneti olarak kısa iki rekat kılarıdı.

Hadisin başlıkla mutabakatı işaret yoluyladır. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezan ile kamet arasında bu iki rekatlık namazı fecir doğduktan (tan ağardıktan) sonra kılmaktadır. Bu da sabah ezanının fecir doğduktan sonra okunduğunu göstermektedir. İbnu'l-Müneyyir'in dediğine göre Müslim¹ de bu hadisi tahrir etmiştir.

٦٢٠ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ بِلَالَ يُنَادِي بِلَيْلٍ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُنَادِيَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » . أطرافه ٦١٧ ، ٦٢٣ ، ١٩١٨ ، ٢٦٥٦ ، ٧٢٤٨ - تحفة ٧٢٣٧

620- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Abdullah b. Dînâr” isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bilâl henüz gece iken ezanı okuyor. Onun için İbn Ümmü Mektûm'un ezanını da duyana kadar yiyip içebilirsiniz*” buyurmuştur.²

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'in ezanı vakit henüz gece vakti iken okuduğunu, bundan dolayı oruç tutacakların İbn Ümmü Mektûm'un ezanını duyana kadar yeme ile içmeye devam edebileceklerini bildirmiştir.

İbn Ümmü Mektûm, Abese Suresi'nde zikredilen kişidir ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu 13 defa yerine halef olarak bırakmıştır. İbn Kurra'nın İbn Ömer'den bildirdiğine göre İbn Ümmü Mektûm ezan için fecrin doğuş vaktini bekler ve bu vakti şaşırmadan tuttururdu.

¹ Müslim (724, 736)

² Hadis ayrıca 617, 623, 1918, 2656 ve 7248'de geçmektedir. Müslim (1092)

Başlık ile hadis arasında herhangi bir mutabakatın olmadığı düşünülebilir. Çünkü İbn Ümmü Mektûm ezanı fecirden sonra okuyorsa, o ezanı okuyana kadar oruç tutacaklar için yeme içme caiz olmazdı.

Cevap olarak denilebilir ki İbn Ümmü Mektûm'un ezanı yeme içmeyi kesmenin gerektiğine dair bir işaretti. Benzeri bir rivayet daha önce de zikredilmişti.

İbn Huzeyme'nin *Sahîh*'inde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Amr'ın okuduğu ezan sizleri yanıltmasın! Zira gözleri görmeyen biridir. Ama Bilâl ezanı okuduğu zaman yemeği kesin"* buyurduğu zikredilir. Bu da başlığın hadisine muhaliftir.

İbn Huzeyme, birbirine muhalif gibi duran iki rivayeti uzlaştırmaya çalışırken Bilâl ile İbn Ümmü Mektûm'un ezanları nöbetleşe okudukları veya her birinin farklı bir durumu olduğu ihtimalini dile getirir. Zira Bilâl, ezanı meşrû kılınmasından itibaren tek başına okumaya başlamıştır. Fecir doğmadan da sabah ezanını okumazdı. Daha sonraları ise İbn Ümmü Mektûm'a da sabahları ezan okutulmaya başlandı. Bilâl sabah ezanını aynı vakitte yani fecir doğduktan sonra okumaya devam ederken İbn Ümmü Mektûm vakit henüz gece iken ezanı okuyordu. Sonraları ise İbn Ümmü Mektûm yaşlanıp zayıf düşünce bu ezanları daha geç bir vakitte okumaya başladı. Bilâl'in ezanı ise geceye alındı.

Bunun sebebine gelince Ebû Dâvud ve başkasının rivayet ettiğine göre bir defasında Bilâl şaşırp ezanı fecirden önce okudu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona geri dönüp: *"Kul uyuyakaldı!"* şeklinde bir çağrı yapmasını söyledi. Bu şekilde de uykulu olduğu için fecrin doğuşunu tam olarak tutturamadığını ve ezanı fecirden önce okuduğunu duyanlara bildirmek istedi.

Hadisten ezanların aynı anda değil de ardı ardına okunmasının müstehab olduğunu anlıyoruz. Aynı şekilde bilgi vermek amacıyla olduktan sonra kişinin kendisinde bulunan bir kusuru dile getirmesinin caiz olduğunu da çıkarıyoruz. Bu yönde diğer açıklamalar kendi konusu içinde inşaallah yapılacaktır.

۱۳ - بَابُ الْأَذَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ

13- EZANI FECİRDEN ÖNCE OKUMAK

Başlık, ezanı fecirden önce okumanın caiz olup olmadığıyla ve fecirden önce okunan ezanın yeterli olup olmayacağıyla ilgilidir.

۶۲۱ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدَكُمْ - أَوْ أَحَدًا مِنْكُمْ - أَذَانُ بِلَالٍ مِنْ سَحُورِهِ ، فَإِنَّهُ يُؤَذِّنُ - أَوْ يُنَادِي - بِلَيْلٍ ، لِيَرْجَعَ قَائِمَكُمْ وَلَيْبَنَّهُ نَائِمَكُمْ ، وَلَيْسَ أَنْ يَقُولَ الْفَجْرُ أَوْ الصُّبْحُ » . وَقَالَ بِأَصَابِعِهِ وَرَفَعَهَا إِلَى فَوْقٍ وَطَاطَأَ إِلَى أَسْفَلٍ حَتَّى يَقُولَ هَكَذَا . وَقَالَ زُهَيْرٌ بِسَبَابَتَيْهِ إِحْدَاهُمَا فَوْقَ الْأُخْرَى ثُمَّ مَدَّهَا عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ . طَرَفَاهُ ۵۲۹۸ ، ۷۲۴۷ - تحفة ۹۳۷۵

621- “Ahmed b. Yûnus — Züheyr — Süleymân et-Teymî — Ebû Osmân en-Nehdî” isnâdıyla Abdullah b. Mes’ûd şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bilâl’in ezanı sizi sahurı yapmaktan alkoymasın. Bilâl gece vakti ezan okuyor ki uyanık olanlara vakti hatırlatsın, uyuyanlarınız da uyansın. Fecir şöyle iken vakit girmemiş olur. Şöyle iken de girmiş demektir” buyurdu ve parmaklarını önce yukarı kaldırdı, sonra da aşağıya indirdi.

Râvi Züheyr de bunu açıklarken işaret parmağı ile orta parmağını üst üste koydu, sonra sağına ve soluna doğru uzattı.¹

Ahmed, Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus b. Abdillâh b. Kays et-Temîmî el-Yarbûî el-Kûfî’dir. Dedesiyle şöhret bulduğu için ona nisbet edilmiştir. Ahmed onu Şeyhülislam olarak nitelemiştir.

Züheyr, Züheyr b. Muâviye el-Cu’fî’dir.

Süleymân, Süleymân b. Tarhân et-Temîmî el-Basrî’dir.

Ebû Osmân, Abdurrahman en-Nehdî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl’in okuduğu ezanın oruç tutacaklar için

¹ Hadis ayrıca 5298 ve 7247’de geçmektedir.

sahuru yapmalarına engel olmamasını söylemiş ve bunun gerekçesi olarak Bilâl'in ezanı gece vakti okuduğunu belirtmiştir. Bilâl'in okuduğu bu ezanla da uyanık olanlar, yani teheccüd namazı kılanlar vakti hatırlayıp sabah namazına daha dinç kalkabilmek için biraz uyurlar. Ya da oruç tutacaklar kalkıp sahur yaparlar. Uyuyanlar da bu ezanla kalkıp sabah namazı için abdest ve benzeri hazırlıkları yaparlar.

Ebû Hanife ve Muhammed: “Bundan dolayı sabah vakti girdiğinde ayrıca bir ezanın okunması gerekmektedir. Zira gece vakti okunan ilk ezan sabah namazı için, bu hadiste zikredilenler içindir” demişlerdir.

Bazıları da sabah vaktinde sabah namazı için ayrıca bir ezanın okunması gerektiğini söylerken Bilâl'in söz konusu ezanın bildiğimiz manada bir ezan olmadığını, uyarı mahiyetinde bir çağrı olduğunu söylemiştir.

Buna cevap olarak denilebilir ki Bilâl'in okuduğu bu ezan, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onayladığı bir ezandır. Bu ezanla namaz kılınması veya başka bir farzın eda edilmesi ise başka bir konudur. Başka rivayetlerde ezan yerine “çağrı” lafzı kullanılması “ezan” lafzıyla gelen rivayetlere muhalif dursa da iki rivayet arasında tercih mânâ üzerinden yapılır. Zira her ezan aynı zamanda çağrı iken, her çağrı ezan değildir. Bu çağrıyı ezan olarak anlamak farklı olan iki rivayetle amel etmek, iki delili uzlaştırmak demektir. Bundan dolayı fecirden önce yapılan çağrıyı ezan olarak anlamak aksini düşünmekten evladır. Bu çağrının ezanın lafızları dışında bugün de insanların yaptığı gibi başka lafızlarla yapıldığını söylemek isabetli değildir. Zira bugün insanların bu yönde yaptıkları çağrının sonradan ihdas edilen bir şey olduğu konusunda şüphe yoktur. Bu yönde gelen rivayetlerin geneli de çağrı yapıldığını değil ezan okunduğunu söyler. Bundan dolayı bunu şerî mânâyâ yormak önceliklidir.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah vaktine yönelik fecr-i kâzib ile fecr-i sâdık ayırımını anlatırken parmaklarını önce yukarı kaldırmış sonra da aşağı indirmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Araplar arasında “Kurt Kuyruğu” olarak da isimlendirilen fecr-i kâzib'i parmaklarının işaretleriyle yukarıdan aşağıya doğru uzanan ışık olduğunu göstermiştir. Bu ışık henüz gece vakti görüldüğü için görünmesiyle sabahın vakti girmez. Ancak bu vakitte sahur yapılabilir.

Sonrasında ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şöyle iken girmiş demektir*”

buyurarak yine parmak işaretiyle fecr-i sâdık'ın nasıl olduğunu göstermiştir. Ravi Züheyr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) "Şöyle iken girmiş demektir" buyurduğunda yaptığı işareti gösterirken işaret parmağı ile yanındaki orta parmağı üst üste koymuş ve onları sağına ve soluna doğru uzatmıştır. Bununla da sabah namazı vaktinin girdiğinin göstergesi olan şafağın yatay olarak görünüp ufukta yayıldığını anlatmak istemiştir.

Hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır. İsnadında tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Bu iki tâbiî de Süleymân ve Ebû Osmân'dır. Buhârî hadisi ayrıca *Talâk* ve *Haber-i Vâhid* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦٢٢ و ٦٢٣ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ . وَعَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ . طرفه ١٩١٩ - تحفة ٧٨٣١ ، ١٧٥٣٥

وَحَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عِيسَى الْمُرُوزِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ بِلَالًا يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ ، فَكُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » . أطرافه ٦١٧ ، ٦٢٠ ، ١٩١٨ ، ٢٦٥٦ ، ٧٢٤٨ - تحفة ١٧٥٣٥

622 - 623- "İshâk — Ebû Usâme — Ubeydullah — Kâsım b. Muhammed" isnâdıyla Âişe'nin bildirdiğine göre; yine Ubeydullah'ın Nâfi' kanalıyla İbn Ömer'den bildirdiğine göre; ayrıca "Yûsuf b. İsa el-Mervezî — Fadl — Ubeydullah b. Ömer — Kâsım b. Muhammed" isnâdıyla Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Bilâl henüz gece iken ezanı okuyor. Onun için İbn Ümmü Mektûm'un ezanını da duyana kadar yiyip içebilirsiniz*" buyurmuştur.²

İshâk, İshâk b. İbrâhim b. Râheveyh el-Hanzalî veya İshâk b. Mansûr el-

¹ Müslim (1093)

² Hadis ayrıca 617, 620, 1918, 1919, 2656 ve 7248'de geçmektedir. Müslim (1092)

Kevsec veya İshâk b. Nasr es-Sa'dî'dir. Buhârî'nin şartlarına göre her üçü de güvenilir olduğu için rivayetinin sıhhatine halel getirmemektedir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Usâme'dir.

Ubeydullah, Ubeydullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb el-Ömerî el-Medenî'dir.

Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr es-Siddîk'tir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Fadl, Fadl b. Mûsa'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'in ezanı vakit henüz gece iken okuduğunu, bundan dolayı oruç tutacakların İbn Ümmü Mektûm'un ezanını duyana kadar yeme içmeye devam edebileceklerini söylemiştir. İbn Ümmü Mektûm, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zevcesi Hatice binti Huveylid'in dayısının oğludur.

Buhârî, *Siyâm* konusu içinde hadisi: “Çünkü İbn Ümmü Mektûm ezanı fecir doğunca okuyor” eklemesiyle zikretmiştir. Ayrıca Kâsım'ın: “İkisinin ezanı arasında ezan okunan yere birinin çıkıp diğerinin ineceği kadar bir süre vardı” sözünü ekler.

۱۴ - بَابُ كَمْ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ

14- EZAN İLE KAMET ARASINDA NE KADAR ZAMAN OLUR?

۶۲۴ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ الْوَاسِطِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنِ الْجُرَيْرِيِّ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ

اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ الْمُرْنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ - ثَلَاثًا - لِمَنْ شَاءَ » .

طرفه ۶۲۷ - تحفة ۹۶۵۸

624- “İshâk el-Vâsitî — Hâlid — Cüreyrî — İbn Bureyde” isnâdıyla Abdullah b. Muğaffel el-Müzenî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç defa: “İki ezan arasında dileyen namaz kılabilir” buyurmuştur.¹

¹ Hadis ayrıca 267'de geçmektedir.

İshâk, İshâk b. Şâhîn el-Vâsitî'dir.

Hâlid, Hâlid b. Abdillâh et-Tahhâl'dir.

Ciireyrî, Saîd b. İyâs'tır.

İbn Bureyde, Abdullâh b. Husayb el-Eslemî'dir.

İki ezandan kasıt, ezan ile kamettir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezan ile kamet arasında, yani ezan ile farz namazı arasında dileyen kişilerin nafîle namaz kılabilceğini bildirmiştir.

Tirmizî ve Hâkim'in zayıf bir isnâdla Câbir'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bilâl'a: *"Ezan ile kamet arasında yemek yiyenin yemeyi, içenin içmeyi bitireceği, helaya girenin de hacetini gidereceği kadar bir süre bırak"* buyurmuştur.

Başlığın hadisinin ravileri Vâsıtlı ve Basralıdır. Buhârî hadisi ayrıca *Namaz* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

٦٢٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرٍ الْأَنْصَارِيَّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ الْمُؤَذِّنُ إِذَا أَذَّنَ قَامَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يَتَدِرُونَ السَّوَارِيَ حَتَّى يَخْرُجَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُمْ كَذَلِكَ يُصَلُّونَ الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْمَغْرِبِ ، وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ شَيْءٌ . قَالَ عُثْمَانُ بْنُ جَبَلَةَ وَأَبُو دَاوُدَ عَنْ شُعْبَةَ لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا إِلَّا قَلِيلٌ . طرفه ٥٠٣ - تحفة ١١١٢

625- "Muhammed b. Beşşâr — Gunder — Şu'be — Amr b. Âmir el-Ensârî" isnâdıyla Enes b. Mâlik der ki: "Müezzin ezan okuduğu zaman ashâbdan bazıları aceleyle sütunların arkasına namaz için geçerlerdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığında akşamın farzından önce iki rekat kılmış olurlardı. Ezan ile kamet arasında da fazla bir şey yoktu."

¹ Müslim (838)

Osmân b. Cebele ve Ebû Dâvud ise bunu Şu'be'den: "İkisi arasında az bir zaman vardı" lafzıyla rivayet etmişlerdir.¹

Ğunder, Muhammed b. Cafer'dir.

Şu'be, Şu'be b. el-Haccâc'dır.

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre müezzin akşam namazı ezanını okuduğu zaman ashâb namaz kılmak için aceleyle sütunların arkasına geçmeye çalışırlardı. Sütunların arkasına geçmelerinin sebebi de namaz esnasında bu sütunları sûtire olarak kullanmak içindir. Zira farz namazı öncesi bu namazı cemaatle değil tek olarak kılarlardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farzı kıldırmak için odasından çıktığında ise iki rekâtı kılmış, farz namazı bekliyor olurlardı. Akşam ezanı ile kamet arasında da çok bir zaman yoktu.

Bu hadis ile Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ezan ile kamet arasında nafîle namaz kılınabileceğini söylemesi arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü Enes'in bu rivayeti menfi iken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sözü müsbettir. Ya da Enes'in bu rivayeti ezan ile kamet arasında nafîle namaz kılınabileceğini söyleyen bir önceki hadisi tahsis etmiş, akşam namazını bundan istisna etmiştir. Buna göre sahabe akşam ezanı ile kamet arasında nafîle namaz kılmazlardı. Aksine akşam ezanına başladığında nafîle namaz kılmaya başlar, ezan bittiğinde de namazı bitirmiş olurlardı.

Ancak, hadiste onların ezanla birlikte namaza başladıkları ve ezanın bitimiyle de namazı bitirdiklerine dair herhangi bir şeyin olmadığı söylenerek buna itiraz edilmiştir. Bunlara göre de ezanla birlikte namaza başlamaları bu namazı ezanın bitimiyle bitirmelerini gerektirmemektedir.

Hadisin ravileri Vâsıtlı, Medineli ve Basralıdır.

Osmân b. Cebele ve Ebû Dâvud et-Tayâlisî ise bunu Şu'be'den rivayet ederlerken Enes'in: "İkisi arasında kısa bir zaman vardı" dediğini zikrederler. Buhârî, Osmân b. Cebele'nin bu rivayetini *Namaz* konusu içinde zikretmiştir.

Burada da Enes'in "Ezan ile kamet arasında da fazla bir şey yoktu" şeklinde gelen genel ifadesini tahsis etmiş ve bir nevi onu açıklamıştır. Bir öncekinde fazla bir zaman olmadığı, burada ise az bir zaman olduğu dile getirilmiştir.

¹ Hadis ayrıca 503'te geçmektedir. Müslim (837)

Akşam namazının farzından önce nafil namaz kılma konusunda ihtilaf edilmiştir. Nevevî bu namazı kılmanın müstehab olduğu görüşünü benimsemiştir. İmam Mâlik ise müstehab olmadığını söylemiştir. İmam Ahmed bunu kılmanın caiz olduğu görüşündedir.

Hanefiler ise: “Akşam ezanı ile kameti arasındaki süre asgari miktarda olmalıdır, bu da iki söz arasındaki suskunluk kadardır. Bu suskunluk da üç adım atacak kadarlık bir süredir. Zira akşam namazının geciktirilmesi mekruhtur” demişlerdir. Bu konuda Ebû Hanife’nin görüşü böyledir.

Ebû Hanife’nin iki öğrencisi ise bu sürenin iki hutbe arasında olduğu gibi bir oturma kadar olacağını söylemişlerdir. Bu yöndeki diğer açıklamalar inşâallah *Nafil Namaz* konusu içinde yapılacaktır.

۱۵ - بَابُ مَنْ لِنْتَظَرَ الْإِقَامَةَ

15- KİŞİNİN KAMETİ BEKLEMESİ

Başlık, kişinin ezanı işittikten sonra oturup namaz için kameti beklemesiyle ilgilidir.

۶۲۶ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ بِالْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الْفَجْرِ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ بَعْدَ أَنْ يَسْتَيِّنَ الْفَجْرَ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ لِلْإِقَامَةِ . أطرافه ۹۹۴ ، ۱۱۲۳ ، ۱۱۶۰ ، ۱۱۷۰ ، ۶۳۱۰ - تحفة

۱۶۴۶۵

626- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Urve b. ez-Zübeyr” isnâdıyla Âişe der ki: “Müezzin sabahın ilk ezanını okuyup bitirdiğinde şafak iyice sökülüp belirince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp sabah namazının farzından önce kısa iki rekat kılardı. Sonra da müezzin kamet için gelinceye kadar sağ tarafına uzanırdı.”¹

¹ Hadis ayrıca 994, 1123, 1160, 1170 ve 6310’da geçmektedir.

Ebu'l-Yemân, Hakem b. Nâfi'dir.

Şuayb, Şuayb b. Ebî Hamza'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Urve, Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm'dır.

Hız. Âişe'nin bildirdiğine göre müezzin sabahın ilk ezanını bitirip susunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazdan önce kısa olacak şekilde iki rekat kılardı. Burada ilk ezan denilmesi kametin ikinci ezan sayılmasından dolayıdır. Zira fecirden önce gece vakti okunan ezana göre ikinci ezan sayılmaktadır.

Bazıları hadiste ezandan önce geçen "ilk" lafzının muhaddislerin bir hatası olduğunu da söylemiştir. İbn Hacer ise böylesi bir iddiayı reddeder ve birçok kanalla gelen rivayetlerde bu lafzın aynen zikredildiğini dile getirir.

Bu şekilde ezan bittikten sonra ve fecir de iyice belirdikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp kısa olacak şekilde iki rekat kılardı. Bu namaz sonrasında da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evinde sağ tarafına uzanır müezzinin namaz için gelip onu çağırmasını beklerdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her konuda sağ ve sağdan başlamayı sevdiği için uyurken ve uzanırken de sağ tarafına uzanırdı. Bu şekilde sağ tarafına uzanmasının sebebi diğer Müslümanlara örneklik teşkil etmesi de olabilir. Zira sol tarafa yatmak kişinin uykusunu daha da ağırlaştırır. Ancak bu, gözleri uyuyan fakat kalbi her zaman uyanık olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) için geçerli değildir.

Bizim için ise sağ tarafa uyumak uykumuzu hafif yapacak ve kolayca uyanmamızı sağlayacaktır. Sağ tarafa uyumak sâlihlerin uyuma şeklidir. Sol tarafa uyumak hekimlerin, sırtüstü uyumak zorbaların ve büyülenenlerin, yüzüstü uyumak da kafirlerin uyuma şeklidir.

Hadisten mescide vakit geçirmeden aceleyle gitmenin, kameti duyamayacak kadar evi mescide uzak olanlar için olduğunu çıkarıyoruz. İbn Battâl'ın dediğine göre kameti duyabilecek kadar evi yakın olanlar, namaz için hazır oldukları sürece evlerinde namazı beklemeleri mescidde beklemeleri gibidir.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. Hadisi Nesâî de *Namaz* konusu içinde tahrir etmiştir.

١٦ - بَابُ بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ لِمَنْ شَاءَ

16- EZAN İLE KAMET ARASINDA DİLEYEN NAFİLE NAMAZ KILABİLİR

Başlık, ezan ile kamet arasında dileyenlerin nafile namaz kılabilirlikleriyle ilgilidir. Buhârî'nin burada zikrettiği hadis, daha önce zikrettiği hadisin benzeridir. Delalet ettiği başka şeylerden dolayı hadisi daha önce farklı bir başlık altında zikretmişti. Burada ise biraz da lafız farklılığıyla zikretmiştir. Bu bakımdan tekrar değildir.

٦٢٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ قَالَ حَدَّثَنَا كَهْمَسُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ لِمَنْ شَاءَ -

ثُمَّ قَالَ فِي الثَّالِثَةِ - لِمَنْ شَاءَ » . طرفه ٦٢٤ - تحفة ٩٦٥٨

627- “Abdullah b. Yezîd — Kehmes b. el-Hasan — Abdullah b. Bureyde” isnâdıyla Abdullah b. Muğaffel şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İki ezan arasında namaz vardır! İki ezan arasında namaz vardır!” buyurdu. Üçüncü defa tekrarlarlarken de: “İsteyen için” eklemesini yaptı.¹

Abdullah, Abdullah b. Yezîd el-Mukrî el-Basrî'dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezan ile kamet arasında dileyenlerin nafile namaz kılabilirliğini bildirmiştir. Daha önceki hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üç defa iki ezan arasında dileyenlerin namaz kılacağını söylediği zikredilmişken, burada iki defa iki ezan arasında nafile namaz olduğunu, üçüncüsünde ise bu nafile namazın dileyenler için olduğunu söylediği zikredilmiştir.

¹ Hadis ayrıca 624'te geçmektedir. Müslim (838)

۱۷ - بَاب مَنْ قَالَ لِيُؤَذِّنَ فِي السَّفَرِ مُؤَذِّنٌ وَاحِدٌ

17- YOLCULUKTA BİR MÜEZZİNİN EZAN OKUYACAĞINI SÖYLEYENLER

Başlık, yolculukta sabah namazı olsun diğer vakit namazları olsun tek bir ezanın okunmasıyla ilgilidir. İbn Ömer yolculuklarda sabah namazı için iki ezan okurdu. İbn Ömer'in bu uygulamasını Abdurrezzâk sahih bir isnadla aktarmıştır. Başlıkta bir müezzinin ezan okuyacağını söyleyemesinin bir anlamı da yoktur. Zira yolculuk dışında mukîm iken de ezanı tek bir müezzini okumaktadır. Grup halinde ezan okuma da Umeyye oğulları (Emeviler) tarafından sonradan çıkarılmıştır.

۶۲۸ - حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي نَفَرٍ مِنْ قَوْمِي فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ لَيْلَةً ، وَكَانَ رَحِيمًا رَفِيقًا ، فَلَمَّا رَأَى شَوْقَنَا إِلَى أَهَالِينَا قَالَ « ارْجِعُوا فَكُونُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَصَلُّوا ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرُكُمْ » . أطرافه ۶۳۰ ، ۶۳۱ ، ۶۵۸ ، ۶۸۵ ، ۸۱۹ ، ۲۸۴۸ ، ۶۰۰۸ ، ۷۲۴۶ - تحفة ۱۱۱۸۲

628- “Muallâ b. Esed — Vuheyb — Eyyûb — Ebû Kılâbe” isnâdıyla Mâlik b. el-Huveyris anlatıyor: Kabilemizden bir grupla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldik. Yanında yirmi gün kaldık. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) merhametli ve şefkatli birisiydi. Ailelerimizi özlediğimizi görünce: “Dönüp yanlarında bulunun, onlara öğretin ve namazı kılın. Namaz vakti geldiğinde biriniz ezanı okusun, yaşça büyüğünüz de namazda size imam olsun” buyurdu.¹

Muallâ, Muallâ b. Esed el-Basrî'dir.

Vuheyb, Vuheyb b. Hâlid el-Basrî el-Kerâbîsî'dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd'dir.

¹ Hadis ayrıca 630, 631, 658, 685, 819, 2848, 6008 ve 7246'da geçmektedir.

Mâlik, Mâlik b. el-Huveyrîs b. Eşyem el-Leysî'dir.

Mâlik kabilesi Leys b. Bekr b. Abdimenâf oğullarından bir grupla birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ta bildirdiğine göre geldiklerinde müslümanlar Tebûk savaşına çıkmak için hazırlık yapıyorlardı.

Gelen grup Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında yirmi gün boyunca kaldı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gelenlerin ailelerini özlediğini görünce de geri dönmelerini istedi. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara karşı merhametli ve şefkatli birisiydi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onların ailelerinin yanına dönmelerini, öğrendiklerini onlara da öğretmelerini, yoldayken de ulaştıklarında da kendisini nasıl gördülerse namazı öyle kılmalarını söyledi. Yoldayken farz namazın vakti geldiği zaman içlerinden birinin ezan okumasını, ardından yaşça büyüklerinin onlara namazı kıldırmasını söyledi.

Namazda daha fazla bilgisi olan kişi öne geçip imamlık yapar. Ancak gelen grup birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında yirmi gün kaldığı için ilmi seviyeleri aynıydı. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içlerinden yaşça büyük olanın namazı kıldırmasını söylemiştir.

Hadisten imamlığın müezzinlikten daha faziletli olduğunu, ezan okumanın da farz olduğunu çıkarıyoruz. Ancak âlimlerin icması ezanın farz olmadığı yönündedir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Eyyûb'ün Enes b. Mâlik'e yettiğini söyleyenlere göre isnadında tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır. Buhârî hadisi ayrıca *Namaz*, *Edeb* ve *Cihâd* konuları içinde tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de tahrir etmiştir.

¹ Müslim (674)

١٨ - بَابُ الْأَذَانِ لِلْمَسَافِرِ إِذَا كَانُوا جَمَاعَةً ، وَالْإِقَامَةَ ، وَكَذَلِكَ بِعَرَفَةَ وَجَمْعٍ وَقَوْلِ الْمُؤَذِّنِ لِلصَّلَاةِ فِي الرَّحَالِ فِي اللَّيْلَةِ الْبَارِدَةِ أَوْ الْمَطِيرَةِ .

18- TOPLUCA YOLCULUKLARDA, ARAFAT'TA VE MÜZDELİFE'DE EZAN VE KAMET; SOĞUK VE YAĞMURLU GÜNLERDE NAMAZLARIN ÇADIRLARDA KILINMASI YÖNÜNDE MÜEZZİNİN ÇAĞRI YAPMASI

٦٢٩ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمُهَاجِرِ أَبِي الْحَسَنِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَأَرَادَ الْمُؤَذِّنُ أَنْ يُؤَذِّنَ فَقَالَ لَهُ « أَبْرِدْ » ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَذِّنَ فَقَالَ لَهُ « أَبْرِدْ » . ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُؤَذِّنَ . فَقَالَ لَهُ « أَبْرِدْ » . حَتَّى سَاوَى الظِّلَّ التَّلَوَّلَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » . أطرافه ٥٣٥ ، ٥٣٩ ، ٣٢٥٨ -

تحفة ١١٩١٤

629- “Müslim b. İbrâhim — Şu’be — Muhâcir Ebu’l-Hasan — Zeyd b. Vehb” isnâdıyla Ebû Zer anlatıyor: Bir yolculukta Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraberken müezzîn (öğle namazı için) ezan okumak istedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Serinliğı bekle*” buyurdu. Bir süre sonra müezzîn yine ezanı okumak istedi, ancak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Serinliğı bekle*” buyurdu. Bir süre sonra müezzîn yine okumak isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “*Serinliğı bekle*” buyurdu. Bu şekilde namazı tepelerin gölgesi görününceye kadar geciktirdik. Sonra Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Şiddetli sıcaklar cehennemın kaynamasındandır*” buyurdu.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ezdî el-Ferâhîdî el-Kassâb el-Basrî’dir.

Şu’be, Şu’be b. el-Haccâc’dır.

Muhâcir, Muhâcir Ebu’l-Hasan et-Teymî’dir.

Zeyd- Zeyd b. Vehb el-Cühenî Ebû Süleymân el-Kûfî’dir.

¹ Hadis ayrıca 535, 539 ve 3258’de geçmektedir. Müslim (616)

Ebû Zer, Cundub b. Cunâde el-Ğifârî'dir. Hicri 32 yılında Osmân'ın hilafeti zamanında vefat etmiştir.

Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile bir yolculuktayken müezzin Bilâl öğle namazı için ezan okumak istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezan için serinliği beklemesini söyledi. Bir süre sonra Bilâl yine ezanı okumak isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha serinliği beklemesini söyledi. Bir süre sonra yine ezanı okumak isteyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha serinliği beklemesini söyledi.

Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sözü üzerine öğle namazı tepelerin gölgeleri görülene kadar geciktirildi. Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aşırı sıcakların, cehennemin kaynamasından olduğunu söylemiş, böylesi sıcaklarda öğle namazının serinliğe bırakılmasının gerekçesini dile getirmiştir.

٦٣٠ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ

مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ أَتَى رَجُلَانِ النَّبِيَّ ﷺ يُرِيدَانِ اللَّفْرَفَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا أَتَيْتُمَا خَرَجْتُمَا فَأَذِّنَا ثُمَّ أَقِيمَا ثُمَّ لِيَوْمُكُمْ أَكْبَرُكُمْ ». أطرافه ٦٢٨ ، ٦٣١ ، ٦٥٨ ، ٦٨٥ ، ٨١٩ ،

٢٨٤٨ ، ٦٠٠٨ ، ٧٢٤٦ - تحفة ١١١٨٢

630- “Muhammed b. Yûsuf – Süfyân – Hâlid el-Hazzâ – Ebû Kılâbe” isnâdıyla Mâlik b. el-Huveyris der ki: Yolculuğa çıkmak isteyen iki kişi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldiler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: “Yolculuğa çıktığınızda (namaz vakti) ezan okuyun, kâmet getirin. Yaşça büyük olanınız namazda imam olsun” buyurdu.¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî'dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd'dir.

Yolculuğa niyetlenen iki adam, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Bu iki adam da ravi Mâlik b. el-Huveyris ve arkadaşıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi

¹ Hadis ayrıca 628, 631, 658, 819, 2848, 6008 ve 7246'da geçmektedir. Müslim (674)

vesellem) yola çıktıkları zaman namaz vakitlerinde ezan okumalarını söyledi. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) burada "ezan okuyun" demesi, ikisinin birden ezan okuması anlamında değildir. Bundan kasıt içlerinden isteyen birinin ezanı okumasıdır. Ya da birinin ezanı okuyup diğerinin bu çağrıya icabet etmesidir. Zira bir kişiye tesniye siygasıyla da hitap edilebilir. Bir önceki hadiste Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), içlerinden birinin ezanı okumasını söylemesinden, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ezana yönelik buradaki emrinin ikisine değil birine yönelik olduğu anlamına gelmektedir.

Aynı şekilde hadisin zahirine dayanarak bundan kastın her birinin durduğu yerde ezanı okuması olduğunu söylenemez. Çünkü tek kişinin ezanı okuması cemaat için yeterlidir. Ancak kasaba büyük ve geniş ise her bir tarafına duyurabilmek için iki kişi her biri bir tarafa olacak şekilde iki ezan okuyabilir.

İmam Şâfiî, *el-Ümm*'de şöyle der: "Böylesi bir durumda müezzinlerin ezanı birlikte değil de biri bittikten sonra diğerinin okuması tercihimdir. Cemaat şeklinde topluca ezan okunmaz. Fakat mescid çok büyük ise aynı anda her biri yanındakilere duyuracak şekilde ezanı okumasında bir sakınca olmaz."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ezanı okuduktan sonra kamet getirmelerini ve yaşça büyük olanın imamlığında namazı kılmalarını söylemiştir.

٦٣١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكٌ أَتَيْنَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ شَبَابَةٌ مُتَقَارِبُونَ ، فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عِشْرِينَ يَوْمًا وَلَيْلَةً ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجِيًّا رَفِيقًا ، فَلَمَّا ظَنَّ أَنَّا قَدْ اشْتَهَيْنَا أَهْلَنَا أَوْ قَدْ اشْتَقْنَا سَأَلَنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا بَعْدَنَا فَأَخْبَرْنَاهُ قَالَ « ازْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ فَأَقِيمُوا فِيهِمْ وَعَلِّمُوهُمْ وَمُرُوهُمْ - وَذَكَرَ أَشْيَاءَ أَحْفَظُهَا أَوْ لَا أَحْفَظُهَا - وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصَلَّى ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُرْذَن لَكُمْ أَحَدُكُمْ وَلْيُؤَمِّمْكُمْ أَكْبَرُكُمْ » . أطرافه ٦٢٨ ، ٦٣٠ ، ٦٥٨ ، ٦٨٥ ، ٨١٩ ،

١١٨٢ تحفة ٧٢٤٦ ، ٦٠٠٨ ، ٢٨٤٨

631- "Muhammed b. el- Müsennâ - Abdulvehhâb - Eyyûb - Ebû Kılâbe" isnâdıyla Mâlik anlatıyor: Birkaç kişiyle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldik. Yaşlarımız da birbirine yakındı. Resûlullah'ın (sallallahu

aleyhi vesellem) yanında yirmi gün boyunca kaldık. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) merhâametli ve şefkatli birisiydi. Ailelerimizi özlediğimizi düşününce geride ailelerimizden kimleri bıraktığımızı sordu. Kimleri geride bıraktığımızı ona söyleyince de: “*O zaman ailelerinizin yanına dönüp onlarla ikâmet edin. Öğrendiklerinizi onlara da öğretin. Yapmaları gerekenleri emredin*” buyurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu emirlere yönelik aklımda tuttuğum —veya: tutamadığım— bazı şeyler söyledi. Sonunda da şöyle buyurdu: “*Nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle kılın. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri ezan okusun, yaşça büyüğünüz de sizlere imamlık yapsın.*”¹

Muhammed, Muhammed b. el-Müsennâ b. Ubeyd el-Anezî’dir.

Abdulvehhâb, Abdulvehhâb b. Abdilhamîd el-Basrî’dir.

Eyyûb, Eyyûb es-Sahtiyânî’dir.

Ebû Kılâbe, Abdullah b. Zeyd’dir.

Mâlik, Mâlik b. el-Huveyris’tir.

Mâlik, kabilesi Leys b. Bekr b. Abdimenâf oğullarından bir grupla birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Gelenlerin yaşları da birbirine yakındı. Gelen grup Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında yirmi gün boyunca kaldı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara karşı merhametli ve şefkatli birisiydi. Gelenlerin ailelerini özlediğini görünce geride kimleri bıraktıklarını, kimlerin onları beklediklerini sordu.

Aileleri, çoluk çocuklarının olduğunu söylediklerinde onların yanına dönmelerini, onlarla birlikte kalmalarını, öğrendikleri İslamî emirleri onlara da öğretmelerini, verdiği emirleri onlara da iletmelerini söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada bu emirlerden bazılarını zikretmiş, ravi bunları aklında tuttuğunu veya tutamadığını dile getirmiştir. Hangisi olduğu konusunda tereddüt, hadisi Mâlik’ten nakleden raviye aittir.

Sonrasında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), yoldayken de ulaştıklarında da kendisini nasıl gördülse namazı öyle kılmalarını söyledi. Farz namazın

¹ Hadis ayrıca 628, 630, 658, 685, 819, 2848, 6008 ve 7246’da geçmektedir. Müslim (674)

vakti geldiği zaman içlerinden birinin ezan okumasını, ardından yaşça büyüklerinin onlara namazı kıldırmasını söyledi.

Hadisin benzeri bir önceki başlıkta zikredilmişti. *Haber-i Vâhid* konusu içinde inşâallah tekrar gelecektir.

٦٣٢ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ قَالَ أَدْنَى ابْنُ عُمَرَ فِي لَيْلَةِ بَارِدَةِ بِضَجَّتَانِ ثُمَّ قَالَ صَلُّوا فِي رِحَالِكُمْ ، فَأَخْبَرَنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُ مُؤَدِّنَا يُؤَدِّنُ ، ثُمَّ يَقُولُ عَلَى إِثْرِهِ ، أَلَا صَلُّوا فِي الرَّحَالِ . فِي اللَّيْلَةِ الْبَارِدَةِ أَوْ الْمَطِيرَةِ فِي السَّفَرِ . طرفه ٦٦٦ - تحفة ٨١٨٦

632- “Müsedded — Yahya — Ubeydullah b. Ömer” isnâdıyla Nâfi’ anlatıyor: İbn Ömer soğuk bir gecede Dacnân’da iken ezanı okuduktan sonra: “Namazı çadırlarınızda kılın” diye seslendi. Sonra Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuk sırasında soğuk veya yağmurlu gecelerde müezzine ezan okumasını emrettiğini, ezanı bitirmesinden hemen sonra da “Namazlarınızı çadırlarınızda kılın!” diye seslenmesini söylediğini anlattı.¹

Müsedded, Müsedded b. Müserhed’dir.

Yahya, Yahya el-Kattân’dır.

Nâfi’, Abdullah b. Ömer’in azatlısıdır.

Abdullah b. Ömer bir gece Dacnân’dayken ezanı okudu. Dacnân Mekke’ye bir berîd uzaklığında küçük bir dağdır. Ezan sonrası da herkesin namazı çadırında kılması yönünde çağrı yaptı. Bu çağrıyı yaptıktan sonra Resûlullah’ın da (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuk sırasında soğuk veya yağmurlu olan gecelerde, müezzine, ezanı okuduktan sonra namazı çadırlarda kılmaları yönünde çağrı yapmasını emrettiğini bildirdi.

Bu hadiste soğuk veya yağmurlu gecelerde böylesi bir çağrının yapıldığı zikredilmiştir. Yani havanın sadece soğuk veya sadece yağmurlu olması böylesi bir çağrı için gerekçe sayılmaktadır. Başka bir rivayette ise: “Soğuk ve

¹ Hadis ayrıca 666’da geçmektedir. Müslim (697)

yağmurlu olan gecelerde «Namazı çadırlarınızda kılın!» şeklinde çağrı yaptırırdı” denilir ve yolculuktan bahsedilmez.

Ebû Dâvud’da yer alan bir rivayette: “Medine’de yağmurlu geceler ile soğuk günlerde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) müezzini namazın evlerde kılınması yönünde çağrı yaptı” denilir ve bunun yolculukta değil Medine’de olduğu zikredilir.

Yolculukta cemaatin toplanmasının zor ve meşakkatli olacağı zamanlarda sadece yağmurun veya sadece soğğun olması namazın çadırlarda kılınması için yeterli sayılır. Yolculuk dışında mukim iken ise cemaate katılmanın zahmeti daha hafif olacaktır. Bundan dolayı hem yağmurlu, hem de soğuk olan günlerde böylesi bir çağrı yapılmıştır.

Hadisin zahirinden bu çağrının gündüz için değil, sadece geceye has olduğu anlaşılmaktadır. Ashâb yağmur ve soğukların aksine aşırı rüzgarların sadece gece için mazeret sayılacağını düşünmüş, yağmur ve soğuklar konusunda: “Bunlardan her biri hem gece, hem de gündüz vakti namazın evde kılınması için mazeret sayılır. Aşırı rüzgarlar ise sadece gece vakti mazeret sayılır” demişlerdir.

Daha önce “Ezan Arasında Konuşmak” başlığı altında zikredilen hadiste İbn Abbâs’ın müezzine “Hayya ale’s-salât” kısmına ulaştığı zaman “Namazınızı evinizde kılın!” şeklinde seslenmesini söylediği zikredilmişti. Bu da bu çağrının “Hayya ale’s-salât” ve “Hayya ale’l-felâh” lafızları yerine söylendiğini akla getirmektedir. Burada ise İbn Ömer söz konusu çağrıyı ezan bittikten sonra yapmıştır. Bu iki rivayet bir arada nasıl düşünülebilir?

Cevap olarak denilebilir ki her iki uygulama da caizdir. Şâfiî, *el-Ümm* eserinde bunu dile getirmiştir. Çünkü Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) her ikisine de yönelik uygulaması ve emri vardır. “Namazı çadırlarınızda kılın!” çağrısı, isteyen kişilere cemaate gelmeme için bir ruhsat da olabilir. Ancak cemaatle namazın faziletini elde etmek isteyenler bunun meşakkatine katlanarak cemaat namazına katılabilir.

Müslim’de yer alan Câbir’in hadisi de bunu desteklemektedir. Bu rivayete göre Câbir şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile çıktığımız bir yolculukta yağmur yağdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): «İsteyenler namazı çadırında kılabilir!» buyurdu.”

Câbir'in bu hadisine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) "isteyenler" sözü, bu emrin azimete değil ruhsata yönelik olduğunu göstermektedir. Yani böylesi durumlarda isteyen namazı çadırında kılabilirken isteyen de cemaatle namaza gelebilir.

٦٣٣ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْعُمَيْسِ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِالْأَبْطَحِ فَجَاءَهُ بِلَالٌ فَأَذَنَهُ بِالصَّلَاةِ ، ثُمَّ خَرَجَ بِلَالٌ بِالْعَنْزَةِ حَتَّى رَكَزَهَا بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْأَبْطَحِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ . أَطْرَافَهُ ٥٨٥٩ ، ٥٧٨٦ ، ٣٥٦٦ ، ٣٥٥٣ ، ٦٣٤ ، ٥٠١ ، ٤٩٩ ، ٤٩٥ ، ٣٧٦ ، ١٨٧

١١٨١٤

633- "İshâk — Câfer b. Avn — Ebu'l-Umeys — Avn b. Ebî Cuhayfe" isnâdıyla Avn'ın babası şöyle demiştir: "Ebtah'ta Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm. Bilâl yanına gelip namaz için haber verdi. Sonrasında Bilâl bir anezeyle (sopayla) çıktı ve Ebtah'ta Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önüne dikti. Ardından kamet getirdi."¹

İshâk, İshâk b. Mansûr'dur.

Avn'ın babası, Ebû Cuhayfe Vehb b. Abdullah es-Suvâî'dir.

Ebû Cuhayfe'nin bildirdiğine göre Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke dışında olan Ebtah'ta bir çadırın içinde görmüştür. Müezzini Bilâl çadıra gelip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) namaz vaktinin geldiğini bildirmiştir. Ardından elinde mızrağın yarısı uzunluğunda çift başlı bir sopayla çıkıp Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kılacağı yerin ön tarafına sütre niyetine saptırmıştır. Ardından Bilâl namaz için kamet getirmiştir.

¹ Hadis ayrıca 187, 376, 495, 499, 501, 634, 3553, 3566, 5786 ve 5859'da geçmektedir.

١٩ - بَابُ هَلْ يَتَّبَعُ الْمُؤَذِّنُ قَاهُ هَا هُنَا وَهَاهُنَا ، وَهَلْ يَلْتَفِتُ فِي الْأَذَانِ

19- EZAN ESNASINDA MÜEZZİN AĞZINI SAĞA SOLA ÇEVİREBİLİR Mİ? SAĞA SOLA DÖNEBİLİR Mİ?

وَيُذَكِّرُ عَنْ بِلَالٍ أَنَّهُ جَعَلَ إِصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَجْعَلُ إِصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ .
وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ لَا بَأْسَ أَنْ يُؤَذِّنَ عَلَى غَيْرِ وُضُوءٍ . وَقَالَ عَطَاءُ الْوُضُوءُ حَقٌّ وَسُنَّةٌ . وَقَالَتْ
عَائِشَةُ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ . تحفة ١٧٩٩٦

Zikredildiğine göre Bilâl, ezan okurken parmaklarını kulağına sokardı. İbn Ömer ise ezan okurken parmaklarını kulağına sokmazdı.

İbrâhîm(-i Nehaî): “Kişinin abdestsiz ezan okumasında bir sakınca yoktur” demiştir. Atâ ise: “(Ezan için) abdest haktır ve sünnettir” demiştir.

Âişe de: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her halinde Allah’ı zikrederdi” demiştir.

Abdurrezzâk ve başkasının Süfyân’dan bildirdiğine göre Bilâl ezan okurken şahadet parmaklarının uçlarını kulaklarına sokardı. Parmaklarını bu şekilde kulaklarına sokmasının sebebi, sesinin daha yüksek çıkması veya ezan okuduğunun anlaşılması içindir. Zira uzaktan onu görenler bu hareketinden onun ezan okuduğunu anlayacaklardır.

Bunu Ebû Dâvud da rivayet etmiştir. İbn Mâce ise bunu Sa’d el-Karaz’dan: “Bilâl’a parmaklarını kulaklarına koyması emredildi” lafzıyla rivayet etmiştir. Ancak isnadında zayıflık vardır. Ebû Avâne ise bunu Müemmél kanalıyla Süfyân’dan rivayet etmiştir ve şahidleri vardır.

Abdurrezzâk ve İbn Ebî Şeybe’nin Nuseyr b. Zuğlûk’tan bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer ezan okurken parmaklarını kulaklarına sokmazdı. Parmaklardan kasıt da bir öncekinde olduğu gibi parmak uçlarıdır.

Buhârî’nin Bilâl’in rivayetini temrîz sigasıyla (eda sigası mechûl fiille) zikrederken İbn Ömer’in rivayetini net bir siygayla zikretmiştir. Bunun sebebi de görüşünün parmakları kulaklara sokmama yönünde olduğunu göstermektir. Bu da bize ne kadar dakik bir imam olduğunu göstermektedir.

İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'te Cerîr kanalıyla Mansûr'dan bildirdiğine göre İbrâhim en-Nehaî, müezzinin abdestsiz bir şekilde ezan okumasında bir sakınca olmadığını söylemiştir.

Tirmizî'de gelen: “*Ezanı abdestli okusun*” hadisine dayanarak sadece küçük abdesti olmayanın ezanı okunması mekruh olabilir. Ancak bu hadisin isnâdı zayıftır.

Şâfiî, *el-Ümm*'de: “Abdestsiz ezan okumak mekruhtur. Abdestli okuyan kişi de bunun sevabını alır” demiştir.

Cünüp olan kişinin ezan okumasının vebali ise daha ağırdır. Zira cünüplük abdestsizlikten daha ağırdır. Kamet ise namaza daha yakın olduğu için abdestsiz bir şekilde okunmasının vebali ezandakinden daha ağırdır.

Abdurrezzâk'ın İbn Cureyc'ten mevsûl olarak bildirdiğine göre Atâ b. Ebî Rebâh ezan için abdestin hak yani şerî olarak sâbit olduğunu ve sünnet olduğunu söylemiştir. Zira ezan namazın bir parçası ve başlangıcı sayılır.

Müslim'in mevsûl olarak bildirdiğine göre müminlerin annesi Âişe, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) her halinde Allah'ı zikrettiğini söylemiştir. Hz. Âişe'nin bu rivayeti İbrâhim en-Nehaî'nin sözünü desteklemektedir. Ezan da bir tür zikirlerdir ve okunması için abdestli olmak veya kibleye doğru dönmek gibi şartları yoktur. Diğer zikirler için de böylesi şartlar bulunmamaktadır.

Bunlara dayanarak ezanın namazdan olmadığı söylenebilir. Çünkü hükümleri farklıdır. Bu şekilde Buhârî'nin bu rivayetleri hemen başlığın ardından zikretmesinin sebebi anlaşılmış olur. Zira aradaki asgari münasebet mutabakat için yeterlidir. Bu konuda âlimler arasında ihtilaf olmasından dolayı da başlığı soru kalıbıyla atmıştır.

٦٣٤ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ

رَأَى بِالْأَلَا يُؤَذِّنُ فَجَعَلْتُ أَتَّبِعُ فَأَهْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا بِالْأَذَانِ . أطرافه ١٨٧ ، ٣٧٦ ، ٤٩٥ ،

١١٨٠٧ تحفة ٥٨٥٩ ، ٥٧٨٦ ، ٣٥٦٦ ، ٣٥٥٣ ، ٦٣٣ ، ٥٠١ ، ٤٩٩

634- “Muhammed b. Yûsuf — Süfyân — Avn b. Ebî Cuhayfe” isnâdıyla Avn’ın babası şöyle demiştir: “Bilâl’in ezan okuduğunu, okurken de ağzını şuraya buraya çevirdiğini gördüm.”¹

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî’dir.

Süfyân, Süfyân es-Sevrî’dir.

Avn’ın babası, Ebû Cuhayfe Vehb b. Abdillâh es-Suvâî’dir.

Ebû Cuhayfe, Bilâl’in ezan okurken, ağzını sağa sola çevirdiğini görmüştür.

Müslim ise bunu ondan şu lafızla rivayet eder: “Ezanı okurken «Hayya ale’s-salât» ile «Hayya ale’l-felâh» sözlerinde ağzını sağa ve sola çevirdiğini gördüm.”

Müslim’in bu rivayeti de ezanda sağa sola dönmeyi sadece bu lafızlarla sınırlamıştır. Sağa sola dönme de göğsü ve ayakları kible tarafından çevirmeden sadece başı sağa sola çevirmekle olur. Bunun yanında önce sağa sonra sola dönülür. Bu şekilde dönmenin faydası da ezanı daha geniş bir kesime duyurabilmektir.

el-Müdevvenetü’l-Kübrâ’da Mâlik’in: “Ezanı başkalarına duyurmak için olmadıktan sonra müezzin sağa sola dönmez” dediği zikredilir.

۲۰ - بَابُ قَوْلِ الرَّجُلِ فَاتَتَنَا الصَّلَاةُ

20- KİŞİNİN “NAMAZI KAÇIRDIK” DEMESİ

وَكَرِهَ ابْنُ سِيرِينَ أَنْ يَقُولَ فَاتَتَنَا الصَّلَاةُ وَلَكِنْ لِيَقُلَ لَمْ نُدْرِكْ . وَقَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ أَصَحُّ .

İbn Sîrîn, kişinin “namazı kaçırdık” demesini kerih görür, bunun yerine “namaza yetişemedik” denilmesini isterdi. Ancak Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki sözü daha doğrudur.

Başlık, “namazı kaçırdık” demenin mekruh olup olmadığıyla ilgilidir.

İbn Ebî Şeybe’nin mevsûl olarak bildirdiğine göre Muhammed b. Sîrîn kişinin “namazı kaçırdık” demesini kerih görür, bunun yerine “namaza

¹ Hadis ayrıca 187, 376, 495, 499, 501, 633, 3553, 3566, 5786 ve 5859’da geçmektedir. Müslim (503)

yetişemedik" demesini söylerdi.

Buhârî'nin, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu yöndeki sözünün daha doğru olduğunu söylemesi ise İbn Sîrîn'in sözüne göredir. Çünkü İbn Sîrîn'in sözü, bu yönde gelen nassa muhaliftir.

٦٣٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ سَمِعَ جَلْبَةَ رَجَالٍ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ « مَا شَأْنُكُمْ ». قَالُوا اسْتَعْجَلْنَا إِلَى الصَّلَاةِ . قَالَ « فَلَا تَفْعَلُوا ، إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا » . تحفة ١٢١١

635- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah'ın babası (Ebû Katâde) şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile namaz kılarken bir ara arkadan birilerinin patırtı seslerini duydu. Namazı bitirince onlara: “Neyiniz var?” diye sordu. “Acele edip namaza yetişmek istiyorduk” dediklerinde: “Böyle yapmayın! Namaza geleceğiniz zaman sükûnet içinde gelin. Yetiştığınızı (imamla) kılın, kaçırığınızı da sonra siz tamamlayın” buyurdu.

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahman en-Nahvî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Abdullah'ın babası, Ebû Katâde el-Hâris b. Rib'î el-Ensârî'dir.

Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile birlikte namaz kılarken Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) arkada patırtı yani ayak sesleri işitti. Taberânî bunu rivayet ederken bunlardan birinin Ebû Bekre olduğunu zikreder.

Namazı bitirdikten sonra onlara bu patırtılarının sebebini sordu. Onlar da namaza yetişebilmek için koşuştururken bu şekilde ses çıkardıklarını söylediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) böylesi durumlarda acele etmemelerini, namaza sükûnet içinde gelmelerini, imamla birlikte yetiştiklerini kılmalarını, kaçırıklarını ise imam namazı bitirdikten sonra kılıp

tamamlamalarını söyledi. Bu yöndeki diğer açıklamalar inşâallah kendi konusu içinde yapılacaktır.

Hadisin ravileri Kufeli ve Basralıdır. Hadisi Müslim¹ de *Namaz* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲۱ - بَاب لَا يَسْعَى إِلَى الصَّلَاةِ وَلَيَأْتِ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ

21- NAMAZA KOŞMADAN, SÜKÛNET VE VAKAR İÇİNDE GELİNİR

وَقَالَ « مَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا ، وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتُوا » . قَالَ أَبُو قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

Ebû Katâde'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yetiştiginizi (imamla) kılın, kaçırdığınızı da sonra siz tamamlayın"* buyurmuştur.

۶۳۶ - حَدَّثَنَا آدَمُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَعَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا سَمِعْتُمُ الْإِقَامَةَ فَامْشُوا إِلَى الصَّلَاةِ ، وَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ وَلَا تُسْرِعُوا ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتُوا » . طرفه ۹۰۸ - تحفة ۱۳۲۵۱ ، ۱۵۲۵۹

636- "Âdem — İbn Ebî Zi'b — Zührî — Saîd b. el-Müseyyeb" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre; yine "Zührî — Ebû Seleme" isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Kâmeti işittiğiniz zaman koşmadan, sükûnet ve vakar içinde yürüyerek namazı gelin. Yetiştiginizi (imamla) kılın, kaçırdığınızı da sonra siz tamamlayın."*²

Âdem, Âdem b. Ebî İyâs'tır.

İbn Ebî Zi'b, Muhammed b. Abdirrahman b. Zi'b'dir.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

¹ Müslim (603)

² Hadis ayrıca 908'de geçmektedir.

Zührî bunu biri Saîd b. el-Müseyyeb, biri de Ebû Seleme olmak üzere iki hocadan rivayet ettiği için Buhârî hadisini iki isnadını da zikretmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kameti işiten kişinin koşmadan, acele etmeden, sükûnet ve vakar içinde yürüyerek namaza gelmesini, yetiştiği kadarını imamla birlikte kılmasını, kaçırdığını da imam namazı bitirdikten sonra tek başına kılıp tamamlamasını emretmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) burada kamet üzerinden diğerleri konusunda da uyarısını yapmıştır. Çünkü kamet için bile olsa koşmadan, sükûnet için geliniyorsa ezan ve namaz için sükûnet ve vakar içinde gelmek tercihe şayan olacaktır.

Hadise göre iftitâh tekbiri veya diğerlerini kaçırma, hatta cemaat namazını tümünden kaçırma endişesi olsa dahi acele edilmemelidir. Kişi cemaat namazının bir kısmına da yetişse namazı cemaat namazı hükmünde sayılır. Kişi cemaat namazına geldikten sonra tümünü kaçırmış olsa dahi cemaat namazı sevabını alır. Zira ameller niyetlere göredir. Acele etmek de yanında hata etmeyi getirecektir.

Müslim’de gelen rivayette ise Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): *“Biriniz namaz için hazırlık yaptığı sürece namazdaymış gibi sayılır”* buyurduğu zikredilir. Bu da namaz hazırlığında olanın kişinin namazdaymış gibi davranması gerektiğine delâlet etmektedir.

Kişi namaza acele etmeden, koşmadan, sükûnet ve vakar içinde geldiği zaman kaçırdığı kısımları, imam namazı bitirdikten sonra tek başına kılacak olsa dahi imamla birlikte kılmış gibi sevabını alır.

Bazı rivayetlerde *“tamamlayın”* yerine *“kaza edin”* denilir. İbn Uyeyne’nin rivayetinde hadis *“kaza edin”* lafzıyla gelmiştir. Hanefiler buna dayanarak kişinin namazda imamla yetiştiği kısmın namazının son kısmı olduğunu, bundan dolayı son iki rekatta kıraati açıktan yapmasının, Fâtiha Suresi’yle birlikte bir sûre daha okumasının müstehab olduğunu söylemişlerdir.

Şâfiîler ise kişinin bu şekilde yetiştiği kısmın namazının ilk kısmı olduğunu, ancak dört rekatlı namazlarda kaçırdığı rekatları sonradan kılarken Fâtiha Suresi’yle birlikte bir sûre daha okuması gerektiğini söylerler. Ancak son iki rekatta kıraati açıktan yapmayı müstehab görmezler. Onlara göre hadiste *“tamamlayın”* denildiğine göre bunun öncesi var demektir. Zira bir şeyin

tamamlanması için öncesinin olması gerekmektedir.

Diğer rivayetlerde geçen “kaza edin” ifadesine gelince lafız genelde kaçırılmış namazlar için kullanılıyor olsa da “eda” anlamında da kullanılır. Örneğin Yüce Allah: “Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın”¹ buyururken eda edilen namazı “kaza” lafzıyla ifade etmiştir. Bu durumda “kaza edin” lafzıyla gelen hadisleri “eda edin” şeklinde yorumlamak da mümkündür.

“Kaçırduğınızı da sonra siz tamamlayın” sözünden de imama rükûdayken yetişen kişinin o rekâtı kaçırıldığı çıkarılmıştır. Çünkü o rekâtın kıyam ve kıraatini kaçırmıştır. İbn Huzeyme, Sübkî ve başkaları bu görüştedir.

Ulemânın çoğunluğu ise böylesi bir durumda kişinin o rekata yetişmiş olacağı görüşündedir. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), saf dışında rükûya giden Ebû Bekre’ye: “Allah bu hırsını arttırsın, ancak bir daha böyle yapma” buyurmuş, fakat o rekâtı yeniden kılmasını emretmemiştir. Kişi az bir kısmına da olsa cemaatle namaza yetiştiği zaman cemaatin sevabını elde eder.

Hadisin ravileri Buhârî’nin hocası dışında Medinelidir. Buhârî’nin hocası ise Askalanlıdır. Buhârî hadisi “Cuma Namazına Yürüyerek Gitmek” başlığı altında da tahrir etmiştir. Müslim² ve Tirmizî de tahrir etmiştir.

۲۲ - باب مَتَى يَقُومُ النَّاسُ إِذَا رَأَوْا الْإِمَامَ عِنْدَ الْإِقَامَةِ

22- KAMET GETİRİLİRKEN İMAMIN ÇIKTIĞINI GÖREN CEMAAT NE ZAMAN AYAGA KALKAR?

۶۳۷ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ كَتَبَ إِلَى يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَقِيَمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي » . طرفاه ۶۳۸ ، ۹۰۹ - تحفة ۱۲۱۰۶

637- “Müslim b. İbrâhim’in bildirdiğine göre Hişâm şöyle demiştir: Yahya’nın Abdullah b. Ebî Katâde kanalıyla babasından naklen bana

¹ Cum’a Sur. 10

² Müslim (602)

yazdığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Namaz için kamet getirildiğinde beni görmeden ayağa kalkmayın*” buyurmuştur.¹

Müslim, Müslim b. İbrâhim el-Ferâhîdî’dir.

Hişâm, Hişâm ed-Destuvâî’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaz için kamet getirilmeye başlandığı zaman kendisinin odasından çıktığını görünceye kadar cemaatin ayağa kalkmamasını söylemiştir. Çıktığını görünceye kadar beklemelerini söylemesi de ayakta fazla beklememeleri içindir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kamet sonrası çıktığında namaza durmasını geciktirecek bir durumla karşılaşabilir.

Namazda kametin hangi kısmında ayağa kalkılacağı konusunda da ihtilaf edilmiştir. İmam Şâfiî ve cumhura göre müezzin kameti bitirdiğinde cemaat ayağa kalkar. Ebû Yûsuf’un da görüşü budur.

Mâlik’e göre kametin başlarında ayağa kalkılır. *Muvattâ*’da ise bunu cemaatin durumuna bıraktığı görülür. Zira cemaatin içinde genç olanlar bulunabildiği gibi yaşlı olanlar da bulunabilir. Genç olanlar yaşlı olanlardan daha geç kalkabilir.

Ebû Hanife’ye göre müezzin “Hayya ale’l-felâh” dediği zaman safta durulur. Müezzin “Kad kâmeti’s-salâtu” dediği zaman da imam tekbir getirir. Zira namazı başlatacak olan kişi kendisidir. Müezzin bu sözü söylediği zaman da tekbir getirip namazı başlatması gerekmektedir.

İmam Ahmed’e göre ise müezzin “Hayya ale’s-salât” dediği zaman cemaat ayağa kalkar.

¹ Hadis ayrıca 638 ve 909’da geçmektedir. Müslim (604)

۲۳ - بَاب لَا يَسْعَى إِلَى الصَّلَاةِ مُسْتَعَجِلًا ، وَلْيَقُمْ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ

23- KİŞİ NAMAZA ACELE ETMEDEN, SÜKÛNET VE VAKAR İÇİNDE KALKMALIDIR

۶۳۸ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي وَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ » . تَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ . طرفاه ۶۳۷ ، ۹۰۹ - تحفة ۱۲۱۰۶

638- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya — Abdullah b. Ebî Katâde” isnâdıyla Abdullah’ın babasının bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “*Namaz için kamet getirildiğinde beni görmeden ayağa kalmayın. Sükûneti de elden bırakmayın.*”

Ali b. el-Mübârek de bunu rivayet ederek mutâbaât etmiştir.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn’dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahman en-Nahvî’dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr’dir.

Abdullah’ın babası, Ebû Katâde Hâris b. Rib’î’dir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), namaz için kamet getirilmeye başlandığı zaman kendisinin odasından çıktığını görmedikleri sürece cemaatin ayağa kalkmamasını, namaza kalkarken de sükûneti elden bırakmamalarını söylemiştir.

Beş ravili bir hadistir. Buhârî hadisi ayrıca *Namaz* konusu içinde tahrir etmiştir. Müslim², Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî de tahrir etmiştir.

Sükûnet ile ilgili ziyadede Şeybân’ın Yahya b. Ebî Kesîr’den olan rivayetini Ali b. el-Mübârek el-Basrî de rivayet ederek mutâbaât etmiştir. Buhârî bunu *Cuma* konusu içinde mevsûl olarak zikretmiştir. Mütâbaâtın faydası da takviyedir.

¹ Hadis ayrıca 637 ve 909’da geçmektedir.

² Müslim (604)

۲۴ - بَابُ هَلْ يَخْرُجُ مِنَ الْمَسْجِدِ لِعَلَّةٍ

24- MAZERETİ OLAN MESCİDDEN ÇIKABİLİR Mİ?

Namaz için kamet getirildikten sonra mescidde bulunan kişi abdestin bozulması gibi herhangi bir mazeretten dolayı dışarı çıkabilir mi?

Başlığın hadisinin delâletine göre evet, çıkabilir. Müslim ve başkasında ezan sonrası Mescid'den çıkan adam konusunda Ebû Hureyre'den nakledilen rivayete gelince, bu rivayette söz konusu adam herhangi bir mazereti olmamasına rağmen dışarı çıkarak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) karşı gelmiştir. Zira Taberânî'nin *M. el-Evsat*'a bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu Mescid'imde ezanı duyduktan sonra herhangi bir ihtiyacı yokken dışarıya çıkan kişi, Mescid'e artık münaфіk biri olarak geri döner"* buyurmuştur.

۶۳۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ وَقَدْ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَعُدِّلَتِ الصُّفُوفُ ، حَتَّى إِذَا قَامَ فِي مُصَلَّاهُ انتَظَرْنَا أَنْ يُكَبِّرَ انْصَرَفَ قَالَ « عَلَى مَكَانِكُمْ » . فَمَكَّنَّا عَلَى هَيْئَتِنَا حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا يَنْطَفُفُ رَأْسُهُ مَاءً وَقَدْ اغْتَسَلَ . طرفاه ۲۷۵ ،

۶۴۰ - تحفة ۱۵۱۹۳

639- "Abdulazîz b. Abdillâh — İbrâhim b. Sa'd — Sâlih b. Keysân — İbn Şihâb — Ebû Seleme" isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıktığında kamet getirilmiş, cemaat saflarda durmuştu. Namazı kıldıracağı yerde durunca tekbir getirmesini bekledik. Ancak: *"Yerinizde kalın!"* buyurdu ve oradan ayrıldı. O şekilde bir süre bekledikten sonra da tekrar yanımıza çıktı. Yıkanmıştı ve başından sular damlıyordu.¹

Abdulazîz, Abdulazîz b. Abdillâh b. Yahya el-Kureşî el-Uveysî'dir.

İbrâhim, İbrâhim b. Sa'd b. İbrâhim ez-Zührî el-Medenî'dir.

¹ Hadis ayrıca 275 ve 640'ta geçmektedir.

Sâlih, Sâlih b. Keysân el-Medenî'dir.

İbn Şihâb, tâbiûndan Muhammed b. Müslim ez-Zührî'dir.

Ebû Seleme, tâbiûndan Ebû Seleme b. Abdirrahman'dır.

Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz için odasından çıktığında kamet getirilmiş, cemaat de saflarda durmuştu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) namazı kıldıracağı yerde durduktan sonra herkes iftitâh tekbirini getirmesini beklerken cemaate yerlerinde durmasını söyledi ve tekbir getirmeden tekrar odasına gitti. Cemaat ayakta ve saflarda bir süre bekledikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıktı. Başından sular damlıyordu, zira yıkanıp çıkmıştı.

Dârekutnî başka bir kanalla bunu Ebû Hureyre'den rivayet ederken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çıktıktan sonra: "*Cünüptüm ve yıkanmayı unutmuşum*" buyurduğunu zikreder.

Hadisin ravileri Medinelidir. Buhârî hadisi *Gusûl* konusu içinde de tahrir etmiştir. Müslim¹, Ebû Dâvud ve Nesâî de tahrir etmiştir.

۲۵ - بَابُ إِذَا قَالَ الْإِمَامُ مَكَانَكُمْ حَتَّى رَجَعَ انْتِظَرُوهُ

25- İMAM "YERİNİZDE KALIN" DEDIĞİ ZAMAN GERİ GELENE KADAR CEMAAT ONU BEKLER

۶۴۰ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أَقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَسَوَّى النَّاسُ صُفُوفَهُمْ ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَقَدَّمَ وَهُوَ جُنُبٌ ثُمَّ قَالَ « عَلَى مَكَانِكُمْ » . فَرَجَعَ فَأَغْتَسَلَ ثُمَّ خَرَجَ وَوَأَسْهُ يَقْطُرُ مَاءٌ فَصَلَّى بِهِمْ . طرفاه ۲۷۵ ، ۶۳۹ - تحفة ۱۵۲۰۰

640- "İshâk — Muhammed b. Yûsuf — Evzaî — Zührî — Ebû Seleme b. Abdirrahman" isnâdıyla Ebû Hureyre anlatıyor: Kamet getirilip cemaat saflarda durunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çıkıp namaz kıldıracağı yere geldi. Ancak cünüp olduğunu hatırlayınca: "*Yerinizde kalın!*" buyurdu ve

¹ Müslim (605)

geri döndü. Yıkandıktan sonra da geldi. Başından sular damlıyordu. Ardından namazı kıldırdı.¹

İshâk, Abdulazîz b. Abdullah b. Yahya el-Kureşî el-Uveysî'dir.

Muhammed, Muhammed b. Yûsuf el-Firyâbî'dir.

Evzaî, Abdurrahman b. Amr'dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb'dır.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kamet için izin verdikten ve kamet getirildikten sonra cemaat saflarda durdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasından çıkıp namaz kıldıracağı yere geldi ve durdu. Ancak cünüptü ve bunu unutmuştu. Arkasındaki cemaat de bu durumu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine bildirmesiyle öğrenmiştir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cünüp olduğunu hatırlayınca cemaate yerlerinde durmasını söyledi ve odasına gidip yıkandı. Mescid'e geri çıktığında başından hâlâ sular damlıyordu. Bu şekilde çıktıktan sonra da cemaate namazı kıldırdı. Hadisin sunumundan anlaşıldığı kadarıyla da tekrar kamet getirilmemiştir.

İbn Hacer bazı nüshalarda burada bir ziyadenin bulunduğu dikkat çekmiştir. *Fer'* ve *Yûnînî* nüshalarında ben bu ziyadeyi görememiş olsam da şöyledir: Buhârî'ye: "Birimiz öylesi bir duruma maruz kalsa Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi mi yapmalıdır" diye sorulunca: "Ya başka ne yapmalıdır!" karşılığını verdi. Ona: "Böylesi bir durumda cemaat imamın gelmesini ayakta mı yoksa oturarak mı bekler?" diye sorulunca, Buhârî: "Şayet imam iftitâh tekbirinden önce ayrılmışsa cemaatin oturmasında bir sakınca yoktur. Ancak tekbirden sonra ayrılmışsa onu ayakta beklerler" dedi.

Hadisi Müslim² ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

¹ Hadis ayrıca 275 ve 639'da geçmektedir.

² Müslim (605)

۲۶ - بَابُ قَوْلِ الرَّجُلِ مَا صَلَّيْنَا

26- KİŞİNİN “NAMAZ KILMADIK” DEMESİ

٦٤١ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يَقُولُ أَخْبَرَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَاءَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَاللَّهِ مَا كِدْتُ أَنْ أُصَلِّيَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ ، وَذَلِكَ بَعْدَ مَا أَفْطَرَ الصَّائِمُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَاللَّهِ مَا صَلَّيْتُهَا » فَتَزَلَّ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى بُطْحَانَ وَأَنَا مَعَهُ فَتَوَضَّأْتُ ثُمَّ صَلَّيْتُ - يَعْنِي الْعَصَرَ - بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ ، ثُمَّ صَلَّيْتُ بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ . أَطْرَافُهُ ٥٩٦ ، ٥٩٨ ، ٩٤٥ ، ٤١١٢ - تحفة ٣١٥٠

641- “Ebû Nuaym — Şeybân — Yahya — Ebû Seleme” isnâdıyla Câbir b. Abdillâh anlatıyor: Hendek savaşı sırasında Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: “Ey Allah'ın Resûlü! Güneş batmasına rağmen namaz kılamadım” dedi. Oruçlunun orucunu açtıktan sonraki bir vakitte bunu söylemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Vallahi ben de kılamadım” buyurdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Buthân vâdisine indi. Ben de onunla birlikteydim. Abdest aldı ve güneş batmış olmasına rağmen ikinci namazını kıldı. Ardından akşam namazını kıldı.¹

Ebû Nuaym, Fadl b. Dukeyn'dir.

Şeybân, Şeybân b. Abdirrahman en-Nahvî'dir.

Yahya, Yahya b. Ebî Kesîr'dir.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman'dir.

Hendek savaşı sırasında Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Güneş batmasına rağmen ikinci namazını kılamadığını söyledi. Ömer bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) oruçlunun iftarını yaptıktan sonraki bir vakitte yani güneş battıktan sonra söylemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

¹ Hadis ayrıca 596, 598, 945 ve 4112'de geçmektedir. Müslim (631)

ona: “*Vallahi ben de kılamadım*” karşılığını verdi.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’nin vadilerinden biri olan Buthân’a indi. Orada abdest aldıktan sonra güneş batmış olmasına rağmen ikinci namazını kıldı. İkinci namazının ardından da akşam namazını kıldı.

Burada namazın geciktirilmesi kasıtlı değil, unutmaktan dolayı olabilir. Zira o sıralarda düşmanla uğraşıyordu. Bu olay da korku namazı hakkında âyetlerin nazil olmasından önce yaşanmıştır.

Beş ravili bir hadistir.

۲۷ - بَابُ الْإِمَامِ تَعْرِضُ لَهُ الْحَاجَةُ بَعْدَ الْإِقَامَةِ

27- KAMETTEN SONRA İMAMDA BİR İHTİYACIN HASIL OLMASI

İmam, kamet sonrası ihtiyaç durumunda namaza başlamadan önce bu ihtiyacıyla meşgul olabilir mi? Başlık altındaki hadise göre evet, olabilir.

۶۴۲ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَالنَّبِيُّ ﷺ يُنَاجِي رَجُلًا فِي جَانِبِ الْمَسْجِدِ، فَمَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ حَتَّى نَامَ الْقَوْمُ . طرفه ۶۴۳ ، ۶۲۹۲ - تحفة ۱۰۳۵

642- “Ebû Ma’mer Abdullah b. Amr — Abdulvâris — Abdulazîz b. Suheyb” isnâdıyla Enes der ki: “Kamet getirildiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in bir köşesinde adamın biriyle başbaşa konuşuyordu. Cemaat uyuklayana kadar da namaza durmadı.”¹

Ebû Ma’mer, Abdullah b. Amr et-Temîmî el-Minkarî’dır.

Abdulvâris, Abdulvâris b. Saîd et-Tennûrî’dır.

Enes, Enes b. Mâlik’tir.

Enes’in bildirdiğine göre yatsı namazı için kamet getirildiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid’in bir köşesinde adamın biriyle konuşuyordu. İbn Hacer bu adamın ismini tesbit edemediğini dile getirmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmayı bitirip namaz için durduğunda da cemaat uykuya

¹ Hadis ayrıca 643 ve 6292’de geçmektedir.

dalmıştı.

İshâk b. Râheveyh'in *Müsned*'inde bu hadis İbn Uleyye kanalıyla Abdulazîz'den rivayet edilirken: "Cemaatten bazılarına uyku bastırmıştı" denilir. Hadisten buradaki uykunun tam uyku değil de, uyuklama olduğunu anlıyoruz. Müslim'de geçtiği gibi Buhârî de *İstizân* konusu içinde Şu'be kanalıyla Abdulazîz'den bu hadisi rivayet ederken: "Daha sonra namazı kıldırıldı" eklemesini aktarır.

Hadisten kamet sonrası konuşmanın caiz olduğunu çıkarıyoruz. Hanefiler ise zorunlu bir durum olmadıktan sonra kamet sonrası konuşmayı mekruh görmüşlerdir.

Hadisin ravileri Basralıdır. Hadisi Müslim¹ ve Ebû Dâvud da tahrir etmiştir.

۲۸ - بَابُ الْكَلَامِ إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ

28- KAMET GETİRİLİNCE KONUŞMAK

۶۴۳ - حَدَّثَنَا عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ قَالَ سَأَلْتُ ثَابِتًا الْبُنَانِيَّ عَنِ الرَّجُلِ يَتَكَلَّمُ بَعْدَ مَا تُقَامُ الصَّلَاةُ فَحَدَّثَنِي عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَعَرَّضَ لِلنَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ فَحَبَسَهُ بَعْدَ مَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ . طرفاه ۶۴۲ ، ۶۲۹۲ - تحفة ۳۹۵

643- "Ayyâş b. el-Velîd — Abdula'lâ" isnâdıyla Humeyd şöyle demiştir: Sâbit el-Bunânî'ye: "Kamet getirildikten sonra kişi konuşabilir mi?" diye sorduğumda Enes b. Mâlik'ten naklen şöyle dedi: "Kamet getirilince Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) karşısına bir adam çıktı. Kamet getirilmiş olmasına rağmen bir süre onu namazdan alıkoydu."²

Ayyâş, Ayyâş b. el-Velîd er-Rakkâm'dır.

Abdula'lâ, Abdula'lâ b. Abdila'lâ es-Sâmî'dir.

¹ Müslim (376)

² Hadis ayrıca 642 ve 6292'de geçmektedir. Müslim (376)

Humeyd, *Humeyd et-Tavîl*'dir.

Humeyd, *Sâbit el-Bunânî*'ye kamet getirildikten sonra kişinin konuşup konuşamayacağını sordu. Burada bu şekilde *Humeyd* hadisi *Sâbit* vasıtasıyla *Enes*'ten nakletmiştir. *Humeyd*'in öğrencilerinin geneli ise bunu *Humeyd* kanalıyla vasıtasız bir şekilde *Enes*'ten rivayet etmişlerdir.

Humeyd'in bu sorusuna *Sâbit*, *Enes*'ten bir rivayetle cevap vermiştir. Bu rivayete göre kamet getirilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaza gelmiş, ancak karşısına bir adam çıkınca durup onunla konuşmuştur. Hişâm bunu rivayet ederken: “Konuşması o kadar sürdü ki cemaatten bazıları uyuklamaya başladı” eklemesini yapmıştır.

Hadis kamet sonrası konuşmayı mekruh görenlere de bir cevap niteliğindedir. Hadisin ravileri Basralıdır. Ebû Dâvud da *Namaz* konusu içinde tahrir etmiştir.

۲۹ - بابُ وَجُوبِ صَلَاةِ الْجَمَاعَةِ

29- CEMAAT NAMAZININ FARZİYETİ

وَقَالَ الْحَسَنُ إِنَّ مَنَعَهُ أُمُّهُ عَنِ الْعِشَاءِ فِي الْجَمَاعَةِ شَفَقَةٌ لَمْ يُطِعْهَا .

Hasan: “Kişi, şefkatinden dolayı cemaatle namaza katılmasına engel olan annesine itaat etmez” demiştir.

Buhârî, başlıkta genel bir şekilde farziyeti zikrettiği bu hem farz-ı ayn'ı hem de farz-ı kifâyeyi içine almaktadır. Ancak bir annenin şefkatinden dolayı oğlunun yatsı namazına gitmesine engel olması durumunda çocuğun annesine itaat etmeyeceğine dair Hasan el-Basrî'nin sözünü aktarması bu farziyetin farz-ı ayn olduğunu göstermektedir. Zira Allah'a isyan olmayan bir konuda olduktan sonra anne-babaya itaat farzdır. Bu durumda Hasan'a göre cemaati terk etmek de Allah'a isyandır.

Hüseyin b. Hasan el-Mervezî, *Kitâbu's-Siyâin*'da mânâ olarak Hasan'ın bu sözünün benzerini nafile oruç tutan adam konusunda sahih bir isnadla mevsûl olarak zikretmiştir. Bu rivayete göre Hasan'a, bir annenin nafile oruç tutan oğlunun orucunu bozmasını istemesi konusu sorulunca Hasan: “Orucunu bozar, kaza etmesi de gerekmez. Buna karşılık hem oruç tutma, hem de anneye itaat etme sevabını alır” demiştir. Bu annenin, oğlunun

cemaatle namaz kılmasına engel olması konusu sorulunca Hasan: “Annenin böyle bir şeyi isteme hakkı yoktur, zira cemaatle namaz farz olan bir şeydir” demiştir.

Birmâvî, *Şerhu Umdu'tu'l-Ahkâm*'da Kutbuddîn el-Askalânî'den naklen cemaatle namazın meşruiyetinin hikmetlerinden bazılarını şöyle zikreder: “Bu hikmetlerden biri, namaz kılanlar arasında ülfeti sağlamasıdır. Bundan dolayı komşuların namaz vakitlerinde görüşüp bir araya gelmeleri için mahalle camileri inşa edilmiştir. Bir diğer hikmeti, namazın hükümlerini bilmeyen kişinin bunları bilenlerden öğrenmesidir. Bir diğerine gelince, ibadet konusunda insanların dereceleri farklıdır. Namaz cemaatle kılındığı zaman bereket hepsinin üzerine ineceği için hepsi bu bereketten aynı oranda nasiplenecektir.”

٦٤٤ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُمَرَ بِحَطَبٍ فَيُحْطَبَ ، ثُمَّ أُمَرَ بِالصَّلَاةِ فَيُؤَذَّنَ لَهَا ، ثُمَّ أُمَرَ رَجُلًا فَيُؤَمِّمَ النَّاسَ ، ثُمَّ أَخَالَفَ إِلَى رِجَالٍ فَأُحْرَقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتُهُمْ ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ يَعْلَمُ أَحَدُهُمْ أَنَّهُ يَجِدُ عَرَقًا سَمِينًا أَوْ مِرْمَاتَيْنِ حَتَّى تَنْ لَشَهْدَةِ الْعِشَاءِ » . أطرافه ٦٥٧ ، ٢٤٢٠ ، ٧٢٢٤ - تحفة ١٣٨٣٢

644- “Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Ebu'z-Zinâd — A'rec” isnâdıyla Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Canım elinde olana yemin olsun ki odun toplanmasını, sonra namaz için ezan okunmasını, sonra birinin cemaate namazı kıldırmasını söyleyip, o arada gidip de namaza katılmayan erkekleri evleriyle birlikte yakmayı düşünüyorum. Canım elinde olana yemin olsun ki böylelerinden biri etli bir kemik veya güzelinden iki paça bulacağını bilse yatsı namazına katılırdı.”¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

¹ Hadis ayrıca 657, 2420 ve 7224'te geçmektedir. Müslim (651)

Ebu'z-Zinâd, Abdullah b. Zekvân'dır.

A'rec, Abdurrahman b. Hürmüz'dür.

Müslim'in de rivayetine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazlardan birinde bazı insanların bulunmadığını görünce odun toplanmasını, sonra namaz için ezan okunmasını, sonra birinin cemaate namaz kıldırmasını söyleyip, o arada da gidip namaza katılmayanları evleriyle birlikte yakmayı düşündüğünü dile getirdi. Buradaki namazdan kasıt, yatsı veya sabah veya Cuma namazı olabileceği gibi genel mânâda bütün namazlar da olabilir.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde cemaatle namaza katılmayan kişileri evleriyle birlikte yakmakla tehdit etmiştir. Kadınlar ve çocukların bunun dışında olduklarına işaret etmek için de sadece erkekler zikredilmiştir.

Cemaat namazına katılmanın farz-ı ayn olduğunu söyleyen Ahmed ve diğerleri bu hadisi delil olarak getirmiştir. Çünkü cemaatle namaz, sünnet olsaydı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaatten geri duranları yakmakla tehdit etmezdi. Aynı şekilde farz-ı kifâye olsaydı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ve yanındakilerin namazı, cemaatle kılmaları katılmayanlardan bu sorumluluğu düşürdü.

Atâ, Evzaî, Şâfiî âlimlerinden İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve İbnu'l-Münzir gibileri de bu görüştedir. Ancak Nevevî'nin *el-Mecmû'*da dediği gibi cemaat, namazın sıhhatinin şartlarından değildir.

Ebû Hanife ve Mâlik ise cemaatle namazın sünneti müekkeke olduğunu söylemişlerdir. Şâfiî'den de bu yönde bir görüş nakledilmiştir. Bunun da dayanağı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "*Cemaatle namaz, kişinin tek başına kıldığı namazdan yirmi yedi kat daha faziletlidir*" buyurması ve hicret sonrası cemaat namazına devam etmesidir. Bu hadisi de Buhârî ve Müslim *Sahîh*'lerinde rivayet etmişlerdir.

İbn Ferište'nin *Şerh Mecmâ'il-Bahreyn*'inde okuduğuma ve Aynî'nin de *Şerhu'l-Hidâye*'de zikrettiğine göre âlimlerin çoğuna göre cemaatle namaz farzdır. Sünnet denilmesi de sünnetle sâbit olmasından dolayıdır.

Şâfiî'nin sözlerinin zahirinden anladığımız kadarıyla cemaatle namaz, farz-ı kifâyedir. İlk dönem takipçilerinden genelinin de görüşü budur. Nevevî de *el-Minhâc* ve *er-Ravda*'da bu görüşün isabetli olduğunu söylemiştir. Mâlikilerden bazıları da aynı görüşü paylaşmıştır. Hanefilerden Tahâvî, el-

Kerhî ve başkaları da Ebû Dâvud'da yer alan ve İbn Hibbân ile başkalarının sahih gördüğü rivayete dayanarak bu görüşü tercih etmişlerdir. Bu rivayete göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bir köy veya kasabada üç kişi bulunur da orada cemaatle namaz kılınılmıyorsa şeytan mutlaka onlara galip gelir"* buyurmuştur.

Hadiste yakma tehdidinin farz-ı kifâye olanı terk edenler için yapıldığı da söylenebilir. Zira farz-ı kifâye olanı terk edenlerle savaşmak meşrudur.

Yine denilebilir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cemaat namazına katılmayanlar hakkında bunu düşünmüş, ama yapmamıştır. Şayet cemaatle namaz farz-ı ayn olsaydı onları öyle bırakmazdı. Ya da cemaatle namazın farziyeti neshedilmiştir. Ya da bu hadis cemaatle namaza katılmayan ve namaz kılmayan bazı münafıklar hakkında gelmiştir. Hadisin muhtevası da buna delâlet etmektedir.

Ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), münafıkların namaz kılmadıklarını bilmesine rağmen cemaat namazından geri durmalarından dolayı onları yakmakla yola getirmeyi istemesinin uzak bir ihtimal olduğu söylenerek itiraz edilmiştir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içlerindeki iyi bilmesine rağmen münafıklardan ve onları cezalandırmaktan uzak durmuştur.

Buna da cevap verilirken de böyle bir şeyi iddia etmek için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), münafıkları cezalandırmaktan vazgeçmesinin kendisine farz olduğunun da söylenmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu vazgeçmenin farziyetine yönelik de herhangi bir delil yoktur. Münafıklara yönelik Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tercihte bırakılmışsa da onlardan yüz çevirmesinde cezalandırmayı terk etmesinin kendisine farz olduğuna dair herhangi bir delil yoktur.

Dört başlık sonrasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): *"Sabah ile yatsı namazı münafıklara en ağır gelen namazlardır"* buyurması da bu hadisin münafıklar hakkında geldiğine delalet etmektedir. Ancak buradaki nifak küfre yönelik değil, isyana yönelik bir nifaktır. Zira Ebû Dâvud'da Ebû Hureyre'den gelen hadiste: *"Sonra mazeretleri olmadığı halde namazlarını evlerinde kılan kişilerin yanına gitmeyi..."* lafzı yer alır. Başlık altındaki hadiste cemaat namazına katılmayanlara böylesine mübalağalı bir tehdit yapılması, cemaat namazının farziyetine işaret etmektedir.

Bu konuda âlimler arasındaki görüş ayrılığı Cuma namazı dışındaki diğer

namazlar konusundadır. Cuma namazına gelince, bu namazda cemaat namazının sıhhatinin şartlarından biri olduğu için cemaat farz-ı ayndır. Hadiste sadece erkeklerin zikredilmesi, kadınlar ile çocuklar hakkında cemaate katılmanın farziyetinin kesin olmadığını göstermektedir.

Kaza namazlarında ise cemaat ne farz-ı ayn, ne de farz-ı kifâyedir, ancak sünnettir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vadide kaçırdıkları sabah namazını ashâbına cemaatle kıldırıştır.

Sonrasında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı yemini ederek cemaatle namaza katılmayan bu kişilerin, etli bir kemik ya da güzelinden iki paça bulacaklarını bilseler yatsı namazına katılacaklarını dile getirmiştir.

Bundan da anlıyoruz ki bunlardan biri cemaatle namaza gelmesi durumunda basit ve değersiz de olsa dünyalık bir şey elde edeceğini bilse katılmaktan geri durmazdı. Ancak ahiretin sevabı ve nimetleri için böylesi bir zahmete katlanmayı istemez. Bu şekilde dünyalık yiyecek veya herhangi bir meta için ahiretteki yüksek derecelerden yüz çevirmiş olmaktadır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) “düşünüyorum” sözünden de cezadan önce tehdidin geldiğini anlıyoruz. Zira bir yanlış sadece tehditle düzeltilebiliyorsa işi cezaya vardırmandan onunla yetinilmelidir. Bu yöndeki diğer açıklamalar inşâallah kendi konusu içinde yapılacaktır.

Buhârî'nin hocası dışında hadisın ravileri Medinelidir. Buhârî hadisi ayrıca *Ahkâm* konusu içinde tahrir etmiştir. Nesâî de *Salât* (Namaz) konusu içinde tahrir etmiştir.

۳۰ - بَابُ فَضْلِ صَلَاةِ الْجَمَاعَةِ

30- CEMAAT NAMAZININ FAZİLETİ

وَكَانَ الْأَسْوَدُ إِذَا فَاتَتْهُ الْجَمَاعَةُ ذَهَبَ إِلَى مَسْجِدٍ آخَرَ . وَجَاءَ أَنَسٌ إِلَى مَسْجِدٍ قَدْ صَلَّى فِيهِ ، فَأَذَّنَ وَأَقَامَ وَصَلَّى جَمَاعَةً .

Esved, cemaatle namazı kaçırdığı zaman başka bir mescide giderdi.

Enes de namazın kılındığı bir mescide gelince kamet getirip cemaatle namaz kılmıştır.

Başlık, cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namazdan daha faziletli olmasıyla ilgilidir.

Tâbiûnun büyüklerinden Esved b. Yezîd en-Nehaî, kabilesinin mescidinde cemaatle namazı kaçırdığı zaman cemaatle kılmak için başka bir kabilenin mescidine giderdi. Bunu İbn Ebî Şeybe sahih bir isnâdla rivayet etmiştir.

Bunun başlıkla mutabakatına gelince, şayet Esved'in yanında cemaatle namazın fazileti sâbit olmasaydı namazı ilk vaktinde kılmanın faziletini bırakıp cemaatle kılmak için başka bir mescide gitmezdi. Ya da başlığın hadislerinde zikredilen fazilet evde değil de, mescidde cemaatle kılınan namazlar içindir. Çünkü bu fazilet, mescidde cemaatle kılınan namaza has olmasaydı başka mescid aramaz, evindekilerle bu namazı cemaatle kılardı.

Enes b. Mâlik de mescide geldiğinde namazın kılındığını görünce ezan okudu, kamet getirdi ve yanındakilerle birlikte namazı cemaatle kıldı. Bu rivayeti Ebû Ya'lâ *Müsned*'inde mevsûl olarak zikretmiş ve bu namazın sabah namazı olduğunu söylemiştir. Beyhakî bunu rivayet ederken bu mescidin Rifâa oğulları mescidi olduğunu söylemiştir. Ebû Ya'lâ ise Sa'lebe oğulları mescidi olduğunu söylemiştir.

٦٤٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً ». طرفه

٦٤٩ - تحفة ٨٣٦٧

645- "Abdullah b. Yûsuf — Mâlik — Nâfi" isnâdıyla Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Cemaatle kılınan namaz, tek kılınan namazdan yirmi yedi derece daha üstündür*" buyurmuştur.¹

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Mâlik, Mâlik b. Enes'tir.

Nâfi', Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişinin cemaatle kıldığı

¹ Hadis ayrıca 649'da geçmektedir. Müslim (650)

namaz, tek başına kılacağı namazdan yirmi yedi derece daha üstündür. Hadiste kişinin tek başına kıldığı namaz denildiği için cemaatin asgari iki kişiden olduğunu çıkarıyoruz.

Bazılarına göre bu fazilet, cemaat ile kılınan namaza has olsa da cemaat ile tek kişi arasında olanlar için, örneğin iki kişinin kıldığı namaz için de böylesi bir faziletin olmadığı söylenemez. Bunlara göre iki kişi cemaatten sayılmasa da kılacakları namaz kişinin tek başına kılacağı namazdan daha üstündür. Ancak birden fazla hadiste iki kişinin de cemaatten sayıldığı açık bir şekilde dile getirilmiştir. İbn Mâce'nin Ebû Mûsa el-Eş'arî'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cemaat iki ve daha üstü olan kişiden oluşur"* buyurmuştur. Ancak bu hadiste zayıflık vardır.

٦٤٦ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَّابٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَذِّ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً ». تحفة ٤٠٩٦

646- "Abdullah b. Yûsuf — Leys — İbnu'l-Hâd — Abdullah b. Habbâb" isnâdıyla Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Cemaatle kılınan namaz, tek kılınan namazdan yirmi beş derece daha üstündür"* buyurmuştur.

Abdullah, Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî'dir.

Leys, Mısırlıların imamı Leys b. Sa'd'dır.

İbnu'l-Hâd, Yezîd b. Abdillâh b. Usâme'dir. Dedesiyle şöhret bulduğu için ona nisbet edilmiştir.

Abdullah, tâbiînden Abdullah b. Habbâb el-Ensârî el-Medenî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişinin cemaatle kıldığı namaz tek başına kılacağı namazdan yirmi beş derece daha üstündür.

İbn Ömer'den gelen bir önceki hadiste yirmi yedi derece daha üstün olduğu zikredilmişken Ebû Saîd'in bu rivayetinde yirmi beş derece daha üstün olduğu söylenmiştir. İbn Ömer dışında diğer ravilerin geneli de hadisi "yirmi beş" lafzıyla rivayet etmiştir. Ubey ise bu hadisi rivayet ederken tereddütle "yirmi dört veya yirmi beş" lafzını kullanır. Ebû Avâne ise "yirmi

küsur” lafzıyla rivayet eder. Küsuratlı ve tereddütlü lafızları da bir arada düşünürsek hadis “yirmi beş” ile “yirmi yedi” lafızları üzerinde döner.

Bu iki sayının tercihinde ihtilaf edilmiştir. “Yirmi beş” lafzını tercih edenler rivayetlerin genelinin bu lafızla gelmesine dayanırlar. “Yirmi yedi” lafzını tercih edenler de ravilerinin daha adil ve hafız olmasına dayanırlar. Az olanın çok olanı ortadan kaldırmayacağı, zira bu rivayetlerde esas amacın sayı olmadığı söylenerek de iki rivayet uzlaştırılmaya çalışılmıştır. Buna göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda önce “yirmi beş” buyurmuş, daha sonra Yüce Allah faziletinin arttığını ona bildirince “yirmi yedi” demeye başlamıştır. Fakat bunu söyleyebilmek için de rivayetlerinin tarihlerinin bilinmesi gerekmektedir.

Bazıları da faziletlerin nesh edilmeyeceği ve bir tarihe ihtiyaç duymayacağını söyleyerek buna itiraz etmiştir. Bazıları “derece” ile “cüz” ayırımına gitmiştir. Bunlara göre “yirmi beş” cüzdür ve “yirmi yedi” derece etmektedir. Buna da rivayetlerde bu sayıların hem cüz, hem de derece lafızlarıyla geldiği söylenerek itiraz edilmiştir.

Nevevî bu konuda: “Derecenin cüzden farklı olduğunu söylemek söyleyenin gafletini gösterir” demiştir. Bazıları da cüzün dünyada, derecenin ise cennette olacağını söylemiştir.

Bazılarına göre de sayı farkı mescidin yakınlık ile uzaklığına veya namaz kılanın haşyet durumuna bağlıdır. Bazılarına göre “yirmi beş” kıraati gizliden, “yirmi yedi” kıraati açıktan yapılan namazlar içindir.

Bu sayıların verilmesinin hikmetine gelince belki de “yirmi beş” sayısı namazların beş vakit olmasıyla ilgilidir. Mübalağa ile bunların arttırılması istenmiş ve aynı sayıyla çarpılarak “yirmi beş” denilmiştir. “Yirmi yedi” sayısı da farz ve sünnet namazların rekat sayısına göre söylenmiş olabilir.

Hadisin ravileri Basralı ve Medinelidir.

٦٤٧ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ

سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي الْجَمَاعَةِ تُضَعَّفُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ وَفِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ ضِعْفًا ، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ

فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ ، لَمْ يَحْطُ خَطْوَةً إِلَّا رُفِعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ ، وَحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ ، فَإِذَا صَلَّى لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ فِي مُصَلَاةٍ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِمُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ . وَلَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا انتَظَرَ الصَّلَاةَ . اَطْرَافُهُ

١٧٦، ٤٤٥، ٤٧٧، ٦٤٨، ٦٥٩، ٢١١٩، ٣٢٢٩، ٤٧١٧ - تحفة ١٢٤٣٧

647- “Mûsa b. İsmâil — Abdolvâhid — A’miş — Ebû Sâlih” isnâdıyla Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Cemaatle kılınan namaz, kişinin evinde ve çarşıda kıldığı namazdan yirmi beş kat daha üstündür. Çünkü biriniz abdestini güzelce alıp da sadece namaz kılmak için mescide çıktığı zaman mescide girene kadar attığı her bir adımda Yüce Allah derecesini bir derece yükseltir ve bir günahını siler. Namaz kıldıktan sonra orada kaldığı sürece melekler ona: «Allahım! Ona hayırlar ihsan et! Allahım! Ona merhamet et!» diye dua ederler. Biriniz namazı beklediği sürece de namazdaymış gibi sayılır.”¹

Mûsa, Mûsa b. İsmâil et-Tebûzekî’dir.

Abdolvâhid, Abdolvâhid b. Ziyâd el-Abdî’dir.

A’miş, Süleymân b. Mihrân’dır.

Ebû Sâlih, Zekvân ez-Zeyyât’tır.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişinin cemaatle kıldığı namaz, evinde veya çarşıda tek başına kılacağı namazdan yirmi beş kat daha üstündür.

Şâfiî’ye göre birinin on kişiyle kıldığı namaz tek başına kıldığı namazdan yirmi yedi kat daha üstündür. İki kişiyle kılınan namaz da aynı şekilde diğerinden üstündür. Ancak ilkinde namaz fazilet bakımından daha üstündür. Mâlikilerin de mezhebi budur.

Mâlikilerden İbn Habîb ise: “Cemaatte kişi sayısına ve namazı kıldırان imamın faziletine göre bu üstünlük daha da artar” demiştir.

¹ Hadis ayrıca 176, 445, 477, 648, 659, 2119, 3229 ve 4717’de geçmektedir. Müslim (362, 649)

İmam Ahmed ve Sünen sahiplerinin Ubey b. Ka'b'dan bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kişinin yanında bir adamla kıldığı namazın sevabı, tek başına kıldığı namazın sevabından daha fazladır. Kişinin iki adamla kıldığı namazın sevabı bir adamla kıldığı namazın sevabından daha fazladır. Daha fazla kişiyle kılınan namazı da Yüce Allah daha fazla sever”* buyurmuştur. İbn Huzeyme ve başkaları hadisi sahih bulmuşlardır. Bu hadisten de iki kişiyle kılınan namazın da cemaat namazından sayıldığı çıkarılmaktadır.

Cemaatle namaza yönelik zikredilen bu üstünlük mescidde kılınan namazlara has bir üstünlük müdür?

İbn Hacer, *el-Feth*'te şöyle der: *“Ashâbdan bazılarının dediğine göre yirmi beş kat daha üstün olan cemaat namazı, herkesin bir araya geldiği mescidlerde kılınan cemaat namazlarına özeldir. Ancak yine de diğer mescidlerde cemaatle kılınan namazların kişinin tek başına kıldığı namazlara üstünlüğü vardır.”*

Saîd b. Mansûr'un sahih bir isnâdla bildirdiğine göre Evs el-Meâfirî, Abdullah b. Amr b. el-Âs'a: *“Abdestini güzelce alıp namazı evinde kılan kişi hakkında ne dersin?”* diye sorunca, Abdullah: *“İyi ve güzel yapmıştır”* dedi. Evs: *“Kabilelerinin mescidinde kılsa?”* diye sorunca, Abdullah: *“On beş namaz değerindendir”* dedi. Evs: *“Merkezi olan bir mescide yürüyerek gidip orada namazı kılsa?”* diye sorunca da Abdullah: *“Yirmi beş namaz değerindendir”* dedi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiği bu üstünlüğün sebebine gelince kişi abdestini güzelce alıp sadece cemaatle farz namazını kılmak için evinden çıkıp mescide yönelince ulaşana kadar attığı her bir adımda Yüce Allah onun derecesini bir derece arttırırken, günahlarından birini de siler.

Mescidde gereği gibi namaz kıldıktan sonra namazı kıldığı yerde durduğu sürece melekler ona Allah'tan hayır ve merhamet dilerler. Diğer bir namazı beklemek niyetiyle namaz kıldığı yerden kalkıp mescidin başka bir yerine gitse de aynı durum geçerlidir. İbn Mâce bunu rivayet ederken meleklerin: *“Allahım! Tövbelerini kabul et!”* dediği eklemesini yapar.

Hadisten namazın diğer ibadetlerden daha üstün olduğunu da çıkarıyoruz. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonunda da kişinin namazı beklediği sürece namazdaymış gibi sevabını alacağını bildirmiştir.

Hadisin ravileri Kufeli, Basralı ve Medinelidir.

۳۱ - بَابُ فَضْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ فِي جَمَاعَةٍ

31- SABAH NAMAZINI CEMAATLE KILMANIN FAZİLETİ

۶۴۸ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ

وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « تَفْضُلُ صَلَاةُ الْجَمِيعِ صَلَاةَ أَحَدِكُمْ وَحْدَهُ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ جُزْءًا ، وَتَجْتَمِعُ مَلَائِكَةُ اللَّيْلِ وَمَلَائِكَةُ النَّهَارِ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ » . ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ فَأَقْرَأُوا إِنَّ شَيْئًا ﴿إِنْ قُرَأَ الْفَجْرِ كَانَ شَهِودًا﴾ . أطرافه ۱۷۶ ، ۴۴۵ ، ۴۷۷ ، ۶۴۷ ، ۶۵۹ ، ۲۱۱۹ ، ۳۲۲۹ ، ۴۷۱۷ -

تحفة ۱۳۱۴۷ ، ۱۵۱۵۶

648- “Ebu’l-Yemân — Şuayb — Zührî — Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebû Seleme b. Abdirrahman” isnâdıyla Ebû Hureyre şöyle demiştir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Cemaatle namaz, birinizin tek başına kıldığı namazdan yirmi beş cüz daha üstündür. Gece ve gündüz melekleri de sabah namazında bir araya gelirler” buyurdu. İsterseniz: “Çünkü sabah kıraati şahitlidir”¹ âyetini okuyun.²

Ebu’l-Yemân, Hakem b. Nâfi’dir.

Şuayb, Şuayb b. Hamza’dır.

Zührî, Muhammed b. Müslim b. Şihâb’dır.

Saîd, tâbiûndan Saîd b. el-Müseyyeb b. Hazn el-Kureşî el-Mahzûmî’dir. Mürsellerinin en sahih mürseller olduğu konusunda ittifak vardır.

Ebû Seleme, Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf ez-Zührî el-Medenî’dir. İsmi de Abdullah veya İsmâîl’dir.

¹ İsrâ Sur. 78

² Hadis ayrıca 176, 445, 477, 647, 659, 2119, 3229 ve 4717’de geçmektedir. Müslim (362, 649)

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre kişinin cemaatle kıldığı namaz tek başına kılacağı namazdan yirmi beş kat daha üstündür. Sabah namazında da gündüz ile gece melekleri bir araya gelirler. Çünkü bu vakit, gece meleklerinin gece amelleriyle huzura çıkacağı, gündüz meleklerinin de gündüz amelleri için yeryüzüne ineceği bir vakittir.

Ebû Hureyre bunu rivayet ettikten sonra hadisi destekleme mahiyetinde “Çünkü sabah kıraati şahitlidir”¹ âyetinin okunmasını söylerdi. Sabah kıraatinden kasıt, sabah namazı kıraatidir. Şahitli olması da bu namazda meleklerin hazır bulunmasıdır.

٦٤٩ - قَالَ شُعَيْبٌ وَحَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ تَفْضُلُهَا بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ

دَرَجَةً . طرفه ٦٤٥ - تحفة ٧٦٧٨

649- Şuayb der ki: Nâfi'nin bana bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer bu hadisi: “Yirmi yedi derece daha üstündür” lafzıyla rivayet etmiştir.²

Şuayb bunu Nâfi' kanalıyla Abdullah b. Ömer'den rivayet ederken “yirmi beş cüz” yerine “yirmi yedi derece” lafzını kullanır.

Hadisin ravileri Humuslu ve Medinelidir. İsnadında tâbiûndan üç kişi vardır.

٦٥٠ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمًا

قَالَ سَمِعْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ تَقُولُ دَخَلَ عَلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ وَهُوَ مُغَضَّبٌ فَقُلْتُ مَا أَغْضَبَكَ فَقَالَ

وَاللَّهِ مَا أَعْرِفُ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ﷺ شَيْنًا إِلَّا أَهَمُّ يُصَلُّونَ جَمِيعًا . تحفة ١٠٩٨٢

650- “Ömer b. Hafs — Ömer'in babası — A'meş — Sâlim” isnâdıyla Ümmü'd-Derdâ şöyle demiştir: Ebu'd-Derdâ öfkeli bir şekilde yanıma girdi. Ona: “Seni öfkeliendiren nedir?” diye sorduğumda: “Vallahi cemaatle namaz kılmaları hariç, Muhammed ümmetinin yaptıklarından yadırgamadığım bir şey kalmamış” dedi.

¹ İsrâ Sur. 78

² Hadis ayrıca 645'te geçmektedir. Müslim (650)

Ömer, Ömer b. Hafs el-Kûfî'dir.

Ömer'in babası, Hafs b. Ğiyâs b. Talk en-Nehaî'dir.

A'meş, Süleymân b. Mihrân'dır.

Sâlim, Sâlim b. Ebi'l-Ca'd'dır.

Ümmü'd-Derdâ, tâbiûndan Huceyme'dir. Ashâbdan Hayre ismindeki Ümmü'd-Derdâ değildir.

Ümmü'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre bir gün Ebu'd-Derdâ öfkeli bir şekilde yanına geldi. Ümmü'd-Derdâ bu öfkesinin sebebini sorunca Ebu'd-Derdâ, Muhammed ümmetinin şeriattan cemaatle namaz kılma dışında değiştirmedik bir şey bırakmadıklarını, buna öfkelenildiğini söyledi. Bu da nisbi bir durumdur. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında şeriata yönelik uygulamaların daha mükemmel olması, onların içinde bulundukları durum ve ortama bağlıdır. Daha sonra durumlar bozulunca şeriata yönelik uygulamalar da bozulmalara uğramıştır.

Hadisin ravileri Basralıdır. İsnâdında tâbiînin sahabiden, tâbiînin tâbiîden rivayeti vardır.

٦٥١ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ

عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَعَظُمُ النَّاسِ أَجْرًا فِي الصَّلَاةِ أَبَعْدَهُمْ فَأَبَعْدَهُمْ تَمْشَى ، وَالَّذِي يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ حَتَّى يُصَلِّيَهَا مَعَ الْإِمَامِ لَعَظُمَ أَجْرًا مِنَ الَّذِي يُصَلِّي ثُمَّ يَنَامُ» . تحفة

٩٠٦٣

651- "Muhammed b. el-Alâ — Ebû Usâme — Bureyd b. Abdillâh — Ebû Burde" isnâdıyla Ebû Mûsâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Namazda en fazla sevabı alanlar, daha uzak yerlerden gelenlerdir. İmamla kılmak için namazı bekleyen kişinin sevabı, tek başına kılıp da uyuyan kişinin sevabından daha fazladır."*¹

Muhammed, Muhammed b. el-Alâ b. Kureyb el-Hemdânî el-Kûfî'dir.

Ebû Usâme, Hammâd b. Zeyd'dir.

¹ Müslim (662)

Ebû Burde, Âmir veya Hâris'tir.

Ebû Mûsa, Abdullah b. Kays el-Eş'arî'dir.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdiğine göre namazda en fazla sevabı olanlar mescide daha uzaklardan yürüyerek gelenlerdir. Çünkü gelinen yerin mescide uzaklığına göre atılan adımlar az ve ya çok olacaktır. Bununla da hadisin başlıkla mutabakatı sağlanmış olur. Çünkü burada namazın sevabının fazlalığı yürümenin miktarına yani meşakkatin miktarına bağlıdır. Sabah namazında da uykunun en güzel yerinde kalkıp namaza girmek bu meşakkati arttıracaktır.

Vaktinin sonlarına doğru da olsa namazı imamlarla, yani cemaatle kılmak için bekleyenlerin sevabı, tek başına kılıp uyuyanların sevabından daha fazladır. Fazla yürüme meşakkatinin sevabın artmasında etkisi olması gibi cemaatle namaz için diğerlerinden daha fazla beklemenin meşakkatinin de sevabın artmasında etkisi olacaktır.

الحمد لله الذي
نزلنا به الكتاب

إرشاد الساري
شرح صحيح البخاري

Kur'ân-ı Kerim'den sonra İslam dünyası için en güvenilir dini kaynak olarak görülen İmam Buhârî'nin meşhur eseri Sahih'in pek çok şerhleri yapılmıştır. İbn Hacer'in Fethu'l-bârî'si ile Aynî'nin Umdetu'l-karî'sinden sonra bunlardan en çok kabul görenlerinden birisi 15. yüzyılda yaşamış Tunuslu âlim Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Kastallânî'nin İrşâdu's-Sârî li-şerhi Sahihî'l-Buhârî adlı hacimli çalışmasıdır.

Siyer konulu el-Mevâhibu'l-ledünniyye ile kıraat konulu Letâifu'l-işârât li-funûni'l-kıra'ât isimli değerli eserlerin de müellifi olan Kastallânî, bu kitabını yazarken en çok Fethu'l-bârî'den faydalanmış, hatta bir bakıma onu özetlemiştir. İrşâdu's-sârî, mukaddimesi ve Sahih-i Buhârî'nin nüsha farklarına verdiği önemle diğer şerhlerden farklılık arz etmekle birlikte Sahih-i Buhârî metnini yediyüzün üzerinde kaynaktan istifade ederek şerh etmiştir. Hadislerin fıkhi açılımları ve içerdikleri hükümler, dört mezheb dikkate alınarak irdelenmiş ve görüşler delilleriyle okuyucuya sunulmuştur.

Hadis Deposu
hadisdeposu.com

9 786054 659319